

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Torben Schæfer
Min slægtshistorie
Bind 3

Fra Mecklenburg til Ribe

Om min farfar,
Christian Schäfer (1873-1918),
og hans forfædre

2015

Af samme forfatter

Min slægtshistorie, Bind 1, Vejlefamiliens verden, Om mine forældre Johannes Schæfer (1917-1988) og Gerda Madsen, g. Schæfer (1918-1992), deres børn og deres søskende, 2011

Min slægtshistorie, Bind 2, Vendelbobønder og andet godtfolk, Om min farmor, Jensine Marie Sørensen, g. Schäfer (1884-1966), og hendes forfædre, 2012

1. udgave, 1. oplag 2015

© 2015 Torben Schæfer

Udgivet af Torben Schæfer, Brostræde 7, 4. tv., 4300 Holbæk

Omslag: Torben Schæfer og Frede Uhrskov

Tryk: Eurographic Danmark A/S, DK-2630 Taastrup

ISBN 978-87-986490-3-8

Indholdsfortegnelse

Forord	7
Anetavler over Christian Schäfers forfædre	9
<i>Min farfar og farmor</i>	
Kapitel 1. På frierfødder til børnehjemmet	15
Christian Schäfer & Jensine Marie Sørensen, g. Schäfer	
<i>Mine oldeforældre</i>	
Kapitel 2. Schäfer fra Hundegade	26
Johan Joachim Christian Schäfer & Ane Bernbom, g. Schäfer	
<i>Mine tipoldeforældre</i>	
Kapitel 3. To søstre og én ægtemand	45
Johann Jochim Jacob Schaeper & Anna Maria Möller	
Kapitel 4. Ligkistesnedkerens flerkoneri	60
Nicolaj Diderichsen Bernbom & Dorthe Frandsdatter	
<i>Mine tip-2-oldeforældre</i>	
Kapitel 5. Bondemanden der fik feber	89
Jochim Christian Schaeper & Dorothea Elisabeth Becker	
Kapitel 6. Eine Liepesgeschichte	98
Hans Erdtmann Möller & Maria Elisabeth Voje	
Kapitel 7. Far til seksten i knibe	103
Nicolaj Bernbom & Ellen Kirstine Friderichsdatter	
Kapitel 8. Løbske heste kan vælte et stort læs	130
Frands Nielsen & Ane Hansdatter	
<i>Mine tip-3-oldeforældre</i>	
Kapitel 9. Død mand med ung afløser	138
Johann Jochim Schaeper & Anna Catharina Brüning	
Kapitel 10. Gæt en Becker	142
Martin Jacob Becker & Catharina Maria Dorothea Thoms	
Kapitel 11. Manden uden fødselsdag	147
Jürgen Wilhelm Möller & Catharina Maria Ilsabe Warncke	
Kapitel 12. Soldaten fra Dömitz	151
Jochim Gottschall Voje & Ilsabe Lehna Lüttmann	

Kapitel 13. Rytteren og bøsserne	157
Julius Bernbaum & Cathrine Margrete Hendrichsdatter	
Kapitel 14. Den musikalske gartner	180
Valentin Friderich Zimmermann & Maren Sørensdatter	
Kapitel 15. Niels Sørensen er ikke Niels Sørensen	187
Niels Sørensen & Kirsten Frandsdatter	
Kapitel 16. Rødstrømpe i utide	206
Hans Sillesen & Karen Mortensdatter	
<i>Mine tip-4-oldeforældre</i>	
Kapitel 17. Krigsveteran og krybskytte	219
Julius Bernbaum & ukendt hustru	
Kapitel 18. Den forsvundne rytter	230
Hendrich Diderichsen & Kirsten Graversdatter	
Kapitel 19. Den forførende jordemoder	235
Christian Friderich & Anne Beate Henckel	
Kapitel 20. Altergang og andre forlystelser	245
Søren Lauridsen & Kirsten Jensdatter	
Kapitel 21. Rigtige mænd sover med nathue	261
Silles Pedersen & Dorthe Hansdatter	
<i>Mine tip-5-oldeforældre</i>	
Kapitel 22. Hyrdens hemmelige hustru	273
Gravers Christensen & Johanne	
Kapitel 23. En kirurg kan også barbære	276
Johan Friderich Henckel & Anne Cathrine Bahuus	
Kapitel 24. Bryllupsfest med skuddrama	293
Laurids Mortensen & Maren Jensdatter	
Kapitel 25. Kvindeslagsmål i Sadderup	302
Jens Nielsen & Kirsten Nielsdatter	
Kapitel 26. Tørvetrilleren fra Oksvang	308
Peder Jensen & Birthe Sillesdatter	
<i>Mine tip-6-oldeforældre</i>	
Kapitel 27. Katolikken fra Lindau	320
Johannes Henckel & ukendt hustru	
Kapitel 28. Korporalen og Giertrud	323
Andreas Bahuus & Mette Hansdatter	
Kapitel 29. For altid salig Silases	332
Silas Poulsen & Maren Nielsdatter	

Mine tip-7-oldeforældre

Kapitel 30. Da krigen forpestede Årre 339
Poul Madsen & Maren Poulskone

Kapitel 31. Store Niels og lille Niels 345
Niels Jørgensen & Birthe Lauridsdatter

Mine tip-8-oldeforældre

Kapitel 32. Manden med leen 350
Mads Poulsen & Else Madskone

Kapitel 33. Blomster, bier og blod 352
Jørgen Michelsen & Maren Nielsdatter

Kapitel 34. Manden der samlede på kreditorer 359
Laurids Bennedsen & Anne Jensdatter

Mine tip-9-oldeforældre

Kapitel 35. Jens Hansen havde en bondegård 364
Jens Hansen & ukendt hustru

Rettelser og tilføjelser til bind 1

Kapitel 5. Svigermors skarpe tunge 368
Louise Christine Schæfer, g. Larsen & Karl Peder Christian Larsen

Rettelser og tilføjelser til bind 2

Kapitel 1. Enken og symaskinen 370
Christian Schäfer & Jensine Marie Sørensen, g. Schäfer

Kapitel 7. Nejsigs nedslående nedtur 370
Christen Pedersen Nejsig & Anne Marie Brantsen

Kapitel 23. Under fattigdomsgrænsen 371
Gregers Sørensen & Kirsten Jensdatter

Kapitel 24. Smeden og hans fire smedesønner 372
Anders Pedersen & Caren Nielsdatter

Kapitel 28. Købmandsgården i Nibe 373
Ulrich Adolph Holm & Karen Sigvardsdatter Altevelt

Kapitel 37. Der mangler en Søren 374
Søren Sørensen & Caren Nielsdatter

Kapitel 38a. En halv gård til en hel familie 376
Peder Rasmussen & Maren Christensdatter

Kapitel 38b. En moderskabssag i Søra 384
Niels Pedersen & Anne Larsdatter

Kapitel 41a. Præsten og de ugudelige kalkuner	388
Mads Pedersen Holm & Barbara Hieronymusdatter Dosser	
Kapitel 42. Degnen der skuffede sine arvinger	393
Sigvard Johansen Altevelt & Anne Davidsdatter Graa	
Kapitel 55a. Fallitbo med havudsigt	394
Peder Madsen Holm & Anne Christensdatter	
Kapitel 55b. Korsang, orgeltoner og god latin	397
Hieronymus Dosser & Anna Cathrine Torm	
Kapitel 56. Den kongelige vejermester, måler og vrager	401
David Olesen Graa & Mette Madsdatter	
Navneregister	402

Forord

Denne slægtsbog omhandler min farfar og hans forfædre. Min farfars far indvandrede fra Mecklenburg-Schwerin i Tyskland til Ribe. Hovedparten af min farfars forfædre er enten fra Mecklenburg-Schwerin eller fra Ribeegnen. Derfor har jeg valgt at kalde bogen for "Fra Mecklenburg til Ribe".

I den faktaboks, der indleder hvert kapitel, er der i en parentes efter personens navn anført personens anenummer. Det her anvendte anenummersystem er baseret på mig selv som probanden, dvs. den person, der er udgangspunktet for nummereringen. En persons anenummer angiver entydigt familierelationen til probanden. Anenummersystemet er konstrueret således, at anenummeret for en persons far er det dobbelte af personens anenummer, og anenummeret for personens mor er det dobbelte af personens anenummer plus 1. Probanden har anenummer 1, hans far nr. 2, hans mor nr. 3, hans farfar nr. 4, hans farmor nr. 5 osv.

Den primære kilde til denne slægtsbog er kirkebøgerne, der har leveret oplysninger om tidspunkt og sted for fødsel, dåb, konfirmation, vielse, død og begravelse. Andre væsentlige kilder har været folketællinger, skifter, skøde- og panteprotokoller, lægdsruller og tingbøger. Derudover har der været anvendt en række andre og meget forskelligartede kilder. Der er i bogen henvist til disse kilder, så læseren har mulighed for selv at vurdere oplysningernes troværdighed.

En slægtshistorie må uundgåeligt indeholde et overvældende stort antal personnavne, stednavne, datoer og årstal, idet disse oplysninger er grundlaget for al slægtsforskning. I håb om, at andre end slægtsforskere vil kunne holde ud at læse denne bog, har jeg forsøgt at skrive gode historier om mine forfædre. Det har dog ikke altid været muligt. De faktuelle oplysninger har i mange tilfælde været for sparsomme til at kunne danne grundlag for en god historie. I et forsøg på at gøre historierne mere levende og sammenhængende har jeg flere steder tilføjet egne kommentarer. Jeg har bestræbt mig på at gøre dette på en måde, så læseren ikke kommer i tvivl om, hvad der er faktuelle oplysninger, og hvad der er mine kommentarer.

Jo længere man som slægtsforsker kommer tilbage i tiden, jo vanskeligere er det at skaffe sikker dokumentation for familierelationer. I denne slægtsbog har jeg valgt også at medtage oplysninger, der er baseret på indicier og ikke på sikker dokumentation. I sådanne tilfælde har jeg redegjort for usikkerheden og grundlaget for, at jeg alligevel har valgt at medtage oplysningerne.

Denne slægtsbog er blevet omfattende. Det skyldes bl.a., at jeg ikke kun har skrevet om mine direkte forfædre, men også om alle deres børn. Bogens anetavler og faktaboksene i starten af hvert kapitel vil kunne give læseren et hurtigt overblik over de mest centrale oplysninger. Navneregisteret bagerst i bogen giver en oversigt over de personer, der er omtalt i bogen.

Fotografiet kom først frem i sidste halvdel af 1800-tallet, og derfor indeholder bogen kun ganske få fotografier fra mine forfædres levetid. I maj 2013 var jeg på en tur til Mecklenburg-Schwerin, hvor jeg fotograferede i de landsbyer, hvor mine tyske forfædre havde boet. I mangel af bedre er nogle af disse fotografier blevet brugt i denne bog, selv om jeg ikke har kunnet identificere de huse eller gårde, mine forfædre har boet i. Bogen er endvidere illustreret med fotos fra en tilsvarende tur til Ribe og omegn i august 2014.

Alle slægtsforskere ved, at når man beskæftiger sig med slægtsforskning, bliver man aldrig færdig. Derfor vedgår jeg gerne, at denne slægtsbog er et stykke ufuldstændigt slægtsforskningsarbejde. Ved fortsat udforskning af min farfars forfædre vil det med sikkerhed være muligt i gamle arkivalier at finde dokumenter, der kan tilføje nye oplysninger. Jeg hører meget gerne fra andre slægtsforskere, der kan bidrage med korrektioner eller supplerende oplysninger.

Efter afslutningen af min slægtshistories bind 1 og 2 er der fremkommet yderligere oplysninger om nogle af de forfædre, der er omtalt i disse bind, og oplysninger om aner, der ikke tidligere har været omtalt. Disse rettelser og tilføjelser bringes bakerst i nærværende bind. I den forbindelse vil jeg takke Ole Munk, Jette Jansen og Holger Kjerulf, som har bragt mig på sporet af nogle af disse oplysninger.

I arbejdet med bind 3 har jeg også nydt godt af hjælp fra andre slægtsforskere. Jeg har i flere tilfælde fået hjælp via "Forum" på DIS-Danmarks hjemmeside, og jeg har fået oplysninger fra slægtsforskere, der har lagt deres data på internettet. Hermed en varm tak til alle for hjælpen. Der har været så mange hjælpsomme slægtsforskere, at jeg ikke her kan nævne dem ved navn. Dog føler jeg trang til at fremhæve Henning Jørgensen fra Vester Nebel Sognearkiv, der flere gange har stillet sin lokalhistoriske viden til rådighed, og Jørgen Thue Pedersen, der i et stort antal tilfælde har ydet særdeles kompetent hjælp til skrifttydning, når jeg selv har måttet give op.

På mormonernes Slægtshistoriske Center i Søborg har jeg i perioden fra oktober 2012 til april 2013 tilbragt de fleste tirsdage med at se på mikrofilm af kirkebøger fra Mecklenburg-Schwerin. Det er imponerende, at almindelige slægtsforskere ganske gratis kan bruge centerets faciliteter. Jeg vil hermed udtrykke en varm tak til daværende centerleder, Ane Birthe Krogstrup, og centerets øvrige frivillige hjælpere for fin service og stor hjælpsomhed.

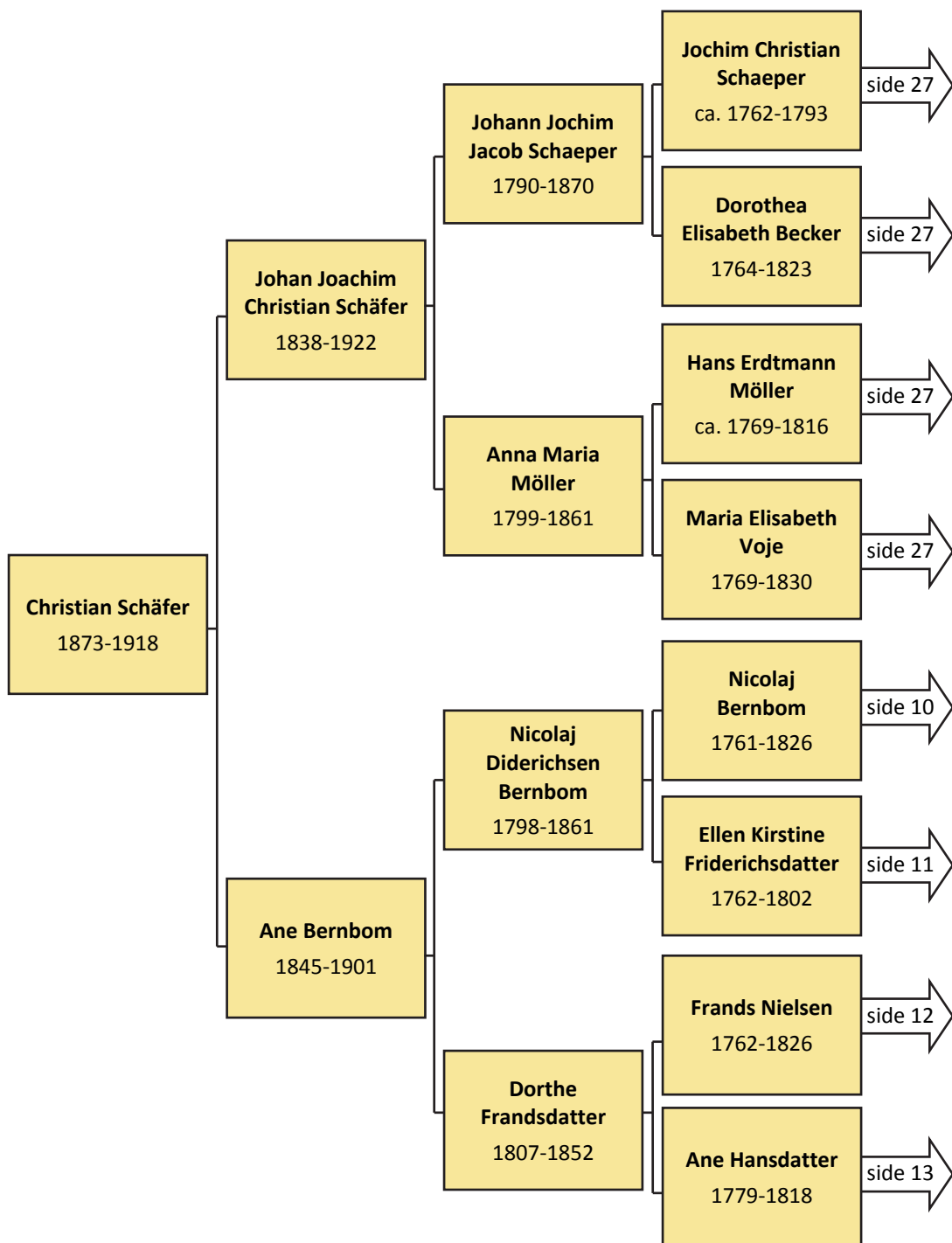
Ruth og Christian Manthorpe afsluttede i august 1986 et omfattende arbejde med udarbejdelsen af en "Stamtavle over Slægten Birnbaum (Bernbaum, Bernbom etc.). Descendenter efter Kyrassér Julius Birnbaum (ca. 1690 - ca. 1750)". Stamtavlen findes i Rigsarkivets håndskriftsamling. Denne stamtavle har været til uvurderlig hjælp i min egen efterforskning af Bernbom-grenen af mit slægtstræ.

Sidst, men ikke mindst, vil jeg takke min alt for tidligt afdøde fætter, Henry Schäfer Hansen, der døde i 1988. Inden da nåede han at starte slægtsforskning, der også omfattede min farfars forfædre. Henry skaffede bl.a. via et tysk arkiv oplysninger om vore tyske forfædre, som har lettet mit eget efterforskningsarbejde. Selv om Henry ikke nåede så langt i sin slægtsforskning, har hans arbejde været til stor inspiration for mig og har været afgørende for, at jeg selv mange år senere fik lyst til at gå i gang med slægtsforskningen.

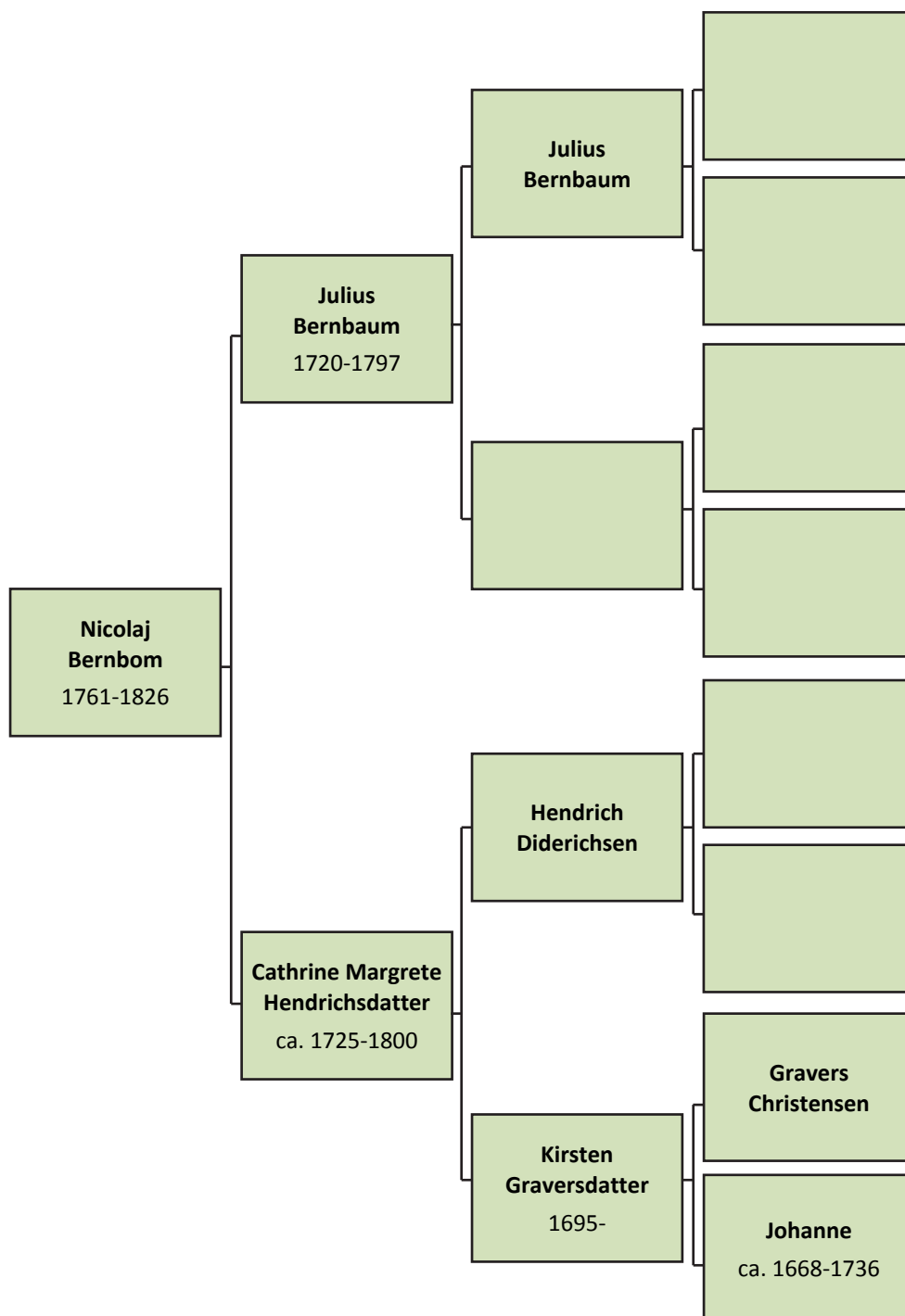
Med dette bind 3 er min slægtshistorie ikke afsluttet. Jeg har stadig to bedsteforældre, hvis forfædre jeg indtil videre kun har efterforsket sporadisk. Det er derfor mit håb, at det vil lykkes mig at få skrevet yderligere to bind i slægtshistorien.

Holbæk, juni 2015

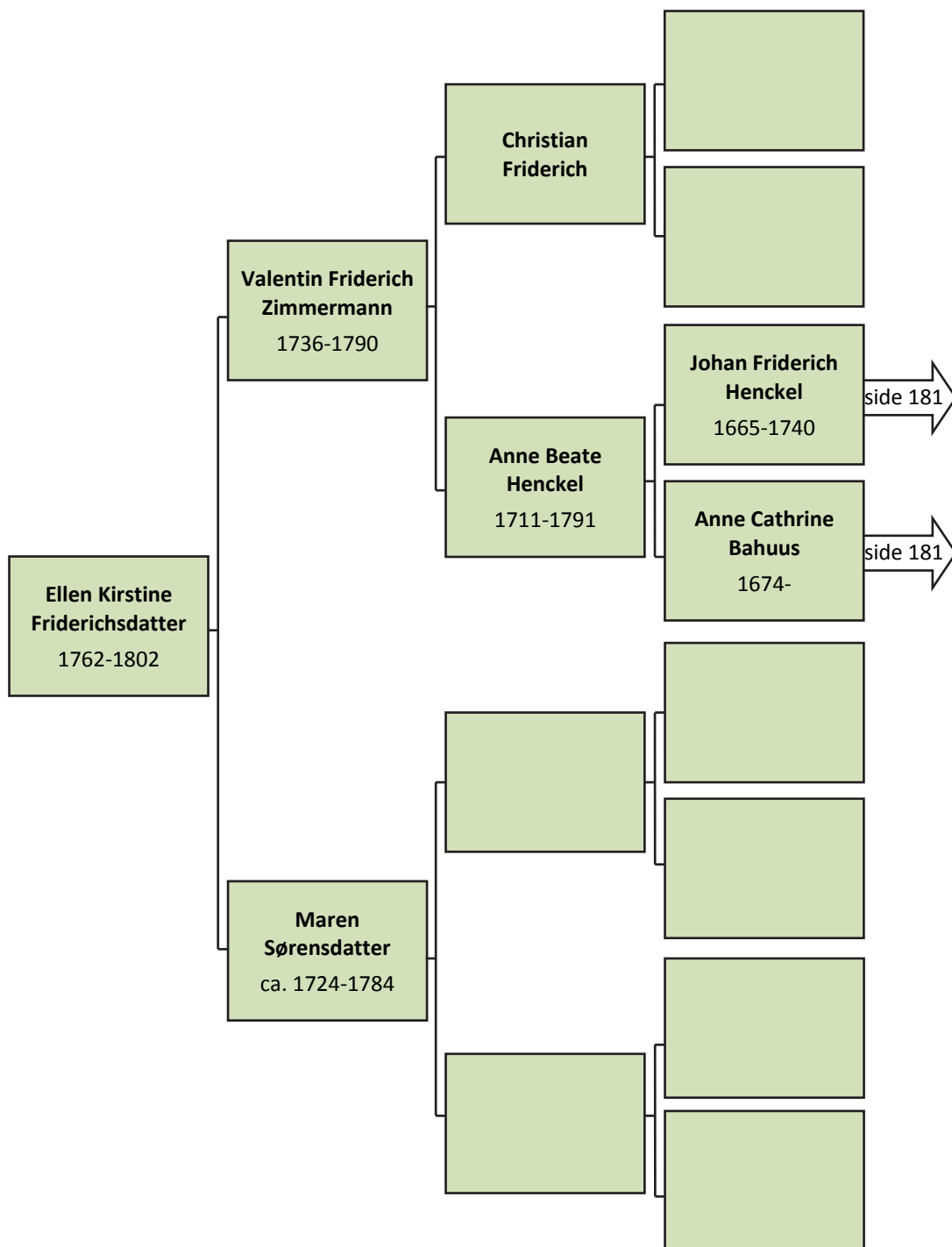
Torben Schæfer

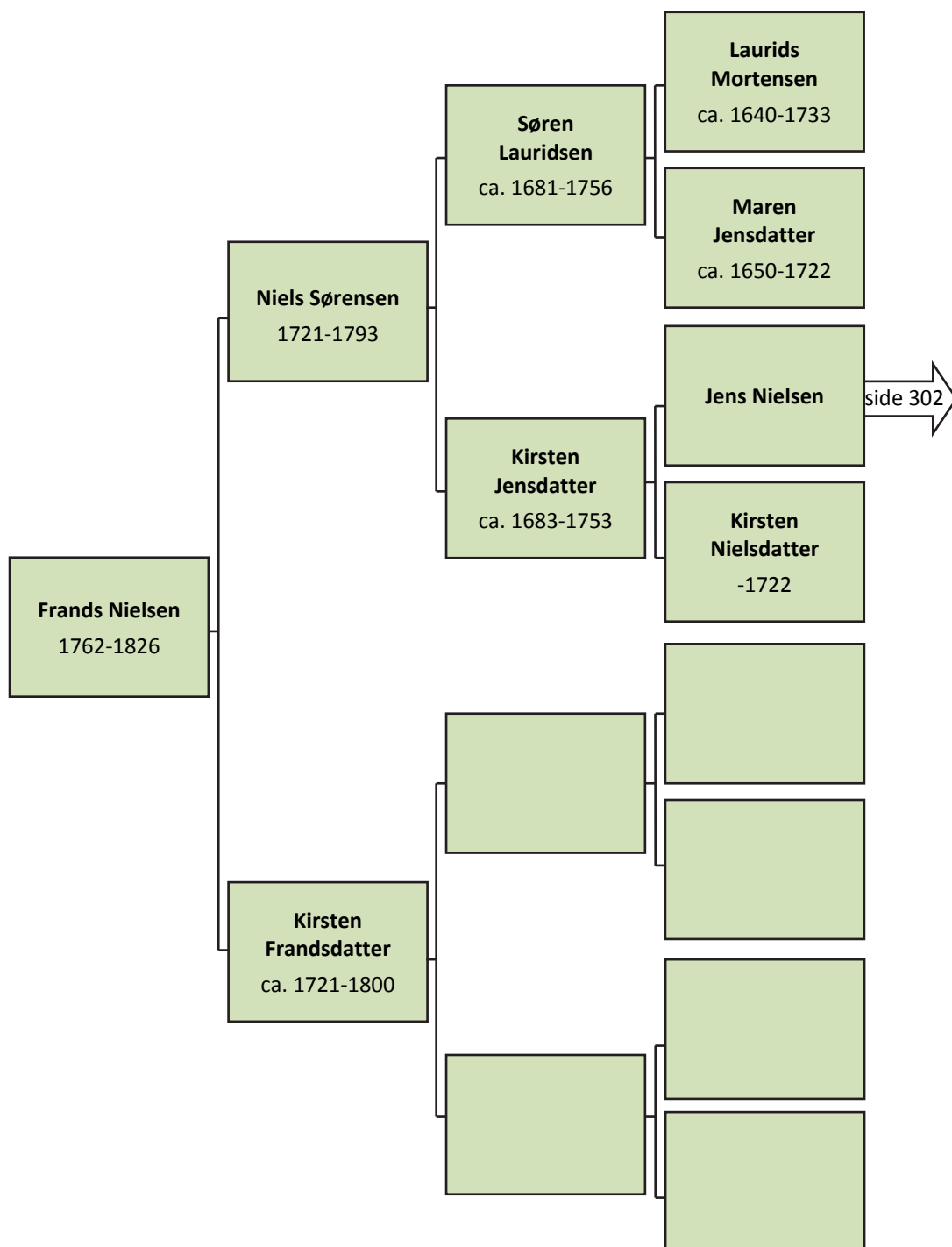
Anetavle 1. Christian Schäfers nærmeste forfædre. En pil angiver, at oplysninger om yderligere forfædre kan findes på den anførte side.

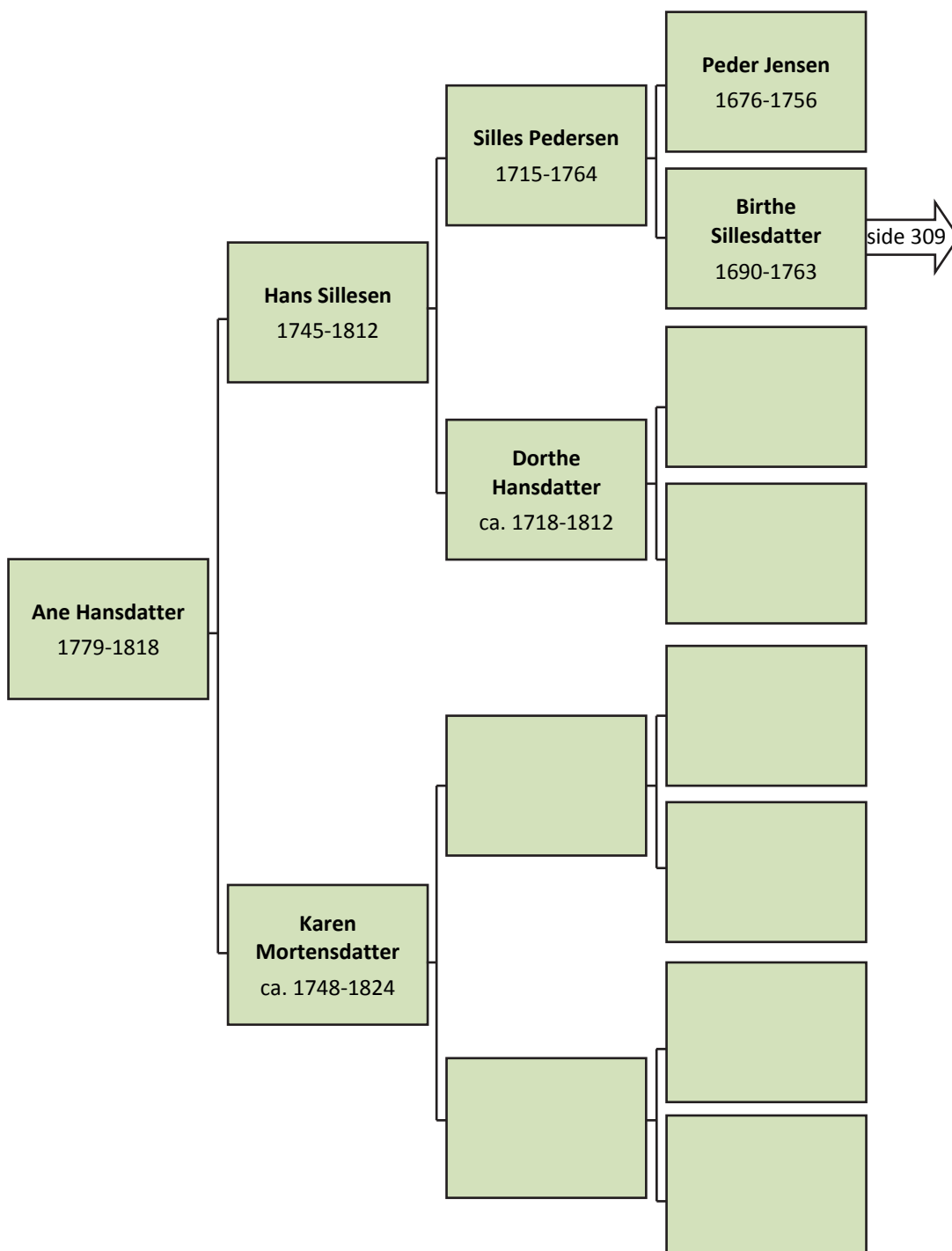
Anetavle 2. Nicolaj Bernboms nærmeste forfædre.

Anetavle 3. Ellen Kirstine Friderichsdatters nærmeste forfædre. En pil angiver, at oplysninger om yderligere forfædre kan findes på den anførte side.

Anetavle 4. Frands Nielsens nærmeste forfædre. En pil angiver, at oplysninger om yderligere forfædre kan findes på den anførte side.

Anetafle 5. Ane Hansdatters nærmeste forfædre. En pil angiver, at oplysninger om yderligere forfædre kan findes på den anførte side.

Kapitel 1. På frierfødder til børnehjemmet

Min farfar og farmor

Christian Schäfer & Jensine Marie Sørensen, g. Schäfer

Christian Schäfer (4):

Født: 10. november 1873 i Sankt Katharine Sogn, Ribe (Ribe Amt)
 Døbt: 18. januar 1874 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Konfirmeret: 8. april 1888 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Gift: 29. april 1916 i Metodistkirken, Vejle
 Død: 1. april 1918 i Vor Frelser Sogn, Vejle
 Begravet: 5. april 1918 fra Metodistkirken, Vejle

Jensine Marie Sørensen, g. Schäfer (5):

Født: 6. december 1884 i Gærum Sogn (Hjørring Amt)
 Døbt: 8. februar 1885 i Gærum Sogn
 Konfirmeret: 9. oktober 1898 i Metodistkirken, Frederikshavn
 Gift: 29. april 1916 i Metodistkirken, Vejle
 Død: 22. maj 1966 på Vejle Sygehus
 Begravet: 26. maj 1966 fra Metodistkirken, Vejle

Min farfars efternavn er stavet ”Schäfer” i kirkebogen ved hans fødsel, men senere ses det også skrevet ”Schæfer” i kirkebogen. Min farmor, Jensine Marie Sørensen, blev kaldt for Marie.

Min farfar, Christian Schäfer, blev født i Ribe som søn af skomagermester Johan Joachim Christian Schäfer og hustru Ane Bernbom (jf. kapitel 2). Christian var nr. to i en søskendeflok på otte, hvoraf de tre dog døde som små.

Christian Schäfer tilbragte sin barndom og tidlige ungdom i Ribe. Han blev konfirmeret som 14-årig i 1888. Dengang fik konfirmanderne i kirkebogen en ”dom angaaende kundskab og opførsel”. Christian Schäfer fik bedømmelsen ”mg” (dvs. ”meget godt”) for både kundskab og opførsel. Flere af de 20 mandlige konfirmander fik samme bedømmelse, men ingen var bedre, så Christian må have været både kvik og velopdragen.

Efter konfirmationen kom Christian Schäfer i snedkerlære. Det betød, at han flyttede hjemmefra, selv om det kun var i en afstand af ca. 250 meter fra barndomshjemmet. Ved folketællingen den 1. februar 1890 var han snedkerlærling og boede hos snedkermester Jens Laurits Andersen på hjørnet af Torvet og Præstegade i Ribe. Dengang var det almindeligt, at lærlinge fik både kost og logi hos deres mester, og i 1890 havde snedkermester Andersen to lærlinge boende.

Jeg mangler præcis viden om, hvad Christian Schäfer har foretaget sig, fra han blev udlært som snedker, og indtil han blev gift. Da han i lægdsrullen er anført under ”lægds 1, Ribe”, formoder jeg, at han har boet i Ribe i sin ungdom. Lægdsrullen anfører, at han i 1895 blev vurderet egnet til tjeneste ved en af militærets tekniske afdelinger. Det er dog tvivlsomt, om han nogensinde er blevet indkaldt til militæret, idet lægdsrullen ikke angiver oplysninger om tidspunktet for soldatertjenesten. Trods ihærdig eftersøgning er det ikke lykkedes mig at

finde nærmere oplysninger om ham i de militære arkiver. I 1903 blev Christian Schäfer ifølge lægdsrullen overført til forstærkningen. Han måtte dog på papiret stå til rådighed for militæret, indtil han fik sin afsked på grund af alder i 1915.

Det næste livstegn, jeg har fundet fra Christian Schäfer, er fra den 25. december 1898, da hans storebror, Nikolai Theodor Schäfer, skulle have sin datter, Magda, døbt. Det foregik i Sankt Nicolai Kirke i Vejle, og ”snedker Christian Schäfer fra Fredericia” var blandt fadderne. Hvad Christian Schäfer har foretaget sig i Fredericia, er dog en velbevaret hemmelighed.

Ved samme barnedåb var der muligvis romantik i luften. En anden af fadderne var ”tjenestepige Johanne Johansen, Tved Mølle”. Tved Mølle ligger i Jerlev Sogn ca. 4 km sydvest for Vejle. Fire år senere blev Christian Schäfer gift med en Johanne Nielsine Christine Johansen. Det er nærliggende at gætte på, at hun er identisk med Johanne Johansen fra Tved Mølle. Hvis det er tilfældet, kan hun tænkes at have været fadder, fordi hun allerede på det tidspunkt var kæreste med Christian Schäfer. En alternativ og mere romantisk mulighed er, at de to mødte hinanden for første gang ved barnedåben, og at mødet gav anledning til heftig hjertebanken, mens præsten hældte vand i hovedet på lille Magda.

Christian Schäfer blev ikke boende i Fredericia i længere tid. Det eneste efterladte dokument, jeg har fra min farfar, er et tysk kvitteringskort for indbetalinger til en forsikring, der tilsyneladende er en invalideforsikring (jf. side 18-19). Kvitteringskortet er fra ”Versicherungsanstalt Schleswig-Holstein” og er udstedt den 12. marts 1900. Det fremgår af kortet, at Christian Schäfer havde bopæl i Kjöbenhoved, og at hans erhverv var ”Bauhandwerkergeselle” (dvs. bygningshåndværkersvend).

Københoved er en landsby i Sønderjylland ca. 5 km nord for Rødding. Københoved er beliggende umiddelbart syd for Kongeåen. I perioden fra 1864 til 1920 hørte Sønderjylland (Nordslesvig) under Tyskland, og grænsen gik ved Kongeåen. Forsikringskortet viser, at Christian Schäfer i år 1900 var udlandsdanser, selv om Københoved var noget af det nærmeste, man kunne komme på Danmark, hvis man boede i Tyskland.

Det vides ikke, hvorfor Christian Schäfer har søgt og fået arbejde i Tyskland. Det kan tænkes, at det har været vanskeligere at få et snedkerjob i Danmark. Det fremgår af folketællingsskemaet fra 1. februar 1901, at Christian Schäfer senere i 1900 flyttede til Vejle. Det er ganske vist anført, at han flyttede til Vejle fra København, men jeg tillader mig at tro, at der er tale om en navneforveksling med Københoved, som en ikke specielt geografikyndig husvært har gjort sig skyldig i ved udfyldelsen af folketællingsskemaet.

Det fremgår endvidere af skemaet, at Christian Schäfer var arbejdsløs snedkersvend og var logerende hos tømremester Marius Christian Johansen i Vedelsgade i Vejle. Det giver igen anledning til overvejelser over Christian Schäfers relationer til ovennævnte Johanne Johansen, idet Marius Christian Johansen var far til den Johanne Nielsine Christine Johansen, som Christian Schäfer blev gift med ca. to år senere. Blev Christian Schäfer mon logerende hos Marius Christian Johansen, fordi han var kæreste med hans datter, eller blev Christian Schäfer kæreste med datteren, fordi han lærte hende at kende, da han var logerende hos hendes far?

Det er ikke indlysende, at Christian Schäfer var flyttet til Vejle for at være tæt på Johanne Johansen. Ved folketællingen i 1901 boede Johannes storesøster, Ane Marie Johansen,

hjemme hos forældrene i Vedelsgade, hvorimod Johanne Johansen som omtalt nedenfor var tjenestepige i Vejles omegn.

Efter mange gætterier vedrørende Christian og Johanne er det nu på tide at gå over til kendsgerningerne om dem. Det er f.eks. en kendsgerning, at Christian Schäfer blev gift med Johanne Nielsine Christine Johansen den 20. december 1902 i Metodistkirken i Vejle. Det fremgår af folketællingsskemaet i 1901, at Christian Schäfer var medlem af metodistkirken. Metodistkirken er en frikirke, og Christian og Johanne var tilknyttet denne kirke i resten af deres alt for korte liv. Ved vielsen var Christian en erfaren ungkarl på 29 år, og Johanne var en ung pige på 22 år.

Johanne Nielsine Christine Johansen var født den 25. september 1880 i Thyregod Sogn (Vejle Amt). Hun var datter af husmand Marius Christian Johansen og hustru Maren Nielsen i Sejrup. Ved folketællingen i 1890 boede den 9-årige Johanne hos forældrene i Sejrup i Thyregod Sogn.

Johanne flyttede dog tidligt hjemmefra. Som 14-årig blev hun den 30. september 1894 konfirmeret i nabosognet Øster Nykirke (Vejle Amt), fordi hun var tjenestepige hos forpagteren af Øster Nykirke præstegård. Kundskabsmæssigt levede hun ikke helt op til Christian Schäfer, for ved konfirmationen blev hendes kundskaber bedømt til ”g” (dvs. ”godt”), som ikke var specielt godt.

Som nævnt ovenfor var Johanne muligvis tjenestepige på Tved Mølle i 1898. Hvis det er rigtigt, må hun siden have fået plads i Hover Sogn (Vejle Amt). Det vides fra tyendeprotokollen [1], at Johanne Nielsine Christine Johansen den 2. december 1899 flyttede fra Hover Sogn til Vejle for at blive tjenestepige hos sine forældre. Den 8. juni 1900 rejste hun dog til Ikast. Da oplysningen er noteret i tyendeprotokollen, må hun antages at have fået plads som tjenestepige i Ikast. Hvis det var tilfældet, var hendes karriere i Ikast kortvarig, for allerede den 14. juni vendte hun tilbage til forældrene. Det var tilsyneladende en midlertidig løsning, for den 1. august 1900 fik hun plads i Gauerslund Sogn [1, 2] ca. 10 km sydøst for Vejle.

Ved folketællingen i 1901 var Johanne tjenestepige på et kombineret pensionat og landbrug i Andkjær i Gauerslund Sogn. Det var dog ikke et helt almindeligt pensionat. Det var bestyret af to ældre frøkener. De fem kvindelige pensionærer var ifølge folketællingsskemaet enten åndssvage eller sindssyge. De ældre frøkener havde inden flytningen til Gauerslund haft bopæl på Sindssygeanstalten ved Århus, men jeg vælger at tro, at de havde været ansat på stedet. Pensionærererne har formentlig deltaget i landbrugsdriften sammen med en tjenestekarl og Johanne.

Johanne forlod Gauerslund den 9. maj 1902 [2] for at vende hjem til forældrene i Vedelsgade i Vejle [1]. Christian Schäfers lillesøster, Cathrine Hansine Schäfer (jf. kapitel 2), flyttede fra Ribe til Gauerslund Sogn den 7. maj 1902 for at blive tjenestepige [2]. Det er nærliggende at gætte på, at hun har overtaget Johannes job på ”sindssygepensionatet”.

Nu var Johanne så tæt på Christian Schäfer, at hun blev gravid af det, og det har muligvis fremskyndet en vielse. Ved vielsen havde både Christian og Johanne bopæl i Vedelsgade 64 i Vejle sammen med Johannes mor, Maren Nielsen, og Johannes ugifte storesøster, Ane Marie Johansen. Johannes far, Marius Christian Johansen, der var død ca. tre måneder forinden (29. september 1902), havde været ejer af huset.

Quittungskarten-Formular A.

Versicherungsanstalt: *Schleswig-Holstein*
(Hier ist bei der ersten Quittungskarte der Name derjenigen Anstalt einzutragen, in deren Bezirke der Versicherte zu dieser Zeit beschäftigt ist, jede folgende Karte ist mit dem Namen der auf der nächstvorhergehenden Karte vermerkten Anstalt zu versehen.)

Ausgabeort: *Altenburg*
(Liste der Quittungskarten A. N° 1086*)

Ausgestellt am *12ten März 1900*
(Verwendbar**) für die Zeit seit dem *14ten März 1900*

Zur Vermeidung der Ungültigkeit innerhalb zweier Jahre nach dem Ausstellungstage zum Umtausch oder zur Verlängerung vorzulegen.

Quittungskarte N° 2 für

bei Ausstellung dieser Karte
(Vor- und Zuname, bei Frauen auch Geburtsname) *Christian Schäfer*
(Wohnort) *Kjöbenhoved*
(Berufsstellung) *Bauhandwerkergeselle*

geboren am *10ten November* im Jahre *1873*
 zu *Ripen*, *Ripen* Kreis Amt in *Dänemark*.

Zuvaldenerfæringslovgeset.

§ 139. Die Eintragung eines Urtheils über die Führung oder die Leistungen des Inhabers sowie sonstige durch dieses Gesetz nicht vorgeordnete Eintragungen oder Bemerkungen in oder an der Quittungskarte sind unzulässig. Quittungskarten, in welchen derartige Eintragungen oder Bemerkungen sich vorfinden, sind von jeder Behörde, welcher sie zugehen, einzubehalten. Die Behörde hat die Erziehung derselben durch neue Karten, in welche der zulässige Inhalt der ersteren nach Maßgabe der Bestimmung des § 136 zu übernehmen ist, zu veranlassen.

Dem Arbeitgeber sowie Dritten ist unterlagt, die Quittungskarte nach Entleerung der Marken wider den Willen des Inhabers zurückzubehalten. Auf die Zurückbehaltung der Karten seitens der zuständigen Behörden und Organe zu Zwecken des Umtausches, der Kontrolle, Verichtigung, Aufrechnung, Uebertragung oder der Durchführung des Einzugsverfahrens (§§ 143 ff.) findet diese Bestimmung keine Anwendung.

Quittungskarten, welche im Widerspruche mit dieser Vorschrift zurückgehalten werden, sind durch die Disziplinbehörde dem Zuwiderhandelnden abzunehmen und dem Berechtigten auszuhandigen. Der erstere bleibt dem letzteren für alle Nachteile, welche diesem aus der Zuwiderhandlung erwachsen, verantwortlich.

§ 134. Wer in Quittungskarten Eintragungen oder Bemerkungen macht, welche nach § 139 unzulässig sind, oder wer in Quittungskarten den Vordruck oder die zur Ausfüllung des Vorderdrucks eingetragenen Worte oder Zahlen verfälscht, oder wesentlich von einer derart verfälschten Karte Gebrauch macht, kann von der unteren Verwaltungsbehörde und da, wo Rentenkassen die Beitragskontrolle übertragen ist, von dem Vorsitzenden derselben mit Geldstrafe bis zu zwanzig Mark bestraft werden.

Sind die Eintragungen oder Bemerkungen in der Absicht gemacht worden, den Inhaber der Quittungskarte anderen Arbeitgebern gegenüber zu kennzeichnen, so tritt Geldstrafe bis zu zwanzig Mark oder Gefängnis bis zu sechs Monaten ein. Sind mildernde Umstände vorhanden, so kann die Geldstrafe auf Haft erkannt werden.

Eine Verfolgung wegen Urkundenfälschung (§§ 267, 268 des Reichs-Strafgesetzbuchs) tritt ein, wenn die Fälschung in der Absicht begangen wurde, sich oder einem Anderen einen Vermögensvorteil zu verschaffen oder einem Anderen Schaden zuzufügen.

*) Zu durchstreichen, wenn die Ausgabeort keine Liste der Quittungskarten A führt.
 **) Auf Antrag auszufüllen, sofern in die Karte Marken für die Zeit vor ihrer Ausstellung einzutragen sind (§ 146).

Her ses Christian Schäfers forsikringskvitteringskort No. 1086 fra "Versicherungsanstalt Schleswig-Holstein" udstedt den 12. marts 1900. Det fremgår, at han havde bopæl i Kjöbenhoved og arbejdede som "Bauhandwerkergeselle". Han angives i god overensstemmelse med sandheden at være født den 10. november 1873 i "Ripen, Ripen Amt in Dänemark".

Alle Ihre Beiträge vom 1. 7. 1887 an bis Ende des Monats Juni 1891 sind zur Deckung der Beiträge für die Invalidenfürsorge in Höhe von 20 Pfenning für die jeweilige Beitragsperiode durch den Staat für die entsprechende Zahl von Wochen den oben links beginnend, in fortlaufender Reihe zu ziehen.

Die Beiträge für die Invalidenfürsorge sind in ein Heft zu eintragen. Die Beitragsentrichtung erfolgt durch Entleeren				20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein
die Beiträge für die Invalidenfürsorge sind in ein Heft zu eintragen. Die Beitragsentrichtung erfolgt durch Entleeren				20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein
die Beiträge für die Invalidenfürsorge sind in ein Heft zu eintragen. Die Beitragsentrichtung erfolgt durch Entleeren				20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein
die Beiträge für die Invalidenfürsorge sind in ein Heft zu eintragen. Die Beitragsentrichtung erfolgt durch Entleeren				20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein
die Beiträge für die Invalidenfürsorge sind in ein Heft zu eintragen. Die Beitragsentrichtung erfolgt durch Entleeren				20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein	20 Pfenning Schleswig-Holstein

Die Beiträge für die Invalidenfürsorge sind in ein Heft zu eintragen. Die Beitragsentrichtung erfolgt durch Entleeren

Zahl der Wochen, für welche } in Schlüssel: I II III IV V
 Beiträge entrichtet sind

Zahl der Wochen, für welche Beiträge entrichtet sind	von	bis einschließl.	Zahl der Beiträge	von	bis einschließl.

P a y m e n t

Zahl der Beiträge für die Invalidenfürsorge
 in Mark und Pfennig

Zahl der Beiträge für die Invalidenfürsorge
 in Mark und Pfennig

(mit Rechnungsscheit)

Zahlung der Beiträge für die Invalidenfürsorge

På forsikringskortets bagside er klæbet klistermærker af værdien 20 Pfenning som dokumentation for indbetalinger til forsikringen. Forsikringen er en invalideforsikring, der tilsyneladende dækker invaliditet som følge af en arbejdsskade.

Det er senere blevet fortalt i familien Schäfer [3], at Christian Schäfer efter vielsen kunne have overtaget huset, hvis Christian og Johanne havde villet dele husholdning med Johannes mor. Christians far (min oldefar) skulle have frarådet dette med en bemærkning om, at det ikke var besværet værd, for hun ville blive så frygteligt gammel. Storesøster, Ane Marie, blev gift året efter, og hendes mand blev ejer af huset, og det fortælles der mere om nedenfor.

Christian Schäfer og Johanne valgte at bosætte sig i udkanten af Vejle, der dengang hørte til Hover Sogn. Johanne havde som nævnt ovenfor været lettere gravid ved vielsen, og deres første barn, Marius Christian Schäfer (opkaldt efter sin morfar), blev født allerede den 5. juni 1903. Det er hermed bevist, at metodister også kan blive gravide i utide. Marius Christian Schäfer blev hjemmedøbt af metodistpræsten i Vejle. Bopælen ved fødslen angives i kirkebogen at være Vardevej i Hover Sogn. Det er formentlig samme bopæl, der senere betegnes Buchsvej 3.

Ved folketællingen den 1. februar 1906 boede den lille familie i Hover Sogn på et matrikelnummer, der ved den efterfølgende folketælling betegnes Buchsvej 3. Det er ingen større overraskelse, at Christian Schäfer angives at være snedker og Johanne at være husmoder.

Christian og Johanne fik yderligere tre børn. Louise Christine Schäfer blev født 16. juli 1906. Derefter fulgte Gudrun Marie Schäfer (født 9. april 1908) og Helga Schäfer (født 13. maj 1910). De blev alle født i Hover Sogn og døbt i Metodistkirken i Vejle. Børnenes efternavn er her stavet på samme måde som i kirkebogen ved deres fødsel/dåb, så det var tilsyneladende tilfældigt, om præsten skrev efternavnet med "æ" eller "ä".

Ved folketællingen den 1. februar 1911 er familiens bopæl angivet som Buchsvej 3. Christian Schäfer anføres at være snedkersvend på Bomuldsspinderiet ved Vardevej. Man kan umiddelbart undre sig over, hvad en snedkersvend lavede på et bomuldsspinderi. Det fremgår dog af min fars erindringer [4], at Christian Schäfer arbejdede i en afdeling, der fremstillede træ-kasser til forsendelse af varer. Det har næppe været et specielt udfordrende arbejde for en snedker, men dengang var man sandsynligvis tilfreds, hvis blot man havde et arbejde.

Familien på Buchsvej 3 blev tre år senere ramt af en tragisk begivenhed. Johanne Nielsine Christine Johansen døde den 8. juli 1914 (Hover Sogn, Vejle Amt) i en alder af kun 33 år, og hun blev begravet fra Metodistkirken i Vejle. Christian Schäfer var nu enkemand med fire børn på henholdsvis 11, 7, 6 og 4 år. Han havde et akut problem, idet han ikke kunne passe både arbejde og børn. Det problem blev løst, fordi Christian Schäfers ugifte lillesøster, Ane Marie Schäfer (jf. kapitel 2), trådte hjælpende til.

I 1915 flyttede Schäfer-familien fra Hover Sogn til Vejle uden at flytte, idet Buchsvej 3 nu var blevet indlemmet i Vejle Købstad. Det fremgår af, at "snedker C. Schäfer, Buchsvej 3" i 1915 for første gang optræder i Vejle Vejviseren.

Ved folketællingen den 1. februar 1916 boede Ane Marie Schäfer hos dem. Hun er anført at være tjenestepige, og det får mig til at tro, at hun var flyttet ind kort tid efter Johannes død for at passe børn og husholdning. Christian Schäfer var fortsat snedkersvend på Bomuldsspinderiet. Hans årlige indkomst angives at være 1.700 kr. Det var en hæderlig løn, hvis man sammenligner med andres indkomst ved samme folketælling. En ufaglært arbejder fik typisk en årsløn på 1.000 - 1.400 kr. Det fremgår endvidere, at Christian Schäfer havde en formue på 500 kr., så der er ikke noget, der tyder på, at han har haft økonomiske problemer.

Disse to fotografier, hvoraf det ene er uskarpt, er de eneste fotografier af Christian Schäfer, som jeg har kendskab til. Derfor kommer de begge med i slægtsbogen (foto: ukendt årstal)

I det lange løb har det næppe været tilfredsstillende for Christian Schäfer at være afhængig af lillesøsterens hjælp. Derfor så han sig om efter en ny hustru og her kommer min farmor omsider ind i historien. Christian Schäfer havde sit netværk i Metodistkirken i Vejle, og det må have været der, at han fik Jensine Marie Sørensen i nettet. Hun var tjenestepige på metodistkirkens børnehjem, Marielund, i Vejle. Han var en 42-årig enkemand med et påtrængende behov for en hustru, og hun var en 31-årig pebermø med risiko for aldrig at blive gift.

Det ligner derfor et fornuftsægteskab, at de to blev gift den 29. april 1916 i Metodistkirken i Vejle med børnehjemsforstanderen som den ene af forloverne. Jeg vil gætte på, at Ane Marie Schäfer flyttede ud fra Buchsvej 3 nogenlunde samtidig med, at fru Jensine Marie Schäfer flyttede ind.

Min farmor, Jensine Marie Sørensen, blev født i Lille Tvedens Hus i Gærum Sogn ca. 7 km sydvest for Frederikshavn som datter af husmand Thomas Christian Sørensen og hustru Inger Marie Jensen. Ved folketællingerne i 1901 og 1906, hvor Jensine Marie Sørensen var henholdsvis 16 og 21 år, var hun fortsat hjemmeboende. I 1906 angives hun at være sypige, dvs. hun har tjent penge ved at sy tøj til andre. Flere detaljer om Jensine Marie Sørensens barndom og ungdom kan læses i [5].

Jensine Marie Sørensens forældre var tilknyttet den nærmeste metodistkirke, der lå i Frederikshavn, og derfor blev Jensine Marie også medlem af metodistkirken. Det har kvalificeret hende til den 1. februar 1908 at få et job som tjenestepige på metodistkirkens børnehjem i Vejle [1]. Der nåede hun at arbejde i 8 år, før hun foretog et karriereskift og blev til fru Schäfer.

Denne gang var Christian Schäfers brud ikke gravid ved vielsen, men hun blev det kort tid efter. Den 4. marts 1917 blev min far, Johannes Schæfer, født på Buchsvej 3. Han blev den 13. maj 1917 døbt i Metodistkirken. Hans efternavn er stavet med "æ" i kirkebogen, og dermed er det tyske "ä" definitivt forsvundet fra familienavnet.

Nu tegnede fremtiden sig lys og lykkelig for familien på Buchsvej, men lykken blev kortvarig. Christian Schäfer blev ramt af den dengang frygtede sygdom tuberkulose, og den var årsagen til, at han døde i hjemmet den 1. april 1918 i en alder af 44 år. Det fremgår af dødsattesten, at han havde været syg i nogle måneder, før han døde.

Vejle Amts Folkeblad var den 2. april 1918 domineret af beretninger om hårde kampe i slutningen af 1. verdenskrig. Derfor kan læserne have overset følgende dødsannonce: ”At vor kære Mand og Fader, Snedker Christian Schäfer, i Dag er afgaaet ved Døden, bekendtgøres herved, Buchsvej 3, den 1. April 1918. Paa Børns og egne Vegne, Marie Schäfer. Begravelsen finder Sted Fredag den 5. April, Kl. 1 fra Sankt Pouls Kirke”. Metodistkirken i Vejle hedder Sankt Pouls Kirke. Christian Schäfer blev begravet på Vejle Nordre Kirkegård.

Min farmor skriver i dødsannoncen den afdødes efternavn med dansk ”æ” på trods af det tyske ”ä” ved hans dåb. Det tyder på, at han selv har brugt stavemåden ”Schæfer”.

Den 27. september 1918 kl. 10,30 behandlede skifteretten i Vejle dødsboet efter snedker-svend Christian Schäfer [6]. Enken, Jensine Marie Schäfer, havde søgt om tilladelse til at sidde i uskiftet bo. Denne ansøgning var anbefalet af ”købmand M. G. Østergaard, Vesterbrogade 41, Vejle og forstander C. L. Østberg, børnehjemmet Marielund, Vejle Søndermark samt af hendes sjælesørger, pastor C. Nielsen”. Stillet over for dette opbud af købmanskab, børneforsorg og sjæleomsorg valgte skifteretten at imødekomme ansøgningen.

Jensine Marie Schäfer var nu i den vanskelige situation at være enke med fem børn, hvoraf de fire ikke var hendes egne. Min farmor blev ikke gift igen. Hun ernærede sig selv og børnene som hjemmesyerske, dvs. hun sad derhjemme og syede for private kunder, der henvendte sig. Indtjeningen var beskeden, så det er ingen overdrivelse at påstå, at hun var en fattig enke. Jensine Marie Schäfers hårde tilværelse som enke er nærmere beskrevet i bind 2 af min slægtshistorie [5] og i min fars erindringer [4].

Her skal blot fortælles, at min farmor i 1925 sammen med de hjemmeboende børn flyttede fra Buchsvej 3 til en lejlighed på Nørrebrogade 26 i Vejle. Her boede hun i lidt over 30 år, hvorefter hun flyttede til en pensionistlejlighed i Svendsgade 21. Hun var 81 år, da hun i 1966 døde på Vejle Sygehus af en hjerneblødning.

Desværre har jeg ikke nogen viden om, hvordan min farfar var som person. Han døde, da min far var 1 år gammel, og derfor har min far ikke kunnet fortælle noget om ham. Jeg ved således ikke, om Christian Schäfer f.eks. var humoristisk eller en alvorsmænd, temperamentsfuld eller et roligt gemyt.

Min farmor delte kun livet med ham i et par år, men hun værnede trofast om hans minde. Det foto, der pryder denne bogs forside, hang indrammet og i stor forstørrelse på væggen i min farmors hjem i resten af hendes liv.

Min farfar har også fået en plads i min egen barndoms erindringer. Min afdøde farfar var mit første møde med dødens realiteter. Under min barndoms ferier hos min farmor fulgte jeg ofte med hende op ad bakken på Horsensvej til kirkegården, hvor hun omhyggeligt passede min farfars gravsted.

Christian Schäfers børn af første og andet ægteskab er nærmere omtalt andetsteds [4], så derfor vil deres livshistorier ikke blive præsenteret her.

Som barn har jeg hørt min fars familie omtale en ”tante Vesterbro” og en ”tante Vedelsgade” uden, at jeg dengang havde styr på, hvordan familierelationerne var til disse to tanter. Det har min slægtsforskning dog givet svar på. Når tanterne ikke blev omtalt ved deres døbenavn, men fik kaldenavn efter deres bopæl, må det skyldes, at de begge hed Ane Marie til fornavn.

”Tante Vesterbro” var Christian Schäfers lillesøster, Ane Marie Schäfer, der er omtalt ovenfor, og som får en grundigere omtale i kapitel 2. Som den skarpsindige læser formentlig allerede har gættet, var ”tante Vedelsgade” ovennævnte Ane Marie Johansen, der var storesøster til Christian Schäfers første hustru, Johanne Johansen. ”Tante Vedelsgade” var således morster til min fars fire halvsøskende og en slags ”paptante” til min far. Selv om ”tante Vedelsgade” rent genetisk ikke er en del af min og min fars slægt, vil jeg gøre en undtagelse og omtale hende på lige fod med andre familiemedlemmer, idet min far i sin barndom oplevede hende som en del af familien.

Ane Marie Johansen (født 28. juni 1877, Thyregod Sogn, Vejle Amt) boede hjemme hos forældrene i Sejrup ved sin konfirmation i 1891. Familien må senere være flyttet til Hover Sogn. Det fremgår af folketællingsskemaet fra 1901, at Ane Marie Johansen og hendes forældre i 1898 flyttede fra Hover Sogn til Vejle. Tyendeprotokollen [1] kan datere flytningen mere præcist, idet den angiver, at Ane Marie Johansen den 22. oktober 1898 flyttede fra Hover til Vejle for at være tjenestepige hos sine forældre i Vedelsgade. På skattemandtalslisten fra 1900 [7] og ved folketællingen i 1901 var faderen, Marius Christian Johansen, anført som ejer af huset i Vedelsgade.

I dette hus i Vedelsgade 64 i Vejle boede Christian Schäfers svigerinde, Ane Marie Johansen, der blev kaldt for ”tante Vedelsgade” (foto: 2012)

Marius Christian Johansen døde som 64-årig den 29. september 1902 (Sankt Nicolai Sogn, Vejle). Den 7. november 1903 blev Ane Marie Johansen gift i en alder af 26 år, idet det var lykkedes hende at finde en svensker, der ville giftes med hende. Han hed Sven Magni Johansson (født 10. april 1872, Kvenneberga Sogn, Kronobergs Len, Sverige) og var spinderiarbejder.

Ved folketællingen i 1906 var Sven Magni Johansson blevet så garvet, at han arbejdede som garveriarbejder. Han var anført som ejer af huset i Vedelsgade 64, hvor han havde svigermor, Maren Johansen, f. Nielsen, boende på aftægt. Hvis familierygterne har talt sandt, var det frygten for, at denne svigermor ville blive frygteligt gammel, der fik Christian Schäfer til at afstå fra at overtage huset i Vedelsgade. Derfor er det relevant at konstatere, at Maren Johansen nåede at blive 76 år, inden hun døde den 1. november 1918 (Vor Frelser Sogn, Vejle).

Ane Marie Johansen og Sven Magni fik tre halvsvenske børn, der må formodes at have talt flydende vejleensk. Børnene var Edle Marie Christine Johansson (født 28. oktober 1904, Sankt Nicolai Sogn, Vejle), Johan Marius Christian Johansson (født 28. januar 1906, Sankt Nicolai Sogn, Vejle) og Svend Harald Johansson (født 21. december 1910, Vor Frelser Sogn, Vejle).

Ved alle folketællingerne i perioden 1911-1930 boede familien i Vedelsgade 64, og Sven Magni Johansson angives at være arbejdsmand ved Vejle havn. Ved folketællingen den 5. november 1925 boede Christian Schäfers datter af første ægteskab, den 15-årige Helga Schäfer, hos dem. Det fremgår, at hendes adresse året forinden havde været Buchsvej 3, dvs. Helga var flyttet fra stedmoderen, Jensine Marie Schäfer, til sin moster og onkel. Det kan skyldes trænge pladsforhold på Buchsvej 3. Jeg tør dog ikke udelukke, at Helga og stedmoderen har haft konflikter, der har gjort en luftforandring ønskværdig.

Sven Magni Johansson døde den 10. marts 1941 (Vor Frelser Sogn, Vejle). Det fremgår af Vejle Vejviseren, at Ane Marie Johansen flyttede fra huset i Vedelsgade i 1945. Fraflytningen kan skyldes, at hun blev forelsket på sine gamle dage. I en alder af 69 år blev hun den 1. juni 1947 gift i Hover Sogn med en mindreårig mand på 61 år, Thorvald Pedersen Skov (født 18. juni 1885, Givskud Sogn, Vejle Amt). Thorvald har tilsyneladende været så uimodståelig, at hun flyttede ind hos ham i utide, idet hun ved vielsen havde bopæl i Hover Sogn.

Uhrhøj i Hover Kommune blev for første gang medtaget i Vejle Vejviseren i 1948. Det afsløres dermed, at Thorvald P. Skov i 1948-1950 var beboer og ejer af et hus på Søvej 16 i Uhrhøj. I 1951-1954 var han flyttet og var nu ejer af et hus på Gammel Jellingvej 3, Vejle. Gifte kvinder var dengang et vedhæng til ægtemanden og var derfor ikke nævnt i vejviseren. Der er dog ingen grund til at betvivle, at Ane Marie Johansen boede sammen med sin mand.

Det kan fastslås med sikkerhed, at Ane Marie Johansen havde bopæl på Gammel Jellingvej 3, da hun som 75-årig døde af apopleksi (dvs. slagtilfælde) på Amtssygehuset i Vejle den 9. oktober 1952 (Vor Frelser Sogn, Vejle). Thorvald Skov kan ikke findes i Vejle Vejviseren efter 1954. Det er nærliggende at formode, at han er død, men jeg har ikke kunnet finde hans død i de tre sogne i Vejle.

Litteraturliste

1. Vejle Byfoged, Tyendeprotokol, 1871-1919
2. Gauerlund Sognefoged, Sellerup Fogderi, Tyendeprotokol, 1898-1914

3. Henry Schäfer Hansen: Notat om Christian Schäfer, Johanne Nielsine Christine Johansen og deres forfædre, 1981
4. Torben Schæfer: "Min slægtshistorie, Bind 1, Vejlefamiliens verden, Om mine forældre Johannes Schæfer (1917-1988) og Gerda Madsen, g. Schæfer (1918-1992), deres børn og deres søskende", Holbæk, 2011
5. Torben Schæfer: "Min slægtshistorie, Bind 2, Vendelbobønder og andet godtfolk, Om min farmor, Jensine Marie Sørensen, g. Schæfer (1884-1966), og hendes forfædre", Holbæk, 2012
6. Vejle Byfoged, Skifteprotokol, 1914-1920, folio 346-346b
7. Skattemandtalslisten 1900, www.vejlestadarkiv.dk

Kapitel 2. Schäfer fra Hundegade

Mine oldeforældre

Johan Joachim Christian Schäfer & Ane Bernbom, g. Schäfer

Johan Joachim Christian Schäfer (8):

Født: 30. juli 1838 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Døbt: 31. juli 1838 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Konfirmeret: 20. marts 1853 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Gift: 16. maj 1867 i Sankt Katharine Sogn, Ribe (Ribe Amt)
 Død: 12. august 1922 i Vor Frelser Sogn, Vejle (Vejle Amt)
 Begravet: 16. august 1922 fra Metodistkirken, Vejle

Ane Bernbom, g. Schäfer (9):

Født: 21. juli 1845 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Døbt: 26. juli 1845 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Konfirmeret: 2. oktober 1859 i Ribe Domsogn, Ribe
 Gift: 16. maj 1867 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Død: 15. juni 1901 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Begravet: 19. juni 1901 i Sankt Katharine Sogn, Ribe

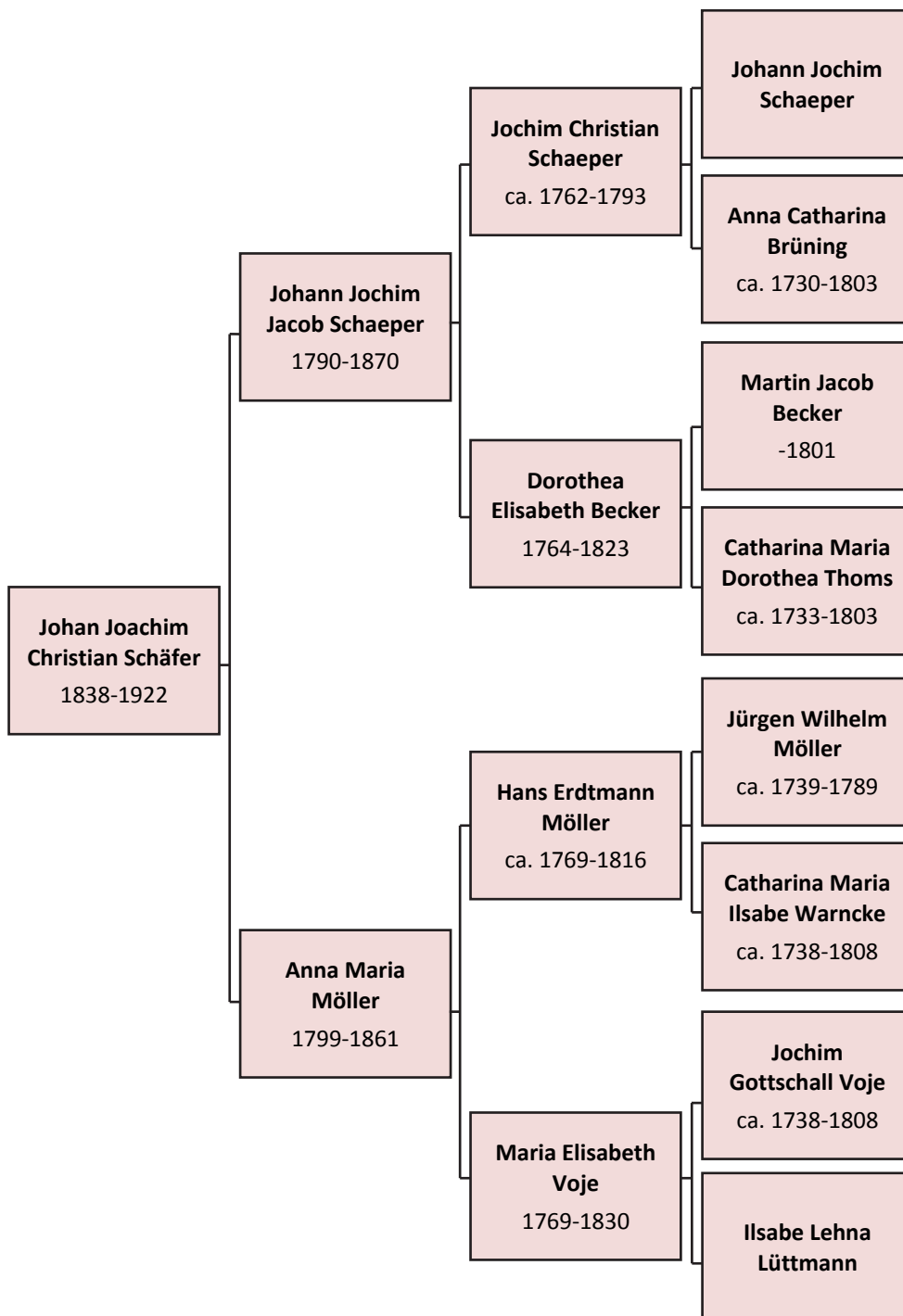
Min oldefar fik ved dåben navnet Johann Jochim Christian Schaeper [1]. Schaeper eller Scheper er plattysk dialekt af det tyske ord Schäfer [2], der på dansk betyder "fårehyrde". Efternavnet må antages at stamme fra en forfader, der har været fårehyrde. Han har i så fald fået efternavn efter sin profession, jf. danske efternavne som f.eks. Møller og Fisker. Efter flytningen til Danmark blev min oldefar kaldt Johan Joachim Christian Schäfer, og derfor har jeg valgt at bruge dette navn her.

Johan Joachim Christian Schäfer blev ifølge kirkebogen født i Straass i kirkesognet Eldena i Mecklenburg-Schwerin i Nordtyskland. Straass er en plattysk betegnelse for den landsby, der på tysk rigssprog hedder Strassen [2]. Han var søn af gårdmand Johann Jochim Jacob Schaeper og hustru, Anna Maria Möller [1] (jf. kapitel 3). Man får det indtryk, at alle mænd i Strassen og omegn hed Johann, for de tre faddere var henholdsvis Johann Peter Kuhrt, Johann Jochim Jürgen Möller og Johann Jochim Christian Schult.

Johan Joachim Christian Schäfer var den næst yngste i en søskendeflok på ni, hvoraf de to dog kun var hans halvsøskende. Familieforholdene var så komplicerede, at de to halvbrødre også var hans fætre, idet faderens første hustru var Johan Joachim Christians moster.

Selv om Strassen på min oldefars tid var en landsby med kun ca. 160 indbyggere, havde den sin egen skole [3]. Min oldefar fik sin børnelærdom i landsbyskolen i Strassen. Det fremgår af kirkebogen [1], at han i 1853 var én af de seks elever fra skolen i Strassen, der blev konfirmeret i kirken i Eldena.

Det vides ikke, hvad Johan Joachim Christian Schäfer foretog sig i perioden mellem konfirmationen og ankomsten til Danmark ca. 9 år senere. På grundlag af oplysningerne i de danske rejsepasprotokoller vil jeg af mangel på kendsgerninger forsøge mig med et kvalificeret gæt.

Anetavle 6. De tyske forfædre fra Mecklenburg-Schwerin.

Hans første møde med Ribe har formentlig været den 15. januar 1862, hvor skomagersvend J. J. Chr. Scheper, 23 år og født i Straass, foreviste sit rejsepas ved ankomsten til Ribe [4]. Han var rejst fra Christiansfeld tre dage tidligere og skulle ifølge pasprotokollen videre til Tønder over Højer. Det fremgår af pasprotokollen fra Christiansfeld [5], at han var ankommet dertil fra Haderslev.

Hans rejsepas var udstedt i Grabow den 14. juni 1858 [4], dvs. da han var 19 år. Grabow ligger ca. 15 km nordøst for Strassen. I 1843 havde Grabow 3.429 indbyggere [3]. Jeg gætter på, at Johan Joachim Christian Schäfer efter konfirmationen er kommet i skomagerlære i Grabow. Læretiden var relativt lang dengang, så jeg forestiller mig, at han er blevet udlært som skomager i 1858 kort tid før, at han fik udstedt sit rejsepas.

Det var dengang almindeligt, at håndværkersvende, når de var udlært, tog på valsen, dvs. rejste rundt i verden i nogle år og søgte arbejde, hvor de kom frem. Det er derfor sandsynligt, at Johan Joachim Christian Schäfer i perioden fra 1858 og til ankomsten til Ribe i 1862 har valset rundt i Europa for at få international skomagererfaring. Hvad, der har fået ham til at rejse til Danmark, vides ikke. Det kan tænkes at have inspireret ham, at hans 13 år ældre storebror i 1846 var flyttet til Danmark og havde bosat sig i Randers (jf. kapitel 3).

Johan Joachim Christian Schäfers første ophold i Ribe i januar 1862 har været kortvarigt. Han vendte dog tilbage igen den 23. juli 1862, hvor han blev registreret som rejsende håndværkersvend [4]. Det er anført, at han kom i arbejde hos N. O. Bruun, der ifølge folketællingen i 1860 var skomagermester i Brede Slippe i Ribe.

Det vides ikke hvor lang tid, han arbejdede hos skomagermester Bruun. I april 1864 rejste Johan Joachim Christian Schäfer fra Ribe til Christiansfeld [5, 6]. Det er usikkert, om han blev der i kortere eller længere tid, og hvor han efterfølgende rejste hen. Det kan dog fastslås med sikkerhed, at han den 19. januar 1865 vendte tilbage til Ribe som rejsende håndværkersvend [6]. Han fik igen arbejde hos skomagermester Bruun, så han må have gjort sit arbejde godt under sin første ansættelse.

Det fremgår af folketællingerne i Ribe fra 1901 og 1911, at Johan Joachim Christian Schäfer flyttede fra Mecklenburg til Ribe i 1867. Jeg tvivler på, at denne oplysning er korrekt, for jeg har ikke fundet tegn på, at han er flyttet fra Ribe siden genkomsten i januar 1865. Det har muligvis været hans plan, at opholdet i Ribe skulle være midlertidigt. I så fald blev planen forpurret af, at det i 1867 lykkedes ham at få gjort en af byens unge og ærbare piger gravid. Han må have været forelsket i den unge pige, for han valgte at forblive i Ribe og gifte sig med hende.

Den unge pige hed Ane Bernbom. Hun var født i Ribe, og var datter af snedkermester Nicolaj Bernbom og hustru Dorte Frandsdatter (jf. kapitel 4). Ane var 14 år, da hun blev konfirmeret i Ribe Domkirke. Hun fik bedømmelsen ”mg” for både kundskab og opførsel. Det var der flere andre af de 13 kvindelige konfirmander, der fik, men da ingen fik en bedre bedømmelse, kan jeg med en vis ret påstå, at min oldemor har tilhørt konfirmandårgangens elite.

Hvis jeg har regnet rigtigt, må Ane Bernbom formodes at være blevet gravid i slutningen af februar 1867. Derfor har graviditeten ikke været synlig for bryllupsgæsterne, da skomager Johan Joachim Christian Schäfer og pigen Ane Bernbom blev gift den 16. maj 1867. Han var 28 år, og hun var 21 år. Det har været en romantisk vielse, for det fremgår af kirkebogen, at

Johan Joachim Christian Schäfer blev gift med Ane Bernbom i Sankt Katharine Kirke i Ribe i alterlysenes skær (foto: 2014)

alterlysene brændte. Det har formentlig været en serviceydelse, der skulle betales ekstra for, siden den er anført i kirkebogen.

Ane Schäfer fik mere og mere mave i løbet af 1867, indtil hun den 26. november 1867 (Ribe Domsogn) fødte en søn, Nicolai Theodor Schäfer. Han blev opkaldt efter Anes far. Blandt fadderne var Anes søster, Cathrine Bernbom, og en skomagersvend, Niels Olesen Bruun, som var søn af skomagermesteren af samme navn. I kirkebogen omtales Johan Joachim Christian Schäfer ikke som skomagersvend, men som skomager. Derfor formoder jeg, at han efter vel-sen har været selvstændig skomager. I 1872 er der ingen tvivl mulig, for da betegnes han i kirkebogen som ”skomagermester”.

Det er nærliggende at overveje, om Johan Joachim Christian Schäfer er blevet mødt med en kold skulder af borgerne i Ribe. Han bosatte sig i byen kort tid efter krigen i 1864, som resulterede i, at Sønderjylland (Nordslesvig) blev indlemmet i Tyskland. Krigen mod tyskerne og det efterfølgende tab af Sønderjylland har næppe gjort Tyskland og tyskere populære i Danmark. Ribe ligger så tæt på Sønderjylland, at man kan forestille sig, at Johan Joachim Christian Schäfer har været udsat for et vist tyskerhad, der f.eks. kan have gjort det sværere for ham at få kunder i skomagerbutikken. Måske har ægteskabet med datteren fra en velanset Ribefamilie gjort det lettere for ham at blive accepteret.

Johan Joachim Christian Schäfers tyske baggrund forhindrede ham i at deltage i kommunevalg i Ribe. I 1868 var der kommet indsigelse mod adskillige af de indbyggere, der var optaget på valglisten, fordi de pågældende manglede dansk indfødsret. Det bevirkede, at valgbe-

Sådan så der ud på Ribes hovedstrøg, Overdammen, når mine oldeforældre gik på strøgtur i 1880'erne (foto: Byhistorisk Arkiv, Ribe)

Torvet i Ribe ca. 1875. Indtil der blev etableret et vandværk i Ribe i 1887, hentede ripenserne vand ved byens pumper. Ane Schäfer gik næppe over åen efter vand. Familien Schäfer boede ikke langt fra Torvet, så det er sandsynligt, at hun hentede vand ved pumpen, der ses på fotografiet (foto: Byhistorisk Arkiv, Ribe)

styrelsen på et møde den 31. december 1868 slettede en række personer af valglisten, deriblandt skomager Schäfer [7]. Hans storebroder, der som tidligere omtalt flyttede til Randers, opnåede at blive dansk statsborger. Jeg har ikke kunnet finde min oldefar i Indvandrerdatabasen [8]. Det tyder på, at han aldrig blev dansk statsborger, selv om han boede i Danmark i de sidste 55 år af sit liv.

Ved folketællingen den 1. februar 1870 boede familien Schäfer til leje hos garver Morten Simonsen i Sønderportsgade i Ribe. Johan Joachim Christian Schäfer er anført at være skomager. Folketællingerne afslører, at Ribe på min oldefars tid havde lidt over 4.000 indbyggere. Det fremgår også af folketællingerne, at der blandt disse indbyggere var adskillige skomagere. Derfor formoder jeg, at konkurrencen mellem skomagerne har været hård, selv om behovet for skomagere var relativt stort dengang, hvor det var skomagerne, der fremstillede sko.

Nicolai Theodor var enebarn i 1870, men det blev han ikke ved med at være. Den 31. maj 1872 nedkom Ane Schäfer med et dødfødt drengbarn. Derefter fulgte syv børn, der alle overlevede fødslen: min farfar, Christian Schäfer (født 10. november 1873), Jørgen Frederik Schäfer (født 10. marts 1876, død 12. august 1878), Kathrine Marie Dorthea Schäfer (født 9. januar 1878, død 24. november 1881), Hans Hansen Schäfer (født 24. marts 1881, død 12. juni 1882), Cathrine Hansine Schäfer (født 27. maj 1883), Ane Marie Schäfer (født 27. januar 1886) og til sidst Johan Henrik Schäfer (født 3. februar 1888). Det betyder, at Ane Schäfers fødsler var fordelt over mere end tyve år.

Børnenes dåb og evt. begravelse foregik i Sankt Katharine Sogn i Ribe med undtagelse af Jørgen Frederik Schäfers begravelse, der foregik i Ribe Domsogn. Det var dengang almindeligt, at børn døde som små, og at efterfølgende børn blev opkaldt efter afdøde søskende. Dette må formodes at være sket med Cathrine Hansine Schäfer, der har fået navn efter de to søskende, der er døde nærmest forud for hendes fødsel.

Der var mange børn, der skulle mættes, så jeg er overbevist om, at familiens økonomi har været anstrengt. Den 30. juni 1874 måtte Johan Joachim Christian Schäfer udstede en pantobligation på 90 rigsdaler til en hr. Fischer, som havde solgt ham en symaskine på afbetaling [9]. Af hensyn til symaskineentusiaster kan det oplyses, at der var tale om en cirkular armmaskine af fabrikatet Grimme, Natalis & Co. produceret i Braunschweig. Jeg formoder, at symaskinen har skullet bruges i hans skomagerværksted. Min oldefar skulle betale 30 rigsdaler i udbetaling, og hr. Fischer skulle have pant i symaskinen som sikkerhed for restgælden. Gælden skulle afdrages over tre år og forrentes med 5 % om året.

Ligningslisterne vedr. kommuneskat [10] giver et indtryk af Johan Joachim Christian Schäfers årlige indtjening. I perioden 1877-1883 varierede hans pålignede årlige indtægt mellem 600 kr. og 800 kr., men var oftest på 600 kr. Det var en almindelig indtægt for en håndværksmester. Nogle håndværksmestre tjente væsentligt mere, f.eks. tjente skomagermester Bruun 1.400 kr. i 1879.

Datidens skattesystem var indrettet så socialt, at man fik skattefradrag i tilfælde af lav indkomst, børn under 18 år og sygdom eller alderdom. Eksempelvis var skomager Schäfer i 1883 af skattevæsenet anslået til en årlig indtægt på 600 kr. På grund af lavindkomst og børn fik han et fradrag på 350 kr., så hans skattepligtige indtægt blev på 250 kr. Deraf skulle han betale 9,50 kr. i kommuneskat [10].

Hus nr.	Navn	Indtægt	Reduktion	Indtægt	Indtægt
		236100		22150	217050
70f	Gaarde No 16 Struudsøen	1200	21	50	1150
71a	Kleinmølle Victorians	1200	21	150	1050
	Kleinmølle No 11	400	1	100	300
	— — No 10	400	1	100	300
6	Skomager Lwisch	2000			2000
	Skomagervend Sueden Jensen	300	1	150	150
72	Endesien Timmermand	1500			1500
	Jenssen Mathiasen	300	1	150	150
	Carlskaabjødens P. Nielsen	400	1	200	150
73	Hjelmmand P. Gregoriusen	600	1 21	350	250
74	Skomager Schäfer	600	1 21	400	200

Uddrag af ligningslisten vedr. kommuneskat fra 1881 [10]. Min oldefar, skomager Schäfer, er anført under hus nr. 74. Hans indtægt angives at være 600 kr. Han fik en nedsættelse på 400 kr. i den skattepligtige indtægt. Det er anført, at det skyldes utilstrækkelig indtægt (1) og børn under 18 år (2). Derfor blev hans skattepligtige indtægt reduceret til 200 kr.

Familien Schäfer flyttede en del rundt i slutningen af 1870'erne. Det fremgår af ovennævnte ligningslister, at familien i denne periode boede til leje hos tre forskellige husejere i Ribe. Den 2. december 1879 sluttede nomadetilværelsen, idet Johan Joachim Christian Schäfer selv blev husejer. Han overtog huset matrikelnr. 74 i Hundegade i Ribe efter Grethe Bernbom, født Lauridsen [11]. Hun var enke efter snedkermester Nicolaj Bernbom og stedmoder til Ane Bernbom/Schäfer (jf. kapitel 4). Det fremgår af skødet, at kakkellovn og komfurindretning fulgte med ved overtagelsen, så familien Schäfer kunne få både varme og mad.

Når min oldefar havde råd til at blive husejer, skyldtes det, at han ikke skulle betale noget for at overtage huset. Til gengæld skulle han forpligte sig til at have Grethe Bernbom på aftægt i resten af hendes levetid. Derfor er skødet på huset samtidig en aftægtskontrakt, hvoraf det fremgår, at køberen "vil forpligtige sig til så længe jeg lever at yde mig fuldstændig og forsvarelig ophold og underholdning med husly i den solgte ejendom, pleje, føde, lige så god, som køberen og familie selv nyder og ved deres eget bord, klæder, lægehjælp og medicin i sygdomstilfælde samt efter min død en hæderlig og anstændig begravelse efter skik og brug" [11].

Grethe Bernbom var 71 år, da aftægtskontrakten blev indgået. Det var lidt af et lotterispil, om handelen ville blive god for Johan Joachim Christian Schäfer, idet den kunne blive en beko- stelig affære, hvis Grethe Bernbom blev meget gammel. Der skulle beregnes stempelafgift af aftægtskontraktens værdi. Derfor var de årlige udgifter ved at have Grethe Bernbom på aftægt anslået til 180 kr., og det var anslået, at hun ville leve i yderligere 5 år. Derudover var

begravelsesudgifterne anslået til 100 kr., dvs. aftægtskontraktens samlede værdi var sat til 1.000 kr. [11]. Handelen blev dog dyrere for min oldefar, idet Grethe Bernbom viste sig at leve i lidt over 7 år efter aftægtskontraktens indgåelse.

Ved folketællingen den 1. februar 1880 boede Johan Joachim Christian Schäfer og Ane i forhuset i huset i Hundegade (matrikelnr. 74) sammen med børnene Nicolai Theodor, Christian og Kathrine Marie Dorthea. Grethe Bernbom boede som ventet på aftægt hos dem. I baghuset var indloget en enke med søn.

Det må have været specielt attraktivt at bo i Hundegade, når man hed Schäfer. Ribe er oven i købet den eneste by i Danmark, der har en Hundegade [12]. Hundegade menes at have fået sit navn, fordi byens hundefanger har boet i gaden.

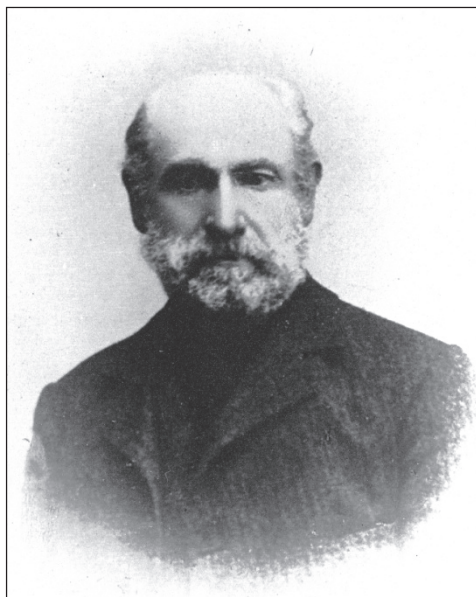
Johan Joachim Christian Schäfer var ved næste folketælling (1. februar 1890) ejer af huset matrikelnr. 91 i Hundegade. Der var dog tale om det samme hus, som havde skiftet matrikelnr. fra 74 til 91 [13]. Ifølge tingbogen [14] har huset i dag adressen Hundegade 9.

Johan Joachim Christian Schäfers hus i Hundegade 9 i Ribe var hverken stort eller prangende (foto: 2014)

Ved folketællingen i 1890 var de tre yngste børn hjemmeboende. Ved næste folketælling den 1. februar 1901 var Johan Joachim Christian Schäfer 62 år. Han var fortsat skomagermester og ejer af huset i Hundegade. Nu var det kun sønnen, Johan Henrik, der var hjemmeboende.

Senere i 1901 mistede Johan Joachim Christian Schäfer sin hustru. Kirkebogen anfører kun begravelsesdatoen, men det fremgår af dødsattesten, at Ane Schäfer, født Bernbom, efter tre ugers sygdom døde den 15. juni 1901 af en lungesygdom. Hun blev 55 år. Johan Joachim Christian Schäfer fik lov til at hensidde i uskiftet bo uden offentlig skiftebehandling [15].

Mit eneste fotografi af min oldefar, Johan Joachim Christian Schäfer (foto: ukendt årstal)

Herefter må Johan Joachim Christian Schäfer formodes at have fået økonomiske problemer. I hvert fald solgte han den 2. juni 1903 huset i Hundegade til fragtkusk Hans Møller for en købesum på 1.400 kr. [16]. Køberen overtog en gæld i huset på 900 kr., så min oldefars kontante udbytte af handelen var på 500 kr.

Der var også denne gang indbygget en slags aftægtskontrakt i handelen. Det fremgår af skødet, at Johan Joachim Christian Schäfer i resten af sin levetid havde ret til at bo gratis i ejendommens baghus, hvor der var en stue og køkken "med adgang til gården og dennes bekvemmeligheder" [16]. Jeg gætter på, at "bekvemmelighederne" har omfattet et gammeldags lokum. Værdien af den gratis husleje var fastsat til 25 kr. pr. år.

I overensstemmelse med skødets bestemmelser boede Johan Joachim Christian Schäfer ved folketællingen den 1. februar 1906 i baghuset, hvor han boede helt alene. Hans erhverv var nu angivet at være "skomager og arbejdsmand", hvilket tyder på, at indtjeningen som skomager har været utilstrækkelig. Han var 67 år, og det har formentlig betydet, at hans arbejdskapacitet har været nedsat. Da han senere i 1906 var forlover ved datteren Cathrines vielse, betegnes han som arbejdsmand.

Tilsyneladende fortsatte Johan Joachim Christian Schäfer med at arbejde i nogle år endnu. Ved folketællingerne den 1. februar 1911 og den 1. februar 1916 boede han stadig i baghuset i Hundegade. I 1911 er det anført, at han var skomager. I 1916 var han 77 år og var omsider kommet på alderdomsunderstøttelse. Hans årlige indtægt er i 1916 anført at være 300 kr. For det beløb har han kunnet opretholde et nøjsomt liv. Den indtægt, han havde fået ved salget af huset, må være blevet spist op i mellemtiden, for hans formue var i 1916 på 0 kr.

Ved næste folketælling den 1. februar 1921 var Johan Joachim Christian Schäfer flyttet til Vejle, hvor han boede i en lejlighed på Vesterbrogade 28, 2. sal sammen med sin ugifte datter, Ane Marie Schäfer. Et kvalificeret gæt er, at han flyttede til Vejle allerede i 1916. Som

I denne etageejendom fra 1907 på Vesterbrogade 28 i Vejle boede Johan Joachim Christian Schäfer efter, at han var flyttet fra Ribe. Han boede sammen med datteren, Ane Marie Schäfer, der blev kaldt for "tante Vesterbro" (foto: 2012)

omtalt i kapitel 1 var Ane Marie Schäfer i starten af 1916 husholderske hos sin bror, Christian Schäfer, der var enkemand. Da Christian Schäfer blev gift igen senere i 1916, har der været behov for, at Ane Marie Schäfer fandt sig en anden bopæl og et andet job. Derfor er det tænkeligt, at hun har overtalt sin aldrende far til at flytte fra Ribe, så de har kunnet dele en lejlighed i Vejle. Ingen af Johan Joachim Christian Schäfers børn boede i Ribe, så han har formentlig haft et ønske om at komme tættere på familien.

Ane Marie Schäfer passede et arbejde, mens hun boede sammen med sin gamle far, så han kan ikke have været meget plejkrævende. Johan Joachim Christian Schäfer nåede at blive 84 år, før han døde den 12. august 1922. Ifølge dødsattesten døde han af et slagtilfælde efter 2½ måneders sygdom. Adressen på både dødsattesten og i kirkebogen er angivet at være Vesterbrogade 28, 3. sal, dvs. enten er han flyttet en etage op i huset, eller også er etageangivelsen forkert enten ved folketællingen i 1921 eller ved hans død. Dødsattesten betegner ham som "fhv. skomagermester, alderdomsunderstøttet".

I Vejle Amts Folkeblad var der den 14. august 1922 indrykket følgende dødsannonce: "Vor kære Fader, Johan Chr. Schäfer, døde Lørdag Morgen. Vejle, 14. Aug. 1922. Paa Familiens Vegne, Marie Schäfer. Begravelsen foregaar Onsdag den 16. ds. kl. 1 fra Metodistkirken." Marie Schäfer må være datteren, Ane Marie Schäfer. Johan Joachim Christian Schäfer blev begravet på Nordre Kirkegård i Vejle, hvor sønnen, Christian Schäfer (min farfar), var blevet begravet ca. fire år tidligere.

Min viden om personen Johan Joachim Christian Schäfer er yderst begrænset. Jeg husker, at jeg har fået fortalt, at hans tyske baggrund bevirkede, at han talte gebrokkent dansk. Det eneste, der fortælles [17] om hans kærlighedsliv, er, at han elskede stegte ål, som han tyggede

i sig uden at fjerne benene. Det forlyder ikke, om han var så glad for ål, at han havde ål i strømperne.

Fem af mine oldeforældres ni børn opnåede at blive voksne, og de flyttede alle fra barndomsbyen Ribe. Vejle må have haft en stor tiltrækningskraft på dem, for de valgte alle fem at flytte til Vejle i en kortere eller længere periode. Der er fortalt om min farfar, Christian Schäfer, i kapitel 1. Her skal der fortælles om hans fire søskende.

Nicolai Theodor Schäfer blev tilsyneladende kaldt for Nicolai. Han blev konfirmeret som 14-årig den 16. april 1882 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Han fik bedømmelsen ”gx” (godt plus) for sine kundskaber og ”ug” (udmærket godt) for sin opførsel. ”ug” var den højest opnåelige karakter, hvorimod ”gx” var på det jævne, så jeg vil nøjes med at konstatere, at Nicolai var en velopdragen ung mand.

Som omtalt ovenfor boede Nicolai i sin tidlige barndom sammen med sine forældre til leje hos garver Morten Simonsen i Sønderportsgade i Ribe. Denne kontakt blev udnyttet, idet Nicolai efter sin konfirmation formodes at være kommet i garverlære hos ham. Formodningen baseres på, at Nicolai Theodor Schäfer som 22-årig ved folketællingen i 1890 var garversvend og boede hos garveriejer Morten Simonsen, hvis søn nu var garvermester.

Forinden havde Nicolai Theodor Schäfer været soldat [18]. Fra 31. marts 1889 til 17. december 1889 aftjente han sin værnepligt ved 3. kompagni i infanteriets 10. bataillon, der holdt til i Fredericia [19]. Det fremgår af stambogen, at han var en lille mand (159 cm høj), middel af vækst med mørkt hår og blå øjne. Stambogen giver et indtryk af hans personlige egenskaber, idet han beskrives som ”legemlig kejtet, meget villig og af en god karakter”. Man må så håbe, at han ikke var så legemlig kejtet, at det var farligt at give ham et gevær i hænderne.

Nicolai slap ikke ustraffet igennem militærtjenesten. Det fremgår af stambogens straffeliste, at han den 13. april 1889 uden tilladelse havde været ude af kvarteret efter retræten. Derfor blev han af kompagnichefen idømt 6 dages kvarterarrest, dvs. han måtte ikke forlade kaserne i 6 dage. Han var dog så legemlig kejtet, at hans ben førte ham ud af kasernen under kvarterarresten. Det var efter militær målestok en grov forseelse, der blev straffet med ”5 dages mørk arrest på indskrænket kost”.

Efter endt værnepligt vendte Nicolai tilbage til Ribe, men blev genindkaldt til militæret fra 2. september 1890 til 3. oktober 1890. I 1893 var han blevet træt af barndomsbyen Ribe og flyttede til Skælskør den 11. august ifølge lægdsrullen. Det har næppe været en del af hans karriereplanlægning, at han nåede at gøre en ung pige gravid, inden han forlod Ribe. Derfor måtte han kortvarigt vende tilbage til Ribe for at gifte sig med hende.

Nicolai Theodor Schäfer blev den 4. november 1893 gift i Sankt Katharine Sogn i Ribe med Else Cathrine Hansen (født den 12. december 1872), dvs. han var 25 år, og hun var 20 år. Ikke nok med, at hr. Schäfer var opvokset i Hundegade, men han havde også fundet sig en brud fra Hunderup (Hunderup Sogn, Ribe Amt), og så kan det vist ikke blive mere hundegagtigt. Brudeparrets fædre var forlovere ved vielsen. Det er anført, at Nicolai Theodor Schäfer ved vielsen var garversvend i Skælskør, og at Else Cathrine Hansen havde bopæl i Ribe.

Else Cathrine fødte en datter den 2. december 1893. Den 25. februar 1894 blev datteren døbt i Hunderup Kirke. Hun fik navnet ”Anna Schäfer”, så her har sognepræsten – formentlig

ved en sjuskefejl - introduceret en ny stavemåde af efternavnet, og den stavefejl forfulgte Anna igennem resten af livet.

Ved dåben anføres Nicolai Theodor Schäfer fortsat at være garversvend i Skælskør. Derfor formoder jeg, at Else Cathrine efter vielsen var flyttet hjem til forældrene i Hunderup for at nedkomme, mens Nicolai var rejst tilbage til Sjælland for at passe sit job. Det er påfaldende, at det kun var hendes familie, der optrådte som faddere ved dåben, så man kan jo overveje, om Nicolai overhovedet har været til stede.

I længden har det ikke været holdbart, at han boede i Skælskør og hun i Hunderup, så kompromisset blev, at de bosatte sig i Vejle. Ifølge lægdsrullen var Nicolai Theodor Schäfer flyttet fra Skælskør til Vejle allerede den 15. februar 1894, dvs. før barnedåben. Det må derfor formodes, at den lille familie bosatte sig i Vejle umiddelbart efter dåben.

Senere i 1894 måttet Nicolai igennem endnu en militær genindkaldelse fra 12. september 1894 til 8. oktober 1894. Han trængte til at slå sig løs, når han nu var sluppet væk fra kone og barnegråd. Det fremgår af straffelisten, at han den 14. september 1894 var mødt beruset til tjeneste. Han fik efterfølgende rig mulighed for at blive ædru, idet han blev idømt 5 dages mørk arrest.

Nicolai Theodor Schäfers spirituøse udskejelser bevirkede, at militæret ikke længere mente, at han var "af en god karakter". Efter genindkaldelsen blev bedømmelsen af ham ændret til "legemlig kejtet, meget villig, godt sindelag men karakterløs". Oversat til nudansk har han været en flink fyr med ryggrad som kogt spaghetti.

I Vejle havde familien bopæl på Koldingvej 25, da døtrene Jakobine Schäfer (født den 25. august 1895) og Magda Schäfer (født 25. september 1898) blev døbt i Sankt Nicolai Sogn. I kirkebogen er Nicolai anført at være garversvend.

Nicolai Theodor Schäfer flyttede fra Vejle til Ebeltoft den 28. november 1900 ifølge lægdsrullen. På skattemandtalslisten fra Vejle i 1900 [20] er Else Cathrine Schäfer (der kaldes Kathrine Schäffer) anført at bo på Koldingvej 25, 1. sal sammen med døtrene Anna, Jakobine og Magda. Nicolai Theodor Schäfer boede ikke hos dem. Det tyder på, at resten af familien er blevet boende i Vejle i en kort periode, mens Nicolai har boet og arbejdet i Ebeltoft.

Ved folketællingen i 1901 var familien samlet i Ebeltoft, hvor Nicolai Theodor Schäfer var garversvend hos garver Knudsen. Familien boede i bagbygningen til et hus i Nedergade (matrikelnr. 70). To af Nicolais kolleger boede i samme hus, så de har formentlig skaffet ham en lejlighed.

Nicolai Theodor Schäfer fik et kort liv. Han var kun 33 år, da han døde i Nedergade i Ebeltoft den 7. juli 1901. Det fremgår af dødsattesten, at han døde af kronisk nyrebetændelse efter ca. 1/2 års sygdom.

Hans enke, Else Cathrine Schäfer, har følt sig så alene i Ebeltoft, at hun valgte at flytte tilbage til Vejle. I Vejle Vejviseren 1903-1904 og 1905-1906 er "E. K. Schäfer, syerske" anført med bopæl i Bleggårdsgade 18.

Ved folketællingen den 1. februar 1906 angives Else Cathrine Schäfer at være enke. Hun havde bopæl i Bleggårdsgade 18 og anføres at være dameskrædderinde, og det lyder jo lidt finere end syerske. Det var kun døtrene Anna og Jakobine, der boede hos hende. Der er ikke senere

fundet spor af datteren Magda. Da hun ikke er fundet død, er mit gæt, at hun er blevet sat i pleje, f.eks. hos familie til Else Cathrine.

Anna og Jakobine blev konfirmeret i Vejle i henholdsvis 1908 (Sankt Nicolai Sogn) og 1911 (Vor Frelser Sogn), men Magda er ikke fundet konfirmeret i Vejle. Anna og Jakobine engagerede sig sidenhen i sundhedsvæsenet, idet Anna blev sygeplejerske, og Jakobine blev gift med en sygekassekasserer.

Else Cathrine Schäfers liv som enke kan følges via folketællingerne, skattemandtalisterne og Vejle Vejviseren. I vejviserne fra 1907 og 1908 er hun anført at bo Bleggårdsgade 18. Ifølge vejviserne fra 1910-1913 boede hun i Vedelsgade 105, hvor hun er registreret sammen med datteren, Jakobine, ved folketællingen i 1911. Else Cathrine anføres lidt på skift at være enten syerske eller dameskrædderinde.

Hendes enketilværelse har været præget af mange flytninger inden for Vejles trykke rammer. I vejviseren fra 1914 havde hun bopæl i Ågade 58, hvor hun også havde bopæl ved folketællingen i 1916. Det fremgår af folketællingsskemaet, at hun var bortrejst på optællingsdagen, idet hun er anført at have midlertidigt opholdssted i Bramming. Det tyder på, at hun har været på familiebesøg på sin fødeegn.

Ved folketællingen i 1921 var Else Cathrine Schäfer flyttet til Staldgårdsgade 32. Det fremgår, at hun nu arbejdede som syerske for Magasin du Nord. I 1924/1925 flyttede hun fra Staldgårdsgade til 2. sal i Fjordgade 16. Her finder man hende ved folketællingerne i 1925 og 1930 og på skattemandtalisterne fra de samme år. Else Cathrine Schäfer må derfor have kendt min oldefar (min mors farfar), Johannes Madsen, der ved folketællingen i 1930 boede i stueetagen i samme hus.

Hvis man skal tro vejviseren, er Else Cathrine Schäfer i 1931/1932 flyttet til Fjordgade 7 og i 1938/1939 til Frejsgade 2, hvor man finder hende sidste gang i vejviseren fra 1946. Hun døde den 5. januar 1947 (Sankt Nikolaj Sogn, Vejle) i en alder af 74 år. Ifølge nekrologen i Vejle Amts Folkeblad døde hun på sygeafdelingen på De gamles Hjem i Vejle [21].

Det fremgår af nekrologen, at hun ”havde været en meget stræbsom og energisk dame, der i mange år ernærede sig ved at sy for folk i hjemmene, og i de senere år var beskæftiget med syarbejde i sit eget hjem for slægtninge og venner”. Det er endvidere anført, at hun efterlod sig tre døtre. Det må betyde, at den forsvundne datter, Magda, har overlevet sin barndom.

Cathrine Hansine Schäfer brugte kun ét af sine to fornavne til daglig, hvor hun blev kaldt Cathrine. Hun var kun 13 år, da hun blev konfirmeret den 4. april 1897 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hendes kundskaber og opførsel blev bedømt til henholdsvis ”mg?” og ”mg”, hvilket betyder, at hun var middelgod sammenlignet med de øvrige konfirmander.

Cathrine er formentlig kommet ud at tjene efter sin konfirmation. Ved folketællingen den 1. februar 1901 boede hun på Mellemdammen i Ribe. Hun var nu 17 år og tjenestepige hos ølbrygger Laust Andersen Knudsen.

Øldunsten har måske bevirket, at hun trængte til luftforandring. Den 7. maj 1902 er hun i tyendeprotokollen [22] registreret som ankommet fra Ribe til Gauerlund Sogn (Vejle Amt). Som omtalt i kapitel 1 er det tænkeligt, at hun her har overtaget en plads som tjenestepige efter Johanne Johansen, der var kæreste med Cathrines storebror, Christian Schäfer. Den

30. april 1904 forlod hun Gauerslund Sogn for at tiltræde en plads i Vejle hos købmand Funder i Havnegade 14 [22, 23].

Hun må trods alt have savnet øldunsten, for den 1. maj 1905 rejste hun tilbage til Ribe [23]. Hun er formentlig vendt tilbage til ølbrygger Knudsen, for ved folketællingen den 1. februar 1906 var Cathrine igen tjenestepige hos ham.

Måske er der kommet en smed forbi Mellemdammen for at få sig en tår øl og en snak med tjenestepigen. Det endte i hvert fald med, at Cathrine Hansine Schäfer blev gift den 10. november 1906 i Sankt Katharine Kirke i Ribe med smedemester Hans Christian Hansen fra Skærbæk. Brudeparrets fædre var forlovere. Der var tale om ægte kærlighed, for Cathrine var ikke gravid ved vielsen. Hun var 23 år, og han var 26 år.

Hans Christian Hansen var født (12. november 1879) og konfirmeret (1. oktober 1893) i Sankt Katharine Sogn i Ribe, så jeg gætter på, at de har mødt hinanden i Ribe. Ifølge folketællingskemaet fra 1921 flyttede Hans Christian Hansen til Skærbæk i 1904 fra Tyskland.

Efter vielsen flyttede Cathrine med ham til Skærbæk Sogn (Tønder Amt). Hans Christian Hansen var smedemester i Gesing, der er en slags forstad til Skærbæk by. Selv om Skærbæk kun ligger ca. 19 km syd for Ribe, var det alligevel en stor omvæltning. Skærbæk ligger i Sønderjylland, der i perioden 1864-1920 hørte under Tyskland, så Cathrine flyttede til udlandet. Da hendes far var tysker, har hun formentlig ikke haft problemer med det tyske sprog.

Hans Christian Hansen og Cathrine fik seks børn, der alle blev født i Skærbæk Sogn. Det er nødvendigt at læse kirkebøger på tysk for at finde oplysninger om børnenes fødsel og dåb. Deres første barn, Anna Hansen, blev født den 30. september 1907. Forældrene angives at være "Schmied Hans Christian Hansen und Ehefrau Cathrine Hansen, geb. Schäfer in Gesing". De tre faddere var alle importeret fra Ribe. Fadderne var Hans Christian Hansens mor, en Elise Hansen, som jeg gætter på er hans søster, og Christian Schäfer. Christian Schäfer må være Cathrines far, Johan Joachim Christian Schäfer, idet hendes bror, Christian Schäfer, boede i Vejle på det tidspunkt.

De næste fire børn var også af hunkøn. Susanne Hansen blev født den 16. marts 1910. Derefter fulgte Helga Hansen (født 11. december 1911), Hanna Cathrine Hansen (født 13. november 1913) og Marie Hansen (født 22. september 1916). Ved Susannes dåb var fadderne også fra Ribe, nemlig Hans Christian Hansens forældre og Cathrine Bernbom, der må formodes at være identisk med Cathrine Schäfers ugifte møster (jf. kapitel 4).

Det sjette barns fødsel var noget helt særligt. For det første blev det omsider en dreng, Peter Lützu Hansen (født 21. december 1920). For det andet blev Peter født i Danmark, idet Sønderjylland efter en folkeafstemning igen var blevet dansk den 15. juni 1920. Den tyske kirkebog blev dog stadig brugt, men genforeningen med Danmark var markeret ved, at indførslerne i kirkebogen var skrevet på dansk. Hans Christian Hansens forældre mødte op som faddere. De må have været stolte, for drengen fik sit fornavn efter sin farfar og sit mellemnavn efter sin farmors efternavn.

Folkeafstemningen den 10. februar 1920 var så hemmelig, at jeg ikke ved, om Hans Christian Hansen og Cathrine stemte dansk og dermed var med til at stemme Skærbæk og resten af Sønderjylland tilbage til Danmark. I Skærbæk Sogn var der dog 86 % danske stemmer [24], så mon ikke de trods Cathrines tyske afstamning har været en del af dette flertal.

Alle smedens seks børn overlevede deres barndom, for de blev konfirmeret i Skærbæk i henholdsvis 1922, 1924, 1926, 1928, 1931 og 1935. Kirkebøger med fortrykt tysk tekst blev brugt til indførsel af konfirmationer i flere år efter genforeningen. Først ved konfirmationen i 1928 var den tyske kirkebog blevet udskiftet med en dansk.

Familien kan følges ved folketællingerne i 1921, 1925 og 1930, hvor bopælen stadig var Gesing i Skærbæk Sogn. I 1921 havde Hans Christian og Cathrine alle seks børn og to smedelærlinge boende i huset. I 1925 var de fire yngste børn hjemmeboende, og smeden klarede sig helt uden lærlinge. Det gjorde han også i 1930, hvor det kun var de to yngste børn, der boede hjemme.

Næste livstegn fra smeden og hans kone er fundet i 1942, hvor de den 11. juli i Skærbæk Kirke fik gift deres datter, Marie Hansen, med en smedesvend ved navn Kristian Hansen. Det fremgår, at Marie ved vielsen var husassistent i Vejle, så også hun har følt sig tiltrukket af den østjyske storby. Brudens fader, Hans Christian Hansen, der nu var 62 år, var forlover sammen med brudens broder, Peter Hansen.

Cathrine Hansine Hansen, født Schäfer, var 70 år, da hun ifølge Skærbæk Sogns kirkebog døde på Tønder Sygehus den 7. oktober 1953. Hun blev begravet i Skærbæk Sogn den 13. oktober 1953. Ved sin død havde hun bopæl på Gesingvej 2, Skærbæk.

Det må have været godt for helbredet at have motioneret med en smedehammer, for Hans Christian Hansen var 90 år, da han døde den 27. november 1969. Det fremgår af Skærbæk Sogns kirkebog, at han døde i Lille Bjerggade 20 i Vejle på vej til sygehuset. Lille Bjerggade 20 er anført som den afdødes bopæl. Samtidig er anført bopælen Vester Allé i Skærbæk, som kan tænkes at være hans seneste bopæl, inden han flyttede til Vejle.

Det fremgår af Vejle Vejviseren, at Lille Bjerggade 20 i perioden 1966-1970 var beboet af arbejdsmand Kristian Hansen, der var ejer af huset, og Hans C. Hansen. I perioden 1957-1965 boede arbejdsmand Kristian Hansen til leje i et hus på Jellingvej 13, hvor Hans C. Hansen ikke var indlogeret. Det er sandsynligt, at arbejdsmand Kristian Hansen er identisk med ovennævnte smedesvend, dvs. svigersøn til Hans Christian Hansen. Min konklusion er derfor, at Hans Christian Hansen i 1966 er flyttet fra Skærbæk til Vejle for at bo hos datteren og svigersønnen.

Hans Christian Hansen fik sit sidste hvilested på Skærbæk Kirkegård, idet han blev begravet i Skærbæk Sogn den 1. december 1969. Jeg vil tro, at der var reserveret en plads til ham ved siden af Cathrine.

Ane Marie Schäfer blev tilsyneladende kaldt for Marie. Hun blev konfirmeret som 14-årig den 1. april 1900 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hun var hverken værre eller bedre end sin storesøster, Cathrine, for Marie fik også karakteren "mg?" for sine kundskaber og "mg" for opførsel.

Ved folketællingen den 1. februar 1901 var Ane Marie Schäfer tjenestepige og boede i huset hos Victor Christian Hjort på Nederdammen i Ribe. Hun var den yngste af hele tre tjenestepiger. Det var et fint sted, hun var kommet i huset, for Victor Christian Hjort var både byfoged og borgmester [25]. Han fratrådte dog sin stilling året efter, så da har Marie formentlig skullet finde sig en ny plads.

I 1904 valgte Ane Marie Schäfer i en alder af 18 år at forlade fødebyen. Den 21. marts 1904 blev hun tjenestepige i Gauerslund Sogn [22]. På det tidspunkt var hendes storesøster, Catharine, tjenestepige i samme sogn, så det var næppe tilfældigt, at Marie valgte at flytte dertil. Ved folketællingen den 1. februar 1906 var hun 20 år og tjenestepige på gården Qvistgård i Gauerslund. Selv om der på Qvistgård var en to år ældre, ugift tjenestekarl, blev Marie ikke fristet til romantik, og hun forblev ugift resten af livet.

Den 2. november 1906 flyttede Marie til Vejle, hvor hun blev tjenestepige hos tømrermester Petersen [23]. Ved folketællingen den 1. februar 1911 var hun fortsat tjenestepige hos tømrermesteren, der boede med kone og fem børn i Jernbanegade 18 i Vejle. Det fremgår, at Ane Marie Schäfer tilhørte Metodistkirken.

Ved folketællingen den 1. februar 1916 boede Marie på Buchsvej 3 i Vejle hos sin storebror, Christian Schäfer, hvor hun var tjenestepige. Som omtalt i kapitel 1 var Christian Schäfer blevet enkemand den 8. juli 1914. Det er nærliggende at formode, at Marie kort tid efter flyttede ind for at klare husholdning og børneopdragelse for broderen.

Der var ikke længere brug for Maries hjælp, da Christian Schäfer giftede sig igen den 29. april 1916. Da Marie ikke fik en mand at servicere, valgte hun i stedet at servicere familien. Som omtalt ovenfor er det sandsynligt, at hun allerede i 1916 hentede sin gamle far til Vejle og sammen med ham bosatte sig i den lejlighed på Vesterbrogade 28, hvor de begge boede ved folketællingen den 1. februar 1921.

Ane Marie Schäfer kunne dog ikke leve af at servicere sin far. Hun var en af de mange kvinder, der dengang fik et job i den blomstrende vejlensiske tekstilindustri, idet hun ifølge folketællingsskemaet var tekstilarbejderske ved De danske Bomuldsspinderier. Ane Marie Schäfer var tekstilarbejderske i resten af sit liv.

Efter faderens død i 1922 blev Ane Marie Schäfer boende i lejligheden på Vesterbrogade, hvor hun kan findes ved folketællingerne i 1925 og 1930 og i Vejle Vejviseren til og med 1940. Hendes nevøer og niecer (Christian Schäfers børn) omtalte hende som "tante Vesterbro" (jf. kapitel 1). Man får indtryk af, at hun engagerede sig i både nære og fjernere familiemedlemmer. Den 13. august 1922 var hun således fadder, da Jakobine Schäfer, der var datter af hendes afdøde bror, Nicolai, fik en datter døbt i Vor Frelser Kirke i Vejle. Jeg forestiller mig, at Ane Marie Schäfer var en elskelig og hjertevarm dame, men det kan tænkes, at de, der kendte hende, havde et helt andet indtryk.

Ane Marie Schäfer var kun 54 år, da hun døde på Amtssygehuset i Vejle den 19. juli 1940. Kirkebogen anfører, at hun døde af leverkræft. Jeg vil tro, at familien mødte talstærkt op for at sige farvel til "tante Vesterbro", da hun blev begravet den 24. juli 1940 (Vor Frelser Sogn, Vejle).

Johan Henrik Schäfer blev i dagligdagen kaldt for Johan. Han boede hos forældrene i Hundegade ved folketællingerne i 1890 og 1901. Som 14-årig blev Johan konfirmeret i Sankt Katharine Sogn i Ribe den 6. april 1902. Han fik i lighed med hovedparten af årets mandlige konfirmander bedømmelsen "mg" for både kundskaber og opførsel.

Ved folketællingen den 1. februar 1906 var Johan Henrik Schäfer indlogeret hos skræddermester Niels Christian Jørgensen, der havde bopæl på Nederdammen i Ribe, men værksted i Nørreportsgade. Når Johan var indlogeret hos ham, skyldtes det, at Johan var skrædderlær-

ling. Hvis han var kommet i skrædderlære umiddelbart efter sin konfirmation, må Johan have været tæt på at være udlært i starten af 1906.

Lægdsrullen afslører, at Johan Henrik Schäfer den 20. august 1907 flyttede fra Ribe til Odder. Jeg formoder, at han arbejdede som skræddersvend i Odder. Opholdet i Østjylland blev dog kortvarigt, for den 7. september 1908 flyttede han tilbage til Ribe.

I 1908 var Johan Henrik Schäfer på session. Hans højde var 177 cm, dvs. han var næsten 20 cm højere end sin lille storebror, Nikolai. I lægdsrullen er noteret "Skrædder, spinkel, afvist", hvilket må betyde, at han var for spinkel til at være egnet som soldat. I 1911 blev han endeligt kasseret som soldat, idet han fik et såkaldt udygtighedspas. Det har han næppe været ked af.

Johan Henrik Schäfer boede fortsat i Ribe ved folketællingen i 1911. Han var nu skræddersvend hos en skræddermester Nielsen. Johan boede dog ikke hos sin arbejdsgiver, men var logerende i et hus i Sortebrødregade.

Herefter må han være blevet inspireret af sine søskende, for han flyttede til Vejle. I Vejle Vejviseren fra 1912 har skræddersvend J. H. Schäfer bopæl på Vardevej 22. Vejle levede tilsyneladende ikke op til hans forventninger, for opholdet i Vejle blev så kortvarigt, at han ikke kan findes i vejviseren året efter.

Johan Henrik Schäfer opholdt sig dog i Vejle længe nok til at blive forelsket i en Vejlepige. Hun hed Cathrine Hansen og var født den 26. juni 1885 (Sankt Nicolai Sogn, Vejle). De blev viet i Metodistkirken i Vejle den 6. april 1913. Han var 25 år, og hun var 27 år. Ved vielsen havde Johan bopæl i Nyborg.

De nygifte formodes at have bosat sig i Ringsted efter vielsen, idet det fremgår af folketællingsskemaet fra 1921, at Johan Henrik Schäfer i 1913 var flyttet til Ringsted fra Nyborg. Da deres første barn blev født den 12. marts 1915, havde Johan og Cathrine ifølge kirkebogen bopæl i Kongensgade i Ringsted. De må stadig have følt en stærk tilknytning til Metodistkirken i Vejle. Da barnet blev døbt den 23. maj 1915 og fik navnet Svend Aage Schäfer, var de rejst helt til Vejle for at få ham døbt i byens metodistkirke.

Ved folketællingen den 1. februar 1916 boede Johan Henrik Schäfer med kone og barn til leje hos ølhandler Johannessen i Kongensgade (matrikelnr. 20b) i Ringsted. Der var også en ostehandler i samme hus, så familien Schäfer kunne købe både mad og drikke uden at forlade huset. Johan Henrik Schäfer var skræddersvend hos skræddermester H. Jensen. Johans årlige indtægt var på 1.000 kr., hvilket var en ret beskedent indtægt dengang.

Derfor har der måske ikke været råd til at blive ved med at rejse fra Ringsted til Vejle. Deres næste barn, Børge Schäfer (født 17. december 1916, Kongensgade, Ringsted), blev døbt den 1. april 1917 i metodistkirken "Bethania" i Vindinge Sogn (Roskilde Amt). Derefter opgav de at rejse til en metodistkirke for at få et barn døbt. Deres tredje og sidste barn, Else Marie Schäfer (født 8. december 1919), blev døbt i Sankt Bendts Kirke i Ringsted (Sorø Amt) af den lokale sognepræst.

Ved Else Maries fødsel var familien flyttet til Søndergade 32 i Ringsted, og her blev Johan Henrik Schäfer og Cathrine boende resten af deres liv. Det fremgår af de efterfølgende folketællinger, at ejendommen tilhørte Ringsted Andelsboligforening, så her har der næppe lugtet af øl eller ost. Ejendommen havde fire lejligheder, og familien Schäfer boede på 1. sal. Ved folketællingerne i 1921, 1925 og 1930 var Johan Henrik Schäfer anført at være skræddersvend. Alle tre børn var hjemmeboende. I 1930 var Svend Aage blevet snedkerlærling.

I huset i Søndergade 32 i Ringsted boede Johan Henrik Schäfer og familie til leje på 1. sal (foto: 2013)

Johan og Cathrine fik deres børn konfirmeret i Ringsted i henholdsvis 1929, 1930 og 1934. Alt tyder på, at de har levet et fredeligt og måske også kedeligt liv i Søndergade i mange år herefter.

Cathrine Schäfer, født Hansen, døde ifølge kirkebogen på 1. sal i Søndergade 32 den 19. juli 1958. Hendes død var næppe en trykfejl, selv om kirkebogsføreren fejlagtigt har angivet hendes fødselsdato til at være 26. januar 1885 i stedet for 26. juni. Hun blev 73 år. Det fremgår, at Johan Henrik Schäfer ved hendes død var folkepensionist.

Johan Henrik Schäfer nåede at blive 74 år, inden han ifølge kirkebogen døde på Prinsensvej 10 i Ringsted den 8. februar 1962. Han må have været plejekrævende, for Prinsensvej 10 var i 1962 Ringsteds plejehjem [26]. Hans bopæl var ifølge kirkebogen fortsat Søndergade 32, så han har muligvis ikke været flyttet permanent på plejehjem, da han døde.

Litteraturliste

1. Kirkebog, Kirchspiel Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
2. Brev dateret 1. december 1983 fra F. W. Kock, Domarchiv Ratzeburg til Henry Schäfer Hansen
3. Einwohnerzahlen der Orte der Griesen Gegend im Jahr 1843, <http://griesegegend-online.de/gg1843.htm>
4. Ribe Byfoged, Pasjournal, 1847-1863

5. Christiansfeld Flække, Pasprotokol, 1854-1868
6. Ribe Byfoged, Pasjournal, 1863-1921
7. Ribe Kommune, Valgbestyrelsen, Protokol for kommunevalg, 1849-1913
8. Indvandrerdatabasen, www.ddd.dda.dk
9. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1872-1876, folio 190
10. Ribe Kommune, Ligningslister vedr. kommuneskat, 1877-1883
11. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1876-1880, folio 461b-462
12. Geodatastyrelsens hjemmeside, www.gst.dk
13. Ribe Byfoged, Realregister, 1845-1957
14. Tingbog, Region Syddanmark, Ribe Retskreds, Ejerlav: Ribe Bygrunde, bog 5, matrikelnr. 91
15. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1891-1901, folio 433b
16. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1901-1905, folio 288-288b
17. Henry Schäfer Hansen: Notat om Christian Schäfer, Johanne Nielsine Christine Johansen og deres forfædre, 1981
18. 10. Bataillon, Stambøger 1833-1942, Værnepligtige 1889
19. De jysk-fynske styrkers domiciler, bind 1, side 76, Vestre Landsdelskommando, 1975
20. Skattemandtalslisten 1900, www.vejlestatsarkiv.dk
21. Vejle Amts Folkeblad, 6. januar 1947, Udklipsarkivet, Registreringsnummer U-5576, www.vejlestatsarkiv.dk
22. Gauerlund Sognefoged, Sellerup Fogderi, Tyendeprotokol, 1898-1914
23. Vejle Byfoged, Tyendeprotokol, 1871-1919
24. www.graenseforeningen.dk
25. www.ribewiki.dk
26. Personlig oplysning fra Lokalhistorisk Arkiv, Ringsted

Kapitel 3. To søstre og én ægtemand

Mine tipoldeforældre

Johann Jochim Jacob Schaeper & Anna Maria Möller

Johann Jochim Jacob Schaeper (16):

Født: 4. juni 1790 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Døbt: 6. juni 1790 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Konfirmeret:
 Gift: 30. marts 1821 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Død: 16. marts 1870 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Begravet: 19. marts 1870 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Anna Maria Möller (17):

Født: 21. februar 1799 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Døbt: 23. februar 1799 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Konfirmeret:
 Gift: 30. marts 1821 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Død: 12. januar 1861 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Begravet: 15. januar 1861 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

De mecklenburgske børn blev dengang oftest døbt med så mange fornavne, at der ikke var tid til at bruge dem alle til daglig. Min tipoldefar kaldes i kirkebogen for Johann Jochim Jacob ved sin dåb, men kaldes ved senere omtaler normalt kun for Johann Jochim eller Jochim. Johann ses også stavet Johan. Som omtalt i kapitel 2 er Schaeper en plattysk version af efternavnet Schäfer. Da navnet Schaeper oftest bruges i kirkebogen, har jeg valgt at bruge det i dette kapitel. Schaeper ses dog også stavet Scheeper eller Scheper. Min tipoldemor blev kun beriget med to fornavne, men de blev til gengæld brugt begge to.

Johann Jochim Jacob Schaeper blev født i landsbyen Strassen (Straass på plattysk) i kirkesognet Eldena i Mecklenburg-Schwerin som søn af gårdmand Jochim Christian Schaeper og hustru Dorothea Elisabeth Becker [1] (jf. kapitel 5).

Anna Maria Möller blev født i landsbyen Liepe (Liep på plattysk) i samme kirkesogn. Hendes forældre var gårdmand Hans Erdtmann Möller og hustru Maria Elisabeth Voje (jf. kapitel 6). De tre faddere var alle naboer fra Liepe [1].

I denne slægtsbog oversætter jeg det tyske ord "Hauswirth" med "gårdmand". En Hauswirth var normalt en fæstebonde, der ikke selv ejede sin jord. I løbet af 1800-tallet blev gårdmændene i Mecklenburg-Schwerin arvefæstebønder, dvs. gården blev typisk overtaget af den ældste søn [2].

Da det næppe er alle læsere, der har en detaljeret viden om Mecklenburg-Schwerin, skal der fortælles lidt om Mecklenburg-Schwerins historie [3, 4] og geografi, inden vi går videre med mine tipoldeforældres livshistorie.

I 1700- og 1800-tallet var Tyskland ikke en samlet stat, men der var skiftende og mere eller mindre løse forbund og alliancer mellem selvstændige tyske stater og fyrstendømmer. Mecklenburg-Schwerin var indtil 1815 et hertugdømme, der blev regeret af skiftende hertu-

ger. I 1815 blev hertugerne forfremmet til storhertuger, og Mecklenburg-Schwerin blev et storhertugdømme uden, at hertugdømmet dog blev større af den grund.

Storhertugdømmet tilsluttede sig i 1871 det nydannede Tyske Rige, hvor Mecklenburg-Schwerin blev én af 25 delstater. I 1918 blev storhertugen afsat, og Mecklenburg-Schwerin blev en stat under den nye Tyske Republik. Efter 2. verdenskrig blev Mecklenburg-Schwerin i 1945 en del af det daværende Østtyskland (DDR). Ved Tysklands genforening i 1990 kom Mecklenburg-Schwerin til at indgå i delstaten Mecklenburg-Vorpommern.

Den røde prik viser hvor i Tyskland, landsbyen Strassen kan findes.

Kort over området omkring Strassen i Mecklenburg-Schwerin. Strassen ses centralt på kortet. Nord for Strassen ligger sognets hovedby, Eldena. Syd for Strassen ses Grittel (jf. kapitel 5 og 10), og i kortets sydvestlige hjørne ses Dömitz (jf. kapitel 12). Liepe ligger ca. 4,5 km vest for Strassen, men er ikke fundet værdig til at komme med på dette kort.

Det tidligere Mecklenburg-Schwerin ligger i Nordtyskland med Østersøen som nordlig grænse. Landsbyen Eldena ligger ca. 100 km sydøst for Hamburg og ca. 45 km syd for Schwerin, der var hovedstaden i Mecklenburg-Schwerin. Landsbyen Strassen ligger ca. 6 km syd for Eldena. Når man har fundet Strassen, skal man bevæge sig ca. 4,5 km vestpå for at komme til Liepe.

Ved et besøg i maj 2013 kunne jeg konstatere, at området syd for Eldena er så fladt, at det er umuligt at finde blot en enkelt bakke. Marker og enge er omkranset af store skovområder. Landsbyerne Strassen, Liepe og Grittel (jf. kapitel 5) er små, og jeg er ret sikker på, at deres indbyggertal i dag er mindre end på mine forfædres tid. Landsbyerne ligger afsides i tæt kontakt med naturen. En enkelt industrivirksomhed (BWK Lufttechnik) har dog forvildet sig til Strassen.

Velkommen til Strassen! Vi er nu meget langt ude på landet, hvor det ikke længere er muligt at finde spor af den tidligere så talstærke Schaeper-familie (foto: 2013)

Nu vender vi tilbage til fortiden. Johann Jochim Schaeper følte sig giftefærdig som 25-årig. På det tidspunkt var Anna Maria Möller kun 16 år, så Johann Jochim giftede sig med hendes 19-årige storesøster, Anna Elisabeth Möller (født 29. januar 1796, Eldena [1]). Vielsen fandt sted i kirken i Eldena den 7. november 1815 [1]. Det er anført i kirkebogen, at Johann Jochim Schaeper var kommende gårdmand på den gård i Strassen, der havde tilhørt hans afdøde far, Jochim Christian Schaeper.

Faderen var død allerede i 1793. Moderen, Dorothea Elisabeth Becker, blev herefter gift igen (jf. kapitel 5). Jeg formoder, at moderen og hendes nye mand har taget sig af gårdens drift, indtil Johann Jochim Schaeper fik sig en kone, så han var kvalificeret til at overtage gården.

Johann Jochim og Anna Elisabeth fik to sønner. Den første af dem, Johan Jochim Schaeper, blev født den 27. juli 1817 [1] og døbt Johan med et enkelt "n". I kirkebogen betegnes faderen, Johann Jochim Schaeper, som gårdmand i Strassen. Den ene af fadderne var gårdmand Johan Peter Möller fra Liepe, der var bror til Anna Elisabeth.

Ved folketællingen i august 1819 var der 176 beboere i Strassen [5]. Tre af disse var "Johann Schäfer", hans hustru "Anna Müller, vh. Schäfer" og deres søn "Joh. Jochim Schäfer". Det er anført, at far og søn altid havde boet i Strassen, hvorimod Anna Möller havde boet i Strassen i fire år, dvs. siden hun blev gift. Johann Jochim Schaeperes moder, Dorothea Becker, g. Verclas, og hendes mand, Carl Verclas, boede på aftægt hos dem. De er alle anført at være lutheranere. Der var ikke grundlag for religionsstridigheder i Strassen, idet der ikke fandtes en eneste katolik i landsbyen. Alle indbyggerne tilhørte den evangelisk-lutherske kirke, hvilket var tilfældet for de fleste nordtyskere.

Johann Jochims og Anna Elisabeths næste søn, Johan Friederich Jochim Willhelm, blev født den 25. december 1819 [1]. Da han blev døbt, var der et intellektuelt islæt blandt fadderne, idet "Schulmeister Johan Heinrich Willhelm Klinck", dvs. skolelærer Klinck, fra Strassen var en af fadderne.

Anna Elisabeth Schaeperes liv blev kortvarigt, for hun døde den 5. oktober 1820 [1] i en alder af kun 24 år. Kirkebogen anfører, at hun døde af "Hitzige Krankheit", dvs. akut sygdom. Lillesøsteren, Anna Maria Möller, der i mellemtiden var blevet 22 år, var parat til at gifte sig med sin svoger. Det kan ikke udelukkes, at hun hele tiden havde været hemmeligt forelsket i ham. Det er dog mere sandsynligt, at ægteskabet var en praktisk foranstaltning, der skulle løse den sørgende enkemands akutte problemer med børnepasning og husførelse.

Der var gået mindre end 6 måneder efter Anna Elisabeths død, da enkemanden, Johann Jochim Schaeper, den 30. marts 1821 blev gift med jomfru Anna Maria, f. Möller [1]. Vielsen krævede dog et par dispensationer. Det var ikke umiddelbart tilladt at gifte sig med sin afdøde kones søster, men det blev der ifølge kirkebogen dispenseret fra i brev af 3. marts fra det storhertugelige kabinet. Samtidig blev der givet dispensation til at gifte sig i fastetiden, hvor den slags udskejelser ellers ikke var tilladt.

Når det hastede med at blive gift, kan det skyldes, at enkemanden havde overtalt lillesøsteren til at tage forskud på det ægteskabelige samlivs fornøjelser. Ca. 6 måneder efter vielsen fødte Anna Maria den 5. oktober 1821 en datter, Anna Maria Catharina Elisabeth Dorothea [1]. Denne gang havde skolelæreren sendt sin kone af sted for at være fadder.

I løbet af de næste 20 år fik Johann Jochim Schaeper og fru lillesøster Möller yderligere seks børn [1]. De blev alle velforsynede med navne, selv om ingen af dem fik fem fornavne som den førstefødte. Johann Jürgen Jochim Christian Schaeper blev født den 25. marts 1825. Derefter fulgte Maria Dorothea Elisabeth Schaeper (født 8. marts 1828), Anna Catharina Friederica Elisabeth Schaeper (født 24. november 1831), Wilhelmina Catharina Elisabeth Schaeper (født 2. august 1835), min oldefar, Johann Jochim Christian Schaeper (født 30. juli 1838), og til allersidst blev der sparet en smule på fornavnene, da Johann Friederich Schaeper (født 5. juni 1841) blev døbt.

Navngivningstraditionerne i Eldena kirkesogn var anderledes end den daværende tradition på landet i Danmark, hvor børnene oftest blev opkaldt efter bedsteforældrene. I Eldena var der en udbredt tradition for, at børnene blev opkaldt efter fadderne. Børnene fik et fornavn fra hver af de faddere, der havde samme køn som barnet. Den tradition blev fulgt konsekvent ved dåben af min tipoldefar, Johann Jochim Schaeper, ni børn. Da fadderne selv havde flere fornavne, var der en vis fleksibilitet i valget af fornavne til barnet.

Fadderne var fortrinsvis af samme køn som barnet, og det bevirkede, at børnene normalt fik 3-4 fornavne. Når to af Johann Jochim Schaeper's sønner måtte nøjes med to fornavne, skyldtes det, at fadderne var to mænd og en kvinde. For de syv øvrige børn var alle faddere af samme køn som barnet. Datteren med de fem fornavne (Anna Maria Catharina Elisabeth Dorothea) havde faktisk hele seks kvindelige faddere. Flere af dem hed det samme, og derfor var fem fornavne tilstrækkeligt til, at hun kunne blive opkaldt efter dem alle seks. For de resterende seks børn svarer antallet af navne nøje til antallet af faddere.

Datidens mecklenburgske navngivningstraditioner giver store udfordringer, når en nutidig slægtsforsker skal forsøge at få styr på familiens medlemmer, idet det var almindeligt, at fornavne blev genbrugt i en børneflokk. Johann Jochim Schaeper's to sønner af første ægteskab og tre sønner af andet ægteskab havde alle navnet Johann som et af deres fornavne, og fire af dem bar navnet Jochim. Alle fire døtre havde navnet Elisabeth som et af deres fornavne.

Børnene har formentlig kun haft et eller evt. to af deres fornavne som kaldenavn. Ved senere omtaler i kirkebogen og ved folketællinger er det sjældent, at personens fulde navn anføres. Det betyder, at hvis der f.eks. nævnes en Johann Schaeper, en Jochim Schaeper eller en Elisabeth Schaeper, kan det være vanskeligt at afgøre hvem af børnene, der er tale om.

I 1821 fik Johann Jochim Schaeper lov til at gøre gengæld, idet det nu var ham, der var fadder ved en dåb hos skolelæreren [1]. Det tyder på, at min tipoldefar er blevet regnet for en betydningsfuld mand i sognet. Derudover blev han brugt som fadder af diverse familiemedlemmer, bl.a. svogeren Johan Peter Möller (jf. kapitel 6) i 1816, sin kones moster Anna Catharina Lucia Voje (jf. kapitel 12) i 1820 og halvsøsteren Catharina Maria Elisabeth Verclas (jf. kapitel 5) i 1828 [1]. Min tipoldemor, Anna Maria Möller, var fadder hos andre familiemedlemmer i henholdsvis 1830, 1832 og 1833 [1], så familierelationerne blev plejet omhyggeligt.

Der foreligger ingen yderligere viden om familien Schaeper's liv på gården i Strassen. Det vides dog om Strassen, at den i 1843 bestod af ti gårde, fem husmandssteder, en skole og en kro og havde 164 indbyggere [6].

Ved konfirmationen af sønnerne Johann Jochim Christian Schaeper og Johann Friederich Schaeper i henholdsvis 1853 og 1856 [1] omtales faderen, Johann Jochim Schaeper, som aftægtsmand i Strassen. Formentlig har han allerede i 1848 overladt gården til sin ældste søn (jf. nedenfor).

Anna Maria Möller var 61 år, da hun døde den 12. januar 1861 [1]. Det har næppe været en behagelig død, for kirkebogen angiver dødsårsagen til at være "Engbrüstigkeit", dvs. ånde- drætsbesvær.

Ved folketællingen i Strassen den 3. december 1867 [7] angives "Joachim Scheper" at være født i 1787 og at være enkemand og aftægtsmand. Da aldersangivelserne i de tyske folketæl-

linger må antages at have været lige så unøjagtige som i de danske, må denne Joachim Scheper være min tipoldefar.

Ifølge folketællingen boede Joachim Scheper sammen med en søn, Fritz Scheper, der var født i 1841. Fødselsåret passer på min tipoldefars yngste søn, Johann Friederich, og da navnet Fritz bruges som kaldenavn for Friederich, føler jeg mig ret sikker på, at det er ham, der er tale om.

Min tipoldefar, Johann Jochim Jacob Schaeper, var en ældre herre på 79 år, da han døde som aftægtsmand i Strassen den 16. marts 1870 [1]. I kirkebogen betegnes han undtagelsesvis ved sit fulde navn. Her var der mere styr på hans alder, som angives at være 79 år, 9 måneder og 13 dage. Det må have været svært at trække vejret i Strassen, for også han døde af åndedrætsbesvær.

I det følgende skal Johann Jochim Jacob Schaeper's børn af første og andet ægteskab omtales. Min oldefar, Johann Jochim Christian Schaeper's liv som udlandstysker er omtalt i kapitel 2.

Den ældste søn af første ægteskab, Johan Jochim Schaeper, blev kaldt for Jochim eller Joachim. Hans lillesøster, Anna Maria Catharina Elisabeth Dorothea, blev kæreste med en Johann Joachim Ludwig Mietz, som hun blev gift med i starten af 1848 (jf. nedenfor). Det kan tænkes at være årsagen til, at Johan Jochim Schaeper mødte hans lillesøster, Catharina Maria Sophia Mietz. Hendes kaldenavn var Sophia. Hun var fra landsbyen Zierzow ca. 20 km nordøst for Eldena og var født den 29. marts 1822 som datter af en gårdmand i Zierzow [8].

Johan Jochim Schaeper var meget resultatorienteret, for dette møde resulterede i, at Sophia blev gravid i slutningen af 1847. Den 25. juli 1848 fødte hun i Zierzow i Muchow kirkesogn en "uægte" datter, Maria Sophia Catharina Elisa Mietz [8]. Johan Jochim Schaeper er i kirkebogen anført som barnefader, og det fremgår, at det er "efter egen tilståelse". I kirkebogen betegnes Johan Jochim Schaeper som "Hauswirth" i Strassen, så han må antages at have overtaget gården efter sin far.

Det har muligvis hele tiden været planen, at Jochim Schaeper ville vedkende sig sit ansvar og gifte sig med Sophia. Der gik nemlig kun ca. 1 ½ måned efter fødslen, før han giftede sig med hende den 8. september 1848 i Eldena Kirke [1]. Han var 31 år, og hun var 26 år.

Deres næste barn, Maria Lisette Dorothea Elisa, blev født den 30. april 1850 [1] inden for ægteskabets ærbare rammer. Denne datter gjorde sig mindre ærbart bemærket senere, og derfor omtales hun igen nedenfor.

Derefter gik det hurtigt med børnefødslerne, for Jochim Schaeper og Sophia Mietz fik yderligere otte børn i henholdsvis 1852, 1854, 1855, 1856, 1859, 1860, 1863 og 1870 [1]. Deraf var de to dødfødte (1855 og 1870), og to døde kort efter fødslen (1859 og 1863). Derfor havde de seks hjemmeboende børn ved folketællingen i 1867 [7].

Ved denne folketælling omtales ægteparret som "Joachim Scheper" og "Sophia Scheper", og han angives at være gårdmand i Strassen. Her har de formentlig levet et fredsommeligt liv i mange år, indtil "Catharina Maria Sophia Scheeper, geb. Mietz" døde som 70-årig den 3. november 1892 [1].

Johan Jochim Schaeper holdt sig i live et års tid derefter. Han var 76 år, da han døde den 4. december 1893 [1]. Kirkebogen anfører, at han var arvefæsteaftægtsmand i Strassen. Det tyder på, at han ikke havde været ejer, men kun fæster af gården. Den var formentlig blevet overtaget af den ældste søn, Joachim, der ved folketællingen i 1900 var gårdmand på en gård i Strassen [9].

Den næstældste søn af første ægteskab, Johan Friederich Jochim Willhelm Schaeper, nåede at blive 40 år, før det lykkedes ham at blive gift. Vielsen foregik i Eldena Kirke den 17. februar 1860, hvor han blev gift med jomfru Maria Dorothea Elisabeth Feege [1]. Hun var 25 år og var født i Strassen den 26. september 1834 [1]. Han blev efterfølgende kaldt Johan, og hun blev kaldt for Maria [7].

Der må være gået et eller andet galt med deres seksualliv, for de fik ingen børn. Dengang var det et alvorligt problem at være barnløs, fordi ældre mennesker normalt blev forsørget ved at bo på aftægt hos et af deres børn. Det var så et held i uheld, at Maria Feeges søster, Dorothea, den 17. november 1857 havde født en "uægte" søn, der hed Johann Jochim Christian med efternavnet Schult efter faderen [1]. Han blev plejesøn hos Johan Schaeper og Maria Feege.

Ved folketællingen i 1867 [7] boede "Johann Scheper" og hustruen "Maria Scheper" i Strassen. Johann Scheper angives at være husmand. Storebroderen havde overtaget fødegården, så Johann Scheper havde måttet nøjes med noget mindre. Plejesønnen, Johann Schult, på 10 år boede hos dem. Endvidere havde de Johann Schepers 63-årige svigermor, Maria Feege, boende.

Johan Friederich Jochim Willhelm Schaeper var 67 år, da han døde den 8. november 1887 [1]. Han betegnes i kirkebogen som husmand i Strassen. Nu nød enken, Maria Schaeper, godt af sin plejesøn. Ved folketællingen den 1. december 1900 [9] boede Maria Schaeper, der angives at være "tante", på aftægt hos plejesønnen Johann Schult og hans familie. Han var husmand i Strassen, så det er sandsynligt, at han har overtaget Johan Schaeperes husmandssted. Maria Schaeper var 66 år ved folketællingen. Jeg kan ikke afsløre, hvor gammel hun blev, for det er ikke lykkedes mig at finde hendes død i Eldenas kirkebog.

Nu er vi nået til børnene af andet ægteskab. Datteren med de fem fornavne, dvs. Anna Maria Catharina Elisabeth Dorothea Schaeper, blev konfirmeret i påsken 1836 [1]. Det krævede to linjer i kirkebogen at få plads til hendes fulde navn. Det må have været svært for andre at huske alle hendes fornavne, og derfor blev hun til dagligt brug tilsyneladende kaldt for Maria. Det må antages, at hun er identisk med den "gårdmandsdatter Maria Scheeper fra Strassen", der den 25. september 1836 var fadder ved en dåb hos sin halvfaster, Dorothea Elisabeth Verclas (jf. kapitel 5).

Hun måtte nøjes med en ægtemand med kun tre fornavne, idet hun blev gift med Johann Joachim Ludwig Mietz [10]. Det skete den 21. januar 1848 i kirkesognet Herzfeld ca. 25 km nordøst for Strassen. Hun var 26 år, og han var 30 år. Han var født den 11. april 1817 i Zierzow i kirkesognet Muchow [8]. Johann Joachim Ludwig Mietz var gårdmand i Herzfeld, hvor ægteparret bosatte sig efter vielsen.

Ægteskabet blev ikke børnerigt, idet de nøjedes med tre sønner [10]. Johann Friederich Christian Wilhelm Mietz blev født den 21. februar 1849. Derefter ankom Johann Heinrich Christian Mietz (født 22. november 1850) og Friederich Jochim Heinrich Mietz (født 7. august

1852). Yngste søn døde dog ifølge kirkebogen af svagelighed den 16. marts 1853. Ældste søn blev senere kaldt for Christian og næstældste søn for Johann.

Af ukendte årsager kaldes faderen for ”Christian Mietz” ved yngste søns fødsel og død. Ved den næstældste søns konfirmation i 1865 kaldes faderen for ”Johann Joachim Christian Mietz” [10], men navnet Christian var ikke et, han havde fået tildelt ved sin dåb.

I 1850 var ”Maria Mietz” på en forårsudflugt til sit hjemsogn, hvor hun den 5. maj var fadder til en datter af sin ældste halvbror, Johan Jochim Schaeper [1]. Han gjorde gengæld ved dåben i Herzfeld senere samme år. Da Marias yngste søn blev døbt i 1852, var lillesøsteren, Anna Catharina Friederica Elisabeth Schaeper, blandt fadderne.

Ved folketællingen i 1867 [11] boede en Christian Mietz, der var født i 1817, i Herzfeld. Han var gårdmand og gift med en Maria Mietz (født 1821). De havde sønnerne Christian Mietz (født 1849) og Johann Mietz (født 1850), der begge arbejdede som tjenestekarle på gården. Der kan ikke være tvivl om, at det er Johann Joachim Ludwig Mietz, der igen kaldes for Christian Mietz. Af mangel på døtre var der ansat en tjenestepige på gården.

Sønnen, Christian Mietz, gjorde sit til at opretholde en nær kontakt med moderens familie i Strassen. Det resulterede bl.a. i, at hans ovenfor omtalte halvkusine, Maria Lisette Dorothea Elisa Schaeper (kaldet Dorothea), den 20. februar 1868 fødte en ”uægte” datter, som Christian Mietz if. kirkebogen havde tilstået at være far til [1]. Han var 18 år, og hun var kun 17. Den unge mor blev dog bakket op af familien, idet fire medlemmer af Schaeper-familien stillede op som faddere, da datteren blev døbt. Affæren udviklede sig ikke til et fætter-kusine-ægteskab. Dorothea blev seks år senere gift med en anden, og hendes ”uægte” datter døde i en alder af kun 14 år.

Johann Joachim Ludwig Mietz døde af mavekræft som 55-årig den 11. maj 1872 [10]. Ved folketællingen i 1890 [12] var sønnerne Christian Mietz og Johann Mietz arvefæstegårdmænd på hver sin gård i Herzfeld. Folketællingens navnelister over de enkelte husstande er ikke bevaret, men jeg formoder, at Anna Maria Catharina Elisabeth Dorothea Schaeper har boet hos en af sønnerne.

”Hende med de fem fornavne” døde den 14. februar 1892 i en alder af 70 år [10]. I kirkebogen betegnes hun som arvefæsteaftægtskone. De efterladte har ikke haft styr på hendes familieforhold, for kirkebogen kalder fejlagtigt hendes far for ”Jochim Christian Scheeper” og anfører, at hendes mor er ukendt. Denne slægtshistorie kan forhåbentlig forhindre, at Anna Maria Möller går helt i glemmebogen.

Johann Jürgen Jochim Christian Schaeper blev konfirmeret den 24. marts 1839 [1]. Han blev efterfølgende skrædder. Efter en opvækst i de lidt for landlige omgivelser i Strassen trængte han til større udfordringer. Som 21-årig udvandrede han i 1846 til Danmark, hvor han bosatte sig i Randers [13, 14]. Ved folketællingen i 1850 kaldes han ”Jørgen Schäfer”. Han var den ene af to skræddersvende hos skræddermester Olesen i Rosengade i Randers og boede hos skræddermesteren.

Senere i 1850 fik skræddersvenden borgerskab i Randers og nedsatte sig som skræddermester [14]. Det gjorde ham attraktiv på ægteskabsmarkedet. Den 21. maj 1851 blev ”ungkarl og skræddermester Johan Jürgen Jochim Christian Schefer” i en alder af 26 år gift i Sankt Mor-

tens Kirke i Randers med ”pigen Nielsine Kirstine Lind”. Hun var også 26 år (født 7. november 1824, Sankt Mortens Sogn, Randers) og skomagerdatter.

Skræddermesterens foretrukne fornavn var tilsyneladende Jürgen. Både hans fornavn og efternavn blev ofte fordansket ved folketællinger og i kirkebøger. Derfor kalder jeg ham i det følgende for Jørgen Schæfer.

Jørgen og Nielsine Kirstine fik deres første barn den 9. april 1852 (Sankt Mortens Sogn, Randers). Det blev en søn, og han blev belastet med det pompøse navn Sophus Adolph Ferdinand Schæfer. Den datter, der blev født den 17. juli 1854, var mere heldig. Hun blev opkaldt efter Jørgens mor og fik navnet Anna Marie Schæfer. Heldet var dog kortvarigt, for hun døde den 22. september samme år.

Ved folketællingen i 1855 boede Jørgen Schæfer og Nielsine Kirstine Lind i en lejlighed i Østergrave i Randers sammen med lille Sophus. De havde en skræddersvend og en læredreng boende hos sig. Dengang var det almindeligt, at svende og lærlinge var indlogeret hos deres mester.

Herefter fik de børnene Ane Marie Schæfer (født 15. januar 1856), Johan Jørgen Schæfer (født 10. marts 1858, død 28. marts 1858) og Joachim Jørgen Schæfer (født 19. maj 1859). Der var derfor tre børn i skrædderfamilien ved folketællingen i 1860. Familien var nu flyttet vestpå til en lejlighed i Vestergrave i Randers. De havde en lærling boende, så skræddersvenden må enten være blevet borttrationaliseret eller have fundet andet logi.

Det var endnu ikke slut med børnefødslerne. Den 13. januar 1862 fik de et dødfødt barn og derefter Johan Christian Schæfer (født 6. februar 1863) og Julius Schæfer (født 8. april 1867, død 25. april 1867). Alt i alt måtte Nielsine Kirstine igennem otte fødsler, der resulterede i fire levedygtige børn. Alle børnene blev døbt og evt. begravet i Sankt Mortens Sogn i Randers.

Familien Schæfer flyttede noget rundt i Randers. Ved folketællingen i 1870 boede familien i en stuelejlighed i Torvegade. Alle fire børn var hjemmeboende. Den voksne søn, Sophus, var skræddersvend og må antages at have arbejdet hos sin far. Familien var nu så velstillet, at der var råd til en tjenestepige.

Jørgen Schæfer stilede dog endnu højere. Ved den næste folketælling i 1880 var familien flyttet fra stuelejligheden til en lejlighed på 1. sal i det samme hus i Torvegade. Jørgen Schæfer var nu 54 år, og Nielsine Kirstine var 55 år. Han var fortsat skræddermester og havde en læredreng indlogeret. Den yngste søn, Johan Christian, på 16 år var hjemmeboende. I en anden lejlighed på samme etage i samme hus boede datteren, Ane Marie, der var gift med en købmand.

I 1882 havde familien Schæfer god grund til at hejse Dannebrog og råbe hurra. Efter 36 års ophold i Danmark blev Johann Jürgen Jochim Christian Schäfer dansker, idet han ved lov af 16. februar 1882 fik dansk indfødsret [13, 14], dvs. statsborgerskab. Sagens akter [14] illustrerer, hvad der dengang skulle til for at få dansk statsborgerskab.

Johann Jürgen Jochim Christian Schæfer sendte den 22. august 1881 allerunderdanigst en ansøgning om indfødsret stilet til kongen. Ansøgningen afsluttes med følgende: ”Vel er jeg ikke besidder af nogen fast ejendom her i riget, men dog således knyttet til Danmark, at jeg anser dette for mit rette hjem og derfor ønsker at være ligestillet med mine medborgere”. Den afslutning må have gjort selv kongen blød om hjertet!

RANDERS BYRAAD,

den 25de Aug 1881.K. N. 40
7.
30/8 81

Ved forlægge at tilfælde det Kongelige Amts-
huus en med 8 Bilag i henhold til Indenrigsmini-
steriets Cirkulære af 23de Juni 1879 ledsaget af
en Ansøgning til Indenrigsministeriet fra Johan Jørgen Jo-
achim Christian Schæfer om Indfødsret. Meddelelse
undlader Byrådet ikke med Bemærkning, at An-
drageren siden 1846 uafbrudt har opholdt sig her i Byen,
saa at der er ingen tvivl, at man på det bedste
må anbefale det Ansøgte. -

Fischer
 H. N. Sørensen
 G. Sommer
 H. N. Sørensen
 J. Jørgensen
 J. Jørgensen
 J. Jørgensen
 J. Jørgensen
 J. Jørgensen

Randers Byråds udtalelse dateret den 25. august 1881 om Johan Jørgen Joachim Christian Schæfers ansøgning om indfødsret [14]. Teksten lyder: "Ved hoslagt at tilstille det kongelige Amtshuus en med 8 bilag i henhold til Indenrigsministeriets cirkulære af 23. juni 1879 ledsaget ansøgning til Indenrigsministeriet fra Johan Jørgen Joachim Christian Schæfer om indfødsrets meddelelse undlader byrådet ikke med bemærkning, at andrageren siden 1846 uafbrudt har opholdt sig her i byen, herved ærbødigt at meddele, at man på det bedste må anbefale det ansøgte".

Ansøgningen var bilagt en udtalelse fra Randers Byråd (jf. foregående side), der med alle byrådsmedlemmers underskrifter anbefalede ansøgningen, en erklæring fra Borgerskolen om, at hans børn var udgået fra skolen ”med meget gode vidnesbyrd så vel for kundskaber som for flid og opførsel”, en udtalelse fra to skræddermesterkolleger om hans hæderlighed og faglige løbebane samt en udtalelse fra politimesteren i Randers, der ikke vil ”undlade tjenstligt at meddele, at andrageren er en meget hæderlig og agtet mand”.

Dengang skulle man ikke til en danskprøve for at blive dansk statsborger, men Jørgen Schæfer vedlagde som dokumentation for sine danskkundskaber en erklæring fra præsten Jacob Hansen, der attesterede, at ”hr. skræddermester Johan Jürgen Joachim Christian Schæfer her i byen er det danske sprog fuldkommen mægtig”.

Jacob Hansen var residerende kapellan, dvs. en præst, der delte kirke med en sognepræst og var sidestillet med denne. Han var egnet til at vurdere danskkundskaber, for han var så dansksindet, at han efter Tysklands overtagelse af Slesvig i 1864 var blevet afsat af tyskerne fra sit embede som sognepræst i Gelting ved Flensborg. Han var kommet til Randers i 1868, og han var præst i byen indtil sin død i 1887. Jacob Hansen var en meget afholdt præst og var en trofast støtte for byens fattige [15].

Nielsine Kirstine Schæfer, født Lind døde i en alder af 63 år den 17. april 1888 (Sankt Mortens Sogn, Randers). Ved den efterfølgende folketælling i 1890 boede enkemand og skræddermester Schæfer i samme lejlighed, der angives at have adressen Torvegade 2. Datteren, Ane Marie, boede fortsat i naboledigheden. Jørgen Schæfer havde en jævnaldrende enke som husholderske, og det har formentlig været lige så ærbart, som det lyder. Den nu 26-årige søn var fortsat hjemmeboende. Sønnen angives at være ”fritænker”, dvs. han var uden en religiøs tro. At vedgå dette officielt var usædvanligt dengang. Da det ikke var en levevej at være fritænker, var han også blikkenslagersvend.

Lejligheden i Torvegade kan tænkes at være blevet for stor eller for dyr til en enkemand, specielt hvis sønnen er flyttet hjemmefra. Ved folketællingen i 1901 var Jørgen Schæfer flyttet til en lejlighed i Store Voldgade 14 i Randers, hvor han boede alene. Selv om han nu var blevet 75 år, angives han at være skræddermester, så han må formodes at have været aktiv med nål og tråd.

Jørgen Schæfer var 78 år, da han døde den 24. juni 1903 (Sankt Mortens Sogn, Randers). I kirkebogen kaldes han ”Johann Jürgen Jochim Christian”. Hans tyske baggrund blev dog ikke fastholdt konsekvent, for efternavnet er skrevet ”Schæfer”. Det er overraskende, at hans sidste bopæl anføres at være Torvegade 2. Det kan evt. tænkes, at han i sin sidste levetid er flyttet ind hos datteren for at blive passet og plejet.

Maria Dorothea Elisabeth Schaeper afsluttede skolegangen i ”Strasser Schule”, da hun blev konfirmeret den 20. marts 1842 [1]. Derefter har jeg kun fundet et enkelt muligt livstegn fra hende. Lillesøsteren, Anna Catharina Friederica Elisabeth Schaeper (jf. nedenfor), fik et barn døbt den 21. december 1862 [1]. Den ene af fadderne var ”Dorothea Scheeper, aftægtsmandsdatter fra Strassen”. Da jeg ikke har andre bud på en Dorothea Schaeper, er jeg tilbøjelig til at tro, at der er tale om Maria Dorothea Elisabeth Schaeper. I så fald har hun været ugift gammeljomfru. Hvad skæbnen ellers har bragt hende er uvist. Jeg har ikke fundet hende ved folketællingen i 1867 og har heller ikke fundet hende blandt de døde i Eldenas kirkebog.

Anna Catharina Friederica Elisabeth Schaeper og et par tvillingedrenge fra ”Strasser Schule” blev konfirmeret den 5. april 1846 sammen med andre halvvoksne skolebørn fra de øvrige skoler i Eldena kirkesogn [1].

I 1852 var en Elisa Schaeper fadder ved en dåb hos Anna Maria Catharina Elisabeth Dorothea Schaeper i Herzfeld (jf. ovenfor). Da Anna Catharina Friederica Elisabeth Schaeper blev kaldt for Elisabeth, må det antages at være hende, der var fadder. Det er anført i kirkebogen, at hun var tjenestepige i Herzfeld, så det er nærliggende at gætte på, at hun har gjort tjeneste hos storesøsteren.

Som ugift 30-årig var hun blevet så giftelysten, at hun sagde ja til en noget brugt enkemand på 50 år. Den 21. januar 1862 blev hun gift med gårdmand fra Strassen, Johann Jochim Friederich Viereck. Han var født den 16. februar 1811 i Marnitz [1] ca. 35 km nordøst for Eldena.

Johann Viereck var blevet gift første gang i 1840, og hans første kone var død den 31. august 1861 [1]. De havde sammen fået fem børn i perioden 1841-1856 [1], så Johann manglede en stedmor til pasning af de yngste af dem. Det job var Anna Catharina Friederica Elisabeth villig til at påtage sig.

Elisabeth Schaeper ville dog ikke nøjes med at passe stedbørn. Den 15. december 1862 fødte hun en datter, Dorothea Sophia Johanna Viereck [1]. Elisabeth og Johann fik en dødfødt datter den 11. december 1865, og dermed var det slut med børnefødslerne.

Johann Jochim Friederich Viereck var 56 år gammel, da han døde af et slagtilfælde den 11. juli 1867 [1]. Ved folketællingen den 3. december samme år [7] havde den ældste søn af første ægteskab, Johann Friederich Christian Viereck, overtaget gården. Han var ugift og havde sin stedmor, Elisabeth Viereck (født Schaeper), og tre søskende boende hos sig.

Jeg har ingen viden om, hvad der derefter er sket med Elisabeth Schaeper. Ved folketællingen i 1900 [9] var Johann Viereck fortsat gårdmand på gården, og han havde nu stiftet familie. Elisabeth Schaeper boede ikke hos ham, så det er sandsynligt, at hun er død inden da. Det er dog ikke lykkedes mig at finde hendes død i Eldenas kirkebog.

Wilhelmina Catharina Elisabeth Schaeper blev konfirmeret palmesøndag, den 24. marts 1850, i kirkesognet Herzfeld [10]. Når hun var flyttet så langt hjemmefra inden sin konfirmation, er det nærliggende at antage, at hun var i huset hos storesøsteren, Maria, der var blevet gift i Herzfeld ca. to år tidligere (jf. ovenfor). Wilhelmina Catharina Elisabeth blev til dagligt brug kaldt for Wilhelmina eller Mina.

Det var sandsynligvis hende, der den 24. september 1856 var fadder, da halvbroderen, Johan Jochim Schaeper, fik en datter døbt [1]. Fadderen omtales som ”Wilhelmine Scheeper, af-tægtsmandsdatter fra Strassen”.

Wilhelmina tabte dog sit hjerte i Herzfeld, hvor hun den 8. november 1867 blev gift med den lokale husmand, Johann Joachim Christian Schröder. Hun var 32 år, og han var 31 år. Han var født i Herzfeld den 28. november 1835 [10]. Der var folketælling mindre end en måned efter vielsen [11]. Ved folketællingen boede Jochim og Mina Schröder i Herzfeld, og han angives at være arbejdsmand. Ved nedennævnte fødsler omtales han i kirkebogen som husmand.

Den 24. oktober 1868 fødte Wilhelmina en datter, der blev døbt Maria Dorothea Wilhelmina Schröder [10]. Det skulle Wilhelmina ikke have gjort, for hun fik barselsfeber og døde den 6. november 1868 to dage før sin allerførste bryllupsdag [10]. I kirkebogen kaldes hun ganske vist for Maria Dorothea Wilhelmina Schröder, f. Schaeper ved sin død, så hendes fornavne må være blevet forvekslet med den nyfødte datters fornavne. Det var starten på en større navneforveksling. Alderen er i kirkebogen anført at være 33 år, 3 måneder og 4 dage, så det er dermed udelukket, at det var datteren, der var død.

Joachim Schröders første hustru havde så kort en holdbarhed, at hendes familie følte sig nødsaget til at finde en afløser. Joachim Schröder var kun enkemand i lidt over to måneder. Den 12. januar 1869 blev han gift med den 20-årige Maria Catharina Elisabeth Schaeper (født 25. juli 1848) [10]. Hun angives at være datter af gårdmand Johan Jochim Schaeper fra Strassen, der var halvbror til Joachim Schröders afdøde hustru, dvs. han blev gift med sin niece. Den afdøde hustru blev ved vielsen igen fejlagtigt kaldt for Maria Dorothea Wilhelmina [10].

Et resultat af det nye ægteskab blev sønnen, Joachim Johann Christian Schröder (født 15. februar 1870) [10], hvor faderens fornavne var blevet blandet lidt ved navngivningen af sønnen. Jeg formoder, at den nye kone, Maria Catharina Elisabeth, var moderen, selv om moderen i kirkebogen kaldes Wilhelmina Carolina Elisabeth, f. Schaeper.

Nu holdt ægteparret en længere fødselspause, som præsten tilsyneladende brugte på at få styr på navngivningen i familien. Da sønnen, Wilhelm Christian Johann Schröder, blev født den 31. december 1877, blev moderen helt korrekt kaldt for Maria Catharina Elisabeth [10]. Joachim Schröder skulle have lang betænkningstid, før han igen gjorde Maria Catharina Elisabeth gravid. Der gik næsten ti år, inden datteren, Ida Maria Elisabeth Schröder, blev født den 27. april 1887 [10]. Også denne gang var moderens navn angivet korrekt. På det tidspunkt var Maria Catharina Elisabeth Schaeper 38 år, så Joachim Schröder fik ikke taget sig sammen til at gøre hende gravid en sidste gang.

Ved folketællingen i 1890 er Joachim Schröder registreret som husmand [12]. Husstanden er angivet at bestå af to mandlige og to kvindelige beboere, men deres navne kan ikke ses. Jeg vil gætte på, at de øvrige beboere var hustruen, den yngste søn og datteren.

Johann Joachim Christian Schröder var 58 år og husmand, da han døde den 2. august 1894 [10]. Ved folketællingen i 1900 [16] boede hans enke, Maria Schröder, hos sin ældste søn, Joachim Schröder, der var husmand. Datteren, Ida, boede hos dem. Maria Catharina Elisabeth Schaeper, g. Schröder er ikke fundet død i Herzfelds kirkebog i perioden frem til og med 1918. Det er derfor sandsynligt, at hun er død efter 1918.

Den yngste søn af andet ægteskab, Johann Friederich Schaeper, blev konfirmeret den 16. marts 1856 [1]. Han var en fremmelig ung mand, for allerede som 18-årig blev han far til et "uægte" barn, Anna Sophia Dorothea Gaevert, der blev født den 23. april 1860 [1]. Barnefaderen omtales i kirkebogen som "aftægtsmandssøn Friederich Scheeper fra Strassen", og det kan vist ikke være andre end Johann Friederich Schaeper. Moderen, Friederica Gaevert fra Eldena, var født i 1837 [17], dvs. hun var ca. fire år ældre end Friederich. Hun var dog kun enlig mor i ca. tre måneder, for datteren døde den 22. juli 1860 [1].

Ingen af de to unge mennesker var blevet så kloge af skade, at de fik lyst til at holde sig på dydens smalle sti. De fik begge endnu et "uægte" barn, men dog ikke med hinanden. Friede-

rica Gaevert fik en "uægte" søn den 24. oktober 1865 med en hemmeligholdt far [1]. Friederich Schaeper fik en "uægte" søn, Johann Jochim Friedrich, den 21. november 1866 [1]. Det har muligvis givet knas i familien, for moderen var Wilhelmina Dorothea Elisabeth Viereck. Hun var 19 år og var steddatter af Friederichs storesøster, Anna Catharina Friederica Elisabeth Schaeper (jf. ovenfor). Friederichs halvbroder, Johan Jochim Schaeper, var en af fadderne ved barnedåben, så fejltrinnet er tilsyneladende blevet accepteret af familien.

Det er tænkeligt, at familien har lagt pres på dem, men det kan ikke afvises, at de rent faktisk har holdt af hinanden. I hvert fald endte det med, at Johann Friederich Schaeper i en alder af 25 år faldt så meget til ro, at han den 24. maj 1867 giftede sig med Wilhelmina Dorothea Elisabeth Viereck (født 16. januar 1847) [1]. Wilhelminas far nåede lige at få bryllupsfesten med, inden han døde af et slagtilfælde.

Ved folketællingen i 1867 [7] kaldes Johann Friederich Schaeper for "Fritz Scheper", og Wilhelmina kaldes for "Mina Scheper". De boede med Friederichs far (min tipoldefar, Johann Jochim Jacob Schaeper) i et hus i Strassen sammen med deres "uægte" søn, Fritz, der nu var blevet ægte. Fritz Scheper (den ældre) angives at være arbejder.

Herefter fik Friederich Schaeper så vidt vides kun børn, der var født inden for ægteskabelige rammer. Ægteparret Schaeper fik yderligere fire børn i perioden 1868-1876 [1]. De to ældste af disse døde dog som små.

Ved folketællingen i 1900 [9] var Friederich (Fritz) Schaeper husmand i Strassen. Han var nu 59 år, og Wilhelmina var 53 år. Den yngste søn, Wilhelm, var hjemmeboende. Jeg har haft adgang til Eldenas kirkebog til og med 1918, men har ikke fundet hverken Friederich Schaeper eller Wilhelmina Vierecks død. Den sandsynligste forklaring er, at de er blevet så gamle, at de har været i live i 1918.

Litteraturliste

1. Kirkebog, Kirchspiel Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
2. GenWebsite for Mecklenburg Vorpommern, Germany, by Carol Gohsman Bowen, <http://www.emecklenburg.de/Mecklenburg/en>
3. Gyldendals Tibinds Leksikon, Nordisk Forlag, København, 1978
4. Mecklenburg, <http://wiki-en.genealogy.net/Mecklenburg>
5. Volkszählung vom 10. Aug. 1819 in der Ortschaft Strassen, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de
6. Einwohnerzahlen der Orte der Griesen Gegend im Jahr 1843, <http://griesegegend-online.de/gg1843.htm>
7. Folketælling, 3. december 1867, Strassen, D. A. Gadebusch, Mecklenburg-Schwerin, <https://familysearch.org>
8. Kirkebog, Kirchspiel Muchow, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
9. Folketælling, 1. december 1900, Strassen, Mecklenburg-Schwerin, www.ancestry.de
10. Kirkebog, Kirchspiel Herzfeld, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
11. Folketælling, 3. december 1867, Herzfeld, Mecklenburg-Schwerin, www.ancestry.de
12. Folketælling, 1. december 1890, Herzfeld, Mecklenburg-Schwerin, www.ancestry.de
13. Indvandrerdata-basen, www.ddd.dda.dk

14. Indenrigsministeriet, 1. kontor, Indfødsretssager, 16. februar 1882, løbenr. 44
15. Personalhistoriske, sognehistoriske og statistiske bidrag til en dansk præste- og sognehistorie (kirkelig geografi) 1849-1949, bind 8, København 1965
16. Folketælling, 1. december 1900, Herzfeld, Mecklenburg-Schwerin, www.ancestry.de
17. Folketælling, 3. december 1867, Eldena, Mecklenburg-Schwerin, www.ancestry.de

Kapitel 4. Ligkistesnedkerens flerkoneri

Mine tipoldeforældre

Nicolaj Diderichsen Bernbom & Dorthe Frandsdatter

Nicolaj Diderichsen Bernbom (18):

Født: 2. oktober 1798 i Sankt Katharine Sogn, Ribe (Ribe Amt)
 Døbt: 12. oktober 1798 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Konfirmeret: 25. april 1813 i Vor Frelser Sogn, Horsens (Skanderborg Amt)
 Gift: 27. oktober 1838 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Død: 19. januar 1861 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Begravet: 24. januar 1861 i Sankt Katharine Sogn, Ribe

Dorthe Frandsdatter (19):

Født: 18. oktober 1807 i Skads Sogn (Ribe Amt)
 Døbt: 18. oktober 1807 i Skads Sogn (Ribe Amt)
 Konfirmeret: 14. april 1822 i Skads Sogn
 Gift: 27. oktober 1838 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Død: 23. september 1852 i Sankt Katharine Sogn, Ribe
 Begravet: 28. september 1852 i Sankt Katharine Sogn, Ribe

Der er usikkerhed om min tipoldefars mellemnavn. Ved fødslen kaldes han for ”Diderichsen”, men ved senere omtaler i kirkebogen kaldes han oftest for ”Nicolaj Diderich Bernbom” eller blot ”Nicolaj Bernbom”. Da han som omtalt i kapitel 7 må antages at være opkaldt efter sin fars skomagerkollega, Nicolaj Diderichsen, har jeg her foretrukket mellemnavnet Diderichsen.

Min tipoldemors fornavn er skrevet Dorthe i kirkebogen ved hendes dåb, men som voksen blev hun tilsyneladende kaldt for Dorethea eller Dorthea.

Nicolaj Bernbom blev født i Ribe som søn af skomagemester Nicolaj Bernbom og hustru Ellen Kirstine Friderichsdatter (jf. kapitel 7). Når jeg i resten af dette kapitel omtaler Nicolaj Bernbom, er der tale om den yngre af dem, dvs. min tipoldefar. Bernbomfamilien var i 1800-tallet en stor og kendt familie i Ribe. Nicolaj Bernbom havde mange søskende og fik selv mange børn. De mandlige Bernbom’er ernærede sig oftest som håndværkere, og en del af Bernbom’erne blev boende i Ribe.

Nicolaj Bernbom flyttede hjemmefra i en ung alder. Da han var 14 år, blev han konfirmeret i Horsens. Det er derfor overvejende sandsynligt, at han på det tidspunkt har været i snedkerlære hos en snedkermester i Horsens.

Den 29. august 1818 ankom Nicolaj Bernbom til Ribe med et rejsepas udstedt i Horsens den 1. juli 1818 [1]. Det er anført i rejsepasprotokollen, at han skulle rejse videre til Hamborg over Haderslev. Min tolkning af dette er, at han efter udstået læretid skulle på et besøg hos familien i Ribe, inden han tog på valsen som rejsende håndværkersvend.

Nicolaj Bernbom har formentlig rejst rundt i Europa eller måske kun i Tyskland i 3-4 år. Rejsen har bl.a. bragt ham til byen Eutin, der ligger i den østlige del af Holsten ca. 30 km

På slottet i Eutin fandt Nicolaj Bernbom sin første hustru. Hun var ikke en rigtig prinsesse, men en snedkersvend kunne nøjes med mindre (foto: 2013)

Slotsporten i Eutin blev vogtet af Nicolaj Bernboms svigerfar, der var portner på slottet (foto: 2013)

nord for Lübeck. Jeg har en kraftig formodning om, at han der blev mere end gode venner med en ung dame.

Den 3. februar 1822 ankom han til Ribe med et rejsepas udstedt i Eutin den 22. januar 1822 [1]. Det er anført i pasprotokollen, at han skulle rejse tilbage til Eutin. Det får mig til at tro, at han har været en tur i Ribe for at ordne en række praktiske ting, så han kunne bosætte sig i Ribe efter sit forestående bryllup.

I en alder af 23 år blev Nicolaj Bernbom gift for første, men ikke for sidste gang. Det skete den 30. april 1822, hvor han blev gift med Cathrine Sophie Rosine Marx i kirken i Eutin [2]. Hun var født i Fredericia (døbt 16. juni 1794, Fredericia Trinitatis Sogn, Vejle Amt) som datter af underofficer, Johan Hendrik Marx, og hustru Maria Elisabeth. Hun var 27 år ved vielsen.

Eutin hørte dengang ikke under hertugdømmet Holsten, men var en del af hertugdømmet Oldenburg [3]. Brudens far, Johan Hendrik Marx, var nu avanceret til portner og fangevogter på slottet i Eutin [4]. Slottet blev dengang anvendt som sommerresidens for hertugerne af Oldenburg [5]. Jeg forestiller mig, at bryllupsfesten blev holdt på slottet, selv om det formentlig har været i et af slottets mere ydmyge lokaler.

Det fremgår af kirkebogen, at Nicolaj, der her kaldes for "Nicolaus Diedrich Berenbom", der vielsen var Tischlermeister (dvs. snedkermester) i Ribe [2]. Det er dog sandsynligt, at han først er startet som snedkermester i Ribe efter vielsen. Det vides, at han den 19. december 1822 tog borgerskab som snedker i Ribe [6]. Borgerskabet var en forudsætning for at kunne nedsætte sig som selvstændig håndværker [7], men måske har det været muligt at tage en smule forskud på borgerskabets glæder.

Den 19. december 1822, dvs. samme dag, som han fik tildelt borgerskab, er det noteret på Ribe rådstue, at Nicolaj Bernbom havde forevist "den for det borgerlige militair befalede armatuur" [8]. Armatur er en ældre betegnelse for militært udstyr.

Borgerskabet medførte en række forpligtelser. En af disse var en forpligtelse til at deltage i byens borgervæbning [9]. Borgervæbningen skulle i krigstid forsvare byen. I fredstid tog borgervæbningen sig af vagttjeneste, hvor den skulle tage affære ved forbrydelser og ildebrand. Borgervæbningens mandskab skulle selv anskaffe sig den fornødne militære udrustning inkl. våben. Derfor skulle Nicolaj Bernbom ved tildelingen af borgerskabet dokumentere, at han havde anskaffet udrustningen.

Det havde tilsyneladende været muligt at tage en smule forskud på ægteskabets glæder, for Cathrine Sophie Rosine Marx var gravid, da hun fulgte med Nicolaj til Ribe efter vielsen. Her fødte hun den 17. november 1822 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) en lille Marxist, der fik navnet Marie Elisabeth Bernbom. Marie Elisabeth døde dog i en alder af 6 ½ år (4. maj 1829, Sankt Katharine Sogn, Ribe).

Nicolaj Bernbom fik i alt syv børn med Cathrine Sophie Rosine. Alle børnene blev født i Sankt Katharine Sogn i Ribe. Johan Henrik Bernbom blev født den 7. marts 1825. Derefter fulgte Nicoline Bernbom (født 6. september 1826), Ellen Kirstine Bernbom (født 17. december 1828) og Frederik Bernbom (født 16. september 1831).

Allerede i 1825 var Nicolaj Bernbom blevet husejer. Den 10. september 1825 fik han skøde på et hus, matrikelnr. 74 i Hundegade, som han den 16. maj 1825 havde købt af fattigkommissionen for 152 rigsbankdaler på en offentlig auktion. Huset bestod af 3 ½ fag bindingsværk og

2 fag halvtag til gården. Til huset hørte en have og græsningsret for en ko på et fællesareal uden for byen [10].

Nicolaj Bernbom havde ikke penge nok til at betale huset kontant. Derfor var det heldigt for ham, at han havde en rigere storebror, gørtler Frederik Bernbom (jf. kapitel 7). Han lånte Nicolaj Bernbom 120 rigsbankdaler mod udstedelse af en panteobligation, der havde sikkerhed med første prioritet i huset [10]. Lånet var dog ikke helt gratis, for der skulle betales 4 % i årlig rente. Nicolaj Bernbom klarede dog både renter og afdrag. Den 18. juni 1831 kvitterede Frederik Bernbom for, at lånet var tilbagebetalt.

Senere blev huset i Hundegade suppleret med lidt jord i udkanten af Ribe. Ribe by ejede dengang nogle jordarealer omkring byen bestående af marker, enge, moser, heder og krat, hvor byens beboere f.eks. kunne lade deres dyr græsse. Disse byjorder blev efterhånden udskiftet, så hver grund inde i byen fik knyttet en jordlod til sig [11]. De sidste byjorder blev udskiftet i 1800-tallet, og det fik Nicolaj Bernbom gavn af. Han fik en lille jordlod, matrikelnr. 58, på Søndermarken [12], der blev udskiftet i 1835 [11]. Jordlodden var i hartkorn ansat til 3 fjerdingkar og 1/2 album [12].

Dermed var Nicolaj Bernboms behov for jord dog ikke dækket. Fattiggassen ejede nogle jorder, som blev udlejet i mindre jordlodder på en årlig auktion. I årene 1842-1844 lejede Nicolaj Bernbom på Rohdes Toft for en årlig leje på ca. 1 rigsdaler en jordlod, der kun måtte bruges til havedyrkning [13]. Lejemålet har sandsynligvis været af længere varighed, men jeg har kun haft adgang til auktionsregnskaberne fra disse tre år.

Ved folketællingen i 1834 boede familien i matrikelnr. 74 i Klostergade i Ribe. Matrikelnr. 74 angives senere at ligge i Hundegade, der ikke eksisterede i 1834, dvs. en del af Klostergade må formodes at have skiftet navn til Hundegade. Som omtalt i kapitel 2 skiftede huset efter Nicolaj Bernboms levetid matrikelnr. til nr. 91, der i dag har adressen Hundegade 9.

Børnefødslerne fortsatte efter 1834 med Christian Nicolaj Bernbom (født 3. marts 1835). Børnefødslerne endte dog dobbelt tragisk. Datteren, Marie Sophie Bernbom, blev født den 14. august 1838. Det må have været en hård fødsel, for moderen døde i forbindelse med fødslen, og datteren døde dagen efter, men nåede at blive hjemmedøbt inden. Den 18. august 1838 måtte snedkermester Bernbom gå den tunge gang ind i Sankt Katharine Kirke for at få begravet både hustru og datter.

Der var korsang til begravelsen, hvilket fremgår af anmærkningen ”halv skole” i kirkebogen. Anmærkningen betyder, at halvdelen af skolekoret sang til begravelsen [14]. Det kostede penge, så hovedparten af Ribes begravelser foregik uden korsang. Kun særligt betydningsfulde borgere fik korsang af ”hel skole” til deres begravelse.

Nicolaj Bernbom var åbenbart en realistisk og praktisk orienteret mand, for han gik meget hurtigt i gang med at planlægge et nyt ægteskab. En nødvendig forudsætning for et nyt ægteskab var dog, at der forinden var afholdt skifte efter hans afdøde hustru, Cathrine Sophie Rosine Marx.

Skifteretten mødte op hos snedker Nicolaj Bernbom den 3. oktober 1838 [15]. Boets største aktiv var det hus, matrikelnr. 74 i Hundegade, som Nicolaj Bernbom havde erhvervet i 1825. Der var tale om et hus bestående af 3 1/2 fag bindingsværk med kakkellovn. Huset med den tilliggende jordlod blev takseret til 130 rigsdaler.

Skifteprotokollen indeholder en fuldstændig opgørelse over boets ejendele. Det fremgår, at familien bl.a. ejede en ko og en gris. Dengang var det almindeligt, at man i købstæderne havde et par husdyr. Hvis man samtidig havde en jordlod til dyrkning af grøntsager, kunne en familie være delvis selvforsynende med fødevarer. Ellers var de mest værdifulde ejendele i familien Bernboms hjem snedkermesterens høvlebænk med tilbehør og familiens over- og underdyner. Blandt ejendele var et bord og tre stole, så man har tilsyneladende måttet skiftes til at sidde ned.

For at give et indtryk af, hvordan et køkken dengang var udstyret i et beskedent købstads-hjem, skal der her gengives en samlet fortegnelse over hjemmets køkkengrej. Det bestod ifølge skifteprotokollen af: 1 ildtang, 1 trefod, 1 hakkebræt med kniv, 6 tallerkener, 1 strippe (dvs. trækbar brugt som malkespand), 1 vandspand, 1 jernpande, 1 pande, 1 kaffemølle, 1 saltkasse, noget pottetøj og 1 jerngryde.

Boets aktiver blev vurderet til i alt 148 rigsdaler, 2 mark og 6 skilling. Nicolaj Bernbom havde imidlertid en gæld på 145 rigsdaler. Den ubetydelige sum, der derefter blev i overskud, fik Nicolaj Bernbom godtgjort til sine egne begravelsesomkostninger. Derfor fik børnene ingen arv efter deres afdøde mor.

Nu var banen klar til, at min tipoldemor kunne komme ind i slægtshistorien. Præcis to måneder efter hustruens død blev der den 14. oktober 1838 i Sankt Katharine Kirke lyst til ægteskab for 1. gang for Nicolaj Bernbom og Dorthe Frandsdatter, og de blev gift den 27. oktober. Han var 40 år, og hun var 31 år. Ifølge kirkebogen brændte alterlysene ved vielsen. Dette har krævet en brugerbetaling, som Nicolaj Bernbom har ofret trods sin mangel på formue. Nicolaj Bernboms bror, gørtler Frederik Bernbom, var den ene af forloverne.

Dorthe Frandsdatter var født i Skads Sogn som datter af Frands Nielsen og Ane Hansdatter (jf. kapitel 8). Hun var den næst yngste af seks børn. Skads ligger ca. 25 km nordvest for Ribe i nærheden af Esbjerg, som dog ikke eksisterede på det tidspunkt.

Dorthe Frandsdatter blev konfirmeret den 14. april 1822. Hun boede i Skads Sogn, men blev ifølge dette sogns kirkebog konfirmeret i Jerne Kirke. De to sogne holdt fælles konfirmation på skift, og i lige årstal foregik den i Jerne. Dorthe Frandsdatter har sandsynligvis efterfølgende tjent i Skads Sogn, indtil hun i 1827 ifølge afgangslisten flyttede fra Skads Sogn til Ribe Købstad. Da Dorthe Frandsdatter den 21. januar 1831 bar barnet, da en søn til hendes søster, Kirsten Frandsdatter (jf. kapitel 8), blev døbt i Skads Sogn, er det anført, at hun tjente i Ribe.

Ved folketællingen i 1834 var Dorthe Frandsdatter tjenestepige hos enkebispinde Georgine Grubbe Middelboe, født Kaas. Enkebispinden boede i et hus i Storegade i Ribe sammen med sin søster, Mathilde Klara Sybille Tolstrup, født Kaas, der "kun" var enkeprovstinde, og en ugift sønndatter. Til at varte sig op havde de en husjomfru og to tjenestepiger, og den luksus må have kostet penge. Det fremgår af folketællingen, at enkeprovstinden levede af pension, og at enkebispinden levede af pension fra det russiske hof og postkassen.

Når man læser det sidste, er det svært at undgå at blive nysgerrig. Hvorfor fik enkebispinden pension fra det russiske hof? Svaret findes i folketællingen fra 1801. I det højfyrstelige palæ i Søndergade i Horsens Købstad var Georgine Grubbe Kaas ansat som 1. hofdame. I årene 1780-1807 var Horsens residensstad for et lille, russisk eksilfyrstehof. Det bestod af fire søskende til den afsatte og siden myrdede barnezar, Ivan 6., og de residerede i et palæ i Horsens [16].

Hvad var det for en postkasse, enkebispinden fik yderligere pension fra? Postkassen var en slags pensionskasse, der fik midler fra postvæsenets overskud. Pension fra postkassen kunne efter ansøgning udbetales til fortjente, trængende personer blandt statsansatte og deres efterladte [7].

Med en smule overdrivelse kan jeg herefter påstå, at min tipoldemor næsten har været ansat ved hoffet, men hun har næppe fået en fyrstelig betaling. Dorthe Frandsdatter kom dog ned på jorden igen, da enkebispinden kom i jorden (død 19. maj 1835, Ribe Domsogn). Den tilbageblevne enkeprovstinde har ikke haft råd til så mange tjenestefolk. Det er formentlig forklaringen på, at Dorthe Frandsdatter ifølge tilgangslisten i Sankt Katharine Sogn i slutningen af 1835 flyttede internt i Ribe fra Frue Sogn (dvs. Ribe Domsogn) til Sankt Katharine Sogn. Jeg har ingen viden om, hvor hun herefter blev ansat.

Ægteskabet med Nicolaj Bernbom reddede Dorthe Frandsdatter fra et liv som tjenestepige. Til gengæld måtte hun tage sig af hans fem hjemmeboende børn. Det nøjedes hun dog ikke med, for hun fødte selv fem børn (alle i Sankt Katharine Sogn). Hun startede den 4. december 1839 med at føde en datter. Hun blev i overensstemmelse med traditionen opkaldt efter Nicolaj Bernboms afdøde hustru og kom derfor til at hedde Cathrine Sophie Rosine Bernbom.

Ved folketællingen i 1840 boede Nicolaj Bernbom og Dorthe Frandsdatter i ovennævnte hus i Hundegade sammen med deres fælles datter og de fem børn af hans første ægteskab. Nicolaj Bernbom angives fortsat at være snedker.

Den næste fødsel gik galt. Den 27. september 1841 fødte Dorthe Frandsdatter en søn, der døde udøbt kort efter fødslen. Herefter blev Frands Bernbom født den 29. november 1842. Ved næste folketælling i 1845 var der to hjemmeboende børn fra første ægteskab og de to børn fra andet ægteskab i Bernbom-familien i Hundegade.

Den 21. juli 1845 skete der noget for mig væsentligt, idet min oldemor, Ane Bernbom, kom til verden. Rosinen i pølseenden, der blev født den 14. november 1847, blev ikke døbt Rosine, men kom til at hedde Mathilde Bernbom.

Nu, hvor der er redegjort for Nicolaj Bernboms familieliv, skal der sættes fokus på hans arbejdsliv. Kendskabet til hans virke som snedkermester stammer fra de mange regninger, som han har udfærdiget for arbejder udført for byens borgerrepræsentation og fattigvæsen. Af de regninger, der er betalt af borgerrepræsentationen [17], fremgår det, at han bl.a. har udført arbejde ved arresten og ved politibetjentens bolig. Et antal regninger til borgerrepræsentationen er på uspecificeret snedkerarbejde.

En gennemgang af regningsbilagene fra Ribes fattigvæsen i perioden 1836-1853 [13] viser, at Nicolaj Bernbom udførte langt flere opgaver for fattigvæsenet end for borgerrepræsentationen. Det kan skyldes, at fattigvæsenet har stået for de fleste af den offentlige sektors snedkeropgaver.

Bilagene afslører, at Nicolaj Bernbom var specialist i fremstilling af ligkister. Igennem årene leverede han ligkister til fattigvæsenet, når Ribes fattige skulle begraves på fattigvæsenets regning. Den enes død blev således den andens brød. Den årlige leverance var typisk på 6-9 ligkister. Betalingen for en ligkiste var i starten på 1 rigsdaler og 4 mark, men faldt senere til 1 rigsdaler og 2 mark. Det må have været vemodigt, da Nicolaj Bernbom i 1836 på fattigvæsenets regning lavede en ligkiste til sin afdøde bror, Julius Bernbom (jf. kapitel 7).

Nicolaj Bernbom udførte dog også enkelte andre snedkeropgaver for fattigvæsenet. I 1845 byggede fattigvæsenet en ny arbejdsanstalt i Ribe, så de fattige kunne arbejde for føden. Det gav arbejde til byens håndværkere, deriblandt snedkermester Bernbom. Han fremstillede inventar til arbejdsanstalten, bl.a. borde, bænke og sengesteder. Dette byggeri gav ham ifølge byggeregnskabet en samlet indtjening på 77 rigsdaler, 3 mark og 13 skilling, så 1845 må have været et godt år for Nicolaj Bernbom.

De øvrige snedkeropgaver for fattigvæsenet var småopgaver. Her kommer nogle eksempler. I 1836 tjente han 8 skilling ved at efterse en seng hos en anden af sine brødre, Henrik Bernbom. I 1845 reparerede han stakittet ved gymnastikpladsen, hvilket giver anledning til at overveje, om byens fattige gjorde gymnastik. I 1850 lavede han et asketrug og en sandkasse til arbejdsanstalten. Der er dog ingen grund til at tro, at de fattiges børn skulle tilgodeses med en sandkasse. Den var sandsynligvis beregnet til opbevaring af det sand, man strøede på gulvet. I 1851 tjente han 12 skilling ved at fremstille en ny krykke til arbejdsanstalten og reparere en anden.

17

Regning til Fattigcommissiønen! Debet

1840

for Liigkiste til Lene Askou	1 ² 4 ff 1/2
2 vunde Vinduer repareret i Sygehuset	1 - 8
for Natkriin repareret	1 - 4
2 vunde Skamler	2 - 8
<hr/>	
Tilsum 2 ² 4 ff 1/2	

Tilsum 2² 4 ff 1/2

2. marts 1840.

forundersigtiget

N. Bernbom

betalt af Bernbom Niels J. W. 2² 4 ff 1/2

Indtægter

N. Bernbom

Regning dateret 2. marts 1840 fra Nicolaj Bernbom til fattigkommissionen i Ribe [13]. Regningen omhandler "en liigkiste til Lene Askou", "tvende vinduer repareret i sygehuset", "en natskriin repareret" og "tvende skamler". Regningen er på i alt 2 rigsdaler, 3 mark og 4 skilling. Et natskrin er et skrin med en beholder i, der anvendes som kloset.

Man må formode, at Nicolaj Bernbom også har udført en række snedkeropgaver for private kunder. Oplysninger om sådanne opgaver kan dog ikke findes i arkiverne. Dødeligheden var høj dengang, så der har formentlig været god afsætning af ligkister til private.

Indtægterne som snedkermester blev tilsyneladende suppleret med et fritidsjob som strålemester i det lokale brandkorps. Strålemesteren skulle styre vandstrålen, når man sprøjtede

på ilden. I 1837 fik N. Bernbom, som jeg formoder er min tipoldefar, udbetalt 1 rigsdaler i vederlag for to år som strålemester [17].

Nicolaj Bernbom, men ikke hans skiftende koner, fik del i det begyndende demokrati, der vandt indpas i Danmark i løbet af 1800-tallet. Indtil 1838 var købstæderne styret af en kongeligt udnævnt magistrat bestående af en borgmester (evt. to) og en eller flere rådmænd. Magistraten udpegede et borgerudvalg, der bestod af et antal af byens borgere, der skulle godkendes af amtmanden [11].

Anordningen af 24. oktober 1837 angående købstædernes økonomiske bestyrelse [18] indebar, at købstæderne skulle styres af en kongevalgt magistrat i samråd med en folkevalgt borgerrepræsentation. I Ribe kom magistraten til at bestå af 1 borgmester og 1 rådmand, og borgerrepræsentationen fik 7 medlemmer [11]. Magistraten og borgerrepræsentationen skulle stemme hver for sig. Hvis der var uenighed mellem magistrat og borgerrepræsentation, skulle amtmanden eller evt. statsadministrationen (kancelliet) træffe beslutning [18]. Dermed sikrede kongen sig, at der ikke kunne træffes beslutninger, som hans embedsmænd var imod.

Det var dog kun et mindretal (7-8 %) af købstædernes indbyggere, der havde valget [11]. Valgretten var forbeholdt indbyggere, der havde opnået borgerskab, dvs. havde løst borgerbrev og aflagt borgered. For at opnå borgerskab skulle man være selvstændig næringsdrivende eller blandt de store ejendomsbesiddere og desuden være mand.

Af de valgberettigede var kun ca. halvdelen valgbar, dvs. de kunne vælges til borgerrepræsentationen. I Ribe var man valgbar, hvis man var ejer af en ejendom, der var takseret til mindst 600 rigsdaler, eller var blandt de store skatteydere, der betalte en næringskat svarende til skatten af en ejendom til 600 rigsdaler, eller hvis taksationen af ejendom og næringskat tilsammen udgjorde 600 rigsdaler [19]. Bestemmelsen må have været baseret på en formodning om, at man kun var i stand til at træffe fornuftige politiske beslutninger, hvis man var velhavende.

Den 8. januar 1838 udfærdigede valgbestyrelsen i Ribe lister over de valgberettigede og valgbar til det første valg til borgerrepræsentationen i Ribe [19]. Der var 229 valgberettigede. En af disse var Nicolaj Bernbom, der som selvstændig håndværksmester havde borgerskab i byen. Hans ejendomsbesiddelser og indtægter var ikke så store, at han var valgbar til borgerrepræsentationen. Hans storebror, gørttermester Frederik Bernbom, var derimod valgbar. Han blev som omtalt i kapitel 7 valgt til borgerrepræsentationen ved det første valg.

Der var hvert år i starten af januar valg af mindst én borgerrepræsentant, idet disse var valgt for 6 år og afgik på skift [18]. Nicolaj Bernbom benyttede sig ikke hver gang af sin valgret. I 1849 stemte han dog på storebror Frederik, der blev valgt for anden gang [20]. For at deltage i valget skulle man møde op på rådhuset på et fastlagt tidspunkt. I Ribe var der ikke hemmelig afstemning. Vælgerne skulle mundtligt tilkendegive, hvem de ville stemme på, og hver vælgers stemmeafgivning blev herefter indført i valgprotokollen [18]. Stemmeprocenten var generelt lav, og i Ribe var den typisk på 20-25 % [19, 20].

I 1848 følte Ribe sig truet af den første af de to slesvigske krige. Hertugdømmerne Slesvig og Holsten hørte dengang under Danmark. Slesvig-holstenerne krævede en fri forfatning og løsrivelse fra Danmark med henblik på optagelse i det tyske forbund. Den 23. marts 1848 blev der dannet en provisorisk slesvig-holstensk regering. Umiddelbart efter udbrød der oprør i Rendsborg. Oprøret fik støtte af Preussen, og dermed var krigen i gang [21].

Deres Stemning.		
De af de afvalgte Løgnm.	Det afvalgte Løgnm.	Det Løgningsmand
33. C. Ald. Nindor.		
34. N. Johansen. Snedker.		
35. C. Grøisen. Snedker.		
36. Jermansen Løgnmand	Duppede Bogh	Friband Brossen Løgnmand Brossen
37. N. Andersen. Snedker.		
38. N. Bernbom. Snedker.	Friband Kleisdorff	H. T. Falch
39. Andersen. Snedker.		

Uddrag af valgprotokollen fra det kommunale valg i Ribe den 3. januar 1840 [19]. Det fremgår, at nr. 38, N. Bernbom, snedker, stemte på købmand Kleisdorff som borgerrepræsentant og på H. T. Falch som ligningsmand, så afstemningen var ikke spor hemmelig. Det fremgår også, at stemmeprocenten har været lav.

Ribe grænsede op til Slesvig, og byens borgere frygtede et angreb sydfra. Derfor blev der dannet en lokal forsvarskomiteé, der skulle træffe foranstaltninger til byens forsvar. Blandt komitéens medlemmer var snedker Nicolaj Bernbom og hans bror, gørtler Frederik Bernbom. Komitéens forhandlingsprotokol giver dog ikke grundlag for at påstå, at de spillede en fremtrædende rolle i forsvarskomiteéen [22].

Ribe var overalt omkranset af vand, og derfor gjaldt det først og fremmest om at forsvare overgangene over åen. Forsvarskomiteéen tog initiativ til, at der blev bygget barrikader i byen, og at borgervæbningen blev betydeligt udvidet. Der blev skaffet geværer og afholdt eksercits og skydeøvelser.

I forsvarskomiteéen opstod der uenighed om et forslag om at opdæmme åen, så vandstanden ville stige. Derved ville det blive sværere for fjenden at komme ind i byen. Dette projekt ansloges at ville koste 500 rigsdaler. Flere mente, at den øgede vandstand ville forårsage store skader på byen, og at den ikke ville kunne forhindre en fjendtlig styrke i at indtage byen.

I den forbindelse er brødrene Bernbom for første og eneste gang omtalt i forhandlingsprotokollen. Bernbom (fornavnet er ikke angivet) er på et møde i komitéen den 27. april 1848 citeret for at modsige et medlem, der mente, at en opdæmning af åen ikke ville gøre nogen betydelig skade. På samme møde blev forslaget om opdæmning forkastet med 12 stemmer imod 4. Begge Bernbom'er er anført blandt dem, der stemte imod opdæmningen.

Forsvarskomiteéen fik ikke nogen lang levetid. Blandt både komitéens medlemmer og byens borgere var der en frygt for, at der ville ske stor skade på byen, hvis den prøvede at forsvare sig mod en militær overmagt. Derfor besluttede man den 29. april 1848 at opgive forsvaret af Ribe, og borgervæbningen blev afvæbnet og barrikaderne nedbrudt [22]. Krigen sluttede i 1850 med dansk militær sejr uden, at Ribe blev inddraget i krigshandlingerne.

Nicolaj Bernbom ofrede således ikke sit liv for fædrelandet, og han fik ingen tapperhedsmedalje for sin indsats i forsvarskomiteéen. Hans medlemskab af komitéen er dog et tegn på, at han var en velanskrevet borger i byen.

Det blev hverdag igen i Ribe. Ved folketællingen i 1850 havde Nicolaj Bernbom og Dorthe Frandsdatter kun de fire børn af andet ægteskab boende hos sig. Nicolaj Bernbom kom igen til at opleve at blive alene med mindreårige børn. Dorthe Frandsdatter døde af vattersot den 23. september 1852 i en alder af 44 år. Nicolaj Bernbom gjorde ikke forskel på sine hustruer, for Dorthe Frandsdatter fik også korsang af "halv skole" til sin begravelse.

Efter hendes død var Nicolaj Bernbom i så alvorlige børnepasningsproblemer, at han måtte sætte sin yngste datter i permanent pleje (jf. senere omtale). Der gik dog ikke mange måneder, før han igen fik planer om at gifte sig.

Derfor blev der afholdt skifte efter Dorthe Frandsdatter den 3. februar 1853 [23]. Nicolaj Bernbom var ikke blevet rigere i løbet af sit andet ægteskab. Han redegjorde over for skifteretten, at han havde vanskeligt ved at forsørge sine børn. Derfor anmodede han om, at børnenes evt. arv måtte bruges til deres forsørgelse. Opgørelsen viste dog, at der ikke blev nogen arv. Der var et overskud i boet på 14 rigsdaler, når gælden var trukket fra aktiverne. Dette overskud kunne netop dække skifteomkostningerne.

For Nicolaj Bernbom var flerkoneri en naturlig løsning på børnepasningsproblemer, men han nøjedes dog med én kone ad gangen. Han havde nu fundet en ugift pebermø, der var så opsat på at blive gift, at hun ville nøjes med en noget brugt ægtemand. Nicolaj Bernbom var

54 år, og Grethe Lauridsen var 44 år, da de blev gift i Ribe Domkirke den 19. marts 1853. Det fremgår af kirkebogen, at han var snedkermester i Ribe, og at hun tjente hos skomagermester Christen Greisen i Ribe. Christen Greisen var den ene af forloverne, og han var i øvrigt medlem af ovennævnte forsvarskomite.

Grethe Lauridsen var født den 1. september 1808 i Ribe Domsogn. Hun er identisk med den Magrethe Lauridsdatter, der blev konfirmeret i 1822 (Ribe Domsogn). Ved folketællingen i 1834 var hun tjenestepige hos en købmandsenke i Ribe. Ved næste folketælling i 1840 var hun tjenestepige hos skomager Greisen. Begge parter må have været tilfredse med tjenesteforholdet, for Grethe Lauridsen var også hos skomageren ved folketællingerne i 1845 og 1850.

Efter vielsen måtte skomager Greisen undvære sin trofaste tjenestepige, som herefter tog sig af Nicolaj Bernboms børn. Grethe Lauridsen var så gammel, at hun ikke selv fik børn. Ved folketællingen i 1855 boede Nicolaj Bernbom og Grethe Lauridsen i Hundegade (matrikelnr. 74) sammen med sønnen, Christian Nikolaj, fra første ægteskab og børnene Frands og Ane fra andet ægteskab. Ved folketællingen i 1860 var bopælen den samme. De hjemmeboende var nu datteren, Cathrine Sophie Rosine, hendes "uægte" barn og sønnen, Frands Bernbom.

Nicolaj Bernbom fik mavekræft og døde den 19. januar 1861 i en alder af 62 år. Han blev begravet den 24. januar, og en "halv skole" bidrog til højtideligheden. Mon han forinden havde nået at lave sin egen ligkiste?

Det fremgår af skifteprotokollen, at Grethe Lauridsen den 20. februar 1861 med de arveberettigede børns samtykke fik lov til at sidde i uskiftet bo så længe, hun forblev ugift [24]. Når børnene så villigt gav deres tilladelse til dette, kan det skyldes, at de havde en klar formodning om, at der ikke ville være noget at arve efter faderen.

Grethe Lauridsen blev boende i huset i Hundegade, som hun overtog efter mandens død [25]. Ved folketællingen i 1870 boede hun i forhuset sammen med Cathrine Sophie Rosine Bernbom og hendes "uægte" barn, og baghuset var udlejet.

Den 2. december 1879 overdrog Grethe Lauridsen huset til min oldefar, Johan Joachim Christian Schäfer [26], der var gift med en af Nicolaj Bernboms døtre, Ane Bernbom. Til gengæld skulle Grethe Lauridsen bo på aftægt i huset i resten af sin levetid (jf. kapitel 2).

Ved folketællingen i 1880 boede Grethe Lauridsen helt efter planen i huset hos Ane Bernbom og Johan Joachim Christian Schäfer og deres tre børn. Grethe Lauridsen var 78 år, da hun døde den 24. marts 1887 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Det fremgår af skifteprotokollen, at hun intet efterlod sig [27].

Dette kapitel bliver omfangsrigt, for der skal herefter fortælles om de af Nicolaj Bernboms børn, der opnåede det privilegium at blive voksne. Det drejer sig om fem børn af første ægteskab og tre af andet ægteskab, idet der er fortalt om min oldemor, Ane Bernbom, i kapitel 2.

Johan Henrik Bernbom blev kaldt for Henrik. Han blev konfirmeret som 14-årig (7. april 1839, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Han fik bedømmelsen "god" for sine kundskaber og "meget god" for sin opførsel, og det svarede nogenlunde til gennemsnittet af konfirmanderne. Ved folketællingen året efter boede han hjemme hos faderen og stedmoderen. Mit gæt er, at han har været i snedkerlære hos sin far.

Det fremgår af afgangslisten i Sankt Katharine Sogn, at han var lærling, da han i januar 1841 flyttede til byen Slesvig. Den lå i hertugdømmet Slesvig, der på det tidspunkt hørte under Danmark, så han flyttede ikke for alvor udenlands. Læretiden må have været lang dengang, for ved en folketælling i 1845 var Johan Henrik Bernbom, der kaldes for Heinrich Bernbom, lærling hos snedkermester Schneemann. Johan Henrik Bernbom boede hos snedkermesteren i et hus i kvarteret Friederichsberg i Slesvig.

Den 25. august 1845 ankom Johan Henrik Bernbom til Ribe med et rejsepas udstedt i Slesvig den 14. juni 1845. Det fremgår af passet, at han skulle rejse tilbage til Slesvig [28]. Mit gæt er, at han efter at være blevet udlært som snedker har skullet på besøg hos familien i Ribe.

Herefter er der et hul på ca. 12 år i Johan Henrik Bernboms livshistorie. Jeg har ikke kunnet finde ham ved folketællingerne i 1850 og 1855. Det er tænkeligt, at Johan Henrik Bernbom har været på valsen i nogle af de 12 ”forsvundne” år.

Johan Henrik Bernboms brødre er fundet i lægdsrullen, men det er ikke lykkedes mig at finde Johan Henrik Bernbom. Det kan skyldes, at han på grund af alder eller ophold uden for kongeriget ikke har været omfattet af den almindelige værnepligt, der blev indført i 1849 (jf. nedenfor).

Næste gang, Johan Henrik dukkede op, var den 24. april 1857. Det var meget godt, at han viste sig, for jomfru Johanne Gregersen ventede på ham i Ribe Domkirke, hvor de skulle giftes. Det fremgår af kirkebogen, at Johan Henrik Bernbom nu var snedkermester i Ribe. Johanne Gregersen opholdt sig hos sin mor, der var enke og værtshusholderske i Ribe. Brudgommen var 32 år, og bruden var 33 år (født 3. august 1823, Ribe Domsogn). Forloverne var brudgommens far og brudens bror.

Johan Henrik og Johanne fik ikke nogen stor børneflokk, men nøjedes med tre børn. Cathrine Kirstine Bolette Bernbom blev født den 4. november 1857 (Ribe Domsogn), så i lighed med så mange andre jomfruer havde Johanne været gravid ved vielsen. De øvrige børn var Hans Thomsen Bernbom (født 7. august 1860, Sankt Katharine Sogn, Ribe) og Cathrine Dorthea Margrethe Bernbom (født 4. december 1864, Ribe Domsogn). Den sidstnævnte er tilsyneladende blevet opkaldt efter alle Nicolaj Bernboms tre hustruer, idet hun har fået et navn fra dem hver.

Ved folketællingen i 1860 boede Johan Henrik Bernbom og Johanne Gregersen i et hus i Hundegade (matrikelnr. 95) sammen med deres datter. Ved denne folketælling, ved de to første fødsler og ved skiftet efter faderen i 1861 [24] angives Johan Henrik Bernbom at være snedker eller snedkermester. Ved fødslen i 1864 var han blevet mere alsidig, idet han nu var både snedkermester og værtshusholder. Man kan dog undre sig over, hvordan de to erhverv har kunnet forenes.

Johan Henrik Bernbom må have været omstillingsparat, for ved folketællingen i 1870 er han angivet at være vognmand. Dengang brugte en vognmand rigtige heste som hestekræfter. Der er formentlig tale om mundtlige overleveringer i familien, når det fortælles, at Johan Henrik Bernbom havde værtshus på Torvet i Ribe og kørte dagvogn til Varde [4]. Det fortælles endvidere, at Johan Henrik Bernbom blev kaldt for ”tykke Bernbom”, hvilket tyder på, at værtshusdriften kan have medført en arbejdsskade i form af en ølvom. I 1870 boede familien i et hus i Gravsgade i Ribe.

I årene 1873-1876 var Johan Henrik Bernbom på flere længere rejser [29]. I 1873 rejste han til "udlandet, foreløbig hertugdømmet Slesvig", i 1874 var han først i Ålborg og senere i Fredericia, i 1875 var der ture til Vejle, København, Århus og Kolding og i 1876 en tur til Tarm. Da almindelige mennesker ikke tog på fornøjelsesrejser dengang, forestiller jeg mig, at turene var et led i hans arbejde som vognmand.

Kort tid efter kom Johan Henrik Bernbom af sted på sin sidste rejse. Han døde som 52-årig (6. maj 1877, Ribe Domsogn). Han angives i kirkebogen at være værtshusholder, så det har formentlig været hans hovederhverv. Det fremgår af dødsattesten, at han efter fire dages sygdom døde af lungebetændelse. Ifølge skifteprotokollen efterlod han sig intet [30].

Inden sin død havde Johan Henrik Bernbom haft en beskeden årsindtægt på 600 kr. [31]. Hans enke fortsatte værtshusdriften. Ved folketællingen i 1880 var Johanne Gregersen værtshusholderske på Torvet i Ribe, og hun havde den yngste datter og en logerende boende hos sig. I årene 1878-1880 var hendes indtægt ansat til 400 kr. [31], så hun har formentlig savnet en indtægt fra vognmandskørsel.

Johanne Gregersen viste sig at være endnu mere omstillingsparat end sin afdøde mand. I 1881 rejste hendes søn, Hans Thomsen Bernbom, der var klejnsmed, til USA via Liverpool for at blive farmer i det forjættede land [32, 33]. Året efter rejste hendes yngste datter til USA [32]. Johanne Gregersen/Bernbom var en frisk ældre dame, der ikke ville sidde alene tilbage på værtshuset i Ribe. Den 9. november 1883 rejste hun i en alder af 60 år til New York med skibet Thingvalla [32]. Hendes videre skæbne er ukendt, men måske har hun åbnet et værts-hus på prærien?

Hendes ældste datter blev i Danmark, og da hendes historie er lidt usædvanlig, vil jeg også fortælle om hende. Cathrine Kirstine Bolette Bernbom blev gravid som 20-årig, men det var ikke usædvanligt. Hun giftede sig med faderen (28. januar 1879, Ribe Domsogn), og det var heller ikke usædvanligt. Faderen hed Mads Nielsen og var stationsbud, hvilket var en smule usædvanligt uden dog at være sensationelt. Mens hun var gift med Mads Nielsen, fik hun tre børn i henholdsvis 1879, 1881 og 1883, og det var ikke usædvanligt. Det usædvanlige bestod i, at det ved de to sidste børns fødsel (Sankt Katharine Sogn, Ribe) er anført i kirkebogen, at børnene ifølge en erklæring fra moderen var "uægte". Det kan ikke undre, at Cathrine Kirstine Bolette Bernbom senere blev skilt fra stationsbudet.

Nicolaj Bernboms ældste søn, Johan Henrik, var blevet opkaldt efter sin morfar. Derfor har Nicolaj Bernbom formentlig håbet, at næste barn ville blive en søn, der kunne blive opkaldt efter sin far og farfar. Da næste barn blev en datter, blev hun i stedet døbt Noline, men blev til daglig kaldt for Line. Noline Bernbom blev konfirmeret den 18. april 1841 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Ved konfirmationen blev hendes kundskab bedømt til "temmelig god", og det var faktisk temmelig dårligt.

Noline satsede da heller ikke på teoretiske kundskaber, for hun skulle være tjenestepige. Umiddelbart efter konfirmationen flyttede hun ifølge afgangslisten (Sankt Katharine Sogn, Ribe) til Jerne. Det vides ikke, hvem hun tjente hos der.

Ved folketællingen i 1845 var Noline Bernbom tilbage i Ribe, hvor hun var tjenestepige hos toldbetjent Carl Mogensen i Grydergade. Der var hun, indtil hun ifølge afgangslisten (Ribe Domsogn) rejste til Kolding i april 1847. I 1848 var "pige Line Bernbom af Kolding" fadder, da hendes lillesøster, Ellen Kirstine, fik et barn døbt.

Nicoline Bernbom havde en svaghed for etaterne. Ved folketællingen den 1. februar 1850 var hun tjenestepige hos postmester Worck i Søndergade i Kolding. Det var en stor husholdning med to tjenestepiger og en husjomfru. Det er mere overraskende, at postmesteren også havde ansat en avlskarl og en røgter.

Den 26. maj 1850 forlod Nicoline Bernbom postetaten og vendte tilbage til toldetaten, idet hun blev gift (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding) med ungarl Hans Andersen Skak, der var toldkarl i Kolding. Hun var 23 år, og han var 24 år (født 2. december 1825, Eltang Sogn, Vejle Amt). Det er nærmest en selvfølge at fortælle, at Nicoline var gravid ved vielsen.

Resultatet af graviditeten blev født den 23. august 1850 (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding). Det blev en datter, der som flere andre i familien kom til at hedde Cathrine Sophie Rosine efter Nicolines mor. Elise Pouline Skak blev født den 28. maj 1852 og Andreas Nicolai Andersen Skak den 11. oktober 1853, begge i Sankt Nikolaj Sogn. Ved folketællingen i 1855 boede familien i Klostergade i Kolding. Hans Andersen Skak var fortsat toldkarl. Sønnen, Andreas Nicolai Andersen Skak, døde den 18. august 1857, men den 3. august 1858 fødte Nicoline endnu en søn, der fik samme navn (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding).

Året efter flyttede familien fra Kolding, fordi Hans Andersen Skak blev forfremmet. Den 30. juli 1859 blev han udnævnt til toldassistent for den nordligste del af forstranden i Hillerslev Herred i Thisted Amt [4]. Det fremgår af tilgangslisten, at hele familien den 20. september 1859 flyttede til Ræhr Sogn (Thisted Amt).

Her fødte Nicoline Bernbom den 20. december 1859 ægteparrets sidste barn, sønnen Frederik Christian Vilhelm Skak. En toldassistent havde status i Ræhr Sogn, og derfor var præstens kone, to gårdmandskoner og en fyrassistent blandt fadderne. Ved folketællingen i 1860 boede Hans Andersen Skak og Nicoline Bernbom med deres fire børn i et hus i Ræhr.

Kort tid efter må familien være flyttet til nabosognet Hansted, idet Nicoline Bernbom ved faderens død den 19. januar 1861 havde bopæl i Hansted pr. Thisted [24]. Hansted ligger ved kysten, hvor byen Hanstholm senere blev bygget. Ved folketællingen den 1. februar 1870 boede Hans Andersen Skak og Nicoline Bernbom med deres yngste søn i et hus i Hansted, hvor de udgjorde tre af sognets kun 254 indbyggere.

Hans Andersen Skak var ikke færdig med at gøre karriere i toldvæsenet. I slutningen af 1870 overtog han stillingen som strandkontrollør i Klitmøller efter den legendariske toldkontrollør Bolvig. Hans Andersen Skak lejede sig ind i Bolvigs ejendom i Klitmøller, hvor han boede med sin familie, indtil huset blev solgt i 1875 efter Bolvigs død [34]. Klitmøller ligger i Vester Vandet Sogn (Thisted Amt) ved kysten ca. 10 km sydvest for Hanstholm.

En strandkontrollør var en toldembedsmand, der holdt opsyn med stranden og skibstrafikken, bl.a. med henblik på at forhindre smugleri. Klitmøller var dengang en vigtig handelsplads med en livlig skibstrafik til især Norge. Strandkontrolløren skulle foretage toldbehandling af de indførte varer. Ved strandinger skulle strandkontrolløren overvåge bjergningen og optælle det strandingsgods, der drev i land [34]. Det lyder som om, at Hans Andersen Skak har haft travlt.

Den 30. maj 1873 var Hans Andersen Skak forlover, da datteren, Elise Pouline Skak, blev gift i Vester Vandet Sogn med Otto Hausgaard (født 29. marts 1848, Vester Vandet Sogn). Han var søfarende og fra Klitmøller. Nu var den indvandrede Skak-familie for alvor blevet integreret i lokalsamfundet.

Dette fotografi af Elise Pouline Skak og Otto Hausgaard må være taget nogle årtier efter deres bryllup. Da Otto Hausgaard fortjener at blive husket som den hjælpsomme svigersøn, får fotografiet alligevel en plads i slægtsbogen (foto: Thisted Kommune, Lokalhistorisk Arkiv, ukendt årstal)

Hans Andersen Skak og hans familie stod uden bolig, da Bolvigs hus blev solgt i 1875. Det er svært at afgøre, om det nu var svigersønnen, Otto Hausgaard, der hjalp svigerfamilien til en bolig, eller om det var Hans Andersen Skak, der skaffede svigersønnen en kærkommen lejeindtægt. Det var sandsynligvis begge dele. Kendsgerningen er, at Otto Hausgaard var ejer af et hus i Klitmøller by. Dette hus lejede han den 7. juli 1875 ud til Generaldirektoratet for Skattevæsenet, så huset kunne tjene som embedsbolig for den i Klitmøller ansatte toldembedsmand [35].

Hans Andersen Skak flyttede ind i huset med familien den 1. november 1875 [35]. Husets adresse er i dag Skaksvej 40, idet vejen siden fik navn efter strandkontrollør Skak [36]. Større ære kan man næsten ikke ønske sig, men synd, at han ikke selv oplevede det.

Ved folketællingen i 1880 boede Hans Andersen Skak, Nicoline og den yngste søn i embedsboligen i Klitmøller. Han er anført at være toldassistent. Ved sin død omtales han som "strandkontrollør og toldassistent i Klitmøller", så han har formentlig haft begge stillingsbetegnelser.

I 1887 var Hans Andersen Skak en tur i København. Jeg vil ikke afvise, at det kan have været en fornøjelsestur, hvor strandkontrolløren har kontrolleret storbyens vilde natteliv. Det er dog mere sandsynligt, at det har været en embedsrejse. Det fremgår af Kommunehospitalets kirkebog, at Hans Andersen Skak blev indlagt på hospitalet den 28. september og døde den

8. oktober 1887. Han blev 61 år. Dødsårsagen er ikke anført. Han blev begravet i de hjemlige omgivelser i Vester Vandet Sogn den 14. oktober 1887.

Nu havde enken, Nicoline Bernbom/Skak, et boligproblem, for hun kunne ikke blive boende i mandens embedsbolig. Derfor lejede hun fra 1. januar 1888 et grundstykke i Klitmøller. Lejemålet var for 49 år, dvs. hun kunne beholde det, indtil hun var 110 år. Svigersønnen, Otto Hausgaard, trådte igen hjælpende til og byggede et hus til hende på den lejede grund [37]. Det står sløjt til med kvindernes ligestilling i Klitmøller, for hun fik ikke vejen opkaldt efter sig. Huset har i dag adressen Krovej 24 [35].

Ved folketællingen i 1890 var Nicoline Skak 63 år og boede i sit hus i Klitmøller. Hun havde et barnebarn på 6 år i pleje. Endvidere havde hun en 14-årig tjenestepige. Jeg formoder, at hun har fået enkepension efter manden, når der har været råd til tjenestepige.

Nicoline Bernbom var 68 år, da hun døde den 21. august 1895 på Vildsund Færgegård i Sundby Sogn (Thisted Amt) på Mors. I dag forbindes Mors og Thy af Vildsundbroen, men dengang var der færgefart over sundet. Den meget omtalte svigersøn, Otto Hausgaard, var ved folketællingen i 1901 færreriforpagter og gæstgiver på Vildsund Færgegård. Han var ifølge folketællingen flyttet til sognet med sin familie i 1895. Det er derfor nærliggende at tro, at han flyttede ind på Færgegården i dette år.

Når Nicoline Bernbom døde på Vildsund Færgegård, er det derfor overvejende sandsynligt, at hun har boet hos datteren og den hjælpsomme svigersøn i sin sidste tid. Det fremgår af Sundby Sogns kirkebog, at Nicoline Bernbom blev begravet på Klitmøller Kirkegård i Vester Vandet Sogn. Her har der formentlig været en ledig plads ved siden af Hans Andersen Skak.

Ellen Kirstine Bernbom blev opkaldt efter sin farmor. Det var der dog ikke meget held ved, for skæbnen var hård ved Ellen Kirstine, der til daglig blev kaldt for Kirstine. Hun var 14 år, da hun blev konfirmeret den 23. april 1843 i Sankt Katharine Kirke. Hun fik bedømmelsen ”god” for kundskab og ”meget god” for opførsel. I november 1844 flyttede hun fra Ribe ifølge afgangslisten og ankom til Folding Sogn (Ribe Amt) den 5. november. Her skulle hun være tjenestepige. Folding ligger ca. 20 km nordøst for Ribe.

I lighed med storesøster, Nicoline, følte hun sig tiltrukket af toldtaten. Ved folketællingen i 1845 var Ellen Kirstine Bernbom tjenestepige på en gård i Foldingbro i Folding Sogn hos kammerråd og toldinspektør Pedersen. Toldinspektøren havde ansat en ”edsvoren toldkarl” og to tjenestepiger, hvoraf Ellen Kirstine var den yngste.

Den 22. marts 1847 flyttede en ung mand på 21 år ved navn Jeppe Christensen fra Lintrup Sogn (Haderslev Amt) ifølge afgangslisten. Her havde han været tjenestekarl hos Jørgensen i møllen. Han flyttede til Folding Sogn, hvor han ifølge tilgangslisten skulle være ”edsvoren karl”, dvs. en karl, der havde aflagt embedsed. Da han senere omtales som toldkarl, tør jeg godt påstå, at han tiltrådte som toldkarl hos toldinspektøren i Foldingbro, selv om jeg ikke har dokumentation for påstanden.

Nu er der lagt op til, hvad der videre skete. Den nye toldkarl må have været tiltrækkende, for ca. fire måneder efter hans ankomst blev Ellen Kirstine gravid med ham. Ellen Kirstine flyttede ifølge tilgangslisten til Lejrskov Sogn (Ribe Amt) fra Folding Sogn på den normale skiftedag den 1. november 1847. I Lejrskov er det trods graviditeten tilsyneladende lykkedes hende at finde en ny plads.

Lejrskov Sogn ligger ca. 9 km vest for Kolding. Her var Jeppe Christensen født den 16. februar 1826 som søn af kirkesanger og skolelærer Peder Christensen. Jeppe Christensen blev konfirmeret i Lejrskov Kirke den 18. april 1841. Selv om han var skolelærerens søn, har hans teoretiske kundskaber været beskedne, for han måtte nøjes med bedømmelsen ”temmelig god”. Mangelfulde kundskaber var tilsyneladende ingen hindring for at blive ansat i toldvæsenet, når blot man var af god familie.

Ellen Kirstine Bernbom har formentlig søgt plads i Lejrskov Sogn, fordi det var aftalt, at hun skulle giftes med Jeppe Christensen. I så fald løb Jeppe Christensen ikke fra aftalen, for de blev gift i Lejrskov Kirke den 29. december 1847. Han var 21 år, og hun var 19 år.

Jeppe Christensen havde i mellemtiden skiftet arbejdssted. Han var ifølge kirkebogen toldkarl i Ejstrup (Harte Sogn, Vejle Amt) ca. 3 km fra Lejrskov by. Det er anført, at Ellen Kirstine Bernbom opholdt sig i Højrup (Lejrskov Sogn) (ca. 1 ½ km nord for Ejstrup). Den ene forlover var en gårdmand Søren Buhl fra Højrup, så et kvalificeret gæt er, at hun opholdt sig hos ham. Da hun ikke anføres at være tjenestepige, har hun formentlig højst været på skånejob på gården pga. graviditeten.

Ægteparret boede til leje i Højrup, da Ellen Kirstine fødte en datter den 11. april 1848 (Lejrskov Sogn). Datteren blev døbt Cathrine Sophie Rosine Christensen. Jeppe Christensen omtales som ”indsidder og toldkarl”.

Ellen Kirstine Bernbom blev enke i en alder af kun 20 år. Jeppe Christensen døde den 18. maj 1849 (Lejrskov Sogn). Kirkebogen anfører, at han døde af ”brystbetændelse”, hvilket formentlig har været en lungebetændelse. Ved hans død boede ægteparret til leje i landsbyen Vrå.

Nu var den unge enke i en fortvivlet situation, idet hun ikke både kunne passe sin 1-årige datter og tjene penge til at forsørge sig selv og barnet. I den situation fandt mange sig hurtigt en ny ægtefælle, men af den ene eller anden grund var dette ikke løsningen for Ellen Kirstine. Ved folketællingen i 1850 var Ellen Kirstine Bernbom flyttet til Kolding, hvor hun var tjenestepige hos Anton Adolph Georg Müller, der var adjunkt ved den lærde skole i Kolding, så han har givetvis været en klog mand.

Datteren var ikke fulgt med til Kolding. Ved samme folketælling var Cathrine Sophie Rosine sat i pleje hos Jeppe Christensens bror i Vrå by i Lejrskov Sogn. Her havde broderen overtaget faderens job som kirkesanger og skolelærer. Det er ikke lykkedes mig at finde ud af, hvad der herefter er sket med Ellen Kirstines datter. Jeg har ikke fundet tegn på, at hun senere i livet har boet hos sin mor.

Den 25. november 1854 (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding) blev Ellen Kirstine Bernbom mor til en datter. I kirkebogen har præsten undgået at skulle betegne barnet som ”uægte” ved at omtale forældrene som ”væversvend Søren Christensen Kirkeskov og forlovede, enken Ellen Kirstine Bernbom”. I samme tidsperiode var Ellen Kirstines storesøster, Nicoline, gift og boede i Kolding. De to havde tilsyneladende tæt kontakt med hinanden, og den støtte har Ellen Kirstine givetvis haft behov for. De tætte relationer fremgår af, at Ellen Kirstines ”halvægte” datter blev døbt Nicoline, og at Nicoline Bernbom var fadder ved dåben.

Ved folketællingen den 1. februar 1855 boede Søren Christensen og Ellen Kirstine Bernbom sammen med datteren i en lejlighed i Sviegade i Kolding. Søren Christensen angives at være

væversvend, og Ellen Kirstine Bernbom benævnes husholderske. Datteren betegnes som deres "uægte" barn, så folketællingsskemaet var ikke lige så diplomatisk som kirkebogen.

Det havde tilsyneladende lange udsigter med at få en evt. forlovelse udmøntet i et ægteskab. Først, da Ellen Kirstine var højgravid med deres barn nr. to, lykkedes det. Søren Christensen, der i mellemtiden var blevet vævermester, blev gift med Ellen Kirstine Bernbom den 14. november 1856 i Sankt Nikolaj Kirke. Han var 30 år, og hun var 27 år ved vielsen. Søren Christensen var født som "uægte" barn den 16. oktober 1826 (Viby Sogn, Århus Amt). Nicoline Bernboms mand, toldkarl H. A. Skak, var den ene af forloverne.

Lidt over en måned efter vielsen (22. december 1856, Sankt Nikolaj Sogn, Kolding) fødte Ellen Kirstine Bernbom en søn, der fik navnet Jeppe Christensen efter hendes afdøde ægtemand. Toldkarl Hans Skak var en af fadderne ved dåben. Derefter fulgte en datter, Frederikke Margrethe Kirstine Christensen (født 10. oktober 1859, Sankt Nikolaj Sogn, Kolding).

Ved folketællingen i 1860 boede Søren Christensen og Ellen Kirstine Bernbom sammen med deres tre børn til leje i et hus på Kolding Mark, der trods den landlige betegnelse hørte under Kolding købstad. Søren Christensen anføres at være væver. Ved Ellen Kirstines fars død den 19. januar 1861 havde de stadig bopæl i Kolding [24].

Inden for de efterfølgende to år vendte Ellen Kirstine Bernbom tilbage til Ribe, og hun tog resten af familien med sig. Det næste barn, Anna Ernestine Christensen, blev født i Ribe Domsogn den 16. februar 1863. Søren Christensen anføres i kirkebogen at være væver i Ribe. Fadderne ved barnedåben var overraskende prominente, så Søren Christensen må have haft høj status i Ribe. Blandt fadderne var stiftsprovstens hustru, Ribes borgmester og en stiftamtfuldmægtig. Deres femte og sidste barn, Dorthea Christensen (født 22. december 1866, Sankt Katharine Sogn, Ribe), havde ikke helt så fornemme faddere, men der var dog en redaktør og en amtsfuldmægtig blandt dem.

Ved folketællingen i 1870 boede Ellen Kirstine Bernbom sammen med de fire yngste børn på 2. etage i et hus i Klostergade i Ribe. Husejeren angives at være S. Christensen, som må formodes at være Søren Christensen. Ellen Kirstine Bernbom var ifølge folketællingsskemaet gift, men Søren Christensen boede hverken hos dem eller andre steder i Ribe.

En delvis løsning på mysteriet om den forsvundne ægtemand kan findes i kirkebogen for Sønderborg (Sønderborg Amt) ca. to år senere, hvis ellers man kan forstå kirkebogens tyske tekst. Sønderjylland hørte på det tidspunkt under Tyskland. Det fremgår af kirkebogen, at Søren Christensen døde den 11. marts 1872 i en alder af 45 år. Der er ingen tvivl om, at det er den eftersøgte Søren Christensen, for hans forældre og fødested er anført, og det fremgår, at han efterlod sig enke og børn i Ribe.

Det omtales i kirkebogen, at Søren Christensen døde ved en arbejdsulykke. Han var teglværksarbejder på Rendbjerg Teglværk ved Egersund ca. 12 km vest for Sønderborg. Rendbjerg Teglværk var dengang et af Nordeuropas største teglværker [38]. Søren Christensen blev hårdt kvæstet ved sammenstyrtningen af en lergrav, og han døde på Sønderborg Sygehus. Han blev begravet i Sønderborg den 14. marts 1872.

Det er nærliggende at tro, at Søren Christensens fravær ved folketællingen i 1870 skyldes, at han allerede dengang arbejdede som teglværksarbejder i Sønderjylland. Det er dog fortsat et mysterium, hvad der var årsagen til, at Søren Christensen forlod væveriet og familien og rejste langt væk for at arbejde på et teglværk. Har væveriet været udsat for en økonomisk

nedtur, der har gjort det nødvendigt for ham at rejse derhen, hvor han kunne få arbejde? Eller har der været ægteskabelige uoverensstemmelser, der har fået ham til at foretrække at leve adskilt fra konen? Flere gæt er velkomne!

Nu havde Ellen Kirstine Bernbom igen mistet en forsørger og sad tilbage med mindreårige børn. Derfor var hun tvunget ud på arbejdsmarkedet. Industrialiseringen havde holdt sit indtog, og den gav nye jobmuligheder for kvinder.

Ved folketællingen i 1880 var Ellen Kirstine Bernbom ejer af huset i Klostergade. Her boede hun med tre af sine børn, der var henholdsvis 23, 16 og 13 år. Ellen Kirstine Bernbom var fabriksarbejder, sønnen Jeppe var bagersvend, og den 16-årige datter, Anna Ernestine, var også fabriksarbejder. Økonomien må have været anstrengt, selv om hun var husejer, for Ellen Kirstine Bernbom og børnene boede på kvisten, mens underetagen var udlejet til to ugifte lærerinder.

Ellen Kirstine Bernbom var 61 år ved næste folketælling i 1890. Hun var fortsat ejer af huset, men hovedparten af huset var udlejet. Ellen Kirstine har formentlig haft hårdt brug for lejeindtægterne, for hun havde intet erhverv. Den yngste datter, Dorthea Christensen, boede hjemme og har bidraget med en lønindtægt. Hun var fulgt i faderens fodspor og var væver-ske, men det var på Ribe Tekstilfabrikker. Industrialiseringen havde også ramt væverfaget, og det kan måske forklare, hvorfor Søren Christensen havde måttet skifte erhverv.

Huset i Klostergade (matrikelnr. 69) havde skiftet ejer ved folketællingen i 1901, idet datteren, Dorthea Christensen, er anført som ejer. Hverken Dorthea Christensen eller Ellen Kirstine Bernbom boede i huset. Det gjorde til gengæld Ellen Kirstines ugifte halvsøster, Cathrine Sophie Rosine Bernbom (jf. nedenfor), der havde indtaget stueetagen. Det er anført i folketællingsskemaet, at Dorthea Christensen midlertidigt opholdt sig i Esbjerg.

En eftersøgning i Esbjerg ledte frem til, at Dorthea Christensen, der var gift Helner, i 1901 boede til leje i Danmarksgade 85 i Esbjerg med mand og tre børn. Ellen Kirstine Bernbom boede hos dem, men det er anført, at hendes ophold var midlertidigt, og at hendes egentlige bopæl var Ribe.

Det midlertidige viste sig at være korrekt. Ved næste folketælling i 1906 var de igen flyttet ind i Dortheas hus i Klostergade i Ribe, dog med den forskel, at Dorthea Helner nu var separeret fra sin mand. Dorthea ernærede sig og børnene ved kolportage, dvs. dørsalg af bøger, og Ellen Kirstine Bernbom var på aftægt. En logerende seminarieelev og en enke på fattighjælp bidrog til økonomien med en lejebetaling.

Ellen Kirstine Bernbom var 78 år, da hun døde den 30. marts 1907 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hun døde ifølge dødsattesten af mavekræft efter flere års sygdom, så de sidste år af hendes liv har formentlig været hårde. Ved sin død havde hun bopæl hos datteren i huset i Klostergade.

Frederik Bernboms livshistorie blev kort og tilsyneladende udramatisk. Ved konfirmationen den 19. april 1846 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) fik han bedømmelsen ”god” for kundskab og ”mg” for opførsel, og derved skilte han sig ikke ud fra mængden. I april året efter flyttede han ifølge afgangslisten (Sankt Katharine Sogn, Ribe) fra Ribe til Kolding. Det er anført på gangslisten (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding), at han var handelslærling.

Indtil 1848 var det kun bondesønner, der var værnepligtige. Som følge af treårskrigen med Preussen blev der den 12. februar 1849 vedtaget en lov om almindelig værnepligt. Den bevirkede, at alle mænd, der var født i 1826 eller senere, blev indkaldt til session [39]. Det gik bl.a. ud over Frederik Bernbom, der blev tilført lægdsrullen (tilgangsrulle 1848) i Kolding Købstad.

Ved folketællingen i 1850 var Frederik Bernbom snedkersvend og boede hos snedkermester Niels Jørgensen i Østergades Vestre Side i Kolding. Det får mig til at tvivle på, at han nogensinde har været handelslærling. Efter datidens forhold var det et stort snedkerfirma, idet snedkermester Jørgensen havde fem snedkersvende boende. To af disse snedkersvende var brødre til Ellen Kirstine Bernboms afdøde mand, Jeppe Christensen. Det har næppe været helt tilfældigt, så mon ikke familierelationerne har skaffet dem ind i samme snedkerfirma.

I 1854 flyttede Frederik Bernbom fra Kolding til Ribe ifølge lægdsrullen. Det fremgår af denne, at Frederik Bernbom var en høj ung mand. Han var med sine 67 tommer (175 cm) ca. 10 cm højere end gennemsnittet af de værnepligtige.

Frederik Bernbom har ikke kunnet findes i Ribe ved folketællingen i 1855. Det skyldes, at han ifølge lægdsrullen blev indkaldt som soldat den 30. maj 1854. Han gjorde tjeneste ved infanteriet i 6. bataillon, der på det tidspunkt holdt til i byerne Slesvig og Eckernförde i her-tugdømmet Slesvig [40]. I april 1855 blev han midlertidigt kasseret pga. en hævelse i højre lyske. Han mødte igen i 1856, men da hans tilstand var uændret, blev han endeligt kasseret på en session i 1857.

Den 16. juli 1857 forlod han Ribe for at rejse til Wyk [41], der er hovedbyen på øen Föhr ved Slesvig-Holstens vestkyst. Formålet med rejsen er ukendt, men det er nærliggende at tro, at han har arbejdet på Föhr i en kortere periode.

Næste livstegn fra ham er paradoksalt nok hans død. Frederik Bernbom døde af svindsot, dvs. tuberkulose, den 22. december 1858 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) i en alder af kun 27 år. Det fremgår af kirkebogen, at han var ugift snedkermester i Ribe.

Nicolaj Bernbom havde som omtalt ovenfor svært ved at forsørge sine mange børn. Det er formentlig forklaringen på, at det yngste barn af første ægteskab, Christian Nicolaj Bernbom, blev sendt ud at tjene inden sin konfirmation. Christian Nicolaj Bernbom, der blev kaldt for Christian, blev konfirmeret den 7. april 1850 i Rejsby Sogn (Tønder Amt). Det fremgår af kirkebogen, at han tjente hos Truels Jensen i Rejsby (ca. 10 km syd for Ribe). I lighed med hovedparten af sine søskende fik han bedømmelsen ”god” for kundskab og ”meget god” for opførsel.

Det er ikke lykkedes at finde Christian Nicolaj Bernbom i Rejsby Sogn ved folketællingen den 1. februar 1850, selv om det er overvejende sandsynligt, at han også på det tidspunkt har tjent hos Truels Jensen. Da det heller ikke er lykkedes at finde Truels Jensen og hans familie, er jeg tilbøjelig til at tro, at de er blevet glemt ved folketællingen. Militæret havde ikke glemt Christian Nicolaj Bernbom, for han blev optaget i lægdsrullen (hovedrullen) i Rejsby Sogn i 1850.

Hans to storebrødre var kommet i snedkerlære, og den familietradition fulgte Christian. Ved folketællingen i 1855 boede han hjemme hos faderen og dennes tredje hustru i Hundegade i Ribe. Christian er anført at være snedkerlærling, så han må antages at have været i lære hos

sin far. Han endte med at blive udlært, for den 20. december 1857 var snedkersvend Christian Bernbom af Ribe fadder, da storebror, Johan Henrik Bernbom, fik en datter døbt.

Noget tyder på, at Christian Bernbom havde glemt at melde adresseændring til de militære myndigheder. I 1856 var han stadig optaget i hovedrullen i Rejsby Sogn. Her angives han at være 68 tommer (178 cm) høj, så han var endnu højere end storebror Frederik. I 1858 må han have været på session, for det er anført i lægdsrullen, at hans venstre pegefingertip var stiv i yderste led.

Derefter udeblev Christian Bernbom tilsyneladende fra sessionerne, for i 1859 idømtes han en mulkt (dvs. bøde) på 2 rigsdaler, fordi han ikke havde fremlagt attest om opholdssted. Bøden fordobledes for hvert år, indtil den i 1863 nåede op på 32 rigsdaler. På sessionen i 1864 blev det noteret, at hans opholdssted var ubekendt. På det tidspunkt havde Christian Bernbom været over alle bjerge i nogle år.

Den 9. april 1858 rejste snedkersvend Chr. N. Bernbom til Bredsted [41], der er et sogn ved vestkysten af det nuværende Sydslesvig lidt nord for byen Husum. Der har han formentlig arbejdet i en kort periode. Den 19. december 1858 registreredes han som ankommet til Haderslev fra Ribe [42], og det anføres ved ankomsten, at han skal rejse tilbage til Ribe.

Christian Bernbom må ret hurtigt være vendt tilbage til Ribe, for den 18. januar 1859 rejste han fra Ribe til Husum i Sydslesvig [41] (ca. 100 km syd for Ribe). Denne rejse endte med et permanent ophold. Forklaringen på, at han flyttede til Husum, er den nærliggende, at han under sit ophold i Sydslesvig året forinden havde gjort en Husum-pige gravid. Han må have været forelsket i pigen, siden han ikke holdt sig langt væk fra gerningsstedet.

Da Christian Bernbom flyttede til Husum, hørte hertugdømmet Slesvig under Danmark, men efter 1864 var Husum tysk. Sproget var dog tysk før 1864. Det har kun været muligt at få adgang til kirkebøgerne fra Husum indtil 1. januar 1876 [43]. Kirkebogsoplysninger efter denne dato stammer fra databasen RootsWeb [44] og har derfor ikke kunnet kontrolleres.

Den 23. april 1859 blev Christian Nicolaj Bernbom i Husum trolovet med Johanna Henriette Plöhn (født 22. juni 1840, Husum Sogn). Han anføres i kirkebogen at være Tischler, dvs. snedker, i Husum. Christian blev den 10. juli 1859 gift i Husum med Johanna Henriette. Han var 24 år, og hun var 19 år. Årsagen til vielsen var født ca. en måned forinden (17. juni 1859, Husum Sogn), og han blev døbt Emmanuel Matthias Friedrich Bernbom [43].

Ved folketællingen den 1. februar 1860 boede familien i baghuset til hus nr. 39 i Norderstrasse i Husum. Familiemedlemmerne betegnes Christian, Henriette og Friedrich Beerbohm. Christian havde ikke skiftet erhverv, for han var fortsat Tischler. Ved skiftet efter faderens død den 19. januar 1861 anføres Christian at have bopæl i Husum [24].

Christian Bernbom og Henriette samlede tilsyneladende kun på "uægte" børn, for jeg har ikke fundet oplysninger om yderligere børn i Husums kirkebog. Selv om Christian Bernbom kun fik ét barn, fik han 13 børnebørn [44], så Bernbomslægten er blevet ført videre i Nordtyskland.

Ved sønnens konfirmation (29. marts 1874, Husum Sogn) omtales Christian Nicolaj Bernbom som Zimmermann, dvs. tømrer [43]. Herefter er der et hul i hans livshistorie, indtil han døde som 61-årig i Husum den 5. marts 1896 [44].

I adressebogen for Husum fra 1900 [45] finder man på Süderstrasse 90 en Henriette Bernbom, der må være hans enke. Hun angives at være arbejderske. På Süderstrasse 38 boede sønnen, Friedrich Bernbom, der var barber. Johanna Henriette Plöhn, g. Bernbom, døde den 22. juli 1906 i Husum, og barber Bernbom døde samme sted den 17. maj 1924 [44].

Nu er vi nået til børnene fra Nicolaj Bernboms andet ægteskab. Cathrine Sophie Rosine Bernbom blev for nemheds skyld kaldt for Cathrine. Hun blev konfirmeret den 23. april 1854 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) og opnåede bedømmelsen ”god” for kundskab og ”meget god” for opførsel.

Cathrine Sophie Rosine Bernbom boede i Ribe i hele sit liv. Ved folketællingen i 1855 var hun under lægeligt opsyn som tjenestepige hos distriktslæge Øgmundsen i Ribe. Der havde dog været behov for lidt mere opsyn med den unge dame i de efterfølgende år.

Cathrine Sophie Rosine var kun 19 år, da hun den 3. maj 1859 fødte en Bernbommert. Han blev døbt Nicolai Theodor Bernbom (Sankt Katharine Sogn, Ribe) og var meget ”uægte”. Faderen var ifølge kirkebogen handelsrejsende Georg Lahs fra Altona. Hvis han har været hendes livs eneste kærlighed, var det synd for hende, at han skulle rejse videre til den næste pige i den næste by.

Det fremgår af pasjournalens liste over handelsrejsende [41, 46], at Georg Lahs fra Altona i perioden 1858-1864 besøgte Ribe hvert halve år i henholdsvis marts og i august/september. Han udeblev dog i marts 1864. Mit gæt er, at fraværet skyldtes den igangværende krig mellem Danmark og Preussen. Georg Lahs besøgte også den nærliggende købstad Varde, hvor pasjournalen var mere detaljeret [47]. Det fremgår deraf, at han hed Johan Friedrich Georg Lahs og var handelsrejsende i kolonialvarer, vin og spirituosa, så måske har han budt Cathrine Sophie Rosine på en smagsprøve.

Familien må have anset det for at være en flov affære, der skulle håndteres så diskret som muligt, for fadderne ved dåben var blot ”snedker Nicolai Bernbom og hustru samt barnets moder”. Der er ikke dokumentation for, at Cathrine Sophie Rosine Bernbom siden har indladt sig med mænd, men slægtsforskning kan dog ikke afsløre alle livets hemmeligheder. Det vides således ikke, om Georg Lahs har set sin søn under sine efterfølgende besøg i Ribe, eller om han har holdt sig på diskret afstand af mor og barn.

Ved folketællingen i 1860 var Cathrine Sophie Rosine og lille Nicolai Theodor flyttet hjem til hendes far og stedmoder. Faderen døde året efter, men Cathrine Sophie Rosine og sønnen blev boende hos stedmoderen. Ved folketællingen i 1870 bidrog Cathrine Sophie Rosine Bernbom til husholdningsudgifterne ved at arbejde som syerske. Hun har formentlig været hjemmesyerske. Cathrine Sophie Rosine boede stadig hos stedmoderen i 1876-1879 [31].

Det var ikke et indbringende erhverv at være syerske. Det fremgår af ligningslisterne vedr. kommuneskat [31], at syerske Cathrine Bernbom i perioden 1877-1880 havde en årlig indtægt på kun 200 kr.

Cathrine Sophie Rosine må være blevet træt af at bo sammen med stedmoderen, eller også var det omvendt. Ved folketællingen i 1880 var Cathrine Sophie Rosine Bernbom indlogeret i et hus på hjørnet af Grønnegade og Korsbrødregade. Hendes erhverv er angivet at være ”syjomfru”.

Dette hus i Skolegade i Ribe er i dag en privat udlejningsejendom. Det var tidligere Sparekassens Friboliger for værdigt trængende. Her var Cathrine Sophie Rosine Bernbom trængende i starten af 1900-tallet (foto: 2014)

Cathrine Sophie Rosine Bernbom nåede at opleve, at aldersforsorgen blev så veludviklet, at hun fik aldersundersøttelse og kom på alderdomshjem. Hun døde i 1916 her på alderdomshjemmet i Ribe, der i dag er plejeboliger (foto: 2014)

Hendes søn, Nicolai Theodor Bernbom, der nu var 20 år og snedkersvend, havde ikke lyst til at bo sammen med moderen. Han var ved folketællingen i 1880 indlogeret hos Johan Henrik Bernboms enke, Johanne Gregersen, der som tidligere omtalt var værtshusholderske på Torvet i Ribe. Måske følte han sig tiltrukket af værtshusmiljøet?

Fire år senere forsvandt Cathrine Sophie Rosine Bernboms eneste søn helt ud af hendes synsvidde. Den 11. marts 1884 blev Nicolai Theodor Bernbom gift i Budolfi Kirke i Ålborg, hvor han blev boende, indtil han døde som 83-årig (27. juli 1942, Vor Frue Sogn, Ålborg). En rejse mellem Ribe og Ålborg var dengang både besværlig og bekostelig, så de to har næppe set meget til hinanden efter Nicolai Theodors flytning.

Cathrine Sophie Rosine Bernbom flyttede meget rundt i Ribe, idet hun boede et nyt sted ved hver af de følgende fem folketællinger. I 1890 boede hun i Grydergade, hvor hun stadig var syjomfru. I 1901 boede hun som tidligere omtalt i det hus i Klostergade, der var ejet af en datter til halvsøsteren, Ellen Kirstine Bernbom. Nu var Cathrine Sophie Rosine ikke længere syjomfru, men syerske. Det var hun også i 1906, hvor hun boede i Præstegade.

Ved folketællingen i 1911 var Cathrine Sophie Rosine Bernbom 71 år. Symaskinen var nu blevet sendt på aftægt, og hun var flyttet ind på kvisten i Sparekassens Friboliger i Skolegade. Sparekassens Friboliger var oprettet i 1887 af Sparekassen for Ribe og Omegn [48]. Friboligerne (6 lejligheder og 3 enkeltværelser) var til trængende fra Ribe og omegn, dvs. Cathrine Sophie Rosine Bernbom må have fået bevilget gratis logi. Det er anført, at hun "lever af formue og legater". Det kan undre, at hun havde formue. De kendte oplysninger om hendes forældres økonomi tyder ikke på, at hun kan have arvet andet end småpenge.

På alderdomshjemmet i Nygade i Ribe var der ved folketællingen i 1916 et forstanderpar, to tjenestepiger og 21 beboere. Blandt de sidstnævnte var Cathrine Sophie Rosine Bernbom, der i lighed med de øvrige beboere anføres at være på alderdomsunderstøttelse. Her har hun muligvis siddet i sin lænestol og drømt om Georg Lahs fra Altona, mens hun har ventet og ventet på brev fra sønnen i Ålborg.

Cathrine Sophie Rosine Bernbom var 76 år, da hun døde på alderdomshjemmet den 18. oktober 1916 (Ribe Domsogn). Hun døde ifølge dødsattesten af alderdomskoldbrand. Mon ikke sønnen kom hjem til hendes begravelse fem dage senere?

Frands Bernbom gjorde sig bemærket allerede ved sin konfirmation den 19. april 1857 (Sankt Katharine Sogn, Ribe), men ikke for noget positivt. Normalt blev konfirmandernes opførsel bedømt til "meget god" eller "udmærket god". Frands Bernbom præsterede det sjældne kun at opnå karakteren "god" for sin opførsel. Til gengæld fik han "meget god" for sin kundskab. Karaktererne tyder på, at Frands Bernbom har været en velbegavet ballademager.

Ved folketællingen i 1860 boede Frands hjemme hos faderen og stedmoderen. Han er anført at være lærling. Han må formodes at have været i snedkerlære som sine brødre, idet det senere oplyses, at han var snedker.

Frands Bernbom var blevet optaget i lægdsrullen i Ribe Købstad i 1857, og han kan findes i lægdsrullen sammesteds i 1861 og 1864. Hvis Frands Bernbom har været arveligt belastet, må Nicolaj Bernboms anden hustru have været mindre end hans første hustru, for Frands Bernbom var med sine 62 $\frac{3}{4}$ tomme (164 cm) en undermåler sammenlignet med sine halvbrødre.

Frands Bernboms aftjening af værnepligt er noget uklart beskrevet i lægdsrullen. Jeg tolker den således, at han den 8. august 1865 er blevet indkaldt til 21. bataillon (infanteriet) i Fredericia [49], men at han hurtigt derefter er blevet overflyttet til 14. bataillon i Århus [40].

Efter militærtjenesten tog Frands Bernbom tilsyneladende på valsen. Det fremgår af pasjournalens afsnit om rejsende håndværkersvende [46], at han den 22. juli 1866 ankom til Ribe. Her fik han arbejde som snedkersvend hos L. Andersen i Ribe, som formentlig er snedkermester Jens Laurids Andersen (jf. folketællingen i 1860).

Den 13. februar 1867 rejste Frands Bernbom fra Ribe til Apenrade (Aabenraa) [46] i Sønderjylland, der var blevet tysk efter 1864. Noget tyder på, at han slog sig ned der. Han angives at være snedker i Aabenraa, da han den 18. oktober 1870 blev gift i Ribe Domkirke med pigen Charlotte Amalie Berg. Han var 27 år, og hun var 30 år (født 1. oktober 1840, Ribe Domsgn). Hendes far var snedker, så snedkerbørn leger tilsyneladende bedst.

Det er næsten banalt at fortælle, at bruden var højgravid ved vielsen. Hun fødte sønnen, Justinius Matthias Bernbom, ca. 1 ½ måned efter vielsen (30. november 1870, Aabenraa Sogn, Aabenraa Amt). Han var opkaldt efter sin morfar. Det fremgår af kirkebogens tyske tekst, at Frands (i kirkebogen fortysket til Franz) Bernbom var ”Schmidt”, hvilket må betyde smed. Jeg formoder, at dette var en misforståelse, da han næppe var blevet omskolet fra snedker til smed på 1 ½ måned.

I de efterfølgende 12 år har jeg ikke fundet børn af Frands Bernbom og Charlotte Amalie Berg i Aabenraas kirkebog. Det giver anledning til at formode, at de er flyttet fra byen, idet ægteskaber med kun ét barn var usædvanlige dengang. Det er anført i stamtavlen over Bernbomslægten [4], at ”familien formenes flyttet til Hamburg”. Kilden til denne formening er dog ikke angivet.

Mathilde Bernbom var 2 år ved folketællingen i 1850 og boede hjemme hos forældrene. Hendes mor døde i 1852. Ved folketællingen i 1855 var Mathilde plejebarn hos sin moster, Karoline Frandsdatter, i Tømmerby i Sneum Sogn (Ribe Amt) ca. 15 km nord for Ribe. Det er sandsynligt, at Mathilde er blevet sat i pleje kort tid efter moderens død, fordi Nicolaj Bernbom ikke har kunnet overskue børnepasningen.

Karoline Frandsdatter levede i et barnløst ægteskab med Hans Hansen (jf. kapitel 8). Derfor havde de plads og overskud til plejebørn. Ved folketællingen i 1855 havde de ikke kun Mathilde, men også en ”uægte” datter af Hans Hansens bror i pleje. Selv om Nicolaj Bernbom fik sig en ny hustru i 1853, hentede han ikke Mathilde hjem igen. Mathilde Bernbom har tilsyneladende igennem resten af livet haft begrænset kontakt med sin far og sine søskende. Hun har givetvis betragtet Hans Hansen og Karoline Frandsdatter som sine forældre.

Ved folketællingen i 1860 var Mathilde Bernbom, der nu var 12 år, stadig plejedatter hos sin moster og onkel i Tømmerby. Hans Hansen angives at være gårdmand. Konfirmanderne fra Sneum Sogn og Tjæreborg Sogn blev konfirmeret sammen. Derfor blev Mathilde Bernbom konfirmeret i Tjæreborg Kirke den 27. april 1862, selv om hun boede i Sneum Sogn. Mathilde har tilsyneladende været både kvik og velopdragen, for hun fik som den eneste i søskendeflokken karakteren ”meget god” for både kundskab og opførsel.

Ifølge kirkebogens afgangsliste flyttede Mathilde Bernbom fra Sneum Sogn den 27. marts 1867. Det er anført, at hun flyttede til Ribe. Da hun den 30. oktober samme år flyttede tilbage

til Sneum Sogn, er det anført på tilgangslisten, at hun kom fra Skærbæk Sogn (Tønder Amt). Hvis oplysningerne er korrekte, må hun have skiftet plads i utide.

Den 29. oktober 1869 flyttede Mathilde Bernbom fra Sneum Sogn til Darum Sogn (Ribe Amt), der er Sneums sydlige nabosogn. Det fremgår af tilgangslisten, at hun kom fra Tømmerby og skulle tjene hos Jes Peder Jensen i Lille Darum. Hun løb ikke af pladsen, for hun tjente hos ham ved folketællingen den 1. februar 1870. Mathilde fik igen hjemve, og den 1. november 1870 vendte hun tilbage til Sneum Sogn.

Nu kom der en mand ind i hendes liv. Søren Pedersen Bech var tjenestekarl. Han var født den 29. juni 1839 (Roager Sogn, Tønder Amt). Han flyttede den 30. oktober 1869 fra Hviding Sogn (Tønder Amt) til Sneum Sogn. Det er sandsynligt, at han fik plads hos Mathildes plejeforældre, for ved folketællingen den 1. februar 1870 var han tjenestekarl hos dem.

Her kan han ikke undgå at have mødt Mathilde Bernbom. Mødet resulterede i gensidig sympati, for de giftede sig med hinanden den 17. maj 1871 (Sneum Sogn). Han var 31 år, og hun var 23 år. Det er anført, at han tjente i Tømmerby, og at hun opholdt sig på Tømmerby Mark. Mathildes plejefar var død den 1. juli 1870, så det er sandsynligt, at de har boet hos plejemoderen og har taget sig af gårdens drift inden vielsen. De må have giftet sig helt frivilligt, for Mathilde var ikke gravid ved vielsen.

Alligevel nåede Mathilde Bernbom at føde syv børn, der alle blev født i Sneum Sogn. Den førstefødte var Karoline Hansine Bech (født 13. september 1872, død 30. november 1875). Det er anført, at forældrene var "gårdfolk på Tømmerby Mark", så alt tyder på, at de har overtaget gården efter Mathildes plejeforældre.

Datteren må formodes at være blevet opkaldt efter Mathildes plejeforældre, Karoline og Hans. Det bekræfter min formodning om, at Mathilde Bernbom følte en nær tilknytning til sine plejeforældre. Det var først barn nr. 6 og 7, der blev opkaldt efter Mathildes biologiske forældre.

Ved datterens dåb var "pigen Kathrine Bernbom af Ribe" fadder. Der må her være tale om søsteren, Cathrine Sophie Rosine. Det er den eneste dokumenterede kontakt, jeg har fundet mellem Mathilde Bernbom og resten af Bernbom-familien, siden hun kom i pleje. Endvidere var "Hans Hansens enke af Tømmerby Mark", dvs. Mathildes plejemor, blandt fadderne. Kontakten til Søren Pedersen Bechs familie var tættere, for den blev i stor udstrækning brugt som faddere ved børnenes dåb.

Peder Nissen Bech (født 19. juli 1875), endnu en Karoline Hansine Bech (født 12. januar 1877) og Jeppe Broch Nielsen Bech (født 8. november 1878, død 25. november 1878) var de næste børn i rækken. Ved børnenes fødsel betegnes Søren Pedersen Bech som gårdmand på Tømmerby Mark.

Ved folketællingen i 1880 boede Søren Pedersen Bech og Mathilde Bernbom i Tømmerby i et hus med jordlod, som må antages at være ovennævnte gård på Tømmerby Mark. De to overlevende børn boede hos dem. De havde Mathildes plejemor, Karoline Frandsdatter, boende på aftægt, så nu fik hun belønningen for at have taget sig af Mathilde. Endvidere havde de en enkemand af ukendt oprindelse, Hans Jepsen, på aftægt.

Søren Pedersen Bech var fortsat gårdmand på Tømmerby Mark, da Ane Jepbine Bech (født 18. juni 1881) og Karen Dorthea Bech (født 7. juli 1883) blev født, og da Mathildes plejemor, Karoline Frandsdatter, døde den 1. marts 1884. Da efternøleren, Nikolaj Nissen Bech, blev

født den 16. marts 1888, anføres Søren Pedersen Bech at være indsidder i Tømmerby, dvs. familien må have boet til leje. Jeg forestiller mig, at økonomiske problemer har tvunget familien fra gården, og at Søren Pedersen derefter har måttet arbejde som landarbejder.

Det var ikke attraktivt at være landarbejder i slutningen af 1880'erne [50]. Derfor søgte mange fra landet ind til byerne, hvor industrialiseringen skabte nye jobmuligheder. Søren Pedersen Bech var én af de mange. Han flyttede i 1888 med familien fra Sneum Sogn til Esbjerg ifølge senere folketællingsskemaer.

Esbjerg er i dag Danmarks femtestørste by, men var i 1888 en ung by i voksealderen. Da Danmark efter krigen i 1864 mistede hertugdømmerne Slesvig og Holsten, mistede man også havnen i Altona, der var Danmarks vigtigste nordsøhavn. Derfor besluttede man i Rigsdagen i 1868 at bygge en ny havn på vestkysten, hvor der på det tidspunkt ingen bebyggelse var. Esbjerg er opstået omkring denne havn [51, 52].

Esbjergs første hus blev bygget i 1868. Året efter blev havnearbejdet påbegyndt, og byens første barn blev født. I 1874 blev havnen og en ny jernbane indviet. I 1888, hvor Søren Pedersen Bech med familie flyttede til byen, blev beværtningen "Skandinavien" opført, og Esbjerg Andelsmejeri blev stiftet [53]. Det vides ikke, om det var beværtningen eller mejeriet, der trak mest, da Søren Pedersen Bech valgte at flytte til Esbjerg.

Indbyggerantallet i Esbjerg var 460 i 1870, 1.529 i 1880, 4.111 i 1890 og 13.355 i 1901 [51]. Tallene illustrerer, at det var en by i kraftig vækst. Vækst skaber arbejdspladser, og det var med stor sandsynlighed årsagen til, at Søren og Mathilde valgte at flytte fra landlige omgivelser til Esbjerg.

Ved folketællingen i 1890 boede Søren Pedersen Bech og Mathilde Bernbom i et hus i Havgade i Esbjerg. Søren Pedersen Bech var arbejdsmand. De havde kun to af børnene (Ane Jepbine og Nikolaj) boende hos sig. De to ældste børn på 14 og 13 år kan være blevet sendt ud at tjene i en tidlig alder, men man kan undre sig over, hvor den 6-årige Karen Dorthea var blevet af. Det er tænkeligt, at familiens økonomi har været så anstrengt, at hun var blevet sat i pleje. Hun var fortsat borte ved folketællingen i 1901, men dukkede op igen ved folketællingen i 1906.

Hvis familiens økonomi har været dårlig, må den formodes at være blevet fortvivlende dårlig i 1892, hvor Mathilde Bernbom blev enke. Søren Pedersen Bech døde den 24. december 1892 (Esbjerg Sogn), så det blev en trist juleaften. Han blev 53 år. Ifølge kirkebogen var han arbejder og boede i Borgergade i Esbjerg.

Ved folketællingen i 1901 boede Mathilde Bernbom sammen med Ane Jepbine og Nikolaj i en kvistlejlighed i Borgergade 65 i Esbjerg. Ane Jepbine bidrog til indtjeningen ved at arbejde som syerske. Mathilde Bernbom arbejdede som vaskekone, dvs. hun vaskede tøj for folk i deres private hjem. Inden vaskemaskinernes tid samlede folk en stor portion vasketøj til en såkaldt storvask. Kogevask blev klaret ved at koge tøjet i en gruekedel, dvs. en stor, indmuret kedel over et ildsted. En storvask tog normalt en dags tid. Hvis man havde råd, kunne man sende bud efter en vaskekone. Arbejdet som vaskekone var hårdt og dårligt lønnet.

Mathilde Bernbom var stadig vaskekone ved folketællingen i 1906. Indtjeningen har ikke været så stor, at hun kunne leve af den, for det er anført, at hun var privat understøttet. Hun boede i en stuelejlighed i Borgergade 28 sammen med datteren, Karen Dorthea, der var syerske. Sønnen, Nikolaj, var matros og var hjemme på besøg.

Ved næste folketælling i 1911 var Mathilde Bernbom 63 år. Hun boede alene på kvisten i Kronprinsensgade 36 i Esbjerg. Nu var hun sluppet for at stå i røg og damp for at koge andre folks vasketøj, for hun var kommet på alderdomsunderstøttelse.

Mathilde Bernbom nåede at blive 67 år, inden hun døde den 23. februar 1915 (Vor Frelser Sogn, Esbjerg). Hendes sidste bopæl angives at være Kronprinsensgade 38, 2. sal. Det fremgår af dødsattesten, at hun døde af mavekræft på Sankt Josephs Hospital i Esbjerg efter ca. 3/4 års sygdom.

Litteraturliste

1. Ribe Byfoged, Journal over udstedte og foreviste rejsepas, 1813-1826
2. Kirkebog, Kirchspiel Eutin, Tyskland
3. Eutin, <http://da.wikipedia.org>
4. Stamtavle over Slægten Birnbaum (Bernbaum, Bernbom etc.). Descendenter efter Kyrasér Julius Birnbaum (ca. 1690 - ca. 1750). Udarbejdet af Ruth og Christian Manthorpe, sluttet august 1986, Håndskriftsamlingen, XV. Speciel personalhistorie, Rigsarkivet
5. Eutiner Schloss, <http://de.wikipedia.org>
6. Ribe Rådstue, Fortegnelse over dem, der har taget borgerskab, 1786-1851
7. Jytte Skaaning & Bente Klercke Rasmussen: "Find din slægt – og gør den levende. Håndbog i slægtshistorie", 2. udgave, 2. oplag, Syddansk Universitetsforlag, 2008
8. Ribe Rådstue, Magistraten, Dokumenter til rådstueprotokollen, 1699-1849
9. Keld Christensen: "Ribe borgervæbning og politikorps", "Fra Ribe Amt", udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt, 1955, side 567
10. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol for Ribe Købstad, 1824-1837, folio 40b-41
11. Søren Bitsch Christensen: Ribe Bys Historie, bd. 2, 1520-1850, Dansk Center for Byhistorie og Esbjerg Byhistoriske Arkiv, 2010
12. Ribe Byfoged, Fortegnelse over ejendomme i Ribe Købstad med hartkornsændringer og skatteansættelser, 1848
13. Ribe Rådstue, Fattigvæsenet, Fattigregnskaber, 1836-1853
14. <http://www.dis-danmark.dk/forum/read.php?7,232584,232820>
15. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1824-1841, folio 490b-491
16. Kapel i det russiske palæ, <http://danmarkskirker.natmus.dk>
17. Ribe Rådstue, Borgerrepræsentationen, Forhandlingsprotokol, 1827-1868
18. Anordning af 24. oktober 1837 angående købstædernes økonomiske bestyrelse, Collegial-Tidende, nr. 47, 6. november 1837
19. Ribe Rådstue, Valgbestyrelsen, Valgprotokol for kommunale valg, 1838-1848
20. Ribe Kommune, Valgbestyrelsen, Protokol for kommunevalg, 1849-1913
21. Gyldendals Tibinds Leksikon, 9. bind, 1978
22. J. D. Stemann: "Ribe i April 1848", "Fra Ribe Amt", udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt, 4. bind, side 1-39, København, 1915-1918
23. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1841-1859, folio 334b-335

24. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1859-1874, folio 42 og 43
25. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1876-1880, folio 130b
26. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1876-1880, folio 461b-462
27. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1882-1891, folio 272b
28. Ribe Byfoged, Journal over pas, for hvilke der er betalt gebyr, 1826-1852
29. Ribe Byfoged, Journal over udstedte vandrebøger, 1872-1878
30. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1874-1882, folio 167
31. Ribe Kommune, Ligningslister vedr. kommuneskat, 1877-1883
32. Udvandrerdatabasen, www.ddd.dda.dk
33. Germans to America Passenger Data file, 1850-1897, <https://familysearch.org>
34. Robert Svalgaard: "Strandkontrollør Carl Lauritz Bolvig, Klitmøller", Historisk Årbog for Thisted Amt, 1967, side 360-376
35. Skaksvej 40, Matrikelnr. 13e, Klitmøller, Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune, <http://arkiv.thisted-bibliotek.dk>
36. Preben Holler, Hans Bach & Knud Mortensen: "Klitmøller. Vejnavne", 2002, side 27
37. Matrikelnr. 52b, Klitmøller, Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune, <http://arkiv.thisted-bibliotek.dk>
38. Rendbjerg Teglværk, <http://da.wikipedia.org>
39. Lægdsruller, Vejledningsmateriale, Statens Arkiver, 2005, www.sa.dk
40. De jysk-fynske styrkers domiciler, bind 1, side 107-108 og 135, Vestre Landsdelskommando, 1975
41. Ribe Byfoged, Pasjournal, 1847-1863
42. Haderslev Købstad, Pasprotokol, 1852-1863
43. Kirkebøger, Kirchengemeinde Husum, Kirchenkreis Husum-Bredstedt, Sydslesvig
44. RootsWeb's WorldConnect Project, <http://wc.rootsweb.ancestry.com>
45. Adress-Buch der Stadt und des Kreises Husum 1900, <http://adressbuecher.genealogy.net>
46. Ribe Byfoged, Pasjournal, 1863-1921
47. Varde Toldkammer, Protokoller over adgangsbeviser for handelsrejsende, 1858-1865
48. J. P. Trap: "Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark", 3. udgave, 5. bind, 1898-1906, side 665
49. De jysk-fynske styrkers domiciler, bind 3, side 2, Vestre Landsdelskommando, 1976
50. Jens Engberg: "Det daglige brød. Bønder og arbejdere 1650-1900", Politikens Forlag, 2011
51. Esbjerg, <http://da.wikipedia.org>
52. Mette Slynborg: "Esbjerg Dokhavn – et nationalt industriminde", www.esbjergmuseum.dk
53. Esbjerg Krøniken, Esbjerg Byhistoriske Arkiv, www.eba.esbjergkommune.dk

Kapitel 5. Bondemanden der fik feber

Mine tip-2-oldeforældre

Jochim Christian Schaeper & Dorothea Elisabeth Becker

Jochim Christian Schaeper (32):

Født: ca. 1762
 Døbt:
 Konfirmeret:
 Gift: 6. december 1787 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Død: 6. maj 1793 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Begravet: 8. maj 1793 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Dorothea Elisabeth Becker (33):

Født: 1764 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Døbt:
 Konfirmeret:
 Gift: 6. december 1787 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Død: 7. december 1823 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
 Begravet: 9. december 1823 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Mine muligheder for at udforske mine tyske forfædre begrænses væsentligt af, at de ældste kirkebøger fra Eldena gik tabt ved en præstegårdsbrand i 1780 [1]. Derfor er det ikke muligt at finde mine tip-2-oldeforældres fødsel og dåb i kirkebogen.

Det omtrentlige fødselsår for Jochim Christian Schaeper er beregnet på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død. Hans forældre var med stor sandsynlighed Johann Jochim Schaeper og Anna Catharina Brüning (jf. kapitel 9). Faderen var gårdmand i landsbyen Strassen i kirkesognet Eldena i Mecklenburg-Schwerin, så det er nærliggende at tro, at Jochim Christian Schaeper er født og opvokset i Strassen.

Dorothea Elisabeth Becker blev ifølge folketællingen fra 1819 [2] født i landsbyen Grittel i kirkesognet Eldena i 1764. Hendes fødselsdato er ikke anført i folketællingsskemaet, og det skyldes sandsynligvis, at hun ikke selv har vidst, hvornår hun havde fødselsdag. Dengang var fødselsdage ikke noget, der på nogen måde blev fejret. Det fremgår af oplysningerne i kirkebogen ved hendes vielse, at hun var datter af gårdmand Martin Jacob Becker i Grittel. Hendes mor hed formentlig Catharina Maria Dorothea Thoms (jf. kapitel 10).

Dorothea Elisabeth har sandsynligvis boet hjemme hos forældrene i Grittel, indtil hun blev gift, for det fremgår af ovennævnte folketælling, at hun i 1819 havde boet i Strassen i 31 år, dvs. hun må være flyttet dertil som følge af ægteskabet med Jochim Christian Schaeper. Landsbyen Grittel ligger ca. 2 km syd for Strassen. Grittel var en storby sammenlignet med Strassen, idet Grittel dengang havde ca. 200 indbyggere mod Strassens ca. 175 indbyggere [3].

Jochim Christian Schaeper blev den 6. december 1787 gift med Dorothea Elisabeth Becker i kirken i Eldena [4]. Han var ca. 25 år, og hun var ca. 23 år. Kønsdiskriminering var dengang både tilladt og tilstræbt, så derfor var brudens far som den eneste af brudeparrets forældre

Strassen har aldrig været en storby. Det er umuligt at fare vild i landsbyen, der består af en hovedgade og en sidegade. Fotografiet viser sidegaden. Det vides ikke, hvor Jochim Christian Schaeppers gård har ligget (foto: 2013)

nævnt i kirkebogen. Efter vielsen flyttede Dorothea Elisabeth ind som gårdmandskone på gården i Strassen.

Mine tip-2-oldeforældre fik fire børn, der alle var sønner. To af sønnerne døde som små, og den yngste søn blev født efter faderens død [4].

Dorothea Elisabeth Becker var hurtig til at blive gravid efter vielsen, for en søn, Johann Jochim Friedrich Schaeper, blev født den 10. oktober 1788. Han døde dog 1 ½ år gammel den 13. maj 1790. Det fremgår af kirkebogen, at der blev betalt 32 Schilling i ”klokkepenge”. Jeg antager, at det har været en betaling for klokkeringning ved begravelsen.

Livet gik dog videre, for ca. tre uger efter sønnens død blev min tipoldefar, Johann Jochim Jacob Schaeper, født den 4. juni 1790. Fornavnene Johann og Jochim blev rundhåndet delt ud til en stor del af lokalområdets drengebørn, hvorimod navnet Jacob var mindre almindeligt. Johann Christoph Schaeper blev født den 31. august 1792, men døde otte dage gammel (8. september 1792).

Min tip-2-oldefar, Jochim Christian Schaeper, fik et kort liv. Han var kun 31 år, da han døde den 6. maj 1793 [4]. Kirkebogen anfører, at han døde af akut feber. Det fremgår endvidere af kirkebogen, at der også her var betalt 32 Schilling for begravelsen. Jochim Christian Schaeper må have gjort sig fortjent til at få lidt ekstra service efter sin død, for der var andre begravelser, der kun kostede 20 Schilling.

Det kræver kendskab til møntenheden i Mecklenburg-Schwerin, hvis man skal kunne vurdere, hvor dyr begravelsen har været. En Taler var 48 Schilling, og en Schilling var 12 Pfennig. Omkring 1820 var daglønnen for en mandlig daglejer 10 Schilling og for en kvindelig daglejer 6 Schilling [5].

Jochim Christian Schaepers død var dobbelt tragisk, for Dorothea Elisabeth Becker var gravid ved mandens død. Det er forståeligt, at en gravid enke med et treårigt barn og en gård, der skulle passes, valgte den klassiske løsning at finde sig en ny mand. Det var dog upassende at gifte sig igen, mens man var gravid med sin afdøde mands barn, så et nyt ægteskab måtte vente til efter fødslen.

I kirken i Eldena var Jochim Christian Schaeper og Dorothea Elisabeth Becker stamgæster. De blev begge døbt, gift og begravet i kirken, og alle deres børn blev døbt der. Dorothea Elisabeth Becker opnåede endda at blive gift to gange i Eldena Kirke (foto: 2013)

Syv måneder efter ægtemandens død fødte Dorothea Elisabeth Becker den 6. december 1793 sønnen, Jochim Christian Schaeper [4]. Som omtalt i kapitel 3 var navngivningstraditionen i området, at børnene fik et fornavn (eller evt. to) fra hver af de faddere, der havde samme køn som barnet. Denne tradition blev fulgt ved dåben af samtlige ni børn fra Dorothea Elisabeth Beckers to ægteskaber. Fadderne ved dåben af den yngste søn af første ægteskab er formentlig blevet udvalgt, så sønnen kunne komme til at hedde Jochim Christian efter sin afdøde far.

Lidt over en måned efter fødslen var Dorothea Elisabeth Becker klar til et nyt ægteskab. Den 17. januar 1794 giftede hun sig med Carl Anthon Verclas, der var ungarl [4]. Vielsen foregik i Eldena, men er også omtalt i kirkebogen i brudgommens hjemsgn, Dömitz, hvor der var blevet lyst til ægteskab [6]. Carl Anthon belønning for at tage sig af enken og hendes børn var, at han blev gårdmand i Strassen.

Carl Anthon Verclas var ifølge folketællingen i 1819 født den 1. februar 1764 i Polz i kirkesognet Dömitz [2]. I kirkebogen optræder han sædvanligvis med fornavnet Carl Anthon eller Carl Anton. Ved folketællingen i 1819 kaldes han dog for Carl Rudolph og ved en datters vielse for Carl Friederich. Det ses jævnligt, at der ikke var helt styr på fornavnene i datidens kirkebøger og folketællinger, men det er sjældent, at navneforvirringen er så stor som her.

Med henblik på at få afklaret, hvad hr. Verclas rent faktisk hed til fornavn, har jeg ledt efter hans fødsel/dåb i kirkebogen for Dömitz kirkesogn. Han har ikke kunnet findes på den dato, der er angivet i folketællingen. Mit bedste bud på hans fødsel er en Andreas Carl Verglas, der blev døbt den 1. januar 1765 (fødselsdato ikke angivet). Han var søn af en Friederich Verglas fra Polz [6]. Ovennævnte Carl Anthon Verclas var ifølge oplysningerne i kirkebogen ved vielsen søn af en Johann Friederich Verclas fra Polz. Der er altså usikkerhed om både hans fornavn og hans fødselsdato. I det følgende vil jeg derfor nøjes med at kalde ham for Carl Verclas.

Dorothea Elisabeth var parat til at få flere børn [4]. Hun satsede dog for ambitiøst, for den 4. september 1795 fik hun dødfødte tvillinger. Dengang var der stor risiko for, at tvillinger døde under fødslen eller kort tid efter. Den 6. december året efter lykkedes det for Carl Verclas at blive far, idet Dorothea Elisabeth fødte sønnen, Jochim Jürgen Erdtman Verclas.

Derefter fulgte fire døtre. Wilhelmina Catharina Dorothea Verclas blev født 15. januar 1800, men døde 1 år gammel (25. februar 1801) af kopper. Egnen har været hjemsogt af en koppeepidemi på det tidspunkt, for kirkebogen anfører flere børnedødsfald, der skyldtes kopper. De tre yngste døtre, Catharina Maria Elisabeth Verclas (født 5. december 1801), Dorothea Elisabeth Verclas (født 4. august 1804) og Anna Catharina Magdalena Verclas (født 18. januar 1807) overlevede alle deres barndom.

Skolelæreren i Strassen, Johan Heinrich Willhelm Klinck, havde ikke nok i skolebørnene, så han fik selv en stor børneflokk. Tre af disse børn blev opkaldt efter Carl Verclas eller Dorothea Elisabeth Becker. Dorothea Elisabeth havde den ære at være fadder til to af børnene (1802 og 1805), og Carl var fadder i 1809 [4].

Ved folketællingen i 1819 [2] boede Carl Verclas og Dorothea Elisabeth Becker på aftægt i Strassen hos Dorothea Elisabeths søn, Johann Jochim Jacob Schaeper (min tipoldefar). De må være kommet tidligt på aftægt, for i 1819 var de kun 55 år. De må derfor formodes at have været aktive pensionister, der har bidraget til gårdens drift. Ved folketællingen i 1819 boede deres tre yngste døtre hos dem i aftægtsboligen.

Det fremgår, at Carl Verclas havde boet i Strassen i 25 år [2], dvs. han må være flyttet dertil, fordi han blev gift med Dorothea Elisabeth Becker. Det må formodes, at Carl Verclas har stået for gårdens drift, indtil den blev overtaget af min tipoldefar.

Dorothea Elisabeth Becker var 59 år, da hun døde den 7. december 1823 [4]. If. kirkebogen var dødsårsagen ”Schlag”, hvilket må formodes at være et slagtilfælde. Carl Verclas oplevede næsten 13 år som enkemand, inden han døde den 17. september 1836 [4]. Kirkebogen kalder ham for ”Carl Verclas” og anfører, at han blev ca. 73 år, og at han var aftægtsmand i Strassen ved sin død. Han døde af åndedrætsbesvær og astma.

Min tipoldefar, Johann Jochim Jacob Schaeper, er nærmere omtalt i kapitel 3. Min viden om Dorothea Elisabeth Beckers øvrige børn af første og andet ægteskab er ufuldstændig, men det skal ikke forhindre mig i at fortælle, hvad jeg ved om dem.

Den anden søn af første ægteskab, Jochim Christian Schäfer, var ved folketællingen i 1819 [2] registreret som beboer på gården hos storebroderen, Johann Schäfer (dvs. min tipoldefar, Johann Jochim Jacob Schaeper), i Strassen. Jochim Christian Schäfer var 25 år og ugift og arbejdede som tjenestekarl. Det fremgår af folketællingsskemaet, at han altid havde boet i Strassen. Det var dog en sandhed med modifikationer, for det er samtidig anført, at han på det tidspunkt tjente i Amt Banzenburg i Prignitz. Prignitz er et område i det nordvestligste hjørne af delstaten Brandenburg. Jochim Christian Schäfer var ikke rejst langt hjemmefra, for Prignitz grænser op til den del af Mecklenburg-Schwerin, hvor han var født og opvokset.

Jochim Christian Schäfers ophold i Prignitz blev tilsyneladende af længere varighed. Den 28. november 1824 blev en Joachim Scheffer på 29 år gift med Maria Jons på 24 år i byen Lenzen i Westprignitz [7]. Han angives at være arbejdsmand i Bäckern og søn af afdøde bonde i Strassen, Christian Scheffer. Bäckern er en landsby i nærheden af Lenzen.

Det seneste livstegn fra Jochim Christian Schäfer er fra den 29. marts 1825, hvor storebror, Johann Jochim Jacob Schaeper, fik døbt sønnen, Johann Jürgen Jochim Christian. Det fremgår af kirkebogen [4], at arbejdsmand Jochim Christian Schaeper fra Bäckern var en af fadderne, dvs. han og hustruen må have bosat sig i Bäckern efter vielsen.

Min viden om sønnen, Jochim Jürgen Erdtman Verclas, fra andet ægteskab er både mangel- og gådefuld. Det fremgår af folketællingen fra 1819 [8], at Jochim Jürgen Erdtman Verclas i en alder af 22 år var tjenestekarl på en gård i Gorlosen, der var nabosogn til Eldena. Han havde på det tidspunkt boet i Gorlosen i to år.

Han må formodes at være den ”Jochim Jürgen Verclas”, der den 24. maj 1822 var fadder [4], da søsteren, Catharina Maria Elisabeth (jf. nedenfor), fik døbt et barn, der ikke var helt ægte. I kirkebogen anføres han at være tjenestekarl i Eldenburg, der er en by i nærheden af Lenzen i Westprignitz. Ved samme barnedåb optræder en anden fadder, Johan Jürgen Verclas. Han angives også at være tjenestekarl i Eldenburg og at være bror til Jochim Jürgen Verclas. Det er mystisk, idet Jochim Jürgen Erdtman Verclas er den eneste søn af Carl Verclas og Dorothea Elisabeth Becker, jeg har kunnet finde i Eldenas kirkebog.

Det er overvejende sandsynligt, at han senere blev gift to gange i St. Katharinen Kirke i Lenzen. Den 18. november 1832 blev en Johann Georg Erdmann Verclas gift med en Magdalena

Catharine Dorothea Ross (født 17. november 1808) [7]. Hun var 24 år og gårdmandsdatter fra Grittel i Eldena Sogn. Ved folketællingen i 1819 boede hun hos forældrene i Grittel og blev kaldt for Lena Ross [9]. Brudgommen angives at være 36 år og arbejdsmand.

Mystikken fortsætter, for to af brudgommens fornavne passer ikke på Jochim Jürgen Erdtman Verclas. Når jeg alligevel tror på, at det er ham, skyldes det, at han angives at være søn af aftægtsmand Carl Verclas i Strassen, og at den anførte fødselsdato (6. december 1796) passer på Jochim Jürgen Erdtman Verclas. Brudens far hed ”Johann Georg”, og det kan muligvis være årsag til en fejlagtig angivelse af brudgommens fornavne. Desuden er navnene Georg og Jürgen varianter af samme navn, så en Jürgen kan evt. være blevet kaldt for Georg.

Mindre end to år senere (19. oktober 1834) blev Johann Georg Erdmann Verclas igen gift i St. Katharinen Kirke [7]. Han angives at være 38 år, arbejdsmand og enkemand. Bruden var den 26-årige Anne Maria Elisabeth Jastram (født 21. december 1808), der var husmandsdatter fra Fabrique i Dömitz kirkesogn. Herefter har jeg ikke yderligere viden om Johann Georg Erdmann/Jochim Jürgen Erdtman Verclas.

De tre døtre fra andet ægteskab kendes som nævnt ovenfor fra folketællingen i 1819 [2], hvor de sammen med forældrene boede på gården i Strassen hos deres halvbroder, Johann Jochim Jacob Schaeper.

Den ældste af dem, Catharina Maria Elisabeth Verclas, blev konfirmeret i Eldena kirkesogn i påsken 1816 [4]. Hun var 17 år ved folketællingen i 1819, hvor hun er anført at være tjenestepige. Da halvbroderen i 1821 fik døbt en datter, var hun blandt fadderne [4]. Hun anføres at være gårdmandens datter fra Strassen, hvilket kan undre, da hendes far som omtalt ovenfor var aftægtsmand. Præsten har formentlig ikke haft helt styr på erhvervsaktiviteten i familien. Belønningen for at være fadder var, at barnet blev døbt med alle hendes tre navne, idet barnet kom til at hedde Anna Maria Catharina Elisabeth Dorothea.

Ved folketællingen i 1819 [2] var der i Strassen en pige glad tjenestekar, Johann Christoph Drechsler (født 1799). Når jeg beskylder ham for at være pige glad, skyldes det, at jeg antager, at han er identisk med den Christoph Drechsler, der i 1821 gjorde den 19-årige Catharina Maria Elisabeth Verclas gravid. Det resulterede i en uægteskabelig søn, Jochim Jürgen Drechsler, der blev født den 24. maj 1822 [4].

Denne søn forhindrede dog ikke Catharina Maria Elisabeth Verclas i at blive gift den 19. november 1827 i Eldena kirke med Johann Jürgen Christoph Ahrendt [4]. Jeg formoder, at brudeskoene var perfekte, for Johann Jürgen Christoph Ahrendt var ifølge kirkebogen skomager i Göhren. Göhren er en landsby i Eldena kirkesogn. Bruden var 25 år, og brudgommen var 28 år. Han var den overlevende halvdel af en tvillingefødsel i Göhren den 13. februar 1799 [4]. Efter vielsen bosatte ægteparret sig i Göhren.

Catharina Maria Elisabeth var så lærenem, at hun havde lært af sine erfaringer, for hun var ikke gravid ved vielsen. Deres første barn, Johann Jochim Jürgen Christian Ahrendt, blev født den 26. september 1828 [4]. Han fik et par af sine navne fra Catharina Maria Elisabeths halvbroder, Johann Jochim Jacob Schaeper (min tipoldefar), der var en af fadderne. Faderen, Johann Jürgen Christoph Ahrendt, angives i kirkebogen at være ”Altflücker”, dvs. lappeskomager, i Göhren.

Ægteparret Ahrendt fik yderligere tre børn i henholdsvis 1830, 1833 og 1837 [4]. Derudover må Catharina Maria Elisabeths "uægte" søn, Jochim Jürgen Drechsler, formodes at have boet hos dem, idet han var elev på skolen i Göhren, da han blev konfirmeret i 1836 [4].

Ved folketællingen i 1867 [10] boede ægteparret fortsat i Göhren. Han var nu 68 år, og hun var 65 år. Han kaldes for "Jürgen Ahrendt" og hun for "Catharina Ahrendt". Jürgen Ahrendt var tilsyneladende holdt op med at reparere sko, for han betegnes som "lejer". Den næstældste søn var fulgt i faderens fodspor, idet han ved samme folketælling var skomager i Göhren.

Catharina Maria Elisabeth Verclas var 74 år, da hun døde i Göhren den 27. november 1876 [4]. Hun angives at være hustru til skomager Jürgen Ahrendt, dvs. han må formodes at have været i live ved hendes død. Det er ikke lykkedes mig at finde Johann Jürgen Christoph Ahrendts død i kirkebogen.

Dorothea Elisabeth Verclas blev konfirmeret som 14-årig i påsken 1819 [4]. Derfor burde hun have været fornærmet over, at hun senere i 1819 i folketællingsskemaet [2] blot blev anført at være "barn". I 1828 var det hendes tur til at være fadder til et af halvbroderens børn. I kirkebogen [4] anføres Dorothea Verclas at bo i Strassen og at være datter af en aftægtsbonde. Barnet blev også døbt med hendes navne, idet barnet fik navnet Maria Dorothea Elisabeth.

Det næste, der vides om Dorothea Elisabeth, er, at hun flyttede til Pröttlin, der er en landsby ca. 12 km øst for Strassen. Her blev hun tjenestepige hos en pensioneret, kongelig preussisk grænseofficiant, der hed Georg Gottfried Adam [4]. Han må have været en særdeles aktiv pensionist, for han gjorde Dorothea Elisabeth gravid.

Dorothea Elisabeth rejste skamfuld tilbage til Strassen for at føde sit "uægte" barn. Hun var 28 år, da hun den 9. april 1833 fødte en datter, der to dage senere blev døbt Anna Catharina Maria Dorothea [4]. Moderen fik støtte fra familien, for blandt fadderne var storesøster, "Catharina Ahrendt, skomagerfrue i Göhren", og svigerinden "Anna Maria Schaeper, gårdmandsfrue i Strassen", dvs. min tipoldemor, Anna Maria Möller. Hvad der derefter skete med den "uægte" datter er uvist, for jeg har ikke fundet spor af hende hverken som levende eller død.

Det lykkedes også for Dorothea Elisabeth Verclas at blive gift på trods af det "uægte" barn. Vielsen foregik den 4. december 1835 i kirken i Eldena [4]. Hun var 31 år, og brudgommen var fem år yngre. Han hed Johan Peter Kuhrt og var født den 12. april 1809 som søn af en skomager i Göhren [4]. Det fremgår af kirkebogen, at brudgommen var kommende indbygger i Strassen.

Der gik lidt over ni måneder efter vielsen, før ægteparret fik deres første barn, og det kunne vist ikke give anledning til moralske anfægtelser. Datteren, Wilhelmine Catharina Maria Kuhrt, blev født den 22. september 1836 [4]. Nu er Johan Peter Kuhrt anført at være "indbygger i Strassen", men det har næppe været en levevej. Da endnu en datter, Christina Elisabeth Dorothea, blev født den 28. november 1838, afsløres det i kirkebogen, at Johan Peter Kuhrt var skomager i Strassen.

Herefter har jeg ikke fundet livstegn fra familien i Eldenas kirkebog. Der har muligvis været for mange skomagere i sognet, for de manglende livstegn tyder på, at familien Kuhrt er flyttet andetsteds hen.

Ved folketællingen i 1819 var lillesøster, Anna Catharina Magdalena Verclas, 12 år. Hun var allerede erhvervsaktiv, idet hun angives at være barnepige. Barnet har formentlig været halvbroderens toårige søn. Anna Catharina Magdalena Verclas blev konfirmeret i påsken 1821 [4].

I lighed med sine to storesøstre blev Anna Catharina Magdalena gravid i utide. Hun var oven i købet så fremmelig, at hun blev gravid før storesøster Dorothea Elisabeth. Anna Catharina Magdalena Verclas undgik dog at få et "uægte" barn, idet hun blev gift med faderen ca. to måneder inden fødslen.

Den 16. juli 1830 blev "jomfru Anna Catharina Magdalena Verclaas fra Strassen" gift med "indbygger i Strassen, ungkarl Johan Peter Crambeer" [4]. Bruden var 23 år, og brudgommen var 26 år. Johan Peter Crambeer var fra Göhren, hvor han var født den 15. oktober 1803 [4] og boede hos sine forældre ved folketællingen i 1819 [11]. Der må have været noget særligt tiltrækkende ved mændene fra Göhren, siden alle tre Verclas-døtre fandt sig en ægtemand derfra. De hed oven i købet alle tre Johan som første fornavn.

Anna Catharina Magdalena Verclas fødte en datter, Anna Maria Catharina Dorothea Crambeer, den 18. september 1830 [4]. Johan Peter Crambeer anføres i kirkebogen at være "indbygger i Strassen". Alt tyder på, at datteren forblev enebarn, hvilket var usædvanligt dengang. Jeg har ikke fundet flere børn af Johan Peter Crambeer og Anna Catharina Magdalena Verclas i Eldenas kirkebog. Det kan dog ikke udelukkes, at de er flyttet og har fået flere børn "udensøgs". Dette er dog mindre sandsynligt, idet de begge boede i Eldena kirkesogn ved deres relativt tidlige død.

Johan Peter Crambeer var 49 år, da han døde af åndedrætsbesvær den 8. august 1853 [4]. Han angives i kirkebogen at være "indbygger i Göhren", men hans levevej er ikke anført. "Åndedrætsbesvær" er anført så hyppigt som dødsårsag i Eldenas kirkebog, at man kunne fristes til at tro, at "åndedrætsbesvær" blev anført som dødsårsag, når en person holdt op med at trække vejret. Anna Catharina Magdalena Verclas døde i Göhren den 14. november 1857 i en alder af 50 år [4]. Hvad var mon dødsårsagen? Ja, rigtigt gættet, åndedrætsbesvær!

Litteraturliste

1. Brev dateret 1. december 1983 fra F. W. Kock, Domarchiv Ratzeburg til Henry Schäfer Hansen
2. Volkszählung vom 10. Aug. 1819 in der Ortschaft Strassen, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de
3. Kirchspielzugehörigkeiten, sowie allgemeine Informationen zu Ortschaften der Griesen Gegend, <http://griesegegend-online.de/informationen.htm>
4. Kirkebog, Kirchspiel Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
5. GenWebsite for Mecklenburg Vorpommern, Germany, by Carol Gohsman Bowen, <http://www.emecklenburg.de/Mecklenburg/en>
6. Kirkebog, Kirchspiel Dömitz, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
7. Trauungen in der Westprignitz, von in der Griesen Gegend gebürtigen Personen, <http://griesegegend-online.de/lenzen.htm>
8. Volkszählung vom 1. August 1819, Dorf Gorlosen, Kirchspiel Gorlosen, Mecklenburg-Schwerin, www.ancestry.de

9. Volkszählung vom 10. Aug. 1819 in der Ortschaft Grittel, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de
10. Volkszählung vom 3. December 1867, Göhren, Mecklenburg-Schwerin, www.ancestry.de
11. Volkszählung vom 1. Aug. 1819 in der Ortschaft Göhren, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de

Kapitel 6. Eine Liepesgeschichte

Mine tip-2-oldeforældre

Hans Erdtmann Möller & Maria Elisabeth Voje

Hans Erdtmann Möller (34):

Født: ca. 1769

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: 1. december 1789 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Død: 12. maj 1816 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Begravet: 14. maj 1816 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Maria Elisabeth Voje (35):

Født:

Døbt: 23. juli 1769 i Dömitz, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Konfirmeret:

Gift: 1. december 1789 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Død: 9. juni 1830 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Begravet: 11. juni 1830 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

De ældste kirkebøger i kirkesognet Eldena er som omtalt i kapitel 5 gået tabt ved en brand i 1780. Da Hans Erdtmann Möller formodes at være født i Eldena, er det næppe muligt at finde oplysninger om hans fødsel og dåb. Hans omtrentlige fødselsår er beregnet på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død. Navnet Erdtmann ses også stavet Erdmann eller Erdman i kirkebogen.

Maria Elisabeth Voje blev døbt den 23. juli 1769 i kirkesognet Dömitz i Mecklenburg-Schwerin [1]. Hendes far angives i kirkebogen at være "Gefreiter Voje", dvs. underkorporal Voje. Man må på det tidspunkt have anset mødrenes andel i børnefødslerne for at være mindre væsentlig, for mødrenes navne var ikke anført i kirkebogen. Blandt fadderne var en "Schäferknecht". "Schäferknechten" var dog ikke et medlem af familien Schäfer, men en stillingsbetegnelse, der kan oversættes til noget i retning af "fårehyrdetjenestekarl". Den "Schäferknecht", der var fadder, hed Reimer til efternavn.

Maria Elisabeth Voje blev ifølge folketællingen i 1819 [2] født i landsbyen Verclas i Dömitz Sogn. Verclas ligger ca. 15 km sydvest for Eldena. I 1819 havde Verclas 74 indbyggere [3]. Det fremgår af oplysningerne i kirkebogen ved hendes vielse, at hendes far hed Jochim Gottschall Voje. Hendes mor hed sandsynligvis Ilsabe Lehna Lüttmann (jf. kapitel 12).

Maria Elisabeth Voje var en ung pige på 20 år, da hun den 1. december 1789 blev gift i Eldena kirke med ungkarl Hans Erdtmann Möller [4], der må have haft omtrent samme unge alder. Det er anført i kirkebogen, at hendes far, Jochim Gottschall Voje, nu havde bopæl i landsbyen Liepe i kirkesognet Eldena. Maria Elisabeth var først blevet importeret til Liepe kort før eller i forbindelse med vielsen, idet hun ved folketællingen i 1819 havde boet i Liepe i 30 år [2].

I dag har Liepe et forsamlingshus, der ses i forgrunden af billedet. Forsamlingshuset er også hjemsted for landsbyens frivillige brandværn. Hans Erdtmann Möller fik så stor en familie, at han ikke havde behov for et forsamlingshus for at møde andre mennesker (foto: 2013)

Det er endvidere anført i kirkebogen, at Hans Erdtmann Möller var kommende gårdmand i Liepe og søn af afdøde gårdmand i Liepe, Jürgen Wilhelm Möller. Det giver anledning til at formode, at Hans Erdtmann Möller var født og opvokset i Liepe. Faderen var død i starten af 1789. Det gjorde Hans Erdtmann Möller gifteklar, idet han skulle overtage sin afdøde fars gård. Liepe havde 118 indbyggere i 1819 [3]. Hans Erdtmann Möllers mor hed formentlig Catharina Maria Ilsabe Warncke (jf. kapitel 11).

Efter vielsen bosatte Hans Erdtmann Möller og Maria Elisabeth Voje sig på gården i Liepe. Der var næppe megen plads til romantik i datidens barske hverdag. Det er derfor tvivlsomt, om deres liv var en Liebesgeschichte (kærlighedshistorie), så jeg vil nøjes med at kalde det for en Liepesgeschichte.

Der har dog været tale om et vist kærlighedsliv, for fordelt over en periode på 20 år fik Hans Erdtmann Möller og Maria Elisabeth Voje ni børn [4]. Deraf døde det ene ved fødslen og to døde som små. Det førstefødte barn var sønnen, Johann Peter Möller (født 9. marts 1791). Derefter blev hr. Möller og frue forældre til Catharina Maria Möller (født 15. oktober 1793, død 4. februar 1798), Anna Elisabeth Möller (født 29. januar 1796), min tipoldemor, Anna Maria Möller (født 21. februar 1799), Jürgen Christopher Möller (født 19. april 1801), Catharina Dorothea Möller (født 24. april 1804), udøbt Möller (født 25. marts 1807, begravet 26. marts 1807), Maria Lucia Möller (født 20. marts 1808, død 18. oktober 1813) og til allersidst

Joachim Friederich Möller (født 26. juli 1811). Som forventet fremgår det af kirkebogen, at Hans Erdtmann Möller var gårdmand i Liepe.

I 1815 opnåede Hans Erdtmann Möller og Maria Elisabeth Voje at komme til bryllupsfest to gange med en uges mellemrum. Den 7. november blev datteren, Anna Elisabeth, gift, og den 14. november fik den ældste søn, Johann Peter, fornøjelsen at sige ja til sin brud [4]. Det fremgår af kirkebogen, at Johann Peter var kommende gårdmand i Liepe, dvs. han har formentlig overtaget gården fra faderen efter vielsen. I så fald er Hans Erdtmann Möller gået på aftægt i en alder af ca. 46 år.

Noget tyder på, at Hans Erdtmann Möller har været svagelig, for han døde ca. et halvt år senere (12. maj 1816) af svindsot (dvs. tuberkulose) [4]. Han angives i kirkebogen at være aftægtsmand i Liepe. Ved folketællingen i 1819 [2] var Maria Elisabeth Voje 50 år. Hun var enke og aftægtskvinde på gården i Liepe, hvor sønnen, Johann Peter Möller, var gårdmand. Hun kan ikke have følt sig alene, for børnene Anna Maria Möller, Jürgen Christopher Möller og Joachim Friederich Möller boede også på gården.

Maria Elisabeth Voje døde den 9. juni 1830 og blev begravet to dage senere [4]. I kirkebogen er anført "bezahlt", dvs. de efterladte har betalt for begravelsen. Man kan så overveje, om de afdøde ikke kom i jorden, hvis de efterladte ikke kunne eller ville betale. Da hendes fødselsdato må antages at have været tæt på hendes dødsdato [1], har hun været 60 år ved sin død. Kirkebogen anfører dog, at hun var i sit 63. år. Det fremgår endvidere af kirkebogen, at Maria Elisabeth Voje døde af kraftige mavesmerter (kolik), dvs. hun kan tænkes at være død af tarmslyng.

Døtrene Anna Elisabeth Möller og Anna Maria Möller blev begge gift med min tipoldefar, og derfor er de omtalt nærmere i kapitel 3. Her skal der fortælles om de øvrige børn af mine tip-2-oldeforældre.

Johann Peter Möller var 24 år, da han som omtalt ovenfor blev gift den 14. november 1815. Det foregik i kirken i Eldena [4]. Den udkårne var ifølge kirkebogen jomfru Christina Elisabeth Carolina Leist. Hun var født den 17. april 1792 i Gross Schmölen i kirkesognet Dömitz [1]. Her blev hun to dage senere døbt Christina Elisabeth, så Carolina er en senere opfindelse, der måske kan tilskrives en lidt for kreativ præst. Vielsen er også anført i kirkebogen i brudens hjem sogn [1], hvor der også skulle lyses til ægteskab. Her kaldes hun korrekt for Christina Elisabeth Leist.

Johann Peter Möller og Christina Elisabeth Leist kunne dog ikke blive gift uden bureaukrati, for Johann Peter Möller havde den 23. oktober 1815 fra distriktsmyndighederne i Parchim fået tilladelse til at gifte sig. Denne tilladelse var nødvendig, fordi han var militærpligtig og under 25 år gammel.

Det fremgår af folketællingen [2], at Christina Elisabeth Leist i 1819 havde boet 4 år i Liepe, dvs. hun var flyttet til Liepe efter vielsen. Selv om Johann Peter Möllers liv blev kort, nåede han at blive far til seks børn, hvoraf det ene dog var dødfødt [4]. Der var tale om en konsekvent specialisering, for alle seks børn var drengebørn, og de fem, der nåede at blive døbt, kom alle til at hedde Johan som første fornavn.

Deres første barn, Johan Jochim Jürgen Christian Möller, blev født i Liepe den 4. november 1816. Den næste søn, Johan Hinrich Erdmann Möller (født 26. januar 1819), døde 14 dage gammel den 9. februar 1819.

Da søsteren, Anna Elisabeth Möller, fik døbt en søn i 1817, var Johann Peter Möller en af fadderne [4]. Han betegnes som gårdmand i Liepe. Hans hustru, Christina Elisabeth Möller, fik chancen i 1821, hvor hun var fadder til en datter af Anna Maria Möller (min tipoldemor), der også var søster til Johann Peter.

Ved folketællingen i 1819 [2] boede Johann Peter Möller og Christina Elisabeth Leist på gården i Liepe. På det tidspunkt var ovennævnte Johann Jochim Jürgen deres eneste barn. Som omtalt ovenfor havde Johann Peter Möller sin mor og tre af sine søskende boende på gården.

Efterfølgende fik Johann Peter og Christina Elisabeth en dødfødt søn (22. januar 1820) samt sønnerne Johan Friederich Jochim Jacob (født 1. marts 1821), Johan Jürgen Christoph (født 30. marts 1823) og Johan Jürgen Carl (født 22. marts 1826).

Johann Peter Möller døde den 25. juli 1825 af et hjertetilfælde i en alder af 34 år [4]. Trods sin unge alder havde han nået at gøre karriere, for det fremgår af kirkebogen, at han ikke blot var gårdmand, men også sognefoged. Han nåede lige akkurat at gøre sin hustru gravid, inden han blev ramt af sit hjertetilfælde, for deres yngste søn blev født ca. 8 måneder efter Johann Peter Möllers død.

Det er ikke overraskende, at den unge enke året efter giftede sig igen. Det overraskende består i, at hun den 17. november 1826 giftede sig med sin afdøde mands ti år yngre lillebror, Jürgen Christopher Möller, der havde overtaget gården i Liepe [4]. Jeg vil gætte på, at der fra hendes side i højere grad var tale om en redningsaktion, så hun kunne blive boende på gården, end der var tale om den store kærlighed. Også denne gang skulle Christina Elisabeth Leist have en dispensation for at blive gift. Jeg formoder, at årsagen var, at det dengang ikke var tilladt at gifte sig med sin svoger/svigerinde.

Jürgen Christopher Möller var 18 år og tjenestekarl på gården hos Johann Peter Möller ved folketællingen i 1819 [2]. Det er anført i folketællingsskemaet, at han altid havde boet i Liepe. Som omtalt ovenfor overtog han både gården i Liepe og enken efter storebroderens død. Jürgen Christopher Möller var 25 år, da han blev gift. Det fremgår af kirkebogen, at han oven i købet havde skullet betale for at blive gift med enken.

Christina Elisabeth Leist var 34 år ved vielsen, så hun var stadig fødedygtig. Det blev til to børn med Jürgen Christopher Möller [4]. Johann Jürgen Christoph blev født den 3. juli 1828. I ottende forsøg lykkedes det for Christina Elisabeth Leist at føde en pige (Catharina Maria Elisabeth Johanna) den 6. november 1832. Da hun ikke kunne blive døbt Johan, måtte hun nøjes med Johanna. Ved begge fødsler kaldes faderen fejlagtigt ”Johann Jürgen Christoph Möller” i kirkebogen. Det er tilgiveligt, for præsten har været vant til, at næsten alle mænd har heddet Johan/Johann til fornavn.

I 1842 fik Christina Elisabeth Leist akut feber, og den døde hun af den 28. februar [4]. Det er noget overraskende, at Jürgen Christopher Möller i kirkebogen omtales som aftægtsmand i Liepe, for på det tidspunkt var han kun 40 år. Jeg gætter på, at gården er blevet overtaget af Johann Peter Möllers ældste søn.

Jürgen Christopher Möllers to børn var ikke voksne, så han måtte hurtigt finde sig en ny kone for at slippe for børnepasning og husligt arbejde. Den 30. december 1842 blev han gift med jomfru Catharina Maria Witt fra Strassen [4]. Det er ikke lykkedes mig at finde hendes fødsel i kirkebogen. Hun har formentlig været ca. 34 år ved vielsen, idet hun i en folketælling angives at være født i 1808 [5]. Hun var så fødedygtig, at hun fødte sønnerne Johann Joachim Jürgen Friederich (4. juli 1844) og Johann Jochim Wilhelm (11. september 1846) [4].

I 1867 var det Catharina Maria Witts tur til at miste sin ægtefælle. Jürgen Christopher Möller døde som 65-årig den 20. februar 1867 af følgevirkningerne af en forkølelse [4]. Mit gæt er, at han er død af en lungebetændelse. Ved sin død var han fortsat aftægtsgårdmand i Liepe.

Ved folketællingen den 3. december 1867 [5] boede enken, der kaldes Catharina Möller, i Liepe sammen med sin yngste søn, Wilhelm Möller, der arbejdede som daglejer. Hendes ældste søn, Jochim Möller, angives at have midlertidigt opholdssted i Hamburg. Det er ikke lykkedes mig at finde oplysninger om hendes videre skæbne.

Catharina Dorothea Möller gik i skole i Liepe, da hun blev konfirmeret i Eldena kirke i påsken 1819 [4]. Efter sin konfirmation fik hun muligvis plads som tjenestepige hos skolelæreren i Liepe. Min usikkerhed skyldes, at den Catharina Dorothea Möller, der ved folketællingen den 20. august 1819 [2] var tjenestepige hos skolelærer Jochim Wilhelm Neumann, angives at være født den 15. februar 1803 i Liepe. Ingen af dette navn er født i Liepe på sidstnævnte dato, men en Catharina Elisabeth Möller er født den 14. februar 1803 [4]. Erfaringerne siger, at oplysningerne i folketællingsskemaerne ofte er fejlagtige. I dette tilfælde er det ikke muligt at afgøre, om det er navn, fødselsdato og/eller fødested, der er forkert. Denne usikre viden er den eneste viden, jeg har om, hvad Catharina Dorothea Möller foretog sig efter sin konfirmation.

Min viden om den yngste søn, Joachim Friederich Möller, er endnu mindre. Jeg ved kun det, der fremgår af folketællingsskemaet fra 1819 [2]. Han var 8 år, så han har næppe bidraget væsentligt til gårdens drift. Joachim Friederich havde i 1819 tilbragt hele sit hidtidige liv i Liepe, men hvor han tilbragte resten af livet er et åbent spørgsmål.

Litteraturliste

1. Kirkebog, Kirchspiel Dömitz, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
2. Volkszählung vom 20. Aug. 1819 in der Ortschaft Liepe, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de
3. Kirchspielzugehörigkeiten, sowie allgemeine Informationen zu Ortschaften der Griesen Gegend, <http://griesegegend-online.de/informationen.htm>
4. Kirkebog, Kirchspiel Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
5. Volkszählung vom 3. December 1867, Liepe, Mecklenburg-Schwerin, www.ancestry.de

Kapitel 7. Far til seksten i knibe

Mine tip-2-oldeforældre

Nicolaj Bernbom & Ellen Kirstine Friderichsdatter

Nicolaj Bernbom (36):

Født:

Døbt: 18. december 1761 i Sankt Nikolaj Sogn, Vejle (Vejle Amt)

Konfirmeret:

Gift: 3. juli 1783 i Ribe Domsogn, Ribe (Ribe Amt)

Død: 11. november 1826 i Ribe Domsogn, Ribe

Begravet: 16. november 1826 i Ribe Domsogn, Ribe

Ellen Kirstine Friderichsdatter (37):

Født:

Døbt: 7. november 1762 i Bramdrup Sogn (Vejle Amt)

Konfirmeret: 1779 i Bredsten Sogn (Vejle Amt)

Gift: 3. juli 1783 i Ribe Domsogn, Ribe

Død:

Begravet: 15. januar 1802 i Ribe Domsogn, Ribe

Nicolaj Bernbom blev i kirkebogen enkelte gange, bl.a. ved sin vielse, kaldt for Nicolaj Julius. I begge eksemplarer af kirkebogen i Vejle kaldes han for Nicolaj ved sin dåb, dvs. han er ikke blevet døbt Julius. Hans far hed Julius, og det kan forklare, at han senere er blevet kaldt for Nicolaj Julius. Måske har han selv troet, at han hed det.

Fantasien var langt større, når det gjaldt Nicolaj Bernboms efternavn, som ses skrevet i adskillige varianter i kirkebogen. Stavemåden Bernbom var hyppigst anvendt, specielt i den sidste del af hans liv, men han har også fået tildelt navnene Bernbaum, Birnbaum, Beerboem, Berenbom, Berenbohm, Berendsen og Birrenboum. Nogle af disse varianter må dog skyldes, at præsten ikke har vidst, hvordan navnet skulle staves. Dengang var man ikke så nøjeregnende med stavningen af navne.

Der var ikke så mange variationer af min tip-2-oldemors navn, men sidste del af hendes fornavn ses også stavet Kristine og Christine.

Nicolaj Bernbom blev født i Vejle som søn af rytter Julius Bernbaum. Moderen blev ikke fundet værdig til at blive nævnt i kirkebogen ved hans fødsel. Det fremgår af kirkebogen, at Julius Bernbaums kone blev introduceret, dvs. fremstillet i kirken efter sin barsel, den 22. januar 1762. Heller ikke her er hendes navn nævnt. Da Julius Bernbaum var gift med Cathrine Margrete Hendrichsdatter (jf. kapitel 13), er der næppe tvivl om, at hun var mor til Nicolaj Bernbom.

Der savnes viden om Nicolaj Bernboms barndom og tidlige ungdom. Han må have været i skomagerlære, for da han blev gift, var han skomagersvend. Han blev gift i Ribe Domkirke den 3. juli 1783, så han er sandsynligvis flyttet til Ribe inden da. Hans konfirmation har ikke kunnet findes. Det kan skyldes, at der på det relevante tidspunkt ikke eksisterer oplysninger om konfirmanderne i Vejle og det ene af de to Ribe-sogne.

Ribe på mine tip-2-oldeforældres tid. Akvarellen er malet den 18. august 1819 af Ole Jørgen Rawert (Det Kongelige Bibliotek, Billedsamlingen)

Ellen Kirstine Friderichsdatter blev født i Bramdrup Sogn ca. 3 km nord for Kolding. Hun var "for svagheds skyld" blevet hjemmedøbt, inden hun blev ført til kirken den 7. november 1762. Ifølge kirkebogen var hun datter af rideknægt Valentin Friderich Zimmermann og Maren Sørensdatter (jf. kapitel 14). I Bramdrup Sogn havde præsten større forståelse for moderens andel i fødslen. Da Ellen Kirstine i 1779 blev konfirmeret sammen med sin storesøster, var familien flyttet til Kærbølling i Bredsten Sogn ca. 8 km vest for Vejle.

Hvornår og hvorfor, Ellen Kirstine Friderichsdatter havnede i Ribe, vides ikke, men jeg har et bud på årsagen. Ellen Kirstines far var født i Ribe (jf. kapitel 14) og faderens halvsøster, Margrete Elisabeth Zimmermann, boede fortsat i Ribe (jf. kapitel 19). Derfor gætter jeg på, at sidstnævnte har været årsagen til, at Ellen Kirstine flyttede til Ribe. Måske har Margrete Elisabeth Zimmermann endda skaffet hende en plads som tjenestepige?

Jeg er ret overbevist om, at Nicolaj og Ellen Kirstine begge har opholdt sig i Ribe i slutningen af 1782, for på det tidspunkt blev Ellen Kirstine gravid. Da Nikolaj valgte at gifte sig med hende, formoder jeg, at han var faderen. Det forklarer, hvorfor de blev gift i en ung alder. Nicolaj Bernbom var 21 år, og Ellen Kirstine Friderichsdatter var 20 år ved vielsen den 3. juli 1783 (Ribe Domsogn).

Forud for vielsen gik en trolovelse den 10. juni 1783. Det er anført, at Nicolaj Bernbom var skomagersvend. De to forlovere, Christian Haarknag og Nicolaj Diderichsen, var begge skomagermestre i Ribe. Det er nærliggende at tro, at Nicolaj Bernbom arbejdede som skomagersvend hos én af dem. Forloverne skrev under på, "at intet lov eller forordning stridigt findes i

dette deres indgaaende ægteskab". Som omtalt nedenfor blev forloverne senere belønnet med at få et af Nicolaj Bernboms børn opkaldt efter sig.

Nicolaj Bernbom fik rig anledning til at finde på navne til sine børn, idet han blev far til 16 børn fordelt på to ægteskaber. Skomagererhvervet var ikke så indbringende, at han kunne brødføde så mange børn. Derfor var det et held i uheld, at det kun var syv af børnene, der overlevede deres tidlige barndom. Disse syv børn var dog nok til at bringe skomagerfamilien i en økonomisk knibe, som dokumenteres ved, at flere af børnene blev sendt hjemmefra før deres konfirmation.

Ellen Kirstine Friderichsdatter blev mor til ti af børnene. Friderich Julius Bernbom, der var opkaldt efter begge bedstefædre, blev født ca. to måneder efter vielsen (døbt 7. september 1783, Ribe Domsogn). Hans liv blev ikke rigt på oplevelser, for han døde 8 dage gammel (begravet 13. september 1783, Ribe Domsogn). Året efter fik Nicolaj Bernbom og Ellen Kirstine Friderichsdatter et dødfødt barn (begravet 18. december 1784, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Det gik ikke meget bedre i næste forsøg, for endnu en Friderich Julius (døbt 18. december 1785, Sankt Katharine Sogn, Ribe) døde 8 dage gammel (begravet 24. december 1785, Sankt Katharine Sogn, Ribe).

Derefter fødte Ellen Kirstine Friderichsdatter syv levedygtige børn. Henrich Julius Bernbom blev døbt 29. april 1787 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) med ovennævnte skomagermester Nicolaj Diderichsen som en af fadderne. Ved folketællingen i 1787 boede Nicolaj Bernbom og Ellen Kirstine sammen med sønnen til leje i Storegade i Ribe hos skomagersvend Simon Eliassen. Nicolaj Bernbom angives ligeledes at være skomagersvend. Simon Eliassen fik formentlig senere opkaldt to af Nicolaj Bernboms børn efter sig.

De efterfølgende børn var Friderich Valentin Bernbom (født 7. september 1789, Sankt Katharine Sogn, Ribe), Julius Bernbom (døbt 19. februar 1792, Ribe Domsogn), Hans Bernbom (døbt 12. januar 1794, Ribe Domsogn), Cathrine Marie Bernbom (født 31. juli 1796, Sankt Katharine Sogn, Ribe), min tipoldefar, Nicolaj Diderichsen Bernbom (født 2. oktober 1798, Sankt Katharine Sogn, Ribe) og Christian Haarknag Bernbom (døbt 11. januar 1801, Ribe Domsogn). Ved navngivningen af de to sidstnævnte har Nicolaj og Ellen Kirstine ikke kunnet finde flere familiemedlemmer at opkalde børn efter, og derfor har de tyet til de to ovennævnte skomagermestre.

Nicolaj Bernbom var selv blevet skomagermester, idet han den 15. december 1791 tog borgerskab som skomager i Ribe [1]. Borgerskabet fik han samtidig med en række andre Ribeborgere "udi overværelse af borgmesteren, hr. justitsråd Balle, og rådmændene Simonsen og Lund". Der har formentlig været afholdt en ceremoni på rådstuen, hvor de vordende borgere har aflagt deres borgered.

Min gennemgang af kirkebøger og folketællinger fra Ribe efterlader det klare indtryk, at skomagererhvervet dengang var det almindeligste erhverv i Ribe. Som omtalt nedenfor blev tre af Nicolaj Bernboms sønner skomagermestre, hvoraf de to nedsatte sig i Ribe. Ved folketællingen i 1801 var der 1.994 indbyggere i Ribe, dvs. der var 3.988 fødder, der skulle laves håndsyede sko til. Det har kunnet give levebrød til adskillige skomagermestre og -svende.

Nicolaj Bernbom og Ellen Kirstine Friderichsdatter anstrengte sig tilsyneladende for at finde nye faddere til hver dåb. Hensigten kan have været at få opbygget et netværk, der kunne blive

til en kundekreds. Skomagermester Christian Haarknag var naturligt nok fadder, da Christian Haarknag Bernbom blev døbt, men han var næppe en potentiel kunde.

Blandt fadderne var flere af byens spidser. En af disse var ”hr. apoteker Eilschou”, der var fadder i 1796. Med min egen baggrund i farmaceutfaget kan jeg ikke lade være med at omtale ham lidt nærmere, selv om læseren formentlig opfatter omtalen som et unødigt sidespring i historien.

Andreas Michael Eilschou havde i 1772 overtaget Ribe Apotek efter sin far, Christian Cornelius Eilschou, der også var apoteker på Løve Apoteket i Kolding. Andreas Michael Eilschou havde en søn, der hed Christian Cornelius Eilschou. Sønnen blev i 1794 discipel, dvs. kom i apotekertilrettelæse, hos faderen i Ribe. Han fortsatte sin farmaceutiske uddannelse i København på Løve Apoteket hos apoteker Johan Georg Ludvig Manthey, der samtidig var professor i kemi ved Universitetet [2].

Ved folketællingen i 1801 finder man Christian Cornelius Eilschou indlogeret hos apoteker Manthey. Farmaceuten Hans Christian Ørsted, der senere blev berømt som fysiker, var indlogeret samme sted. Hans Christian Ørsted var kun 24 år og doctor, og den unge Eilschou fulgte hans forelæsninger på Universitetet. Efter endt eksamen i 1801 vendte Christian Cornelius Eilschou tilbage til Ribe, hvor han bistod faderen med apotekets drift, indtil han efter faderens død overtog apoteket i 1824 [2]. Det var ikke kun den ældre Eilschou, der var fadder hos Nicolaj Bernbom. Ved en dåb i 1805 (jf. nedenfor) var ”den unge hr. Eilschou” blandt fadderne.

Fra farmacihistorien vender jeg nu tilbage til slægtshistorien. Ved folketællingen i 1801 boede Nicolaj Bernbom og Ellen Kirstine Friderichsdatter til leje i et hus i Grønnegade i Ribe. De fem yngste børn boede hos dem, dvs. de to ældste på henholdsvis 13 og 11 år var allerede flyttet hjemmefra.

Året efter kom Nicolaj Bernbom for alvor i knibe, idet Ellen Kirstine Friderichsdatter døde i en alder af 39 år (begravet 15. januar 1802). Han måtte gøre en hurtig indsats for at få bragt sig ud af denne knibe. Det lykkedes. Løsningen hed Ester Andreasdatter Vandløse (også kaldet Ester Andersdatter). Nicolaj Bernbom blev trolovet med hende den 14. maj 1802, og de blev gift den 25. juni 1802 (Ribe Domsogn). Christian Haarknag stillede igen op som forlover uden, at han dog fik opkaldt flere børn efter sig.

Ester Andreasdatter Vandløse var 31 år ved vielsen (døbt 18. november 1770, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hun havde en noget blakket fortid som mor til et ”uægte” barn. Den 27. oktober 1797 havde hun født en datter, Cathrine Marie (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Den udlagte barnefader var stukket af fra gerningsstedet, idet han ifølge kirkebogen opholdt sig i København.

Nicolaj Bernbom vidste dog alt om Ester Andreasdatter Vandløses fortid, idet han havde været en af fadderne, da Ester fik sin ”uægte” datter døbt. Ester bragte dog ikke noget barn ind i ægteskabet, for Cathrine Marie var død i en alder af 2 år (begravet 2. januar 1800, Sankt Katharine Sogn, Ribe).

Skæbnen var hård ved Ester Andreasdatter Vandløse. Selv om hun fødte seks børn i ægteskabet med Nicolaj Bernbom, opnåede hun ikke at se nogen af dem vokse op. De fem døde inden for det første leveår, og det sjette døde som 2-årig. Elias Bernbom blev døbt den 11.

april 1803 og begravet den 16. marts 1804 (Ribe Domsogn). Ovennævnte skomager, Simon Eliassen, var fadder, så jeg gætter på, at Elias var opkaldt efter ham.

Derefter fulgte børnene Andreas Bernbom (født 2. august 1805, begravet 10. maj 1808, Ribe Domsogn), Johan Friderich Bernbom (født 3. oktober 1807, begravet 29. juni 1808, Ribe Domsogn), Ellen Kirstine Bernbom (født 28. juli 1809, begravet 17. januar 1810, Ribe Domsogn), Simmon Bernbom (født 3. eller 13. august 1811, begravet 26. maj 1812, Ribe Domsogn) og til sidst Karen Bernbom (født 16. februar 1815, død 14. august 1815, Ribe Domsogn).

Når der er berettiget tvivl om Simmons fødselsdato, skyldes det, at der er anført forskellig dato i præstens og degnens eksemplar af kirkebogen. Hans navn er skrevet med to m'er i kirkebogen. Det er tænkeligt, at han også blev opkaldt efter Simon Eliassen.

En af ulemperne ved at have borgerskab var, at man skulle betale skat. Nicolaj Bernboms i forvejen dårlige økonomi blev belastet af, at datidens skattevæsen udviste stor kreativitet, når der skulle opkræves skatter og afgifter [3, 4]. De faste skatter var grundskat og nærings-skat. Grundskat skulle betales af ejendomsbesiddere efter ejendommens værdi og nærings-skat af næringsdrivende efter deres indtægt. Også dengang var skatteberegningssystemet ret kompliceret, så det opgiver jeg at redegøre nærmere for.

I perioden 1804-1810 kunne Nicolaj Bernbom nøjes med at betale nærings-skat, da han ikke var ejendomsbesidder. Hans årlige skattebetaling var i denne periode på omkring 3 mark [3]. Der er ikke noget, der tyder på, at han betalte sin skat med glæde. Det er på skattelisterne anført, om skatten er betalt. Hvis man kan regne med, at der var orden i skatteregnskaberne, har Nicolaj Bernbom undladt at betale sin skat for 2. termin 1804 og 1. og 2. termin 1805. Jeg formoder, at skatterestancen er blevet indkasseret på et senere tidspunkt.

Dette hus i Fiskergade 3 i Ribe blev i 1811 købt af Nicolaj Bernbom. Dengang var huset næppe i så god stand. I dag er huset fredet (foto: 2014)

Nr.	Indvæneren	Landsk.		Landsk.		Landsk.
		1/2	1/2	1/2	1/2	
	Transp	100	7 1/2	100	5 1/2	
309	Jørgen Roud	1	2	1	2	betalt.
311	Johann Lalle	4	1 2	3	5	betalt.
312	Jacob Andersen	2	2	1	10	betalt.
313	Anders Luff	2	1	1	9	betalt.
314	Nicolaj Gade	1	6 1	1	4 11	betalt.
316	Nicolaj Gade	3	1 2	2	9	betalt.
317	Jens Gjølberg	6	1 1	4	12	
318	Mads Sjørd	4	1	2	1	bet.
320	Torsten Mads	5	1	2	13	betalt.
323	Nicolaj Lillig	1	7	1	5 4	
324	Laguna Strom	6	3	5	1	betalt.
327	M. S. Madsen	2	1 2 1/2	2	14	betalt.
328	Nic. Lorenson	1	1 2	1	1	
329	Sofus Andersen	3	2	2	10	betalt.
		4	2 2	3	8	

Uddrag af Ribe Rådstues liste over skatteydere, der i 1811 skulle betale hartkornsskat [3]. Nicolaj Bernbom er anført som "indvæner" under matrikelnr. 328. Hans jordbesiddelser var 1 skæppe, 1 fjerdingkar og 2 album hartkorn. Skatten var 6 mark pr. tønde hartkorn, hvilket indebar, at Nicolaj Bernbom skulle betale 1 mark og 1 skilling i hartkornsskat. Der er dog ikke kvitteret for, at han har betalt.

Det fremgår af skattelisterne, at Nicolaj Bernbom i 1807 og 1810 (og sandsynligvis også i den mellemliggende periode) boede til leje hos en Lene Clausdatter Lollik [3]. Hun var så uheldig at dø, og derfor kom hendes hus på offentlig auktion den 11. maj 1811. Skomagermester Nicolaj Bernbom blev den højstbydende med 1.312 rigsdaler, så nu blev han husejer [5]. Huset lå i Fiskergade (matrikelnr. 328). Til huset hørte en gårdsplads, en have, en jordlod (nr. 15) i Sønderforste og en jordlod (nr. 22) på Nyhede. Disse to jordlodder, der lå uden for byen, var tillagt huset i 1771 [6] som led i en udskiftning af byens fællesjord [7].

Huset i Fiskergade har senere ændret matrikelnr. til nr. 435 i ejerlavet Ribe Bygrunde [8] og har i dag adressen Fiskergade 3 [9]. Det blev bygget i første halvdel af 1600-tallet (efter ca.

1623) [10] og har været fredet siden 1919 [9, 11]. Det var oprindeligt et 11 fag dybt bindingsværksgavlhus, hvoraf de otte fag er bevaret [11].

Der er grænser for, hvor dårlig Nicolaj Bernboms økonomi kan have været, når han har haft råd til at købe hus. Måske har han ikke kunnet betale sin skat, fordi han skulle spare op til et huskøb? Han måtte dog låne 887 rigsdaler af Ribe Stifts offentlige midler mod første prioritet i ejendommen [6], før han den 16. december 1811 kunne betale for huset og få skøde på det. Fandens fødselsdag blev også fejret i starten af 1800-tallet, for Nicolaj Bernbom skulle betale 4 % i rente den 11. juni hvert år.

I perioden 1810-1813 blev Nicolaj Bernbom pålagt en række forskellige skatter [3], som næppe har været velkomne, når han samtidig skulle forrente en panteobligationsgæld. Nogle af skatterne klarede han ved at lade være med at betale. Efter 1810 blev næringsskatten tilsyneladende afløst af en indkomstskat og grundskatten af en bygningskat og en hartkornsskat. I 1811 skulle Nicolaj Bernbom således betale 1 rigsdaler i indkomstskat, 5 mark og 11 1/2 skilling pr. halvår i bygningskat og 1 mark og 1 skilling i hartkornsskat.

Det var dog ikke slut med det. I samme periode skulle han betale sandflugtsskat (6 skilling pr. tønde hartkorn), jord- og tiendeafgifter, ildstedsskat og skat til fattiggassen. Nicolaj Bernbom var dog så fattig, at han ikke fik betalt sin skat til fattiggassen. Endvidere blev Ribes borgere i bogstavelig forstand brandbeskattet, da de i 1810 skulle betale en ekstraskat til dækning af en ny sprøjte og flere brandredskaber til brandkorpset [3].

Det fremgår af skatteprotokollen [4], at Nicolaj Bernbom i 1810 og 1811 havde en årlig indkomst på 125 rigsdaler. Til sammenligning kan fra skatteprotokollen i 1811 nævnes, at den årlige indkomst i rigsdaler var 300 for en amtsfuldmægtig, 400-500 for en købmand, 425 for en skolelærer, 700 for en præst, 1.400 for en apoteker, 2.300 for en amtsforvalter, 6.000 for en stiftamtmand og 6.100 for en biskop. Dengang var der noget ved at være offentligt ansat!

Man kunne fristes til at tro, at prioritetsgælden øgede skomagermesterens produktivitet, for i 1812 og 1813 var hans årsindkomst steget til henholdsvis 200 og 225 rigsdaler [4]. En sandsynligere forklaring er dog, at der under Napoleonskrigen i 1812-1813 var en kraftig inflation, der i 1813 endte med, at Courantbanken, der udstedte seddelpenge, gik fallit, og staten gik bankerot [12].

Skomagermester Nicolaj Bernbom var 64 år, da han døde den 11. november 1826. Der blev afholdt skifteforretning den 13. november 1826 og den 26. juni 1827 [13]. Ved sin død var Nicolaj Bernbom fortsat ejer af huset i Fiskergade og de to tilhørende jordlodder. Det fremgår af skiftet, at huset bestod af 8 fag egebindingsværk i to etager med grundmur til gaden. Huset havde to stuer, et køkken og mindst to kamre. Den faste ejendom var vurderet til 200 rigsdaler.

Hvis man undrer sig over, at vurderingen af den faste ejendom var langt lavere end købsprisen (1.312 rigsdaler) i 1811, er årsagen den mellemliggende statsbankerot. Efter statsbankerotten blev rigsdalerens værdi anderledes, og de to beløb kan derfor ikke sammenlignes. Rigsdalerens ændrede værdi var også årsag til, at Nicolaj Bernboms panteobligationsgæld i huset på 887 rigsdaler dansk courant (dvs. i seddelpenge) i 1813 blev konverteret til 266 rigsbankdaler 9 3/5 skilling sølvværdi [6].

I skifteprotokollen er registreret alle boets ejendele [13]. Det har tidligere (jf. kapitel 4) været nævnt, at det var almindeligt, at en købstadsfamilie havde et par husdyr. Familien Bernbom

havde en gammel, rødbrøget ko og et får. Der var også en sengehest, men den tæller vist ikke med blandt husdyrene. Hjemmet var efter datidens forhold relativt veludstyret og bærer ikke præg af at have været et fattigt hjem.

Blandt de ejendele, der er ukendte i de fleste nutidige danske hjem, kan nævnes en spytbakke, en potpourrikrukke (dvs. en krukke med vellugtende stof), en snustobaksdåse, en klynkasse (klyne er en slags mosetørv), en spinderøk, en servietpresser og en øltønde. Nicolaj Bernbom havde været parat til at forsvare hjemmet mod enhver fjende, for han efterlod sig en sabel uden skede.

Til skomagerarbejdet hørte bl.a. et værkstedsbord, to skomagerhamre, fire huder og ca. 60 skolæster. Hjemmets kunstneriske islæt bestod af 10 skilderier. Der var også sørget for lidt åndelig føde. Den eneste bog var en huspostil, dvs. en samling af bønner og prædikener til andagtsbrug.

Boopgørelsen kan give et indtryk af, hvordan Nicolaj Bernbom gik klædt. Han efterlod sig otte hørgarnsskjorter og tre blågarnsskjorter, to par uldstrømper, et par bukser, et par lyseblå bukser, en grøn trøje, en vest, en gammel, blåstribet vest, en sort kjol (dvs. en jakke), en grøn frakke, en gammel, grøn frakke, en hat, et par gamle støvler og sidst, men ikke mindst en nattrøje og tre gamle nathuer. Han kan have været ret præsentabel, når han promenerede i Fiskergade i sit søndagstøj.

Enken, Ester Andreasdatter Vandløse, erklærede, at hun ikke så sig i stand til at overtage boet. Det må være udtryk for, at hun ikke har villet vedgå arv og gæld, dvs. hun må have forventet, at gælden ville være større end boets formue. Boets ejendele blev derfor sat på auktion, og indtægterne blev brugt til at afdrage på gælden. Arvingerne, der var de syv overlevende børn af første ægteskab, fik overladt boets evt. midler til fri rådighed og disposition imod at afholde skifteomkostningerne.

Det fremgår af skifteprotokollen, at huset i Fiskergade var solgt af arvingerne under hånden uden om skifteretten. Når de har fået lov til det, må man formode, at arvingerne samtidig har forpligtet sig til at betale boets gæld. Skiftet afslører ikke, hvem køberen af huset var. Jeg er dog i stand til at afsløre, at huset blev købt af Niels Christiansen [6], der i 1827 blev gift med Nicolaj Bernboms datter, Cathrine Marie (jf. nedenfor).

Herefter stod enken tilbage uden bolig og uden ejendele og måtte forsørge sig selv. Den 2. november 1830 fik hun en høkerbevilling, dvs. hun måtte "som høker udsælge i små partier fødevarer til Ribe bys indvånere, dog uden dermed at forbinde værtshushold, udskænkning af brændevin eller beværtning" [14]. Det anføres endvidere, at bevillingen ophører at være gældende, "såfremt hun inlader sig i ægteskab". Ved folketællingen i 1834 boede Ester Bernbom andetsteds i Fiskergade, hvor hun levede af høkeri.

"Esther Bernbom født Andreasdatter Vandløse" døde den 11. oktober 1837 (Ribe Domsogn) i en alder af 66 år. Hendes liv fik en tragisk afslutning. Det fremgår af kirkebogen, at hun blev begravet uden jordpåkastelse med amtets tilladelse af 13. oktober 1837. Det betyder med stor sandsynlighed, at hun havde begået selvmord. Indtil 1867 måtte selvmordere ikke begraves i indviet jord, dvs. på kirkegården, og de sædvanlige ceremonier måtte ikke anvendes. Det var meget alvorligt, for ifølge den daværende folketro kunne man ikke finde hvile og komme i himlen, hvis man blev begravet uden for kirkegården [15].

Amtet kunne dog give dispensation, hvis man kunne påvise, at den døde havde været utilregnelig, da selvmordet skete. Ester Andreasdatter Vandløse havde åbenbart været tilstrækkeligt utilregnelig til, at hun fik dispensation til at blive begravet inden for kirkegårdsmuren, men hun måtte undvære den sædvanlige jordpåkastelse.

Min tipoldefar, Nicolaj Diderichsen Bernbom, er nærmere omtalt i kapitel 4. Der mangler derfor levnedbeskrivelser for seks af Nicolaj Bernboms og Ellen Kirstine Friderichsdatters børn, før dette kapitel er afsluttet.

Den ældste søn, Henrich Julius Bernbom, blev senere kaldt for Henrik Bernbom, så det vil jeg kalde ham efterfølgende. Ved folketællingen i 1801 var den 13-årige Henrik flyttet hjemmefra. Han var læredreng hos skomager Simon Eliassen i Ribe, hvor han fik kost og logi. Så havde skomager Bernbom en mund mindre at mætte.

Året efter (25. april 1802) blev Henrik Bernbom konfirmeret i Ribe Domkirke. På samme konfirmandhold var en pige, der hed Maren Jensdatter (døbt 20. august 1786, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Lidt romantik skader ikke i en slægtshistorie, så jeg vælger at tro, at de under konfirmationsforberedelsen sendte hinanden stjålne og strengt forbudte blikke.

Det er i hvert fald en kendsgerning, at de to blev trolovet ca. 8 år senere (27. maj 1810) og efterfølgende gift i Ribe Domkirke i juni 1810 (dato mangler i kirkebogen). Vi undgår ikke at høre om Simon Eliassen igen, for han var forlover sammen med en J. Jensen, der formentlig var Marens far, Jens Jensen Gørtler. Henrik Bernbom var skomagersvend ved vielsen, og brud og brudgom var begge 23 år.

Bruden må have været synligt gravid, for Henrik og Maren fik en datter, Ellen Kirstine Bernbom, den 11. august 1810 (Ribe Domsogn). I kirkebogen omtales Henrik Bernbom som skomager, hvilket formentlig betyder, at han har nedsat sig som skomagermester efter vielsen. Ved næste barns fødsel i 1812 er der ingen tvivl mulig, for der anføres han at være skomagermester.

Indtjeningen som nyetableret skomagermester var ikke specielt stor. I 1811 og 1812 tjente Henrik Bernbom henholdsvis 112 ½ og 150 rigsdaler [4], dvs. lidt mindre end faderen, skomagermester Nicolaj Bernbom. I 1813 var der kommet mere gang i forretningen, for da var han nået op på samme indtægt (225 rigsdaler) som sin far.

Henrik Bernbom og Maren Jensdatter fik i alt ni børn, der alle blev født og døbt i Ribe Domsogn. Nr. to i rækken var Marie Bernbom (født 4. september 1812). De resterende syv var Anne Beate Bernbom (født 13. juli 1815), Jensine Juliane Bernbom (født 2. august 1817), Jens Jensen Bernbom (født 13. maj 1819), Nicoline Bernbom (født 11. april 1822), Nicolaj Bernbom (født 29. februar 1824, død 4. marts 1824), Hendriette Marie Bernbom (født 26. maj 1825) og Ester Maria Fridericha Bernbom (født 16. maj 1827). Der var sammenhold i Bernbom-familien, for fem af Henrik Bernboms seks søskende opnåede at blive fadder til et af hans børn.

Det fremgår af tilgangslisten i Sankt Katharine Sogn, at familien Bernbom i 1828 flyttede internt i Ribe fra Frue Sogn (dvs. Domsognet) til Sankt Katharine Sogn. Familiens otte børn er anført på tilgangslisten, så de må alle have været hjemmeboende. Da familien i 1831 flyttede tilbage til Frue Sogn, er den på afgangslisten anført at være på otte personer, dvs. to af

børnene må være flyttet hjemmefra i mellemtiden. Ved folketællingen i 1834 boede familien i Klostergade (matrikelnr. 77) i Ribe. Henrik Bernbom var fortsat skomager, og nu var det kun de fire yngste børn, der boede hjemme.

Enten har Henrik Bernbom ikke kunnet klare sig i konkurrencen mellem Ribes mange skomagere, eller også har han været udsat for noget, der har gjort ham uarbejdsdygtig. En gennemgang af fattigregnskaberne i Ribe i perioden 1836-1853 [16] viser, at han fra 1837 og til sin død i 1848 fik periodevis understøttelse af fattigvæsenet. I 1837 fik Henrik Bernbom betalt to skjorter af fattigvæsenet. Endvidere betalte fattigvæsenet 1 mark og 8 skilling i leje, så han kunne få stillet et stykke havejord i St. Peders Toft til rådighed. Det sidste må have været et indirekte tilskud til fødevarer, så han selv kunne dyrke grøntsager til familien.

I 1838 bevilgede fattigvæsenet en skudsmålsbog til Henrik Bernboms datter, Noline. Skudsmålsbogen var en nødvendig forudsætning for, at hun efter sin konfirmation kunne få en plads som tjenestepige og dermed kunne forsørge sig selv.

Henrik Bernbom må fortsat have haft en indtjening som skomager, for han fik primært hjælp af fattigvæsenet i sygdomsperioder. I 1838 fik han tildelt 1 mark om ugen, mens han var syg fra 25. april til 5. juni. Derudover fik han tildelt et par brød som fødevarerhjælp. Sygdommen krævede medicin, der også blev betalt af fattigvæsenet. Det fremgår af apotekets regning, at han fik mikstur, saft, kinadekokt, lakserolie (dvs. afføringsmiddel) og dråber. I 1839 havde han igen en sygdomsperiode af ca. en måneds varighed, hvor han fik pengehjælp, brødhjælp og medicin af fattigvæsenet.

Ved folketællingen i 1840, hvor Henrik Bernbom var 52 år, boede han med sin hustru og de to yngste børn i Almisseboderne i Klostergade i Ribe. Det er anført om dem alle fire, at de "nyder almisse i byen". Henrik Bernboms indtjening må derfor have været så ringe, at han ikke har kunnet forsørge sig selv og sin familie. Almisseboderne var friboliger til fattige. Her boede de sammen med ca. 50 andre, der også nød almisse i byen.

Ved folketællingen i 1845 boede Henrik Bernbom og Maren Jensdatter fortsat i Almisseboderne i Klostergade, og de modtog fortsat almisse. Det fremgår af fattigregnskaberne, at Henrik Bernboms hustru i 1845 modtog 1 rigsdaler og 2 mark i understøttelse fra Mogens Graves legat.

I 1847 havde Henrik Bernbom igen et par sygdomsperioder, hvor han fik midlertidig understøttelse på 24 skilling om ugen samt medicinhjælp. Sygdommen fortsatte i 1848, hvor han fik økonomisk tilskud i 10 uger og store mængder af medicin. Medicinen var bedre for apotekerens økonomi end for Henrik Bernboms helbred. Han døde nemlig af vattersot den 30. april 1848 (Ribe Domsogn) i en alder af 61 år. I dødsanmeldelsen omtales han som "forrige skomagermester samt fattiglem" [17].

Hans enke, Maren Jensdatter, var ikke sluppet fri af fattigvæsenets sparsomme omsorg ved folketællingen i 1850. Hun boede i Gæsteboderne i Brede Slippe i Ribe. Det er anført, at hun arbejdede som syerske, men det fremgår samtidig, at hun fik fri hus af fattigvæsenet. Fattigregnskaberne tyder ikke på, at hun fik anden form for hjælp af fattigvæsenet, dvs. hun tjente selv til føden, og fattigvæsenet bekostede hendes logi. Det har næppe været en luksustilværelse. Hendes trængsler fik en ende i 1852, idet hun døde den 18. maj (Sankt Katharine Sogn, Ribe) i en alder af 65 år. Kirkebogen anfører, at hun var hospitalslem, dvs. på fattigunderstøttelse, i Ribe.

Friderich Valentin Bernbom blev i starten af sit liv kaldt for Friderich. Senere i livet blev for-danskningen Frederik anvendt. Jeg vælger her at omtale ham som Frederik Bernbom.

Frederik blev sendt tidligt hjemmefra. Ved folketællingen i 1801, hvor han var 11 år, boede han i Fiskergade nr. 167 i Vejle hos sin farbror, kobbersmed Hans Christian Bernbaum (jf. kapitel 13). Frederik Bernbom var kommet tidligt ud på arbejdsmarkedet, for det er anført, at han var læredreng. Det lærte han tilsyneladende en hel del af, for han klarede sig godt senere i livet.

Hans konfirmation er ikke fundet i Ribes kirkebøger. Det er derfor sandsynligt, at han blev konfirmeret i Vejle, hvor konfirmationerne mangler i kirkebogen på det relevante tidspunkt. Fødebyen Ribe trak dog så meget i Frederik Bernbom, at han vendte tilbage. Han må formodes at have boet i Ribe, da han den 9. september 1810 var fadder ved en barnedåb hos storebror, Henrik Bernbom.

Den 12. december 1812 blev Frederik Bernbom trolovet (Ribe Domsogn) med Else Kirstine Jensdatter Borch (døbt 12. december 1790, Tjæreborg Sogn, Ribe Amt). Hun havde efter datidens forhold en intellektuel baggrund, idet hun var datter af degnen og skoleholderen, Jens Borch, fra Tjæreborg Sogn.

De to forlovere var ”J. Jensen” og ”Bernbom”. Sidstnævnte må formodes at have været Frederiks far, skomagermester Bernbom. Forlovere skulle ikke kun bevidne, at det kommende ægteskab ikke stred mod gældende anordninger. De skulle også udstede en slags lægeattest, idet de skulle bevidne, at de kommende ægtefæller ”begge har haft småkopperne”, dvs. naturlige børnekopper.

Baggrunden for den sidstnævnte erklæring var et ønske om at begrænse de jævnlige og meget dødelige koppepidemier ved at vaccinere dem, der ikke havde haft naturlige børnekopper. Kongen havde derfor besluttet, at præsterne fra 1. november 1811 ikke måtte vie folk, medmindre de kunne bevise, at de var vaccinerede eller havde haft naturlige kopper [12].

Vielsen fandt sted i Domkirken den 29. december 1812. Frederik Bernbom var 23 år, og Else Kirstine Borch var 22 år. Frederik Bernbom anføres at være gørtler. En gørtler var en håndværker, der fremstillede brugsgenstande, f.eks. beslag og bæltespænder, i messing, bronze, kobber eller andre metaller.

Selv en degnedatter kunne blive gravid i utide. Den 20. marts 1813 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) fødte Else Kirstine en datter, Ellen Kirstine Bernbom, der var opkaldt efter sin farmor. I kirkebogen anføres Frederik Bernbom at være gørtlersvend. Ellen Kirstine døde dog som 7-årig (16. juni 1820, Ribe Domsogn).

Den 5. august 1813 fik Frederik Bernbom borgerskab som gørtler [18], og derefter arbejdede han som gørtlermester i Ribe. I starten måtte han nøjes med en beskedent indtægt, idet han i 1813 tjente 210 rigsdaler [4].

Frederik Bernboms økonomi må hurtigt have forbedret sig, for den 18. april 1815 fik han skøde på et hus (matrikelnr. 176a) i Skolegade i Ribe [8]. Den 12. januar 1831 tilkøbte han matrikelnr. 176b. Huset fik senere matrikelnr. 215 og endnu senere matrikelnr. 314 [8], der ifølge tingbogen ikke eksisterer i dag. Frederik og Else Kirstine boede i huset i Skolegade i resten af deres liv.

Else Kirstine Borch nåede i en periode på lidt over tyve år at føde 11 børn, hvoraf kun de fem nåede at blive voksne. Døb og evt. begravelse for alle de efterfølgende børn foregik i Ribe Domsogn. De fire af Frederik Bernboms søskende, der boede i Ribe, kom alle i brug som faddere. Caroline Bernbom blev født den 27. juli 1815. Derefter fulgte børnene Johanna Fridericha Bernbom (født 9. oktober 1817, død 20. juli 1819), Nicolaj Christian Bernbom (født 2. februar 1820, død 11. juli 1820), endnu en Nicolaj Christian Bernbom (født 24. april 1821), Ellen Kirstine Bernbom (født 22. oktober 1823, død 17. januar 1840) og Jens Julius Bernbom (født 25. april 1826, død 24. marts 1833).

Den 1. september 1828 måtte Else Kirstine Borch igennem en tvillingefødsel, der kun blev en halv succes. Den resulterede i to døtre, hvoraf den ene var dødfødt. Den levedygtige datter blev opkaldt efter begge sine forældre, idet hun blev døbt Frideriche Else Kirstine Bernbom. De to yngste børn kom til at hedde Laurids Peter Bernbom (født 17. oktober 1832) og Jensine Bernbom (født 31. december 1834).

Ved folketællingen i 1834 boede Frederik Bernbom og Else Kirstine Borch (kaldet Stine Borch) i huset i Skolegade i Ribe med fem børn. Til huset, som i 1848 betegnedes med matrikelnr. 215, hørte to jordlodder og to holmskifter (dvs. jordstykker på Ribe Holme) uden for byen [19]. Ved folketællingen i 1840 var de tre yngste børn hjemmeboende, og det var de også ved næste folketælling i 1845.

Man får et indtryk af Frederik Bernboms arbejde som gørtler via borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol. Den indeholder i perioden 1827-1841 en oversigt over alle de regninger, der blev anvist af kommunen [20]. Regningerne viser, at Frederik Bernbom bl.a. lavede uspecificeret messingarbejde, udborede mundstykker, lavede en vandtæt messingtap, lavede arbejde på brandsprøjterne, reparerede pumpen på Torvet, lavede fire polititegn til vægterne og loddede en skrue. Han leverede også 100 stk. gulbrændte mursten og nogle kampesten til kommunen, så han har været en alsidig forretningsmand. Til fattigvæsenet leverede Frederik Bernbom en ny messingmorter med støder [16].

Gørtlerarbejdet har tilsyneladende medført et par forretningsrejser. I 1845 og i 1851 var Frederik Bernbom i Altona [21]. Sidste gang havde han sin datter med, så det kan ikke udelukkes, at der var tale om fornøjelsesture.

Frederik Bernbom var blandt de betydningsfulde og indflydelsesrige borgere i Ribe. Det fremgår bl.a. af, at han i to perioder var medlem af borgerrepræsentationen. Som omtalt i kapitel 4 blev der med anordningen af 24. oktober 1837 [22] indført et begrænset demokrati i købstæderne, idet en kongeligt udnævnt magistrat skulle styre byen i samråd med en folkevalgt borgerrepræsentation. Både valgret og valgbarhed var dog begrænset til et mindretal bestående af byens næringsdrivende og større ejendomsbesiddere.

Da jeg indtil videre ikke har fundet andre forfædre end Frederik Bernbom, der har været politisk aktive, vil jeg her bruge et par sider på at fortælle om hans kommunalpolitiske karriere.

Demokratiet holdt sit indtog i Ribe lørdag den 3. februar 1838 kl. 9, hvor der efter foregående bekendtgørelse såvel i Stiftsavisen som ved trommeslag var indkaldt til møde for samtlige valgberettigede på byens rådstue. På mødet skulle vælges tre borgerrepræsentanter, seks ligningsmænd og tre revisorer [23]. Borgerrepræsentationen havde syv medlemmer, men

som led i en overgangsordning fortsatte fire af de borgere, der indtil da havde siddet i et ikke-folkevalgt borgerudvalg, i den nye borgerrepræsentation.

Der var ikke på forhånd opstillet kandidater, idet ovennævnte tillidshverv var borgerligt ombud, som alle valgbare havde pligt til at påtage sig uanset, om de havde lyst eller ej. Der var tale om tidskrævende arbejdsopgaver, idet de folkevalgte dengang varetog en stor del af de opgaver, der i dag udføres af en kommunal administration. Tillidshvervene var ulønnede, og det er derfor forståeligt, at de ikke var specielt attraktive.

De folkevalgte blev valgt én ad gangen, dvs. først stemte man om den første ledige plads som borgerrepræsentant, dernæst om den anden plads osv. Gørtlermester Frederik Bernbom må have været populær, for han blev valgt som den første borgerrepræsentant med 69 stemmer. Nærmeste konkurrent, hørsvinger (dvs. håndværker, der tilberedte hør) Ole Gotliebsen, fik 25 stemmer, men blev dog valgt i næste runde.

Det viste sig vanskeligere at få valgt den tredje borgerrepræsentant. Man havde ret til at frasisge sig valget, hvis man i forvejen havde påtaget sig visse andre kommunale tillidshverv. Købmand Giørtz fik flest stemmer, men han undslog sig, fordi han som assistent ved brandkorpset var fritaget for at overtage flere af byens bestillinger. Ved et omvalg fik skomager Greisen flest stemmer, men han undslog sig også, fordi han var brandmajor. Ved endnu et omvalg fik købmand Bech flest stemmer. Også han undslog sig med henvisning til, at han var kvartermester ved brandkorpset. Da denne post ikke indebar fritagelse for andre borgerlige hverv, måtte han mod sin vilje indtræde i borgerrepræsentationen [23].

Ved den efterfølgende konstituering den 8. februar 1838 blev Frederik Bernbom valgt som medlem af fattigkommissionen. Året efter blev han valgt til medlem af bygningskommissionen [20].

Da Frederik Bernbom som omtalt ovenfor udførte gørtlerarbejde for kommunen, var han som borgerrepræsentant i en slags dobbeltrolle. Det kunne tilsyneladende give problemer. Ifølge referatet af et kommunalbestyrelsesmøde, dvs. fællesmøde for magistrat og borgerrepræsentation, den 14. august 1841 [20] nægtede borgerrepræsentant Ussing at deltage i møderne, så længe borgerrepræsentant Bernbom ikke blev ekskluderet som borgerrepræsentant. Ussing mente, at Frederik Bernbom skulle ekskluderes på grund af hans fremgangsmåde ved udførelsen af en arbejdsopgave for kommunen. Ussing var snedkermester og hed Peder til fornavn.

Da kommunalbestyrelsen ikke havde noget at udsætte på Frederik Bernboms udførelse af den pågældende arbejdsopgave, blev Ussings påstand om udelukkelse af Bernbom ikke fulgt. Frederik Bernbom havde i samme anledning anlagt injuriersag mod Ussing, og kommunalbestyrelsen tilkendegav, at den ikke havde noget imod, at Ussing udeblev fra møderne, indtil der var faldet dom i injuriersagen.

Dommen i injuriersagen faldt den 19. september 1843 [24]. Det fremgår, at snedkermester Ussing på et borgerrepræsentantmøde den 16. januar 1841 havde udtalt, at ”gjørtler Bernbom var en bedrager, fordi han havde bedraget byen ved påsættelse af noget bly på slusebroen”. Denne beskyldning blev af retten kendt grundløs, og snedkermester Ussing blev dømt til at betale 50 rigsdaler til Ribes fattigkasse. Forinden (marts 1843) var Ussing fratrukket i utide som borgerrepræsentant [23].

Det fremgår af borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol, at Frederik Bernbom holdt fast ved sine synspunkter, selv om han var i mindretal. Han lagde tilsyneladende vægt på at begrænse de kommunale udgifter. Således afgav han den 18. juli 1840 en mindretalsudtalelse, fordi han ikke kunne stemme for, at der skulle nye tagsten på brandkorpsets sprøjtehus. I oktober 1841 nægtede han sammen med to andre borgerrepræsentanter at underskrive næste års kommunale budget, fordi han ikke kunne tilslutte sig en stigning i udgifterne til skolevæsenet. Frederik Bernbom var forkæmper for offentlighed i forvaltningen, idet han den 14. september 1842 sammen med et knebent flertal stemte for, at borgerrepræsentationens møder skulle være offentlige [20].

Ved udgangen af 1842 udtrådte Frederik Bernbom efter tur ved lodtrækning af borgerrepræsentationen [20, 23]. Det har han næppe været ked af, for da han blev valgt igen ved et ekstraordinært valg den 9. marts 1843 [23], undslog han sig. Det gjorde han med henvisning til en bestemmelse om, at en afgået borgerrepræsentant ikke var pligtig til at modtage valg før end efter forløbet af et så stort antal år, som det, hvori han havde fungeret som borgerrepræsentant [22].

Ved valget den 4. januar 1849 blev Frederik Bernbom igen valgt som borgerrepræsentant [25], og denne gang kunne han ikke undslå sig. Han blev efterfølgende indvalgt i fattigkommissionen, bygningskommissionen og indkvarteringskommissionen [20]. Dengang var det i garnisonsbyer kommunens opgave at skaffe privat indkvartering til de menige soldater, og den opgave tog en indkvarteringskommission sig af.

Stemningen i Ribes indkvarteringskommission må have været krigerisk. Et andet medlem af indkvarteringskommissionen var krigsråd Søren Juel, der tillige var rådmand, byskriver og birkeskriver i Ribe [26]. Borgerrepræsentationen blev indkaldt til et ekstraordinært møde uden Frederik Bernboms deltagelse den 5. juni 1849 [20]. Anledningen til mødet var, at krigsråd Juel havde anlagt injuriersag mod Frederik Bernbom på grund af sidstnævntes fornærmelige udtalelser på et møde i indkvarteringskommissionen. Borgerrepræsentationen fandt det uhensigtsmæssigt, at de to skulle arbejde sammen i indkvarteringskommissionen under en verserende injuriersag. Derfor enedes man om at foreslå amtet, at dets repræsentant, krigsråd Juel, blev udskiftet med en anden, idet borgerrepræsentationen i så fald ville udpege en anden repræsentant end Frederik Bernbom.

Her kender jeg ikke injuriersagens udfald. Det fremgår af et referat af et møde i borgerrepræsentationen den 17. januar 1851 [20], at ”Som medlem af såvel bygningskommissionen som indkvarteringskommissionen vedbliver Bernbom ifølge almindeligt ønske”. Dette tyder ikke på, at krigsråd Juels injuriersag helt har kunnet få lukket munden på Frederik Bernbom.

Frederik Bernboms politiske karriere sluttede den 2. januar 1852 kl. 10, hvor han fratrådte som borgerrepræsentant efter at have fungeret i den lovbestemte tid [25]. Mødereferaterne efterlader indtryk af, at han har været en lidt kontroversiel politiker, der har haft sine meningers mod.

I 1848 var han som omtalt i kapitel 4 sammen med sin bror, snedker Nicolaj Bernbom, medlem af den forsvarskomit , der skulle planlægge forsvaret af Ribe by under den første af de to slesvigske krige. Ifølge oplysningerne i kirkebogen ved hans død havde Frederik Bernbom endvidere en bibeskæftigelse som opsynsmand ved domkirken.

Ved folketællingen i 1850 var de halv voksne døtre, Frederikke og Jensine, stadig hjemmeboende. Nu havde Frederik Bernbom fået råd til en tjenestepige. Ved folketællingerne i både 1855 og 1860 var de efterhånden meget voksne døtre endnu ikke flyttet hjemmefra. Det er uvist, hvad de har fået deres tid til at gå med, for der var fortsat ansat en tjenestepige. Forældrene slap for at forsørge døtrene for evigt, for de endte begge to med at blive gift.

Frederik Bernbom og Else Kirstine fik kun kort tid til at nyde en tilværelse uden hjemmeboende børn, for datteren Frederikkes ophold ude i verden blev kortvarigt. Ved folketællingen i 1870 var hun blevet enke og var flyttet tilbage til forældrene i Ribe sammen med sin 2-årige datter. Frederik Bernbom og Else Kirstine Borch havde nu en alder, der gør det sandsynligt, at Frederikke har aflastet dem ved at tage sig af den daglige husholdning sammen med tjenestepigen.

Frederik Bernbom var 81 år, da han døde den 20. november 1870 (Ribe Domsogn) af gastrisk feber, dvs. tyfus [12]. Begravelsen blev noget særligt, for det er anført, at halvdelen af skolekoret sang, og at hele fem klokker ringede. De fleste begravelser blev klaret uden klokker eller med to klokker, og det skyldes formentlig, at brugerbetalingen var afhængig af antallet af klokker. Kirkebogen anfører dog, at Frederik Bernboms fem klokker var gratis. Min formodning er, at han fik denne gratis klokkeservice, fordi han havde været opsynsmand ved domkirken.

Hans enke, Else Kirstine Bernbom, døde den 14. februar 1876 (Ribe Domsogn). Dødsårsagen var ifølge dødsattesten "alderdom", og det er ikke overraskende i betragtning af, at hun blev 85 år. Hun måtte nøjes med tre klokker og et halvt skolekor til sin begravelse. Datteren, Frederikke, døde 13 dage senere af lungebetændelse (jf. dødsattesten). Der blev ikke gjort forskel, for Frederikke blev også begravet med tre klokker og et halvt skolekor.

Else Kirstine Bernbom havde siddet i uskiftet bo efter Frederik Bernboms død [27]. Derfor blev arven først gjort op efter hendes død. Det fremgår af skifteprotokollen, at enken havde brugt lidt af formuen, mens hun sad i uskiftet bo. Boopgørelsen [28] formodes alligevel at give et nogenlunde retvisende billede af Frederik Bernboms økonomi.

Selv om Frederik Bernbom ikke ligefrem har været rig, har han efter datidens forhold haft en god økonomi. Han var ejer af huset, matrikelnr. 215, i Skolegade og ejede derudover tre jordlodder og flere værdipapirer. Fortegnelsen over boets løsøre bærer præg af et nogenlunde velstående borgerhjem, f.eks. var der fem sølvskeer og mange tallerkener og glas.

Boopgørelsen viser, at arven efter fradrag af begravelsesomkostninger, skifteomkostninger og arveafgift var på 11.283,70 kr. Det var et stort beløb dengang. Til sammenligning kan anføres, at prisen for begravelsen var på 179,24 kr. Det kan således konstateres, at det ikke var alle Bernbom-brødrene, der endte i fattighuset.

Julius Bernbom flyttede i lighed med sine storebrødre hjemmefra i en tidlig alder. Han blev konfirmeret i Fredericia den 24. april 1808 (Trinitatis Sogn, Fredericia, Vejle Amt). Der foreligger ikke oplysninger om, hvad han lavede i Fredericia, eller hvem han boede hos. Da han senere var skomager, er det nærliggende at gætte på, at han var i skomagerlære hos en skomagemester i Fredericia.

Julius var sandsynligvis flyttet tilbage til Ribe igen, da han den 11. oktober 1812 var fadder ved en barnedåb hos storebror, Henrik Bernbom. Den 10. maj 1813 rejste Julius Bernbom fra

Ribe til Vejle [29]. Formålet med og varigheden af besøget i Vejle er ukendt, men han kan tænkes at have arbejdet som skomagersvend i Vejle i en periode. Den 28. juli 1815 var han fadder hos storebror, Frederik Bernbom, så da må han formodes at have boet i Ribe. Den 21. december 1815 tog han borgerskab som skomager i Ribe [18]. Han kunne nu nedsætte sig som skomagermester og var dermed giftelkar.

Den 24. februar 1816 blev Julius Bernbom gift (Sankt Katharine Sogn, Ribe) i en alder af 24 år. Det fremgår af kirkebogen, at han var skomagermester i Ribe. Bruden var den 22-årige Dorthea Clemensdatter Madsen (født 17. marts 1793, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Forloverne var Julius Bernboms far, Nicolaj Bernbom, og en i dette kapitel hyppigt omtalt skomagermester ved navn Simmon (med to m'er) Eliassen.

Og så kommer det sædvanlige spørgsmål: Var bruden gravid ved vielsen? Og så kommer det sædvanlige svar: Ja! Dorthea Clemensdatter var dog så lidt gravid, at hun muligvis ikke selv har været klar over det. Nicolaj Bernbom blev født den 4. oktober 1816 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Det næste barn, Stephan Bernbom, fik et kort liv (født 2. november 1818, død 13. februar 1819, Sankt Katharine Sogn, Ribe).

Det gjorde Dorthea Clemensdatter også, for hun var kun 28 år, da hun døde den 8. december 1821 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Helt efter sædvanen fandt Julius Bernbom sig en ny kone i løbet af mindre end et år efter hustruens død. Den 24. maj 1822 blev enkemand og skomagermester Julius Bernbom gift med jomfru Barbara Kirstine Kruse i alterlysenes skær i Sankt Katharine Kirke. Skomagermestrene Nicolaj og Henrik Bernbom, dvs. hans far og hans storebror, var forlovere.

Det forbliver en gåde, hvordan Julius har fundet sammen med Barbara Kirstine Kruse, der blev kaldt for Kirstine. Det fremgår af kirkebogen, at hun var fra Korsør. Hun var 27 år (født 6. februar 1795, Sankt Povl Sogn, Korsør, Sorø Amt) og var blevet konfirmeret i Korsør i 1808. Hun var datter af færgemanden i Korsør. Faderen må have sejlet hende over Storebælt på et tidspunkt inden vielsen.

Det kan skyldes afstanden mellem Ribe og Korsør, at Kirstine Kruse ikke var gravid ved vielsen. Til gengæld er der tegn på, at hun blev gravid på selve bryllupsnatten, for hendes første barn, sønnen Gunder Kruse Bernbom, blev født ca. ni måneder efter vielsen (født 22. februar 1823). Han blev opkaldt efter færgemanden. Det hjalp ham ikke på livets farefulde sejlads, for lille Gunder døde den 7. april 1823. Han og de efterfølgende børn blev alle døbt/begravet i Sankt Katharine Sogn.

Julius Bernbom og Kirstine Kruse fik i alt fem børn, hvoraf de to døde som spæde. De sidste fire børn var endnu en Gunder Kruse Bernbom (født 10. juli 1824), Dorthea Bernbom (født 12. november 1826), Ole Kruse Bernbom (født 31. maj 1828, død 7. juni 1828) og afslutningsvis et mere vellykket forsøg på en Ole Kruse Bernbom (født 26. juni 1829).

Ægteskabet var ikke en dans på roser for Kirstine Kruse. Sognepræsten i Sankt Katharine Sogn meddelte i et brev til Ribe Stiftamt den 27. januar 1830, at skomager Julius Bernboms hustru agtede at søge skilsmisse fra sin mand. Som årsag angav hun, at han var drikfældig og behandlede hende dårligt [30].

Sognepræsten anførte i brevet, at han gentagne gange forgæves havde tilsagt Julius Bernbom til at møde op på hans bopæl sammen med hustruen til den lovbealede mægling. Julius Bernbom havde hver gang undskyldt sig med sygdom. Sognepræsten formodede, at der var

tale om et tomt påskud, idet Julius Bernbom efter sigende ikke ønskede skilsmisse. I et brev få dage efter (1. februar 1830) kunne sognepræsten dog oplyse, at han nu havde forsøgt at forlige ægtefællerne, men at ”min bestræbelse at stifte fred mellem disse uenige ægtefolk har været frugtesløs” [30].

Den 11. november 1830 mødte skomagermester Julius Bernbom og hustru Kirstine Kruse op i Forligskommissionen i Ribe i anledning af deres forestående skilsmisse [31]. Det fremgår af protokollen, at kommissionen forsøgte at ”formå disse ægtefolk til at hæve den imellem dem opståede uoverensstemmelse i sind og tænke måde, men i den henseende var intet at udrette”.

Forligskommissionen fastsatte derefter i samråd med de snart forhenværende ægtefæller vilkårene for separationen [31]. Ægtefællerne skulle fra dato af være ”hinanden uvedkommende”. Julius skulle forsørge sønnen, Nicolaj, fra første ægteskab, og Kirstine skulle forsørge deres tre fælles børn.

Det blev aftalt, hvad de hver især forlods skulle udtage af boet, inden boets ejendele skulle sælges på auktion. Der var bl.a. tale om en detaljeret fordeling af hjemmets dyner og puder, som dengang ofte var blandt de mest værdifulde ejendele i et hjem. Julius Bernbom fik endvidere fire stole og et bord og sit håndværktøj, og Kirstine Kruse fik sin spinderok, en garnvinde, et strygejern og et pipejern (redskab til foldning af pipekraver og huekanter). De kunne hver især beholde deres egne klæder og deres eget chatol.

Det overskud, der måtte være i boet, når deres hus og indbo var solgt, og deres gæld var betalt, skulle fordeles med $\frac{1}{3}$ til manden og $\frac{2}{3}$ til konen, idet konen skulle have den tredjedel, der tilkom børnene.

Få dage efter, den 17. november 1830, foretog skifteretten i overværelse af de separerede ægtefæller en registrering og vurdering af det fælles bo [32]. Boets største aktiv var et hus (matrikelnr. 72a) på hjørnet af Badstuegade og Hundegade med tilhørende udskiftningsjorder samt et par jordskifter. Hjemmet var forholdsvis selvforsynet med løsøre, hvoraf en ko var det mest værdifulde. Jeg gætter på, at Julius Bernboms livret var æbleskiver, for der var hele to æbleskivepander i huset.

Hjemmets sølvtoj var blevet pantsat for at slukke Julius Bernboms tørst. Han havde som håndpant for en gæld på lidt over 8 rigsdaler til en værtshusholder afleveret et søvlommeur og to sølvteskeer.

Tre dage efter skifteforretningen rejste Kirstine Kruse med tre børn fra Ribe til Korsør [21], hvor det må antages, at hun fik husly hos sin familie.

I forbindelse med bodelingen var der overvejelser om at umyndiggøre Julius Bernbom ”formedelst hans idelige drukkenskab”. I den anledning udbad stiftamtmanden sig den 16. november 1830 en udtalelse fra borgmester Heilmann i Ribe. Borgmesteren rådspurgte Julius Bernboms bror, Frederik Bernbom, og snedker Hornum, der var Kirstine Kruses værge. De frarådede begge en umyndiggørelse, da de havde håb om, at han efter, at konen havde forladt ham, ville forbedre sig og få lyst til at arbejde. De frygtede, at en umyndiggørelse ville ophidse ham så meget, at han ville blive endnu mere forfalden til drukkenskab [33].

Borgmesteren gav i sit svar til stiftamtet udtryk for, at der ikke var noget akut behov for at umyndiggøre Julius Bernbom, idet denne alligevel ikke kunne råde over sine ejendele, mens

boet var under behandling. Borgmesteren indstillede derfor den 26. november 1830, at en umyndiggørelse blev udsat indtil videre [33].

Da skifteretten afholdt sit næste møde den 18. december 1830 [32], var begge de separerede ægtefæller repræsenteret ved en stedfortræder, Julius Bernbom ved sin storebror, Frederik. Boets største kreditorer var mødt op og præsenterede krav i boet i form af panteobligations-tilgodehavender på tilsammen 154 rigsdaler, 1 mark og 10 skilling.

Behandlingen af boet blev langvarig. Næste skiftemøde blev afholdt den 9. maj 1831 [32]. Her blev der fremlagt en række fordringer (i alt 43) fra mindre kreditorer. Den største regning på 83 rigsdaler og 11 skilling var fra en anden værtshusholder. Det blev endvidere oplyst, at auktionen over boets løsøre havde indbragt 82 rigsdaler, 4 mark og 15 skilling, at huset var blevet solgt for 415 rigsdaler, og at jordskifterne var solgt for henholdsvis 66 og 25 rigsdaler.

Bodelingen blev ikke afsluttet før den 21. februar 1832 [32]. Bodelingens hovedpersoner var fraværende, men var repræsenteret ved de sædvanlige stedfortrædere. Som omtalt ovenfor var der en stor gæld i boet. Det var dog ikke lykkedes for Julius Bernbom at drikke hele formuen op. Der var så mange tilgodehavender, at det endte med et overskud på 161 rigsdaler, 3 mark og 2 skilling omregnet til sølvværdi. Overskuddet blev fordelt i tre lodder som tidligere bestemt.

Hvad blev der så af den splittede familie? Det fremgår af kirkebogens afgangliste, at Julius Bernbom med familie, 5 personer, i starten af 1831 (dato ikke anført) flyttede fra Sankt Katharine Sogn i Ribe dels til Frue Sogn (Domsognet) i Ribe, dels til Fyn. Det er en noget overraskende oplysning.

Det lyder usandsynligt, at Kirstine Kruse med tre børn mindre end to måneder efter at være flygtet til Korsør skulle være vendt tilbage til Ribe for kort tid efter at flytte til Fyn. Familiens hus blev solgt på en auktion den 25. januar 1831 [32]. Det er derfor sandsynligt, at Julius Bernbom i januar er flyttet internt i Ribe fra Sankt Katharine Sogn til Domsognet. Jeg forestiller mig, at Kirstine Kruse og børnene først er blevet registreret som fraflyttede i forbindelse med Julius Bernboms flytning. Når Fyn er anført som rejsemålet, kan det evt. skyldes, at Julius Bernbom ikke har haft præcis viden om, hvor de var flyttet hen.

Senere i 1831 (7. september) rejste Julius Bernbom fra Ribe til København [21]. Han rejste tilbage til Ribe igen den 16. oktober 1831 [34]. Formålet med rejsen er ukendt. På det tidspunkt boede hans lillebror, Hans Bernbom (jf. nedenfor), i København. Jeg tvivler på, at Julius Bernbom er rejst helt til København blot for at besøge ham. Måske har han efter skilsmissen overvejet at starte på en frisk i Hovedstaden, men har så opgivet efter at have undersøgt forholdene.

Ved folketællingen i 1834 er Julius Bernbom sporløst forsvundet. Kirstine Kruse er med stor sandsynlighed den madam Bernbom på 39 år, der i 1834 var husholderske hos kancelliråd og byfoged Jacob Møller i Præstø (Præstø Amt). Den 9-årige søn, Gunder Kruse Bernbom, var plejesøn i Korsør hos enken Maren Jørgensdatter, der var mor til Kirstine Kruse. Ole Kruse Bernbom på 5 år var også i pleje i Korsør, men det var hos en enke, Marie Elisabeth Staal, født Kruse, som må formodes at være et familiemedlem. Datteren, Dorthea Bernbom, er ikke fundet, men det er nærliggende at tro, at hun også har været sat i pleje.

Julius Bernbom dukkede op igen på kirkebogens tilgangsliste, da han i 1836 flyttede internt i Ribe fra Frue Sogn til Sankt Katharine Sogn. Julius Bernbom er muligvis gået helt i hundene efter skilsmissen, for i 1836 var han almisselem. Den 2. maj 1836 fik han medicin (pulver og dråber) på fattigvæsenets regning [16]. Sygdommen var dog så alvorlig, at han døde (26. juli 1836, Sankt Katharine Sogn, Ribe) i en alder af kun 44 år. Kirkebogen betegner ham som skomagermester i Ribe, men i dødsanmeldelsen anføres han at være almisselem [35].

Julius Bernboms ligkiste blev på fattigvæsenets regning lavet af hans bror, snedkermester Nicolaj Bernbom (jf. kapitel 4) [16]. Der var hverken korsang eller klokkeklang til Julius Bernboms begravelse.

Regning til Fattigkassen
 Som en Ruffe til Komager H. Pænt
 Julius Bernbom 1 r 4 m
 Ribe den 2. August 1836
 Nicolaj Bernbom
 1 r 4 m anvises til Udbetaling
 Skrevet
 Nicolaj Bernbom

Snedkermester Nicolaj Bernboms regning til fattigkassen for en kiste til skomager Julius Bernbom [16]. Regningen er dateret den 2. august 1836 og lyder på 1 rigsdaler og 4 mark. Det er anført, at beløbet anvises til udbetaling, og Nicolaj Bernbom har kvitteret for, at regningen er betalt.

Afdøde almisselemmers efterladte ejendele skulle sælges til fordel for fattigkassen. Julius Bernboms ejendele blev solgt på auktion den 26. september 1836 [16]. Det var overskueligt, for han efterlod sig kun en kasse, en kasket, en kuffert og et bord. Han må også have efterladt sig noget tøj, men det har formentlig været i for ringe stand til at kunne sælges. Salget indbragte i alt 3 mark og 1 skilling, som således var slutresultatet af Julius Bernboms livsværk.

Kirstine Kruse har ikke kunnet findes ved folketællingen i 1840. Folketællingen i Præstø er bortkommet i 1840, så det kan tænkes, at hun fortsat har været husholderske hos byfogeden. Ved folketællingen i 1845 befandt hun sig på Halskov Overdrev i Korsør Købstad. Her boede hun sammen med sin søn, Ole Kruse Bernbom, der var sømand. Det anføres, at hun ernærede sig ved håndarbejde. I Halskov boede flere medlemmer af Kruse-familien, så Kirstine må have følt, at hun var kommet hjem.

Ved folketællingerne i 1850 og 1855 var Kirstine Kruse fortsat enke med bopæl i Halskov. I 1850 havde hun sønnen, Ole, boende. Ved folketællingen i 1860 boede hun i Vængehuset i Halskov, hvor hun ernærede sig som høkerske. Den 6. marts samme år fik hun af magistraten i Korsør næringsbevis til at drive høkerhandel med pålæg om at afholde sig fra værtshushold [36].

Kirstine Kruse havde tilsyneladende opgivet høkerhandelen ved folketællingen i 1870. Da boede hun i Smukkerupgade i Korsør hos en slægtning, der var fisker. Hun var 84 år, da hun døde den 28. februar 1879 (Sankt Povl Sogn, Korsør). Kirkebogen anfører, at hun var ”enke efter for længst afdøde skomager Birnbaum”. Det var ingen overdrivelse, for han havde været død i 42 år.

Hans Bernbom blev konfirmeret i Ribe Domkirke i 1810. Af 22 mandlige konfirmander hed de otte Hans, så Hans Bernbom må have følt sig blandt ligemænd. Han fik bedømmelsen ”god” for kundskaber og opførsel, hvilket betyder, at han var som gennemsnittet af årets konfirmander.

Den 14. juli 1815 var ”skomagersvend Hans Bernbom af Ribe” fadder ved en dåb hos storebror, Henrik Bernbom. Det må betyde, at Hans Bernbom har været i skomagerlære i den mellemliggende periode. Den 13. maj 1816 rejste Hans Bernbom fra Ribe til Altona [29]. Det er sandsynligt, at det var starten på en tur på valsen. I hvert fald savnes der livstegn fra ham i nogle år herefter.

Med undtagelse af lillebror, Christian, blev Hans Bernboms søskende boende i Ribe. Hans Bernbom trængte dog selv til luftforandring. Den 6. august 1821 fik han i en alder af 27 år udstedt et rejsepas i København for at rejse til Ribe [34]. Der var tilsyneladende kun tale om et kortvarigt familiebesøg, for den 30. august 1821 rejste han tilbage til København [29].

Hans Bernbom blev boende i København i resten af sit liv. Den 2. december 1823 fik han borgerskab som skomagermester [37]. Det er anført i borgerskabsprotokollen, at han var ansat ved brandkorpset. Borgerskab medførte en forpligtelse til at udføre pålagte borgerlige ombud [38]. Det indebar for Hans Bernboms vedkommende, at han skulle gøre tjeneste som brandmand. Andre gjorde f.eks. tjeneste ved borgervæbningen.

Efter flytningen til København blev han lidt på skift kaldt for Birnbaum eller Bernbaum, og det har formentlig lydt lidt finere end Bernbom. Jeg vil dog fortsætte med at kalde ham for Bernbom.

Hans Bernbom har ikke været god til at planlægge, for han gjorde tingene i den forkerte rækkefølge. Den 30. august 1824 fik han en datter, og ca. en måned senere blev han den 24. september gift med barnets moder. Datteren, Jensine Nicoline Sophie, blev født og døbt på Den kongelige Fødselsstiftelse. Det var en stiftelse, hvor ugifte mødre kunne føde anonymt, men den blev også benyttet til almindelige fødsler.

Da moderen, Marie Rix (født 12. marts 1801, Trinitatis Sogn, København), var kommet på højkant efter fødslen, blev hun gift med Hans Bernbom i Helligåndskirken i København. Han var 30 år, og hun var 23 år. Maries far, Jens Rix, var skomagermester i Store Grønnegade 288, og han var den ene af forloverne. Ved vielsen boede Hans Bernbom og Marie Rix hos hendes forældre.

Hans Bernbom og Marie Rix fik i alt seks børn. De fem yngste blev alle født i Helligånd Sogn. Sophie Emilie Bernbom blev født 1. august 1826, og derefter fulgte Christian Julius Nicolai Bernbom (født 3. juli 1829, død 8. juli 1830), Nicoline Christine Bernbom (født 13. oktober 1831), Julius Edvard Bernbom (født 5. september 1834) og Emma Hansine Rosalia Bernbom (født 22. november 1836).

I 1826, 1829 og 1830 var bopælen Antonistræde 223 og i 1831 Antonistræde 226. I 1834 og 1836 boede familien i Store Grønnegade 288, hvor de kan tænkes at have overtaget en lejlighed og evt. et skomagerværksted fra Maries forældre.

Familien kan ikke findes ved folketællingen i 1834, hvor folketællingen fra det meste af København er gået tabt. Ved folketællingen i 1840 boede skomagermester Hans Bernbom og frue med deres fem børn på 2. bagsal i Store Grønnegade 288. En ugift søster til Marie Rix boede hos dem og ernærede sig ved håndarbejde.

Ved folketællingen i 1845 var de tre yngste børn hjemmeboende, og der var tre logerende. Bopælen var nu Antonistræde 240, 2. sal. Ved børnenes konfirmation i 1846, 1848 og 1850 (Helligånd Sogn) og ved folketællingen i 1850 boede Hans Bernbom og Marie Rix fortsat i Antonistræde.

I 1850 boede de to yngste døtre hjemme. Der var endvidere to logerende, hvoraf den ene var jordemoder. Det havde de dog ingen nytte af, for Marie Rix var nu over den fødedygtige alder. Ved samme folketælling var de to ældste døtre sypiger hos en skrædder i Stormgade, og sønnen, Julius Edvard, var elev på underofficersskolen i Bådsmadsstræde på Christianshavn.

Det lyder alt i alt som en velfungerende familie, men noget må have været galt. Den 30. januar 1853 begik Marie Rix ifølge Holmen Sogns kirkebog selvmord ved at drukne sig. På dødsattesten er anført, at hun blev ”indbragt død (druknet)” på Københavns Almindelige Hospital. Som tidligere omtalt kunne selvmordere ikke uden særlig tilladelse blive begravet på kirkegården. Der blev dispenseret ved hendes begravelse den 4. februar, idet følgende er noteret i kirkebogen: ”Jordpåkastelse tilladt, for øvrigt i stilhed”.

Bopælen var Nellikegade (del af den nuværende Fredericiagade) 179, da Marie Rix døde. Her blev der afholdt skifte efter hende den 1. februar 1853 [39]. Det fremgår af boopgørelsen, at hjemmet var yderst sparsomt møbleret. Boets samlede værdi blev vurderet til 44 rigsdaler, så ægteskabet har formentlig været belastet af fattigdom.

Livet gik dog videre, og senere samme år (22. oktober 1853, Frederiksberg Sogn) var Hans Bernbom forlover, da hans ældste datter, Jensine Nicoline Sophie, blev gift. Brudgommen var guldsmedemester, og det lugter da lidt af rigdom.

Ved folketællingen i 1855 er det ikke lykkedes mig at finde Hans Bernbom. Ved folketællingen i 1860 boede han sammen med sin ugifte datter, Nicoline Christine, i ”Stiftelsen for gamle Håndværksmestre og deres Enker i trange kår”. Den blev i daglig tale kaldt for ”Håndværkerstiftelsen”.

Håndværkerstiftelsen lå på hjørnet af Ny Kongensgade og Filosofgangen (nuværende Vester Voldgade). Stiftelsen havde til formål at give gamle og trængende københavnske håndværksmestre og deres enker frit husly og om muligt understøttelse i form af penge og brændsel [40], dvs. nu var Hans Bernbom blevet godt og trygt anbragt. Driften var i høj grad baseret på private legatmidler [41].

Datteren, Noline Christine, var ikke støtteberettiget, så hun ernærede sig ifølge folketællingsskemaet ved syning. Sønnen, Julius Edvard, havde fortsat sin krigeriske karriere. Han var sergent i 1. artilleriregiment, da han med Hans Bernbom som forlover blev gift den 10. januar 1862 (Garnisons Sogn, København).

Hans Bernbom flyttede sandsynligvis ind i Håndværkerstiftelsen omkring 1. november 1858. Han boede i bolig nr. 43 [42], der var forbeholdt skomagerlaugets medlemmer [41]. Det fremgår af stiftelsens protokol, at skomagermester Nielsen på nr. 43 døde i ugen til 25. oktober 1858 [42]. Derfor antager jeg, at Hans Bernbom er flyttet ind kort tid efter.

Protokollen afslører også, at Hans Bernbom blev indlagt på hospitalet den 26. juli 1864 og igen den 4. april 1865 [42]. Den sidste indlæggelse varede muligvis til hans død. Han var 71 år, da han døde af lungeapopleksi, dvs. blødning i lungen, den 8. juni 1865 (Holmen Sogn, København).

Det fremgår af skiftet efter hans død [43], at han var død på Kommunehospitalet. Der var brugerbetaling på hospitalet dengang, for Kommunehospitalet havde en fordring i boet på 37 rigsdaler og 32 skilling. Den regning blev næppe nogensinde betalt. Den samlede værdi af boets effekter blev opgjort til 26 rigsdaler. Disse værdier blev overladt til datteren, Noline Christine, til delvis dækning af begravelsesudgifterne, som hun skulle bære.

Cathrine Marie Bernbom blev konfirmeret den 21. april 1811 i Ribe Domkirke. Hendes kundskaber blev bedømt til ”temmelig god”, hvilket faktisk ikke var temmelig godt. Hun er sandsynligvis blevet boende i Ribe efter konfirmationen, for i 1812 og 1816 var hun fadder ved dåb hos henholdsvis Henrik Bernbom og Julius Bernbom.

Det fremgår af kirkebogens tilgangsliste, at hun i 1822 flyttede til Torstrup Sogn (Ribe Amt) for at blive stuepige på Nørholm. Nørholm er et gods ca. 8 km nord for Varde. Det må have været en god arbejdsplads, for da Cathrine Marie Bernbom blev gift fem år senere (26. maj 1827, Torstrup Sogn), var hun stadig stuepige på Nørholm.

Cathrine Marie Bernbom kunne ikke trodse kønnenes uligestilling ved selv at blive skomager. Hun gjorde dog, hvad hun kunne, for at følge familietraditionen, idet hun giftede sig med en skomagersvend fra Ribe. Han var 26 år (døbt 8. marts 1801, Lintrup Sogn, Haderslev Amt) og hed Niels Christiansen. Cathrine Marie var en ældre ung pige på 30 år. Jeg gætter på, at Cathrine Marie har mødt sin Niels under besøg hos sine forældre i Ribe. Det er nærliggende at gætte videre og antage, at hun mødte Niels Christiansen, fordi han var skomagersvend hos Cathrine Maries far, Nicolaj Bernbom.

Godsejeren på Nørholm var dengang frøken Ingeborg Christiane Rosenørn [44]. Hendes lillebror, cand. jur. Leopold Rosenørn, fungerede som bestyrer af godset [45]. Cathrine Marie Bernbom må have været en værdsat stuepige på Nørholm, for selveste Leopold Rosenørn var forlover ved vielsen. Den anden forlover, landvæsenskommissær Laurids Bøtker, der var ejer af gården Fredensberg, var næsten lige så fornem.

Cathrine Marie Bernboms gode ry på Nørholm fremgår af, at hendes niece, Jensine Juliane Bernbom (datter af Henrik Bernbom), ved folketællingen i 1845 var tjenestepige på Nørholm. Der har navnet Bernbom formentlig været en anbefaling i sig selv.

Det fremgår af afgangslisten i Torstrup Sogn, at Cathrine Marie Bernbom i 1827 flyttede til "Ribe Kjøbstad". Jeg formoder, at hun rejste med Niels Christiansen umiddelbart efter vielsen. Man bliver ærbar af at tjene på et gods, specielt når godsejersken er en adelsfrøken. Derfor havde Cathrine Marie ikke antydning af graviditetskvalme, da hun rejste hjemad med Niels. Hun flyttede efter vielsen ind i sit barndomshjem, idet Niels Christiansen som omtalt ovenfor havde købt huset i Fiskergade af boet efter sin afdøde svigerfar, Nicolaj Bernbom.

Deres første barn blev født den 3. september 1828 (Ribe Domsogn). Navngivningen dokumenterer, at Cathrine Marie har følt sig tæt knyttet til godsejerfamilien på Nørholm, for datteren fik navnet Ingeborg Christiane. Der kan næppe være tvivl om, at hun blev opkaldt efter frøken Ingeborg Christiane Rosenørn. I kirkebogen betegnes Niels Christiansen som skomagermester, så han er formentlig blevet selvstændig efter vielsen.

Cathrine Marie Bernbom og Niels Christiansen fik i alt seks børn, hvoraf de to døde i en alder af 1 år. Leopold Rosenørn fik ikke opkaldt noget barn efter sig, for de efterfølgende tre børn blev mere traditionelt opkaldt efter henholdsvis Cathrine Maries far, Niels Christiansens mor og Niels Christiansens far. Døb og evt. begravelse af alle børnene foregik i Ribe Domsogn.

Nicolaj Christiansen blev født 20. november 1830. Derefter fulgte Ane Christiansen (født 29. september 1832), Christian Christiansen (født 18. maj 1835, død 7. august 1836), endnu en Christian Christiansen (født 14. juli 1837) og til sidst Hans Julius Christiansen (født 21. april 1842, død 20. maj 1843).

Ved folketællingen i 1834 boede familien i huset i Fiskergade i Ribe, og her boede den ved alle efterfølgende folketællinger. I 1834 var der i husstanden tre børn, en skomagervend, to læredrenge og tjenestepigen Marie Bernbom (datter af Henrik Bernbom). Antallet af ansatte tyder på, at Niels Christiansen har haft en god indtjening som skomagermester.

I de efterfølgende år har indtjeningen tilsyneladende været mindre, for der var ingen tjenestepige ved de senere folketællinger. I 1840 og 1845 var alle fire børn hjemmeboende. I 1840 var der en skomagerlærling og i 1845 en skomagervend. Ved folketællingen i 1850 bestod husstanden kun af ægteparret Christiansen og tre af deres fire børn, hvoraf sønnen, Nicolaj, var skomagerlærling.

Niels Christiansen døde som 52-årig (30. marts 1853, Ribe Domsogn) og blev begravet, mens tre klokker bimlede, og det halve skolekor sang. Det var heldigt for Cathrine Marie Bernbom, at sønnen var uddannet skomager. Ved folketællingen i 1855 var hun anført som ejer af skomagerværkstedet. Hun fik fagkyndig assistance af sønnen, Nicolaj Christiansen, som skomagervend plus en skomagerlærling. Husstanden bestod desuden af hendes ugifte, 26-årige datter, Ingeborg Christiane, og en snedkervend. Sidstnævnte må antages at have været logerende. Det blev han ikke ved med at være, for senere på året (8. december 1855, Ribe Domsogn) blev han gift med Ingeborg Christiane.

Den 31. december 1858 solgte Cathrine Marie Bernbom huset i Fiskergade inkl. skomagerværkstedet til sønnen, Nicolaj Christiansen [8]. Derefter var han gifteklar. Den 2. december 1859 blev skomagermester Nicolaj Christiansen gift i Ribe Domkirke med Vilhelmine Marie

Christensen Dueholm. Gørtler Frederik Bernbom engagerede sig tilsyneladende i alle Bernbomfamiliens medlemmer, for han var den ene af forloverne.

Ved folketællingen i 1860 boede Cathrine Marie Bernbom hos Nicolaj Christiansen. Det er anført, at hun blev forsørget af sønnen. Det blev hun indtil den 14. maj 1862, hvor hun ifølge kirkebogen (Ribe Domsogn) døde af "ventrikelkræft og blødninger". Jeg bliver nødt til at korrigere kirkebogen, som anfører, at hun blev 67 år, for hun var kun 65 år ved sin død. Hun blev begravet til "2 klokker og halv skole".

Christian Haarknag Bernbom var den yngste i søskendeflokken. Som omtalt nedenfor er der flere ting, der peger på, at han har været familiens sorte får. Allerede ved konfirmationen i 1816 (Ribe Domsogn) var der tegn på, at han ikke var veltilpasset. Han fik bedømmelsen "tg" (temmelig god) for kundskab og opførsel. Dårligere bedømmelse blev der ikke givet på hans konfirmandårgang.

Den 3. september 1816 rejste Christian væk fra sit dårlige rygte, idet han rejste fra Ribe til København [29]. Han er muligvis kommet i snedkerlære i København. Det fremgår af pasprotokollen, at han var snedkersvend, da han den 14. april 1820 i en alder af 19 år fik pas til at rejse fra Ribe til Hamburg [29]. Jeg gætter på, at han efter at være blevet udlært i København er taget en tur omkring Ribe, og at han derfra er taget til Hamburg som første station på en tur på valsen.

Turen har i så fald varet ca. tre år. Den 28. februar 1823 ankom snedkersvend Christian Bernbom til Ribe fra Flensborg [29]. Det er anført i pasprotokollen, at han skulle rejse videre til København. Der bosatte han sig. Da der den 13. november 1826 blev afholdt skifte efter faderens død, boede Christian Haarknag Bernbom i København [13].

Den 29. juni 1827 blev Christian Haarknag Bernbom som 26-årig gift i Trinitatis Kirke i København med den 30-årige Helene Cathrine Meyer. Hun var født den 11. august 1796 i Gammel Haderslev Sogn (Haderslev Amt) som datter af en bøssebager, så der har sikkert været krudt i hende.

Ved vielsen havde de begge bopæl i Borgergade nr. 103, og Christian er i kirkebogen angivet at være snedkersvend. I det meste af sit voksenliv blev han ikke kaldt for Bernbom, men for Birnbaum eller Bernbaum. Forloverne ved vielsen var to skomagere, der boede i samme hus som brudeparret.

Christians storebror, Hans Bernbom, boede samtidig i København. Det er derfor påfaldende, at han ikke blev brugt som forlover. Det er ligeledes påfaldende, at Hans Bernbom ikke blev brugt som fadder, da Christians første og eneste barn blev døbt. Det indikerer, at de to brødres indbyrdes forhold har været noget køligt.

Christian og Helene Cathrine var flyttet til Pilestrædet nr. 106, da datteren, Nicoline Rudolphmine Birnbaum, blev født den 11. august 1828 (Helligånd Sogn, København). Sine fornavne fik hun fra farfar Nikolaj og morfar Rudolph. Ægteparret Bernbom har næppe haft en stor omgangskreds, for ved dåben var de selv de eneste faddere.

Forsøget på at finde lykken i storbyen endte tilsyneladende som en fiasko. Familien valgte at flytte til Helene Cathrine Meyers fødeby, Haderslev, formentlig i 1830. Hun rejste fra København til Haderslev den 11. juli 1829 og den 27. september 1830, og Christian Bernbom rejste

til Haderslev den 9. marts og den 16. november 1830 [34]. Det tyder på, at de har skullet se på forholdene, inden de besluttede sig for at flytte.

Det må være udtryk for en social nedtur, at familien ved folketællingen i 1835 kan findes i fattighuset i Øster Hjerndrup i Hjerndrup Sogn (Haderslev Amt) ca. 10 km nord for Haderslev. Haderslev Amt var dengang en del af hertugdømmet Slesvig. Christian Haarknag Bernbom angives at være ”Tischler” (snedker), men kan ikke have haft tilstrækkeligt med arbejde til at kunne forsørge sin lille familie uden hjælp.

Christian Bernbom slap dog midlertidigt fri af fattigvæsenet. Ved folketællingen i 1840 og 1845 boede familien i et hus i Vester Hjerndrup sammen med én henholdsvis to andre familier. Christian Bernbom angives fortsat at være Tischler. I 1845 anføres han tillige at være ”Besitzer” (dvs. ejer) af huset, og det tyder på, at han nu klarede sig ganske godt.

Datteren, Nicoline Rudolphmine, boede ikke hjemme ved folketællingen i 1845. Det fremgår af tilgangslisten i 1849 (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding), at hun den 1. januar 1847 var flyttet fra Hjerndrup til Kolding. Her var hun ved folketællingen i 1850 tjenestepige hos en købmand. Den 25. oktober 1853 (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding) blev hun gift med en værtshusholder, med hvem hun fik ni børn. De tre af børnene blev opkaldt efter deres farfar, farmor og mormor.

Selv om Nicoline Rudolphmine fik syv sønner, blev ingen af dem opkaldt efter Christian Haarknag Bernbom. Det er så påfaldende, at det får mig til at tro, at Nicoline Rudolphmine har haft et meget anstrengt forhold til sin far. Det kan f.eks. skyldes, at han ikke har behandlet sin kone og datter ordentligt, eller at hans levevis af andre årsager har været kritisabel.

I 1850 var der ingen folketælling i hertugdømmet Slesvig pga. den 1. Slesvigske Krig (1848-1850). Ved folketællingerne i 1855 og 1860 boede Christian Bernbom og Helene Cathrine Meyer fortsat i et hus i Hjerndrup Sogn, men jeg kan ikke afgøre, om det var det samme hus. Han angives at være henholdsvis snedkermester og snedker. I 1855 havde de en 9-årig plejesøn, som sognet formentlig har betalt dem for at have i pleje.

Efter krigen blev folketællingsskemaerne ikke længere skrevet på tysk, men på dansk, og Christians efternavn blev nu skrevet ”Bernbom”. Disse ændringer kan være en tilfældighed. Det kan dog tænkes, at nationalfølelsen blandt dansksindede i hertugdømmet var blevet styrket så meget pga. krigen, at man foretrak at skrive på dansk og at erstatte det tyskklingende efternavn Bernbaum med det mere dansk klingende Bernbom.

Christian Bernbom har næppe haft et lykkeligt liv. Det sluttede med sikkerhed ulykkeligt, for han hængte sig i Stepping Arbejdshus den 17. juni 1861 i en alder af 60 år. Et arbejdshus var et sted, hvor de fattige boede og måtte arbejde for den fattighjælp, de modtog. Det blev betragtet som ydmygende at komme på fattighjælp. For Christian Bernbom har denne ydmygelse tilsyneladende været ubærlig. Hans livshistorie tyder på, at hans liv har været præget af familiemæssige og økonomiske problemer, men det er ikke muligt for mig at afgøre, om problemerne har været uforskyldte eller selvforskyldte.

I Hjerndrups kirkebog anføres Christian Bernbom ved sin død fortsat at være snedkermester i Vester Hjerndrup. Jeg vil dog tro, at han har været forhenværende snedkermester, da han døde i arbejdshuset. Når han kom i arbejdshus i nabosognet Stepping, skyldes det formentlig, at der ikke har været noget arbejdshus i Hjerndrup, der var et lille sogn.

Det er anført i kirkebogen ved hans død, at ”han var født i Ribe, men forældrenes navne vides ikke”. Det må formentlig betyde, at de efterladte, dvs. konen og datteren, ikke har kendt navnene på Christian Bernboms forældre. Det indicerer, at Christian Bernbom som voksen meget sjældent eller aldrig har haft kontakt til sin familie. Hans alder har der heller ikke været styr på, for kirkebogen anfører, at han var 65 år, da han døde.

Helene Cathrine Meyer har næppe haft en ønskværdig tilværelse efter mandens selvmord. Hendes enketilværelse blev ret kortvarig, for hun døde den 19. juli 1862 (Hjerndrup Sogn). Bopælen ved hendes død er ikke anført i kirkebogen, men jeg gætter på, at hun har boet i fattighuset/arbejdshuset. Hun var 65 år ved sin død. Kirkebogen anfører, at hun døde af apopleksi, dvs. hjerneblødning eller blodprop i hjernen.

Litteraturliste

1. Ribe Rådstue, Borgerskabsprotokol, 1585-1809, side 544
2. ”De Danske Apotekers Historie”, bind 1, Levin & Munksgaards Forlag, København, 1925, side 226-234 og side 256-257
3. Ribe Rådstue, Skatteligninger for købstadsskat, 1801-1818
4. Ribe Rådstue, Mandtal til indkomstskat, 1809-1813
5. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1802-1814, folio 475b-476
6. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1802-1814, folio 477
7. Søren Bitsch Christensen: Ribe Bys Historie, bd. 2, 1520-1850, Dansk Center for Byhistorie og Esbjerg Byhistoriske Arkiv, 2010
8. Ribe Byfoged, Realregister, 1845-1957
9. Tingbog, Region Syddanmark, Ribe Retskreds, Ejerlav: Ribe Bygrunde, bog 7, matrikelnr. 435
10. Orla Hylleberg Eriksen: ”Dendrokronologisk undersøgelse af prøve fra Fiskergade 3 i Ribe”, Nationalmuseet, NNU rapportblad OHE 7, 2008, www.natmus.dk
11. Fredningssag, Fiskergade 3, Ribe, Kulturstyrelsen, www.kulturarv.dk
12. Jørgen Green & Michael Green Schmidt: ”Slægtsforskerens ABC”, 2. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2007
13. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1824-1841, folio 72-73 og 80-80b
14. Ribe Rådstue, Bilag til borgerskabsprotokol, 1809-1845
15. Selvmord, Vejledningmateriale, Statens Arkiver, 2003, www.sa.dk
16. Ribe Rådstue, Fattigvæsenet, Fattigregnskaber, 1836-1853
17. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1841-1859, folio 209
18. Ribe Rådstue, Fortegnelse over dem, der har taget borgerskab, 1786-1851
19. Ribe Byfoged, Fortegnelse over ejendomme i Ribe Købstad med hartkornsændringer og skatteansættelser, 1848
20. Ribe Rådstue, Borgerrepræsentationen, Forhandlingsprotokol, 1827-1868
21. Ribe Byfoged, Journal over pas, for hvilke der er betalt gebyr, 1826-1852
22. Anordning af 24. oktober 1837 angående købstædernes økonomiske bestyrelse, Collegial-Tidende, nr. 47, 6. november 1837

23. Ribe Rådstue, Valgbestyrelsen, Valgprotokol for kommunale valg, 1838-1848
24. Ribe Byfoged, Justitsprotokol for Ribe Købstad, 1833-1844, folio 426b-429b
25. Ribe Kommune, Valgbestyrelsen, Protokol for kommunevalg, 1849-1913
26. Nygårds sedler, Dansk Demografisk Database, www.ddd.dda.dk
27. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1859-1874, folio 318b
28. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1874-1882, folio 108-109b, 112-112b, 113-114, 120b, 125b, 152-154b og 156
29. Ribe Byfoged, Journal over udstedte og foreviste rejsepas, 1813-1826
30. Ribe Stiftamt, Journalsager, C Justits- og politivæsen, 1830, sagsnr. 188
31. Ribe Forligskommission, Forligskommissionsprotokol, 1827-1842, folio 43b-44
32. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1824-1841, folio 223b-225, 226b, 241b-242b, 246b-247 og 278-280b
33. Ribe Stiftamt, Journalsager, C Justits- og politivæsen, 1830, sagsnr. 2080
34. Københavnske pasregnskaber, 1788-1850
35. Ribe Byfoged, Fortegnelse over anmeldte dødsfald i Ribe, 1835-1859
36. Korsør Rådstue, Rådstueprotokol, 1843-1862, side 250
37. København, Borgerskabsprotokol, 1820-1824, side 210
38. Jytte Skaaning & Bente Klercke Rasmussen: "Find din slægt – og gør den levende. Håndbog i slægtshistorie", 2. udgave, 2. oplag, Syddansk Universitetsforlag, 2008, side 182
39. Københavns Skiftekommission, Forseglingsprotokol 5 B, 1852-1853, løbenr. 1064, side 113
40. Stiftelsen for gamle håndværksmestre og deres enker i trange kår, www.starbas.net
41. Stiftelsen for gamle håndværksmestre og deres enker i trange kår, Beboere i stiftelsen samt diverse regnskab, 1861-1926
42. Stiftelsen for gamle håndværksmestre og deres enker i trange kår, Anmeldelsesprotokol, 1837-1876
43. Københavns Skiftekommission, 1863-1943, Forseglings- og Registreringsprotokol, A1, protokol 1, løbenr. 552, side 357
44. Nørholm (herregård), <http://da.wikipedia.org>
45. Danmarks Adels Årbog, 1932, II, s. 153-154

Kapitel 8. Løbske heste kan vælte et stort læs

Mine tip-2-oldeforældre
Frands Nielsen & Ane Hansdatter

Frands Nielsen (38):

Født: 22. december 1762 i Skads Sogn (Ribe Amt)
Døbt: 26. december 1762 i Skads Sogn
Konfirmeret:
Gift: 20. april 1798 i Tjæreborg Sogn (Ribe Amt)
Død: 8. oktober 1826 i Skads Sogn
Begravet: 17. oktober 1826 i Skads Sogn

Ane Hansdatter (39):

Født:
Døbt: 9. maj 1779 i Tjæreborg Sogn
Konfirmeret: 1794 i Tjæreborg Sogn
Gift: 20. april 1798 i Tjæreborg Sogn
Død: 20. august 1818 i Varde (Ribe Amt)
Begravet: 26. august 1818 i Skads Sogn

Min tip-2-oldefar kaldes en enkelt gang i kirkebogen for Frands Nielsen Badskier. Hans far havde tilnavnet Badskier, og det må være smittet af på sønnen. Min tip-2-oldemor fik i kirkebogen ved sin død tilføjet et ekstra "n" og omtales som Anne Hansdatter.

Frands Nielsen blev født i Skads (ses også skrevet Skast) Sogn ca. 8 km nordøst for det nuværende Esbjerg. Han var søn af Niels Sørensen og Kirsten Frandsdatter (jf. kapitel 15). Frands Niensens far var fæstebonde på en gård i Skads ejet af Ribe Hospital.

Udlængslen har ikke været stor hos Frands Nielsen. Ved folketællingen i 1787 boede han som 24-årig på gården hos sine forældre. Her må han sammen med sin lillebror, Jens, antages at have hjulpet med gårdens drift. Det fremgår af lægdsrullen, at Frands Nielsen også i 1791, 1792 og 1795 opholdt sig hjemme. Lægdsrullen afslører, at han var 171 cm høj. Han slap tilsyneladende for militærtjeneste. I lægdsrullen fra 1798 er han slettet, formentlig fordi han faldt for den øvre aldersgrænse, der på det tidspunkt var 36 år [1].

På Ribe Rådstue blev der fra den 22. til den 26. oktober 1792 afholdt auktion over Ribe Hospitals godser [2]. Ribe Hospital var opholdssted for fattige og syge [3]. Det ejede noget jordegods, der sikrede indtægter til hospitalets drift. Auktionen havde en vis interesse for Niels Sørensen, for hans fæstegård i Skads var sat til salg på auktionen.

Niels Sørensen blev den højstbydende, så han undgik at blive hjemløs. For 366 rigsdaler, 3 mark og 2 ½ skilling købte han sin hidtidige fæstegård til sin søn, Frands Nielsen. Gården var i hartkorn fastsat til 2 tønder, 6 skæpper, 2 fjerdingkar og ⅓ album [2]. Der var tale om en forholdsvis lille gård. Betegnelsen gård blev anvendt for landejendomme på over en tønde hartkorn. I gennemsnit var gårdene på 5-6 tønder hartkorn [1].

Takket være sin gavmilde fader slap Frands Nielsen for at blive fæstebonde, men blev selvejergårdmand. Købet trak dog i langdrag. Frands Nielsen fik ikke tinglyst skødet på gården

Sådan ser gården, Briksbølvej 42 i Skads, ud på en trist regnvejrsdag. Tårnet på Skads Kirke kan anes i horisonten. Den hvidkalkede bygning er formentlig opført i 1780. Den er i så fald den eneste bygning, der har overlevet fra Frands Niensens og Niels Sørensens tid (foto: 2014)

før den 3. marts 1795 [2, 4]. Forsinkelsen kan muligvis skyldes økonomiske forviklinger, fordi faderen, Niels Sørensen, døde i 1793 (begravet 17. marts). Økonomien må dog have været ganske god, for Frands Nielsen betalte hovedparten af købesummen (296 rigsdaler, 3 mark og 2 $\frac{2}{3}$ skilling) i rede penge og udstedte en panteobligation på 70 rigsdaler på restbeløbet.

I Frands Niensens tid bestod gården ifølge brandforsikringsprotokollen af et stuehus mod syd og et andet hus mod nord, som formentlig har været lade. Gården var i 1813 brandforsikret for 400 rigsdaler [5]. Brande var dengang langt hyppigere, end de er i dag, så det var vigtigt at have sin gård forsikret.

Gården har i dag matrikelnr. 11a i Skads ejerlav, og adressen er Briksbølvej 42. En af gårdens nuværende bygninger er angivet at være opført i 1780 [6], dvs. på Niels Sørensens tid. Nu er stedet mindre fredeligt, end det var dengang. Det skyldes, at der i 1970 blev frasolgt et areal til lufthavn og i 1995 et areal til motorvej [4].

I 1795 blev Frands Nielsen udpeget som formynder for to umyndige børn af hans søster, Elle Nielsdatter (jf. kapitel 15), da der den 8. oktober blev afholdt skifteforretning efter hendes afdøde mand, Mads Hansen [7]. Frands Nielsen havde et mindre tilgodehavende på 7 rigsdaler i boet. Der var underskud i boet, så Frands Nielsen har næppe fået sine penge med det samme.

Ane Hansdatter blev født i Tjæreborg Sogn, der er det sydlige nabosogn til Skads, som datter af Hans Sillesen og Karen Mortensdatter (jf. kapitel 16). Ved folketællingen i 1787 boede Ane Hansdatter hos forældrene på en gård i Tjæreborg. Hun blev konfirmeret i 1794 i Tjæreborg Kirke sammen med storesøsteren Karen.

Herefter var Ane Hansdatter klar til at påtage sig repræsentative pligter. Den 13. september 1795 fik hun sin debut som fadder ved en dåb i Tjæreborg Kirke. Den opgave må hun have klaret tilfredsstillende, for i 1797 blev hun brugt som fadder hele to gange. I 1798 forlod hun Tjæreborg Sogn. Allerede som 18-årig fik Ane Hansdatter chancen for at blive gårdmandskone på en selvejergård. Det tilbud var så fristende, at hun sagde ja, selv om frieren var næsten dobbelt så gammel som hun.

Frands Nielsen måtte kortvarigt vove sig uden for Skads Sogn for at blive gift. Den 20. april 1798 blev han gift med Ane Hansdatter i Tjæreborg Kirke. Året efter fik de deres første barn. Den 20. oktober 1799 fødte Ane Hansdatter en datter, der fik navnet Kirsten Frandsdatter, dvs. samme navn som sin farmor. Hun blev i lighed med de efterfølgende børn døbt i Skads Kirke.

Ved folketællingen i 1801 boede Frands Nielsen og Ane Hansdatter sammen med datteren på gården i Skads. Til hjælp havde de en tjenestepige, der er anført at være 13 år, men som rent faktisk kun var 12 år. Hun var "uægte" datter af Frands Nielsens søster, Kirsten Nielsdatter (jf. kapitel 15). Frands Nielsen fik billig arbejdskraft, og Kirsten Nielsdatter fik en mund mindre at mætte, og så var begge parter formentlig tilfredse.

Senere på året blev børneantallet fordoblet, idet Karen Frandsdatter blev født den 13. august 1801. Ved dåben tre dage senere blev hun båret af sin mormor. Ane Hansdatter fødte i alt seks børn. De sidste fire var Niels Frandsen (døbt 25. december 1803), Karoline Frandsdatter (født 6. marts 1805), min tipoldemor, Dorthe Frandsdatter (døbt 18. oktober 1807) og Maren Frandsdatter (døbt 31. december 1809). Niels Frandsen blev kun 5 måneder gammel (begravet 27. maj 1804, Skads Sogn).

Frands Nielsen blev i 1813 ekstra glad for, at han var blevet gift med Ane Hansdatter. Til 11. juni termin dette år fik Ane Hansdatter udbetalt en arv efter sin afdøde far (jf. kapitel 16). Arven var på 350 rigsdaler i rede penge. Det var så stort et beløb, at det må have medført en mærkbar bedring af familiens økonomi.

Der blev brug for en god økonomi. I 1818 blev Frands Nielsen alenefar med fem døtre, hvoraf de tre var mindreårige. I en alder af 39 år døde Ane Hansdatter den 20. august 1818 ved en trafikulykke. Det var en usædvanlig dødsårsag dengang. Det fremgår af kirkebogen (Skads Sogn), at hun døde i Varde af en benskade. Skaden var opstået ved, at løbske heste væltede et kornlæs med hende hjemme på gården. Det var i høstens tid, så jeg forestiller mig, at hun har siddet på et kornlæs, mens der blev kørt korn hjem fra marken med hestevogn.

Når Ane Hansdatter døde i Varde, skyldes det formentlig, at hun hårdt kvæstet er blevet transporteret dertil for at blive behandlet hos den nærmeste kirurg. Det fremgår af vaccinationsoplysningerne ved konfirmationerne i Skads Sogn på den tid, at der i Varde boede en kirurg ved navn Monrad. Det er ikke indlysende, at en benskade skulle få dødelig udgang, så der må formodes at være stødt komplikationer til.

Frands Nielsen var nu i en situation, hvor man ville forvente, at han hurtigst muligt fandt sig en ny kone, der kunne tage sig af børnene. Det er muligt, at han har forsøgt, men at der har

været mangel på ledige kvinder på ægteskabsmarkedet i Skads. I hvert fald forblev han en-kemand. Frands Nielsen havde den 15. september 1818 fået kongelig bevilling til at sidde i uskiftet bo [8]. Tre år senere havde Frands Nielsen den sorg at miste sin yngste datter, Maren Frandsdatter, der døde den 24. marts 1821 (Skads Sogn) i en alder af kun 11 år.

Kirkebogen oplyser ikke dødsårsagen, men Frands Niensens død må formodes at have været mindre dramatisk end konens, da han døde den 8. oktober 1826 (Skads Sogn) i en alder af 63 år. Han var gårdmand i Skads ved sin død.

Skiftet efter Frands Niensens død blev påbegyndt den 18. december 1826 [8]. Det er ikke overraskende, at boets største aktiv var gården, der blev takseret til 580 rigsdaler. Af kreaturer var der et par heste, ca. 10 køer, to kalve, 11 får, en vædder og et svin. Svineavl var ikke udbredt dengang, hvor der typisk var et enkelt svin på en gård.

Ifølge boopgørelsen bestod gården af en dagligstue, en storstue, ”en anden stue”, et bryghus, et loft, en stald, en vognport og en lo. Frands Nielsen må antages at have haft byggeplaner, for han efterlod sig 5.000 mursten.

Gården var nogenlunde velforsynet med indbo, så Frands Nielsen må formodes at have haft en rimelig økonomi. Blandt ejendelene var en sølvske, en kobberbryggekedel og et slagur. Familien fik varmen fra en jernkakkellovn. Der var to spejle, som gav Frands Nielsen mulighed for at beundre sig selv.

Blandt Frands Niensens efterladenskaber var fire river, en fork og en lyngle. En lyngle var en kortbladet le til at slå lyng med [9]. Når Frands Nielsen har haft brug for en lyngle, skyldes det, at det meste af Skads Sogn oprindeligt var hede [10]. Lyngen blev bl.a. brugt til foder, strøelse, brændsel, tækning af tage og til at binde koste af. På heden gravede bønderne tørv til brændsel.

Frands Nielsen har været i stand til at forsvare sig selv og familien mod indbrudstve og andre ubudne gæster, idet det fremgår af boopgørelsen, at han var i besiddelse af et gevær og en pistol. Den militante side af hans natur var dog ikke enerådende. Der var tilsyneladende også en musisk side. I boopgørelsen er anført en violin, så jeg forestiller mig, at han har forlystet familien med sprælske violintoner, når den i de mørke vinteraftener klumpede sammen omkring kakkellovnen.

Skiftet blev afsluttet den 19. februar 1827. Boets samlede formue blev gjort op til 803 rigsdaler og 3 mark. Der var dog en betydelig gæld i boet. Frands Nielsen havde udstedt to panteobligationer a 80 rigsdaler, hvoraf den ene var til storebroderen, Søren Nielsen Smed i Ribe (jf. kapitel 15). Derudover var der en lang række mindre gældsposter til privatpersoner.

Når gælden og udgifterne til skiftet blev fratrukket formuen, var der 338 rigsdaler, 5 mark og 10 skilling til deling mellem de fire arvinger. Arvingerne var døtrene Kirsten, Karen, Karoline og Dorthe, der hver skulle arve 84 rigsdaler, 4 mark og 6 ½ skilling, og det var en ganske pæn sum penge.

Det blev fremført under skifteforretningen, at det var den afdødes vilje, at gården skulle overtages af svigersønnen, Søren Nielsen Hygum, der for nylig var blevet gift med datteren, Kirsten Frandsdatter. Det ønske blev imødekommet. Søren Nielsen Hygum overtog gården med de tilhørende løse ejendele, imod at han overtog gælden og udstedte panteobligationer til overformynderiet som sikkerhed for de tre øvrige døtres arv. Søren Nielsen Hygum fik skøde på gården ved skiftets afslutning den 19. februar 1827 [11, 12, 13].

Som nævnt ovenfor opnåede fire af Frands Niensens og Ane Hansdatters børn at blive voksne. Dorthe Frandsdatter er min tipoldemor, og der er fortalt om hendes liv i købstaden Ribe i kapitel 4. Her skal der fortælles om hendes tre søstre, der blev boende i landlige omgivelser.

Kirsten Frandsdatter var 16 år, da hun den 21. april 1816 ifølge Skads Sogns kirkebog blev konfirmeret i Jerne Kirke. Intet tyder på, at hendes udbytte af konfirmationsforberedelsen har været stort, for hun måtte nøjes med bedømmelsen ”mådelig” for kundskab og opførsel. Det er anført, at Kirsten Frandsdatter den 13. december 1810 var blevet vaccineret af ovennævnte kirurg Monrad fra Varde. Siden 19. november 1811 havde det været en betingelse for at blive konfirmeret, at man kunne bevise, at man enten var vaccineret mod kopper eller havde haft naturlige kopper [1].

Samme krav havde siden 1. november 1811 været gældende for vielser [1]. Derfor fik Kirsten Frandsdatter igen brug for sin vaccinationsattest, da hun den 15. december 1826 blev gift i Skads Kirke med Søren Nielsen Hygum. Han fremlagde ifølge kirkebogen bevis for at have haft de naturlige kopper. Kirsten Frandsdatter var 27 år ved vielsen. Søren Nielsen Hygum var født i Hygum i Vester Nebel Sogn, Ribe Amt (døbt 20. april 1788), dvs. han var 38 år.

Vielsen er formentlig blevet fremskyndet af, at Kirsten Frandsdatters far, Frands Nielsen, var død ca. to måneder tidligere. Søren Nielsen Hygum skulle som tidligere omtalt overtage gården, og i kirkebogen var han ved vielsen allerede anført at være gårdmand i Skads.

I starten af 1800-tallet foretog man en ny matrikulering over hele landet, idet gårdenes jordtilliggender havde ændret sig så meget, at de gamle hartkornsangivelser ikke var anvendelige som grundlag for en retfærdig skatteudskrivning. Opmålingsresultaterne blev indført i sogneprotokoller udarbejdet i 1805-1822. Efterfølgende blev der udarbejdet hartkornsekstrakter med angivelse af gamle og nye hartkornsværdier. Den nye matrikel trådte i kraft i 1844, så det er ikke overraskende, at den kaldes 1844-matriklen [14].

Sogneprotokollen [15] og de to hartkornsekstrakter [16, 17] fra Skads Sogn er ikke daterede. Sogneprotokollen kan dog ikke som anført ovenfor være udarbejdet i perioden 1805-1822, idet Søren Nielsen Hygum er anført som ejer af matrikelnr. 11. Det fremgår af sogneprotokollen, at gårdens jord har været ret spredt. Dens jordtilliggender beskrives således som ”en sammenhængende hoved- og toftlod ved gården norden for byen, en lod nordøstlig for hovedlodden, en englod nordvestlig for samme, en lod ved Tinghede nordøstlig for byen, en englod sønden for samme og en lod i Nørgrøft nordvest for Brixbøl Gårde.”

Sogneprotokollen indeholder endvidere detaljerede beregninger over de enkelte jordlodders arealer. Jeg formoder, at læseren vil tilgive mig, at jeg ikke refererer disse beregninger her. Det fremgår af hartkornsekstrakterne fra Skads Sogn, at hartkornsværdien for Søren Nielsen Hygums gård i 1844-matriklen blev ændret til 3 tønder, 3 skæpper, 3 fjerdingkar og 2 ½ album.

Det var ikke kun gårdens jord, der blev omtakseret. Søren Nielsen Hygum ombyggede gården. Derfor blev gårdens bygninger omtakseret den 24. januar 1839. Den bestod nu af 14 fag stuehus og lade mod syd, 10 fag stald og lade mod vest og 8 fag lade mod øst. Værdien af gården var blevet væsentligt forøget, idet brandforsikringssummen blev hævet fra 400 rigsdaler til 900 rigsdaler. Gården har tilsyneladende ikke kunnet vedblive at leve op til denne standard, for den 13. september 1845 blev den igen takseret med det resultat, at forsikringssummen blev sat ned til 840 rigsdaler [18].

I perioden 1827-1845 fik Kirsten Frandsdatter og Søren Nielsen Hygum otte børn. Det startede med Anne Magrethe Sørens datter (født 30. oktober 1827) og fortsatte med Anne Sørens datter (født 6. april 1829), Frands Christian Sørens en (født 16. januar 1831), Niels Sørens en (født 5. april 1833), Maren Sørens en (født 16. september 1835), Jens Christian Sørens en (født 27. januar 1838), Hans Sørens en (født 9. juni 1840) og Karen Kjerstine Sørens en (født 3. april 1845, død 15. august 1846). Alle ovennævnte kirkelige handlinger foregik i Skads Sogn.

Ved folketællingen i 1834 boede familien, der på det tidspunkt havde fire børn, på gården i Skads By. De havde Kirsten Frandsdatters søster, Karen (jf. nedenfor), og Søren Nielsen Hygums bror, der var tømrer, boende hos sig. Derudover havde de en tjenestekarl. Ved de efterfølgende folketællinger i 1840, 1845 og 1850 var et varierende antal børn hjemmeboende. Karen Frandsdatter boede fortsat hos dem, og i 1840 og 1850 havde de en tjenestekarl.

Den 11. januar 1853 fik Søren Nielsen Hygums svigersøn, Niels Peder Madsen, skøde på gården [12, 13], og Søren Nielsen Hygum og Kirsten Frandsdatter kom derefter på aftægt. Niels Peder Madsen var gift med datteren, Anne Magrethe Sørens datter. Kirsten Frandsdatter nåede kun at være aftægtskone i nogle få måneder. Hun døde den 12. maj 1853 (Skads Sogn) i en alder af 53 år.

Ved folketællingerne i 1855 og 1860 var Søren Nielsen Hygum aftægtsmand. Han boede dog ikke på gården hos datteren og svigersønnen, men i et hus i nærheden. Det kan skyldes, at han havde voksne, ugifte børn boende hos sig. I 1855 var det Anne Sørens datter (der kaldes Ane Sørens en) og Jens Christian Sørens en og i 1860 Ane Sørens en og Hans Sørens en. Søren Nielsen Hygum døde den 16. december 1864 (Skads Sogn) i en alder af 76 1/2 år.

Karen Frandsdatter er ikke fundet konfirmeret i Skads Sogn. Det skyldes med stor sandsynlighed, at hun var døvstum. Som døvstum var hun ikke i stand til at gennemføre en konfirmerationsforberedelse og tilegne sig den nødvendige viden, og derfor har hun ikke kunnet blive konfirmeret.

Som handicappet var man dengang helt afhængig af hjælp fra familien. Som nævnt ovenfor boede Karen Frandsdatter ved folketællingerne i 1834, 1840, 1845 og 1850 på gården hos søsteren, Kirsten Frandsdatter. Ved folketællingen i 1840 er det anført, at Karen Frandsdatter var døvstum og blev forsørget af gården. Hun var 51 år, da hun døde den 23. august 1852 (Skads Sogn). Det er anført i kirkebogen, at hun var ugift og døvstum.

Karoline Frandsdatter fik et større udbytte af konfirmerationsforberedelsen end sin storesøster, Kirsten, idet Karoline opnåede bedømmelsen "god" for kundskab og opførsel. Karoline Frandsdatter blev konfirmeret i Skads Kirke den 18. april 1819.

Efter konfirmationen har hun enten hjulpet til på faderens gård, hvor der har manglet kvindelig assistance efter, at faderen var blevet enkemand, eller også har hun tjent andre steder i Skads. Karoline Frandsdatter havde bopæl i Skads, da hun i 1827 og 1829 var fadder, da storesøster Kirsten fik børn døbt.

Da Karoline Frandsdatter var 25 år, trængte hun til luftforandring. Ifølge afgangslisten fra Skads Sogn flyttede hun i december 1830 fra Skads til Store Darum i Darum Sogn (Ribe Amt) ca. 10 km sydøst for Skads. I overensstemmelse hermed tjente hun i Darum, da hun i starten

af 1831 igen var fadder ved en dåb hos storesøsteren. Ved folketællingen i 1834 var hun tjenestepige på en gård i Store Darum by, og ved næste folketælling i 1840 tjente hun på en anden gård i Store Darum.

Den 30. september 1842 flyttede Karoline Frandsdatter fra Darum Sogn. Ifølge sognets afgangsliste flyttede hun til Tjæreborg. Spørgsmålet er dog, om hun nogensinde nåede frem, for hun er ikke registreret på tilgangslisten i Tjæreborg Sogn. Hun er heller ikke på tilgangslisten i Skads Sogn, selv om hun kan findes på sognets afgangsliste i 1843.

Det fremgår af afgangslisten i Skads Sogn, at hun havde tjent hos Niels Larsen i Briksbøl, inden hun den 5. november 1843 flyttede til Allerup i Sneum Sogn (Ribe Amt). Karoline Frandsdatter havde ikke lavet skandale under opholdet i Skads Sogn, for præsten har i afgangslisten noteret, at hun ”har her i pastoratet opført sig vel”. Denne gang nåede hun frem, for på tilgangslisten i Sneum Sogn er hun registreret ankommet den 6. november 1843.

Ved folketællingen i 1845 var Karoline Frandsdatter husholderske hos husmand Hans Hansen i Tømmerby i Sneum Sogn. Der var udviklingsmuligheder i det ansættelsesforhold, for den 28. december 1846 blev Karoline, der nu var 41 år, gift i Sneum Kirke med Hans Hansen. Hans Hansen var ifølge kirkebogen ungkarl, 49 år, skomager og husmand i Tømmerby. Hans Hansens bror og Karoline Frandsdatters svoger, Søren Nielsen fra Skads, var forlovere.

Hans Hansen var formentlig den Hans Hansen fra Terpager, der i 1814 blev konfirmeret i Sneum Sogn. Hans fødsel/dåb er ikke fundet i Sneum Sogns kirkebog, men det fremgår af oplysningerne ved konfirmationen, at han var blevet døbt den 6. marts 1796.

Hans Hansen og Karoline Frandsdatter fik ingen børn, hvilket formentlig skyldes hendes alder. Ved folketællingen i 1850 boede de i et hus i Tømmerby. Hans Hansen er angivet at leve af sin jordlod. De havde en tjenestekarl i huset. Det var usædvanligt, da Hans Hansen var husmand, men forklaringen kan evt. være, at Hans Hansen også har arbejdet som skomager.

Da de ikke selv havde børn, havde de overskud til at tage familiemedlemmers ubelejlige børn i pleje. Ved folketællingen i 1855 var Hans Hansen anført at være husmand. Hos dem boede plejebørnene Maren Hansen på 11 år og Mathilde Bernbom på 7 år.

Maren Hansen var født den 23. maj 1843 (Sneum Sogn) som uægte datter af Hans Hansens bror, Hans Peder Hansen, der var gårdmand i Terpager. Kirstine Nielsen, der var mor til det uægte barn, var ved folketællingen i 1845 husholderske hos Hans Peder Hansen, og lille Maren boede hos dem. I 1846 fik de endnu et uægte barn. Ved folketællingen i 1850 var Kirstine Nielsen flyttet hjem til sine forældre i Gørding Sogn (Ribe Amt) og havde efterladt de to børn hos Hans Peder Hansen. Det må derfor have været en lettelse for ham, at han fik Maren sat i pleje i Tømmerby.

Mathilde Bernbom var datter af Karoline Frandsdatters søster, Dorthe Frandsdatter (jf. kapitel 4). Dorthe Frandsdatter døde i 1852. For at aflaste enkemanden, Nicolaj Bernbom, er Mathilde sandsynligvis kommet i pleje hos sin moster og onkel kort tid efter moderens død. Mathilde Bernbom blev boende hos dem under hele sin opvækst.

Ved folketællingen i 1860 boede Karoline Frandsdatter og Hans Hansen i huset i Tømmerby, der nu betegnes som en gård. Mathilde Bernbom og en tjenestekarl boede hos dem. Hans Hansen angives at være gårdmand. Det har næppe været en fuldtidsbeskæftigelse, for ved Mathilde Bernboms konfirmation i 1862 (Sneum Sogn) omtales han som skomager.

Karoline Frandsdatters og Hans Hansens bopæl angives at være Tømmerby Mark ved folketællingen den 1. februar 1870. De havde en tjenestekarl ved navn Søren Pedersen Bech. Den 1. juli samme år døde Hans Hansen (Sneum Sogn) i en alder af 74 år. Det problem blev der fundet en praktisk løsning på, idet Søren Pedersen Bech året efter giftede sig med Mathilde Bernbom og overtog gården, der muligvis kun var et stort husmandssted.

Ved folketællingen i 1880 boede Karoline Frandsdatter på aftægt hos plejedatteren og ”papsvigersonnen”. For barnløse var det dengang ofte et problem at blive forsørget i deres alderdom. Karoline Frandsdatter havde formentlig sikret sig sin alderdomsforsørgelse, da der blev indgået aftale om overdragelse af gården. Hun var fortsat aftægtskone hos Søren Bech på Tømmerby Mark, da hun døde som 78-årig den 1. marts 1884 (Sneum Sogn).

Litteraturliste

1. Jørgen Green & Michael Green Schmidt: ”Slægtsforskerens ABC”, 2. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2007
2. Skast-Gørding-Malt Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol for Skast Herred, 1794-1806, folio 19b-20
3. Ribe Hospital, www.ribewiki.dk
4. Mennesker i Skads Sogn og deres boliger, Skads Sognearkiv, Udskrift af folketællinger, tingbøger, vejviser m.m., Matrikelnr. 11a, Skads Ejerlav, www.sksa.dk/Skads_ejerlav.pdf
5. Ribe Amts Branddirektorat, Forsikringsprotokol for Skast Herred, 1800-1857, Skast, Sneum og Tjæreborg Sogne, side 116
6. Esbjerg Kommune, Ejerlav: Skads, Esbjerg jorder, BBR-meddelelse
7. Sneumgård Gods, Skifteprotokol, 1758-1803, folio 231b-234b og 239-240b
8. Skast Herredsfoged, Skifteprotokol, 1825-1831, folio 98-100 og 110b-112
9. Ordbog over det danske sprog, <http://ordnet.dk>
10. Lidt historie om Skads Sogn, Skads Sognearkiv, www.sksa.dk
11. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1822-1827, folio 448b
12. Skast Herredsfoged, Realregister for Skast Herred I, 1829-1860, Skads By, Skads Sogn, matrikelnr. 11a
13. Skast Herredsfoged, Realregister for Skast Herred II, 1845-1913, Skads By, Skads Sogn, matrikelnr. 11a, folio 60b-61
14. Jytte Skaaning & Bente Klercke Rasmussen: ”Find din slægt – og gør den levende. Håndbog i slægtshistorie”, 2. udgave, 2. oplag, Syddansk Universitetsforlag, 2008
15. Geodatastyrelsen, Historiske kort på nettet, Sogneprotokol, Skads Sogn, hkpn.gst.dk
16. Geodatastyrelsen, Historiske kort på nettet, Hartkornsekstrakt, Ældre, Skads Sogn, hkpn.gst.dk
17. Geodatastyrelsen, Historiske kort på nettet, Hartkornsekstrakt, Yngre, Skads Sogn, hkpn.gst.dk
18. Ribe Amts Branddirektorat, Taksationsprotokol for Skast Herred, 1836-1852, side 83 og 361-362

Kapitel 9. Død mand med ung afløser

Mine tip-3-oldeforældre

Johann Jochim Schaeper & Anna Catharina Brüning

Johann Jochim Schaeper (64):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før ca. 1762

Død: før 1772 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Begravet:

Anna Catharina Brüning (65):

Født: ca. 1730

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før ca. 1762

Død: 13. april 1803 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Begravet: 14. april 1803 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Den eksisterende viden om min tip-3-oldefar, Johann Jochim Schaeper, er yderst begrænset, da de kirkebøger fra Eldena, der har indeholdt oplysninger om hans liv, er brændt. De to steder, jeg har fundet ham omtalt, er han omtalt som afdød. Det fremgår af kirkebogen ved min tip-3-oldemors død, at hendes pigenavn var Brüning. Aldersangivelsen ved hendes død er anvendt som grundlag for beregningen af hendes fødselsår.

Kendskabet til mine tip-3-oldeforældres ægteskab stammer fra kirkebogen i Dömitz. Herfra er de ældre kirkebøger bevaret. Den 24. april 1772 blev Johann Jacob Behrendt gift med fru Anna Catharina Schaeper, der var enke efter afdøde gårdmand i Strassen, Johann Jochim Schaeper [1]. Det er anført, at parret blev viet i Eldena.

Når vielsen omtales i kirkebogen i Dömitz, skyldes det, at brudgommen stammede fra Kaliss i Dömitz kirkesogn, hvor hans afdøde far havde været skibskarl. Der blev derfor lyst til ægteskab i Dömitz og betalt et gebyr for lysningen. Johann Jacob Behrendt var døbt den 13. juli 1740 [1], dvs. han var ca. 10 år yngre end Anna Catharina.

Det er endvidere anført i kirkebogen, at Johann Jacob Behrendt var tiltrædende gårdmand i Strassen [1]. Det gør det nærliggende at antage, at Anna Catharina Brüning efter mandens død har haft behov for hurtigt at finde en ny ægtemand, så hun kunne blive boende på gården i Strassen (Eldena kirkesogn). Mit gæt er derfor, at Johann Jochim Schaeper er død i 1771.

Johann Jochim Schaeper og Anna Catharina Brüning havde en søn, Jochim Christian Schaeper (min tip-2-oldefar), der var født i ca. 1762, dvs. han var mindreårig, da faderen døde. Da deres børn er født inden den ældste, eksisterende kirkebog fra Eldena, savnes der viden om størrelsen af deres børneflok.

De har dog haft endnu en søn. I 1791 blev en Johann Christian Schaeper gift i Eldena kirkesogn [2]. Brudgommens far er angivet at være afdøde gårdmand i Strassen, Johann Jochim Schaeper. Moderens navn er ikke angivet, men hun må formodes at have været Anna Catharina Brüning. Det vides ikke, hvornår sønnen, Johann Christian Schaeper, var født.

Anna Catharina Brüning var ca. 42 år, da hun blev gift med Johann Jacob Behrendt. Derfor har hun næppe fået en stor børneflokk med ham, og evt. børn vil være født inden kirkebogens start. Som omtalt nedenfor tyder meget på, at de har fået en fælles søn, Johann Joachim Jacob Behrendt. Ifølge aldersangivelsen ved hans død [3] var denne søn født i ca. 1767, hvilket ikke passer med, at Anna Catharina Brüning og Johann Jacob Behrendt blev gift i 1772. Det er dog ikke usædvanligt, at en aldersangivelse i kirkebogen er nogle år forkert.

Da sønnen af første ægteskab, Jochim Christian Schaeper (min tip-2-oldefar), blev gift i 1787, betegnes han som ”gårdmand i Strassen” [2]. Det må betyde, at Johann Jacob Behrendt og Anna Catharina Brüning inden da er kommet på aftægt på gården.

Anna Catharina Brüning var ifølge kirkebogen 73 år, da hun døde af vattersot den 13. april 1803 [2]. Hun angives at være hustru til aftægtsgårdmand Johann Jacob Behrendt fra Strassen. Hun anføres selv at være fra Eldena. Da hun næppe var flyttet fra manden inden sin død, formoder jeg, at Eldena var hendes fødested.

Johann Jacob Behrendt fik så mange år som aftægtsmand på Schaeper-gården, at man kan sige, at han gik i arv som aftægtsmand. Først var han på aftægt hos stedsønnen, Jochim Christian Schaeper (min tip-2-oldefar). Efter dennes død i 1793 kom han på aftægt hos min tip-2-oldemors nye mand, Carl Verclas (jf. kapitel 5). I 1815 kom Johann Jacob Behrendt på aftægt hos ”stedsønnesønnen”, Johann Jochim Jacob Schaeper (min tipoldefar), der også havde min tip-2-oldemor og Carl Verclas på aftægt (jf. kapitel 3).

Ved folketællingen i 1819 [4] boede Johann Jacob Behrendt fortsat på aftægt hos Johann Jochim Jacob Schaeper. Johann Jacob Behrendt var på det tidspunkt 79 år, men det forhindrede ham ikke i at tage på udflugt. Det fremgår af folketællingsskemaet, at han på optællingstidspunktet opholdt sig i Krinitz. Det er en landsby ca. 10 km øst for Strassen i kirkesognet Gorlosen.

Folketællingsskemaet afslører ikke, hvad den ældre herre foretog sig i Krinitz, men jeg har et kvalificeret gæt. I Krinitz boede en gårdmand ved navn Johann Joachim Jacob Behrendt, der flere steder i kirkebogen [3] er anført at være født i Strassen. Det får mig til at tro, at Johann Joachim Jacob Behrendt var søn af Johann Jacob Behrendt, og at Johann Jacob Behrendt har boet hos sønnen.

Det var tilsyneladende ikke kun midlertidigt, at Johann Jacob Behrendt var flyttet fra Strassen. Selv om den formodede søn døde i 1819, blev Johann Jacob Behrendt boende i Krinitz. Han har formentlig boet på aftægt hos svigerdatteren. Da han døde den 14. august 1826, var han aftægtsmand i Krinitz [3]. I kirkebogen kaldes han for Johann Joachim Behrendt, men da hans fødested angives at være Kaliss, og alderen (86 år og 1 måned) passer perfekt, må der være tale om en fejlskrivning af hans navn.

Det fremgår af kirkebogen, at Johann Jacob Behrendt døde af følgevirkningerne af en blodig diarré. Han fik en ekstraordinært ærefuld begravelse, idet en ny del af kirkegården blev indviet i forbindelse med hans ligfærd. Det bevirkede, at han ud over det sædvanlige begravelsesfølge blev fulgt til graven af samtlige jurater og af skolelæreren med skolebørnene [3]. En

jurat (også kaldet "Kirchvater") var en valgt eller beskikket repræsentant for menigheden, der bistod præsten med forskellige administrative opgaver [5].

Min tip-2-oldefar, Jochim Christian Schaeper, har fået sit alt for korte liv beskrevet i kapitel 5. Tilbage er kun at fortælle nærmere om sønnen, Johann Christian Schaeper, og om Anna Catharina Brünings formodede søn af andet ægteskab.

Som omtalt ovenfor blev Johann Christian Schaeper gift i 1791. Det skete den 18. oktober 1791. Bruden hed Catharina Elisabeth Schur. Hun var gårdmandsdatter fra Grebs [2], der er en landsby ca. 8 km nordvest for Strassen. Ved vielsen betegnes Johann Christian Schaeper som "indbygger" i Strassen, så det er ikke indlysende, hvordan han har skaffet føden til sin familie.

Parret blev upassende hurtigt til en familie, idet Catharina Elisabeth fødte en søn, Johann Friederich Schaeper, den 25. november 1791 [2], så det må have været et bryllup med mave på. Derefter fik de datteren, Anna Elisabeth Schaeper (født 25. oktober 1793). Hun blev dog kun 3 år, for hun døde af diarré den 12. november 1796. De fik endnu en søn, Johann Jochim Jacob Schaeper (født 31. oktober 1796).

Ved den ene fødsel og ved datterens død omtales Johann Christian Schaeper som "Einlieger", dvs. indsidder. Det tyder på, at han har været landarbejder, og at familien har boet til leje på en gård.

Derefter har jeg ikke fundet flere spor af familien i Eldenas kirkebog, så de kan tænkes at være flyttet fra sognet. Ved den ældste søns vielse den 28. november 1815 [3] omtales faderen, Johann Christian Schaeper, i kirkebogen som afdød indbygger i Strassen, dvs. han må være død inden da. Hans død er dog ikke fundet i Eldenas kirkebog.

Selv om der savnes sikker dokumentation for, at ovennævnte Johann Joachim Jacob Behrendt var søn af min tip-3-oldemor, Anna Catharina Brüning, tror jeg så meget på familieskabet, at han bliver omtalt her. Johann Joachim Jacob Behrendt blev gift i Gorlosen den 3. august 1813 med Dorothea Magdalena Ebermann (senere også omtalt som Übermann) [3]. Det er anført, at Johann Joachim Jacob Behrendt var kommende gårdmand i Krinitz.

Johann Joachim Jacob Behrendt overtog både en enke og en gård ved vielsen. Dorothea Magdalena Ebermanns første ægteskab havde kun varet i lidt over et år. Hun var blevet gift med enkemanden Hans Christian Graf den 6. december 1811, og han var død af tyfus den 5. april 1813 [3]. Enken var effektiv, for hun blev gift med Johann Joachim Jacob Behrendt mindre end fire måneder efter.

Dorothea Magdalena Ebermann var født i Grebs i kirkesognet Conow [3]. Hun var født i ca. 1775 ifølge aldersangivelsen ved hendes død, dvs. hun var ca. 38 år, da hun blev gift med Johann Joachim Jacob Behrendt. Han var ca. 46 år, hvis man kan stole på aldersangivelsen ved hans død. Som omtalt ovenfor har jeg en formodning om, at han har været nogle år yngre.

Dorothea Magdalena Ebermann havde hverken held med levedygtigheden af ægtemænd eller børn. I 1813 havde hun fået en dødfødt pige med sin første ægtemand, og med Johann Joachim Jacob Behrendt fik hun en dødfødt søn i 1814 og en dødfødt datter i 1816. En søn, Mar-

tin Behrendt (født 31. oktober 1817), overlevede sin fødsel, men fik siden en sørgelig skæbne (jf. nedenfor) [3].

Ved Martins dåb var den ene af fadderne ”gårdmand Joh. Joachim Scheper fra Strassen”, der må være identisk med min tipoldefar, Johann Jochim Jacob Schaeper. Johann Joachim Jacob Behrendts relationer til Schaeper-familien dokumenteres yderligere ved, at hans hustru, Dorothea Behrendt, i 1816 var fadder ved en dåb hos ovennævnte Johann Friederich Schaeper [3], der var søn af mine tip-3-oldeforældres søn, Johann Christian Schaeper.

Dorothea Magdalena Ebermanns andet ægteskab blev også kortvarigt, for Johann Joachim Jacob Behrendt døde af tuberkulose den 16. juli 1819. Kirkebogen omtaler ham som gårdmand i Krinitz og født i Strassen [3]. Denne gang fandt hun sig ikke en ny ægtemand, for hun forblev enke indtil sin død den 11. oktober 1830. Ifølge kirkebogen døde Dorothea Magdalena Ebermann som 55-årig af akut feber.

Nu var sønnen, Martin Behrendt, i en alder af 12 år ladet alene tilbage uden forældre eller søskende. Det vides ikke, hvem der har taget sig af ham, men han må have følt sig i en håbløs situation. Han døde som 14-årig den 28. november 1831 [3]. Det fremgår af Gorlosens kirkebog, at han havde hængt sig i dæmringen. Af ukendte årsager blev han ikke begravet i Gorlosen, men på kirkegården i Deibow ca. 6 km øst for Gorlosen.

Litteraturliste

1. Kirkebog, Kirchspiel Dömitz, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
2. Kirkebog, Kirchspiel Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
3. Kirkebog, Kirchspiel Gorlosen, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
4. Volkszählung vom 10. Aug. 1819 in der Ortschaft Strassen, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de
5. Kirchvater, <http://de.wikipedia.org>

Kapitel 10. Gæt en Becker

Mine tip-3-oldeforældre

Martin Jacob Becker & Catharina Maria Dorothea Thoms

Martin Jacob Becker (66):

Født: 1731-1741

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: 24. april 1801 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Begravet: 25. april 1801 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Catharina Maria Dorothea Thoms (67):

Født: ca. 1733

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: 28. marts 1803 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Begravet: 30. marts 1803 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Da hovedparten af de væsentlige begivenheder i Martin Jacob Beckers og Catharina Maria Dorothea Thoms's liv er foregået inden den første eksisterende kirkebog i Eldena, er dette kapitel i højere grad end ønskeligt baseret på gætterier end på kendsgerninger. Der foreligger ingen oplysninger om mine tip-3-oldeforældres fødsel og dåb. Derfor er mine tip-3-oldeforældres formodede fødselsår beregnet på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved deres død.

Det vides med sikkerhed, at Martin Jacob Becker er min tip-3-oldefar, idet det er anført ved min tip-2-oldemor, Dorothea Elisabeth Beckers vielse, at hun var datter af gårdmand Martin Jacob Becker fra Grittel (jf. kapitel 5). Grittel er en landsby i kirkesognet Eldena.

Jeg har et usikkert bud på en mor og en bror til Martin Jacob Becker. En Margaretha Becker, født Bade, der i kirkebogen betegnes som "en bedaget gårdmandsenke fra Grittel", blev begravet den 29. december 1783 [1]. Hendes alder anføres at være "henimod 80 år", dvs. hun var født ca. 1703. Aldersmæssigt vil hun derfor kunne være mor til Martin Jacob Becker. En Johann Peter Becker døde den 17. februar 1799 [1]. Han angives at være 55 år og gårdmand i Grittel, dvs. han var født ca. 1744. Det passer med, at han kan have været bror til Martin Jacob Becker. Efternavnet Becker var dog ret almindeligt, og derfor kan navnet Becker ikke i sig selv dokumentere en familierelation.

Det er veldokumenteret, at Catharina Maria Dorothea Thoms var gift med Martin Jacob Becker, da dette fremgår af kirkebogen ved en barnefødsel og ved hendes død [1]. Da det ikke kan udelukkes, at Martin Jacob Becker har været gift mere end én gang, kan det ikke fastslås med sikkerhed, at Catharina Maria Dorothea Thoms er mor til min tip-2-oldemor, Dorothea Elisabeth Becker.

På hovedstrøget i Grittel er der flere træer end bygninger. Alligevel lykkedes det ikke under besøget at gætte, hvor familien Becker havde boet (foto: 2013)

Martin Jacob Becker havde mindst to børn ud over min tip-2-oldemor, Dorothea Elisabeth Becker (født 1764). De var født inden kirkebogens start, men kendes fra deres vielse, hvor Martin Jacob Becker anføres som deres far. Børnene var Peter Jacob Becker og Sophia Elisabeth Becker, der blev gift i henholdsvis 1791 og 1790 [1]. Peter Jacob Becker var født ca. 1758 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død. Sophia Elisabeth Becker var født i 1767 ifølge folketællingsskemaet fra 1819, hvor det er anført, at datoen ikke kan angives [2].

Derudover har jeg fundet frem til yderligere tre, der sandsynligvis er børn af Martin Jacob Becker [1]. En Jacob Martin Becker, der var gårdmand i Grittel, fik begravet en 13-årig datter den 9. juni 1786, dvs. hun var født ca. 1773. En Jacob Becker, der i kirkebogen anføres at være sognefoged i Grittel, fik den 16. august 1786 begravet en 8-årig datter (dvs. født ca. 1778), der var død af kopper. Den 11. april 1782 fik gårdmand i Grittel, Martin Jacob Becker, og hustru, Catharina Maria Thoms, døbt en søn, Jochim Christian. Den 4. august 1782 fik Jacob Martin Becker begravet en søn på ¼ år. Sønnens navn er ikke angivet, men det må antages, at der er tale om førnævnte Jochim Christian.

Navneforvirringen gør det svært at drage sikre konklusioner. Der er dog grund til at tro, at Martin Jacob Becker, Jacob Martin Becker og Jacob Becker er én og samme person, nemlig min tip-3-oldefar. Her kaldes Martin Jacob Beckers hustru for Catharina Maria. Ved hendes død kaldes hun for Catharina Dorothea. Jeg har derfor valgt at kalde hende for Catharina Maria Dorothea.

Hvis det formodede fødselsår for Catharina Maria Dorothea Thoms er korrekt, var hendes alder ca. 49 år, da hun i 1782 fik en søn med Martin Jacob Becker. Selv om det ikke er biologisk umuligt, er det mindre sandsynligt. Der er derfor grund til at tro, at hun er født senere end ca. 1733.

Catharina Maria Thoms, gårdmandskone fra Grittel, var fadder i 1788, da Dorothea Elisabeth Becker fik døbt en søn, og i 1795, da Peter Jacob Becker fik døbt en datter [1]. Hun må antages at være identisk med Martin Jacob Beckers hustru. I 1793 var en Catharina Ilsabe Becker, gårdmandskone fra Grittel, fadder hos Dorothea Elisabeth Becker [1]. Har Catharina Maria Dorothea Thoms også heddet Ilsabe, eller er der tale om en skrivefejl eller om en helt anden person?

Martin Jacob Becker døde den 24. april 1801 [1]. Kirkebogen angiver, at han var aftægtsgårdmand i Grittel ved sin død. Hans alder må delvis baseres på gætteri. Kirkebogen anfører, at han var "nogle og 60 år", hvilket må være udtryk for, at hverken han selv eller andre har vidst, hvor gammel han var. Dødsårsagen angives at være "Brustkrankheit" (brystsye), hvilket formentlig er det samme som tuberkulose.

Martin Jacob Becker kan tænkes at have smittet sin kone, for "Catharina Dorothea Becker, født Thoms", døde af brystsye den 28. marts 1803 [1]. Hendes alder er uden forbehold angivet at være 70 år, men som diskuteret ovenfor er der grund til at tvivle på præcisionen af denne aldersangivelse.

Min tip-2-oldemor, Dorothea Elisabeth Becker, er nærmere omtalt i kapitel 5. Her skal der fortælles om de to øvrige, der uden gætteri kan regnes for at være børn af Martin Jacob Becker og formentlig også af Catharina Maria Dorothea Thoms.

Peter Jacob Becker, "gårdmandens søn fra Grittel", var i 1790 fadder, da hans søster, Dorothea Elisabeth Becker (min tip-2-oldemor), fik døbt en søn. På det tidspunkt var han ca. 32 år og ungkarl. Da dette ikke var holdbart i længden, måtte han udensogns for at finde sig en hustru. Han blev gift den 10. maj 1791 i Eldena kirke med den 21-årige jomfru Catharina Maria Dase [1]. Der blev lyst til ægteskab i brudens hjemsohn, så derfor er vielsen også anført i kirkebogen i Dömitz [3].

Der er tvivl om Catharina Maria Dases fødselsdato. Ifølge folketællingen fra 1819 [4] var hun født den 13. november 1769 i Gross Schmölen i Dömitz kirkesogn. Hun kan dog ikke findes med denne fødselsdato i kirkebogen. Catharina Maria Dase er muligvis identisk med en "Tri-na Mariecke Dahse", der blev døbt den 1. november 1769 som datter af Jacob Dahse fra Gross Schmölen [3]. Det fremgår af kirkebogen ved vielsen, at Catharina Maria Dases far hed Hans Jacob Dahse [1].

I kirkebogen angives Peter Jacob Becker ved vielsen at være kommende gårdmand i Grittel [1]. Det betyder formentlig, at han kort efter vielsen har overtaget gården efter sin far, Martin Jacob Becker, der herefter har været aftægtsmand. Catharina Maria Dase var muligvis flyttet til Grittel et par år før, hun blev gift, idet det ved folketællingen i 1819 [4] er anført, at hun havde boet 30 år i Grittel.

Catharina Maria Dase fødte ægteparrets første barn, sønnen Jochim Jacob Becker, den 22. oktober 1792. De fik i alt syv børn i perioden 1792-1811 [1]. Tre af disse døde som små. Blandt

fadderne var en gårdmand fra Grittel, Jochim Jürgen Thoms, en gårdmandssøn, Johann Hinrich Thoms, og gårdmandsdøtrene, Anna Catharina Thoms og Dorothea Elisabeth Thoms fra Grittel. Det er nærliggende at gætte på, at Jochim Jürgen Thoms var bror til Catharina Maria Dorothea Thoms.

Hvad døde småbørn af dengang? Peter Jacob Beckers tre børn døde af henholdsvis ”Masern” (mæslinger), ”Blattern” (kopper) og ”Schlag”. ”Schlag” betyder slagtilfælde, men blev også anvendt i tyske kirkebøger som betegnelse for en pludselig død hos småbørn [5].

Peter Jacob Becker var 60 år og aftægtsgårdmand i Grittel, da han døde af svindsot (lungetuberkulose) den 25. marts 1818 [1]. Ved folketællingen i 1819 [4] boede hans enke, Catharina Maria Dase, på aftægt hos sønnen, Jochim Jacob Becker, der havde overtaget gården i Grittel. Hun havde sin 11-årige datter, Catharina Elisabeth Dorothea Becker, boende hos sig. Den 15-årige søn, Jochim Jürgen Becker, arbejdede på gården som tjenestdreng hos storebroderen. Det blev han ikke ved med, for han døde året efter (2. november 1820) [1]. Dødsårsagen angives i kirkebogen at være ”Miserere”, dvs. tarmslyng [5].

Catharina Maria Dase var en ældre enke på ca. 77 år, da hun døde den 3. november 1846 [1]. Kirkebogen angiver, at hun døde af ”Stichkrankheit”. Denne diagnose er ikke entydig, men der har formentlig været tale om en sygelig tilstand med hoste og stingsmerter forårsaget af lungehindebetændelse eller lungebetændelse [6].

Jomfru Sophia Elisabeth Becker blev den 13. august 1790 gift med enkemanden Hans Christoph Oldag, der var gårdmand i Eldena [1]. Hun var ca. 23 år og han ca. 35 år (født ca. 1755 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død). Hans tidligere hustru var død den 15. marts 1790 [1], så han havde været hurtig til at finde sig en ny. Hans Christoph Oldags første hustru var 20 år, da hun døde. Derfor bragte han kun en enkelt datter (født 25. januar 1789) [1] med ind i sit andet ægteskab.

Hans Christoph Oldag blev hurtigt accepteret af hustruens familie, for i 1792 var han fadder, da svigerinden, Dorothea Elisabeth Becker, fik døbt en søn [1]. Derefter trængte han til en pause. Først mange år senere i 1811 fik Hans Christoph Oldag lov til at være fadder, da svogeren, Peter Jacob Becker, fik et barn døbt [1].

Hans Christoph Oldag og Sophie Elisabeth Becker fik seks fælles børn, hvoraf de to døde som små [1]. Der gik dog næsten fire år efter vielsen, før det første barn, Jochim Christoph Oldag, blev født den 5. juli 1794. De efterfølgende børn blev født i 1796 (død 1800), 1799, 1802 (død 1802), 1803 og 1807. Hans Christoph Oldag angives i kirkebogen at være gårdmand i Eldena, men ved fødslen i 1807 omtales han for første gang som aftægtsgårdmand.

Han nåede at være aftægtsmand i lidt over ti år. Hans Christoph Oldag var 63 år, da han døde i Eldena den 17. september 1818 [1]. Ved folketællingen i 1819 [2] var Sophia Elisabeths efternavn skrevet Oldach. Hun boede i Eldena og var ca. 52 år, enke og aftægtskone. Hun havde tre hjemmeboende børn.

Sophia Elisabeth Becker fik mange år som enke. Hun var 77 år, da hun døde den 26. januar 1844 [1]. Det er anført i kirkebogen, at hun døde af ”Kopfkrankheit”, dvs. en sygdom i hovedet. Det kan ikke efterfølgende afgøres, hvad hovedårsagen var til hendes død, men dødsårsagen kan f.eks. have været et slagtilfælde eller en hjernesvulst.

Litteraturliste

1. Kirkebog, Kirchspiel Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
2. Volkszählung vom 20. Aug. 1819 in der Ortschaft Eldena, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de
3. Kirkebog, Kirchspiel Dömitz, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
4. Volkszählung vom 10. Aug. 1819 in der Ortschaft Grittel, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de
5. <http://www.antiquusmorbus.com/German/German.htm>
6. Jakob Ramlau, www.slaegtogdata.dk/forum/index.php/topic,47859.o.html

Kapitel 11. Manden uden fødselsdag

Mine tip-3-oldeforældre

Jürgen Wilhelm Möller & Catharina Maria Ilsabe Warncke

Jürgen Wilhelm Möller (68):

Født: ca. 1739

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: 29. januar 1789 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Begravet: 31. januar 1789 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Catharina Maria Ilsabe Warncke (69):

Født: ca. 1738

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: 24. december 1808 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Begravet: 26. december 1808 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Der foreligger ingen oplysninger om mine tip-3-oldeforældres fødsel og dåb. Derfor er mine tip-3-oldeforældres formodede fødselsår beregnet på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved deres død. Denne aldersangivelse er dog ikke altid korrekt.

Det er veldokumenteret, at Jürgen Wilhelm Möller er min tip-3-oldefar, idet det er anført ved min tip-2-oldefar, Hans Erdtmann Möllers vielse, at han var søn af afdøde gårdmand i Liepe, Jürgen Wilhelm Möller (jf. kapitel 6).

Wilhelm Möller var fadder den 20. februar 1784 ved en dåb hos en Anna Elisabeth Möller [1]. Hun var gift med en Johann Friedrich Frost, der var sognefoged i Liepe. Det er nærliggende at gætte på, at hun var søster til Jürgen Wilhelm Möller.

Catharina Maria Ilsabe Warncke kendes fra omtalen i kirkebogen ved to barnefødsler og ved hendes død [1]. Ved barnefødslerne kaldes hun Catharina Ilsabe Warncke, og hendes mand kaldes for henholdsvis Jürgen Wilhelm Möller og Wilhelm Möller, dvs. han er formentlig i daglig tale blevet kaldt for Wilhelm. Ved sin død kaldes hun Catharina Maria Warncke og angives at være enke efter gårdmand Willhelm Möller i Liepe. Det må derfor antages, at hun har heddet både Catharina, Maria og Ilsabe.

Det kan ikke udelukkes, at Jürgen Wilhelm Möller har været gift mere end én gang. Derfor kan det ikke fastslås med sikkerhed, at Catharina Maria Ilsabe Warncke er mor til min tip-2-oldefar, Hans Erdtmann Möller, og til de af Jürgen Wilhelm Möllers øvrige børn, der er født inden kirkebogens start.

Jeg har kun kendskab til to børn, der er født inden kirkebogens start i 1780, men der har sandsynligvis været flere. Min tip-2-oldefar, Hans Erdtmann Möller, blev født i ca. 1769 (jf. kapitel 6). En datter, Anna Maria Möller, døde som 15-årig den 6. januar 1787 [1], dvs. hun må være blevet født i ca. 1771.

Jürgen Wilhelm Möller og Catharina Maria Ilsabe Warncke fik med sikkerhed to fælles døtre. De kendes fra omtalen af deres dåb i kirkebogen [1]. Dorothea Elisabeth Möller blev døbt den 9. marts 1781, og Catharina Elisabeth Möller blev døbt den 15. november 1785. Ved sidstnævntes dåb var en af fadderne en Anna Elisabeth Warncke. Hun må være et bud på en søster til Catharina Maria Ilsabe Warncke. Ved begge fødsler omtales Jürgen Wilhelm Möller som gårdmand i Liepe.

Jürgen Wilhelm Möller døde så tidligt, at han efterlod sig mindreårige børn. Ifølge kirkebogen døde "gårdmand i Liepe, Wilhelm Möller" den 29. januar 1789 [1]. Hans alder er anført at være "an 50 Jahre", dvs. henimod 50 år. Man har tilsyneladende ikke haft kendskab til hans præcise alder. Kirkebogen anfører, at han døde af svindsot (lungetuberkulose). Intet er så trist, at det ikke er godt for noget, for faderens død bevirkede, at sønnen, Hans Erdtmann Möller, kunne overtage gården og blive gift senere samme år.

Det må antages, at Catharina Maria Ilsabe Warncke derefter boede på aftægt på gården. Det gjorde hun i så fald i næsten tyve år. Hun har næppe haft kræfter til at yde den store hjælp på gården, for hun døde af alderdomssvækkelse på juleaftensdag i 1808 og blev begravet 2. juledag [1]. Kirkebogen anfører hendes alder til at være 70 år, så det kan tænkes, at hun har haft styr på sin fødselsdag.

Sønnen, Hans Erdtmann Möller, er nærmere omtalt i kapitel 6, fordi han er min tip-2-oldefar. Tilbage er så kun at fortælle om de to kendte døtre.

Dorothea Elisabeth Möller var 22 år, da hun den 15. november 1803 blev gift i Eldena kirke [1] med den 21-årige Johan Jochim Behrend. Han var født den 5. februar 1782 i Kaliss i Dömitz kirkesogn, hvor faderen var kohyrde [2]. Johan Jochim Behrend satsede ikke på en karriere blandt køer. Det er anført i kirkebogen ved vielsen, at han var kommende skræddermester i Liepe. Det må have været attraktivt for en kvinde, hvis ellers datidens kvinder har haft overskud til at interessere sig for tøj. Johan Jochim Behrend flyttede til Liepe efter vielsen, for ved folketællingen i 1819 havde han boet 16 år i Liepe [3].

Ægteparret Behrend var hårdt ramt af datidens børnedødelighed. De fik fire børn, hvoraf de tre døde som små. Børnene var Maria Dorothea (født 18. august 1804, død 3. november 1813), Johan Jochim Jürgen (født 7. maj 1807), Anna Elisabeth (født 26. april 1811, død 27. oktober 1813) og Catharina Elisabeth Hanna (født 2. oktober 1814, død 9. april 1818) [1]. I kirkebogen omtales Johan Jochim Behrend som skræddermester i Liepe. Blandt fadderne var i 1811 en meget ung Anna Elisabeth Möller og i 1814 en noget ældre Johan Peter Möller, der begge var børn af Dorothea Elisabeth Möllers bror, Hans Erdtmann Möller (jf. kapitel 6).

Dorothea Elisabeth var fadder i 1811, da broderen, Hans Erdtmann Möller, fik en efternølersøn døbt. Johan Peter Möller gjorde gengæld, for han brugte Johan Jochim Behrend som fadder i 1821 [1].

Ved folketællingen i 1819 [3] boede Johan Jochim Behrend med sin Dorothea Elisabeth i Liepe, hvor han var skrædder. Deres 12-årige søn, Johan Jochim Jürgen, boede hos dem. Endvidere havde Johan Jochim Behrend en 19-årig skrædderlærling indlogeret.

Johan Jochim Behrend var kun 47 år, da han blev ramt af et slagtilfælde og døde den 30. november 1829 [1]. Skræddermesterenken blev ikke meget ældre, selv om kirkebogen påstår

det. Dorothea Elisabeth Möller døde den 29. december 1831 [1]. Da hun må antages at være blevet født kort tid før sin dåb, kan hendes alder ud fra dåbsdatoen beregnes til 50 år. Det er derfor noget af en overdrivelse, når kirkebogen anfører, at hun blev 57 år. Hendes sidste tid har næppe været behagelig, for hun døde af åndedrætsbesvær og hoste. Kirkebogen anfører "2 Glocken" (to klokker), så jeg formoder, at der er blevet ringet med to klokker ved begravelsen. Det kræver kendskab til antallet af kirkeklokker at afgøre, om dette var lidt eller meget.

Catharina Elisabeth Möller ville ikke stå tilbage for sin storesøster, så hun blev også gift som 22-årig. Det skete den 3. maj 1808 i Eldena kirke [1]. Brudgommen var den 24-årige ungkarl Jürgen Christoph Steffen. Han var født den 17. juni 1783 i Vielank i Alt Jabel kirkesogn [3]. Vielsen er også anført i kirkebogen i Dömitz, hvor der blev lyst til ægteskab for dem. Det skyldtes, at Jürgen Christoph Steffen var tjenestekarl i Verclas i Dömitz kirkesogn inden vielsen [2]. Det fremgår af kirkebogen, at han var kommende daglejer og indbygger i Liepe, og at hans far var kohyrde.

Catharina Elisabeth Möller og Jürgen Christoph Steffen boede i Eldena, da de fik deres første barn, Carolina Maria Elisabeth (født 7. juli 1810) [1]. Derefter fik Jürgen Christoph Steffen hjemve, så ægteparret flyttede til Verclas, hvor han var kommet fra. Der døde datteren, Carolina Maria Elisabeth, af sårfeber den 20. oktober 1811 [2].

De boede fortsat i Verclas, da de året efter fik datteren, Catharina Maria Elisabeth (født 15. november 1812). Fru Dorothea Elisabeth Behrend og fru Maria Elisabeth Möller (min tip-2-oldemor), der var henholdsvis søster og svigerinde til Catharina Elisabeth Möller, var rejst dertil helt fra Liepe for at være faddere ved dåben [2].

Herefter var det Catharina Elisabeth Möller, der fik hjemve. Familien vendte tilbage til Eldena kirkesogn og boede i Liepe, da de fik børnene Johan Peter Jürgen Christoph (født 7. april 1816) og Louisa Charlotta Magdalena (født 27. april 1819) [1]. Faderen angives at være "indbygger i Liepe". Han kaldes nu "Johan Jürgen Steffen", så han må formodes også at være blevet døbt Johan. Nevøen, Johan Peter Möller, fik lov til at være fadder i 1816.

Ved folketællingen i 1819 boede ægteparret i Liepe [3]. Jürgen Christoph Steffen havde nu fået endnu et fornavn, idet han kaldes Jürgen Christoph Heinrich. Han angives at arbejde som daglejer. Ved folketællingen var børnene Catharina Maria Elisabeth, Johan Peter Jürgen Christoph og Louisa Charlotta Magdalena hjemmeboende.

Det er anført, at Jürgen Christoph Heinrich Steffen og datteren, Catharina Maria Elisabeth, havde boet i Liepe i 5 år, dvs. familien må være flyttet fra Verclas til Liepe i 1814. Det er ganske vist også anført, at Catharina Elisabeth Möller altid havde boet i Liepe, men da det må formodes at være konen og ikke manden, der har født børnene, må hun også have opholdt sig i Verclas.

Catharina Elisabeth Möller var 42 år, da hun døde af lungetuberkulose den 21. februar 1828 [1]. Børnene var endnu ikke voksne, men hr. Steffen med de varierende fornavne skaffede dem en stedmor. Den 25. marts 1829 blev han gift med Anna Elisabeth Kruse, der var fra Liepe [1]. Han var 45 år, og hun var ca. 36 år (født ca. 1793 ifølge aldersangivelsen ved hendes død). Denne gang blev han i kirkebogen kaldt for Jürgen Christoph Heinrich Steffen.

Ægteskabet resulterede i en datter, Catharina Maria Dorothea (født 20. august 1829). Jürgen Christoph Steffen fik dog hurtigt nye børnepasningsproblemer, for Anna Elisabeth Kruse

døde den 17. april 1831 efter lidt over to års ægteskab. Derefter er jeg ikke stødt på Jürgen Christoph Steffen i Eldenas kirkebog, så han har muligvis forladt sognet på jagt efter endnu en hustru.

Litteraturliste

1. Kirkebog, Kirchspiel Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
2. Kirkebog, Kirchspiel Dömitz, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
3. Volkszählung vom 20. Aug. 1819 in der Ortschaft Liepe, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de

Kapitel 12. Soldaten fra Dömitz

Mine tip-3-oldeforældre

Jochim Gottschall Voje & Ilsabe Lehna Lüttmann

Jochim Gottschall Voje (70):

Født: ca. 1738

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: 7. oktober 1766 i Dömitz, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Død: 4. marts 1808 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Begravet: 5. marts 1808 i Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Ilsabe Lehna Lüttmann (71):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: 7. oktober 1766 i Dömitz, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland

Død:

Begravet:

Der foreligger ingen oplysninger om mine tip-3-oldeforældres fødsel og dåb. Min tip-3-oldefars formodede fødselsår er beregnet på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død. Hans ene fornavn ses også skrevet Gottschalck.

Det er veldokumenteret, at Jochim Gottschall Voje er min tip-3-oldefar, idet det er anført ved min tip-2-oldemor, Maria Elisabeth Vojes vielse, at hun var datter af Jochim Gottschall Voje, indbygger i Liepe (jf. kapitel 6). Som omtalt nedenfor er det ikke lykkedes mig at få styr på kvinderne i Jochim Gottschall Vojes liv. Det er derfor noget usikkert, om Ilsabe Lehna Lüttmann er min tip-3-oldemor.

De første oplysninger, jeg har fundet om Jochim Gottschall Voje, stammer fra kirkebogen i Dömitz [1], hvor han blev gift den 7. oktober 1766. Det fremgår, at han blev gift med Ilsabe Lehna Lüttmann, der var enke efter den afdøde fårehyrde, Johann Jochim Lüttmann, fra Pentz.

Det eneste sted i Tyskland, der hedder Pentz, ligger i Pommern. Pentz hørte dengang til kirkesognet Schwichtenberg [2]. Afstanden mellem Pentz og Dömitz er ca. 140 km. Det er derfor ikke indlysende, hvordan Jochim Gottschall Voje har fundet sammen med fårehyrdeenen. Ilsabe Lehna var gift Lüttmann, og der foreligger ingen oplysninger om hendes pigenavn. En søgning efter familien Lüttmann i Schwichtenbergs kirkebog har været forgæves [2].

Jochim Gottschall Voje var professionel soldat. Det fremgår af kirkebogens oplysninger ved vielsen, at han var "Gefreiter", dvs. underkorporal, i hr. oberstløjtnant von Sells kompagni. Oberstløjtnant von Sell var kommandant på fæstningen i Dömitz, og her har han kommanderet rundt med bl.a. min tip-3-oldefar.

Fæstningen i Dömitz. Øverst ses indgangen til fæstningen. Den høje bygning i baggrunden er kommandanthuset. Nederst ses fæstningsmuren inde fra fæstningsområdet (foto: 2013)

Dömitz var garnisonsby. Dömitz ligger ved Elben ved den sydvestlige grænse af det daværende Mecklenburg-Schwerin. Derfor blev der i perioden 1559-1565 opført en fæstning, der skulle beskytte grænsen og overgangen over Elben [3]. Fæstningen blev brugt af militæret indtil 1894 og fungerer i dag som museum. På min tip-3-oldefars tid blev fæstningen også brugt som sindssygeanstalt og fængsel. Fæstningen i Dömitz har været involveret i flere krige, men Jochim Gottschall Voje har tilsyneladende været soldat i Dömitz i en fredelig periode.

Ca. 4 måneder før vielsen var en Lehn Ilsa Lüttman den 21. maj 1766 fadder ved en barnedåb hos Caspar Zander fra Verclas i Dömitz sogn [1]. Caspar Zander var den 8. november 1765 blevet gift med en Anna Ilsa Voje, der var datter af afdøde daglejer Jochim Voje fra Neuohof [1]. Der kan være tale om den Neuohof, der ligger i kirkesognet Gorlosen i Mecklenburg-Schwerin.

Det er tænkeligt, at ovennævnte Lehn Ilsa Lüttman er identisk med Jochim Gottschall Vojes senere hustru. I så fald er det nærliggende at overveje, om Anna Ilsa Voje kan være søster til Jochim Gottschall Voje, og om Jochim Voje kan være hans far. Jeg har dog ikke fundet andre tegn på familierelationer mellem Jochim Gottschall og Anna Ilsa Voje.

Jochim Gottschall Voje fik sandsynligvis seks børn, der alle blev døbt i Dömitz sogn [1]. Når der kan være en smule tvivl om faderskabet, skyldes det, at faderens fornavn ikke er angivet i kirkebogen. Det første barn, Johann Jochim Voje, blev døbt den 2. august 1767. Navngivningen passer med, at han kan være opkaldt efter Ilsabe Lehna Lüttmanns afdøde mand.

De efterfølgende børn var min tip-2-oldemor, Maria Elisabeth Voje (døbt 23. juli 1769), Eleonora Margaretha Dorothea Voje (døbt 26. februar 1773), Georg Christian Ludwig Voje (døbt 26. februar 1775), Catharina Sophia Voje (født 25. december 1777) og Anna Catharina Lucia Voje (født 7. august 1780).

Faderen omtales ved tre af fødslerne (1767, 1769 og 1777) som "underkorporal Voje" og ved de øvrige tre fødsler (1773, 1775 og 1780) som "musketer Voje". Det vides fra døtrenes vielser [4], at Jochim Gottschall Voje var far til både Marie Elisabeth Voje og Anna Catharina Lucia Voje, hvis far ved dåben betegnes som henholdsvis underkorporal og musketer Voje. Det er derfor overvejende sandsynligt, at underkorporal Voje er identisk med musketer Voje.

Den 12. januar 1778 var en trist dag for Jochim Gottschall Voje. Denne dag fik underkorporal Voje begravet to døtre, der var døde af kopper [1]. Døtrenes navne er ikke angivet, men der må efter udelukkelsesprincippet være tale om Eleonora Margaretha Dorothea og Catharina Sophia.

Bopælen angives ved dåben i 1775 at være Verclas og ved fødslen i 1777 og begravelsen i 1778 at være Kaliss, der begge er landsbyer i Dömitz sogn. Dette passer med, at datteren, Maria Elisabeth, ved en senere folketælling angives at være født i Verclas [5], og at datteren, Anna Catharina Lucia, angives at være født i Kaliss [6].

Når jeg indtil videre har undgået at omtale børnenes moder, skyldes det, at moderens navn kun er angivet ved fødslen i 1777, hvor moderen omtales som Trien Phick, født Meyer. Det er noget overraskende, fordi jeg i kirkebogen fra Dömitz hverken har fundet Ilsabe Lehna Lüttmann død eller Jochim Gottschall Voje gift med Trien Phick Meyer. Det er ikke anført, at der er tale om et uægteskabeligt barn, så underkorporalen har næppe haft et sidespring. Ved en dåb den 4. maj 1769 [1] er musketer Vojes hustru fadder. Det bliver man dog ikke klogere af, for hustruens navn er ikke anført.

Da Ilsabe Lehna Lüttmanns pigenavn som nævnt er ukendt, kan det ikke udelukkes, at hun kan være født Meyer, men selv om det skulle være tilfældet, passer fornavnene ikke. Derfor er den sandsynligste forklaring, at Jochim Gottschall Voje på et tidspunkt inden 1777 er blevet gift anden gang med Trien Phick Meyer. Når jeg har valgt at udnævne Ilsabe Lehna Lüttmann til min tip-3-oldemor, skyldes det, at hun med sikkerhed er blevet gift med Voje ca. tre år inden min tip-2-oldemors fødsel, og at Ilsabe Lehna Lüttmann ikke er fundet død i den mellemliggende periode.

I daglig tale anvendte man ofte forkortede udgaver af de tyske fornavne. Det kunne også ske, at disse forkortelser blev anvendt i kirkebøgerne. Dette var i høj grad tilfældet i Dömitz. ”Trien Phick” må således antages at have heddet Catharina Sophia, og ”Ilsabe Lehna” har formentlig heddet Elisabeth Magdalena [7].

På et tidspunkt i perioden 1780-1789 må Jochim Gottschall Voje være flyttet til Liepe i Eldena kirkesogn. Det fremgår af kirkebogen ved datteren, Maria Elisabeth Vojes vielse i 1789 [4], at Jochim Gottschall Voje var forhenværende soldat i Dömitz Amt, men at han nu boede i Liepe. På et tidspunkt har hans alder gjort ham mindre kampberedt, hvorefter han har lagt geværet på hylden og er flyttet til den fredelige landsby Liepe.

Ved datteren, Anna Catharina Lucias vielse i 1801 angives Voje at være aftægtsmand i Liepe [4]. Han kaldes her for ”Johann Jochim Gottschalck Voje”, hvilket tyder på, at han også har heddet Johann. Jeg formoder, at han har været på aftægt hos datteren, Maria Elisabeth Voje, og svigersønnen, Hans Erdtmann Möller, idet han var på aftægt hos dem ved sin død syv år senere.

Der var ikke meget krudt i den forhenværende soldat, da han blev ældre. Det fremgår af kirkebogen [4], at han døde af alderdomssvækkelse den 4. marts 1808 i en alder af 70 år. Han anføres at være aftægtsmand hos gårdmand Möller i Liepe. Præsten har muligvis ikke kunnet stave til Gottschall, for i kirkebogen kaldes han blot for ”Jochim Voje”.

Jochim Vojes enke blev 68 år, inden hun døde på Möllers gård i Liepe fem år senere (19. juli 1813) [4]. Det er anført, at hun døde af vattersot, dvs. en sygelig væskeansamling i kroppen (ødem).

Kirkebogen byder på endnu en overraskelse, idet enken omtales som Maria Ilsabe, født Linow. Jeg har ikke fundet Vojes formodede anden hustru, Trien Phick Meyer, død, og jeg har heller ikke fundet Voje viet til Maria Ilsabe Linow. Min fantasi er ikke så veludviklet, at jeg tør gætte på, hvad der kan være sket. Jeg håber, at Voje har haft styr på kvinderne i sit liv, for jeg må åbent erkende, at jeg har opgivet at få styr på dem.

Der er mere styr på den kvindelige del af Vojes seks børn. To af døtrene døde som omtalt som små. Min tip-2-oldemor, Maria Elisabeth Voje, er nærmere omtalt i kapitel 6, og her skal der fortælles om datteren, Anna Catharina Lucia Voje. Sønnerne, Johann Jochim Voje og Georg Christian Ludwig Voje, har jeg ikke kunnet finde spor af efter deres dåb.

Anna Catharina Lucia Voje var 21 år, da hun blev gift første gang den 17. november 1801 i Eldena kirke [4]. Brudgommen var ungarl Johann Christian Schmetcke. Hans far var husmand i Strassen, og Johann Christian Schmetcke er omtalt som kommende husmand i Strassen. Det lyder som om, at sønnen skulle overtage faderens husmandssted efter vielsen.

Anna Catharina Lucia Voje fødte en søn, Jochim Friederich Erdtmann Schmetcke, den 11. november 1802 [4]. Han fik det sidste af sine tre fornavne fra Anna Catharina Lucias svoger, Hans Erdtmann Möller (min tip-2-oldefar), der var en af fadderne.

Jeg tør ikke sige, om ægteskabet var lykkeligt, men det var i hvert fald ikke langt. Johann Christian Schmetcke døde den 1. maj 1803 efter ca. 1 ½ års ægteskab [4]. Han døde af en betændelse i underlivet. Mit gæt er, at det kan have været en blindtarmsbetændelse. Hans fremtidsplan var blevet realiseret, for det er anført, at han var husmand i Strassen. Der var for 32 Schilling klokkeringning til begravelsen.

Den 14. september 1803 fik Anna Catharina Lucia Voje en dispensation til at gifte sig igen, men det er ikke lykkedes mig at finde årsagen til dispensationen. Hun udnyttede dispensationen til den 7. oktober 1803 at blive gift med ungkarl Johann Hinrich Schult, der var søn af en afdød gårdmand fra Kaliss i Dömitz kirkesogn [4]. Johann Hinrich Schult skulle overtage husmandsstedet i Strassen efter vielsen. Han var født i Kaliss og døbt den 9. december 1767 [1]. Det fremgår af folketællingen i 1819 [6], at han flyttede til Strassen i forbindelse med vielsen.

Den nye ægtemand blev hurtigt accepteret af familien. I 1804 var Johann Hinrich Schult, der i kirkebogen angives at være husmand i Strassen, fadder, da svigerinden, Maria Elisabeth Voje, fik en datter døbt [4].

Ægteparrets børnefødsler fik en succesrig start, men derefter gik det helt galt [4]. Catharina Maria Elisabeth Schult blev født den 29. september 1804, og derefter fulgte Johan Christian Schult (født 9. januar 1808). De efterfølgende seks graviditeter resulterede i tre dødfødte børn (1810, 1812 og 1818) og tre børn, der døde kort efter fødslen (1814, 1815 og 1820). Børnene må have været nogle skravl, for dødsårsagen for alle de tre børn, der døde kort efter fødslen, angives at være "Schwäche", dvs. svagelighed.

Ved børnenes dåb blev et par lidt fjernere familiemedlemmer brugt som faddere [4]. Johan Peter Möller, der var søn af Anna Catharina Lucias søster, var fadder i 1815, og derfor kom barnet til at hedde Johan Peter. Min tipoldefar, Johann Jochim Jacob Schaeper, der kort forinden var blevet enkemand efter en datter af Anna Catharina Lucias søster, var fadder i 1820. Barnet fik dog kun det første af hans fornavne.

Ved folketællingen i 1819 [6] boede Johann Hinrich Schult og Anna Catharina Lucia Voje i Strassen. I folketællingsskemaet kaldes de for henholdsvis "J. Heinrich Schulz" og "Anna Catharina Schulz, geb. Voje". Johann Hinrich var fortsat husmand. De havde deres to overlevende børn boende hos sig.

"Anna Catharina Lucia Schult, geb. Voje" døde i Strassen den 9. november 1827 [4]. Hun omtales i kirkebogen som "husmandens aftægtskone". Husmandens navn er ikke anført, men der er formentlig tale om Johann Hinrich Schult. Hun angives at have været 48 år ved sin død, men hun var dog kun 47 år. Kirkebogen anfører, at hun døde af "Kopfkrankeheit", dvs. sygdom i hovedet. Det er ikke lykkedes mig at finde Johann Hinrich Schults død i kirkebogen.

Litteraturliste

1. Kirkebog, Kirchspiel Dömitz, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
2. Personlige oplysninger fra Martin Sohn, Alte Dorfstrasse 29 a, 17089 Burow, Tyskland

3. Festung Dömitz, <http://de.wikipedia.org>
4. Kirkebog, Kirchspiel Eldena, Mecklenburg-Schwerin, Tyskland
5. Volkszählung vom 20. Aug. 1819 in der Ortschaft Liepe, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de
6. Volkszählung vom 10. Aug. 1819 in der Ortschaft Strassen, abgeschrieben von Rolf Gödecke, Hamburg, www.mecklenburgroots.de
7. GenWebsite for Mecklenburg Vorpommern, Germany, by Carol Gohsman Bowen, <http://www.emecklenburg.de/Mecklenburg/en>

Kapitel 13. Rytteren og bøsserne

Mine tip-3-oldeforældre

Julius Bernbaum & Cathrine Margrete Hendrichsdatter

Julius Bernbaum (72):

Født:

Døbt: 18. februar 1720 i Vamdrup Sogn (Ribe Amt)

Konfirmeret:

Gift: 12. oktober 1747 i Sankt Nikolaj Sogn, Kolding (Vejle Amt)

Død:

Begravet: 31. juli 1797 i Sankt Nikolaj Sogn, Vejle (Vejle Amt)

Cathrine Margrete Hendrichsdatter (73):

Født: ca. 1725

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: 12. oktober 1747 i Sankt Nikolaj Sogn, Kolding

Død:

Begravet: 20. august 1800 i Sankt Nikolaj Sogn, Vejle

Det formodede fødselsår for Cathrine Margrete Hendrichsdatter er beregnet på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død. Denne aldersangivelse kan tænkes at være unøjagtig, idet aldersangivelsen ved Julius Bernbaums død er 3 år forkert.

Som omtalt i kapitel 7 ses efternavnet Bernbom skrevet i et stort antal varianter. Dette gælder også for min tip-3-oldefars efternavn. Når jeg her har valgt at kalde ham for Bernbaum, skyldes det, at dette er den hyppigst anvendte variant.

Julius Bernbaum blev født i Holt vest for Vamdrup (ca. 17 km sydvest for Kolding). Hans far hed også Julius Bernbaum. Moderens navn er ukendt, idet hun ikke er nævnt i kirkebogen ved dåben (jf. kapitel 17).

Cathrine Margrete Hendrichsdatters fødsel/dåb er ikke fundet i kirkebogen. Der er derfor ikke sikker dokumentation for, hvem der var hendes forældre. Det er dog overvejende sandsynligt, at forældrene var Hendrich Diderichsen og Kirsten Graversdatter (jf. kapitel 18).

Julius Bernbaum blev hvervet ryttersoldat (kyrassér). I et krigsretsforhør i 1744 [1] oplyste han, at han havde været 6 år i tjenesten, dvs. han må have været ca. 18 år, da han startede i militæret.

I en benådningsansøgning til kongen den 21. maj 1740 (jf. kapitel 17) anførte Julius Bernbaums far, at alle hans tre sønner var i generalløjtnant de Muckadells kavaleriregiment [2]. Sønerne var arveligt belastet, for faderen havde også været ryttersoldat. Generalløjtnant de Muckadell var chef for 1. Fynske nationale Rytterregiment [3]. I 1745 og 1756 var Julius Bernbaums militære chefer (jf. nedenfor) tilknyttet samme regiment, så tilsyneladende har Julius Bernbaum været rytter ved 1. Fynske nationale Rytterregiment i hele sin soldatertid.

Regimentets navn antyder, at Julius Bernbaum har gjort tjeneste på Fyn, men det har næppe været tilfældet. I perioden 1732-1740 har regimentet haft garnison i Kolding og Ribe og 1740-1758 i Kolding, Ribe, Vejle og Fredericia. Regimentets navn skyldes, at det oprindeligt holdt til på Fyn [4].

Den 16. oktober 1744 var Julius Bernbaum i forhør i krigsretten i Kolding [1]. Han havde dog ikke gjort sig skyldig i en krigsforbrydelse. Hans forbrydelse bestod i, at han havde fået et "uægte" barn med en Dorthe Meyer. Da det var første gang, at han var blevet udlagt som barnefader, slap han for straf. Det er bemærkelsesværdigt, at krigsrettens justitsprotokol er skrevet på tysk, selv om den blev ført af det danske militær. Det må skyldes de mange tyske officerer, der dengang var i den danske hær.

Fødslen af Julius Bernbaums "uægte" barn er ikke fundet i kirkebogen. Derfor har jeg ingen viden om moderen eller om barnets videre skæbne.

Julius Bernbaum kunne ikke styre sine drifter, for året efter gjorde han sig igen uheldigt bemærket. Den 27. juli 1745 fik en Maren Nielsdatter døbt en "uægte" datter, Anne Kirstine (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding). Som barnefader var udlagt kyrassér Julius Bernbaum ved hr. major Pogrells kompagni.

Det kostede Julius Bernbaum endnu en tur i krigsretten. Den 12. juli 1745 var han i forhør i Kolding [5]. I justitsprokollen omtales han som Henrich Julius Behrbaum. Der er med stor sandsynlighed tale om Julius Bernbaum, idet den besvangrede kvinde hed Maren Nielsdatter. Da han havde gentaget forbrydelsen, slap han ikke for straf denne gang. Han blev idømt en bøde og skulle udstå kirkens disciplin, dvs. skrifte offentligt.

Den 24. september 1745 måtte Maren Nielsdatter bekende sin forsyndelse ved et offentligt skrifte i Sankt Nikolaj Kirke. To uger senere var det Julius Bernbaums tur til at få menighedens syndsforladelse "for begangen lejemål med Maren Nielsdatter".

Det bedste middel mod flere "uægte" børn var at blive gift. Det blev Julius i 1747, men ikke med Maren Nielsdatter. Den udkårne hed Cathrine Margrete Hendrichsdatter. De blev trolovet den 3. august 1747 og gift den 12. oktober 1747 (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding). Han var 27 år, og hun var ca. 22 år. Forloverne var to kyrassérer. Den ene af disse hed Hendrich Diderichsen, og det er nærliggende at gætte på, at han var far til Cathrine Margrete.

Deres første barn blev født en anelse for tidligt, idet en søn, Hendrich, blev døbt den 18. april 1748 (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding). En af fadderne var "korporal Bernbaum", der må have været en af Julius Bernbaums to brødre. Næste barn var en datter, Cathrine (døbt 23. november 1749, Sankt Nikolaj Sogn, Kolding).

Derefter må Julius Bernbaums kompagni formodes at være flyttet til Vejle, for de efterfølgende ti børn blev alle døbt i Sankt Nikolaj Sogn i Vejle. De af børnene, der døde som små, blev begravet samme sted. Julius Bernbaum var ikke tilhænger af kønskvotering, for af ægteparrets tolv børn var de elleve af hankøn.

Hans Bernbaum blev døbt den 12. november 1751 (begravet 24. november 1751). Derefter fulgte endnu en Hans Bernbaum (døbt 18. oktober 1752), der døde 16 år gammel (24. juli 1769, Aabenraa Sogn, Aabenraa Amt). Julius Bernbaum blev døbt 16. februar 1755, og han nåede at blive 18 år, inden han døde (begravet 1. april 1773, Sankt Nikolaj Sogn, Vejle).

På Julius Bernbaums tid var Vejle en by af beskeden størrelse. Her ses Vejle fra vejen til Kolding. Akvarellen er malet den 24. juni 1819 af Ole Jørgen Rawert (Det Kongelige Bibliotek, Billedsamlingen)

Nu var familien blevet så stor, at den havde behov for mere plads. Den 28. januar 1756 blev der afholdt auktion over et hus i Grønnegade i Vejle. Det bestod af fire fag stuehus og to fag stald. Huset var ejet af en tidligere regimentstambour ved det Sønderjyske nationale Regiment, Johan Petter Schindeholtz. Julius Bernbaum havde ikke fået udgangstilladelse fra sit kompagni, for hans hustru bød på hans vegne 26 rigsdaler og 4 mark. Da det var højeste bud, var Julius Bernbaum blevet husejer. Julius Bernbaum fik den 5. marts 1756 skøde på huset til "evindeligt arv og ejendom" [6]. Det fremgår af skødet, at han var rytter ved kammerherre og oberst von Schulenburgs regiment.

Kvaliteten af Julius Bernbaums hus var i god overensstemmelse med den lave pris. Huset i Grønnegade blev ved brandtaksationsforretningen i 1761 takseret til 30 rigsdaler. Det fremgår af taksationen, at stuehuset på 4 fag var en "liden og ringe bygning med stråttække", og at ladehuset i baggården på 2 fag var en "endnu mindre og ligeledes ganske ringe bygning med stråttække" [7].

Julius Bernbaum fik nok af de usle boligforhold i 1769-1770. Ladehuset i baggården blev revet ned, og i stedet blev der bygget yderligere 2 fag til gaden. Ombygningen resulterede i en tredobling af husets værdi, idet det den 13. februar 1770 blev takseret til 90 rigsdaler. Sammenlignet med værdien af nabohusene var det dog fortsat et beskedent hus. Det fremgår af

de efterfølgende brandtaksationer i 1771, 1781 og 1791, at vurderingen var uændret på 90 rigsdaler, og at huset på 6 fag var af bindingsværk og havde tegltag [7].

Nu vender vi tilbage til familielivet. Næste barn i den store børneflokk var Nicolaj Bernbaum (døbt 1. maj 1757). En af fadderne var ”vagtmeister Bernbaum”, der var Julius Bernbaums storebror, Hans Henrich (jf. kapitel 17). En anden fadder var trompeter Gundelvein, så måske har der været trompetfanfarer, da det nydøbte barn forlod kirken.

Nicolaj Bernbaum døde som barn, og ifølge kirkebøgerne blev han begravet hele fire gange. I 1761 er der modstrid imellem de to eksemplarer af kirkebogen, hvor det ene anfører begravelsesdatoen til 9. maj og det andet til 19. maj 1761. Endvidere anfører det ene eksemplar, at samme Nicolaj blev dræbt året efter ved et vådeskud (begravet 21. november 1762). I det andet eksemplar anføres, at ”Julius Bernbaums søn” blev skudt af våde og begravet den 20. oktober 1762. En umiddelbar konklusion må være, at man ikke ukritisk skal stole på kirkebøgerne.

Næste søn var Niels Bernbaum (døbt 16. september 1759). Det var sandsynligvis ham, der blev dræbt af et vådeskud i efteråret 1762. Der er ikke fundet oplysninger om det tragiske dødsfald i justits- og politisagerne i Vejle Byfogeds arkiv. Det vides derfor ikke, om det var Julius Bernbaum, der ved et uheld kom til at skyde sin søn, om sønnen har leget med faderens gevær, eller om en tredje person har været indblandet. Politiet efterforsker muligvis sagen endnu.

Når jeg føler mig ret sikker på, at det var sønnen Nicolaj, der døde i 1761, skyldes det, at den næste søn, der blev døbt den 18. december 1761, fik navnet Nicolaj. Han slap igennem sin barndom uden vådeskud og endte med at blive min tip-2-oldefar.

Efter en pause fik Julius og Cathrine Margrete igen en søn (døbt 14. marts 1764). Han fik navnet Niels, hvilket bestyrker formodningen om, at det var den foregående Niels, der døde af et vådeskud i 1762. Den yngste Niels døde efter alt at dømme en mere naturlig død (begravet 24. august 1766).

Den imponerende række af fødsler blev afsluttet med tre levedygtige sønner. Hans Christian Bernbaum blev født den 16. april 1766 [8] og døbt 20. april 1766. Derefter fulgte Friderich Bernbaum (døbt 18. marts 1768) og efternøleren Hans Bernbaum (døbt 17. januar 1773).

Når der var en pause i fødslerne imellem 1761 og 1764, kan det skyldes, at Julius Bernbaum har været i krig. 1. Fynske nationale Rytterregiment anføres at have været i felten i Holsten og Mecklenburg 1758-1763 [4]. I 1766 udtalte tre vidner, at de havde ”stået i krigstjenesten” i kompagni sammen med Julius Bernbaum [9]. Det tyder på, at Julius Bernbaum har deltaget i felttoget. Det er ikke lykkedes mig at få opklaret, hvorfor regimentet har været i felten. Den Preussiske Syvårskrig foregik 1756-1763, men i denne krig holdt Danmark sig neutral [10].

Der foreligger ikke præcis viden om, hvornår Julius Bernbaum stod af hesten og forlod militæret. Ved børnenes dåb er han omtalt som rytter til og med 1761. Ved dåben i 1764 og efterfølgende er hans profession ikke angivet. Det tyder på, at han trak i civil inden for perioden 1761-1764. I 1766 havde han med sikkerhed sagt farvel til soldaterjobbet, idet han den 6. marts 1766 blev omtalt som ”beafskediget rytter” [9].

Det afsløres ved sønnen Hans Christian Bernbaums død mange år senere, hvad Julius Bernbaum levede af efter at have forladt militæret. Kirkebogen anfører om Hans Christian Bernbaum, at han var født i Vejle, hvor hans fader, Julius Bernbaum, var bøssebærer. Julius

Bernbaum har fra militæret haft en praktisk erfaring med skydevåben, der må have været gavnlig i det nye job.

Noget tyder på, at Julius Bernbaums ægteskab med Cathrine Margrete Hendrichsdatter har været eksemplarisk. I 1766 udtalte tre af Julius Bernbaums tidligere soldaterkammerater under edsansvar, at Julius Bernbaum og Cathrine Hendrichsdatter ”stedse har ført, og endnu fører, et ærlig, christelig og velanstændigt ægteskabs levnet tilsammen” [9]. Udtalelsen er afgivet i forbindelse med, at ægteparrets søn, Hendrich, skulle have udstedt et geburtsbrev, der var en slags anbefaling. Derfor skal udtalelsen måske tages med et gran salt.

Ved folketællingen i 1769 blev Julius Bernbaum anført at være i aldersgruppen over 48 år og borger i Vejle. Ved denne folketælling er hustruer og børn ikke anført ved navn. Det fremgår, at Julius Bernbaum var gift med en hustru i aldersgruppen 40-48 år, hvilket er i god overensstemmelse med, at Cathrine Margrete Hendrichsdatter skulle være født i ca. 1725. Ægteparret havde tre hjemmeboende børn, der var i aldersgruppen 0-8 år.

Ved næste folketælling i 1787 boede Julius Bernbaum og Cathrine Hendrichsdatter i deres hus i Grønnegade i Vejle. Han angives at være 67 år og hun at være 61 år, dvs. hun skulle være født ca. 1726. Hans erhverv anføres at være ”hænders gierning”, hvilket kan passe på de fleste af datidens job.

I 1786 blev Vejles bymidte hærget af en stor ildebrand (jf. nedenfor). Branden ramte ikke Julius Bernbaums hus, men fik alligevel konsekvenser for ham. Man bliver som bekendt klog af skade, så efter branden tog byens myndigheder fat på at øge brandsikkerheden. I februar 1792 blev et stort antal af byens husejere indkaldt for brandretten, fordi der var mangler ved husets brandsikkerhed [11].

Blandt de indstævnedede var Julius Bernbaum fra Grønnegade. Det fremgår ikke hvilke mangler, der var ved de enkelte huse. Manglerne kunne bl.a. være stråtag, der skulle udskiftes med tegltag, jorddiger, der skulle fjernes, fejl ved ildsteder eller mangler ved brandslukningsredskaber. Julius Bernbaum kunne dog trøste sig med, at flere af brandrettens egne medlemmer var blandt de indstævnedede [11].

Julius Bernbaum var 77 år, da han døde, selv om kirkebogen påstår, at han kun var 74 år. Han blev begravet den 31. juli 1797 (Sankt Nikolaj Sogn, Vejle). Han må have solgt sit hus på sit dødsleje, for den 27. juli 1797 underskrev han en aftale om salg af huset til sønnen, Hans Christian Bernbaum [12]. Det fremgår af aftalen, at ejendommen bestod af 19 ¼ alen (ca. 12 meter) længe mod gaden, et tilliggende gårdsrum og noget havejord. Hans Christian Bernbaum betalte 98 rigsdaler for huset, men dem har Julius Bernbaum næppe nået at få fornøjelse af.

Formålet med denne handel i sidste øjeblik må formodes at have været at undgå, at huset skulle indgå i en bodeling med arvingerne. Det vides ikke, om arvingerne har været tilfredse med denne handel. Julius Bernbaums øvrige børn boede alle så langt fra Vejle, at de formentlig ikke er blevet spurgt. Det er ikke lykkedes mig at finde et skifte efter Julius Bernbaums død.

Cathrine Margrete Hendrichsdatter måtte i kirkebogen nøjes med at være ”Julius Bernbaums enke”, da hun døde tre år senere (begravet 20. august 1800, Sankt Nikolaj Sogn, Vejle). Det er angivet, at hun var 75 år ved sin død.

Af Julius Bernbaums 14 og Cathrine Margrete Hendrichsdatters 12 ovennævnte børn døde de seks i deres barndom eller tidlige ungdom. Der foreligger som nævnt ovenfor ingen viden om det ene af Julius Bernbaums "uægte" børn. Derfor er der seks børn, der skal omtales nærmere i det følgende, idet min tip-2-oldefar, Nicolaj Bernbaum/Bernbom, er omtalt i kapitel 7.

Vi starter med den "uægte" Anne Kirstine, som Cathrine Margrete Hendrichsdatter ikke havde nogen andel i. Jeg har ingen viden om hvor og hos hvem, hun har tilbragt sin barndom og ungdom. Den 28. marts 1788 blev pigen Anne Kirstine Bierbom gift i Sankt Nikolaj Kirke i København med Peter Larsen, der var både gårds- og ungkarl.

Der foreligger ingen dokumentation for, at bruden var Julius Bernbaums datter. Jeg har dog en formodning om, at hun var det, da Bierbom er en af varianterne af Bernbaum-navnet, og da navnet Bernbaum var sjældent. Aldersangivelserne for hende ved folketællingen i 1801 og ved hendes død passer dog ikke specielt godt med fødselsåret for Julius Bernbaums Anne Kirstine.

Ægteparret fik kun et enkelt barn. Det kan skyldes, at bruden var 42 år ved vielsen, hvis hun var den "rigtige" Anne Kirstine Bernbaum. En søn, Lars Petersen, blev døbt den 25. januar 1789 (Trinitatis Sogn, København). Det er anført i kirkebogen, at Peter Larsen var arbejdsmand, og at bopælen var Kvæsthusgade.

Blandt fadderne var en købmand Johan Andersen fra Amagertorv, som Peter Larsen havde været gårdskarll hos ved folketællingen i 1787. En anden af fadderne var apoteker Christopher Günther, der ved samme folketælling var apoteker på Løve Apoteket på Amagertorv [13]. Der må have været en særlig grund, når en apoteker nedlod sig til at være fadder for en arbejdsmands barn. Jeg gætter på, at Anne Kirstine på et tidspunkt har været tjenestepige hos apotekeren. Lidt romantik gør historien bedre. Derfor gætter jeg videre og forestiller mig, at gårdskarlen og tjenestepigen har flettet fingre, mens de tjente hos hver sin arbejdsgiver på Amagertorv.

Ved folketællingen i 1801 boede den lille familie i matrikelnr. 131 i Gothersgade. Familiens medlemmer var nu anført at være Per Larsen (50 år), Ane Kirstine Bickbaum (50 år) og Lars Persen (10 år). Per Larsen anføres at være arbejdsmand og fuglehandler, så jeg vil tro, at Anne Kirstine har passet fugle, mens Peter gik på arbejde.

Den 24. maj 1804 døde "Peder Larsens hustru" (Sankt Nikolaj Sogn, København). Kirkebogen anfører, at hun blev 49 år og døde af brystsyge (tuberkulose). Hendes bopæl var Gothersgade nr. 131.

Skiftet efter Anne Kirstine Bernbaum blev foretaget den 30. marts 1805 [14], dvs. næsten et år efter hendes død. Det skyldtes tilsyneladende, at enkemanden, Peter Larsen, først nu havde anmeldt dødsfaldet til skiftekommissionen. Denne indfandt sig i kælderen under huset nr. 131 i Gothersgade, hvor enkemanden fortsat boede. Det er anført, at sønnen, Lars, på 16 år arbejdede ved Porcelænsfabrikken.

Det fremgår af boopgørelsen, at der var tale om et beskedent hjem. Fire dyner, to puder og et par lagner, der tilsammen blev takseret til 12 rigsdaler, var ubetinget det mest værdifulde indbo. Det fremgår endvidere, at der i kælderlejligheden var 30 forskellige fugle og 20 forskellige fuglebure, så fuglehandleren har haft et stort lager. I boet var der "noget beskadiget porcelæn". Det kan give en mistanke om, at ægteparret har kastet med porcelænet, men en

mindre dramatisk forklaring kan være, at sønnen har fået lov til at tage kasseret porcelæn med hjem fra Porcelænsfabrikken.

Boets samlede værdi blev opgjort til 32 rigsdaler. Der var en gæld af samme størrelsesorden. Derfor blev boet overladt til enkemanden imod, at han påtog sig boets gæld, men det var fuglene formentlig fløjtende ligeglade med.

Hendrich Bernbaum blev konfirmeret som 17-årig den 14. april 1765 (Sankt Nikolaj Sogn, Vejle) sammen med sin lillesøster, Cathrine.

Den 6. marts året efter udstedte Vejles byfoged et geburtsbrev til ham [9]. Geburtsbrevet var som nævnt ovenfor en slags anbefaling, som Hendrich Bernbaum skulle bruge for at kunne få en læreplads. Det er anført, at han var barnefødt i Kolding af ”ærlige, christelige og ægtevi-ede forældre”. Tre vidner, deriblandt hans farbror, Hans Henrich Bernbaum, erklærede, at de havde kendt Hendrich, siden han blev født. De udtalte sig dog primært rosende om forældrenes egenskaber (jf. ovenfor), men konkluderede, at der ikke ”med ringeste sandhed” kunne indvendes noget mod Hendrich Bernbaums ”ærlige og ægte geburt eller herkomst”.

Den 26. april 1766 blev Hendrich Bernbaum indskrevet som kobbersmedelærling hos kobbersmedemester Hans Hein i Horsens, og Hendrichs geburtsbrev og lærekontrakt blev forevist. Læretiden var 5 år fra påsken 1766 til påsken 1771 [15]. Hendrich Bernbaum klarede sig igennem læretiden. Den 15. juli 1771 foreviste han for kobbersmedelavet sit svendestykke med behørig tegning. Det blev godkendt, og han var dermed udlært [16].

Håndværkersvende tog sig ofte et såkaldt svendenavn. Jeg formoder, at dette navn er blevet brugt blandt håndværkere i stedet for døbenavnet. Den 17. juli 1773 fik Hendrich Bernbaum hos kobbersmedelavet godkendt svendenavnet ”Frisch ins Feld” [17]. Svendenavnets internationale tilsnit kan tyde på, at han har skullet bruge navnet på en tur på valsen i Tyskland. Der foreligger dog ingen viden om, hvad Hendrich Bernbaum foretog sig efter, at han var blevet kobbersmedesvend.

Under alle omstændigheder blev hans karriere som kobbersmed kortvarig, for han døde som 33-årig (begravet 12. december 1781, Sankt Nikolaj Sogn, Vejle). Kirkebogen anfører hans alder til 24 år, så her er endnu et eksempel på, at aldersangivelser i kirkebøger kan være ret upræcise. Han må have været ugift, for kirkebogen betegner ham som ”Julius ældste søn Henrich Bernbaum”.

Cathrine Bernbaum blev som omtalt ovenfor konfirmeret den 14. april 1765 (Sankt Nikolaj Sogn, Vejle). Hun blev senere i livet kaldt for ”Bernbom”, så det navn vil jeg anvende i det følgende.

Cathrine må på et tidspunkt have krydset både Lillebælt og Storebælt, for i 1773 befandt hun sig i Sorø. Den 19. december 1773 er ”Catharina Julia Bernbom” anført på kirkebogens liste over deltagerne i kombineret skrifte og altergang (Sorø Sogn, Sorø Amt). Når hun kaldes for Julia, må det være faderens navn, der har smittet af. Hun kunne med større ret kaldes for ”Juliusdatter Bernbom”. Et andet sted på samme liste er anført en ”Carl Petersen, Skomager-svend”, og ham vender vi tilbage til om lidt.

I 1685 var et skriftemål blevet indført som en betingelse for at kunne deltage i nadveren. Oprindeligt bekendte altergæsterne enkeltvis deres synder over for præsten i skriftestolen og

fik syndsforladelse inden altergangen. I løbet af 1700-tallet blev antallet af nadvergæster så stort, at det blev uoverkommeligt for præsterne at tage dem enkeltvis til skrifte. Derfor blev det private skriftemål erstattet af en fælles skriftebøn eller syndsbekendelse [18].

På deltagerlisten til skrifte/altergang den 21. juni 1774 i Sorø er anført ”Carl Petersen Skomager og trolovede” og den 18. juni 1775 ”Carl Skomager og kone”. Hvem den trolovede og senere kone var, er indtil videre en hemmelighed, for vielserne mangler i Sorøs kirkebog fra 1752 til slutningen af 1774.

Skomager Carl Petersen havde den 11. december 1774 en datter, Else Margarethe, til dåben. Moderens navn er ikke nævnt i kirkebogen. Det kan herefter konkluderes, at Carl Petersen må være blevet gift efter den 21. juni 1774 og før den 11. december 1774. Carl Petersen var ca. 26 år ved vielsen (døbt 27. oktober 1748, Sorø Sogn). Vi skal frem til folketællingen i 1787, før det afsløres, at Carl Petersen var gift med Cathrine Bernbom.

Hverken Carl Petersen eller Cathrine Bernbom har kunnet findes på deltagerlisten til skrifte/altergang i de nærmeste fire år forud for den 19. december 1773. Det må enten betyde, at de har været meget ugudelige, eller også er de flyttet til Sorø kort tid før troløvelsen.

Ægteparrets næste barn var Catharina Margaretha Carlsdatter (døbt 22. januar 1777, Sorø Sogn), der blev opkaldt efter Cathrine Bernboms mor. To år senere blev Peder Carlsen født (døbt 27. januar 1779, Sorø Sogn).

Herefter er det vanskeligt at finde præcise oplysninger om deres børn, idet kirkebogsindførslerne mangler i kirkebogen frem til 1798. På grundlag af folketællingerne i 1787 og 1801 kan det dog konkluderes, at Peder Carlsen må antages at være død inden 1. juli 1787, og at de har fået børnene Anne Carlsdatter (født ca. 1785) og Grethe Carlsdatter (født ca. 1788). Det er tænkeligt, at der har været flere børn, der i så fald er døde som små.

Ved folketællingen i 1787 boede Carl Petersen og Cathrine Bernbom med børnene Else, Cathrine og Anne i Baggaden i Sorø. Carl Petersen anføres at være skomager. Ved den efterfølgende folketælling i 1801 var Carl Petersen fortsat skomager, og familien levede en stilfærdig tilværelse i Rolighed nr. 85 i Sorø Købstad. Cathrine Bernbom blev nu kaldt for ”Catrine Juliusdatter”, og det er jo ikke forkert. Datteren Grethe på 13 år og en dattersøn på 7 år boede hos dem.

Det fremgår af Sorøs kirkebog, at Carl Skomagers kone, Anne, 54 år gammel, blev begravet den 27. april 1809. Denne oplysning sætter endnu et spørgsmålstejn ved kirkebøgers troværdighed. Det fremgår af registreringsforretningen den 19. juni 1809 [19], at Carl Skomagers afdøde hustru som ventet hed Cathrine Bernbom.

Boets ejendele var meget sparsomme, og dets samlede værdi blev opgjort til 5 rigsdaler, 3 mark og 4 skilling. Det er en smule overraskende, at der var to bøger blandt ejendelene, for bøger var ikke almindelige blandt fattigfolk. Det mest sandsynlige er, at bøgerne har været salme- eller andagtsbøger. Arvingerne er anført at være enkemanden og døtrene Else Margrethe og Ane, der begge boede i København [19].

Skiftet blev foretaget den 15. december 1809 på byfogedens kontor [20]. Enkemanden oplyste, at han ikke havde gæld. Han oplyste endvidere, at Cathrine Bernboms begravelse havde kostet ham 4 rigsdaler, og at han ønskede samme beløb udlagt til sin egen begravelse. Når dette beløb og skifteomkostningerne var modregnet i boets formue, var der et underskud i

boet på 1 rigsdaler og 11 skilling. Skifteforvalteren må have haft et socialt sindelag og et varmt hjerte, for han eftergav sit salær på 1 rigsdaler.

Det vides ikke, om skifteforvalteren fik salær ved skiftet efter Carl Petersen, for det er ikke lykkedes at finde Carl Petersens død i Sorøs kirkebog.

Hans Christian Bernbaum blev konfirmeret i Vor Frelser Sogn i Horsens (Skanderborg Amt) den 1. oktober 1780 i en alder af 14 år. Det er anført i kirkebogen, at han var fra Vejle. Alt tyder på, at han har gennemført konfirmationsforberedelsen i Vejle og er ankommet til Horsens få dage før sin konfirmation.

Den 25. september 1780 havde hans far skrevet en kontrakt med kobbersmedemester Niels Michelsen Trye i Horsens om en læreplads til sønnen. Læretiden skulle være fem år fra Mikkelssdag (29. september) 1780 til Mikkelssdag 1785 [21]. Hans Christian Bernbaums geburtsbrev blev først udfærdiget 16. oktober 1780 af Vejles byfoged [8]. Også i dette geburtsbrev får hans forældre et nydeligt vidnesbyrd, idet det er anført, at Hans Christian Bernbaum er ”sammenavlet udi et lovlig ægteskab af ærlige, christelige og skikkelige forældre”. Geburtsbrev og lærekontrakt blev fremlagt, da kobbersmedelavet den 24. februar 1781 officielt indskrev Hans Christian som lærling [21].

På kobbersmedelavets møde den 13. maj 1786 [22] foreviste Hans Christian Bernbaum sit svendestykke med tilhørende tegning. Svendestykket blev godkendt, og han var dermed kobbersmedesvend. Han tog samtidig svendenavnet ”Frisch ins Feld”, dvs. samme navn som sin afdøde storebror, Hendrich.

Hans Christian Bernbaum var 20 år, da han fik sit svendebrev. Jeg gætter på, at han har brugt sin ungdom på at se sig om i verden. Det kan forklare, at han ikke har kunnet findes ved folketællingen i 1787. Hans Christian nåede med sikkerhed til København, for der blev han trolovet den 18. august 1793 (Garnisons Sogn). Den udkårne var ”pigen Wilhelmine Caroline Buchwald opholdende sig hos fuldmægtig Haunstrup i Amaliegaden”.

Forloverne var kobbersmedemester Niels Dreyer og ovennævnte fuldmægtig Haunstrup. Det er nærliggende at tro, at Hans Christian Bernbaum havde arbejdet som svend hos Niels Dreyer. Det passer dog ikke umiddelbart med, at Hans Christian Bernbaum i kirkebogen er anført at være arbejdsmand. Det har muligvis været svært at få arbejde som kobbersmed i København.

Hans Christian Bernbaum og Wilhelmine Caroline Buchwald blev viet den 13. september 1793 (Garnisons Sogn). Jeg har ikke kunnet finde oplysninger om brudens fødsel/dåb. Hun er muligvis identisk med den Wilhelmine Charlotte Buchwalds datter, der ved folketællingen i 1787 var tjenestepige hos en værtshusholder i Vimmelskafte i København. I så fald var hun født ca. 1765.

Hans Christian Bernbaum var træt af København og ville hjem til Vejle. Fem dage efter vielsen rejste han med sin kone fra København til Vejle [23], og alt tyder på, at de bosatte sig der. Den 18. maj 1795 fik Hans Christian Bernbaum borgerskab i Vejle som kobbersmed [24].

Samme år var Hans Christian Bernbaum, der blev kaldt for Christian Bernbaum, fadder, da hans fætter, murermester Frands Bernbaum (jf. kapitel 17), fik døbt en datter (Sankt Nikolaj Sogn, Vejle). Frands Bernbaum gjorde gengæld, da Christian Bernbaum og Wilhelmine Caroline Buchwald den 30. april 1797 fik døbt deres første barn, datteren Ane Cathrine Bernbaum

(Sankt Nikolaj Sogn, Vejle). Ane Cathrine døde dog af børnekopper, da hun var 2 ½ år (begravet 7. november 1799, Sankt Nikolaj Sogn, Vejle).

Hans Christian Bernbaum og hustru fik yderligere to børn, der begge overlevede deres barn-dom. Julius Bernbaum blev døbt den 15. januar 1801 og Ane Cathrine Bernbaum den 8. juli 1803, begge i Sankt Nikolaj Kirke i Vejle.

I 1797 var Hans Christian Bernbaum som omtalt ovenfor blevet husejer, idet han købte sin fars hus i Grønnegade for 98 rigsdaler umiddelbart før faderens død. Han fik dog først skøde på ejendommen den 27. september 1798 [12]. Den 13. september 1798 havde han fået et lån i huset på 500 rigsdaler af Vejle Kirke [25], der havde en bibeskæftigelse som pengeudlåner. Han skulle betale en årlig rente på 4 %. Der var dækning for lånet, for det fremgår af pante-protokollen, at huset ved en synsforretning var takseret til 850 rigsdaler.

Inden nogen beskylder Hans Christian Bernbaum for at have snydt sin døende far ved at købe huset alt for billigt af ham, skal det tilføjes, at Hans Christian Bernbaum i sommeren 1798 havde erstattet det gamle hus med et helt nyt hus. Det nye hus havde 7 fag til gaden, mur og bindingsværk samt tegtag [25].

Ved folketællingen i 1801 er familien anført at bo i hus nr. 167 i Fiskergade i Vejle. Det hus, Hans Christian Bernbaum købte i Grønnegade, havde samme husnummer, og da Grønnega-de slet ikke findes ved denne folketælling, er der ikke grund til at tro, at familien er flyttet fra det nybyggede hus. I folketællingsskemaet anføres Hans Christian Bernbaum at være kob-bersmed. Eneste barn i familien var sønnen Julius. Brodersønnen Frederik Bernbom (jf. kapitel 7) var i lære hos sin farbror, og boede hos dem. Som logerende havde de en enke, der levede af en pension.

Den 18. januar 1812 blev Hans Christian Bernbaum optaget i kobbersmedelavet som mester og fik mesterbrev [24]. Jeg formoder, at han har fungeret som kobbersmedemester, siden han fik borgerskab i 1795, men han har åbenbart ikke søgt om optagelse i lavet før næsten tyve år senere.

Som medlem af lavet skulle han hvert kvartal betale tidepenge, som var lavsmedlemmernes bidrag til en fælles hjælpekasse, der f.eks. kunne yde syge- eller begravelseshjælp. Hans Chri-stian Bernbaum havde ikke den store lyst til at være solidarisk, for tidepengene blev ikke betalt til tiden. I 1816 betalte han 3 års restancer, i 1821 betalte han 5 års restancer, og derefter holdt han op med at betale [26]. Kobbersmedelavet udviste stor tålmodighed med skyld-nerne. Først i 1835, hvor hans samlede restance var på 26 rigsdaler og 3 mark, blev han efter at have nægtet at betale slettet af lavets medlemsliste [27].

I 1817 mistede Hans Christian Bernbaum sin hustru. Wilhelmine Caroline Buchwald døde den 3. oktober 1817 (Sankt Nikolaj Sogn, Vejle) i en alder af 54 år.

Der blev afholdt skifte efter hende i kobbersmed Bernbaums hjem den 20. april 1818 [28]. Huset blev vurderet til 600 rigsbankdaler (rbd.), det samlede indbo til 250 rbd., og der var et tilgodehavende på en panteobligation på 320 rbd., dvs. boets formue var 1170 rbd.. Den sam-lede gæld inklusive den førømtalte obligationsgæld til Vejle Kirke var på 850 rbd., dvs. der var 320 rbd. til deling mellem enkemanden og de to børn. Hans Christian Bernbaum fik halvdelen, og den anden halvdel blev i overensstemmelse med datidens lovbefalede kønsdis-kriminering fordelt med $\frac{2}{3}$ til sønnen Julius og $\frac{1}{3}$ til datteren Ane Cathrine. Da børnene var

umyndige, skulle deres arv bestyres af Vejle Bys Overformynderi, der fik pant i huset som sikkerhed for arven.

Hans Christian Bernbaum havde svært ved at undvære kvindeligt selskab. Samme dag, som skiftet var afsluttet, fik han en bevilling til at blive gift i sit eget hus i stedet for i kirken. To dage senere (22. april 1818, Sankt Nikolaj Sogn, Vejle) blev den 52-årige enkemand gift med Ane Marie Havndrup på 49 år (døbt 16. oktober 1768, Rudkøbing Sogn, Svendborg Amt). Også her har kirkebogen et letsindigt forhold til fakta, idet den anfører, at hun var 37 år.

Ane Marie Havndrup var en datter fra det bedre borgerskab, der var kommet galt af sted i sin ungdom. Hendes far var postmester i Rudkøbing [29]. Den 13. august 1799 havde Ane Marie født en "uægte" datter, Christiane Dorthea Elisabeth (Rudkøbing Sogn). Brandinspektørens søn, Erich Bay, blev udlagt som barnefader. Ved folketællingen i 1801 boede Ane Marie hjemme hos forældrene i Rudkøbing med sin datter. Datteren døde dog året efter (begravet 15. september 1802, Rudkøbing Sogn).

Historien melder ikke noget om, hvorfor eller hvornår Ane Marie Havndrup er kommet til Vejle. Det er tænkeligt, at hun er blevet sendt til Jylland efter at have belastet familiens gode navn og rygte.

Hendes alder taget i betragtning er det ikke overraskende, at ægteskabet blev barnløst. Ægteskabet kom til at vare i 15 år. "Kobbersmed Christian Bernbaums hustru", Ane Marie Bernbaum, født Havndrup, døde den 18. august 1833 (Sankt Nikolaj Sogn, Vejle).

Der blev afholdt skifte efter Ane Marie Havndrup den 2. september og den 22. oktober 1833 [30]. Boopgørelsen tyder på, at Hans Christian Bernbaums økonomi har været god. Det fremgår, at der var tale om en kobbersmeds hjem, for i boet var der en kobberkaffekande, en kobberthekedel, en kobberkedel, en kobberkaffekedel, en kobberkasserolle, en kobberæbleskivepande, et kobberfad og en del kobbersmedeværktøj. Boets løsøre blev i alt takseret til 287 rigsbankdaler og 5 mark. Huset, der nu igen blev betegnet som nr. 167 i Grønnegade, blev vurderet til 800 rigsbankdaler.

Ane Marie Havndrup efterlod sig ingen livsarvinger, men havde ved et mundtligt testamente bestemt, at en søsterdatter skulle arve 50 rigsbankdaler, en guldfingerring, en underdyne, en hovedpude, en overdyne og to puder. Resten af boet blev overdraget til enkemanden.

Ved folketællingen i 1834 boede Christian Bernbaum i huset i Grønnegade, hvor han blev serviceret af en tjenestepige. Han var nu 67 år, så man skulle tro, at hans behov for kvindeligt selskab var blevet mindre. Det var dog ikke tilfældet, for året efter (13. februar 1835, Nørup Sogn, Vejle Amt) blev han gift med en 61-årig enke, Øllegård Sophie Pedersdatter (døbt 10. oktober 1773, Jelling Sogn, Vejle Amt).

Det fremgår af folketællingen i 1834, at Øllegård Sophie Pedersdatter var ejer af en gård på Lihme Mark i Nørup Sogn, så hun var et godt parti. Ved folketællingen i 1840 var Hans Christian Bernbaum flyttet ind på gården, der blev bestyret af en søn af Øllegård. Huset i Grønnegade nr. 167 var blevet overtaget af sønnen, Julius Bernbaum, der var gået i faderens fodspor og var kobbersmedemester.

Øllegård Sophie Pedersdatter døde den 26. februar 1843 (Nørup Sogn). Hun havde ved sin død bopæl på Lihme Mark. Efter konens død har Hans Christian Bernbaum formentlig følt sig mindre velkommen hos stedsønnen på gården. Ved folketællingen i 1845 var han flyttet tilbage til huset i Grønnegade i Vejle, hvor han boede hos Julius og levede af sin formue.

Efter tre ægteskaber var Hans Christian Bernbaums behov for kvindeligt selskab blevet dækket. Han forblev enkemand, indtil han døde som 80-årig den 19. juli 1846 (Sankt Nikolaj Sogn, Vejle). Alle klokker i Sankt Nikolaj Kirke bimlede, da han blev begravet fem dage senere.

Friderich Bernbaums konfirmation er ikke fundet i kirkebogen. Det skyldes formentlig, at oplysninger om konfirmation mangler i Vejles kirkebog på det pågældende tidspunkt. Friderich fulgte i en tidlig alder familietraditionen fra sin far og sin farfar, idet han blev soldat ved rytteriet.

Det fremgår af folketællingen fra 1787, at Friderich Bernbaum var trompeter ved Slesvigske Rytterregiment. Derfor må man håbe, at han har haft musikalske evner. I 1787 var Friderich indkvarteret sammen med tre ryttere fra regimentet hos en brændevinsmand i Adelgade i Skanderborg. Dengang var det almindeligt, at soldater var indkvarteret hos private, der modtog betaling for indkvarteringen. Det må formodes at have været eftertragtet at blive indkvarteret hos en brændevinsmand.

Friderich Bernbaum vides at have været trompeter året forinden, dvs. da han var 18 år. Han oplevede den store ildebrand i Vejle på nært hold. Ilden opstod søndag den 23. april 1786 kl. ca. 13,45 i skomager Tørrings lade i Nørregade. Friderich Bernbaum opholdt sig i ejendommens gård, da ilden opstod, og derfor afgav han vidneforklaring i den efterfølgende retssag [31].

Fra skomager Tørrings hus havde branden bredt sig til et krudtlager i et nærliggende hus. Krudtlageret eksploderede, og det var årsagen til, at branden blev meget omfattende. Alt i alt nedbrændte mere end 30 huse.

Skomagerlærlingen Hans Christian Hass blev anklaget for at have været årsag til branden ved at have skudt med en nøglebøsse, så ladens stråtag blev antændt af en glød. En nøglebøsse var et hjemmelavet skydevåben fremstillet af en hul nøgle, der var ladet med krudt og forsynet med fænghul. Skomagerlærlingen erkendte at have afskudt en nøglebøsse. Han nægtede sig dog skyldig i branden, idet han påstod at have afskudt bøssen i ejendommens have med retning bort fra bygningerne.

Da sagens vidner blev afhørt i retten, var ”med den høystcommanderendes samtykke tilstæde Trompetter Friderich Bernbaum”. Friderich Bernbaum forklarede om ildens opståen, at han først så røg og siden lue stige op af huset, og det forekom ham, at ilden kom indefra. Det vidneudsagn var til tiltaltes fordel. Friderich Bernbaums troværdighed blev dog svækket af, at han først oplyste, at han ikke havde set eller hørt skuddet, og senere gav udtryk for, at det varede omtrent et kvarters tid mellem skuddet og branden.

Friderich Bernbaums vidneforklaring hjalp ikke skomagerlærlingen, for han blev kendt skyldig og idømt to års tugthusarbejde i Viborg. Forfatteren til artiklen om ildebranden [31] mener dog, at lærlingen kan være blevet uskyldigt dømt. Skomager Tørrings to skomagersvende var til stede, da branden opstod, men var stukket af, inden retssagen blev påbegyndt. Det tyder på, at de ikke har haft rent mel i posen.

Ingen har betvivlet, at Friderich Bernbaum var uskyldig i ovennævnte sag. Han var næppe uskyldig i den næste sag, han blev involveret i. Det var en faderskabssag. Den 3. oktober 1790

fik Kirsten Thomsdatter, som var kommet fra Vejle, døbt en ”uægte” søn, Thomas, i Grejs Sogn (Vejle Amt). Som barnefader blev udlagt ”Friderich Jullius, trompetter af Veile”.

Friderich Bernbaum har næppe haft kontakt med sin søn efterfølgende. Det fremgår af folketællingen i 1801, at Thomas Frederichsen i en alder af 10 år var ude at tjene hos en bonde i Daugård Sogn (Vejle Amt). Thomas Frederichsen blev siden husmand og fisker i Daugård Sogn, hvor han døde den 8. maj 1852.

Den 1. november 1792 sadlede Friderich Bernbaum om og skiftede i en alder af 24 år fra Slesvigske Rytterregiment til Den Kongelige Livgarde til Hest [32]. Her var han ligeledes trompetter. Han har haft den fornødne garderhøjde. Det fremgår af stambøgerne, at han var 71 eller 72 tommer høj (186-188 cm), dvs. han har været usædvanligt høj dengang. Hestelivgarden holdt til i en kaserne i Frederiksholms Kanal i København [33].

Det fremgår af lønningslisten [32], at Friderich Bernbaum som trompetter ved Livgarden til Hest i årene 1793-1798 fik en månedsløn på 10 rigsdaler. Til sammenligning fik en almindelig garder 2 rigsdaler og 18 skilling. Friderich Bernbaum fik lønforhøjelse i 1799 til 10 rigsdaler og 15 skilling. I november 1802 skete det usædvanlige, at han fik lønnedsættelse til 8 rigsdaler og 17 ½ skilling. De øvrige medlemmer af garden fik også en lønnedsættelse, så kongen må have været i pengemangel, som evt. kan skyldes Englandskrigen i 1801.

Nu tjente Friderich Bernbaum så meget, at han ville være i stand til at forsørge en kone, så han gik i gang med at finde én. Den 21. november 1794 blev han gift med Sophie Amalia Hoffmann [34]. Da hun var medlem af den Tysk-Reformerte Menighed i København, blev vielsen foretaget af denne menigheds præst, men i brudeparrets hjem. Vielsen foregik kl. 18, så de kunne gå ombord i bryllupsmiddagen umiddelbart efter.

Sophie Amalia Hoffmann må formodes at have været tysktalende. Der savnes oplysninger om hendes fødsel/dåb. At dømme efter oplysningerne om hendes alder ved folketællinger og ved hendes død må hun antages at være født 1770-1773. Ved folketællingen i 1845 anføres hun at være født i Sønderborg, men det er ikke lykkedes mig at finde hendes fødsel der.

Soldaterne i Livgarden til Hest boede på kasernen, og hvis de var gift, boede familien der også. Ved folketællingen i 1801 boede Friderich Bernbaum med kone og to børn på kasernen. Det må derfor antages, at Friderich Bernbaum og Sophie Amalia Hoffmann var flyttet ind på kasernen umiddelbart efter vielsen.

Den 19. august 1796 døbte pastor Maurenbrecher deres første barn, datteren Cathrine Maria, i den Tysk-Reformerte Kirke [35]. De fik yderligere to børn, der blev døbt på dansk i Garnisons Sogn (København). Hans Christian Bernbaum blev født den 11. februar 1800 og Hans Friderich Bernbaum den 11. juni 1802. Fadderne var af fornem stand, og de fleste var sandsynligvis officerer eller officersfruer fra Livgarden til Hest. Ved Hans Friderichs dåb var fadderne en ritmester, en greve, en baron, en kammerherreinde og en komtesse, men kongen stillede dog ikke op.

Sønnen, Hans Christian Bernbaum, menes at være død som lille [2], men trods ihærdig efterforskning er det ikke lykkedes mig at finde hans død i en kirkebog. Hans Friderich Bernbaum døde som 22-årig den 22. november 1824 (Helligånd Sogn, København) på Frederiks Hospital efter et ulykkeligt fald. Herefter var datteren, Cathrine Maria, ene om at tage sig af forældrene på deres gamle dage, og det kom specielt moderen til at nyde godt af.

Efter beskrivelsen af Friderich Bernbaums familieliv skal der nu fortælles mere om hans arbejdsliv på grundlag af stambøgerne for Livgarden til Hest [32]. Soldatertjenesten indebar en vis rejseaktivitet. I juni 1793 var "trompeter Bernbom" sammen med 12 gardere på en tur til Jylland, men stambogen afslører ikke, hvad de foretog sig der. I både 1812 og 1815 var Friderich Bernbaum permitteret til Jylland i to uger. Jeg gætter på, at han har fået orlov med henblik på et familiebesøg.

Stambogen giver også oplysninger om Friderich Bernbaums helbred. Den 25. maj 1813 og den 17. april 1816 var han sygemeldt af forkølelse. Ved den sidstnævnte forkølelse blev han friskmeldt efter 2 ½ uge, så enten har han været meget pylret, eller også har han fejlet noget alvorligere, f.eks. en lungebetændelse. I 1814 var han sygemeldt i 2 ½ uge pga. gigt.

Gigten kan tænkes at have gjort det sværere og sværere for Friderich Bernbaum at komme op på hesten. Derfor havde han behov for et retrætejob. Han var 53 år, da han den 30. maj 1821 forlod Livgarden til Hest, fordi han var blevet udnævnt til overgraver ved Assistens Kirkegård i København [32].

Friderich Bernbaum nåede at være graver i ca. 10 år. Den 9. december 1831 døde han af brystkrampe (Helligånd Sogn). Det fremgår, at hans bopæl var Nørrebro nr. 27. Den 14. december 1831 blev han begravet på Assistens Kirkegård. Han havde næppe nået at grave sin egen grav.

Det fremgår af skifteprotokollen [36], at der var enighed mellem enken, Sophie Amalia Hoffmann, og datteren, Cathrine Maria, om, at der ikke skulle foretages et skifte efter Friderich Bernbaum. Det er anført, at datteren var gift med skovfoged Friderich Lohse i Fortunen. Da gifte kvinder ikke var myndige, underskrev F. Lohse, at han var "enig i forbemeldte min svigermoders begiæring".

Ved folketællingen i 1834 boede Sophie Amalia Hoffmann hos datteren og svigersønnen i Fortunens skovfogedbolig i Lyngby (Lyngby Sogn, Københavns Amt). Skovfogedjobbet må have været vellønnet, for i husstanden havde de fire tjenestefolk og en lærerinde til ni hjemmeboende børn og en plejedatter. Sophie Amalia Hoffmann boede fortsat i skovfogedboligen ved folketællingen i 1840, men da var datteren blevet enke. Derfor kunne de ikke blive boende. Ved folketællingen i 1845 boede Sophie Amalia Hoffmann sammen med datteren, hendes tre hjemmeboende børn og en enkelt tjenestepige i et hus i Kongens Lyngby (Lyngby Sogn).

Sophie Amalia Hoffmann døde den 20. januar 1846 af alderdom og brystsvaghed (Helligånd Sogn). Hun anføres at være 74 år og "graver Bernbaums enke fra Lyngbye". Hun blev begravet på Assistens Kirkegård. Jeg gætter næppe forkert, når jeg gætter på, at hun blev begravet ved siden af Friderich.

Hun døde ikke som en rig enke. Datteren, Cathrine Maria, oplyste til skifteretten, at moderen ikke efterlod sig andet end sine "højest ubetydelige gangklæder, hvis værdi langt fra vil være tilstrækkelig til dermed at dække omkostningerne på begravelsen". Derfor blev der intet skifte efter Sophie Amalia Hoffmann [37].

Hans Bernbaums konfirmation er ikke fundet. Det kan som nævnt ovenfor skyldes, at konfirmationerne mangler i Vejles kirkebog. Jeg forestiller mig, at han i sin tidlige ungdom har fået lov til at øve sig på sin storebrors trompet, for Hans Bernbaum blev ligesom Friderich

Bernbaum trompeter i Den Kongelige Livgarde til Hest. Inden han nåede så langt, var han hoboist, dvs. militærmusiker [38].

Det fremgår af en senere ansøgning fra Hans Bernbaum [39], at han startede sin musikalske soldaterkarriere i 1793, dvs. da han var 20 år. Han var hoboist ved Sjællandske Infanteriregiment, da han den 21. november 1794 fik en attest fra sit regiment, der gav ham tilladelse til at gifte sig med enken Marie Kirstine Hoffmann [40]. Soldater skulle have en sådan tilladelse for at kunne blive gift.

Tilladelsen blev udnyttet ret omgående, for den 24. november 1794 blev han trolovet med Marie Kirstine Hoffmann (Garnisons Sogn, København). Vielsen foregik samme sted den 7. januar 1795.

Hvis brudens efternavn lyder bekendt, skyldes det nok, at storebror Friderich tre dage inden Hans Bernbaums trolovelse var blevet gift med Sophie Amalia Hoffmann. Det er overvejende sandsynligt, at Marie Kirstine og Sophie Amalia var søskende, men det kan ikke dokumenteres med sikkerhed. I det følgende redegøres for, hvad der får mig til at formode, at de var søskende.

Marie Kirstine Hoffmann blev døbt den 24. januar 1768 (tysk menighed, Garnisons Sogn, København). Hun var ifølge kirkebogen datter af Johan Heinrich Hoffmann og Dorothea Maria Hansdatter. Sophie Amalia Hoffmanns fødsel er som tidligere nævnt ikke fundet. Det fremgår af folketællingen i 1787, at Sophie Amalia var datter af Heinrich Hoffmann og hustru Marie Charlotte, der boede i Store Kongensgade i København. Det fremgår endvidere, at Sophie Amalia havde fem yngre søskende. Ved samme folketælling var Marie Kirstine Hoffmann tjenestepige på Christianshavn.

Sophie Amalia Hoffmanns fem yngre søskende er alle fundet døbt i den Tysk-Reformerte Kirke i København [34] i perioden fra 1774-1784. I kirkebogen kaldes deres far enten Johan Hoffmann eller Johan Heinrich Hoffmann, og han angives at være snedker. Moderen kaldes enten Anna Maria Charlotte, Dorthe Marie Hansen, Dorothea Maria eller Maria Hansen. Min konklusion af denne navneforvirring er, at meget tyder på, at Marie Kirstine Hoffmanns forældre er identiske med Sophie Amalia Hoffmanns forældre.

Marie Kirstine Hoffmann var 26 år ved vielsen, dvs. 5 år ældre end Hans Bernbaum. Hun havde som nævnt allerede erfaring fra et tidligere ægteskab. Den 15. april 1793 var hun blevet gift (Holmen Sogn, København) med Anders Larsen Byrum, der var matros ved marinen. Brudens forlover var snedkermester Johan Heinrich Hoffmann, som formentlig var hendes far. Ægteskabet blev meget kortvarigt. Anders Larsen Byrum, der i kirkebogen kaldes Andreas Byrum, døde den 29. september samme år ombord på orlogsbriggen Lougen ved Sankt Croix i Vestindien [2, 41]. Efterfølgende fødte Marie Kirstine deres søn, Andreas Byrum (6. januar 1794, Holmen Sogn).

Efter en lidt for lang redegørelse for Hans Bernbaums hustrus baggrund vil jeg nu vende blikket mod Hans Bernbaums familieliv. Ægteparrets første barn, Julius Bernbaum, blev født den 21. november 1795 (Garnisons Sogn). Derefter fulgte Johan Christian Bernbaum (født 2. september 1797, Garnisons Sogn), Friderich Bernbaum (født 9. oktober 1799, Garnisons Sogn) og Cathrine Margrethe Bernbaum (født 11. marts 1802, Garnisons Sogn). Ved alle disse fødsler er Hans Bernbaum i kirkebogen anført at være hoboist ved Sjællandske Regiment.

I 1800 havde Hans Bernbaum forgæves søgt nye udfordringer, idet han var ansøger til det ledige stadsmusikantembede i Ribe [39]. En stadsmusikant havde eneret på at levere verdslig musik til byens borgere. Stadsmusikanten ansatte normalt nogle medhjælpere. Ofte havde militærmusikere et ekstrajob hos stadsmusikanten [42]. Hans Bernbaums ansøgning var vedlagt to anbefalinger.

Hans kompagnichef ved Sjællandske Regiment skrev en anbefaling, der var så rosende, at man kan undre sig over, at Hans Bernbaum ikke fik stillingen. Det anføres bl.a., at han forstod at traktere de fleste instrumenter, og at han var af moralsk god karakter, velvillig, flittig, påpasselig, pligtopfyldende og stræbsom. Den anden anbefaling var fra stadsmusikanten i København. Det fremgår af anbefalingen, at Hans Bernbaum i nogle år havde stået i stadsmusikantens tjeneste. Derved havde han vist sin duellighed og grundige indsigt i musikken.

Ved folketællingen i 1801 boede familien i Adelgaden nr. 242 i Sankt Annæ Vester Kvarter i København. Tre fælles børn og Marie Kirstine Hoffmanns søn af første ægteskab boede hos dem. Økonomien var så god, at de havde tjenestepige. Sønnen, Friderich Bernbaum, var i live i 1801, men det er sandsynligt, at han er død inden 1806, hvor endnu et barn blev døbt Friderich. Det er dog ikke lykkedes at finde hans død i kirkebogen.

Billedet giver et indtryk af, hvordan brødrene Friderich og Hans Bernbaum kan have set ud, når de var i hestegardens uniform (Det Kongelige Bibliotek, Billedsamlingen)

Det er helt andre hestekræfter, der i dag kan ses foran den tidligere hestegardekaserne i Frederiksholms Kanal 26 i København. Livgarden til hest blev nedlagt i 1866, og siden da er kasernen blevet anvendt til andre formål. Bygningen anvendes i dag af Undervisningsministeriet (foto: 2014)

Året efter må familien antages at være flyttet ind på kasernen for Livgarden til Hest. Den 30. juli 1802 tiltrådte Hans Bernbaum en stilling som trompeter ved Livgarden [32]. Det er anført, at han var frivilligt engageret. Det kan tænkes, at storebror Friderich har lagt et godt ord ind for ham. Hans Bernbaum havde garderhøjde, selv om han var mindre end sin storebror. Det er dog svært at afgøre hans præcise højde, for den er anført til henholdsvis 67 ½ tomme (177 cm) og 70 tommer (183 cm) to forskellige steder i stambogen.

Hans Bernbaum og Marie Kirstine fik i alt otte fælles børn. De sidste fire var Nicolaj Bernbaum (født 20. maj 1804), Friderich Bernbaum (født 3. maj 1806, død 23. september 1806), Marie Amalia Bernbaum (født 1. oktober 1807) og Caroline Friderica Bernbaum (født 16. marts 1810). Alle børnene blev døbt og Friderich begravet i Garnisons Sogn.

I 1811 blev Marie Kirstine Hoffmann involveret som vidne i en krigsretssag [43]. En garder, Christian Bakken, var anklaget for at have stjålet penge, skjorter og strømper fra nogle af sine stuekammerater. I et forhør i krigsretten den 5. januar 1811 oplyste den tiltalte, at han havde solgt fire skjorter til madam Bernbaum under overværelse af hendes mand, trompeter Bernbaum junior. Derfor var Marie Kirstine Hoffmann under mistanke for hæleri.

Den 7. og 9. januar var Marie Kirstine Hoffmann i forhør og forklarede, at hun havde købt i alt fire skjorter, to par strømpeskafter og et par strømper af Christian Bakken. Desuden havde hun købt flere skjorter af andre gardere. Marie Kirstine Hoffmann havde tilsyneladende

halvdårlig samvittighed, for hun tilbød at tilbagelevere de effekter, hun havde købt af Christian Bakken, til deres rette ejermænd eller at betale dem en erstatning.

Hans Bernbaum kom også i forhør. Han tilstod at være vidende om, at hans kone havde handlet med nogle gardere. Da Christian Bakken sidste gang ville sælge hende nogle strømper, havde Hans Bernbaum forbudt hende at handle med ham, da han havde mistanke til ham. Derefter havde hans kone afvist Christian Bakken.

Under forhørene erkendte Christian Bakken tyverierne. Han blev dømt til at løbe spidsrod fire gange mellem 200 mand. Spidsrod var en militær pryglestraf, hvor den dømte med bar overkrop og bundet på hænderne skulle gå mellem to rækker menige soldater, der slog ham med hasselkæppe. Hvis soldaterne af medlidenhed med den dømte undlod at slå, blev de selv slået af de officerer, der holdt opsyn [44]. Christian Bakken blev endvidere ekskluderet af Livgarden og overført til Københavns Infanteriregiment i resten af sin tjenestetid.

Det fremgår af dommen, at Christian Bakken skulle tilbagebetale de stjålne penge, men at de stjålne skjorter og strømper allerede var tilbageleveret. Det må betyde, at Hans Bernbaum har manglet skjorter i tiden derefter, men hans kone har næppe turdet supplere beholdningen ved at købe flere skjorter af kasernens gardere.

Marie Kirstine Hoffmann døde af svindsot (tuberkulose) den 1. oktober 1811 i en alder af 43 år. Hun blev begravet på den Tysk-Reformerte menigheds kirkegård den 3. oktober 1811 [35].

Skiftekommissionen mødte op på kasernen for Livgarden til Hest den 23. december 1811 for at foretage skifte efter hende [45]. Hun efterlod sig seks børn fra ægteskabet med Hans Bernbaum samt en søn af første ægteskab. Skiftet bekræfter, at den ældste af de to sønner ved navn Friderich døde som barn (jf. ovenfor), idet han ikke nævnes i skiftet. Boets samlede værdi blev opgjort til beskedne 9 rigsdaler og 3 mark. Da begravelsesudgifterne var større, var der ikke noget at dele mellem arvingerne, og boet blev overladt til enkemanden.

Nu kunne Hans Bernbaum ikke nøjes med at passe sin hest, men måtte også sørge for pasning af sine børn, hvoraf de fire var ukonfirmerede. Han valgte den klassiske løsning og giftede sig igen meget hurtigt. Ca. tre måneder efter hustruens død blev han gift med enken Cathrine Elisabeth Bruun (7. januar 1812, Garnisons Sogn). Han var 38 år, og hun var blot 23 år. Det er formentlig hende, der er blevet døbt 8. september 1788 (Vor Frelser Sogn, København).

Hans Bernbaum havde ikke behøvet at se sig langt omkring efter en ny kone, for han kendte hende fra kasernen. Cathrine Elisabeth Bruun var den 16. marts 1808 blevet gift (Garnisons Sogn) med Evan Rian, der var korporal ved Livgarden til Hest. De havde fået en datter, Serine Emilie (født 9. juli 1810, Garnisons Sogn), inden Evan Rian døde af en brystsygdom den 26. marts 1811 (Garnisons Sogn).

Enken kan mistænkes for at være flyttet ind hos Hans Bernbaum inden vielsen, for hun nåede at blive gravid, før de blev gift. Hun fødte en datter den 16. august 1812 (Garnisons Sogn). Det ville have været normalt, hvis datteren var blevet opkaldt efter Hans Bernbaums afdøde hustru. Derfor er det overraskende, at datteren fik navnet Sophia Amalia og tilsyneladende er blevet opkaldt efter den afdøde hustrus søster. Blandt fadderne var en madam Bernbaum og en jomfru Bernbaum, som jeg formoder var Friderich Bernbaums hustru, Sophie Amalia Hoffmann, og hans datter, Cathrine Maria Bernbaum.

Hans Bernbaum fik yderligere tre børn med sin anden hustru. Carl Christian Bernbaum blev født den 26. marts 1816 (Garnisons Sogn), Frederik Ferdinand Bernbaum den 19. marts 1818 (Garnisons Sogn) og Cecilie Bernbaum den 8. august 1820 (Helligånd Sogn). Garden havde visse privilegier, for ved Cecilies døb er det anført som anmærkning, at ”garden kan lade døbe i hvilken kirke her i staden, de ville”.

For at forsørge sine mange børn påtog Hans Bernbaum sig endnu et ekstrajob ud over jobbet som medhjælper for stadsmusikanten i København. Han oplyste selv, at han fra 1816 var ansat som trombonist ved Det Kongelige Kapel [39]. Han kan dog ikke have været fastansat.

Hans Bernbaum er ikke nævnt i en oversigt over kapelpersonalet 1770-1848, og i denne periode var der ingen trombonister i kapellet [46]. Han er heller ikke fundet nævnt i kapellets protokol i perioden 1814-1821 [47]. Imidlertid blev militærmusikere jævnligt brugt som afløser eller som ekstramusikere, bl.a. når der var behov for instrumenter, der ikke spillede af kapellets faste musikere [48]. Hans Bernbaum må derfor formodes at have spillet som ekstramusiker i Det Kongelige Kapel.

Ægteskabet med Cathrine Elisabeth Bruun viste sig kun at være en midlertidig løsning på Hans Bernbaums børnepasningsproblemer. Hun døde som 35-årig den 26. august 1824 på Frederiks Hospital af en leversygdom. Dødsfaldet er anført i kirkebogen for både Frederiks Hospital og Garnisons Sogn. I førstnævnte kirkebog kaldes hun dog fejlagtigt for Caroline Louise.

Allerede to dage efter dødsfaldet mødte skiftekommissionen op på kasernen [49]. Hans Bernbaum har formentlig været bortrejst på ridetur med Livgarden, for han var ikke til stede ved skiftet. Han var repræsenteret ved vagtmester Grønvold. Der blev fremlagt en fordring på 69 rigsdaler, 3 mark og 2 skilling, og jeg tolker teksten således, at der var tale om en regning fra Frederiks Hospital. Boets ejendele var blevet flere og mere værdifulde siden det foregående skifte. Boets værdi blev i alt vurderet til 57 rigsdaler, men da boets gæld var større, var der ikke noget at arve. Vagtmester Grønvold formodede, at enkemanden ønskede at overtage boets ejendele mod at indestå for gælden.

Igen var Hans Bernbaum meget hurtig til at finde en ledig enke. Han blev gift med Anne Cathrine Werlin den 29. december 1824 (Helligånd Sogn). Han var nu 51 år, og hun var 47 år (døbt 24. august 1777, Åstrup Sogn, Maribo Amt). Ved vielsen boede hun i ”Nye Kongensgade bag slottet”, så hun var tæt på at være kongelig.

Anne Cathrine Werlin var blevet gift i Helsingør den 8. oktober 1800 med Hans Langsted Dreyer (Sankt Marie Sogn, Helsingør, Frederiksborg Amt). Han var fuldmægtig i Helsingør, hvor han døde den 23. maj 1817 (Sankt Olai Sogn, Helsingør). Hans Bernbaum har utvivlsomt følt, at han havde børn nok i forvejen. Han måtte dog affinde sig med, at Anne Cathrine Werlin bragte en 10-årig søn, Thomas Ferdinand Dreyer (født 20. november 1814, Sankt Olai Sogn, Helsingør) med ind i ægteskabet.

Hans Bernbaums helbred var så godt, at han havde overlevet to hustruer. Livgardens stambøger afslører dog, at han havde nogle sygeperioder [32]. I 1813 blev han sygemeldt med en forvredet fod, og i 1814 var det en dårlig tå, der gjorde ham ukampdygtig. I 1815 blev han sygemeldt med forkølelsesfeber. Det er givetvis svært at blæse i trompet, når man lider af diarré, for i 1819 var han sygemeldt i 13 dage med diarré.

I 1829 døde stadsmusikant Frost, der havde haft stadsmusikantembedet i København. Dette embede var eftertragtet, fordi det var godt lønnet [50]. Hans Bernbaum havde assisteret stadsmusikanten i 37 år, hvoraf han i de sidste 3-4 år havde fungeret som leder af stadsmusikken under Frosts sygdom [39]. Det er derfor ikke overraskende, at Hans Bernbaum var ansøger til den ledigblevne stilling.

Spørgsmålet om Frosts efterfølger optog københavnernes så meget, at der blev skrevet en meget populær sang om det [50]. Hans Bernbaum fik den ære at blive nævnt i sangens første vers:

Han er død, Hr. Stadsmusikant Frost,
 hvem skal arve efter ham hans Post?
 Nogle mene Gyldenspids,
 aber das ist nicht gewiss.
 Andre sige Birnbaum,
 aber das glaub' ich kaum.

I sin ansøgning [39] redegjorde Hans Bernbaum for sin militære og musikalske karriere og erfaring. Som begrundelse for at søge stillingen anførte han følgende: "Jeg er nu i en alder af 57 år, og det falder mig besværligt at udholde de med kavaleritjenesten forbundne anstrengelser, ligesom det også falder mig, på min nuværende post, besværligt at underholde min familie, hvortil henføres 9 uforsørgede børn". Det er vist ikke begrundelser, der ville gøre sig i en nutidig jobansøgning.

Hans Bernbaums chef ved Livgarden anbefalede "på det kraftigste" ansøgningen, men det kan jo skyldes et fromt ønske om at slippe af med en svagelig, ældre medarbejder. Ansøgningen var endvidere vedlagt en anbefaling fra "Hr. Professor, Musikdirecteur Schall, Ridder af Dannebrogen". Han udtalte, at Hans Bernbaum var "fortrinlig værdig" til stadsmusikantembedet, i særdeleshed fordi han var oplært dertil og havde givet mange prøver på sin duelighed i dette fag.

Alle Hans Bernbaums anstrengelser var dog forgæves. Reglerne for besættelse af landets stadsmusikantembeder var således, at medlemmer af Det Kongelige Kapel havde fortrinnsret til stillingen. Det var en nem måde at slippe af med musikere, der på grund af alder eller manglende duelighed ikke længere egnede sig til tjenesten i Kapellet [51]. Der var fem medlemmer af Det Kongelige Kapel blandt ansøgerne, og én af dem fik jobbet [39].

Det var ikke overdrevet, når Hans Bernbaum i sin ansøgning skrev, at han havde svært ved at udholde sit arbejde ved Livgarden til Hest. Den 30. maj 1831 blev han afskediget fra Livgarden formedelst svagelighed med en årlig pension på 161 rigsdaler [32].

Afskedigelsen betød, at familien måtte flytte fra kasernen. Ved sønnen Frederik Ferdinands konfirmation den 6. maj 1832 (Helligånd Sogn) er det anført, at faderen var pensionist, moderen var død, og at konfirmanden boede hos forældrene i Hummergaden nr. 227.

Hans Bernbaum fik en kort pensionisttilværelse. Han var 60 år, da han døde af blæresten den 16. juni 1833 (Holmen Sogn). Bopælen var fortsat Hummergade nr. 227. Her mødte skiftekommissionen op den 19. juni 1833 [52]. Boets ejendele blev vurderet til i alt 76 rigsdaler og 3 mark. Blandt ejendele var 6 gamle skjorter, men det fremgår ikke, om de var købt brugt på garderkasernen. Fra boets formue skulle trækkes udgifterne til den dodes begravelse.

se og et tilsvarende beløb afsat til enkens kommende begravelse. Da udgifterne var større end boets formue, var der intet til deling mellem arvingerne.

Bedemandens specificerede regning på begravelsen er bevaret i skiftedokumenterne [53]. Begravelsen kostede i alt 30 rigsdaler, 5 mark og 9 skilling. Der blev bl.a. betalt særskilt for jorden, for gravens gravning, for ligskamler, for 8 ligbærere, til præsten, til klokkeren, til overgraveren, til undergraveren, til graverkarlen og til bedemanden. Dertil kom yderligere en regning på 12 rigsdaler for en ligkiste. Det er forståeligt, hvis nogle følte, at de ikke havde råd til at dø.

Ved folketællingen i 1840 boede Hans Bernbaums enke, Anne Cathrine Werlin, i Brolæggerstræde i København. Hun kaldes for "Birnbaum" og er anført at være pensioneret enke. Mandens pension er tilsyneladende overgået til hende. Hendes ugifte søn af første ægteskab, Ferdinand Dreyer, og en logerende boede hos hende. Ved næste folketælling i 1845 boede hun alene på 1. sal i et baghus i Holmens Kanal.

Anne Cathrine Werlin var 67 år, da hun døde den 15. maj 1845 (Holmen Sogn) på Frederiks Hospital af en kronisk hjertesygdom. Hendes bopæl var Hummergaden nr. 253. Her blev skiftet foretaget den 20. maj 1845 [54]. Der var en regning fra hospitalet på 5 rigsdaler og 68 4/7 skilling. Boets værdi blev vurderet til i alt 46 rigsdaler. Hendes eneste søn, malermester Dreyer, fik tilsyneladende overladt boet mod at sørge for begravelsen og betale gælden.

Litteraturliste

1. Det fynske Rytterdistrikt, Krigsretten, Justitsprotokol, 1738-1751, 16. oktober 1744, side 560
2. Stamtavle over Slægten Birnbaum (Bernbaum, Bernbom etc.). Descendenter efter Kyrasér Julius Birnbaum (ca. 1690 - ca. 1750). Udarbejdet af Ruth og Christian Manthorpe, sluttet august 1986, Håndskriftsamlingen, XV. Speciel personalhistorie, Rigsarkivet
3. J. C. W. Hirsch & K. Hirsch: "Fortegnelse over danske og norske officerer med flere fra 1648-1814", samlet og udarbejdet fra 1888-1907
4. De jysk-fynske styrkers domiciler, bind 1, Vestre Landsdelskommando, 1975
5. Det fynske Rytterdistrikt, Krigsretten, Justitsprotokol, 1738-1751, 12. juli 1745, side 620
6. Vejle Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1744-1767, folio 189-189b
7. Vejle Rådstue, Brandforsikringen, Brandtaksationsforretninger, 1736-1791
8. Geburtsbrev for Hans Christian Bernbaum, 16. oktober 1780, Københavns Kobbersmedelav, Geburtsbreve, 1647-1818
9. Geburtsbrev for Hendrich Bernbom, 6. marts 1766, Københavns Kobbersmedelav, Geburtsbreve, 1647-1818
10. Danmarks konger og dronninger, Gyldendal, 2004, side 177
11. Chr. Jørgensen: "Den store ildebrand i Vejle 23. april 1786", Vejle Amts Årbøger, Vejle Amts Historiske Samfund, 1915, side 205-206
12. Vejle Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1794-1824, folio 149-149b
13. "De Danske Apotekers Historie", bind 1, Levin & Munksgaards Forlag, København, 1925, side 253-254
14. Københavns Skiftekommission, Forseglingsprotokol 5 B, 1804-1805, side 229-231

15. Københavns Kobbersmedelav, Lavsprotokol, 1741-1841, folio 62b
16. Københavns Kobbersmedelav, Lavsprotokol, 1741-1841, folio 73-73b
17. Københavns Kobbersmedelav, Lavsprotokol, 1741-1841, folio 77-77b
18. Niels Jørgen Cappelørn: "Søren Kierkegaard til altergang om fredagen i Vor Frue Kirke", Dansk Teologisk Tidsskrift, 63. årgang, nr. 1, 2000, side 10-11
19. Sorø By, Registreringsprotokol, 1791-1843, folio 283b-284
20. Sorø By og Birk, Skifteprotokol, 1772-1834, folio 279-279b
21. Københavns Kobbersmedelav, Lavsprotokol, 1741-1841, folio 95b-96
22. Københavns Kobbersmedelav, Lavsprotokol, 1741-1841, folio 106b
23. Københavnske pasprotokoller, 1791-1793
24. Københavns Kobbersmedelav, Lavsprotokol, 1741-1841, folio 290
25. Vejle Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1794-1824, folio 149b-150
26. Københavns Kobbersmedelav, Bog over kvartalspenge, 1741-1831, folio 7b
27. Københavns Kobbersmedelav, Bog over kvartalspenge, 1832-1848, folio 9
28. Vejle Byfoged, Skifteprotokol, 1778-1821, folio 914-914b
29. Skifte efter Ane Kirstine Havndrup, 5. juli 1819, Langeland Herreds Skifteprotokol, 1802-1820, <http://www.aurelia-clemons.dk>
30. Vejle Byfoged, Skifteprotokol, 1830-1841, folio 138-138b og 141-141b
31. Chr. Jørgensen: "Den store ildebrand i Vejle 23. april 1786", Vejle Amts Årbøger, Vejle Amts Historiske Samfund, 1915, side 4-104
32. Den Kongelige Livgarde til Hest, Stambøger, 1793-1837
33. Hestgardekasernen, <http://da.wikipedia.org/wiki/Hestgardekasernen>
34. Den Tysk-Reformerte Menighed i København, Enesteministerialbog, 1686-1794
35. Den Tysk-Reformerte Menighed i København, Hovedministerialbog, 1794-1875
36. Københavns Skiftekommission, Hvidebog, 1830-1832, side 387
37. Københavns Amts Nordre Birk, Skifteprotokol, 1844-1846, folio 319
38. Jørgen Green: "Slægtsforskning i lægdsruller, søruller og i hærens og søværnets arkiver", 1. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2009
39. Københavns Stadsarkiv, Magistratens 2. sekretariat, Indkomne sager, 1805-1857, 1830, journalnummer 96
40. Auditøren ved Sjællandske Infanteriregiment, Justitsprotokol, 1792-1797, side 561
41. Den evangeliske Menighed på Sankt Croix, Enesteministerialbog, 1780-1794
42. Stadsmusikant, <http://da.wikipedia.org/wiki/Stadsmusikant>
43. Auditøren ved Den Kongelige Livgarde til Hest, Justitsprotokol, 1779-1833, side 156-174
44. Spidsrod, <http://da.wikipedia.org/wiki/Spidsrod>
45. Københavns Skiftekommission, Forseglingsprotokol, 1810-1811, protokol 9B, nr. 430, side 103-104
46. Carl Thrane: "Fra Hofviolonernes tid", Det Schønbergske Forlag, København, 1908, side 436-448

47. Det Kongelige Teater og Kapel, Kapelprotokol, 1813-1818 og 1818-1822
48. Niels Friis: "Det Kongelige Kapel", P. Haase & Søns Forlag, København, 1948
49. Københavns Skiftekommision, Forseglingsprotokol, 1824-1825, protokol 9, nr. 74, side 44-45
50. J. Davidsen: "Fra vore Fædres Tid", Gyldendalske Boghandels Forlag, Kjøbenhavn, 1884
51. Godtfred Skjerne: "H. C. Lumbye og hans samtid", J. L. Lybeckers Forlag, København, 1912
52. Københavns Skiftekommision, Forseglingsprotokol, 1832-1833, protokol 9, nr. 151, side 127-128
53. Københavns Skiftekommision, Skiftedokumenter, 1832-1833, protokol 9, nr. 151
54. Københavns Skiftekommision, Forseglingsprotokol, 1844-1845, protokol 9, nr. 125, side 82-83

Kapitel 14. Den musikalske gartner

Mine tip-3-oldeforældre

Valentin Friderich Zimmermann & Maren Sørensdatter

Valentin Friderich Zimmermann (74):

Født:

Døbt: 30. december 1736 i Sankt Katharine Sogn, Ribe (Ribe Amt)

Konfirmeret: 9. april 1752 i Ribe Domsogn, Ribe

Gift: før 1762

Død: 7. marts 1790 i Bredsten Sogn (Vejle Amt)

Begravet: 9. marts 1790 i Bredsten Sogn

Maren Sørensdatter (75):

Født: ca. 1724

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før 1762

Død:

Begravet: 17. marts 1784 i Bredsten Sogn

Valentin Friderich Zimmermanns efternavn ses også skrevet Zimmerman eller Zimmermand. Han er døbt Valentin Friderich, men ses endvidere omtalt som Friderich Valentin eller Friderich. Til daglig er han formentlig blevet kaldt for Friderich, idet hans to døtre blev kaldt for Friderichsdatter og ikke Valentinsdatter.

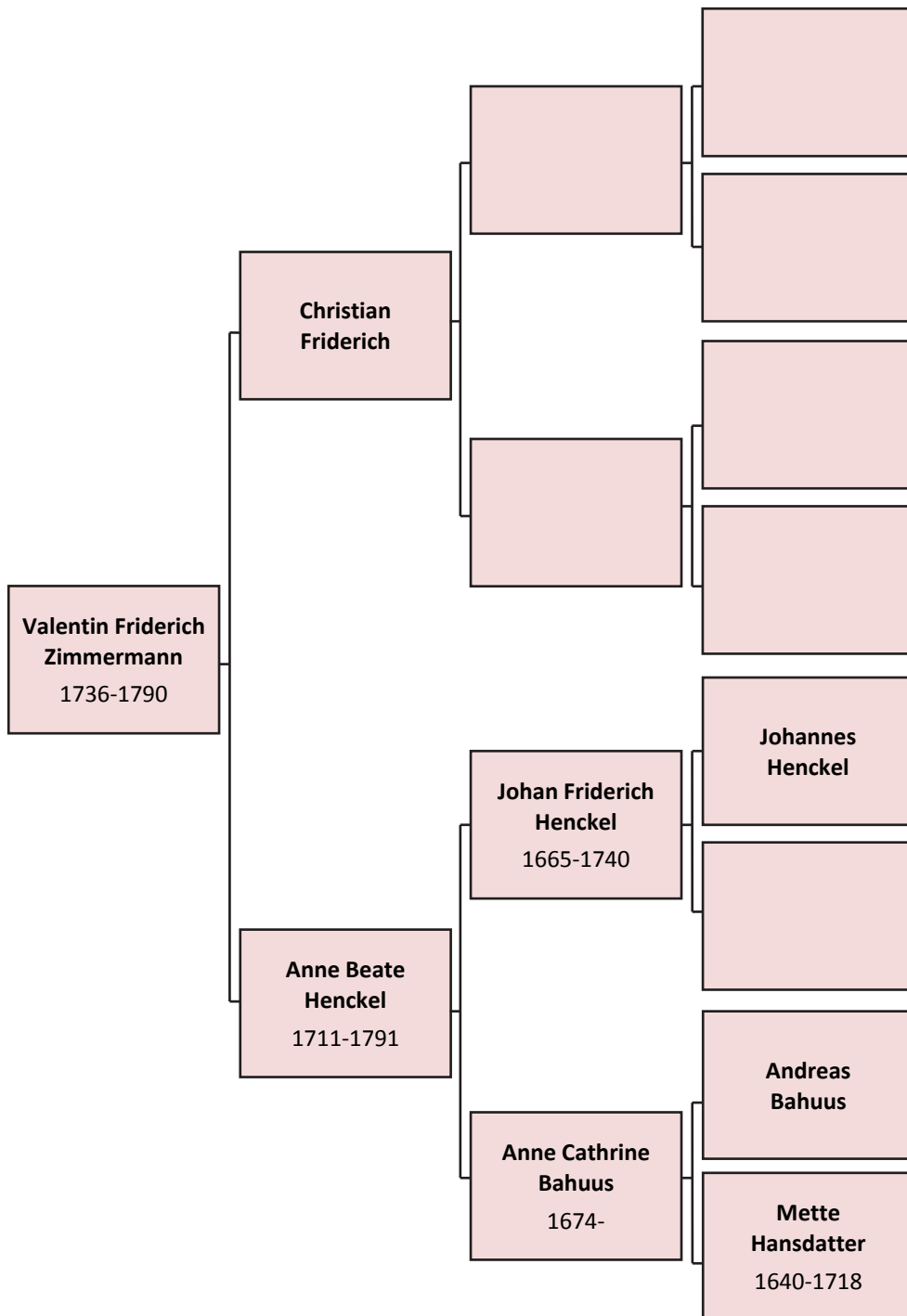
Det er yderst begrænset, hvad der er at fortælle om Maren Sørensdatter. Der foreligger ingen viden om hendes dåb, forældre, barndom eller ungdom. Hendes omtrentlige fødselsår er beregnet på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død.

Valentin Friderich Zimmermann fik en dårlig start på livet, idet han blev født som "uægte" søn af Anne Beate Henckel. Som barnefader blev ved dåben den 30. december 1736 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) udlagt en tobaksspindersvend ved navn Christian Friderich (jf. kapitel 19). Derudover vides intet om faderen, som Valentin Friderich formentlig ikke har kendt.

Det kan undre, hvorfor den "uægte" søn blev kaldt for Valentin Friderich Zimmermann. Moderen fik senere (1739 og 1742) to "uægte" børn med en korporal ved navn Valentin Friderich Zimmermann (jf. kapitel 19). Der er ingen indlysende forklaring på, at lille Valentin Friderich tilsyneladende blev opkaldt efter moderens kommende elsker. Efternavnet er ikke anført ved Valentin Friderichs dåb, så det kan evt. være noget, han er blevet kaldt efterfølgende.

Valentin Friderich var 15 år, da han i 1752 blev konfirmeret i Ribe Domkirke. I kirkebogen betegnes han med navnet "Valentin Friderich Zimmerman".

Herefter er han tilsyneladende flyttet fra Ribe. Det er sandsynligt, at han er identisk med den Friderich Zimmermann, der den 16. marts 1755 var fadder, da Johanne Kirstine Hendrichsdatter fik døbt et "uægte" barn i Sankt Nikolaj Sogn i Kolding (Vejle Amt). Han har formentlig kendt Johanne Kirstine fra Ribe, hvor hun var født som datter af mine tip-4-oldeforældre, Hendrich Diderichsen og Kirsten Graversdatter (jf. kapitel 18).

Anetavle 7. Valentin Friderich Zimmermanns nærmeste forfædre.

Sankt Katharine Kirke i Ribe set fra Klostergården. Her i kirken måtte min tip-3-oldefar affinde sig med at være helt uægte, da han en decem-berdag i 1736 blev døbt og fik navnet Valentin Friderich (foto: 2014)

Herefter er der et hul i Valentin Friderich Zimmermanns livshistorie indtil den 7. november 1762. På denne dato blev min tip-2-oldemor, Ellen Kirstine Friderichsdatter, døbt i Bramdrup Sogn (Vejle Amt) ca. 3 km nord for Kolding. Forældrene var ”Valentin Friderich Zimmerman” og Maren Sørensdaughter.

Det fremgår af kirkebogen, at Valentin Friderich Zimmermann var rideknægt hos generalmajor Brockdorff. En rideknægt var et mandligt tyende, der havde til opgave at passe heste og følge herskabet på rideture [1]. Valentin Friderich Zimmermanns stedfar havde tidligere været ryttersoldat i Brockdorffs kompagni (jf. kapitel 19), så det er tænkeligt, at stedfaderen har skaffet ham jobbet som rideknægt via sine forbindelser i kompagniet.

Joachim Brockdorff var generalmajor ved 1. Fynske nationale Rytterregiment, der på det tidspunkt havde garnison i Kolding [2]. Generalmajorens hustru hed Ellen Kirstine. Da det ikke var ualmindeligt at opkalde et barn efter sit herskab, er det tænkeligt, at Valentin Friderich Zimmermann har villet indynde sig hos generalmajoren ved at opkalde min tip-2-oldemor efter generalmajorinden.

Ellen Kirstine var dog ikke Valentin Friderich Zimmermanns første barn. Ifølge skiftet efter hans død [3] havde han en ældre datter ved navn Anne Beate Friderichsdatter. Aldersangivelserne for hende i forskellige kilder fører frem til ret forskellige fødselsår. Ifølge skiftet var hun født ca. 1760. I 1779 blev døtrene Anne Beate og Ellen Kirstine konfirmeret samtidig, dvs. Anne Beate har næppe været meget ældre end Ellen Kirstine.

Selv om jeg har ledt efter Valentin Friderich Zimmermanns og Maren Sørensdatters vielse i kirkebøgerne for mere end 50 sogne i Vejle, Ribe og Tønder Amt, er det ikke lykkedes mig at finde deres vielse. De må være blevet gift senest i 1761. Hvis aldersangivelsen ved Maren Sørensdatters død er nogenlunde korrekt, var hun ca. 10 år ældre end Valentin Friderich Zimmermann. Det er derfor tænkeligt, at hun har været gift tidligere.

Det er heller ikke lykkedes at finde deres ældste datters dåb i kirkebøgerne. De må derfor antages at have boet på et indtil videre ukendt sted, inden de i 1761-1762 flyttede til Bramdrup Sogn.

For god ordens skyld skal det anføres, at der ikke foreligger egentlig dokumentation for, at den Valentin Friderich Zimmermann, der blev gift med Maren Sørensdatter, er identisk med den Valentin Friderich Zimmermann, der blev født i Ribe. Indicierne er dog så overbevisende, at jeg har valgt at tro på, at der er tale om den samme person. For det første er navnet så ualmindeligt, at det er usandsynligt, at der har været to ved navn Valentin Friderich Zimmermann, der samtidig har været i en giftefærdig alder. For det andet sandsynliggør navngivningen af den ældste datter, Anne Beate, at det var Anne Beate Henckels søn, der var faderen.

Skiftet efter Valentin Friderich Zimmermann omtaler kun døtrene Anne Beate og Ellen Kirstine [3]. Der er ikke fundet andre børn i kirkebøgerne, så alt tyder på, at Valentin Friderich Zimmermann og Maren Sørensdatter kun fik to børn. Det kan skyldes, at Maren Sørensdatter ikke har været helt ung, da de blev gift.

Den 1. marts 1769 fik Valentin Friderich Zimmermann fæstebrev på et hus, der hørte under Haraldskær Gods [4]. Valentin Friderich Zimmermann med familie må være flyttet ind i huset på et tidligere tidspunkt, for det fremgår af fæstebrevet, at der var tale om et hus "som han hidtil har beboet". Huset lå i Kærbølling i Bredsten Sogn ca. 8 km vest for Vejle. Det bestod af 6 fag stuehus med loft over 3 fag samt 7 fag udhus. Det er anført, at vinduer og døre var hele, hvilket må have været brændselsbesparende.

Til huset hørte en smule jord, der var takseret til 2 skæpper, 1 fjerdingkar og 2 1/8 album hartkorn. For fæstet af huset skulle Valentin Friderich Zimmermann betale en årlig landgilde på 5 rigsdaler og betale alle kongelige skatter. Han havde derudover fået tillagt et stykke havejord i noget, der blev kaldt for Generalens Have. For dette skulle han årligt yde 8 dages hoveriarbejde til Haraldskær Gods i hø- og kornhøsten.

Familien boede fortsat i Kærbølling, da de to døtre blev konfirmeret i 1779. Bopælen var ligeledes Kærbølling, da Maren Sørensdatter blev begravet den 17. marts 1784 (Bredsten Sogn). Kirkebogen anfører, at hun blev 60 år.

Ved folketællingen i 1787 boede Valentin Friderich Zimmermann i huset i Kærbølling sammen med den ugifte datter, Anne Beate. Han er anført at være enkemand efter første ægteskab. Hans erhverv angives at være husmand og gartner. Det forklarer, hvorfor han havde

fæstet noget havejord. Jeg forestiller mig, at han har skullet på Torvet i Vejle for at få afsat sine grøntsager.

I folketællingsskemaet anføres Valentin Friderich Zimmermann at være 40 år og Anne Beate at være 21 år. Det tyder på, at den lokale folketæller har gættet sig til deres alder. I 1787 må Valentin Friderich Zimmermann have været 50 år og Anne Beate mindst 26 år.

På trods af et sundt liv blandt grøntsager fik Valentin Friderich Zimmermann ikke noget langt liv. Han døde den 7. marts 1790 [3] i en alder af 53 år og blev begravet den 9. marts 1790 (Bredsten Sogn). Kirkebogen omtaler ham som gartner, så det har formentlig været hans hovederhverv. Kirkebogen anfører, at hans alder var over 50 år, men at aldersangivelsen er usikker.

Skiftet efter Valentin Friderich Zimmermann blev påbegyndt den 8. marts 1790, hvor gods-ejerens repræsentant mødte op med to vurderingsmænd i huset i Kærbølling [3]. Fortegnelsen over boets ejendele giver indtryk af et småkårshjem af rimelig standard uden, at det på nogen måde har været prangende.

Valentin Friderich Zimmermann har sammen med datteren spist ved et blåmalet fyrretræs-bord med skuffe i. Der var fire stole i hjemmet, så der har været siddeplads til et par gæster. Valentin Friderich Zimmermann har formentlig set præsentabel ud, når han var ikklædt sine grønne bukser af langhåret uldfløjl, hvide strømper, hørgarnsskjorte, blå- og hvidstribet vest, hvidt silketørklæde og blå hue.

Hans liv har ikke været helt så sundt som påstået ovenfor, idet skiftet afslører, at han både røg og drak. I boet fandtes en tobaksdåse, en øltønde og et brændevinsglas. Hvis han efter indtagelse af øl og brændevin følte trang til at synge, var eneste mulighed at gribe den gamle salmebog, der var hjemmets eneste bog. Han må formodes at have været musikalsk eller i det mindste glad for musik, for han ejede en violin. Det har ikke været en stradivarius, for violinen var takseret til den beskedne sum af 3 mark.

Som nævnt ovenfor var Valentin Friderich Zimmermann ikke kun gartner, men også husmand. I boet var der en grå ko, der havde fået ti kalve, fem får og en smule sædekorn, så landbrugsdriften har været af beskedent omfang.

Boets samlede aktiver blev takseret til 34 rigsdaler, 2 mark og 14 skilling. Ved skifteforretningen var der ikke præcis viden om boets gæld, men den var af begrænset størrelse, dvs. der var overskud i boet.

Der opstod dog ikke arvestridigheder af den grund. De to døtre klarede bodelingen i minde-lighed, idet Anne Beate uden skiftemyndighedens indblanding udbetalte en arveandel til Ellen Kirstine. Det bevirkede, at Ellen Kirstines mand, Nicolaj Bernbom (jf. kapitel 7), på hendes vegne skriftligt gav afkald på alle videre fordringer i boet. Derfor blev alle boets ejendele ved skiftets afslutning den 23. december 1790 overladt til datteren, Anne Beate, og den mand, hun havde fået i mellemtiden. Til gengæld skulle de hæfte for boets gæld og betale skifteomkostningerne.

Ellen Kirstine Friderichsdatter er nærmere omtalt i kapitel 7, da hun er min tip-2-oldemor. I det følgende fortælles der mere om hendes storesøster.

Anne Beate Friderichsdatters lillesøster, Ellen Kirstine, var blevet gift allerede i 1783. Anne Beate var ikke så hurtig, for hun var omkring 30 år, da hun blev afsat. Faderens død har formentlig motiveret hende til at blive gift hurtigst muligt, da hun nu manglede én til at forsørge sig. Den 20. juli 1790 blev hun trolovet med ungkarl Niels Madsen fra Vilstrup, og den 9. oktober 1790 blev de gift i Bredsten Kirke.

Niels Madsen af Vilstrup blev konfirmeret i Skibet Sogn (Vejle Amt) den 2. april 1769. Han er formentlig den Niels Madsen, der var tjenestekarl på en gård i Nørre Vilstrup i Skibet Sogn ved folketællingen i 1787. Adskillige søskende til Niels Madsen er fundet døbt i Skibet Sogn, men Niels Madsens dåb er ikke fundet. Han formodes at være født ca. 1753, dvs. han har været en ældre ungkarl på ca. 37 år ved vielsen.

Niels Madsen har sandsynligvis overtaget fæstet af sin svigerfars hus i Kærbølling efter vielsen. Fæstebrevet er dog først udstedt den 22. november 1804 [5]. Det fremgår af fæstebrevet, at Niels Madsen havde fæstet huset af den foregående godsejer, og at en "Friderich Tæner" inden da beboede og fradøde huset. Ved fællesskabets ophævelse i landsbyen var huset blevet udflyttet med bygningshjælp fra den kongelige kasse.

Min primære grund til at tro, at Friderich Tæner var identisk med Valentin Friderich Zimmermann, er, at der til Niels Madsens hus hørte et stykke havejord i Generalens Have, som skulle betales med 8 dages hoveriarbejde i hø- og kornhøsten. Endvidere var Anne Beate Friderichsdatter og Niels Madsen ved skiftet efter Valentin Friderich Zimmermann så opsatte på at købe lillesøsteren ud og overtage alt husets indbo, at det er nærliggende at tro, at de skulle overtage huset.

Anne Beate Friderichsdatter nåede at føde fire børn, men endte alligevel med at være barnløs. Det ældste barn, Friderich Nielsen, nåede at blive hjemmedøbt, inden han blev begravet den 1. april 1792. Dåben er ikke blevet indført i kirkebogen. Det samme gælder for datteren, Elisabeth Nielsdatter, der blev begravet den 23. februar 1794 i en alder af 3 uger. Derefter fulgte Mads Nielsen (døbt 9. juli 1795, begravet 19. juli 1795) og Maren Nielsdatter (døbt 28. juli 1800, begravet 10. august 1800). Dåb og begravelser foregik i alle tilfælde i Bredsten Sogn. Forældrenes bopæl var anført at være Kærbøllinghuse.

Niels Madsen og Anne Beate Friderichsdatter var derfor i den triste situation, at de var barnløse ved folketællingen i 1801. De anførtes at bo i et hus i Kærbølling by, og Niels Madsen var "husmand med jord".

Anne Beate Friderichsdatter døde i 1806 (begravet 13. juli 1806, Bredsten Sogn) uden at få flere børn. Bopælen angives at være Kærbøllinghuse. Kirkebogen anfører, at hun blev 50 år gammel, men som diskuteret ovenfor, har hun sandsynligvis været lidt yngre.

Niels Madsen havde ikke lyst til at forblive barnløs, så han fandt sig hurtigt en væsentligt yngre kvinde, som han kunne få børn med. Den 9. september 1807 fik Niels Madsen og hustru Bodil Jacobsdatter af Kærbøllinghuse døbt en datter ved navn Anne Marie. Det er ikke lykkedes at finde deres vielse, som må have fundet sted i slutningen af 1806 eller starten af 1807. Bodil Jacobsdatter må have været 28 år ved vielsen, idet hun var født den 16. september 1778 i Bredballe i Hornstrup Sogn (Vejle Amt).

Niels Madsen fik efterfølgende en søn, Mads Nielsen (døbt 11. juli 1811, Bredsten Sogn). Det blev ikke til flere børn, for Niels Madsen døde året efter (begravet 18. oktober 1812, Bredsten Sogn). Ifølge kirkebogen blev han 62 år gammel.

Rækken af ægteskaber fortsatte, for Bodil Jacobsdatter blev gift igen den 21. oktober 1815 i Bredsten Kirke med Ludvig Jørgensen fra Bredballe. Deres livshistorie har jeg ikke efterforsket i detaljer. Derfor vil jeg nøjes med at nævne, at Bodil Jacobsdatter ved folketællingen i 1834 var enke og fæster af et hus i Kærbøllinghuse. Hun var fattiglem i Lund Fattighus, da hun døde af alderdom den 27. marts 1856 (Bredsten Sogn). Hendes alderdom var nået op på 77 år.

Litteraturliste

1. Ordbog over det danske sprog, <http://ordnet.dk>
2. J. C. W. Hirsch & K. Hirsch: "Fortegnelse over danske og norske officerer med flere fra 1648-1814", samlet og udarbejdet fra 1888-1907
3. Haraldskær Gods, Skifteprotokol, 1721-1812, side 419-420 og 429-430.
4. Haraldskær Gods, Fæsteprotokol, 1754-1856, side 17
5. Haraldskær Gods, Fæsteprotokol, 1754-1856, side 75-76

Kapitel 15. Niels Sørensen er ikke Niels Sørensen

Mine tip-3-oldeforældre

Niels Sørensen & Kirsten Frandsdatter

Niels Sørensen (76):

Født: 14. september 1721 i Skads Sogn (Ribe Amt)

Døbt: 14. september 1721 i Skads Sogn

Konfirmeret:

Gift: 16. oktober 1751 i Skads Sogn

Død:

Begravet: 17. marts 1793 i Skads Sogn

Kirsten Frandsdatter (77):

Født: ca. 1721

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: 16. oktober 1751 i Skads Sogn

Død:

Begravet: 29. juni 1800 i Skads Sogn

Niels Sørensen fik som voksen tilnavnet Badskær (Badskier). Årsagen til, at han fik dette tilnavn, diskuteres nedenfor. Kirsten Frandsdatters fornavn skrives Kiersten i kirkebogen, men jeg har her valgt den nutidige stavemåde.

Niels Sørensen var søn af Søren Lauridsen og Kirsten Jensdatter i Skads (jf. kapitel 20). Niels Sørensen var nummer 7 i en søskendeflok på ni børn. Jeg har ingen viden om, hvad Niels Sørensen foretog sig i sin barndom og tidlige ungdom.

Det er usikkert, hvornår Kirsten Frandsdatter blev født. Ifølge folketællingen i 1787 var hun jævnaldrende med Niels Sørensen, dvs. født ca. 1721. Ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død var hun født i 1713. Hvis det sidste er korrekt, kan det forklare, at det ikke er lykkedes at finde Kirsten Frandsdatters fødsel/dåb i Skads Sogns kirkebog, som først starter i 1714.

Når jeg alligevel tror mest på folketællingens aldersangivelse, skyldes det, at Kirsten Frandsdatter fødte sit sidste barn i 1766. Hvis kirkebogens aldersangivelse er rigtig, ville hun have født barn som 53-årig. Da Kirsten Frandsdatter således næppe er født før 1714, må det formodes, at hun er født andetsteds end i Skads Sogn. Hendes forældre kendes ikke.

Kirsten Frandsdatter har sandsynligvis tjent i Skads Sogn i nogle år, inden hun blev gift med Niels Sørensen. En Kirsten Frandsdatter fra Skads fungerede som fadder i Skads Sogn nogle gange i perioden 1740-1751. Den 18. maj 1750 var hun fadder, da Niels Sørensens søster, Maren, fik døbt en søn. Det er nærliggende at tro, at Kirsten Frandsdatter på det tidspunkt har været kæreste med Niels Sørensen.

I fortegnelsen over altergæster i Skads Sogn [1], der starter i 1748, er en Kirsten Frandsdatter fra Skads anført flere gange i perioden 1748-1750. I samme periode var Niels Sørensen også blandt altergæsterne, så det kan have givet lejlighed til ærbare stævnemøder efter kirketid.

1/2 part	1/3 part	1/6 part
Jens Thomsen ?	Niels Pedersen Badskær ?	Christen Andersen ?
Peder Jepsen 08.01. 1712	Peder Nielsen Badskær 24.03. 1696	Frands Christensen 20.06. 1718
Niels Sørensen 12.04. 1752	Jep Jepsen 26.01. 1720	
Søren Lauridsen 05.03. 1774	Niels Sørensen ?	Christen Frandsen 09.03. 1767

Oversigt over de kendte fæstere af Ribe Hospitals gård i Skads indtil 1792 [3, 4]. Gården var delt mellem tre brugere, der havde henholdsvis 1/2 part, 1/3 part og 1/6 part af gården. Datoerne angiver, hvornår den pågældende overtog fæstet af gården. Et ? angiver, at overtagelsesdatoen er ukendt.

Den 4. maj 1751 blev Kirsten Frandsdatter af Skads trolovet med Niels Sørensen af Skads. De blev gift i Skads Kirke den 16. oktober 1751. Herefter optræder Kirsten Frandsdatter ikke længere ved navn i fortegnelsen over altergæster, idet hun er anonymiseret til "hustru" i duoen "Niels Sørensen og hustru".

Når "Niels Sørensen og hustru" nævnes, er det imidlertid vanskeligt at afgøre, om der er tale om mine tip-3-oldeforældre, idet der på samme tidspunkt var to Niels Sørensen'er i Skads. Begge Niels Sørensen'er var fæstere af hver sin del af den samme fæstegård ejet af Ribe Hospital, og det gør forvekslingsmulighederne endnu større.

Figuren på denne side giver en oversigt over gårdens fæstere. Dengang var det almindeligt, at en gård var delt mellem flere brugere, oftest to eller tre. Det var forskelligt, om en gårds bygninger var delt mellem brugerne, eller om hver bruger disponerede over sine egne bygninger. Graden af fællesskab var varierende, men ofte var man fælles om bl.a. bageovn og brønd [2]. Jorden har næppe været drevet i fællesskab, men det er sandsynligt, at man i mindre omfang har hjulpet hinanden.

Oplysningerne om fæsterne og tidspunkterne for fæsteaftalerne i figuren stammer fra tingbogen [3] og fæsteprotokollen [4]. I jordebogen fra 1778 [5] er Jens Thomsen, Frands Lambertsen og Hans Pedersen anført at have været fæstere på gården, "da landmålingen skete",

hvilket formentlig var 1682-1684 [6]. I overensstemmelse hermed er de samme tre fæstere anført i matrikelbogen fra 1688-1691 [7]. Da det ikke er anført, hvordan gården var delt imellem dem, er disse fæstere ikke medtaget i figuren.

Det fremgår af fæsteprotokollen, at Søren Lauridsen den 5. marts 1774 overtog fæstet af afdøde Niels Sørensens $\frac{1}{2}$ gård i Skads [4]. På det tidspunkt levede min tip-3-oldefar i bedste velgående, så derfor må min tip-3-oldefar være den Niels Sørensen, der var fæster af $\frac{1}{3}$ gård.

Det fremgår ikke af fæsteprotokollen, hvornår min tip-3-oldefar overtog fæstet. Forgængeren, Jep Jepsen, var fæster af gården i 1742 [8], og i 1778 var Niels Sørensen anført som fæster [5]. Jep Jepsen døde 69 år gammel i 1765 (Skads Sogn), så Niels Sørensen må formodes at have overtaget fæstet senest på det tidspunkt. Ofte var overtagelsen af en fæstegård grundlaget for at blive gift. Derfor er mit udokumenterede gæt, at Niels Sørensen har overtaget fæstet ca. 1751.

Der har under alle omstændigheder været to Niels Sørensen'er på fæstegården i en kortere eller længere årrække. Når der i et sogn var to af samme navn, forsøgte man at undgå forvekslinger ved at give den ene eller dem begge et tilnavn. Min tip-3-oldefar kaldes flere steder i kirkebogen for Niels Sørensen Badskær. Den anden Niels Sørensen blev visse steder i kirkebogen omtalt som "Niels Sørensen den ældre", da han var ca. 6 år ældre end min tip-3-oldefar (jf. aldersangivelsen i kirkebogen ved "den ældres" død i 1773).

Forklaringen på Niels Sørensen Badskærs tilnavn er mere kompliceret. Som det fremgår af figuren, havde hans $\frac{1}{3}$ gård tidligere været fæstet af Niels Pedersen, der havde tilnavnet Broksnider eller Badskær [3, 9]. Både broksnider og badskær (bartskeer) blev brugt som stillingsbetegnelse for en person, der uden at være læge foretog mindre operationer, f.eks. af brokskader [10]. Det fremgår af Niels Pedersens aftægtskontrakt [3], at han skulle beholde "alt sit badskærtøj", hvilket formentlig er ensbetydende med badskærværktøj. Derfor må Niels Pedersen antages at have haft en bibeskæftigelse som badskær.

Sønnen, Peder Nielsen, kaldes i kirkebogen ved sin død (begravet 27. august 1719, Skads Sogn) og ved det efterfølgende skifte [11] for Peder Nielsen Badskær. Peder Nielsen har formentlig overtaget tilnavnet fra sin far uden selv at have arbejdet som badskær. Det er tænkeligt, at gården er blevet kaldt for Badskærgården. Når min tip-3-oldefar blev kaldt for Niels Sørensen Badskær, var tilnavnet næppe en stillingsbetegnelse, men skyldtes sandsynligvis, at han var den Niels Sørensen, der havde overtaget Badskærs gård/Badskærgården.

Niels Sørensen Badskærs andel af fæstegården var i hartkorn takseret til 2 tønder, 6 skæpper, 2 fjerdingkar og $\frac{2}{3}$ album [5]. Han skulle årligt betale landgilde (dvs. lejeafgift for bygninger og jord) og compensation for at slippe for hoveri, tilsammen 6 rigsdaler og 26 $\frac{2}{9}$ skilling [12].

De to Niels Sørensen'er fik begge børn i samme tidsperiode. Jeg formoder, at deres hustruer har haft styr på hvilken Niels Sørensen, de har fået børn med. For en slægtsforsker er det vanskeligere at få styr på børnene. Når kirkebogen omtaler faderen som "Niels Sørensen Badskær" eller "Niels Sørensen den ældre", er der ingen rimelig grund til tvivl om faderskabet. I flere tilfælde omtales faderen dog kun som "Niels Sørensen". Det medfører tvivl om hvilken Niels Sørensen, der var den stolte fader, idet moderens navn ikke er anført i kirkebogen.

Skiftet efter Niels Sørensen ”den ældre” [13] er dog til stor hjælp, når børnene skal henføres til den rette fader. Desværre findes der intet skifte efter Niels Sørensen Badskær. Alligevel mener jeg at kunne fastslå, at Niels Sørensen Badskær og Kirsten Frandsdatter fik syv børn.

Kirsten Frandsdatter fødte deres første barn, Elle Nielsdatter, ca. 5 måneder efter vielsen (døbt 25. marts 1752), og det var ikke specielt dydigt. Det næste barn, Kirsten Nielsdatter, angives i kirkebogen at være født den 19. september og døbt den 15. september 1754, så hun har været forud for sin tid. Derefter fulgte Maren Nielsdatter (født 6. oktober 1756), Søren Nielsen (født 30. januar 1759), Frands Nielsen (født 19. juni 1761, begravet 20. september 1761), min tip-2-oldefar, Frands Nielsen (født 22. december 1762) og afslutningsvis Jens Nielsen (født 20. november 1766).

Alle børnene blev født i Skads Sogn. Niels Sørensen Badskær anføres i kirkebogen at være far til de fem sidstnævnte børn. Til de to førstnævnte angives Niels Sørensen at være far. Til Elle og Kirsten var henholdsvis to og én af Niels Sørensen Badskærs søskende faddere, og da Elle og Kirsten ikke nævnes i skiftet efter Niels Sørensen ”den ældre”, må de være døtre af Niels Sørensen Badskær.

Risikoen for navneforveksling blev elimineret med Niels Sørensen ”den ældres” død i 1773 (begravet 3. oktober 1773, Skads Sogn). Niels Sørensen (Badskær) og Christen Frandsen, som den afdøde delte fæstegård med (jf. figuren), fungerede som vurderings- og vitterligheds-mænd ved det efterfølgende skifte [13]. Afdøde Niels Sørensen havde en lille gæld på 3 mark og 2 skilling til den levende Niels Sørensen. Da der var overskud i boet, er gælden sandsynligvis blevet indfriet.

Niels Sørensen havde også andre officielle pligter, bl.a. fungerede han som en slags handicaphjælper. Da Niels Sørensens bror, Laurids Sørensen (jf. kapitel 20), døde i 1773, efterlod han sig som eneste arving en 40-årig søn, Søren Lauridsen [14]. Denne søn havde en medfødt svaghed, så han ikke kunne tale eller gøre rede for sig. Ved en senere lejlighed [15] er det anført mere direkte i skifteprotokollen, at Søren Lauridsen var dum og ikke ved fornuftens brug, dvs. med nutidens sprogbrug må han have været evnesvag. Derfor blev Niels Sørensen af skifteretten beskikket som værge for ham [14].

Det fremgår af Danske Lov fra 1683 [16], at man skulle have en værge, hvis man var vanvittig. Det var ikke frivilligt, om man ville være værge. Loven foreskrev, at efter en faders død skulle faderens ældste broder være værge for umyndige børn. I 1773 havde Niels Sørensen tre ældre brødre. Loven gav dog mulighed for at slippe for hvervet, hvis man var alderdoms-svækket eller i forvejen havde påtaget sig tre omfattende værgemål. Det kan evt. forklare, hvorfor Niels Sørensen fik tildelt opgaven. Det var ikke uden økonomisk risiko at være værge, for værgen hæftede personligt, hvis han ikke forvaltede sin myndlings formue forsvarligt.

Opgaven som værge for Søren Lauridsen endte med at blive ret tidskrævende for Niels Sørensen. Niels Sørensens bror, Villads Sørensen (jf. kapitel 20), døde i 1777. Både Søren Lauridsen og Niels Sørensen selv var arvinger, så han varetog både sin myndlings og sine egne interesser ved det efterfølgende skifte [17].

Jeg har ikke adgang til oplysninger om Niels Sørensens helbred, men ved dog, at han var syg den 3. og 6. september 1782 og formentlig også i den mellemliggende periode. Derfor måtte Søren Lauridsens morbror på disse to datoer vikariere som værge ved skiftet efter Søren Lauridsens mor, Karen Frandsdatter (jf. kapitel 20) [15]. Niels Sørensen fik dog rigeligt at se

til efterfølgende. Skifteretten måtte afholde i alt syv møder, før skifteforretningen efter mere end et års forløb kunne afsluttes den 22. oktober 1783.

Beskrivelsen af skifteforretningen [15] giver indtryk af, at Niels Sørensen havde styr på tingene og gav skifteforvalteren et aktivt med- og modspil under hele forløbet. Det var således Niels Sørensen, der kom med forslag til hvilke to mænd, der skulle syne bygningernes tilstand. Han havde også så meget styr på juraen, at han med henvisning til lovens 3. bog, 17. kapitel, 20. artikel [16] kunne anmode om, at boets ejendele måtte komme på auktion for at sikre den højeste pris. Endvidere stillede Niels Sørensen krav om, at boets kreditorer skulle bevise deres fordringer efter loven. Efterfølgende blev alle fordringer og alle udbetalinger fra boet godkendt af Niels Sørensen.

Niels Sørensen havde sørget for, at Karen Frandsdatters bror havde lagt ud for hendes begravelse. Niels Sørensen havde selv lagt 1 rigsdaler og 2 mark ud til Søren Lauridsens daglige fornødenheder. I forbindelse med auktionen over boets ejendele havde Niels Sørensen sørget for, at et par ejendele blev repareret. På auktionen havde han indkøbt forskellige nødvendige ting til Søren Lauridsen, der ikke kunne leve videre helt uden ejendele. Alt i alt er der grundlag for at tro, at Niels Sørensen var en samvittighedsfuld mand, der passede sit hverv som værge eksemplarisk.

Ved folketællingen i 1787 var Niels Sørensen og Kirsten Frandsdatter begge anført at være 66 år. De voksne sønner, Frands Nielsen og Jens Nielsen, var hjemmeboende og må antages at have bidraget til gårdens drift.

I 1792 valgte Ribe Hospital at sælge alt sit bøndergods på en offentlig auktion, der blev afholdt fra 22. til 26. oktober [18, 19]. Ved denne auktion købte mange af fæstebønderne de gårde, de havde fæstet. Således købte Søren Lauridsen, Niels Sørensen og Christen Frandsen hver deres andel af fæstegården i Skads for en pris af 130 rigsdaler pr. tønne hartkorn [18].

Som omtalt i kapitel 8 købte Niels Sørensen gården til sin søn, Frands Nielsen. Planen må have været, at Niels Sørensen og Kirsten Frandsdatter skulle på aftægt hos sønnen. Niels Sørensen døde dog (begravet 17. marts 1793, Skads Sogn), inden Frands Nielsen nåede at få skøde på ejendommen. I kirkebogen kaldes han for "Niels Sørensen Badskier". Præsten har været matematisk begavet, for det er anført, at afdøde blev 71 år, 6 måneder, 2 uger og 5 dage gammel.

Kirsten Frandsdatter var på aftægt i næsten otte år, inden hun døde (begravet 29. juni 1800). Kirkebogen anfører hendes alder til "87 år mindre 6 dage". Som omtalt ovenfor var hun sandsynligvis noget yngre.

Niels Sørensens og Kirsten Frandsdatters børn var levedygtige, for seks af de syv børn opnåede at blive voksne. Min tip-2-oldefar, Frands Nielsen, er nærmere omtalt i kapitel 8. Her omtales de resterende fem børn.

Elle Nielsdatter fandt sig en enkemand, da hun var giftefærdig som 26-årig. Enkemanden, Mads Hansen fra Guldager, havde været enkemand i mindre end to måneder, da han den 5. maj 1778 blev trolovet med Elle Nielsdatter. Den 25. juni 1778 blev de gift i Skads Kirke. Mads Hansen var ca. 20 år ældre end Elle Nielsdatter, idet han var født i ca. 1733 ifølge al-

dersangivelsen i kirkebogen ved hans død. Efter vielsen flyttede Elle Nielsdatter til Guldager Sogn ca. 10 km nordvest for Skads.

Mads Hansen fra Lille Darum var tidligere blevet gift med Mette Sørensdaughter fra Guldager den 11. oktober 1766 (Guldager Sogn, Ribe Amt). Hun var enke, og Mads Hansen havde ved at gifte sig med hende overtaget en fæstegård i Guldager. Mads Hansen havde fået fire børn med Mette Sørensdaughter. Mette Sørensdaughter var død i 1778 (begravet 15. marts 1778, Guldager Sogn), og de fire børn fulgte med ind i Mads Hansens nye ægteskab.

Det blev til yderligere seks fødsler og fire børn i ægteskabet med Elle Nielsdatter. Deres første barn, Mette Madsdatter, blev født den 9. februar 1779. Hun blev som traditionen bød opkaldt efter den afdøde hustru. De efterfølgende fødsler resulterede i Kirsten Madsdatter (født 14. maj 1781), en dødfødt søn (begravet 12. maj 1786), Maren Madsdatter (født 16. november 1787), en dødfødt datter (født 27. november 1791) og Hans Madsen (født 23. november 1793). Alle børnene blev født i Guldager Sogn.

Flere af Elle Nielsdatters søskende blev brugt som faddere. I 1779 var det ”barnets moster Maren Nielsdatter fra Schads”. Hun var fadder igen i 1781 sammen med ”barnets morbroder Søren Nielsen fra Schads”. I 1793 fik min tip-2-oldefar, ”Frands Nielsen fra Schads”, lov til at være fadder.

Ved folketællingen i 1787 boede Mads Hansen og Elle Nielsdatter i Guldager sammen med en 11-årig søn fra Mads Hansens første ægteskab og deres fælles døtre, Mette og Kirsten. Mads Hansen betegnes som bonde og ½ gårdsbeboer, dvs. han havde fæstet halvparten af en gård.

Mads Hansen var 62 år, da han døde (begravet 11. september 1795, Guldager Sogn). Ifølge det efterfølgende skifte [20] døde han den 7. september 1795. Skiftet blev påbegyndt den 10. september 1795 med en beskrivelse og forsegling af boets ejendele, fortsat den 8. oktober 1795 og afsluttet den 28. maj 1796. Ved skiftet skulle børnenes interesser varetages af formyndere. For børnene Hans og Mette var ”deres morbroder Frands Nielsen af Schads” formynder. For Kirsten og Maren var formynderen ”deres mosters mand Frands Bastian af Tjereborg” (jf. nedenfor).

Det fremgår af skiftet, at gården bestod af en stue, ”et lidet kammer derved”, en dagligstue, et køkken, et bryghus, et loft, et kohus og en gård. Boopgørelsen viser, at bygningerne var forholdsvist velforsynede med møbler og inventar. Blandt de dyreste ejendele var en jernbilæggerovn, en kobberbryggekedel, flere dyner, to kister, tre sølvskeer og tre dusin sølvknapper. Gårdens besætning bestod af fem køer, to kvier, en kalv, tre heste, syv får, syv lam og en gris.

I indboet var hele fire skæggemænd. En skæggemand var en korthalset, tykbuget stendunk til øl eller brændevin. Den blev kaldt sådan, fordi dunkens hals var formet som et skægget hoved [21]. Gårdens eneste bøger var to salmebøger. Min fantasi er formentlig lidt for livlig, når jeg forestiller mig, at Mads Hansen og Elle Nielsdatter har siddet derhjemme og sunget af salmebøgerne, mens de fik sig en lille én fra skæggemanden.

Gårdens indbo blev vurderet til sammenlagt 178 rigsdaler, 1 mark og 13 skilling. Der var nogle tilgodehavender, der bragte boets samlede indtægt (formue) op på 203 rigsdaler, 4 mark og 5 skilling.

I boet var der en gæld til private på 124 rigsdaler, 4 mark og 4 skilling, bl.a. havde Elle Nielsdatters brødre, Frands Nielsen og Jens Nielsen, et tilgodehavende på henholdsvis 7 og 4 rigsdaler. Udgifterne til den fornødne reparation og vedligeholdelse af gårdens bygninger,

besætning og inventar blev takseret til 104 rigsdaler, 2 mark og 13 skilling. Derudover var der skatte- og landgilderestancer samt skifteomkostninger. Derfor nåede boets samlede gæld op på 256 rigsdaler, 3 mark og 13 skilling, dvs. der var et underskud på 52 rigsdaler, 5 mark og 8 skilling.

Skiftets konklusion var derfor, at der ikke blev noget at arve. Det fremgår, at Elle Nielsdatter kunne beholde sin afdøde mands fæste af gården så længe, hun var enke. Hun var til gengæld forpligtet til at betale gælden til boets kreditorer og til at sørge for udbedring af gårdens mangler. Skiftet afsluttes med endnu en forpligtelse: ”Så bliver det og hendes pligt efter stand og vilkår at opdrage og lære, klæde og føde hendes endnu uopdragne børn således som hun agter at forsvare”. Uopdragne børn var vist noget andet dengang, end det er nu.

På fæstegården i Guldager var der tradition for, at en afdød ægtefælle blev udskiftet med en ny. Ved folketællingen i 1801 var Elle Nielsdatter blevet gift med en ti år yngre Niels Sørensen (født ca. 1762). Han er muligvis den Niels Sørensen, der blev født den 17. august 1762 i Skads Sogn og døbt med bl.a. Niels Sørensen Badskær som fadder.

Vielsen har ikke kunnet findes i kirkebogen, Det skyldes sandsynligvis, at vielserne i Guldager Sogns kirkebog mangler i perioden 1796-1803. I oktober 1797 var en Niels Sørensen fra Vester Guldager fadder to gange ved dåb i Guldager Kirke. Det tyder på, at Niels Sørensen blev gift med Elle Nielsdatter inden da. Den 2. juni 1800 nævnes ”Niels Sørensens stiftatter, Mette af Guldager” som fadder (Guldager Sogn), så på det tidspunkt har Niels Sørensen med sikkerhed været gift med Elle Nielsdatter.

Elle Nielsdatter var efterhånden blevet en midaldrende bondekone, og det forklarer, at hun ikke fik børn med Niels Sørensen. Elle Nielsdatter var 70 år, da hun døde den 14. december 1822 (Guldager Sogn). I kirkebogen omtales hun som ”aftægtsmand Niels Sørensens kone af Guldager”.

Livet gik dog videre. Året efter (11. maj 1823, Guldager Sogn) blev Niels Sørensen gift med enken Karen Christensdatter. Den 19. oktober 1828 (Guldager Sogn) blev han gift endnu engang, denne gang med enken Karen Knudsdatter. Ved folketællingen i 1834 var han fortsat gift med Karen Knudsdatter. Det blev ikke til flere ægteskaber, for Niels Sørensen døde den 25. november 1834 (Guldager Sogn).

Kirsten Nielsdatters navn var så almindeligt, at det ikke har været muligt at fastslå, hvor hun opholdt sig ved folketællingen i 1787. I 1788 opholdt hun sig tvunget af omstændighederne hjemme i Skads. Her fødte hun den 7. juli et ”uægte” pigebarn, der fik navnet Lovise Margrethe. Hun fik opbakning af familien, idet svogeren, Mads Hansen fra Guldager, søsteren, Marren Nielsdatter, og broderen, Frands Nielsen, var faddere ved dåben den 13. juli 1788.

Til barnefader blev udlagt Johan Jacob Rielæhder fra det 7. musketerkompagni i Ribe. Han må have haft reelle hensigter, for den 11. august 1788 fik han en friseddel, som indebar tilladelse til at gifte sig med Kirsten Nielsdatter [22, 23]. Soldater skulle have en sådan tilladelse fra regimentet, før de kunne indgå ægteskab [24]. Han gav sig dog god tid, for der gik nogle år, inden han udnyttede tilladelsen.

Da Johan Jacob Rielæhder i 1792 igen gjorde Kirsten Nielsdatter gravid, var der ingen vej udenom. Den 13. februar 1793 blev han trolovet (Sankt Katharine Sogn, Ribe) med Kirsten Nielsdatter, der efterhånden var blevet en ældre pige på 38 år. Årsagen til trolovelsen blev

født den 6. april 1793. Hun fik navnet Sara Charlotte Rielæhder, da hun blev døbt den 10. maj 1793 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Præsten forstod at effektivisere sit arbejde, for samme dag blev Kirsten Nielsdatter gift med Johan Jacob Rielæhder.

Johan Jacob Rielæhder angives at være født i Württemberg [22, 23], som må antages at være et tysk stednavn. Det er ikke lykkedes at finde dette stednavn i Tyskland. Der er formentlig tale om Württemberg, der på det tidspunkt var et hertugdømme i det sydvestlige Tyskland [25]. I kirkebogen kaldes han oftest enten Johan eller Jacob. Efternavnet ses stavet i adskillige varianter, bl.a. Rielæder, Rieleder, Rylæder og Rihlæder. Ifølge aldersangivelserne i justitsprotokollen [23] og ved folketællingerne i 1787 og 1801 var han født i henholdsvis ca. 1766, ca. 1765 og ca. 1761, dvs. han var ca. ti år yngre end Kirsten Nielsdatter.

Som så mange andre tyskere var Johan Jacob Rielæhder kommet til Danmark som professionel soldat. Det skete formentlig i 1784, idet han ved en krigsretssag den 8. og 9. juli 1784 [23] oplyste at have været ca. 4 måneder i regimentets tjeneste. Det fremgår af krigsforhøret, at han sammen med en fem år ældre soldaterkammerat var deserteret fra garnisonen i Ringkøbing. De to var blevet enige om, at levevilkårene i Tyskland var bedre end de dårlige forhold i Ringkøbing. Derfor var de gået ad landevejene sydpå og var nået til Slesvig, hvor de var blevet anholdt.

Desertion var en alvorlig forseelse. Selv om Johan Jacob Rielæhder bad om en nådig straf under henvisning til sin unge alder (18 år), blev begge desertører dømt til at løbe spidsrod seks gange gennem 300 mand (jf. omtalen i kapitel 13). Denne straf regnedes lig med dødsstraf og medførte som regel også døden [24]. Johan Jacob Rielæhder må have været hårdhudet, for han overlevede.

I 1784 havde 9. bataljon seks kompagnier i Ribe, tre i Varde og tre i Ringkøbing [26]. I 1785 samledes alle kompagnier i Ribe, og Johan Jacob Rielæhder flyttede med. Ved folketællingen i 1787 var han 22 år og angives at være hvervet soldat ved det Riberske Regiment. Han var indkvarteret i Badstuegade i Ribe hos en premierløjtnant ved samme regiment.

Det Riberske Infanteriregiment, der i 1790 skiftede navn til 2. Jydske Infanteriregiment, flyttede i 1789 til Rendsborg [26]. Johan Jacob Rielæhder foretrak at blive i Ribe. I kirkebogen ved vielsen anføres han at være afskediget musketer ved det 2. Jydske Infanteriregiment, 7. kompagni.

Det kunne han dog ikke leve af. Den 15. august 1793 fik Johan Jacob Rielæhder borgerskab i Ribe med bevilling til at ernære sig som skræddermester [27]. Man må håbe for kunderne, at han inden da havde lært skrædderhåndværket. Han var en såkaldt frimester [28], dvs. han var ikke medlem af skræddermesterlavet [10].

Fadderne ved ovennævnte dåb af datteren Sara Charlotte var overraskende fornemme. Der var tale om hr. forstander Grundahl, dvs. hospitalsforstander Christian Grundahl [29], monsieur Jes Møller tjenende hr. forstander Grundahl, madame Grundahl (formentlig forstander Grundahls hustru, Sara [29]) og jomfru Grundahl, som formentlig var Sara Anna Grundahl, datter af stiftsprovst Lauritz Grundahl (jf. folketællingen 1787).

Rielæhders datter må derfor antages at have fået navnet Sara, fordi hun skulle opkaldes efter både madame og jomfru Grundahl. Mit gæt er, at når Grundahlfamilien så villigt stillede op som faddere, kan det skyldes, at Kirsten Nielsdatter inden vielsen havde været tjenestepige hos hospitalsforstanderen.

Johan Jacob Rielæhder var blevet husejer inden vielsen. Den 13. oktober 1792 udstedte han et pantebrev til provst og provstinde Braschs legat, der havde lånt ham 226 rigsdaler. Lånet blev givet mod 1. prioritets sikkerhed i Rielæhders hus beliggende i Puggårdsgade (matrikelnr. 135). Huset bestod af 8 fag bindingsværk til gaden, 5 fag bindingsværk til gården, gårdsplads, have og et stykke græsmark på Sønderports marsk uden for byen. Lånet skulle forrentes med 4 % om året og kunne opsiges med blot tre måneders varsel [30].

Huset var ifølge pantebrevet brandforsikret for 180 rigsdaler [30], men brandforsikringssummen var i 1801 blevet hævet til 250 rigsdaler [31]. Husets matrikelnr. er siden ændret til 205 [32]. Huset eksisterer i dag på adressen Puggårdsgade 18 [33]. Det angives at være opført i 1800 [33], hvilket ikke stemmer med, at det var ejet af Rielæhder i 1792.

Kirsten Nielsdatter var næsten 40 år, da hun blev gift, og derfor fik ægteparret kun to ægte-skabelige børn. Endnu en datter, Kirstine, blev født den 1. oktober 1796 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hun blev sandsynligvis opkaldt efter Kirsten Nielsdatters mor, Kirsten Frandsdatter. Denne gang var fadderne ikke helt så fornemme. Det er anført i kirkebogen, at Johan Jacob Rielæhder var skrædder.

Kirstine Rielæhder fik ikke noget langt liv, for hun døde 2 $\frac{3}{4}$ år gammel (begravet 25. juni 1799, Sankt Katharine Sogn, Ribe). I kirkebogen kaldes hun for "Stine Margrethe", selv om navnet Margrethe ikke er anført ved hendes dåb. Det vil være muligt at finde hendes gravsted uden brug af GPS, for klokkeren, der førte det ene eksemplar af kirkebogen, har gjort det meget detaljeret. Det vides derfor, at hun blev begravet ved "den tredje lind fra mit hus ved enden af Peder Gartners gravsted".

Ved folketællingen i 1801 boede Johan Jacob Rielæhder og Kirsten Nielsdatter i Ribe sammen med datteren, Sara Charlotte. Der har formentlig været for få kunder i skrædderbutikken, for nu var Johan Jacob Rielæhder blevet "værtshusmand".

Deres "uægte" datter, Lovise Margrethe, boede ikke hos dem i 1801. Folketællingen afslører, at hun under navnet Lovise Margrethe Johansdatter var tjenestepige hos Kirsten Nielsdatters bror, Frands Nielsen (min tip-2-oldefar), på gården i Skads. Hun var kun 12 år, så enten var hun flyttet tidligt hjemmefra, eller også har hun lige fra fødslen været i pleje på gården. Lovise flyttede senere til Ribe, hvor hun den 1. november 1811 blev gift i Ribe Domsogn med en bager, der var enkemand. Hun blev enke i en tidlig alder og kan under varierende efternavne (Rylæder, Knudsen og Hansen) findes i Ribe ved folketællingerne i 1834, 1840, 1845 og 1850. Hendes liv blev ikke nogen udpræget succes, for hun endte i fattighuset.

I starten af 1800-tallet var Johan Jacob Rielæhder tilsyneladende i økonomiske vanskeligheder. I 1801 lånte han 374 rigsdaler af sin svoger, Søren Nielsen (jf. nedenfor), mod pant i huset i Puggårdsgade [34]. Året efter lånte han 99 rigsdaler af rektor Hansen mod sikkerhed i et jordstykke på Ribe Holme, der hørte til Rielæhders hus [35].

Rielæhders dårlige økonomi har også gjort det nødvendigt at sælge ud af fast ejendom. Han kan mistænkes for at have været ejendomsspekulant. Ud over huset i Puggårdsgade var han ejer af et hus i Sønderportsgade (matrikelnr. 208), der i 1802 blev solgt for 351 rigsdaler [36], og en ejendom i Ved Gravene (matrikelnr. 129), der i 1803 blev solgt for 560 rigsdaler [37]. Det fremgår af skødet, at halvdelen af haven til sidstnævnte hus var udlejet til svogeren, Søren Nielsen, indtil udgangen af 1805.

Rielæhder-ægteparret plejede relationerne til Kirsten Nielsdatters søskende. Da Jens Nielsen blev gift i 1798 (jf. nedenfor), var ”Johan Rieleder” den ene af forloverne. I 1802 var ”Rihlæders kone Kirsten” fadder, da Søren Nielsen fik en datter døbt (jf. nedenfor), og i 1803 var ”Johan Ryelæders hustru fra Ribe, Kirsten Nielsdatter” fadder ved en dåb hos Frands Nielsen i Skads (jf. kapitel 8).

Ægteparret Rielæhder markerede sig ikke meget i det offentlige liv i Ribe. Den 12. august 1804 var ”Rielæders hustru Kiersten Nielsdatter” dog fadder ved en dåb i Sankt Katharine Kirke.

Johan Jacob Rielæhder optræder ikke på listerne over de personer, der har skullet betale indkomstskat i perioden 1809-1813 [38]. Det kan tyde på, at hans indtægt har været så lille, at han ikke var skattepligtig. Drikkepengene har måske været for små i værtshuset.

Datteren Sara Rielæhder blev konfirmeret den 24. april 1808 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Otte år senere fik de hende afsat til en snedkersvend, Niels Jacob Sørup (gift 19. april 1816, Sankt Katharine Kirke). Han havde en baggrund, der i Ribe må have været næsten eksotisk, idet han var fra Kjøbenhavn. Den ene af forloverne ved vielsen var Saras morbror, Søren Nielsen. Sara var højgravid ved vielsen, for hun fødte en datter den 3. maj 1816 (Sankt Katharine Sogn). Datteren fik navnet Stine Magrethe efter Saras afdøde søster. Når jeg omtaler Sara Rielæhders ægteskab nærmere, skyldes det, at det som omtalt nedenfor udviklede sig noget usædvanligt.

Johan Jacob Rielæhder døde langt fra hjemmet. Ifølge kirkebogen for Visby Sogn (Tønder Amt) døde han pludseligt den 2. juni 1819 i Visby Mølle. Visby ligger ca. 35 km syd for Ribe. Det er anført i kirkebogen, at han var skrædder og handelsmand fra Ribe. Det kan tænkes, at han var rejst til Visby i sin egenskab af handelsmand.

Skifteforvalteren i Ribe blev straks underrettet om dødsfaldet i et brev fra Lø Herredskontor. Derfor blev skifteforretningen påbegyndt allerede den 4. juni 1819 [28]. Dagen efter blev Johan Jacob Rielæhder begravet på kirkegården i Visby. Det kan tænkes at være økonomiske årsager, der har forhindret, at afdøde blev transporteret til Ribe for at blive begravet.

Enken, Kirsten Nielsdatter, deltog ikke i begravelsen, idet hun var til stede ved skiftets påbegyndelse. Han blev dog fulgt til graven af datteren, Sara, der var fraværende ved skiftet, fordi hun var rejst til faderens begravelse [28]. Man kan forestille sig, at Johan Jacob Rielæhder efterfølgende har følt sig lidt alene på den fremmede kirkegård.

Ved skiftet blev Kirsten Nielsdatter bistået af sin bror, Søren Nielsen, der var hendes lavværge. Skiftebehandlingen blev langvarig, idet skiftet blev afsluttet den 22. marts 1820 [28]. Kirsten Nielsdatter kæmpede hårdt for at beholde huset. Boets gæld omfattede bl.a. en regning på begravelsen i Visby, et skyldigt beløb til Ribes fattigkasse, en sagførerregning, pantegæld i huset og skyldige skatter og afgifter fra indeværende år.

Indboet var generelt sparsomt og beskedent. Man måtte f.eks. deles om to hvide tallerkener. Der var et enkelt brændevinsglas, så Rielæhder har haft mulighed for at trøste sig med en dram, når økonomien så håbløs ud. I stuen var en potpourrikrukke, dvs. en krukke indeholdende vellugtende blomster og blade [21], der har skullet overdøve lugten af familien Rielæhder. Husets pragtstykke var et hollandsk ur takseret til 8 rigsdaler.

Boets værdier var en del større end gælden. Når der alligevel var problemer, skyldtes det, at værdierne var bundet i huset. Derfor kunne enken ikke stille sikkerhed for døtrenes arv og betaling af gæld og skifteomkostninger. Der manglede likvide midler.

Den daglige økonomi var fortsat dårlig. Det fremgår af, at Rielæhder-familien, der også omfattede den hjemmeboende datter, Sara, måtte nøjes med en stue, et lille kammer og et køkken, fordi resten af huset var udlejet til to forskellige lejere. Økonomien blev ikke bedre af, at begge lejere var i restance med huslejen. Det tilhørende jordstykke uden for byen var udlejet til Søren Nielsen.

Søren Nielsen fik på Kirsten Nielsdatters vegne udsat skiftet et par gange i håb om at skaffe den krævede sikkerhed. Da det ikke lykkedes, var de den 18. december 1819 nødsaget til at anmode skifteretten om, at huset blev solgt på auktion.

Det kom dog ikke så vidt. Den 22. marts 1820 blev skifteretten indkaldt på Kirsten Nielsdatters begæring, fordi hun nu så sig i stand til at tilfredsstille boets kreditorer og betale skifteomkostningerne. Endvidere var der opnået tilsagn om, at pantegælden kunne blive stående i huset. I skifteretten erklærede Søren Nielsen sig villig til at betale den afdødes begravelse, skattegælden, skifteomkostningerne og evt. anden gæld. Det skulle ikke undre mig, om Søren Nielsen har betalt af egen lomme for at redde sin søster.

Boopgørelsen endte med et pænt overskud på 198 rigsdaler, 5 mark og 7 skilling. Deraf fik Kirsten Nielsdatter halvdelen. Resten blev delt mellem døtrene, Lovise og Sara, der hver fik 49 rigsdaler, 4 mark og 5 $\frac{3}{4}$ skilling. Kirsten Nielsdatter var ikke fattigere end, at hun havde råd til at være gavmild, så hun rundede døtrenes arv op til 50 rigsdaler. Der var opnået tilsagn fra arvingerne om, at deres arv kunne blive indestående hos moderen uopsigeligt i 4 år mod pant i huset. Dermed kunne Kirsten Nielsdatter indtil videre beholde sit hus.

Som anført ovenfor var Sara Rielæhder ved skiftet efter faderen hjemmeboende, selv om hun var gift. Årsagen hertil fremgår af skiftet, hvor det er anført, at hendes mand, snedker Niels Jacob Sørup, ikke har været hos hende i år og dag, men rejser om i fremmede lande som snedker. Han var rejst ad Pommern til, idet han under skiftets behandling opholdt sig i Wolgast i Svensk Pommern [28].

Sara Rielæhder må have kedet sig uden sin ægtemand, for under hans fravær hyggede hun sig med en dragon. Den 27. september 1819 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) fik Sara Rielæhder et barn uden for ægteskab. Barnefaderen angives i kirkebogen at være "Peder Olsen ved Prinds Ferdinands dragoner". Barnet fik navnet Johan Peder Jacob, og så var både barnets far og morfar tilgodeset. Den "uægte" søn døde dog den 15. juni 1820 (Sankt Katharine Sogn, Ribe).

Niels Jacob Sørup vendte hjem igen, for i både 1821, 1824 og senere fik han børn med Sara Rielæhder. Enten har Niels Jacob Sørup været tolerant, eller også har Sara glemt at fortælle ham om det "uægte" barn. Ved folketællingen i 1834 boede ægteparret i Puggårdsgade i Ribe med fem børn i det hus, de havde overtaget efter Saras mor. Sara Rielæhder var stadig gift med snedker Sørup, da hun døde den 31. maj 1857 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hun døde i dåreanstalten, så hun har muligvis ikke været helt tilregnelig, da hun lod sig lokke af dragen.

Kirsten Nielsdatter overlevede datterens ægteskabelige turbulens, for hun døde først den 21. februar 1824 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) i en alder af 69 år. I kirkebogen anføres hun at være Johan Jacob Rielæhders enke.

Maren Nielsdatter var 23 år, da hun den 14. oktober 1779 blev trolovet med Frands Bastiansen fra nabosognet Tjæreborg (Ribe Amt). Den 29. december 1779 blev de viet i Skads Kirke. Frands Bastiansen var 28 år ved vielsen. Han var døbt 22. august 1751 og konfirmeret 1767 (Tjæreborg Sogn). Af ukendte årsager kaldes han enkelte steder for Frands Bastian.

Efter vielsen flyttede Maren Nielsdatter med Frands Bastiansen til Tjæreborg. Her havde hans fader, Bastian Andresen, drevet smedje og et mindre landbrug. Bygningerne bestod af 6 fag til beboelse, 4 fag lade og kohus, 8 fag smedje og bryggers. Faderen var død i 1770. Efter faderens død hjalp Frands Bastiansen sin mor med at passe landbruget og smedjen. Efter vielsen i 1779 fik han skøde på ejendommen, der blev kaldt for Bastiansborg [39].

Maren må være blevet gravid umiddelbart efter trolovelsen, for deres første barn, Christian Carl August Frandsen, blev døbt den 12. juli 1780. Det er ikke indlysende, hvem han er blevet opkaldt efter. Blandt fadderne var to frøkener Bruun, der sandsynligvis var døtre af godsejer Johan Ludvig Bruun til Krogsgård, og en løjtnant Bruun.

Det næste barn blev opkaldt helt traditionelt efter sin farfar og fik navnet Bastian Frandsen (døbt 21. august 1782, begravet 19. januar 1783). En af fadderne var Mads Hansen fra Guldaager, der som omtalt ovenfor var gift med Marens søster, Elle Nielsdatter. Mads Hansen var også fadder, da den næste Bastian Frandsen blev døbt den 2. august 1785, men han døde, da han var ca. ½ år (begravet 12. marts 1786).

Maren Nielsdatter og Frands Bastiansen fik i alt otte børn. De resterende fem var Bastian Frandsen (døbt 13. januar 1788), Kirsten Frandsdatter (døbt 20. november 1791), Else Frandsdatter (døbt 26. oktober 1793), Ane Frandsdatter (født 10. april 1796, begravet 18. marts 1798) og Niels Frandsen (født 12. marts 1799). Dermed lykkedes det at få et barn opkaldt efter alle fire bedsteforældre, idet Frands Bastiansens mor hed Else Frandsdatter [39]. Alle børnene blev døbt og evt. begravet i Tjæreborg Sogn.

Ved folketællingen i 1787 boede Frands Bastiansen og Maren Nielsdatter i Tjæreborg By sammen med sønnen Christian Carl August og Frands Bastiansens moder, der var på aftægt. Frands Bastiansen angives at være bolsmand, dvs. bonde på et mindre landbrug, der var større end et husmandssted og mindre end en gård [10]. Ved næste folketælling i 1801 havde ægteparret fem hjemmeboende børn. Frands Bastiansen betegnes nu som bonde og smed, hvad han sandsynligvis havde været hele tiden.

Smedearbejdet var tilsyneladende alsidigt. I 1782 tjente Frands Bastiansen 5 mark og 10 skilling på at reparere en bøsse og fjerne en kakkelovn for boet efter sin svigerfars brors hustru, Karen Frandsdatter (jf. ovenfor) [15].

Når Frands Bastiansen blev en anelse berømt, skyldtes det hverken hans arbejde som bonde eller smed. Hans berømmelse skyldtes hans stenhuggerarbejde. Hans far, Bastian Andresen, antages at have lært stenhuggeriet under ophold forskellige steder i Sønderjylland, der dengang var en del af hertugdømmet Slesvig. Derfor fik han tilnavnet Slesvig og brugte signaturren BASV på sine stenhuggerarbejder. Bastian Andresen Slesvig specialiserede sig i gravmonumenter, som han begyndte at producere omkring 1750 [39].

Dobbeltsidet kirkegårdsmonument på kirkegården i Tjæreborg. Monumentet er udført af Frands Bastiansen over ham selv og hans hustru, Maren Nielsdatter (foto: 2014)

Indskriften på Frands Bastiansens side (t.v.) er: "Staae haarde huggen Steen, viis hvem her er begravet. Her hviler de i Fred og ingen Møye haver. Naar Dommens Dag skal skee, vi da faar Gud at see. Vor Been samles maa og Ærens Krone faa. Her hviler i Herren salig Danne Mand Frands Bastiansen, født i Tiereborg 1751, kam i Ægteskab 1779 med Maren Niels Datter af Schads, avlede tilsammen 8 Børn, fem Sønner og tre Døttre, døde 1822 i hans Alder 71 Aar".

På Maren Nielsdatters side (t.h.): "Stat Læser een Minut, og fat dig dise Tanker, at du i Døsens Havn og Strand skal fæste Anker. En Kone her er død, paa Liv fra Børn og Mand, det viser denne Steen, hvor paa man læse kan. Her hviler i Herren salig Danne Kone Maren Niels Datter, født i Schads 1763, kom i Ægteskab 1779 med Frands Bastiansen i Tiereborg, avlede tilsammen 8 Børn, fem Sønner og tre Døtere, døde 1810 i hendes Alder 47 Aar".

Efter faderens død fortsatte Frands Bastiansen stenhuggeriet. Han fik også tilnavnet Slesvig og brugte forbogstaverne FBS som signatur. I kirker og på kirkegårde i Sydvestjylland findes endnu i dag en del stenhuggerarbejder, som er udført af de to stenhuggere [39].

I Skads Kirke kan man se en mindetavle fra ca. 1759 over godsejer Jørgen Bruun til Krogs-gård (far til ovennævnte Johan Ludvig Bruun) og hans hustru. Mindetavlen er udført af Bastian Andresen [40]. Det kan formentlig forklare, hvorfor sønnen, Frands Bastiansen, var så

velanset hos godsejerfamilien, at flere af dens medlemmer stillede op som fadder, da han fik døbt sin førstefødte i 1780 (jf. ovenfor).

Senere arbejdede Frands Bastiansen for godsejer Johan Ludvig Bruun, idet han i 1790 udfærdigede en mindetavle over en af godsejerens fæstebønder. Mindetavlen var bekostet af godsejeren, og det var meget usædvanligt, at en godsejer på denne måde hædrede en af sine fæstebønder. Denne mindetavle kan ligeledes ses i Skads Kirke [40].

I 1791 lavede Frands Bastiansen en gravsten over min tip-6-oldefar Silas Poulsens sønnesøn, der også hed Silas Poulsen. Gravstenen, der kan ses afbildet i kapitel 29, er opstillet uden for Årre Kirke.

Der kendes kun to dobbeltsidede gravmonumenter udført af Frands Bastiansen. Det ene kan ses i Sønderho Kirke på Fanø. Det andet kan findes på kirkegården i Tjæreborg [39]. Det sidstnævnte må betegnes som afslutningen på hans stenhuggerkarriere, idet det er et gravmonument over ham selv og hans hustru, Maren Nielsdatter [41]. Frands Bastiansens dødsår er anført, så det må være tilføjet af en anden med mindre, at han har haft profetiske evner.

Det er fejlagtigt anført på gravmonumentet, at Maren Nielsdatter blev født i Skads i 1763, og at hun døde i en alder af 47 år. Hvis dette fødselsår var korrekt, ville hun være blevet gift som 16-årig. Fejlen kan skyldes, at Niels Sørensen "den ældres" datter, Maren Nielsdatter, blev født dette år.

Når jeg tør påstå, at der er tale om en fejl, skyldes det, at Frands Bastiansen ifølge ovennævnte skifte efter Mads Hansen i Guldager var gift med en søster til Elle Nielsdatter. Elle Nielsdatter var ikke datter af Niels Sørensen "den ældre", men af Niels Sørensen Badskær. Endvidere fremgår det af Tjæreborgs kirkebog, at Frands Bastiansens hustru var 54 år ved sin død i 1810, dvs. hun var født i ca. 1756.

Om Maren Nielsdatters død er kun at tilføje, at hun blev begravet den 8. april 1810. Derefter fik Frands Bastiansen mange år til at udfærdige gravmonumentet, idet han døde den 4. december 1822 i en alder af 71 år. Kirkebogen anfører, at han var smed i Tjæreborg, så stenhuggeriet må antages at have været en bibeskæftigelse. Takket være denne bibeskæftigelse har han nu i næsten tohundrede år kunnet ligge på Tjæreborg Kirkegård og glæde sig over sit gravmonument, der med lidt god vilje kan kaldes for billedhuggerkunst.

Søren Nielsen blev træt af de landlige omgivelser i Skads og flyttede til Ribe, der var den nærmeste storby. Det fremgår af lægsdrullen, at han i 1791, 1792 og 1795 boede i Ribe. Her finder man ham allerede ved folketællingen i 1787 i bispegården i Puggårdsgade, hvor han var kudsk hos doctor theologiae og biskop over Riber Stift, Stephan Middelboe.

I 1792 forlod han som 33-årig de biskoppelige heste til fordel for Cathrine Marie Michelsdatter. Han blev trolovet med hende den 26. januar 1792, og de blev viet i Sankt Katharine Kirke den 23. februar 1792. Cathrine Marie Michelsdatter var datter af Michel Christensen Smed. Hun blev døbt den 24. september 1769 (Sankt Katharine Sogn, Ribe), dvs. hun var 22 år ved vielsen.

Den ene forlover var Christian Grundahl, der havde været klokker ved domkirken og amanuensis hos biskoppen (jf. folketællingen 1787), inden han som nævnt ovenfor blev hospitalsforstander. Den anden forlover anføres som "Middelboe", og jeg antager, at det var selveste biskoppen, der ville gøre sit til, at hans kudsk blev godt gift.

Søren Nielsen og Cathrine Marie Michelsdatter fik kun to børn. Niels Christian Sørensen blev født den 22. januar 1795 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Den ene af fadderne var Jens Nielsen, der er anført at tjene hos biskop Middelboe. Det er overvejende sandsynligt, at der er tale om Søren Nielsens lillebror (jf. nedenfor), der har overtaget Søren Nielsens job hos biskoppen.

Ved folketællingen i 1801 boede Søren Nielsen i Ribe med kone, søn og en tjenestekarl. Søren Nielsen angives at være avlsmænd, dvs. han drev landbrug. Han må antages at have haft jord uden for byen. Som omtalt ovenfor lejede Søren Nielsen både havejord og agerjord hos sin svoger, Johan Jacob Rielæhder.

Det er næsten sikkert, at Søren Nielsen inden da havde fået borgerskab i Ribe. Der var dog på samme tid to indbyggere i Ribe, der hed Søren Nielsen. Den ene Søren Nielsen fik den 16. maj 1799 borgerskab som avlsmænd, og den anden Søren Nielsen fik den 18. december 1800 borgerskab som avlsmænd og vognmand [27]. Da deres fødested ikke er angivet, er det ikke muligt at afgøre, hvem der er "den rigtige" Søren Nielsen.

Søren Nielsens og Cathrine Marie Michelsdatters andet barn blev født i 1802 (døbt 16. maj 1802, Ribe Domsogn). Hun fik navnet Karen Sørensdatter. I kirkebogen anføres ægteparrets bopæl at være Stenbogade.

Søren Nielsen blev ejer af ejendommen matrikelnr. 210 i Sønderportsgade med tilhørende jorder senest i 1804, hvor han er registreret som skattebetaler [31]. Han var ikke ejer i 1801, hvor en anden betalte skat af ejendommen, og næppe heller i 1802, hvor bopælen som nævnt ovenfor var Stenbogade. Brandforsikringssummen var i 1801 på 460 rigsdaler, og det tyder på, at der må have været tale om en middelstor ejendom. Huset blev opført i 1777 og eksisterer i dag på adressen Sønderportsgade 14 [33]. Det har nu matrikelnr. 267 [32].

Fra en brandvisitation i 1818 vides det, at Søren Nielsens hus var i én etage og havde én skorsten. Søren Nielsen delte brønd med to naboer. Han var en forsigtig mand, der var forberedt på det værste, for han havde fire brandspande i huset [31].

For at være avlsmænd skulle Søren Nielsen have landbrugsjord. I 1806 betalte han hartkornsskat af 7 skæpper, 3 fjerdingkar og 1 album hartkorn. Jordbesiddelsen må være blevet forøget efterfølgende, for i 1812 var jordens hartkorn angivet at være 1 tønne, 2 skæpper, 1 fjerdingkar og 1 album [31]. Da en landejendom på over en tønne hartkorn blev kaldt for en gård [10], må Søren Nielsens jord have svaret til en lille gårds.

Søren Nielsens indtjening som avlsmænd var på samme niveau som håndværkeres og andre jævne folks indkomst. I 1809-1811 var hans årlige indtægt på 200 rigsdaler og i 1812-1813 på 250 rigsdaler [38].

Der var næppe tid til mange forlystelser i Søren Nielsens liv. Den 29. januar 1804 var Søren Nielsen dog på besøg i Skads sammen med sin storesøster, Kirsten Nielsdatter. Denne dag var de begge faddere, da deres lillebror, Frands Nielsen, fik døbt en søn.

Ellers levede familien tilsyneladende en stilfærdig tilværelse i Ribe. Cathrine Marie Michelsdatter var fadder ved en dåb i Ribe Domkirke den 27. oktober 1805. Sønnen, Niels Christian, der i kirkebogen kaldes Niels, blev konfirmeret den 9. april 1809 (Ribe Domsogn), og datteren, Karen, blev konfirmeret i 1817 (Ribe Domsogn). Større begivenheder i familiens liv er det ikke lykkedes mig at grave frem.

Cathrine Marie Michelsdatter var 55 år, da hun døde den 21. juni 1825 (Ribe Domsogn). Hun angives i kirkebogen at være ”avlsmænd Søren Nielsen Smeds kone”. Når Søren Nielsen har fået et tilnavn, skyldes det formentlig, at der var to Søren Nielsen’er i Ribe. Der er ingen dokumentation for, at Søren Nielsen har arbejdet som smed. Det er tænkeligt, at han har fået dette tilnavn, fordi han var gift med Michel Christensen Smeds datter.

Søren Nielsens økonomi var så god, at han havde råd til at låne penge ud. Det fremgår af skiftet i 1826 efter hans lillebror, Frands Nielsen (jf. kapitel 8), at Søren Nielsen Smed i Ribe havde 80 rigsdaler til gode i boet [42]. Som nævnt ovenfor ydede Søren Nielsen også et lån på 374 rigsdaler til sin svoger, Johan Jacob Rielæhder. Man kan undre sig over, hvor Søren Nielsen fik pengene fra. Arkivaliernes oplysninger om Søren Nielsen giver det indtryk, at han var en uselvisk og hjælpsom mand, der altid var parat til at hjælpe sine søskende, når de havde behov for det.

Ved folketællingen i 1834 var Søren Nielsen enkemand og boede i huset (matrikelnr. 210) i Sønderportsgade i Ribe. Han var fortsat avlsbruger i en alder af 75 år. Han havde dog hjælp af sin ugifte, hjemmeboende 39-årige søn og to tjenestefolk.

Søren Nielsen Smed nåede at blive 77 år, inden han døde den 10. februar 1836 (Ribe Domsogn). Ved begravelsen fem dage senere sang halvdelen af skolekoret og halvdelen af klokkerne ringede, så begravelsen var halvt stemningsfuld. Huset i Sønderportsgade og avlsbrugget blev overtaget af sønnen (jf. folketællingen 1840).

Jens Nielsen boede som omtalt ovenfor hjemme hos forældrene ved folketællingen i 1787. På det tidspunkt var han 20 år, og hans aldrende far har haft god brug for hans hjælp på gården. Det fremgår af lægdsrullen, at han var hjemme i 1791, men boede i Ribe i 1792, 1795, 1798 og 1802. Det passer med, at Jens Nielsen som formodet ovenfor kan have overtaget jobbet som kudsk hos biskoppen efter, at storebror, Søren Nielsen, blev gift i 1792.

Det er dog først i 1795, at han med sikkerhed vides at have tjent hos biskoppen. Dette er som omtalt ovenfor anført, da han i 1795 var fadder ved dåben af Søren Nielsens søn. Endvidere fremgår det af ovennævnte skifte efter svogeren, Mads Hansen i 1795, at ”Jens Nielsen tjene hos biskoppen i Ribe” havde et tilgodehavende på 4 rigsdaler i boet [20].

Biskoppen havde en tjenestepige ved navn Mette Jensdatter. Hun var så charmerende, at Jens Nielsen blev distraheret så meget i sit arbejde, at de endte med at gifte sig. De blev trolovet den 2. oktober 1798 og viet i Ribe Domkirke den 2. november 1798.

Ved folketællingen i 1801 kaldes Jens Nielsens hustru for Mette Marie, så hun har formentlig heddet både Mette og Marie. Hun anføres at være 32 år, dvs. hun var født ca. 1769. På grundlag af en gennemgang af fødslerne i Ribe i perioden 1763-1772 inkl. er det bedste, men usikre bud på Jens Nielsens hustru den Mette Marie Jensdatter, der blev døbt den 27. oktober 1765 (Sankt Katharine Sogn). Hun var datter af Jens Hansen Uhrmager og boede hos forældrene i Sønderportsgade i Ribe ved folketællingen i 1787. Det er dog uvist, om Jens Nielsens hustru var født i Ribe.

Et par år efter vielsen flyttede Jens Nielsen og frue ind i eget hus. Den 10. december 1800 købte Jens Nielsen for 299 rigsdaler et hus, matrikelnr. 273, i Præstegade i Ribe [43]. Huset bestod af fem fag sidehus til gaden. Til huset hørte en jordlod på Sønderports marsk. Som sædvanlig stillede Søren Nielsen villigt op, når der var brug for hans hjælp. Her blev han

brugt som vitterlighedsvidne, da skødet blev underskrevet. Jens Nielsen måtte mod pant i huset optage et lån på 150 rigsdaler af Ribe Stifts offentlige midler for at finansiere huskøbet [43].

I 1801 betalte Jens Nielsen brandskat af matrikelnr. 273 i Ribe. Brandforsikringssummen var kun på 140 rigsdaler, dvs. huset har været småt og/eller i dårlig stand [31]. Matrikelnummeret er siden blevet ændret til 383 [32]. Matriklens adresse er i dag Præstegade 6 [33]. Huset på adressen er opført i 1852, så der er ikke tale om det oprindelige hus.

Jens Nielsen angives i folketællingsskemaet fra 1801 at være daglejer. Skemaet afslører endvidere, at Jens Nielsen og Mette Marie Jensdatter havde en toårig søn ved navn Niels Jensen. Det er noget overraskende, da Niels Jensens fødsel ikke har kunnet findes i kirkebøgerne fra de to sogne i Ribe. Det kan derfor tænkes, at ægteparret har haft bopæl andetsteds i starten af ægteskabet. En gennemgang af næsten 30 års fødsler i Ribe har ikke resulteret i fund af flere børn af Jens Nielsen og Mette Marie Jensdatter.

I 1814 blev en Niels Jensen konfirmeret i Ribe Domsogn. Han angives at være født/døbt den 15. september 1799. Det kan passe på Jens Niensens og Mette Marie Jensdatters søn. Hans forældre anføres at være klokkerkarl Niels Nielsen og Mette Marie Jensdatter i Ribe. Det er nærliggende at tro, at faderens fornavn er fejlagtigt anført. En klokkerkarl var en karl, der hjalp klokkeren ved kirken [21].

I perioden 1809-1813 er Jens Nielsen ikke på listen over de personer, der har betalt indkomstskat i Ribe [38]. I samme periode har han i sin egenskab af husejer betalt bygningsskat og ildstedsskat [31]. Det må betyde, at hans indkomst har været så lav, at han ikke har skullet betale indkomstskat.

Den 9. december 1817 døde en Jens Nielsen i Ribe Domsogn. I kirkebogen anføres hans alder at være 52 år, hvilket kun afviger et år fra alderen på ”den rigtige” Jens Nielsen. Han angives at være ”opvarter ved Domkirken i Ribe”. Opvarter blev brugt som betegnelse for en funktionær i en underordnet stilling [21]. Det kan passe med, at han også er blevet omtalt som klokkerkarl. Det virker sandsynligt, at Jens Nielsen takket være sine kontakter fra sin tidligere ansættelse hos biskoppen senere er blevet ansat som domkirkelig funktionær.

Der er dog ingen dokumentation for, at det er sådan, det forholder sig. Den i 1817 afdøde Jens Nielsen er imidlertid det eneste relevante bud blandt de døde i Ribe i perioden 1801-1834. Den afdøde Jens Nielsen må have været ejeren af matrikelnr. 273, for ved en brandvisitation i 1818 anføres husejeren nu at være ”Jens Niensens enke” [31].

Herefter er Mette Marie Jensdatter tilsyneladende sporløst forsvundet. Hun er ikke fundet i Ribe Amt ved folketællingen i 1834. Hun er ikke fundet død i Ribe 1801-1834 og er ikke fundet gift i Ribe 1817-1834. Dette kapitel må derfor afsluttes med flere spørgsmål end svar.

Litteraturliste

1. Ribe Amt, Skads Sogn, Kommunionbog, 1748-1795
2. Henrik Vensild: ”Bondegårde i Skast Herred 1636-1760, deres byggemåde og indretning”, Landbohistorisk Selskab & Historisk Samfund for Ribe Amt, 2004
3. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1695-1697, folio 105b-106

4. Ribe Hospital, Fæsteprotokol, 1719-1792, folio 74-74b, 76b-77, 77-77b, 125, 167, 179b og 182b
5. Ribe Hospital, Diverse dokumenter, 1510-1792, Jordebog 1778
6. Jytte Skaaning & Bente Klercke Rasmussen: "Find din slægt – og gør den levende. Håndbog i slægtshistorie", 2. udgave, 2. oplag, Syddansk Universitetsforlag, 2008, side 202
7. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Matrikelbøger, 1688-1691, nr. 1818, Skads Sogn
8. Ribe Hospital, Formuebog, 1741-1748, Jordebog 1742
9. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1684-1688, folio 98 og 101
10. Jørgen Green & Michael Green Schmidt: "Slægtsforskerens ABC", 2. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2007
11. Ribe Hospital, Skifteprotokol, 1719-1763, folio 1-3b
12. Ribe Hospital, Jordebøger, 1732-1792, Jordebog 1792
13. Ribe Hospital, Skifteprotokol, 1763-1794, 8. december 1773, folio 119b-121
14. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 260-264
15. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1776-1785, folio 115-129b
16. Christian den Femtes Danske Lov, 1683, 3. bog, 17. kapitel, www.bjoerna.dk
17. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1776-1785, folio 22b-25
18. Ribe Hospital, Diverse dokumenter, 1510-1792, Auktionsforretning 1792
19. Skast-Gørding-Malt Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol for Skast Herred, 1794-1806, folio 19b-20
20. Sneumgård Gods, Skifteprotokol, 1758-1803, folio 231b-234b og 239-240b
21. Ordbog over det danske sprog, <http://ordnet.dk>
22. Generalauditøren, Auditøren ved 9. Bataljon, Register over alle der har været i forhør, 1778-1795
23. Generalauditøren, Auditøren ved 9. Bataljon, Justitsprotokol, 1780-1789, side 414-417 og 916
24. Jørgen Green: "Slægtsforskning i lægdsruller, søruller og i hærens og søværnets arkiver", 1. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2009
25. Kongeriget Württemberg, da.wikipedia.org/wiki/Kongeriget_Württemberg
26. De jysk-fynske styrkers domiciler, bind 1, Vestre Landsdelskommando, 1975
27. Ribe Rådstue, Borgerskabsprotokol, 1585-1809
28. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1814-1824, folio 171b-172, 185b, 186, 196 og 213-213b
29. Nygårds sedler, Dansk Demografisk Database, www.ddd.dda.dk
30. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1791-1802, folio 24-24b
31. Ribe Rådstue, Skatteligninger for købstadsskat, 1801-1818
32. Ribe Byfoged, Realregister, 1845-1957
33. Esbjerg Kommune, Ejerslav: Ribe Bygrunde, BBR-meddelelse
34. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1791-1802, folio 353-353b
35. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1802-1814, folio 74b

36. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1802-1814, folio 40
37. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1802-1814, folio 127b-128
38. Ribe Rådstue, Mandtal til indkomstskat, 1809-1813
39. Jens Kusk: "Smede og stenhuggere i Tjæreborg", "Fra Ribe Amt", udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt, bind 26, nr. 2, 1994, side 247
40. Danmarks Kirker, XIX, Ribe Amt, 3. bind, udgivet af Nationalmuseet ved Ebbe Nyborg og Niels Jørgen Poulsen under medvirken af Ulla Kjær, Poul Kristensens forlag, Herning, 1988-1991, side 1904-1906
41. Danmarks Kirker, XIX, Ribe Amt, 3. bind, udgivet af Nationalmuseet ved Ebbe Nyborg og Niels Jørgen Poulsen under medvirken af Ulla Kjær, Poul Kristensens forlag, Herning, 1988-1991, side 1873-1876
42. Skast Herredsfoged, Skifteprotokol, 1825-1831, folio 98-100 og 110b-112
43. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1791-1802, folio 346b-348

Kapitel 16. Rødstrømpe i utide

Mine tip-3-oldeforældre

Hans Sillesen & Karen Mortensdatter

Hans Sillesen (78):

Født:

Døbt: 28. november 1745 i Tjæreborg Sogn (Ribe Amt)

Konfirmeret: 1763 i Tjæreborg Sogn

Gift: 13. november 1778 i Tjæreborg Sogn

Død:

Begravet: 12. juli 1812 i Tjæreborg Sogn

Karen Mortensdatter (79):

Født: ca. 1748

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: 13. november 1778 i Tjæreborg Sogn

Død: 19. juni 1824 i Tjæreborg Sogn

Begravet: 27. juni 1824 i Tjæreborg Sogn

Min tip-3-oldefars efternavn ses også stavet Zillesen. Hans Sillesen blev født i Tjæreborg Sogn ca. 8 km øst for det nuværende Esbjerg. Hans forældre var Silles Pedersen og Dorthe Hansdatter (jf. kapitel 21). Der er usikkerhed vedrørende Hans Sillesens dåbsdato. Kirkebogen anfører, at han blev døbt 24. søndag efter Trinitatis i 1745. I 1745 var der dog kun 23 søndage efter Trinitatis. Derfor har jeg valgt hans dåbsdag til at være den efterfølgende søndag, dvs. den 28. november 1745.

Hans Sillesen blev konfirmeret i en alder af 17 år (Tjæreborg Sogn). Det vides ikke, hvad han har foretaget sig i de nærmest efterfølgende år, men jeg vil tro, at han har hjulpet til hjemme på forældrenes gård. I 1770 og 1772 kan han findes i kirkebogen som fadder ved dåb i Tjæreborg Kirke.

I 1764 døde Hans Sillesens far. Jeg har en formodning om, at gården blev drevet videre af moderen, Dorthe Hansdatter, med hjælp fra Hans Sillesen, og at han senere har overtaget gården. Faderens gård angives at have været på 3 tønder, 2 skæpper og 1 album hartkorn [1]. Den gård, Hans Sillesen senere havde (jf. nedenfor), var på 3 tønder og 2 skæpper. Trods den lille forskel i hartkornsangivelsen formoder jeg, at der var tale om den samme gård. Det passer med, at Dorthe Hansdatter senere boede på aftægt på gården.

Hans Sillesen var 31 år, før han var klar til at gifte sig. Det skete den 22. november 1776 (Tjæreborg Sogn). Bruden var 25 år (døbt 18. april 1751, Tjæreborg Sogn) og hed Ane Hansdatter. Hendes far, Hans Frandsen, var den ene af forloverne. Ægteparret bosatte sig på Hans Sillesens fæstegård i Tjæreborg efter vielsen. Ane Hansdatter blev hurtigt accepteret af svigerfamilien. Den 5. januar 1777 var hun fadder i Skads Sogn (Ribe Amt) ved en dåb hos Hans Sillesens farbror, Anders Pedersen (jf. kapitel 26).

Her ved døbefonten i Tjæreborg Kirke blev Hans Sillesen døbt. Han var en trofast bruger af Tjæreborg Kirke, hvor han også blev konfirmeret, gift to gange og begravet (foto: 2014)

Ane Hansdatter blev gravid omgående eller måske endda lidt for omgående, og det viste sig at være uklogt. Resultatet af graviditeten blev en datter, Karen Hansdatter (døbt 3. august 1777, Tjæreborg Sogn). Karen overlevede fødslen i bedste velgående, men det gjorde moderen ikke. Hun døde og blev begravet den 10. august 1777 (Tjæreborg Sogn). Dermed led Ane Hansdatter samme barske skæbne som sin mor. Moderen, Karen Knudsdatter, var også død i barselsseng (begravet 25. april 1751, Tjæreborg Sogn) efter at have født sit første barn.

Nu var Hans Sillesen alene med et spædbarn. Dengang var det absolut ikke mandfolkearbejde at tage sig af sådan ét. Derfor måtte han hurtigst muligt have en kvinde i huset igen. Før det kunne lade sig gøre, skulle der afholdes skifte efter Ane Hansdatter.

Skiftet blev foretaget den 13. september 1777 [2]. Ane Hansdatters far deltog i skiftet som værge og formynder for lille Karen Hansdatter. Boopgørelsen viser, at hjemmet var nogenlunde velforsynet med ejendele. Der var eksempelvis en kobberbryggekedel takseret til 5 rigsdaler, en jernbilæggerkakkellov til 6 rigsdaler og 4 mark, et messingfad og to messinglysestager, et spejl, et timeglas, en blåmalet fyrrekiste med lås og nøgle, en hel og en halv øltønde samt en spinderok. Hjemmets litterære islet var to salmebøger og en bønnebog.

Blandt sengetøjet var to hørgarnsbleer og to blågarnsbleer. Det var dog hverken spædbarnet eller de voksne, der sov med ble. Dengang var en ble det samme som et lagen. Det mest imponerende ved boopgørelsen var den mængde tøj, Ane Hansdatter efterlod sig. Der var alt,

hvad en bondekone dengang kunne drømme om. Hun må enten have haft et tøjbudget, der har været en belastning for Hans Sillesens økonomi, eller have bragt flere kistefulde tøj med ind i sit kortvarige ægteskab som medgift hjemmefra.

Boopgørelsen viste værdier for i alt 220 rigsdaler, 4 mark og 4 skilling. Der var dog en betydelig gæld. Hans Sillesen skyldte bl.a. 13 rigsdaler og 2 mark til sine brødre, Jens Sillesen og Niels Sillesen, og der var skyldig løn, landgilde og skatter. Hovedparten af gælden skyldtes dog mangler ved gården og dens redskaber og besætning. Når omkostningerne ved skiftet var trukket fra, var der et overskud i boet på 41 rigsdaler, 1 mark og 6 skilling.

Dette overskud skulle deles mellem Hans Sillesen og datteren, Karen Hansdatter. Ane Hansdatter havde dog i sin sidste levetid ytret ønske om, at hendes datter som mødrene arv måtte overtage hendes tøj. Dette tøj var af større værdi end den arv, Karen Hansdatter havde krav på. Hans Sillesen opfyldte dog dette ønske, selv om det betød, at hans egen andel i boets overskud blev reduceret.

Skiftet giver et indblik i, hvordan Hans Sillesens fæstegård var indrettet. Den bestod af et stuehus på 14 fag, hvoraf 8 fag blev brugt til beboelse og 6 fag til stald. Derudover var der et hus på 16 fag, der blev brugt til lade og stald.

Der gik lidt over et år efter skiftet, før Hans Sillesen blev gift igen (13. november 1778, Tjæreborg Sogn) med Karen Mortensdatter (min tip-3-oldemor). Det er ikke lykkedes at finde oplysninger om hendes fødsel/dåb eller hendes forældre. Ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død var hun født ca. 1748, dvs. hun var ca. 30 år ved vielsen. Man må håbe, at hun har bragt en passende mængde tøj med ind i ægteskabet, når hun ikke havde mulighed for at overtage sin forgængers tøj.

Karen Mortensdatter må have trøstet Hans Sillesen, inden de blev gift, for hun fødte sit første barn ca. 6 måneder efter vielsen. Det blev en datter, der blev døbt den 9. maj 1779 (Tjæreborg Sogn). Hun blev opkaldt efter den afdøde hustru og fik navnet Ane Hansdatter, og hun er min tip-2-oldemor. En af fadderne var Hans Sillesens bror, Peder Sillesen.

Hans Sillesens anden hustru var mere robust end den første, for hun overlevede fem fødsler. Børnene blev alle døbt i Tjæreborg Sogn. Caroline Marie Hansdatter blev døbt den 18. november 1781, men døde, da hun var 3 ½ år (begravet 19. juni 1785, Tjæreborg Sogn). Derefter fulgte Silles Hansen (døbt 28. november 1784), Georgine Christine Hansdatter (døbt 5. maj 1788) og Dorthe Hansdatter (døbt 5. april 1790). Kontakten til Hans Sillesens brødre blev vedligeholdt. I 1784 var Peder og Jens Sillesen faddere, og i 1790 var det Jens og Lauge Sillesen.

Ved folketællingen i 1787 boede familien på gården i Tjæreborg med børnene Karen, Ane og Silles. Hans Sillesen angives at være bonde og halvgårdsmand. Han havde en tjenestekarl. Hans Sillesens moder, Dorthe Hansdatter, boede på aftægt på gården.

Den 23. februar 1792 blev der afholdt auktion over de fæstegårde, der hørte under Krogsgård Gods. Hans Sillesen købte sin egen fæstegård for 650 rigsdaler. Gården var i hartkorn takseret til 3 tønder og 2 skæpper. Han betalte 100 rigsdaler kontant og udstedte en panteobligation på restbeløbet. Han fik skøde på gården den 6. oktober 1794 [3]. Da gården i 1804 blev takseret til brandforsikringen, bestod den af et stuehus i nord, et vestre hus og et søndre hus, der tilsammen blev takseret til 720 rigsdaler [4].

Ud over den jord, der hørte til gården, havde Hans Sillesen fæstet et stykke agerjord på 3 skæpper, 3 fjerdingkar og 1 $\frac{3}{4}$ album hartkorn. Jorden tilhørte Årre Kirke [5, 6]. Hans Sillesen fortsatte med at være fæster af dette stykke kirkejord efter, at han havde købt sin gård. I 1813 blev kirkejorden købt af Hans Sillesens søn, Silles Hansen [6] (jf. nedenfor).

Ved næste folketælling i 1801 var børnene Silles og Dorthe hjemmeboende. Hans Sillesens moder nød i en alder af 81 år stadig godt af at være på aftægt hos sønnen. Hun blev boende, indtil hun døde i 1812.

Hans Sillesen var 66 år, da han døde ca. 2 $\frac{1}{2}$ måned efter sin moder. Han blev begravet den 12. juli 1812 (Tjæreborg Sogn). Skiftet efter hans død blev påbegyndt den 22. september 1812 og afsluttet den 29. oktober 1812 [7]. Boets ejendele og gårdens besætning og redskaber blev tilsammen vurderet til 1.090 rigsdaler, 1 mark og 8 skilling. Det fremgår, at gården var vel-forsynet med husdyr i alle størrelser lige fra bier til heste. Selve gården blev vurderet til 1.200 rigsdaler.

Disse beløb kan dog ikke umiddelbart sammenlignes med beløbene fra ovennævnte skifte i 1777. I 1812-1813 var der pga. Napoleonskrigen en kraftig inflation, der førte til en statsbankerot i 1813 [8]. De fleste af de ejendele, der blev vurderet i både 1777 og 1812, blev vurderet mere end dobbelt så højt i 1812.

Skiftet afslører, at familien spiste af blå og hvide tallerkener. Blandt de dyreste ejendele var en jernkakkelovn, et stueur med hus, tre kister, et bord, en kobberbryggekedel og en samling af dyner og hovedpuder, der var så stor, at mine tip-3-oldeforældre ikke kan have undgået at sove godt. Der var kommet kunst på væggene, idet der blev registreret tre skilderier. De var tilsammen vurderet til 4 mark og 8 skilling, så der har ikke været tale om guldaldermalerkunstens største klenodier.

Hans Sillesen var ikke lige så forfængelig som sin første hustru. Hans tøjbeholdning bestod ifølge skiftet af en blå kjole, en blå vest, en sort kjole, to par bukser, et par skjorter og en hat. Det kan dog ikke udelukkes, at det kun var tøj af en vis værdi, der blev registreret. Inden læseren begynder at overveje, om Hans Sillesen havde hang til at gå i dametøj, vil jeg gøre opmærksom på, at en kjole var en jakke til mænd, jf. nutidens ”kjole og hvidt”.

Boets gæld begrænsede sig til en privat gæld på 150 rigsdaler, dvs. obligationsgælden i gården må være blevet betalt ud i mellemtiden. Efter fradrag af skifteomkostninger var der et overskud på 2.046 rigsdaler og 1 mark. Det var et betydeligt beløb, også når man tager inflationen i betragtning. Heraf skulle enken, Karen Mortensdatter, have halvdelen og børnene dele resten.

Karen Hansdatters mand gav dog på hendes vegne skriftligt afkald på arv, da hun tidligere havde fået sin arv udbetalt. Derfor skulle Silles have en broderlod på 407 rigsdaler, 1 mark og 1 $\frac{3}{5}$ skilling og Ane, Georgine og Dorthe hver en søsterlod på 203 rigsdaler, 3 mark og 8 $\frac{4}{5}$ skilling.

Karen Mortensdatter må have været rødstrømpe, før dette ord blev opfundet, for hun syntes ikke om kønsdiskriminering. Derfor tilbød hun af egne midler at runde døtrenes arv op til 350 rigsdaler. Døtrene skulle endvidere dele moderens tøj ligeligt efter hendes død. De to ugifte døtre skulle have deres bryllup betalt og som medgift have en seng og to kister. Jeg vil tro, at den gifte datter tidligere havde fået det samme.

Døtrene Ane, der var gift, og Dorthe, der skulle giftes i nær fremtid, skulle have deres penge udbetalt til 11. juni termin 1813. Silles's og Georgines arvekapital skulle indtil videre blive indestående i gården hos moderen. Karen Mortensdatter gjorde sig tilsyneladende skyldig i omvendt kønsdiskrimination, for Georgines indestående kapital skulle forrentes med 4 % om året, hvorimod Silles's kapital ikke skulle forrentes.

Silles Hansen havde dog næppe grund til at føle sig diskrimineret. Når hans arvekapital skulle blive stående i gården uden renter, skyldtes det, at han skulle overtage gården. Den 3. oktober 1814 solgte Karen Mortensdatter gården til Silles Hansen, og skødet blev tinglyst den 25. oktober 1814 [9].

Der var samtidig indgået en aftægtskontrakt, som sikrede Karen Mortensdatter aftægt på gården. Silles Hansen fik gården til en yderst favorabel pris på 200 rigsdaler, hvilket kan forklares ved, at han havde indestående arv i gården, og at han skulle have sin mor på aftægt. Karen Mortensdatter fik gavn af aftægtskontrakten i ca. 10 år. Hun var 76 år, da hun døde den 19. juni 1824 (Tjæreborg Sogn).

Min tip-2-oldemor, Ane Hansdatter, er nærmere omtalt i kapitel 8. I det følgende omtales de fire øvrige børn, der blev voksne, fra Hans Sillesens to ægteskaber.

Karen Hansdatter fra første ægteskab blev konfirmeret i Tjæreborg Kirke i 1794 sammen med lillesøsteren, Ane Hansdatter. Derefter er der ikke flere spor af Karen Hansdatter i Tjæreborg Sogn. Det fremgår af ovennævnte skifte efter faderen, Hans Sillesen, at datteren, Karen, i 1812 var gift med Peter Paulsen på List [7].

List er en landsby på nordspidsen af vadehavsoen Sild (på tysk Sylt), der i dag hører til Tyskland. Indtil 1864 hørte øen til hertugdømmet Slesvig bortset fra den nordligste del omkring List. List havde fra gammel tid hørt under Ribe og blev derfor ved med at være en del af kongeriget Danmark under Ribe Amt, en såkaldt kongerigsk enklave. List var overvejende dansksproget, mens befolkningen på resten af øen fortrinsvis talte nordfrisisk. Efter krigen i 1864 blev List sammen med resten af øen tysk [10, 11].

Karen Hansdatter har derfor ikke følt, at hun flyttede til udlandet, fordi hun flyttede til List. Det vides ikke, hvordan Karen Hansdatter mødte Peter Paulsen. Mit gæt er, at hun mødte ham, fordi hun blev tjenestepige på List. Med alt det tøj, hun havde arvet efter moderen, har hun set så godt ud, at det har været let for hende at finde sig en mand.

List hørte i kirkelig henseende under byen Keitum, der lå på den slesvigske del af øen. De følgende oplysninger om kirkelige handlinger vedrørende familien er alle fundet i Keitums kirkebøger.

Den 1. november 1799 blev Karen Hansdatter, der i kirkebogen kaldes Karen Sillesen, trolovet med Peter Paulsen fra List. Peter Paulsen var en af de indfødte, for han var født på List den 25. september 1767 som søn af Paul Petersen og Karen Bleik. Peter Paulsens bror, Boy Paulsen, blev trolovet samme dag som Peter. Begge par blev gift den 21. november 1799, så der har formentlig været fælles bryllupsfest. Ved vielsen var Karen 22 år og Peter 32 år.

Ægteparret bosatte sig efter vielsen på List, hvor Peter Paulsen ifølge kirkebogen var fæstebonde. De fik i alt ni børn, hvoraf de tre døde som små. Det første barn blev født den 17. april 1801 og fik navnet Paul. I kirkebogen blev de døbt betegnet med fornavn efterfulgt af fade-

rens navn, dvs. den førstefødte blev kaldt for Paul Peter Paulsen. Jeg formoder, at han siden er blevet kaldt for Paul Petersen.

De efterfølgende børn var Hans (født 22. december 1802, død 22. februar 1803), Mariana (født 17. december 1803), Carolina (født 28. juli 1805, død 20. februar 1806), endnu en Hans (født 8. maj 1807), endnu en Carolina (født 19. april 1811), en udøbt søn (født 21. maj 1814), der døde umiddelbart efter fødslen, Anna (født 28. juni 1816) og til slut Pauline (født 2. december 1819).

Peter Paulsens søskende og andre af hans familiemedlemmer blev i stor udstrækning brugt som faddere ved børnenes dåb. Afstanden til Tjæreborg var tilsyneladende for stor til, at nogen af Karen Hansdatters familiemedlemmer ville stille op som fadder. Karen Hansdatter var selv fadder den 27. december 1822, da hendes mands bror, Boy Paulsen, fik døbt en datter.

Peter Paulsen var bonde på en $\frac{3}{4}$ gård, der i hartkorn var takseret til 2 tønder og 4 skæpper [12], dvs. en relativt lille gård. Det vides ikke, hvornår Peter Paulsen blev ejer af sin fæstegård. I 1815 udstedte han en panteobligation til en kreditor mod sikkerhed i sin gård [13], så på det tidspunkt må han have været gårdejer. Peter Paulsen har været en betydningsfuld mand på List, for han var ikke kun gårdmand, men tillige sognefoged og brandopsynsmand [14].

Ved folketællingen i 1835 boede familien på en gård i landsbyen List i Keitum Sogn. De mere eller mindre voksne børn Hans, Carolina, Anna og Pauline var hjemmeboende, så der har ikke manglet arbejdskraft på gården. Alligevel var familiearbejdskraften suppleret med en tjenestekarl. En plejedatter på 15 år, der formentlig var en niece til Peter Paulsen, boede hos dem.

Senere samme år døde Peter Paulsen den 12. april i en alder af 67 år. Det fremgår af kirkebogen, at han efterlod sig fem børn. Ud over de fire ovennævnte hjemmeboende børn var der tale om den gifte datter Mariana. Den 8. september 1827 havde kong Frederik 6. givet Peter Paulsen og Karen Hansdatter bevilling til, at den længstlevende af dem kunne sidde i uskiftet bo [14]. Derfor blev der ikke afholdt skifte efter Peter Paulsens død.

Karen Hansdatter forblev enke. Ved folketællingen i 1840 var hun 63 år. Hun var tilsyneladende ejer af gården, der blev drevet med hjælp fra en tjenestekarl og den gifte søn, Hans, der samtidig var strandfoged. De tre døtre Carolina, Anna og Pauline var endnu ikke blevet gift og måtte derfor affinde sig med at være hjemmeboende, billigt arbejdskraft.

Ved folketællingerne i 1845 og 1850 var Karen Hansdatter fortsat ejer af gården, men hun fik hjælp af børnene Hans, Anna og Pauline og et par tjenestefolk. Tjenestefolkene var alle hentet fra det danske fastland. I 1845 var tjenestefolkene således fra Tjæreborg Sogn og Gørding Sogn (Ribe Amt).

Sønnen, Hans, var ejer af gården ved folketællingerne i 1855 og 1860. Karen Hansdatter boede ikke hos ham. I 1860 boede hun i Wenningstedt (Keitum Sogn) hos datteren, Pauline, der omsider var blevet gift. Her har Karen Hansdatter formentlig også boet i 1855. Datteren, Anna, var blevet afsat inden for familiens rammer. Hun var flyttet til moderens fødesogn, Tjæreborg, hvor hun var blevet gift med en søn af moderens halvsøster, Dorthe Hansdatter (jf. nedenfor).

Gravsten på kirkegården i Keitum på Sild over Peter Paulsen og Karen Paulsen, født Sillesen (foto: Uta Bothe, 2011)

Karen Hansdatter var en ikke helt ung dame på 82 år, da hun døde den 27. juni 1860 i Weningstedt. Fra Tjæreborgs kirkebog kendes kun hendes døbsdag. Keitums kirkebog giver et resumé af hendes livshistorie, hvori det er anført, at hun blev født den 1. august 1777. Hun er ikke blevet helt glemt, for på Keitums kirkegård kan man i dag se gravstenen over Karen Hansdatter (kaldet Sillesen) og Peter Paulsen.

Silles Hansen blev konfirmeret i 1801 (Tjæreborg Sogn). Han kan findes i lægdsrullen (læg 41, Tjæreborg Sogn) fra 1791 til 1818. Det fremgår af lægdsrullen, at han opholdt sig hjemme hele sin ungdom. Ved sessionen i 1805 blev han kategoriseret som "gammel mands søn". En gårdmands søn kunne blive fritaget for militærtjeneste, hvis faderen var så gammel, at han ikke kunne undvære sønnens hjælp. Efter faderens død i 1812 var Silles Hansen ikke længere en gammel mands søn. I 1813 blev han udskrevet til Jydske Jægerkorps, men blev tilsyneladende aldrig indkaldt.

Mandag den 12. april 1813 mødte ungkarl Silles Hansen af Tjæreborg og pigen Kirsten Mortensdatter af Roborg op i præstegården, der lå i Allerup, og erklærede, at de ville indtræde i ægteskab med hinanden (Tjæreborg Sogn). Som forlover medbragte Silles Hansen sin svoger, Christen Christensen (jf. nedenfor). Der var gode grunde til, at det hastede med at blive gift. Derfor blev de gift allerede den 25. april 1813 i Tjæreborg Kirke. Kirsten Mortensdatter var 25 år (døbt 4. november 1787, Tjæreborg Sogn), og Silles Hansen var 28 år.

Nu var Silles Hansen parat til at overtage slægtsgården. Som omtalt ovenfor købte han den 3. oktober 1814 gården af sin mor. Han havde taget forskud på ejerskabet ved den 9. april 1813 af godsejeren på Krogsgård at købe et mindre stykke agerjord (3 skæpper, 3 fjerdingkar og 1

$\frac{3}{4}$ album hartkorn) for 400 rigsdaler [6]. Der var tale om det stykke kirkejord, som hans far havde haft i fæste.

På sessionen i 1814 blev det noteret i lægdsrullen, at han var blevet gift. På sessionen året efter fremviste han et tinglyst skøde på moderens gård, idet han som gårdejer kunne slippe for militærtjeneste. Lægdsrullen afslører endvidere, at Kirsten Mortensdatter fik sig en mand, der var højere end gennemsnittet, idet Silles Hansen var 179 cm høj.

Efter ca. 4 måneders ægteskab fødte Kirsten Mortensdatter den 17. august 1813 (Tjæreborg Sogn) en søn. Han fik navnet Hans Sillesen efter sin farfar. Silles Hansens søster, Ane Hansdatter (min tip-2-oldemor), var kommet tilrejsende fra Skads for at være fadder. Sønnen døde den 21. april 1819 (Tjæreborg Sogn) i en alder af 5 år.

De efterfølgende fem børn blev alle født i Tjæreborg Sogn, og to af dem døde som små samme sted. De fem var Johanne Sillesdatter (født 13. maj 1815), Karoline Hannemaria Sillesdatter (født 29. januar 1818, død 29. april 1819), Hans Sillesen (født 25. april 1820), Karoline Hannemaria Sillesdatter (født 16. februar 1824, død 26. februar 1824) og Karoline Sillesdatter (født 6. juni 1826).

Efter Silles Hansens køb af et jordstykke i 1813 (jf. ovenfor) var hans gård takseret til 3 tønner, 5 skæpper, 3 fjerdingkar og $1\frac{3}{4}$ album hartkorn, som ved matriklen fra 1844 blev omtakseret til 3 tønner, 3 skæpper, 2 fjerdingkar og $1\frac{1}{2}$ album. Gården havde matrikelnr. 16 i Tjæreborg By [15, 16, 17]. Silles Hansen forandrede og forbedrede gården efter overtagelsen. Derfor blev gården den 16. september 1818 omtakseret til brandforsikringen fra en vurdering på 1.150 rigsdaler til 1.650 rigsdaler. Gården bestod nu af 14 fag stuehus med stråtag, et vestre hus på 8 fag og et østre hus på 7 fag [18].

Ved folketællingen i 1834 boede Silles Hansen på gården med kone, tre børn og en tjenestekar. Fire år senere fik han brug for sin brandforsikring. Den 2. juni 1838 brændte gården ned til grunden. Ved brandtaksationen den 9. juni 1838 blev det noteret, at alle tre bygninger var "ganske afbrændt" [19]. På pladsen fandtes en del brændte mursten, en jernbilæggerovn, nogle søm, låger og jernbeslag samt noget forbrændt træ, som kun var tjenligt til brænde. Disse sørgelige rester blev takseret til en værdi af 59 rigsdaler og 2 mark, der blev fratrukket i forsikringssummen, så der blev udbetalt 1.590 rigsdaler og 4 mark til Silles Hansen.

I løbet af 1838 og 1839 blev gården genopbygget. I den periode blev den takseret tre gange [20, 21]. Efterhånden som byggeriet skred frem, steg vurderingen fra 1.100 til 1.480 rigsdaler og til sidst til 1.690 rigsdaler. Da gården var færdigbygget, var der kommet en ekstra bygning til. Den bestod nu af 15 fag stuehus mod syd, hvoraf 9 fag var til beboelse, et nordre hus på 7 fag til lade, et vestre hus på $5\frac{1}{2}$ fag til lade og port og et østre hus på 5 fag til bagehus, svinesti og brændsel.

I dag har ejendommen matrikelnr. 16a, og adressen er Sønderbyvej 5 i Tjæreborg. Selv om der stadig er en landbrugsejendom på matriklen, er der intet tilbage af Silles Hansens nybyggeri. De ældste bygninger er fra 1877 [22]. Det fremgår af Geodatastyrelsens kortmateriale, at den nuværende gård bliver kaldt for Rørdamgård.

Ved folketællingerne i 1840 og 1845 havde Silles Hansen og Kirsten Mortensdatter fortsat deres tre børn boende hjemme. Børnene var nu så voksne og arbejdsduelige, at tjenestekarlen var sparet væk.

Den gård, der i dag ligger på Sønderbyvej 5 i Tjæreborg, har ingen lighed med den slægtsgård, der var ejet af bl.a. Hans Sillesen og sønnen, Silles Hansen. Der er ingen bygninger tilbage fra den gård, der blev genopbygget efter en brand i 1838 (foto: 2014)

Med skøde af 16. januar 1849 blev gården solgt til svigersønnen, Søren Jensen, der var blevet gift med Johanne Sillesdatter. Samtidig blev der indgået en aftægtskontrakt, der sikrede Silles Hansen og Kirsten Mortensdatter aftægt hos datteren og svigersønnen [15].

I overensstemmelse med aftægtskontrakten boede Silles Hansen og Kirsten Mortensdatter ved folketællingen i 1850 på gården hos datteren og svigersønnen. Hele familien var samlet, for Johanne Sillesdatters to søskende var tjenestefolk på gården. Silles Hansen og hustru var fortsat på aftægt ved folketællingen i 1855, hvor der ikke var familiære tjenestefolk.

Kirsten Mortensdatter døde den 14. maj 1859 (Tjæreborg Sogn) i en alder af 71 år. Det fremgår af skifteprotokollen, at hun intet efterlod sig [23]. Hun efterlod sig dog sin mand, der fortsat boede på aftægt ved folketællingen i 1860.

Det blev dyrt for svigersønnen at have Silles Hansen på aftægt, for han blev 79 år, inden han døde den 15. maj 1864 (Tjæreborg Sogn). Kirkebogen anfører, at han var aftægtsmand hos svigersønnen, gårdmand Søren Jensen i Tjæreborg. Skifteprotokollen fastslår, at Silles Hansen intet ejede [24].

Georgine Christine Hansdatter blev i daglig tale kaldt for Georgine, Jørgine eller Gine. I 1804 blev Georgine konfirmeret i Tjæreborg Kirke sammen med sin lillesøster, Dorthe. Derefter gav hun sig til at vente på at blive gift.

Da hun var blevet 28 år, ville hun ikke vente længere, men lod sig nøje med en 172 cm høj (jf. lægdsrullen) enkemand med fire småbørn. Den 15. december 1816 blev hun viet (Tjæreborg Sogn) til den 38-årige Hans Lauridsen (døbt 15. marts 1778, Tjæreborg Sogn), der også blev kaldt for Hans Larsen. Broderen, Silles Hansen, var hendes forlover.

Hans Lauridsen havde ifølge lægdsrullen (Ribe Amt, lægd 9) været en kort tur ude i den store verden i sin ungdom, idet han i 1795 opholdt sig i Øster Åbølling i Roager Sogn, hvor han formentlig har været tjenestekarl. Han vendte dog hurtigt tilbage til de trygge rammer i Tjæreborg. Her købte han den 11. juni 1809 af sin far, Laust Gierlufsen, en gård takseret til 3 tønder og 6 skæpper hartkorn for 650 rigsdaler [25].

Hans Lauridsen var blevet gift første gang den 11. august 1810 (Tjæreborg Sogn) med Magrethe Nielsdatter (døbt 28. maj 1780, Tjæreborg Sogn). Med hende fik han børnene Niels Villadsen Hansen (født 2. november 1810), Boel Hansdatter (født 16. maj 1812), Maren Hansdatter (født 17. april 1814) og Laust Hansen (født 1. marts 1816), der alle var født i Tjæreborg Sogn. Magrethe Nielsdatter var død den 9. august 1816 (Tjæreborg Sogn), så Hans Lauridsen manglede en hustru og børnepasser.

Georgine Hansdatter ville selv have børn, så det gik hun hurtigt i gang med at få. Grethe Hansdatter, der var opkaldt efter Hans Lauridsens afdøde hustru, blev født den 25. december 1817. Derefter fulgte Hans Hansen (født 5. maj 1820), Karoline Hansdatter (født 8. februar 1824), Jens Hansen (født 7. oktober 1826), Thomas Hansen (født 12. juni 1829) og Poul Hansen (født 5. marts 1832, død 8. april 1835). Alle børnene var født i Tjæreborg Sogn.

Georgine Hansdatters familie blev flittigt brugt som faddere. Svogeren, Christen Christensen, var fadder flere gange. Derudover var svogeren Frands Nielsen (min tip-2-oldefar), søsteren Dorthe Hansdatter, svigerinden Kirsten Mortensdatter og broderen Silles Hansen i funktion som faddere.

Ved folketællingen i 1834 boede familien på gården i Tjæreborg med fem hjemmeboende børn, hvoraf den ældste var fra Hans Lauridsens første ægteskab. Der var ikke råd til at holde tjenestefolk.

Hans Lauridsen var 57 år, da han døde den 12. november 1835 (Tjæreborg Sogn). Skiftet efter hans død blev påbegyndt den 14. december 1835 [26]. Arvingerne var fire børn fra første ægteskab og fem børn fra andet ægteskab. Der blev dog ikke noget at arve. De mange børn havde tilsyneladende været en belastning for økonomien, for der var et underskud i boet på 68 rigsdaler og 1 skilling.

Georgine Hansdatter var nu i så vanskelig en økonomisk situation, at hun valgte at frasælge det meste af jorden fra gården, der havde matrikelnr. 12 i Tjæreborg. Hun beholdt selv matrikelnr. 12b, der var på 6 skæpper, 3 fjerdingkar og 1 ¼ album hartkorn [27].

Nu var Georgine en 50-årig enke, der manglede en mand. Ham fandt hun af uudgrundelige årsager i Gørding Sogn (Ribe Amt), hvor han var tjenestekarl i Ilsted. Han var 41 år og hed Jens Christian Christensen (født 11. april 1797, Rind Sogn, Ringkøbing Amt). De blev gift i Tjæreborg Kirke den 21. oktober 1838.

Ved folketællingen i 1840 boede ægteparret i et hus i Tjæreborg sammen med to af Georgine Hansdatters børn. Der var så lidt jord tilbage, at Jens Christian Christensen måtte nøjes med at være husmand. Han kunne ikke leve af sin jord, så han arbejdede også som daglejer. Ved

de efterfølgende folketællinger i 1845 og 1850 var Jens Christian Christensen stadig husmand, og de havde et eller to af hendes børn boende.

Efterhånden var Georgine Hansdatter og Jens Christian Christensen blevet et ældre ægtepar. De levede dog stædigt videre. Ved folketællingerne i 1855, 1860 og 1870 boede de på aftægt i Tjæreborg hos sønnen, Hans Hansen, der var blevet gift. Han angives at være gårdmand, så han må enten have tilkøbt noget jord eller giftet sig til en gård.

Georgine Hansdatter døde den 20. februar 1876 (Tjæreborg Sogn), men så havde hun også holdt sig i live i 87 år. Det kunne Jens Christian Christensen ikke leve op til. Han var kun 80 år, da han døde den 6. november 1877 (Tjæreborg Sogn).

Dorthe Hansdatter blev som nævnt ovenfor konfirmeret i Tjæreborg Kirke i 1804 sammen med storesøsteren, Georgine Hansdatter. Dorthe Hansdatter havde muligvis lært salmevers ved konfirmationsforberedelsen, men hun havde ikke lært at skrive. Da hun den 14. november 1812 var hos præsten (Tjæreborg Sogn) sammen med Christen Christensen for, at de kunne "tilsige hinanden åbenbar ægteskabsløfte", var hendes underskrift "med holden pen", dvs. en anden skrev under for hende, fordi hun ikke selv kunne. Forloverne ved trolovelsen var Christen Christensens far og Dorthes broder, Silles Hansen.

Vielsen fandt sted i Tjæreborg Kirke den 5. december 1812. Dorthe Hansdatter var en ung brud på 22 år, og Christen Christensen var 29 år (døbt 26. oktober 1783, Tjæreborg Sogn). Der var ingen tvivl om, hvor de skulle bo efter vielsen, for Christen Christensen var gårdejer. Han havde den 31. december 1810 købt sin fars gård i Tjæreborg for 700 rigsdaler. Faderen fulgte med ved handelen, idet han havde sikret sig en aftægtskontrakt [28]. Gården var i hartkorn takseret til 3 tønder og 6 skæpper [29].

Det fremgår af lægdsrullen (læg 41, Tjæreborg Sogn), at Christen Christensen forinden havde været en 169 cm høj soldat ved Fynske Infanteriregiment, der havde garnison i Fredericia [30]. I 1809 anføres han at være ved regimentet. Han blev dog fritaget for videre tjeneste efter, at han på sessionen i 1812 ved at fremvise skødet havde dokumenteret, at han var blevet gårdmand.

Ægteskabet resulterede i otte børn, der var så sunde, at de alle opnåede at blive voksne. Deres genetiske arv har været god, for både Christen Christensen og Dorthe Hansdatter blev gamle. Børnene blev alle født i Tjæreborg Sogn.

Christen Christensens og Dorthe Hansdatters ægteskabelige samliv var så regelret, at deres første barn, Christen Christensen, blev født ca. 9 måneder efter vielsen (født 3. september 1813). Derefter fulgte med jævne mellemrum Hans Christensen (født 2. september 1815), Anders Christensen (født 31. oktober 1817), Gjerlev Christensen (født 4. april 1820), Lauge Christensen (født 16. juni 1822) og Thomas Christensen (født 5. januar 1824).

Først i syvende forsøg blev det til en pige, Gjertrud Christensdatter (født 28. oktober 1826), og det skulle prøves igen med Karoline Christensdatter (født 15. august 1829). Familienmedlemmerne i Tjæreborg og omegn blev jævnligt brugt som faddere, men jeg vil forskåne læseren for en detaljeret liste.

Ved folketællingen i 1834 var de fem yngste børn hjemmeboende. Christen Christensens far, Christen Andersen, på 85 år var aftægtsmand hos dem. Det havde han været siden 1811, så

han havde fået noget ud af sin aftægtskontrakt. Han døde dog den 25. november 1834 (Tjæreborg Sogn).

Børnene flyttede lidt ud og hjem igen. Ved folketællingerne i 1840 og 1845 var der fire hjemmeboende børn, men det var ikke de samme fire. Ved folketællingen i 1850 var der hele seks hjemmeboende børn, der alle var voksne og ugifte, så Christen Christensen har ikke manglet arbejdskraft på gården. Det er dog anført, at sønnen, Thomas Christensen, var indkaldt til krigstjeneste, dvs. han må have deltaget i treårskrigen (1. Slesvigske Krig) fra 1848-1850.

Thomas Christensen overlevede krigen. Ved folketællingen i 1855 var han blevet gift med sin halvkusine, Anna, fra List (jf. ovenfor) og havde overtaget faderens gård. Christen Christensen og Dorthe Hansdatter boede på aftægt hos ham. Det er ikke helt rigtigt, når det ovenfor er anført, at alle deres otte børn var sunde. Det fremgår nemlig af folketællingsskemaet, at Thomas Christensen forsørgede sin søster, Karoline, fordi hun var svagelig.

Ved folketællingen i 1860 var situationen nogenlunde uændret, idet Thomas Christensen fortsat forsørgede både sine forældre og sin søster. Christen Christensen var 80 år, da han døde den 22. oktober 1863 (Tjæreborg Sogn). Han efterlod sig intet at skifte [31].

Ved folketællingen i 1870 havde Thomas Christensen stadig sin mor og sin søster på aftægt. Dorthe Hansdatter var 81 år, da hun døde den 28. juli 1871 (Tjæreborg Sogn). Hun ejede intet ved sin død [32], men det udelukker ikke, at hun alligevel kan have haft et rigt liv.

Litteraturliste

1. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 220b-224b
2. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1776-1785, folio 20-22b
3. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1785-1794, folio 338b-339
4. Ribe Amts Branddirektorat, Forsikringsprotokol for Skast Herred, 1800-1857, Skast, Sneum og Tjæreborg Sogne, side 195
5. Endrupholm Gods, Jordbøger og hartkornssager, 1674-1844, Hartkornsspecifikation, 1788
6. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1806-1816, folio 334
7. Skast Herredsfoged, Skifteprotokol, 1806-1820, folio 281-281b, 320b-321 og 321b
8. Jørgen Green & Michael Green Schmidt: "Slægtsforskerens ABC", 2. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2007, side 306
9. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1806-1816, folio 396b
10. Sild (ø), da.wikipedia.org
11. List (landsby), da.wikipedia.org
12. Ballum Birk, Realregister til pantebogen for Ballum Birk og List på Sild, 1810-1820, folio 376
13. Ballum Birk, Pantebog, 1800-1817, folio 265-265b
14. Ballum Birk, Skifteprotokol, 1825-1860, folio 94b-95
15. Skast Herredsfoged, Realregister for Skast Herred I, 1829-1860, Tjæreborg By, Tjæreborg Sogn, matrikelnr. 16

16. Geodatastyrelsen, Historiske kort på nettet, Hartkornsekstrakt, Ældre, Tjæreborg Sogn, hkpn.gst.dk
17. Geodatastyrelsen, Historiske kort på nettet, Hartkornsekstrakt, Yngre, Tjæreborg Sogn, hkpn.gst.dk
18. Ribe Amts Branddirektorat, Taksationsprotokol for Skast Herred, 1812-1836, side 80
19. Ribe Amts Branddirektorat, Taksationsprotokol for Skast Herred, 1836-1852, side 51
20. Ribe Amts Branddirektorat, Forsikringsprotokol for Skast Herred, 1800-1857, Skast, Sneum og Tjæreborg Sogne, side 481
21. Ribe Amts Branddirektorat, Taksationsprotokol for Skast Herred, 1836-1852, side 67, 81 og 100
22. Esbjerg Kommune, Ejerlav: Tjæreborg By, Tjæreborg, BBR-meddelelse
23. Skast Herredsfoged, Skifteprotokol, 1858-1867, folio 442b
24. Skast Herredsfoged, Skifteprotokol, 1858-1867, folio 464
25. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1806-1816, folio 132b
26. Skast Herredsfoged, Skifteprotokol, 1831-1838, folio 232-233b og 252-253
27. Geodatastyrelsen, Historiske kort på nettet, Sogneprotokol, Tjæreborg Sogn, hkpn.gst.dk, folio 68-71b og 189-190b
28. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1806-1816, folio 202b
29. Geodatastyrelsen, Historiske kort på nettet, Sogneprotokol, Tjæreborg Sogn, hkpn.gst.dk, folio 55-57b
30. Hæren, garnisoner og chefer, database, <http://www.wadschier.dk>
31. Skast Herredsfoged, Skifteprotokol, 1858-1867, folio 462
32. Skast Herredsfoged, Dødsanmeldelsesprotokol, 1867-1895

Kapitel 17. Krigsveteran og krybskytte

Mine tip-4-oldeforældre

Julius Bernbaum & ukendt hustru

Julius Bernbaum (144):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før 1716

Død: efter 1743

Begravet:

Ukendt hustru (145):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før 1716

Død: efter 1743

Begravet:

Min tip-4-oldefars efternavn ses skrevet Bernbaum, Bernbom, Berenbom, Bærenbom, Beerbom, Berbom og Bærbom. Jeg har her valgt at bruge Bernbaum, som var hans sønners foretrukne efternavn, da de blev voksne.

Der foreligger ingen oplysninger om, hvornår mine tip-4-oldeforældre er blevet født eller døbt, men det må formodes at være sket i slutningen af 1600-tallet. Deres vielse er heller ikke fundet. Julius Bernbaum er fundet omtalt første gang den 15. marts 1716, hvor hans søn, Hans Henrich, blev døbt i Vamdrup Sogn (Ribe Amt). Vielsen må have fundet sted inden da. I Vamdrups kirkebog mangler vielserne i perioden december 1679 – januar 1716.

Julius Bernbaum angives i kirkebogen ved Hans Henrichs dåb at være "cuirassier ved Liv-compagniet af Rosenørns Regimente". En kyrassér (cuirassier) var en ryttersoldat, der bar en let rustning bestående af en bryst- og en rygplade af jern [1].

Mathias Rosenørn var oberst og chef for 2. Fynske nationale Rytterregiment [2], hvor Julius Bernbaum gjorde tjeneste som hvervet ryttersoldat. Da sønnen, Julius, blev døbt den 18. februar 1720 (Vamdrup Sogn), var Julius Bernbaum ikke anført at være soldat, så han må formodes at være aftrådt inden da. De hvervede soldater tegnede næsten alle kontrakt for 8 år [3]. Det er derfor sandsynligt, at han er startet som ryttersoldat inden for perioden 1708-1711.

I starten af 1700-tallet var ca. $\frac{2}{3}$ af de hvervede ryttersoldater udlændinge, fortrinsvis tyskere [3]. Da navnet Bernbaum/Birnbaum ("pæretre" på dansk) er af tysk oprindelse, er det ikke utænkeligt, at Julius Bernbaum har været tysker. Dengang betragtede man soldatertjeneste som et håndværk. Derfor lod soldaterne sig hverve, hvor betalingen var bedst uden at være belastet af nationalfølelse.

I 1700-1721 var Danmark-Norge i en alliance med Preussen, Sachsen-Polen, Rusland og Storbritannien-Hannover involveret i Den Store Nordiske Krig mod Sverige [4]. Det var medvirkende til, at der blev flyttet rundt på regimenterne. Ved starten af 1713 var 2. Fynske nationale Rytterregiment på Sjælland, hvor man skulle være parat til at forsvare sig mod et evt. svensk angreb fra Skåne. I slutningen af februar 1713 blev regimentet sendt til Fyn [5].

En svensk hær anført af feltmarskal Magnus Stenbock havde i 1713 måttet overgive sig i fæstningen i Tønning i det nuværende Sydslesvig efter en dansk belejring. Svenskerne blev ført til Danmark som krigsfanger, og en del af disse endte på Fyn. Her havde 2. Fynske nationale Rytterregiment under ledelse af oberst Rosenørn tilsynet med fangerne. De svenske fanger blev indlogeret hos almindelige borgere i de fynske købstæder, og borgerne skulle også huse de ryttere, der skulle holde øje med fangerne [5]. Det er derfor sandsynligt, at Julius Bernbaum har fungeret som fangevogter. Svenskerne var indlogeret under så frie forhold, at mange af dem stak af, hvilket bevirkede, at de svenske fanger senere blev indsat i danske fæstninger.

I foråret 1714 fik 2. Fynske nationale Rytterregiment besked på at gøre sig klar til afmarch, og derfor blev de vagter, der havde passet på svenskerne, inddraget [5]. Afmarchen skete tilsyneladende ikke før december 1714, idet oberst Rosenørn den 18. december fik besked om fra Fyn at søge til Koldingområdet [6]. Det er formentlig forklaringen på, at Julius Bernbaum havde bopæl i Vamdrup i nærheden af Kolding, da sønnen, Hans Henrich, blev døbt i 1716.

Julius Bernbaum slap ikke for at komme i direkte krig med svenskerne. I en benådningssøgning til kongen i 1740 [6] anfører han, at han "i forrige tider" har været involveret i krigshandlinger ved Stralsund, Rygen og Wismar. Dette er i god overensstemmelse med oplysninger om 2. Fynske nationale Rytterregiments deltagelse i krigen [7].

Den 27. maj 1715 fik den danske hær ordre til at marchere mod syd for at angribe de svenske besiddelser i Nordtyskland. Hæren var på lidt under 30.000 soldater. Blandt disse var ca. 640 ryttersoldater fra 2. Fynske nationale Rytterregiment. Den 26. juni 1715 nåede hæren til kystbyen Wismar, der var en fæstning besat af svenskerne. Her blev en mindre del af hæren efterladt for at påbegynde en belejring af byen.

Den 9. juli 1715 ankom Julius Bernbaum sammen med 2. Fynske nationale Rytterregiment og resten af den danske hær til fæstningen Stralsund ved kysten. Stralsund og den nærliggende ø, Rygen, var ligeledes besat af svenskerne. Her fik danskerne hjælp af den preussiske og den sachsiske hær, så belejringskorpsets samlede styrke nåede op på ca. 50.000 mand. Svenskerne havde ca. 10.000 mand i Stralsund.

Stralsund var stærkt befæstet og omgivet af søer og moradser, der vanskeliggjorde et angreb. Rygen var en livsbetingelse for Stralsund, idet fæstningen fik sine forsyninger derfra. For at kunne erobre Rygen skulle den svenske flåde holdes i skak.

I de efterfølgende måneder anlagde belejrerne skanser forbundet med løbegrave og brystværn. I den periode må Julius Bernbaums hyppigst anvendte våben antages at have været en spade. Der var dog nogle mindre træfninger med svenskerne, specielt når disse ville forhindre belejringstropperne i at udbygge skanserne. I samme periode udkæmpede den danske og svenske flåde flere søslag. I november 1715 var den svenske flåde så handlingslammet, at man var parat til en invasion af Rygen.

Invasionen fandt sted den 15.-16. november 1715. Det var en kompliceret operation, idet man anvendte 438 fartøjer til at overføre tropper og heste til øen. To af 2. Fynske nationale Rytterregiments fire eskadroner deltog i invasionen. Da Julius Bernbaum selv har anført at have deltaget i krigshandlinger på Rygen, er det sandsynligt, at han har været med i invasionsstyrken. Svenskerne gjorde kun begrænset modstand og kapitulerede den 16. november om aftenen.

Efter erobringen af Rygen blev nogle af tropperne efterladt på øen. Fra 21. til 24. november blev de øvrige tropper, deriblandt 2. Fynske nationale Rytterregiment, sejlet tilbage til fastlandet. Herefter blev 2. Fynske nationale Rytterregiment delt, idet én eskadron blev sendt til Rostock og tre til lejren ved Wismar. Hvis Julius Bernbaums egne oplysninger er troværdige, har han været med de eskadroner, der tog til Wismar.

Derfor nåede Julius Bernbaum ikke at opleve, at belejringen af Stralsund endte succesrigt. Svenskerne overgav sig den 24. december 1715, så der har formentlig været julestemning blandt belejringstropperne. 2. Fynske nationale Rytterregiment var den 10. december 1715 ved Wismar med tre eskadroner. Opholdet her blev kortvarigt. Senere i december blev regimentet sendt hjem til Danmark, fordi hæren i Nordtyskland havde større behov for fodfolk end for rytteri. Julius Bernbaum kan derfor ikke tage æren for, at svenskerne i Wismar kapitulerede den 19. april 1716 efter ca. $\frac{3}{4}$ års belejring [7].

Julius Bernbaum må formodes at være nået hjem til sin højgravide kone i løbet af januar 1716, og jeg vil tro, at han har fået et velkomstkys. Oplysningerne om 2. Fynske nationale Rytterregiments deltagelse i felttoget til Nordtyskland tyder på, at Julius Bernbaums krigstjeneste har været relativt fredelig. Derfor har han næppe haft heltestatus ved hjemkomsten til Vamdrup.

I føromtalte benådningsansøgning anførte Julius Bernbaum i 1740, at han og konen med stor møjle havde opdraget fire børn, hvoraf de tre var sønner [6]. Som omtalt ovenfor blev sønnerne Hans Henrich og Julius døbt i Vamdrup Sogn i henholdsvis 1716 og 1720.

Den tredje søn, Henrich, blev døbt den 8. juli 1722 i Skanderup Sogn (Ribe Amt). I kirkebogen er faderens bopæl angivet at være Nagbøl. Skanderup Sogn er nabosogn til Vamdrup. Moderens navn er ikke nævnt ved sønnernes dåb. Der er ikke fundet oplysninger om datterens fødsel/dåb eller om hendes senere liv.

Det vides fra fattigvæsenets protokol [8], at Julius Bernbaum i 1732 boede i Hafdrup ca. 3 km vest for Vamdrup by. Det er anført i protokollen, at "Bærenbom i Haftorp" skulle betale et bidrag til fattigkassen på 6 skilling. Han er anført under "Husfolk", dvs. han og familien har formentlig boet til leje i et hus. Bidraget på 6 skilling var den mindste takst, der blev opkrævet. Det tyder på, at han har hørt til de mindrebemidlede i sognet.

Hvad der herefter vides om Julius Bernbaum stammer fra den retssag, som han i 1740 blev involveret i [9]. I ca. 1736 boede han og konen i Hans Markussens hus i Vamdrup. I 1740 var de flyttet og boede i Niels Kortbøls hus i Vamdrup.

Julius Bernbaum og konen har tilsyneladende ikke ernæret sig ved egen landbrugsdrift, for det fremgår [9], at Bernbaums kone undertiden købte kreaturer og svin, som hun slagtede til husholdningen. Som beskrevet nedenfor bidrog Julius Bernbaum til føden med krybskytteri, men det har næppe været et fuldtidsjob.

Om Julius Bernbaums drikkevaner vides, at han ikke var afholdsmand. Jacob Rasmussen fra Vamdrup fortalte i et vidneudsagn [9], at Julius Bernbaum havde virket drukken under et besøg hos ham og var blevet siddende i hans hus for at sove rusen ud.

Julius Bernbaum blev arresteret for krybskytteri den 21. marts 1740. Retssagen blev afviklet 3. maj, 10. maj, 8. juni og 21. juni 1740. Der blev ført 22 vidner. Justitsprotokollens referat af retssagen er meget omfattende [9], så jeg vil her nøjes med et resumé.

Den 21. marts 1740 var Julius Bernbaum blevet set gå med en bøsse på Hans Kongelige Majestæts Vildtbane ved Vamdrup Mølledam af Petter Christensen, der var i skovriderens tjeneste. Petter Christensen havde på møllen beordret en tilfældig kunde, Bendix Pedersen, til at hjælpe med at anholde den formodede krybskytte.

Petter Christensen og Bendix Pedersen red efter Julius Bernbaum. Da de nærmede sig ham, kastede han bøssen i vandet. Petter Christensen tog fat i skulderen på Julius Bernbaum, der trak en kniv op af lommen og truede med den. Under eder og forbandelser havde Julius Bernbaum udtalt, at han fortrød, at han ikke straks havde skudt på Petter Christensen og Bendix Pedersen. Sidstnævnte samlede bøssen op af vandet. Det kunne efterfølgende konstateres, at den var ladet. Julius Bernbaum havde forklaret, at bøssen var ladet, fordi han ville skyde en odder.

Julius Bernbaum fulgte frivilligt med til sit hjem. Her var de tilstedeværende ud over Petter Christensen og Bendix Pedersen husets ejer, Niels Kortbøl, Julius Bernbaums søn, Henrich, og skolemesteren, der var blevet hentet som vidne. Julius Bernbaum havde først lovet Petter Christensen en pot brændevin, hvis han fik bøssen igen og ikke blev angivet. Da Petter Christensen afslog, havde Julius Bernbaum budt ham to daler for bøssen. Petter Christensen var ikke modtagelig for bestikkelse, så det endte med, at Julius Bernbaum blev indsat i arresten på Koldinghus.

På det første retsmøde den 3. maj blev Julius Bernbaum afhørt. Det er anført, at han blev fremstillet ”løs og ledig af hans fængsel”. Julius Bernbaum forklarede, at han havde gået med en ladet bøsse, fordi han ville skyde en gal hund. Han benægtede, at han tidligere havde ført ladet bøsse eller skudt eller jaget vildt i Hans Majestæts Vildtbane.

Flere af vidnerne havde tidligere set Julius Bernbaum gå med en bøsse i Nagbøl Skov, og et af vidnerne havde nogle gange set ham komme fra skoven med en bøsse skjult under sin kjortel. Samme vidne havde for to år siden hørt skud i Nagbøl Skov og havde efterfølgende set Bernbaum og søn ligge på lur efter tre rådyr. Der var flere, der havde hørt rygter om, at Julius Bernbaum i mange år havde skudt vildt i vildtbanen.

Et par af vidnerne havde før jul set et rådyrskind hænge på Bernbaums loft, og hans søn, Henrich, havde fortalt, at hans far havde skudt dyret i Nagbøl Skov. Samme Henrich havde været åbenmundet, for han havde fortalt et andet vidne, at noget røget kød, der hang i Bernbaums hus, var dyrekød. Et par vidner havde fået serveret dyrekød hos Julius Bernbaum, og et vidne havde for 3-4 år siden set et rådyr ligge delvis skjult i Bernbaums hus.

Efter sidste jul havde Julius Bernbaum til tre af vidnerne fortalt, at han havde skudt et vildsvin. Et vidne havde på samme tidspunkt set to sider vildsvineflæsk ligge i salt i Bernbaums hus, og Henrich havde fortalt, at det var vildsvin.

Julius Bernbaums forsvarer havde ikke nogen let opgave. Han fremkom med den formodning, at Julius Bernbaum havde været på vej til smeden for at få sin bøsse skåret i stykker til

Julius Bernbaum var indsat i arresten på Koldinghus Slot, mens der blev ført retssag mod ham for krybskytteri. Kobberstikket er udført af Johan Jacob Bruun i 1760 (Det Kongelige Bibliotek, Billedsamlingen)

hængelåse, da han blev anholdt. Den forklaring afviste vidnerne med, at Bernbaum i så fald gik den forkerte vej. Forsvareren forsøgte at så tvivl om vidneudsagnene ved at spørge vidnerne, om de var sikre på, at det var Bernbaum, de havde set med en bøsse, om de var sikre på, at det var en bøsse og ikke en kæp, de havde set ham med, og om det kød, de havde fået serveret, ikke kunne være fra et tamt dyr. Endvidere antydede forsvareren, at Bendix Pedersen havde været halvdrukken ved anholdelsen af Bernbaum.

Mens retssagen endnu var under behandling, sendte Julius Bernbaum den 21. maj 1740 fra Koldinghus arrest en benådningensansøgning til kongen [6]. I ansøgningen skrev han (delvis oversat til nudansk) bl.a.: ”Stormægtigste Allernådigste Arvekonge og Herre! Jeg erkender og bekender min store og grove forseelse og må først tilstå, at jeg ej har frygtet, elsket og æret den store Gud, som jeg burde. Dernæst har jeg langt mindre eftertænkt Deres Kongelige Majestæts, samt i Gud hvilende højst salige forfædres, allerhøjst priseligste og uskattelige forordninger, så jeg i det ene har været ligeså elendig faren som i det andet såre dum og enfoldig, og derfor billigen (dvs. berettiget) havde fortjent timelig (dvs. jordisk) og evig straf”.

Senere i ansøgningen skrev han: ”Så allerunderdanigst forhåber jeg og, at Deres Majestæt af høj medfødt Kongelig mildhed tilgiver mig denne og andre mine i enfoldighed begåede grove forseelser, og lader denne gang nåde gå for ret, allerunderdanigst forsikrende, at jeg i slige eller andre ting aldrig i mine dage skal delagtiggøre mig mere”.

Efter at have redegjort for, at hans tre sønner var i kongens tjeneste som ryttersoldater, og at han selv havde været i krig, skrev Julius Bernbom: ”Derfor, O allernådigste Konge, betænk i nåde mig arme elendige gamle arresterede menneske, og i nåde skænke mig min frihed for Jesu Kristi fortjenestes skyld”. Til slut underskrev han sig: ”min Allernådigste Arvekonge og Herres allerunderdanigste, tro, ringeste undersåt Julius Bernbom”.

Dommen blev afsagt ved Skov- og Jagtsessionen i Kolding den 18. juli 1740 [6]. Der blev henvist til, at Julius Bernbaum ifølge Jagtforordningens 28. artikel skulle betale 1.000 rigsdaler for en hjort, 600 rigsdaler for et rådyr og et vildsvin og 200 rigsdaler for skudt fuglevildt. Fordi han havde ført bøsse med ikke aftagen lås i Hans Majestæts Vildtbane, skulle han betale 200 lod sølv samt desuden stille nøjagtig borgen (dvs. sikkerhed) for truslerne mod Petter Christensen.

I dommen konstateredes det, at Julius Bernbaum ikke var i stand til at betale disse bøder, da hans formue kun var vurderet til at være 2 rigsdaler. Derfor blev han i stedet dømt til ”i næste fæstning at arbejde i jern på 3 år”, dvs. tre års tvangsarbejde på det nærmeste fæstningsanlæg. Herefter erklærede både Julius Bernbaum og hans forsvarer, at Julius Bernbaum ikke havde formue til at procedere sagen videre, men ville overlade sagen til Hans Kongelige Majestæts nåde [6].

Efter domsafsigelsen blev Julius Bernbaums benådningssøgning behandlet af Danske Kancelli på et kancellikollegium, dvs. møde for kancelliets højere embedsmænd, den 25. juli 1740. Sagen blev herefter sendt videre til konseillet, dvs. statsrådet, hvor kongen sammen med sine ministre traf afgørelser. Julius Bernbaums sag blev afgjort af konseillet den 2. september 1740 [10].

Kongens svar på benådningssøgningen kom den 9. september 1740 [11]. Det fremgår af svaret, at dommen af kongelig nåde var blevet formildet, så Julius Bernbaum blev benådet for det idømte tvangsarbejde, men at han skulle være pligtig til at stille antagelig borgen for de fremsatte trusler.

Den 17. september 1740 fik Skov- og Jagtsessionen i Kolding brev om, at Julius Bernbaum skulle sættes på fri fod, når han havde stillet den fornødne kaution for de fremsatte trusler [6]. Den 13. oktober 1740 skrev to Koldingborgere, Johan Janus Kandestøber og Anders Andersen Blytækker, under på, at de i alle tænkelige måder forpligtede sig til at være garanter for, at Julius Bernbaum ikke gjorde alvor af sine trusler mod Petter Christensen [12].

Denne kautionsskrivelse blev oplæst på Kolding Byting den 19. oktober 1740 [12]. Derefter må Julius Bernbaum antages at være blevet løsladt. Jeg vil tro, at han fejrede det med en pægl brændevin, da han kom hjem til Vamdrup. Hans kone har dog næppe serveret dyrekød.

Den 19. september 1743 blev der af præsten i Vamdrup udfærdiget en kopskattemandtalsliste for Vamdrup Sogn [13]. Kopskatterne var såkaldte hovedskatter (kop svarer til Kopf, der på tysk betyder hoved), som blev betalt af alle personer over 12 år [14]. På listen fra Vamdrup Sogn er anført ”Bernbom, en gammel reduceret rytter, som med arbejde intet kan erhverve, men hans kone væver”. En reduceret rytter er en rytter, der har trukket sig tilbage fra tjeneste.

Det vides således, at både Julius Bernbaum og hans unavngivne kone var i live i 1743. I Vamdrups kirkebog mangler begravelserne i perioden 1733-1760. Hverken Julius Bernbaum eller

hustruen er fundet døde i Vamdrup efter 1760. Det er derfor sandsynligt, at de er døde inden da.

Af Julius Bernbaums fire børn er Julius Bernbaum omtalt i kapitel 13, fordi han er min tip-3-oldefar. Datteren har som nævnt levet et totalt ubemærket liv, så derfor er det kun de to resterende sønner, der skal fortælles om her.

Hans Henrich Bernbaum var i lighed med sine to brødre ryttersoldat i 1. Fynske nationale Rytterregiment i 1740 (jf. kapitel 13). På grundlag af de oplysninger, han giver om sin militære anciennitet ved to forhør i krigsretten, er han startet som ryttersoldat i 1736 eller 1737 [15, 16]. Han var i hele sin soldatertid i samme kompagni som sin bror, Julius Bernbaum [17].

I både 1745, 1746 og 1747 var en korporal Bernbaum fadder ved dåb i Sankt Nikolaj Kirke i Kolding (Vejle Amt). Jeg formoder, at der var tale om Hans Henrich Bernbaum. Ved dåben den 24. august 1747 var en anden af fadderne en Anne Marie Frandsdatter. Hende mistænkes korporal Bernbaum for at have følt sig tiltrukket af.

Der var dog andre unge kvinder i Kolding, og soldater plejede at tage sig visse friheder. Det gik ud over Sidsel Jensdatter, der den 22. december 1747 (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding) fik døbt en "uægte" søn ved navn Hans. Til barnefader var udlagt "korporal Hans Bernbaum ved regimentet her i byen", dvs. Hans Henrich Bernbaum blev kaldt for Hans.

I den anledning kom Hans Henrich Bernbaum i forhør i krigsretten i Kolding den 21. december 1748 [16]. Her erkendte han at have besvangret Sidsel Jensdatter, men erklærede, at det var første gang, at han var udlagt som barnefader.

Når soldater var tilbøjelige til at tage sig visse friheder, skyldtes det et særligt personalegode. Det indebar, at de slap for at betale lejermålsbøde første gang, de begik lejermål, dvs. fik et barn uden for ægteskab [14]. Hans Henrich Bernbaum slap også for at stille op til offentligt skrifte. Det fremgår af kirkebogen (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding), at Hans Henrich Bernbaum, som første gang havde begået lejermål, ved krigsrettens dom var blevet fritaget for åbenbart (dvs. offentligt) skriftemål.

Sidsel Jensdatter måtte stå frem for menigheden i Sankt Nikolaj Kirke til offentligt skrifte den 5. april 1748, og den optræden har hun næppe glædet sig til. Som straf for forsyndelsen mod det sjette bud, skulle hun betale en lejermålsbøde [14].

Hans Henrich Bernbaum misbrugte sit personalegode, for mens Sidsel Jensdatter var gravid, nåede han at gøre Anne Marie Frandsdatter gravid. Han var for nærig til at ville betale en lejermålsbøde, så derfor valgte han at gifte sig med Anne Marie Frandsdatter. Jeg vil dog ikke afvise, at han kan have giftet sig af kærlighed.

Den 20. juni 1748 blev korporal Hans Henrich Bernbaum fra Kolding trolovet med Anne Marie Frandsdatter fra Bølling i Egtved Sogn (Vejle Amt), og den 8. juli 1748 blev de gift (Egtved Sogn). Han var 32 år ved vielsen, og hun var 25 år (døbt 13. december 1722, Egtved Sogn). Fire dage efter vielsen fik de døbt deres første barn, Hans (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding). Spørgsmålet er så, om barnet blev født før, under eller efter vielsen. Nu havde Hans Henrich Bernbaum to sønner, der hed Hans.

Herefter er Hans Henrich Bernbaums kompagni flyttet fra Kolding til Vejle, for hans efterfølgende syv børn blev alle døbt og evt. begravet i Sankt Nikolaj Sogn i Vejle. Det passer med, at hans bror, Julius, der var i samme kompagni, i ca. 1750 også flyttede fra Kolding til Vejle (jf. kapitel 13).

Nr. 2 i rækken af Hans Henrich Bernbaums børn var Maren Bernbaum (døbt 4. marts 1750). Derefter fulgte Johanne Cathrine Bernbaum (døbt 16. februar 1752), Uldrich Adolph Bernbaum (døbt 28. november 1753), Karen Bernbaum (døbt 2. april 1756, begravet 17. maj 1756), Frands Bernbaum (døbt 19. juni 1757), Maren Bernbaum (døbt 6. juli 1760, begravet 18. december 1763) og Elisabeth Bernbaum (døbt 12. juni 1763, begravet 18. august 1763).

Ved fødslerne i 1750, 1752 og 1753 er Hans Henrich Bernbaum i kirkebogen anført at være korporal. Derefter er han blevet forfremmet, for ved de efterfølgende fødsler var han vagtmester. En vagtmester var en underofficer ved rytteriet [18].

Hans Henrich Bernbaum var tilsyneladende ikke husejer, men i 1762 blev han jordbesidder. Den 9. oktober 1762 fik han skøde på et stykke enghavejord beliggende syd for Vejle by [19]. Han betalte 46 rigsdaler og 4 mark for jorden, som han formentlig har anvendt til dyrkning af grøntsager.

I 1766 er Hans Henrich Bernbaum anført at være ”beafskediget vagtmester” [17]. På det tidspunkt var han 50 år. Ved folketællingen i 1769 boede han i et hus Bag Torvet i Vejle sammen med sin hustru og et unavngivet barn i aldersgruppen 8-16 år. Her omtales han som vagtmester, så det er usikkert, hvornår han blev pensioneret.

”Vagtmester Hans Bernbaum” blev begravet den 20. februar 1783 (Sankt Nikolaj Sogn, Vejle). Kirkebogen opgiver hans alder til 69 år. Det er dog anført forrest i kirkebogen, at ”de ved de døde 1781 f. f. anførte aldre er – i det mindste for en stor del – grebne fuldstændig ud af luften”. Det er også det indtryk, man som slægtsforsker kan få af kirkebøgenes aldersangivelser, men det er normalt ikke erkendt så åbenlyst som her. Aldersangivelsen for Hans Henrich Bernbaum var ikke helt forkert, for hans korrekte alder var 66 år.

Hans Henrich Bernbaum efterlod sig en tom pengepung. Enken måtte låne 12 rigsdaler til hans begravelse. Indboet var så sparsomt, at det ved skiftet den 18. november 1783 blot blev takseret til i alt 2 rigsdaler, 1 mark og 5 skilling. Boets eneste større aktiv var ovennævnte havejord uden for Sønderport, der nu var vurderet til 80 rigsdaler. Boets gæld var dog større end aktiverne, så boopgørelsen endte med et underskud på 15 rigsdaler, 3 mark og 3 skilling [20].

Ved folketællingen i 1787 var Hans Henrich Bernbaums enke, Anne Marie Frandsdatter, logerende hos en jordemoder i Vestergade nr. 77 i Vejle. Hendes ugifte, 30-årige søn, Frands Bernbaum, der var murermester, boede hos hende. Anne Marie Frandsdatter var 73 år, da hun døde (begravet 1. februar 1796, Sankt Nikolaj Sogn, Vejle). Kirkebogen anfører, at hun blev 78 år.

Den foreliggende viden om sønnen, Henrich Bernbaum, er begrænset. Det fremgår af ovennævnte retssag, at han opholdt sig hjemme hos forældrene i Vamdrup i 1738-1740, og at han tilsyneladende har været involveret i faderens krybskytteri [9].

I maj 1740 var Henrich Bernbaum i en alder af 17 år ryttersoldat i generalløjtnant de Muckadells kavaleriregiment, dvs. 1. Fynske nationale Rytterregiment [6]. Ved en krigsretssag i december 1742 oplyste Henrich Bernbaum, at han havde været tre år ved regimentet [21].

Denne krigsretssag var af de mere alvorlige. Henrich Bernbaum havde en mandag aften forladt tjenestestedet uden udgangstilladelse i selskab med en anden ryttersoldat. Henrich Bernbaum havde tilsyneladende hjemve. Han forklarede, at hensigten med deserteringen var, at han ville besøge sin far i Vamdrup, fordi han ville betale en gæld til ham.

Faderen, Julius Bernbaum, har med sin fortid som ryttersoldat været klar over, at det var en alvorlig sag at desertere. Næste morgen havde han fulgt sønnen tilbage til tjenestestedet, hvorimod den anden ryttersoldat havde fortsat flugten. Henrich Bernbaum påstod i forhøret, at det fra starten havde været hans intention at vende tilbage den næste morgen. Han erkendte sig skyldig og bad om at få den mildest mulige straf.

En krigsret bestod af en præses (præsident) og 12 bisiddere, som var fordelt på 6 klasser. Hvis den tiltalte var menig soldat, skulle han dømmes af en oberst som præses og 2 kaptajner, 2 premierløjtnanter, 2 sekondløjtnanter, 2 sergenter, 2 korporaler og 2 menige. Når dommen skulle afsiges, voderede hver klasse for sig, og dommen blev afgjort med simpelt klasseflertal [3].

Sagen endte med, at Henrich Bernbaum den 3. december 1742 blev dømt til at løbe stigrem 6 gange mellem 200 mand. Straffen blev anvendt ved rytteriet i stedet for spidsrod (jf. omtalen i kapitel 13) [3]. Den dømte blev med bar overkrop ført et antal gange gennem sine kammerater, der var opstillet i to parallelle rækker. Hver mand tildelte ham ét slag med en læderrem til en stighbøjle ved hver passage. Straffen var den mest frygtede militære straf og medførte i visse tilfælde døden.

Det fremgår af krigsrettens protokol, at straffen var blevet eksekveret, da sagen mod den anden desertør fortsatte den 15. december 1742 [21]. Henrich Bernbaum overlevede afstraffelsen, men der er formentlig gået lang tid, før han igen fik lyst til at komme på uanmeldt besøg hos sin gamle far.

Henrich Bernbaums to storebrødre fik "uægte" børn i starten af deres soldaterkarriere. Det gjorde Henrich Bernbaum muligvis også. Det fremgår af krigsrettens protokol, at en ryttersoldat omtalt som Henrich Julius Bernbaum fik "uægte" børn i henholdsvis 1743 [22] og 1745 [23]. Brødrene Henrich og Julius har næppe været fædre i fællesskab.

Julius Bernbaum er tidligere (jf. kapitel 13) blevet anset for at være far til barnet født i 1745, fordi faderen i kirkebogen kaldes for Julius Bernbaum. Julius Bernbaum havde endvidere i 1744 fået et "uægte" barn, som var anført at være hans første. Det er derfor tænkeligt, at Henrich Bernbaum var faderen til barnet født i 1743. Moderen til dette barn hed Anne Andersdatter, men barnets dåb er ikke fundet i kirkebogen.

Det bidrager yderligere til faderskabsforvirringen, at det er anført i kirkebogen (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding), at Henrich Bernbaum var en af syv ryttere, der efter krigsrettens dom af 12. juli 1745 blev fritaget for offentligt skriftemål efter at have begået lejemål for første gang. Denne dom [23] handler om Henrik Julius Bernbaum, der blev dømt for lejemål for anden gang, og ifølge samme kirkebog var Julius Bernbaum efterfølgende til offentligt skrifte for dette lejemål.

Det vides ikke, hvad der derefter er sket med Henrich Bernbaum. Derfor må han affinde sig med, at hans eftermæle bliver noget blakket, når det, han huskes for, er krybskytteri, desertering og utugt.

Litteraturliste

1. Jørgen Green & Michael Green Schmidt: "Slægtsforskerens ABC", 2. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2007
2. J. C. W. Hirsch & K. Hirsch: "Fortegnelse over danske og norske officerer med flere fra 1648-1814", samlet og udarbejdet fra 1888-1907
3. Jørgen Green: "Slægtsforskning i lægdsruller, søruller og i hærens og søværnets arkiver", 1. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2009
4. Gyldendals Tibinds Leksikon, bind 9, Nordisk Forlag, København, 1978
5. P. Tuxen, H. W. Harbou & C. L. With-Seidelin: "Kampen om Tønning 1713-1714 og Stenbocks hær i dansk fangenskab 1713-1719", "Bidrag til Den Store Nordiske Krigs historie", 5. bind, udgivet af Generalstaben, København, 1915
6. Stamtavle over Slægten Birnbaum (Bernbaum, Bernbom etc.). Descendenter efter Kyrasér Julius Birnbaum (ca. 1690 - ca. 1750). Udarbejdet af Ruth og Christian Manthorpe, sluttet august 1986, Håndskriftsamlingen, XV. Speciel personalhistorie, Rigsarkivet
7. P. Tuxen & C. L. With-Seidelin: "Erobringen af Sverigs tyske provinser 1715-1716", "Bidrag til Den Store Nordiske Krigs historie", 7. bind, udgivet af Generalstaben, København, 1922
8. Koldinghus Rytterdistrikt, Fattigvæsenets protokol, 1732-1733, side 46-48
9. Koldinghus Birkedommer, Justitsprotokol, 1737-1748, folio 124-130, 133-133b og 137b-138
10. Danske Kancelli, Kancelliprotokol, 1740, side 289
11. Danske Kancelli, Supplikker med kgl. resolution og domme, 1730-1746, side 553
12. Kolding Byfoged, Justitsprotokol, 1729-1747, folio 264
13. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, Koldinghus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1744-1758, Kopskat, Vamdrup Sogn, 1743
14. Jytte Skaaning & Bente Klercke Rasmussen: "Find din slægt – og gør den levende. Håndbog i slægtshistorie", 2. udgave, 2. oplag, Syddansk Universitetsforlag, 2008
15. Det fynske Rytterdistrikt, Krigsretten, Justitsprotokol, 1738-1751, 6. marts 1747, side 739
16. Det fynske Rytterdistrikt, Krigsretten, Justitsprotokol, 1738-1751, 21. december 1748, side 809
17. Geburtsbrev for Hendrich Bernbom, 6. marts 1766, Københavns Kobbørsmedelav, Geburtsbreve, 1647-1818
18. Ordbog over det danske sprog, <http://ordnet.dk>
19. Vejle Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1744-1767, folio 323b-324
20. Vejle Byfoged, Skifteprotokol, 1778-1821, folio 110b-111
21. Det fynske Rytterdistrikt, Krigsretten, Justitsprotokol, 1738-1751, 3. december 1742, side 471 og 475

22. Det fynske Rytterdistrikt, Krigsretten, Justitsprotokol, 1738-1751, 10. marts 1743, side 489
23. Det fynske Rytterdistrikt, Krigsretten, Justitsprotokol, 1738-1751, 12. juli 1745, side 620

Kapitel 18. Den forsvundne rytter

Mine tip-4-oldeforældre

Hendrich Diderichsen & Kirsten Graversdatter

Hendrich Diderichsen (146):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: ca. 1724

Død: efter 1751

Begravet:

Kirsten Graversdatter (147):

Født:

Døbt: 14. juli 1695 i Sankt Katharine Sogn, Ribe (Ribe Amt)

Konfirmeret:

Gift: ca. 1724

Død:

Begravet:

Indledningsvis skal det præciseres, at der ikke er sikker dokumentation for, at Hendrich Diderichsen og Kirsten Graversdatter er forældre til min tip-3-oldemor, Cathrine Margrete Hendrichsdatter (jf. kapitel 13), og dermed er mine tip-4-oldeforældre. Cathrine Margrete Hendrichsdatters fødsel/dåb er ikke fundet i kirkebogen. Derfor mangler det afgørende bevis for, hvem der er hendes forældre.

Det er anført i stamtavlen over Bernbaum-slægten [1], at Cathrine Margrete Hendrichsdatter er ”datter af Hendrich Diderichsen, curassér og Kirstine Grausdatter”. Der savnes dog en kildeangivelse til denne oplysning. I det følgende vil jeg redegøre for hvilke indicier, jeg selv har fundet, der tyder på, at forældrene er Hendrich Diderichsen og Kirsten Graversdatter.

Cathrine Margrete Hendrichsdatter blev trolovet med rytter Julius Bernbaum den 3. august 1747 (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding, Vejle Amt). Den ene af forloverne var kyrassér (dvs. ryttersoldat) Hendrich Diderichsen. Hendrich Diderichsen var også forlover, da Anne Marie Hendrichsdatter blev trolovet den 8. oktober 1751 (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding). Da Hendrich Diderichsen med sikkerhed var far til Anne Marie, betragter jeg det som overvejende sandsynligt, at han også var far til Cathrine Margrete.

Jeg er stødt på Hendrich Diderichsen første gang i Ribe i 1732. Den 12. september 1732 var han fadder ved dåben (Sankt Katharine Sogn, Ribe) af en datter af Jacob Holst (jf. kapitel 22). Når han var blevet valgt som fadder, skyldtes det formentlig, at barnets moder var en søster til den Kirsten Graversdatter, som Hendrich Diderichsen formodes at have været gift med.

Den 7. juni 1733 var Hendrich Diderichsen fadder ved en dåb (Sankt Katharine Sogn, Ribe) af et barn af en ryttersoldat. Den 26. juli 1733 blev Hendrich Diderichsen Rytters datter døbt Anne Marie (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Desværre er moderens navn ikke anført. Senere

samme år (20. oktober 1733, Ribe Domsogn) var ”Hendrick Diedericksen, rytter under velbårne hr. major Finecks compagnie” vidne, da en rytterkollega blev trolovet.

Året efter kommer vi nærmere på hustruens navn. Ved en dåb den 15. januar 1734 (Ribe Domsogn) var en af fadderne ”Kiersten Henrich Diderichsen af major Finecks Comp.”, dvs. Hendrich Diderichsens Kirsten. Den 17. januar 1734 var en ”Kiersten Graversdatter” fadder ved en dåb hos en ryttersoldat (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Den 29. juli og den 12. august 1734 (Ribe Domsogn) var henholdsvis ”Rytter Henrich Diderichsens kone” og ”Kierstine Diderichsens” fadder. Den 17. december 1734 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) var faddereren ”Kiersten Henrich Diderichsens”. Den 13. marts 1735 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) var ”Kiersten Henrich Diderichsens” og ”Henrich Diderichsen” faddere ved den samme dåb. Den 8. juni 1736 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) var ”Kiersten Henrich Diderichsens” igen fadder.

Herefter kan der ikke være tvivl om, at Hendrich Diderichsens hustru hed Kirsten/Kirstine. Da ovennævnte Kirsten Graversdatter omgikkes ryttere, er det nærliggende at formode, at hun var Hendrich Diderichsens hustru. Derfor skal der graves i hendes fortid.

Kirsten Graversdatter blev døbt den 14. juli 1695 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hun var datter af Gravers Christensen. Hendes mor hed muligvis Johanne (jf. kapitel 22). Jeg har fundet Kirsten Graversdatter i funktion som fadder første gang den 6. juni 1713 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Efterfølgende var hun fadder ved dåb i samme sogn i 1715, 1717, 1718 og 1722.

I 1722 havde Kirsten Graversdatter en affære med en soldat ved navn Johan Friderich Arent. Den affære gav flest problemer for Kirsten, idet hun den 13. januar 1723 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) fik døbt en ”uægte” søn, der fik samme navn som sin fader. Kirstens lillesøster, Voldborg (jf. kapitel 22), var en af fadderne.

Denne ”uægte” søn omtales som voksen i kirkebogen ved et par lejligheder som ”Friderich Arent Diderichsen”. Det er et stærkt indicium for, at Kirsten Graversdatter har været gift med Hendrich Diderichsen, at hendes søn er blevet kaldt ved hans efternavn.

Kirsten Graversdatter er ikke fundet gift med Hendrich Diderichsen i Ribe, og deres formodede datter, Cathrine Margrete Hendrichsdatter, er ikke fundet døbt i Ribe. Kirsten Graversdatter er ikke fundet nævnt i Ribes kirkebog i perioden 1723-1733, og Hendrich Diderichsen optræder ikke i kirkebogen før 1732.

Det giver grundlag for at formode, at Kirsten Graversdatter er flyttet fra Ribe kort tid efter fødslen af den ”uægte” søn. På et indtil videre ukendt sted har hun mødt Hendrich Diderichsen, der var så uimodståelig, at hun giftede sig med ham. Datteren, Cathrine Margrete Hendrichsdatter, formodes at være født ca. 1725 (jf. kapitel 13). Derfor er mit gæt, at de er blevet gift ca. 1724.

Senest i 1732 flyttede ægteparret til Ribe. Det er tænkeligt, at de inden da har fået flere børn. I Ribe fik Hendrich Diderichsen døtrene Anne Marie Hendrichsdatter (døbt 26. juli 1733), Johanne Kirstine Hendrichsdatter (døbt 23. september 1735) og Anche Hendrichsdatter (døbt 4. januar 1739). De blev alle tre døbt i Sankt Katharine Sogn. Jeg må nøjes med at tro, at Kirsten Graversdatter var moderen, for hun er ikke nævnt i kirkebogen.

Hendrich Diderichsen angives i 1733 og 1734 (jf. ovenfor) at være rytter, dvs. professionel soldat, ved major Finecks kompagni. Som fadder ved en dåb den 1. januar 1738 (Ribe Domsogn) omtales Hendrich Diderichsen som rytter under ritmester Lüttichaus kompagni. Ernst

Friederich Fineck var major og Christian Detlev Lüttichau var ritmester i 1. Fynske nationale Rytterregiment [2].

I perioden 1732-1743 havde 1. Fynske nationale Rytterregiment to kompagnier i Ribe, dvs. Hendrich Diderichsen er formentlig flyttet dertil, da garnisonen blev oprettet i 1732. I 1743-1747 var regimentets garnison i Ribe midlertidigt nedlagt [3]. Det kan forklare, at Hendrich Diderichsen med familie flyttede til Kolding, hvor regimentet havde tre kompagnier.

Hvis denne formodning er rigtig, skete flytningen til Kolding i 1743. I kirkebogen (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding) har jeg som omtalt ovenfor fundet Hendrich Diderichsen som forlover ved Cathrine Margrete Hendrichsdatters trolovelse i 1747 og Anne Marie Hendrichsdatters trolovelse i 1751. Ved begge trolovelser angives han at være kyrassér/rytter, dvs. han må formodes fortsat at have været aktiv soldat. Som omtalt nedenfor fik datteren, Johanne Kirstine, i 1755 døbt et ”uægte” barn i Kolding, men det vides ikke, om Hendrich Diderichsen og Kirsten Graversdatter har boet i Kolding på det tidspunkt.

Efter 1751 er Hendrich Diderichsen sporløst forsvundet. Hverken han eller Kirsten Graversdatter er fundet døde i Kolding. Det tyder på, at de er flyttet endnu engang.

Kirsten Graversdatter har muligvis endt sine dage i Ribe. Den 16. november 1762 angives en Kirsten Graversdatter i almisseboderne, 60 år gammel, at være blevet begravet (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Aldersangivelsen er 7 år for lav, hvis der er tale om den ”rigtige” Kirsten Graversdatter. En sådan unøjagtighed er dog ikke usædvanlig i datidens kirkebøger. Det bidrager mere til usikkerheden, at den afdøde i det andet eksemplar af Sankt Katharines kirkebog kaldes for ”Kirsten Graumanns”.

Hendrich Diderichsen er ikke fundet død i Ribe. Det kan dog ikke udelukkes, at Kirsten Graversdatter er flyttet tilbage til Ribe efter at være blevet enke. Usikkerheden er dog så stor, at jeg ikke tør påstå, at jeg har fundet Kirsten Graversdatters død.

Som det vil fremgå af det følgende, er oplysningerne om Hendrich Diderichsens og Kirsten Graversdatters børn ret mangelfulde. Det er f.eks. ikke lykkedes at finde børnenes konfirmation i hverken Ribe eller Kolding. I Ribe kan forklaringen dog være, at konfirmationer ikke er anført i Sankt Katharines kirkebog i den relevante periode. Cathrine Margrete Hendrichsdatter er omtalt nærmere i kapitel 13. Her omtales de øvrige børn med undtagelse af den yngste datter, Anche Hendrichsdatter, som jeg ikke ved andet om end hendes døbsdato.

Kirsten Graversdatters ”uægte” søn, Johan Friderich Arent, blev kaldt for Friderich. Han gik i stedfaderens fodspor, idet han blev rytter i 1. Fynske nationale Rytterregiment. Han angives at være ”rytter” den 16. marts 1755, hvor han var fadder i Kolding, da halvsøsteren, Johanne Kirstine, fik døbt et ”uægte” barn.

Senere samme år flyttede Friderich Arent tilbage til Ribe. Det var en kvindes skyld. Den 13. november 1755 blev han trolovet med Karen Thomasdatter, og de blev gift den 11. december samme år (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Han var 32 år ved vielsen. I kirkebogen omtales han som ”Friderich Arent Didrichsen, curassier ved ritmester Boecks kompagni i Kolding”. Johan Friedrich Boeck var ritmester ved 1. Fynske nationale Rytterregiment [2].

Bruden, Karen Thomasdatter, var ca. 38 år og enke. Hun trængte i høj grad til en yngre mand. Den 1. august 1748 var hun blevet gift med Jens Hansen Lollik (Sankt Katharine Sogn,

Ribe), der i kirkebogen ved vielsen betegnes som ”en gammel enkemand i Badstuegade”. Jens Hansen Lollik var 82 år, da han døde (begravet 24. august 1752, Sankt Katharine Sogn, Ribe), dvs. han var ca. 47 år ældre end Karen Thomasdatter. Det forhindrede ham dog ikke i at få to børn med hende i henholdsvis 1749 og 1751.

Det ene af disse børn døde i starten af 1755, så Karen Thomasdatter bragte kun et enkelt barn ind i ægteskabet med Friderich Arent. Sammen fik de tre børn, der alle blev døbt i Sankt Katharine Sogn. Anne Kirstine Arent blev døbt den 31. oktober 1756, Jens Arent den 15. oktober 1758, og Frands Arent nåede kun at blive hjemmedøbt, inden han døde fire dage gammel (begravet 25. marts 1761). Friderich Arent havde fortsat sin militære løbebane efter flytningen til Ribe, idet han i kirkebogen ved alle tre børns dåb anføres at være rytter.

Karen Thomasdatter var ifølge kirkebogen 70 år gammel, da hun døde i starten af 1787 (begravet 20. januar 1787, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hun omtales som Friderich Lolliks hustru, dvs. her havde Friderich Arent fået tildelt hendes første ægtemands efternavn.

Ved folketællingen den 1. juli 1787 havde Johan Friderich Arent klappet hesten for sidste gang. Han var nu 64 år, enkemand og daglønner. Han boede i Klostergade i Ribe hos datteren, Anne Kirstine, og en svigersøn, der også var daglønner. Johan Friderich Arent kunne glæde sig over at have fået et barnebarn opkaldt efter sig.

Glæden varede dog ikke ved, for Johan Friderich Arent døde to år senere (begravet 1. september 1789, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hans død var usædvanlig. Det er anført i kirkebogen, at han døde pludseligt på kirkegården. Man kunne fristes til at tro, at det har været smitsomt at færdes blandt de døde. I det ene af de to eksemplarer af kirkebogen betegnes han ”Johan Friderick Arntsen” og i det andet ”Friderich Lollik”, så han vil blive husket som manden med de mange efternavne.

Anne Marie Hendrichsdatter blev trolovet den 8. oktober 1751 og gift den 4. november 1751 i Sankt Nikolaj Sogn i Kolding. Familien specialiserede sig i rytteriet, for hun blev gift med rytter Hans Friderich Hendrichsen. Anne Marie var kun 18 år ved vielsen.

Der var tilsyneladende ikke omstændigheder, der gjorde en tidlig vielse påkrævet. Deres første barn, Otto Hendrich, blev født ca. et år efter vielsen (døbt 12. november 1752, Sankt Nikolaj Sogn, Kolding). Jeg har ikke efterfølgende fundet spor af familien i Koldings kirkebøger. Det kan være et tegn på, at de er flyttet fra byen.

Ved folketællingen i 1801 boede der på hovedgården Gammel Lellingegård i Lellinge Sogn (Præstø Amt) en 80-årig enkemand ved navn Hans Friderich Henrichsen. Det er anført, at han havde været gift to gange og var afskediget rytter efter 28 års tjeneste. Han kan tænkes at være Anne Marie Hendrichsdatters mand, men der er her tale om en yderst usikker formodning.

Johanne Kirstine Hendrichsdatter blev i sin ungdom tjenestepige hos kommandanten i Fredericia. Kommandantens kammertjener, Johan Matthisen, servicerede både kommandanten og Johanne Kirstine. Det resulterede i, at hun blev gravid som 18-årig og fødte en ”uægte” datter, Anneken (døbt 16. marts 1755, Sankt Nikolaj Sogn, Kolding).

Annekens uægte liv blev kortvarigt, for hun blev begravet den 10. april 1755 (Sankt Nikolaj Sogn, Kolding). Hun havde ikke nået at gøre sig fortjent til en stilfuld begravelse. Kirkebogen anfører, at hun blev begravet i de fattiges jord uden klokker og lys.

Selv om resultatet af Johanne Kirstine Hendrichsdatters syndefulde liv var afgået ved døden, slap hun ikke for at bekende sine synder ved et offentligt skriftemål. Den 12. september 1755 måtte Johanne Kirstine stå frem for menigheden i Sankt Nikolaj Kirke i Kolding. Derefter er hun muligvis gået under jorden af skam, for det er ikke lykkedes mig at finde oplysninger om hende siden.

Litteraturliste

1. Stamtavle over Slægten Birnbaum (Bernbaum, Bernbom etc.). Descendenter efter Kyrasér Julius Birnbaum (ca. 1690 - ca. 1750). Udarbejdet af Ruth og Christian Manthorpe, sluttet august 1986, Håndskriftsamlingen, XV. Speciel personallhistorie, Rigsarkivet
2. J. C. W. Hirsch & K. Hirsch: ”Fortegnelse over danske og norske officerer med flere fra 1648-1814”, samlet og udarbejdet fra 1888-1907
3. De jysk-fynske styrkers domiciler, bind 1, Vestre Landsdelskommando, 1975

Kapitel 19. Den forførende jordemoder

Mine tip-4-oldeforældre

Christian Friderich & Anne Beate Henckel

Christian Friderich (148):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: ikke gift med Anne Beate Henckel

Død:

Begravet:

Anne Beate Henckel (149):

Født:

Døbt: 1. marts 1711 i Sankt Katharine Sogn, Ribe (Ribe Amt)

Konfirmeret:

Gift: ikke gift med Christian Friderich

Død:

Begravet: 31. oktober 1791 i Ribe Domsogn (Ribe Amt)

Min tip-4-oldemors fornavn ses stavet Anne Beate, Anne Beata, Anne Biate, Annebiata, Anna Beata og Anibiate, så man kan overveje, hvordan hun selv har stavet sit navn. Efternavnet kendes i lidt færre variationer, idet det er fundet stavet Henckel, Henchel, Henkel og Hinckel.

Anne Beate Henckel var datter af Johan Friderich Henckel og Anne Cathrine Bahuus (jf. kapitel 23). Hun blev døbt den 1. marts 1711 i Ribe, hvor faderen var stadsbarberer og stadskirurg.

Christian Friderich var kun en parentes i Anne Beate Henckels livshistorie, så derfor kommer han først ind i historien lidt senere.

Anne Beate Henckel var tilsyneladende en hårdtslående ung dame. I 1725 fik hendes far en konkurrent, Hans Henrich Schytte [1], og det var Henckel-familien ikke tilfreds med. Det resulterede i, at Schytte blev overfaldet af Henckels døtre, der i en efterfølgende retssag blev straffet med bøder [2]. Anne Beate må antages at have deltaget i dette overfald.

I 1732, da Anne Beate var 21 år, lod hun sig forføre af Claus Ditlevsen From, der ikke helt levede op til sit efternavn. De blev trolovet den 21. maj 1733 og nåede at blive gift den 9. juni 1733 (Sankt Katharine Sogn, Ribe), inden datteren, Anne, blev født (døbt 2. juli 1733, Ribe Domsogn). I kirkebogen anføres deres bopæl at være Gråbrødregade.

Den 9. august 1733 (Ribe Domsogn) blev Anne Beate Henckel introduceret i kirken efter sin barsel. Dengang skulle barselskvinder holde sig inde i 5-6 uger efter fødslen. Ved deres første kirkegang efter barslen blev de introduceret, dvs. ført ind i kirken af præsten, der gav dem et par opbyggelige ord med på vejen [3].

Det er anført i kirkebogen ved introduktionen, at Anne Beate var hustru til Claus From tobaksspinder. En tobaksspinder var en håndværker, der behandlede de tørrede og pressede tobaksblade.

Datteren, Anne, døde, da hun var lidt over et år (begravet 21. september 1734, Sankt Katharine Sogn, Ribe). På det tidspunkt var Anne Beate Henckel gravid igen. Det var en helt speciel graviditet, for selv om Anne Beate Henckel nåede at føde seks børn, var det eneste gang, at hun opnåede at blive gravid inden for ægteskabelige rammer. Resultatet blev endnu en datter. Hun blev døbt den 23. januar 1735 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) og fik også navnet Anne. Anne Beate Henckel blev introduceret den 27. februar 1735.

Anne nr. to døde også i en tidlig alder. Det fremgår af kirkebogen (Sankt Katharine Sogn, Ribe), at Claus Froms datter, Anne, blev jordet den 30. august 1735. Det er sidste gang, at jeg har fundet Claus From omtalt, inden han tilsyneladende blev udsat for et mystisk forsvindingsnummer.

Den 30. december 1736 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) gjorde Anne Beate Henckel sig bemærket ved at få døbt en "uægte" søn. Han fik navnet Valentin Friderich og er min tip-3-oldefar (jf. kapitel 14). Som barnefader var udlagt en tobaksspindersvend ved navn Christian Friderich.

Disse oplysninger er de absolut eneste, jeg har om den barnefader, der samtidig er min tip-4-oldefar. Han er ikke fundet i Ribe efterfølgende. Det er uvist, om han har heddet Friderich til efternavn, eller om efternavnet ikke er anført i kirkebogen. Da han er tobaksspindersvend, er det nærliggende at gætte på, at han har været en kollega til Claus From.

Claus From er ikke fundet død i Ribe hverken før eller efter det "uægte" barns fødsel, og jeg har ikke fundet oplysninger om, at han er blevet skilt fra Anne Beate Henckel. Det er derfor fristende at mistænke Anne Beate for at have haft et ægteskabeligt sidespring. Det kan dog ikke udelukkes, at hun rent faktisk har været separeret/fraskilt, eller at Claus From forinden er død, evt. et andet sted end i Ribe.

Under alle omstændigheder er Claus From sporløst forsvundet, og det giver mulighed for at give fantasien frit spil. Hvis dette ikke havde været en slægtshistorie, men en kriminalroman, ville jeg tro, at Anne Beate Henckel havde fået sin elsker, Christian Friderich, til at myrde sin ægtemand og skille sig af med liget, hvorefter Christian Friderich var rejst langt bort for ikke at blive dømt for mordet. Mere jordnære læsere er velkomne til at komme med mindre vidtløftige bud på, hvad der kan være sket.

Navngivningen af det "uægte" barn er et andet mysterium, som jeg vender tilbage til senere. Forinden skal yderligere et par "uægte" børn bringes ind i historien. Anne Beate Henckel må have været en forførende kvinde, der ikke havde ret meget imod selv at blive forført. Det vil ikke undre mig, hvis hun efter datidens målestok blev anset for at være en letlevende dame.

Den 17. november 1739 fik Anne Beate Henckel døbt en "uægte" datter, Margrete Elisabeth, i Tyrsted Sogn (Vejle Amt) ca. 4 km syd for Horsens. Det er anført i kirkebogen, at Anne Beate Henckel var fra Ribe. Til barnefader var udlagt korporal Valentin Friderich Zimmermann ved ritmester Marschalls kompagni. Kompagniet hørte til 1. Fynske nationale Rytterregiment, der havde garnison i Ribe [4, 5].

Anne Beate Henckel må formodes at have boet i Ribe, da hun og korporal Zimmermann forførte hinanden. Det kan tænkes, at hun i et forsøg på at skjule endnu en skandale har været

på et diskret ophold i Tyrsted, indtil fødslen var overstået. Fødslen kunne dog ikke holdes hemmelig. Den 28. august 1740 var der offentligt skrifte i Ribe Domsogn. Det blev her meddelt menigheden, at Anne Beate Henckel af Vor Frue Sogn (dvs. Ribe Domsogn) den 15. november 1739 havde født et "uægte" pigebarn i Tyrsted by ved Horsens, og at korporal Valentin Friderich Zimmermann var barnefaderen. Det må betyde, at Anne Beate på det tidspunkt var vendt tilbage til Ribe efter sit "rekreationsophold" i Tyrsted.

Affæren var årsag til, at Valentin Friderich Zimmermann den 1. marts 1740 kom i krigsretten i Kolding [6]. Tydningen af justitsprotokollens tyske tekst volder mig vanskeligheder. Jeg tør dog godt stå inde for, at korporal Zimmermann under forhøret erkendte at have besvangret Anne Beate Henckel.

Det slap han dog fra uden straf. I henhold til forordning af 29. december 1696 var menige soldater og underofficerer fritaget for både offentligt skriftemål og bøde, hvis det var første gang, de begik lejermål (dvs. samleje uden for ægteskab). Baggrunden for, at soldater i modsætning til civile slap for straf første gang, var, at soldater var så dårligt lønnede, at de ikke kunne forsørge en familie. Derfor havde de dårlige muligheder for at gifte sig [3].

Man skulle tro, at korporal Zimmermann nu ville afholde sig fra flere udskejelser. Anne Beate Henckel fristede ham dog over evne. Året efter blev hun igen gravid. Den 3. maj 1742 (Ribe Domsogn) fik hun døbt en søn, Thomas, og korporal Zimmermann blev igen udlagt som barnefader. Det fremgår af kirkebogen, at Anne Beate på det tidspunkt var logerende hos en Jes Hjuler. Det er anført, at fødslen af det "uægte" barn straks var blevet meldt til byfogeden. Det må skyldes, at byfogeden har stået for opkrævningen af lejermålsbøder.

Sønnen, Thomas, fik kun et "uægte" liv af 5 ugers varighed. Han blev begravet den 8. juni 1742, kl. 12 (Ribe Domsogn). Det fritog dog ikke Anne Beate Henckel for offentligt skriftemål. Det er tilføjet i kirkebogen ved dåben, at Anne Beate Henckel stod skrifte den 4. september 1742.

Valentin Friderich Zimmermann måtte den 26. juni 1742 igen møde til forhør i krigsretten i Kolding [6]. Her erkendte han at være far til Anne Beates barn. Han erkendte endvidere at være bekendt med, at straffen i henhold til den kongelige forordning af 1696 var offentligt skriftemål i kirken og en bøde på 12 rigsdaler. På forespørgsel oplyste han, at han ikke umiddelbart var i stand til at betale bøden.

Denne gang slap Valentin Friderich Zimmermann ikke for straf. Han blev, hvis jeg har tydet den tyske tekst korrekt, idømt en bøde på 12 rigsdaler, der skulle trækkes i hans korporalgage. Endvidere skulle han udstå kirkens disciplin, dvs. til offentligt skriftemål foran menigheden. Derfor var korporal Zimmermann den 2. november 1742 til offentligt skrifte i Ribe Domkirke "for begangen lejermål 2. gang med Anna Biata".

Hvem var så denne Valentin Friderich Zimmermann, som Anne Beate Henckel havde et kæresteforhold til i nogle år? Ifølge de oplysninger, han gav ved krigsretsforhøret i 1742 [6], var han 36 år (dvs. født ca. 1706), ugift, fra Sjælland og tjente ved militæret på 20. år. Som nævnt ovenfor tilhørte han 1. Fynske nationale Rytterregiment. Det havde garnison på Bregentved og Turebyholm på Sjælland i perioden 1721-1732, hvorefter det flyttede til Ribe og Kolding [5].

I overensstemmelse dermed kan korporal Zimmermann findes i kirkebogen i Tureby Sogn (Præstø Amt) som fadder flere gange i perioden 1725-1732. Han må derefter antages at være

fulgt med regimentet til Ribe, hvor jeg har fundet ham som fadder første gang i 1734 og adskillige gange i de efterfølgende år.

Og nu vender jeg som lovet tilbage til mysteriet om navngivningen af Anne Beate Henckels "uægte" søn med Christian Friderich. Sønnen blev døbt Valentin Friderich, og som tidligere omtalt (kapitel 14) blev han kaldt for Valentin Friderich Zimmermann. Korporal Zimmermann opholdt sig i Ribe i 1736, da Anne Beates søn blev døbt, men jeg savner en forklaring på, at sønnen skulle opkaldes efter korporalen. Anne Beate har sandsynligvis kendt ham allerede på det tidspunkt. Korporalen var dog ikke fadder ved dåben, hvilket kunne have forklaret navngivningen.

Med kendskab til Anne Beates letsindige sindelag kan det ikke udelukkes, at hun har haft flere sideløbende kærester. Jeg har overvejet muligheden af, at hun har udpeget Christian Friderich som falsk barnefader for at dække over korporal Zimmermann. Hvis det var tilfældet, er det dog ikke sandsynligt, at hun ville have opkaldt barnet efter den hemmeligholdte barnefader. Navngivningen forbliver derfor et mysterium.

Når Anne Beate Henckel ikke fik flere børn med korporal Zimmermann, skyldtes det muligvis kun, at han døde i en alder af ca. 38 år. Den 16. juni 1744 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) blev korporal Zimmermann begravet på "rytterjorden", der må antages at have været en gravplads beregnet til ryttersoldaterne. Jeg gætter på, at Anne Beate har fulgt ham til graven og har knebet en tåre eller to.

Den 5. september 1744 var Anne Beate til offentligt skriftemål i Ribe Domkirke med den begrundelse, at hun "havde været besøvet med corporal Zemmerman". Dette skriftemål er endnu et mysterium. Kan hun have fået yderligere et barn med ham, som det ikke er lykkedes mig at finde, eller kan skriftemålet skyldes, at hun har boet sammen med ham uden at være gift?

Derefter levede Anne Beate Henckel tilsyneladende som enlig mor i nogle år. Børnene Valentin Friderich Zimmermann og Margrete Elisabeth Zimmermann blev begge konfirmeret i Ribe i henholdsvis 1752 og 1756, så de har sandsynligvis boet hos Anne Beate Henckel indtil da.

Selv om hun var enlig mor, må hendes økonomi have været nogenlunde god. Den 30. januar 1750 købte hun på en offentlig auktion et hus i Gråbrødregade i Ribe for 78 rigsdaler og 2 mark. Da kvinder ikke selvstændigt kunne foretage økonomiske dispositioner, blev huset dog købt på hendes vegne af en lavværge, Jens Lydichsen. Huset var et "lidet hus" bestående af fire fag med et tilhørende staldhus på to fag [7].

Matrikelnummersystemet var ikke indført dengang. I stedet oplyses om husets beliggenhed, at det lå imellem Peder Mathiesens hus og Peder Pedersen Baggers hus [7]. Efter en del detektivarbejde er det lykkedes at finde frem til, at matriklens nuværende adresse formentlig er Gråbrødregade 10 (jf. nedenfor).

Anne Beate Henckel fik skøde på huset den 23. marts 1750 [7]. Hun måtte dog optage et lån på hovedparten af købesummen. Den 24. marts 1750 lånte hun 100 sletdaler (= 66 $\frac{2}{3}$ rigsdaler) og udstedte til gengæld en panteobligation med første prioritets sikkerhed i huset. Hun var en god betaler, for lånet er noteret at være tilbagebetalt den 30. august 1768 [8].

Anne Beate var stadig forførende som 42-årig. Det resulterede i, at hun i 1753 blev gravid med en ca. 20 år yngre mand. Han var kyrassér (ryttersoldat) ved oberstløjtnant Brockdorffs

Sådan så Ribe ud set fra nordøst, da Anne Beate Henckel som jordemoder var med til at forøge byens indbyggertal. Kobberstikket er udført i 1768 af Jonas Haas (Det Kongelige Bibliotek, Billedsamlingen)

kompagni, der på det tidspunkt havde garnison i Ribe. Han hed Nicolaj Diderichsen og var født i Haderslev [9]. Her findes de ældste kirkebøger ikke, så der er tvivl om hans nøjagtige alder. Ifølge folketællingerne i 1787 og 1801 var han født ca. 1731, men ifølge aldersangivelsen ved hans død var han født ca. 1726.

Den unge mand var så betaget af den modne kvindes charme, at han valgte at gifte sig med hende. Soldater kunne dog ikke gifte sig uden tilladelse fra deres militære chef. En sådan tilladelse udstedte oberstløjtnant Brockdorff den 23. oktober 1753, og den 26. oktober blev Nicolaj Diderichsen trolovet med Anne Beate Henckel i Ribe Domsogn. Derved slap Anne Beate for endnu engang at skulle til offentligt skriftemål i kirken.

Vielsen foregik i Domkirken den 15. december 1753. Det var sidste ud kald, for barnet må være blevet født kort tid efter (døbt 1. januar 1754, Ribe Domsogn). Det blev en søn, der fik navnet Johan Friderich Henckel efter Anne Beates far. Dermed var det slut med Anne Beate Henckels omskiftelige børnefødsler.

Nicolaj Diderichsen fortsatte ikke med at være ryttersoldat. Det kan skyldes, at lønnen som omtalt ovenfor ikke var stor nok til at forsørge en familie. Den 25. oktober 1759 fik han bor-

gerskab i Ribe og erklærede i den forbindelse, at han ville ernære sig som avlsbruger, dvs. drive landbrugsvirksomhed [9].

Anne Beate Henckel havde efterhånden fået så mange erfaringer med graviditeter og fødsler, at hun følte trang til at udnytte dem erhvervsmæssigt. I 1749 praktiserede hun uberettiget som jordemoder [2], men hun blev eksamineret som jordemoder af øvrigheden i Ribe senest i 1763. Den 11. marts 1768 blev Anne Beate Henckel beskikket som jordemoder i Ribe [10].

Indtil da havde en anden jordemoder ved navn Anna Maria Steuer haft eneret på betjeningen af Ribes barselskvinder. Der var utilfredshed med, at hun ikke som pålagt havde ansat en medhjælper. Derfor havde barselskvinderne siden 1763 haft tilladelse til at bruge Anne Beate Henckel i stedet, men de skulle i så fald betale 4 skilling i kompensation til Anna Maria Steuer. Med beskikkelsen af Anne Beate Henckel som jordemoder kunne barselskvinderne nu frit vælge hende uden at skulle betale kompensation til Anna Maria Steuer [10].

I 1786 købte Nicolaj Diderichsen et hus i Badstuegade i Ribe. Det er uvist, hvad han skulle bruge huset til, for han flyttede tilsyneladende ikke selv ind i det. Brugte han huset, når han trængte til en kort pause fra Anne Beate, eller blev det brugt til hyrdetimer med en hemmelig elskerinde? Den rigtige forklaring er formentlig mere kedsommelig. Nicolaj Diderichsen solgte huset den 12. januar 1799 for 234 rigsdaler [11].

Ved folketællingen i 1787 boede Anne Beate Henckel sammen med Nicolaj Diderichsen og datteren, Margrete Elisabeth Zimmermann, i et hus i Gråbrødregade i Ribe. Anne Beate var nu 76 år og må formodes at være ophørt med at føde både egne og andres børn. Nicolaj Diderichsen havde nedlagt sit landbrug og var i stedet blevet skomager. Man skulle tro, at det må have krævet en del omskoling. Han havde en skomagersvend, der boede i huset hos dem.

Hvis skarpsindige læsere nu synes, at en skomager ved navn Nicolaj Diderichsen virker bekendt, er det ganske rigtigt. Nicolaj Diderichsen er den skomager, som min tipoldefar, Nicolaj Diderichsen Bernbom, formodes at være blevet opkaldt efter (jf. kapitel 4 og 7).

Den 31. oktober 1791 sluttede Anne Beate Henckels begivenhedsrige liv med, at hun blev begravet fra Ribe Domkirke, mens to klokker ringede. Hun blev 80 år gammel. Det er anført i kirkebogen, at hun var jordemoder og Nicolaj Diderichsen skomagers kone.

Nicolaj Diderichsen var så meget yngre, at han levede videre i bedste velgående. Ved folketællingen i 1801 var han anført at være 70 år og var stadig aktiv som skomagermester med en skomagersvend, en læredreng og en tjenestepige. Derudover fungerede steddatteren, Margrete Elisabeth Zimmermann, som husholderske.

I 1801 var Nicolaj Diderichsen ejer af et hus, der betegnes som matrikelnr. 211. Det var sandsynligvis det hus, som Anne Beate Henckel havde købt i 1750. Der må have hørt noget jord til huset, for han betalte både brandskat og skat efter grundtakst. Huset var brandforsikret for 400 rigsdaler, hvilket tyder på, at der har været tale om et middelstort hus [12]. Matriklens nummer er i dag 269 [13], og adressen er Gråbrødregade 10 [14]. Det er dog ikke muligt at bese Anne Beate Henckels hus, idet huset på matriklen er opført i 1902 [14].

Det vides ikke hvor mange år derefter, Nicolaj Diderichsen fungerede som skomagermester. Hans karriere sluttede dog senest, da han døde i 1805 (begravet 27. februar 1805, Ribe Domsgn).

Der er skrevet mere om min "uægte" tip-3-oldefar, Valentin Friderich Zimmermann, i kapitel 14. Derefter mangler der at blive fortalt om Anne Beate Henckels "uægte" datter, Margrete Elisabeth Zimmermann, og om den mere ægte søn, Johan Friderich Henckel.

Margrete Elisabeth Zimmermann blev konfirmeret den 25. april 1756 (Ribe Domsogn). Hun er formentlig identisk med den "Liise Valentinsdatter Zimmermand", der var fadder den 31. oktober 1756, da Friderich Arent (jf. kapitel 18) fik en datter døbt (Sankt Katharine Sogn, Ribe).

Derefter gik Margrete Elisabeth Zimmermann og ventede og ventede i mange år på at blive gift, og da det omsider lykkedes, fortrød hun det hurtigt. Hun var 42 år, da hun blev gift den 21. januar 1782 (Ribe Domsogn) med Hans Klinge. Ægtemanden kaldes dog alle andre steder, jeg har set ham omtalt, for Rasmus Klinge eller Rasmus Pedersen Klinge, så derfor vil jeg i det følgende bruge navnet Rasmus.

Rasmus Klinge var ved vielsen enkemand og ca. 47 år. Han var fra Fyn og havde den 4. december 1766 fået borgerskab i Ribe som værtshusholder [9]. Den 25. september 1766 (Ribe Domsogn) var han blevet gift med en enke, Sidsel Nielsdatter. Hun var død i 1779 (begravet 26. januar, Ribe Domsogn), og ægteskabet var tilsyneladende barnløst.

Efter mindre end to års ægteskab fik Margrete Elisabeth Zimmermann den 12. december 1783 fra Danske Kancelli en bevilling til "i henseende til bord og seng" at leve separeret fra Rasmus Klinge [15]. Som begrundelse for separationsansøgningen anførte hun "at hun for omtrent 2 år siden er kommet i ægteskab med bemeldte hendes mand, men at de formedelst deres gemytters uoverensstemmelse har i den tid levet i bestandig kiv og strid og deres ægteskab været meget bedrøvelig og forargelig". Det lyder som om, at der er blevet kastet med porcelænet i det ægteskab.

Ved folketællingen i 1787 var Margrete Elisabeth Zimmermann flyttet hjem til sin mor og stedfar. Hun anføres at være "konens datter avlet førend ægteskab", så hendes "uægte" herkomst forfulgte hende gennem livet. Hun anføres fortsat at være gift, og det kan skyldes, at hun var separeret, men ikke fraskilt. Rasmus Klinge var ved samme folketælling værtshusholder i Præstegade i Ribe, og han var også registreret som gift.

Rasmus Klinge døde senere i 1787 (begravet 15. december 1787, Ribe Domsogn) i en alder af 53 år. Derfor nåede separationen formentlig ikke at blive til en skilsmisse. Monstro Margrete Elisabeth Zimmermann fulgte ham til graven med et sidste ukvemsord?

Ved folketællingen i 1801 var Margrete Elisabeth Zimmermann som nævnt ovenfor husholderske hos sin stedfar. Hun var nu anført at være ugift.

Margrete Elisabeth Zimmermann nåede at blive 82 år, inden hun døde den 15. februar 1822 (Ribe Domsogn). Det er noteret i kirkebogen, at hun var afdøde værtshusholder Klings enke, men også, at hun var afdøde Johan Friderichs søster. Når det sidste nævnes, gætter jeg på, at hun flyttede ind i halvbroderens hus efter stedfaderens død, og at hun efter broderens død i 1818 boede i huset sammen med hans enke. Enken døde ca. 3 uger før Margrete Elisabeth Zimmermann.

Johan Friderich Henckel blev konfirmeret i Ribe Domkirke den 10. april 1768. I kirkebogen betegnes han som Nicolaj Diderichsens søn. Senere i livet omtales sønnen også som Johan

Friderich Diderichsen eller Johan Friderich Nicolajsen efter faderen, og det giver lidt navneforvirring.

Det var muligvis udsigten til at overtage en bagerforretning, der fik Johan Friderich Henckel til at gifte sig med en bagerenke den 18. september 1777 (Ribe Domsogn). Bagerenken hed Mette Marie Hansdatter og var født i 1746 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død. Johan Friderich var 23 år ved vielsen, og Mette Marie var 30 år.

Mette Marie Hansdatters ægteskabelige erfaring var ret begrænset, idet hendes første ægteskab havde varet mindre end et år. Den 31. august 1775 (Ribe Domsogn) var hun blevet gift med Peder Povelsen, der var bager i Ribe. Han døde dog året efter (begravet 16. juli 1776, Ribe Domsogn).

Det er sandsynligt, at Johan Friderich Henckel har været udlært som bager inden vielsen, for den 4. december 1777 fik han borgerskab som bager i Ribe under efternavnet Didrichsen [9]. Jeg gætter næppe forkert, når jeg gætter på, at han overtog Peder Povelsens bageri.

Når man var bager, kunne det være praktisk selv at kunne dyrke noget af det korn, man skulle bruge i bageriet. Det er formentlig årsagen til, at Johan Friderich Henckel (forkortet til Johan Friderich H.) i 1778 var ejer eller lejer af to agre beregnet til udsæd takseret til 1 tønde og 2 skæpper hartkorn. En del af byens øvrige indbyggere disponerede dog på tilsvarende måde over en eller flere agre af Ribe Købstads jorder, selv om de ikke var bagere [16].

Mette Marie Hansdatter fik ingen børn i sine to ægteskaber. Ved folketællingen i 1787 boede ægteparret i Grydergade i Ribe. Johan Friderich Henckel havde specialiseret sig, for hans erhverv er angivet at være rugbrødsbager. I huset var en tjenestepige, en tjenestekarl, en lejer på fattigunderstøttelse og en indkvarteret sekondløjtnant fra det stedlige regiment.

I 1798 havde Johan Friderich fornøjelsen at være fadder, da min tipoldefar, Nicolaj Diderichsen Bernbom (jf. kapitel 4), blev døbt den 12. oktober. I den ene eksemplar af kirkebogen kaldes han for Johan Friderich Diderichsen og i det andet for Johan Friderich Nicolajsen. Nicolaj Diderichsen Bernboms mor var datter af Johan Friderich Diderichsens halvbror, Valentin Friderich Zimmermann (jf. kapitel 14), og disse familierelationer har kvalificeret Johan Friderich (vælg selv efternavnet!) til hvervet som fadder.

Ved næste folketælling i 1801 er Johan Friderich Diderichsen anført at være bager. Det er uvist, om han var begyndt at bage et bredere sortiment, eller om angivelsen af erhverv blot var blevet mindre detaljeret. Johan Friderich og Mette Marie havde nu en tjenestekarl og en plejedatter, Mette Sophie Friderica Nielsdatter, på 9 år. Plejedatteren tog de sig formentlig af mod betaling.

Efter faderens død i 1805 overtog Johan Friderich faderens ejendom (matrikelnr. 211). Herefter var Johan Friderich i perioden fra 1805 og indtil sin død noteret som ejer af matrikelnr. 211, 224 og 227 [12]. Matrikelnr. 224 har i dag nr. 335 og adressen Gråbrødregade 1. Matrikelnr. 227 har i dag nr. 336 og adressen Grydergade 11 [13, 14]. Huset i Grydergade 11 er fra Johan Friderichs tid, idet det er opført i 1799. Huset Gråbrødregade 1 er af nyere dato (opført 1933) [14].

Johan Friderich betalte ikke kun skat af sine ejendomme, men også af sin indkomst. I perioden 1809-1812 havde han en årlig indkomst på 150 rigsdaler, hvilket var en beskedent indkomst. Af den betalte han 2 rigsdaler i skat, og denne skatteprocent er der nok mange af nutidens danskere, der vil misunde ham. I 1813 var hans indkomst på 250 rigsdaler [17].

I 1809-1811 er hans erhverv angivet at være vognmand. I 1812 og 1813 er skatteydernes erhverv ikke anført [17]. Johan Friderich Henckel/Diderichsen har tilsyneladende ikke kunnet lide lugten i bageriet og har skiftet profession.

Det er ikke specielt overraskende, at Johan Friderich Diderichsen (som han kaldes i kirkebogen) døde den 3. november 1818 i Ribe Domsogn i en alder af 64 år. Det er derimod ret overraskende, at det er anført, at han var ”bosiddende dyrlæge i Ribe”. Jeg har ikke fundet tegn på, at der kan være tale om andre end den forhenværende rugbrødsbager og vognmand, og aldersangivelsen i kirkebogen passer da også perfekt på ham.

Det er derfor overvejende sandsynligt, at Johan Friderich Diderichsen har foretaget endnu et karrierespring. Fra 1773 eksisterede der en dyrlægeuddannelse i København [18]. Jeg tror dog ikke på, at Johan Friderich har været i København for at studere til dyrlæge. Dengang fandtes der selv lærte dyrlæger uden akademisk eksamen, og jeg formoder, at han har været sin egen læremester.

Johan Friderich Diderichsen nåede på sit dødsleje sammen med sin hustru at få oprettet et testamente dateret 3. november 1818 [19]. Det fremgår af testamentet, at den længst levende ægtefælle skulle beholde hele boet indtil sin død. Derefter skulle boet deles imellem Peder Christensen Dueholm, ”som har tjent os ærlig og tro i mange år”, og plejedatteren, Mette Sophie Friderica Nielsdatter, ”som har været hos os siden hendes fjerde år og er opdraget af os tillige”. Hensigten med denne beslutning er anført at være ”at bevise vor erkendtlighed mod Peder Christensen Dueholm og Mette Sophie Friderica Nielsdatter, som have stedse opført sig imod os til vor fornøjelse”. Moralen må være, at det kan betale sig at opføre sig ordentligt!

Mette Marie Hansdatter var ifølge kirkebogen 75 ¼ år gammel, da hun døde den 23. januar 1822 (Ribe Domsogn). Kirkebogen anfører, at hun var Johan Friderich Diderichsens enke. Plejedatteren nåede ikke at få glæde af testamentet, for hun døde inden Mette Marie Hansdatter. I stedet tilfaldt arven hendes efterlevende mand, og det har han næppe været ked af. Peder Christensen Dueholm levede i bedste velgående og fik sin arv [20].

Skifteprotokollen tilføjer flere mysterier til Johan Friderich Diderichsens erhvervskarriere, idet den anfører, at Mette Marie Hansdatter var enke efter afdøde skomager og avlsbruger Johan Friderich Diderichsen [20]. Hvis alle oplysningerne om ham er korrekte, har han været en alsidig og omstillingsparat herre, idet han har været både bager, vognmand, dyrlæge, skomager og landmand.

Litteraturliste

1. Danske Kancelli, Jyske Registre, 1721-1725, sag nr. 171, 1. september 1725, side 719
2. Otto Smith: ”Ribe borgere 1660-c. 1860”, ”Fra Ribe Amt”, udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt, 1928, side 105
3. Jørgen Green & Michael Green Schmidt: ”Slægtsforskerens ABC”, 2. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2007
4. J. C. W. Hirsch & K. Hirsch: ”Fortegnelse over danske og norske officerer med flere fra 1648-1814”, samlet og udarbejdet fra 1888-1907
5. De jysk-fynske styrkers domiciler, bind 1, Vestre Landsdelskommando, 1975
6. Det fynske Rytterdistrikt, Krigsretten, Justitsprotokol, 1738-1751, side 120 og 359

7. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1748-1769, folio 63-63b
8. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1748-1769, folio 82b
9. Ribe Rådstue, Borgerskabsprotokol, 1585-1809
10. Danske Kancelli, Jyske Tegnelser, 1766-1771, sag nr. 24, 11. marts 1768, folio 161
11. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1802-1814, folio 297-297b
12. Ribe Rådstue, Skatteligninger for købstadsskat, 1801-1818
13. Ribe Byfoged, Realregister, 1845-1957
14. Esbjerg Kommune, Ejerlav: Ribe Bygrunde, BBR-meddelelse
15. Danske Kancelli, Jyske Registre, 1781-1783, sag nr. 446, 12. december 1783, folio 733
16. Ribe Hospital, Diverse dokumenter, 1510-1792, Fortegnelse over Ribe Købstads jorder i december 1778
17. Ribe Rådstue, Mandtal til indkomstskat, 1809-1813
18. Niels K. Hermansen & Max Lobedanz: "Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole 1858-1958", Kandrup & Wunsch, København, 1958
19. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1814-1824, folio 139b-140, 145b-146 og 154
20. Ribe Byfoged, Skifteprotokol, 1814-1824, folio 301-301b

Kapitel 20. Altergang og andre forlystelser

Mine tip-4-oldeforældre

Søren Lauridsen & Kirsten Jensdatter

Søren Lauridsen (152):

Født: ca. 1681

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før ca. 1706

Død:

Begravet: 29. august 1756 i Skads Sogn (Ribe Amt)

Kirsten Jensdatter (153):

Født: ca. 1683

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før ca. 1706

Død:

Begravet: 2. februar 1753 i Skads Sogn

Søren Lauridsens efternavn ses også skrevet Lauritzen, Larsen og Laursen. Jeg har her moderniseret min tip-4-oldemors fornavn fra Kiersten til Kirsten. Deres omtrentlige fødselsår er baseret på aldersangivelsen i kirkebogen ved deres død.

Som omtalt i kapitel 24 må Søren Lauridsen antages at være søn af Laurids Mortensen og Maren Jensdatter, der boede i Skads. Kirsten Jensdatter var datter af Jens Nielsen og Kirsten Nielsdatter (jf. kapitel 25). Hun var formentlig født i Sadderup i Skads Sogn, hvor faderen var gårdfæster.

Den ældste kirkebog, der er bevaret fra Skads Sogn, starter i 1714. Søren Lauridsen og Kirsten Jensdatter fik mindst fire børn inden kirkebogens start. Disse børns omtrentlige fødselsår er beregnet på grundlag af aldersangivelsen ved deres død. Deres ældste barn, Jens Sørensen, blev født ca. 1706. Derfor må Søren Lauridsen og Kirsten Jensdatter formodes at være blevet gift inden da.

De efterfølgende børn var Laurids Sørensen (født ca. 1709), Villads Sørensen (født ca. 1711) og Maren Sørensdatter (født ca. 1711). Usikkerheden på aldersangivelserne i kirkebøgerne er sædvanligvis så stor, at det er tvivlsomt, om Villads og Maren var tvillinger.

Yderligere fem børn blev født i Skads Sogn efter kirkebogens start. Kirsten Sørensdatter blev født den 12. marts 1716. Derefter fulgte Hans Sørensen (født 27. november 1718), min tip-3-oldefar, Niels Sørensen (født 14. september 1721), Anne Sørensdatter (født 10. december 1723, død 2. juni 1725) og endnu en Anne Sørensdatter (født 18. marts 1726). I kirkebogen er kun faderens navn anført, men det fremgår af skiftet efter Kirsten Jensdatter [1], at hun var mor til alle ovennævnte børn.

Ved kopskattemandtallet i 1700 var Søren Lauridsen ikke anført blandt bønderne i Skads By [2]. Den 6. juli 1706 blev Søren Lauridsen sammen med en række andre fæstebønder under

Krogsgård Gods stævnet ved herredstinget pga. gæld til godsejeren [3]. I modsætning til de fleste andre bønder blev han ikke stævnet for gæld af ældre dato. Det tyder på, at Søren Lauridsen har fæstet gården omkring 1705, evt. i forbindelse med, at han blev gift med Kirsten Jensdatter. Han har ikke overtaget en gård efter sin far, for Laurids Mortensen var på samme tid fæster af en anden gård i Skads By [3].

I 1710-1711 skulle der betales skat af tjenestefolkenes løn. Søren Lauridsen havde både en tjenestepige og en tjenestedreng. Han skulle betale en sjettedel af deres løn i skat, hvilket svarede til 3 mark pr. halvår [4].

Søren Lauridsen var fæstebonde på en halvgård i Skads By [1]. Gården har i dag matrikelnr. 3a i Skads ejerlav, og adressen er Solbjergvej 64 [5, 6]. I dag er den ældste bygning på matriklen fra 1930 [6], så der er ingen grund til at besøge Solbjergvej i håb om at se rester af min tip-4-oldefars gård.

Søren Lauridsen deltog i lokalpolitik, før ordet lokalpolitik eksisterede. Den 15. juni 1723 mødte han op på Skads Herredsting i spidsen for en mindre delegation af bymænd fra Skads. De medbragte en vide, dvs. landsbyvedtægt, der var vedtaget på bystævnet i Skads den 29. maj 1723. Delegationen fik landsbyvedtægten tinglæst og protokolleret, så der ikke var tvivl om dens gyldighed [7].

Det var dengang normalt, at der var bystævner (bylav) med tilhørende vedtægter i landsbyerne. Når der var behov for en landsbyvedtægt, skyldtes det, at der var en høj grad af fællesdrift af jorden, og at landsbyerne havde fællesarealer til græsning m.m. De såkaldte bymænd, der deltog i bystævnerne, var sædvanligvis kun landsbyens gårdmænd. Demokratiet var ikke udbredt til husmænd, kvinder og tjenestefolk, dog havde gårdmandsenker ofte ret til at deltage [8, 9].

Landsbyvedtægten for Skads indeholdt 19 punkter [7]. For samtlige punkter var der fastsat en bødestraf for at overtræde reglerne. Der var udpeget to pantemænd, der skulle inddrive bøderne. Bymændene skulle møde til bystævne hver søndag efter gudstjenesten. Hvis de udeblev, fik de en bøde på 1 skilling. Beslutninger blev truffet med simpelt stemmeflertal.

Ifølge vedtægten skulle bymændene under mødet ”holde sig fra al skælden, banden og gudsførtørnelse”. Hvis de ikke gjorde det, blev det anset for en helligdagsbrøde, der kostede 3 mark i bøde. Landsbyens fattige har givetvis håbet på, at der undslap bymændene et bandeord med jævne mellemrum, for det fremgik af vedtægten, at de fattige skulle have halvdelen af sidstnævnte bøde og landsbyen den anden halvdel.

Vedtægtens bestemmelser handlede ellers om jordens drift, græsning af husdyr og forholdsregler mod skader på de dyrkede arealer. Eksempelvis måtte såning af byg og boghvede først foregå efter fælles beslutning på bystævnet, alle skulle påbegynde høslættet på engene på den samme dag, og der skulle vedtages en høstdag, hvor alle skulle begynde at høste. Der var endvidere regler for, hvordan lyngslagning og tørvegravning måtte foretages på det fælles hedeareal.

Punkt 11 i vedtægten fastslog, at ingen af bymændene måtte have flere køer på græsning på det fælles græsningsareal end 6 til hver helgård. Hvis man ikke udnyttede sin kvote, var det tilladt at udleje græsningsretten til andre, fortrinsvis andre bymænd. Gårdmændene havde pligt til at lade landsbyens hyrde passe de græssende husdyr. Gårdmændene skulle dog sørge

I Skads Kirke passede Søren Lauridsen og Kirsten Jensdatter omhyggeligt deres altergang (foto: 2014)

for at udslå dyrene, dvs. føre dem ud af stalden til græsning, i rette tid, for ellers fik de en bøde på 4 skilling.

Landsbyens led, låger og diger skulle være bragt i orden inden 1. maj og derefter løbende repareres og vedligeholdes. Det var vigtigt både for at undgå, at husdyr stak af, og for at undgå, at husdyr slap ind på markerne og gjorde skader på afgrøderne. Såvel landsbyens beboere som fremmede vejfarende ville få en bøde på 2 skilling, hvis de glemte at lukke et af byens led efter sig. For at forhindre byens svin i at gøre skade ved at rode op i agerjorden, skulle alle svin krøges, dvs. have anbragt en krog af jerntråd i trynen. Hvis man undlod denne dyremis-handling, kostede det 4 skilling pr. svin i bøde.

Hverdagen i Skads har tilsyneladende været præget af konstante bødetrusler. Bøderne var dog ikke kun til skade for gårdmændene. Mange steder blev en stor del af bøderne brugt til selskabelige sammenkomster for bønderne [9]. Det afsløres dog ikke i vedtægten for Skads, om bødekassen også der blev brugt på fester, så det er uvist, hvor sjovt Søren Lauridsen har haft det.

En stor del af den viden, jeg har om Søren Lauridsens og Kirsten Jensdatters liv, stammer fra deres deltagelse i kirkelige handlinger. Den 1. august 1714 blev "Søren Lauridsens hustru" fra Skads for første gang registreret i kirkebogen som fadder ved en barnedåb. I de efterfølgende år optrådte Søren Lauridsen og "Søren Lauridsens hustru" jævnligt som fadder i Skads Sogn.

En anden kirkelig forlystelse var deltagelse i altergang (kommunion). Deltagelsen var dog ikke helt frivillig. Det var påbudt, at alle konfirmerede skulle gå til alters mindst én gang årligt [8]. For at kunne kontrollere dette førte præsterne lister over altergangsgæster. Søren Lauridsen og hustru havde ikke problemer med at leve op til mindstekravet. Det fremgår af

kommunionsbogen [10], at de i perioden 1748-1752 gik til alters to gange om året, og at de oftest var i selskab med et eller flere af deres børn.

I 1753 figurerede Søren Lauridsen i kommunionsbogen uden hustru. Det havde den naturlige forklaring, at Kirsten Jensdatter var død i starten af 1753 (begravet 2. februar 1753). Det fremgår af kirkebogen, at hun blev 70 år.

Der blev afholdt skifte efter Kirsten Jensdatter den 28. juli 1753 [1]. Søren Lauridsen var på det tidspunkt ca. 72 år. Det fremgår af skiftet, at han på grund af alderdom og affældighed ønskede at overlade sin fæstegård til den yngste datter, Anne Sørensdatter, der en uge forinden var blevet trolovet med Niels Pedersen (jf. nedenfor). Derfor omhandlede skiftet børnenes arv efter både moderen og faderen.

Ved skiftet var alle otte børn til stede, og de afklarede bodelingen i fred og fordragelighed. Seks af børnene erklærede, at de var fornøjede med det, de tidligere havde fået af forældrene. Anne Sørensdatter fik sin del af arven ved at overtage gården.

Datteren, Kirsten Sørensdatter, der var blevet gift et par måneder tidligere (jf. nedenfor), havde hjulpet til hjemme hos forældrene i hele sin ungdom og havde ikke fået nogen medgift. Derfor var samtlige arvinger enige om, at Kirsten Sørensdatter skulle have tildelt 40 sletdaler i rede penge samt en af gårdens kvier. I dag er der næppe mange unge kvinder, der drømmer om at få en kvie i medgift.

Kirsten Sørensdatter må kort tid efter skiftet have fået sine penge og sin kvie, for den 10. oktober 1753 gav hun sammen med seks af sine søskende et arveafkald [11]. I arveafkaldet bekendtgjorde de, at de havde fået al den arv, de kunne tilkomme, af deres fædrene og mødrene arv med undtagelse af deres faders klæder. Arveafkaldet præciserede også, at de ikke havde yderligere krav til deres "kiære fader" eller til deres svoger Niels Pedersen. Når Niels Pedersen nævnes i arveafkaldet, skyldes det, at han som ægteemand til Anne Sørensdatter skulle overtage gården.

Det må antages, at Søren Lauridsen derefter har boet på aftægt hos Anne Sørensdatter og Niels Pedersen. Selv om Søren Lauridsen var gammel og affældig, passede han sin altergang næsten til sin død. Den 23. maj 1756 var han til alters for sidste gang [10], og den 29. august 1756 blev han begravet i en alder af 75 år. Dengang var genbrugstøj i høj kurs, idet brugbart tøj ikke blev kasseret. Efter Søren Lauridsens død har arvingerne formentlig omhyggeligt delt hans efterladte klæder i otte lige store portioner.

Otte af Søren Lauridsens og Kirsten Jensdatters ni børn blev voksne og fik lov til at opleve ægteskabets glæder og udfordringer. Der er fortalt om min tip-3-oldefar, Niels Sørensen, i kapitel 15. Her bliver der fortalt om hans syv søskende.

Den ældste søn, Jens Sørensen, kan ikke have været meget over 20 år, da han den 12. maj 1726 blev gift med Maren Nielsdatter i Skads Kirke. Maren Nielsdatter var ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død født i ca. 1698, dvs. hun var ca. 28 år ved vielsen. Det fremgår af kirkebogen, at Maren Nielsdatter var fra Oksvang i Skads Sogn.

Inden vielsen var Maren Nielsdatter af Oksvang flere gange fadder ved dåb i Skads Sogn. I den forbindelse omtales hun som datter af Niels Sørensen eller Niels Skrædder. Niels Sørensen var gift med Ellen Mortensdatter. Efter vielsen bosatte Jens Sørensen og Maren Nielsdat-

ter sig på en fæstegård i Oksvang. Det er nærliggende at gætte på, at Jens Sørensen havde overtaget gården efter Maren Nielsdatters far.

Jens Sørensens gård var en middelstor gård takseret til 4 tønder, 2 skæpper, 2 fjerdingkar og 1 ½ album hartkorn. Bygningerne bestod af 12 fag stuehus med loft over de 6 fag, 9 fag ladehus, et vestre hus på 8 fag og et mindre hus [12]. Senere angives gården at bestå af i alt 36 fag hus [13].

Jens Sørensen opnåede at blive far til i alt 16 børn, der alle blev født i Oksvang i Skads Sogn. Maren Nielsdatter lagde dog kun krop til syv af fødslerne. Niels Jensen (født 25. april 1727) blev efterfulgt af Ellen Jensdatter (født 26. januar 1729), Søren Jensen (født 23. april 1731) og Kirsten Jensdatter (født 10. maj 1733).

Dermed havde alle fire bedsteforældre fået et barn opkaldt efter sig, så nu var det oldeforældrenes tur. Morten Jensen blev født den 4. januar 1736, men døde den 29. juni samme år. Det gik ikke meget bedre med den næste Morten Jensen, der blev født den 13. juni 1737 og døde den 26. februar 1739.

Det hjalp ikke at undlade brugen af navnet Morten, for det gik helt galt med næste barn, Jens Jensen. Han blev født den 17. februar 1740. Maren Nielsdatter overlevede ikke fødslen, men døde den 19. februar 1740 i en alder af 41 år. Den lille Jens fik et kort liv, idet han døde den 11. april 1740.

Det fredsommelige skifte efter Kirsten Jensdatter (jf. ovenfor) giver indtryk af, at de otte børn havde gode indbyrdes familierelationer. Det bekræftes af, at børnene i høj grad brugte hinanden som faddere. Blandt fadderne for Jens Sørensens første syv børn var hans søskende Laurids Sørensen, Villads Sørensen, Maren Sørensdatter og Kirsten Sørensdatter. Ved de efterfølgende ni børns dåb blev endvidere brugt Niels Sørensen og Anne Sørensdatter, så det var kun Hans Sørensen, der ikke blev inddraget i familiefællesskabet.

Inden Jens Sørensens seneste ni børn kan komme ind i historien, skal vi have Jens Sørensen gift igen. Inden det kan ske, skal der have været afholdt skifte efter Maren Nielsdatter, så det starter vi med [12]. Skifteforvalteren indfandt sig på Jens Sørensens gård i Oksvang den 4. april 1740. Jens Sørensens brødre, Laurids og Villads, var til stede som formyndere for de to yngste børn.

Boopgørelsen viste et beskedent overskud på 13 rigsdaler, 4 mark og 8 skilling. Jens Sørensen gav frivilligt afkald på sin arveandel, som han ønskede delt mellem de to sønner, der derfor hver fik 6 rigsdaler, 5 mark og 4 skilling. Det ser ud som om, at døtrene blev snydt. I stedet for en arv i rede penge fik de dog deres afdøde mors klæder til deling samt lovning på en forsvarlig seng og kiste, når de flyttede hjemmefra. Denne løsning erklærede døtrenes formyndere sig tilfredse med, så også dette skifte blev afsluttet i fred og fordragelighed.

Nu var der gjort rent bord, og så kunne Jens Sørensen gifte sig igen. Den 15. februar 1741 blev han gift i Jerne Sogn (Ribe Amt) med Kirsten fra Veldbæk. I kirkebogen angives hun ved vielsen at hedde Lauridsdatter til efternavn, men senere kaldes hun for Kirsten Nielsdatter. Navneforvirringen skyldes formentlig, at hun var datter af Niels Lauridsen, dvs. det korrekte efternavn må være Nielsdatter.

Kirsten Nielsdatter var født den 8. marts 1716 (Jerne Sogn), dvs. hun var 24 år ved vielsen. Ved skiftet efter moderen, Kirsten Christensdatter i Veldbæk, den 27. marts 1730, var den 14-årige Kirsten hjemmeboende [14]. Der er næppe tvivl om, at det var denne Kirsten, Jens Sø-

rensen blev gift med, for både Niels Lauridsen fra Veldbæk og hans søn, Niels, blev senere brugt som faddere af Jens Sørensen og Kirsten Nielsdatter. Endvidere omtales Niels Nielsen i Veldbæk som Jens Sørensens svoger [13].

Med en ung hustru på gården i Oksvang var der grundlag for en væsentlig forøgelse af Jens Sørensens børneflokk. Læseren slipper ikke for at få navnene på de ni børn, han fik med Kirsten Nielsdatter. Helt traditionelt blev første barn, Maren Jensdatter (født 13. februar 1742) opkaldt efter Jens Sørensens afdøde hustru. Efterfølgende kom Laust Jensen (født 25. januar 1744), Else Jensdatter (døbt 17. juli 1746), Niels Jensen (født 13. oktober 1748, begravet 1. december 1748), Niels Jensen (født 22. december 1749), Anne Jensdatter (født 9. juni 1752), Jens Jensen (født 10. maj 1755), Kirsten Jensdatter (født 16. juni 1758, begravet 10. juni 1759) og Søren Jensen (født 27. februar 1761, begravet 27. marts 1763).

I 1772 var Jens Sørensen ca. 66 år. Han og Kirsten Nielsdatter ønskede på grund af alderdom at overdrage fæstet af deres gård til deres yngste søn, Jens Jensen. Derfor begærede Jens Sørensen, at der blev afholdt skifte og bodeling. Skiftet blev påbegyndt den 24. juni 1772 [13]. Arvingerne var en datter og en afdød søns fem børn fra første ægteskab og seks børn fra andet ægteskab.

Skiftet var langvarigt, idet det først blev afsluttet den 19. maj 1773. I boet var der værdier takseret til i alt 173 rigsdaler, 2 mark og 6 skilling. Jens Sørensen har ikke været fattig, for der var både et sølvbæger og to sølvskeer blandt indboet. Jens Sørensens gode økonomi fremgår også af, at han havde udlånt et stort pengebeløb (66 rigsdaler og 4 mark) til sin svoger, Niels Nielsen fra Veldbæk. Jens Sørensen må ved denne långivning enten have været godgørende eller naiv. Det blev tilkendegivet ved skiftet, at det var usikkert, om lånet ville blive tilbagebetalt, da Niels Nielsens økonomiske omstændigheder var dårlige. Derfor blev tilgodehavendet ikke medregnet i boets formue.

Der var også fordringer i boet. Sønnen, Niels Jensen, og datteren, Anne Jensdatter, havde begge tjent hos forældrene i fem år uden løn. Derfor fordrede Niels 33 rigsdaler og 2 mark og Anne 30 rigsdaler. Dette tilgodehavende blev accepteret af forældrene. Fem af børnene var blevet tilgodeset, da de flyttede hjemmefra, og derfor gav de afkald på yderligere arv.

Boets gæld var primært relateret til mangler ved gårdens bygninger og besætning. Boopgørelsen endte med et overskud på 71 rigsdaler, 4 mark og 6 skilling. Den ene halvdel tilfaldt forældrene, men blev overdraget til sønnen, Jens Jensen, fordi han skulle overtage gården og til gengæld have forældrene på aftægt. Den anden halvdel blev delt mellem de tre ugifte børn, Jens, Niels og Anne, idet sønnerne i overensstemmelse med datidens arveregler fik dobbelt så meget som datteren.

Man kan undre sig over, at det var den kun 18-årige søn, Jens, der skulle overtage gården, og ikke den fem år ældre søn, Niels. Det må antages, at enten forældrene eller godsejeren har anset Niels for at være mindre egnet til at overtage fæstet. Det kan dog ikke afvises, at Niels Jensen ikke har ønsket at overtage gården, men har villet vente på et bedre tilbud.

Aftægtskontrakten mellem Jens Sørensen og Jens Jensen blev underskrevet den 10. juni 1774 [13]. Den indebar bl.a., at Jens Sørensen og hustru skulle have 6 fag hus til aftægtsbolig, lidt havejord, 20 læs tørv pr. år, en malkeko, fire får, en mindre andel af stedets kornhøst og 1 rigsdaler i penge om året til indkøb af salt m.m. Salt var en af de få fornødenheder, man ikke var selvforsynende med. Derudover skulle sønnen transportere deres korn til og fra mølle og

dem selv til og fra kirke. Endelig skulle sønnen sørge for, at de fik en standsmæssig begravelse.

Den fik Jens Sørensen brug for ca. 3 1/2 år senere. Han blev begravet den 28. december 1777 (Skads Sogn). Kirkebogen anfører, at han blev 71 år. Kirsten Nielsdatter kunne indkøbe salt og nyde aftægtslivets øvrige glæder i ca. 9 år derefter. Hun var 70 år, da hun døde (begravet 28. januar 1787, Skads Sogn).

Laurids Sørensen blev udsat for flere varianter af sit fornavn, idet han også blev kaldt for Laurs, Laust eller Lars. Han flyttede i en ung alder fra Skads til nabosognet Tjæreborg (Ribe Amt). Det fremgår af skifteprotokollens kopi af fæstebrevet [15], at Laurids Sørensen den 19. september 1728 fæstede en gård i Tjæreborg på 2 tønder, 4 skæpper og 1 album hartkorn. Han betalte 16 rigsdaler i indfæstning.

Laurids Sørensen var ca. 19 år, da han fæstede gården. En gårdmand havde brug for en gårdkone, så det er sandsynligt, at Laurids Sørensen er blevet gift relativt kort tid efter, at han overtog gården. Da Tjæreborg Sogns kirkebog først starter i 1736, har hans vielse ikke kunnet findes i kirkebogen. I 1733 var han med sikkerhed gift, idet "Laust Sørensens hustru af Tjæreborg" bar barnet, da storebror, Jens Sørensen, fik en datter døbt.

Det vides fra to skifter [15, 16], at Laurids Sørensens hustru hed Karen Frandsdatter. Hun var født i ca. 1712 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død. Ægteparret havde kun ét barn, sønnen Søren Lauridsen, der i 1773 blev angivet at være 40 år [16], dvs. han må være født i ca. 1733. Derfor kan hans fødsel ikke findes i kirkebogen.

Søren Lauridsens konfirmation har heller ikke kunnet findes i Tjæreborgs kirkebog. Det skyldes sandsynligvis, at han ikke har kunnet blive konfirmeret, fordi han var evnesvag. I skifterne efter forældrene anføres det, at han pga. en medfødt svaghed ikke kunne tale eller gøre rede for sig [16], og at han var dum og ikke ved fornuftens brug [15].

Laurids Sørensen vedligeholdt forbindelsen til familien i Skads. Han var fadder ved dåb hos Jens Sørensen i 1736 og 1742 og hos søsteren, Maren Sørensdatter, i 1745. Hans hustru var fadder hos Jens Sørensen i 1733 og 1737 og hos Maren Sørensdatter i 1740.

Størstedelen af den viden, jeg har om Laurids Sørensen, stammer fra skiftet efter hans død [16]. Han blev begravet den 7. februar 1773 (Tjæreborg Sogn). I kirkebogen kaldes han for "Lars Sørensen", og han angives at have været 64 år ved sin død.

Skiftet blev påbegyndt den 4. marts 1773 og afsluttet den 29. april 1773. Som tidligere omtalt blev min tip-3-oldefar, Niels Sørensen, beskikket som værge for den evnesvage søn (jf. kapitel 15). Sognepræsten, Lauge Sidelmann, var lavværge for enken, Karen Frandsdatter, og var dermed hendes rådgiver i skiftesagen.

Skiftet efterlader det indtryk, at Laurids Sørensen havde været en dygtig landmand med orden i tingene. Når en fæstebonde døde, skulle gårdens bygninger efterses for fejl og mangler, og de takserede udgifter til reparation skulle indgå som udgift i boopgørelsen. Der blev normalt fundet mange ting, der skulle udbedres. Det var således helt usædvanligt, at det ved eftersynet af Laurids Sørensens gård blev konstateret, at bygningerne var i god og upåklagelig stand. Det gjorde tilsyneladende indtryk på skifteforvalteren, for han skrev i skifteprotokollen, at man måtte ønske, at enhver beboer ville istandsætte og vedligeholde sin gård lige så omhyggeligt som den afdøde.

Når gården var i eksemplarisk stand, skyldtes det formentlig, at Laurids Sørensen's økonomi var særdeles god. Da gården var relativt lille, må den gode økonomi have haft sammenhæng med, at gården har været veldrevet. Det har også hjulpet på økonomien, at han ikke har haft en stor børneflokk, der har skullet forsørges. Boopgørelsen endte med et stort overskud på 939 rigsdaler, 4 mark og 1 skilling, der skulle deles mellem enken og sønnen.

En del af overskuddet var dog tilgodehavender. Laurids Sørensen havde ydet både store og små lån til en række privatpersoner. Det fremgår ikke, om der var tale om hjælpsomhed eller udlånsforretning. Pastor Sidelmann var i en tvivlsom dobbeltrolle, idet han både var rådgiver for enken og var en af boets største skyldnere. Sognepræsten havde en gæld til Laurids Sørensen på 140 rigsdaler, så man kan få den upassende tanke, at præsten havde hemmelige laster, der skulle finansieres.

Boopgørelsen afslører et hjem, der var velforsynet med indbo. Eksempelvis kan nævnes, at der var et stueur, to læderstole og hele seks kister. Laurids Sørensen har tilsyneladende suppleret landbruget med lidt fiskeri i det nærliggende hav, for der var fiskeredskeer i boet. Det afsløres ikke, om Laurids Sørensen havde været velklædt i nyeste 1770'er-mode, for hans klæder blev ikke registreret, da enken på forhånd overlod dem til sønnen.

Karen Frandsdatter erklærede, at hun ville overtage sin afdøde mands fæste. Hun lovede at holde gården og dens avling i god og forsvarlig stand, således som den forhen var holdt. Det løfte fik hun dog svært ved at leve op til.

Der gik herefter ca. 10 år, før Karen Frandsdatter døde. Hun blev begravet den 6. september 1782 (Tjæreborg Sogn). Kirkebogen anfører, at hun var Lars Sørensen's enke, og at hun blev 70 år. Skifteforretningen efter hendes død blev påbegyndt den 3. september 1782 [15]. Det anføres i skiftet, at hun var død samme dag. Der måtte afholdes flere møder, før skiftet kunne afsluttes den 22. oktober 1783.

Efter Karen Frandsdatters død var der ingen til at tage ansvaret for gårdens drift, da sønnen, Søren Lauridsen, ikke var i stand til det. Derfor havde godsejeren travlt med at få udpeget en ansvarlig. Det daglige ansvar for driften blev midlertidigt overdraget til tjenestekarlen, Søren Nielsen. Han var nevø til Laurids Sørensen, idet han var søn af Anne Sørensdatter og Niels Pedersen (jf. nedenfor). En datter af Karen Frandsdatters bror, dvs. en niece, var tjenestepige. Begge tjenestefolk havde løn til gode i boet.

Pastor Sidelmann deltog i skifteforretningen, da han som lavværge for enken havde kendskab til boets økonomiske forhold. Præsten havde ikke fået styr på sin egen økonomi, for han havde fortsat gæld til boet. Gælden var dog nedbragt til 60 rigsdaler, 2 mark og 12 skilling. Pastor Sidelmann fik en kærkommen indtægt på 3 rigsdaler, 3 mark og 4 skilling ved at holde ligprædikenen over den afdøde.

Det fremgår af skiftet, at gården bestod af et stuehus på 6 fag med 9 fag udhus til kreaturer og en vinkelbygning på 2 fag, et vestre hus på 10 fag indrettet til vognhus og stald og et østre hus på 5 fag til ovnhus og bryghus. Bygningerne var ikke længere i perfekt stand, for de nødvendige reparationsudgifter blev vurderet til 47 rigsdaler. Der var også mangler i gårdens besætning og redskaber, bl.a. manglede der 2 ¼ hest. Det giver anledning til at overveje, hvordan man kunne anskaffe ¼ hest.

Økonomien var blevet væsentligt forringet i de år, Karen Frandsdatter havde stået for gårdens drift. Overskuddet i boet var reduceret til 111 rigsdaler, 1 mark og 14 ½ skilling, hvoraf

hovedparten var usikre tilgodehavender. Dette overskud tilfaldt Søren Lauridsen som eneste arving.

Der savnes viden om Søren Lauridsens videre skæbne. Han må formodes at have været tvunget til at flytte fra gården efter skiftets afslutning. Man må håbe, at nogen har taget sig af ham i en tid, hvor socialforsorg var et ukendt begreb. Han kan tænkes at være den Søren Larsen, der blev begravet i Tjæreborg Sogn den 5. oktober 1798. Aldersangivelsen på 66 år passer på Laurids Sørensens søn.

Villads Sørensen var i 1733 fadder ved en dåb hos broderen, Jens Sørensen, og i 1737 fadder hos søsteren, Maren Sørensdatter. I begge tilfælde var hans bopæl angivet at være Skads, så han har muligvis hjulpet til hjemme hos sin far.

I 1739 blev han den 27. april viet i Tjæreborg Sogn til Margrethe Lauridsdatter. Han var ca. 28 år, og hun var ca. 49 år, idet hun var født i ca. 1690 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død. Villads Sørensen har muligvis følt sig tiltrukket af modne kvinder, men han har nok også været tiltrukket af den gård, som sandsynligvis fulgte med ægteskabet.

Margrethe Lauridsdatter må antages at have været enke, selv om jeg ikke har dokumentation for hendes tidligere ægteskab. Min antagelse skyldes, at Villads Sørensens steddatter døde i 1746 (begravet 1. maj 1746, Tjæreborg Sogn), og at han havde en stedsøn ved navn Laurids/Lars Gierlevsen [17]. Denne stedsøn var født i 1725-1726 ifølge aldersangivelserne ved folketællingerne i 1787 og 1801 og ved hans død (begravet 18. december 1808, Tjæreborg Sogn).

Efter vielsen blev Villads Sørensen fæstebonde på en gård i Tjæreborg Sogn. Jeg formoder, at Margrethe Lauridsdatter havde beboet denne gård inden vielsen. Villads Sørensen blev senere kaldt for Villads Sørensen Nygaard [18], hvilket formentlig var for at skelne ham fra hans fætter ved navn Villads Sørensen (jf. kapitel 24), der også boede i Tjæreborg. Det er overvejende sandsynligt, at tilnavnet Nygaard skyldtes, at han var fæster på en gård, der blev kaldt for Nygaard. Villads Sørensen havde fæstet halvparten af gården, som havde et jordtilliggende på 3 tønder, 1 skæppe og 1 fjerdingkar hartkorn [17], dvs. et middelstort landbrug.

Villads Sørensen sørgede for, at Margrethe Lauridsdatter kunne holde varmen i vintermånederne. Det klarede han ved at fyre med mosetørv. I Ravnsø Mose kunne områdets bønder mod betaling få lov til at grave klyne (mosetørv), og det var et tilløbsstykke. I 1741 fik Villads Sørensen tildelt 2 skar klynejord [19]. Et skar (skår) var en stribe på et skårs bredde, dvs. 3 alen (= 188,25 cm). Samme år fik pastor Sidelmann 6 skar, så det er tænkeligt, at de pastoriserede tørv blev købt på kredit. Regnskaberne viser, at Villads Sørensen også havde klynejord i Ravnsø Mose i 1742 og 1747 [19].

I betragtning af Margrethe Lauridsdatters alder er det ikke overraskende, at Villads Sørensen ikke fik børn. I stedet servicerede han sine nevøer og niecer. Som nævnt ovenfor var han i 1740 formynder for et af Jens Sørensens børn ved skiftet efter Maren Nielsdatter. I 1740 og 1748 var han fadder ved dåb hos Maren Sørensdatter, og hans hustru var i 1742 fadder hos både Jens Sørensen og Maren Sørensdatter.

I 1753 overdrog Villads Sørensen med sin hustrus samtykke og godsejerens tilladelse $\frac{2}{3}$ af gården til sin stedsøn, Laurids Gierlevsen [17]. Det bevirkede, at stedsønnen kunne gifte sig samme år. Den resterende tredjedel beholdt Villads Sørensen og Margrethe Lauridsdatter.

Der var tale om nedtrapning i en tidlig alder, for på det tidspunkt var Villads Sørensen kun ca. 42 år. Det er dog sandsynligt, at hans aldrende hustru har haft behov for færre udfordringer i dagligdagen.

Margrethe Lauridsdatters helbred kan ikke have været specielt skrantede, for hun blev 82 år gammel. Den 20. december 1772 blev Villads Nygaards hustru begravet (Tjæreborg Sogn). Hvis jeg har tydet pastor Sidelmanns håndskrift korrekt, kaldes hustruen fejlagtigt for Malene Lauridsdatter. Jeg er dog usikker, for pastor Sidelmanns håndskrift var lige så dårlig som hans økonomi.

Villads Sørensen følte sig så ung, at han havde mod på endnu et ægteskab. Han var ca. 64 år, da han den 28. oktober 1775 blev gift med enken Ane Nielsdatter (Tjæreborg Sogn). Det er ikke lykkedes mig at finde oplysninger om Ane Nielsdatters alder eller fortid. Det vides derfor ikke, om Villads Sørensen havde held til at få sig en kone af en yngre aldersklasse.

Ægteskabet kom kun til at vare i ca. to år. Villads Sørensen blev begravet den 26. december 1777 (Tjæreborg Sogn). Kirkebogen anfører, at han blev 66 år. Der blev afholdt skifte efter ham den 17. januar 1778 [18]. Da han ikke havde børn, var det hans søskende, der skulle arve ham. Tre af disse var døde, og derfor var deres børn arvinger. Det blev ingen af arvingerne dog rige af.

Det fremgår af skiftet, at gårdens bygninger bestod af 5 fag til beboelse og 12 fag til lade og stald. Bygningerne var i ringe stand, så der skulle afsættes ca. 45 rigsdaler til istandsættelse. Gårdens kreaturer bestod af tre køer, hvoraf de to var gamle, en kalv og to ganske ringe får. Gårdens indbo var beskedent, og en stor del af de registrerede ejendele blev betegnet som gamle. Det fremgår, at Villads Sørensen havde to gamle salmebøger og en bønnebog at forlyste sig med.

Det kommer næppe bag på læseren, når jeg fortæller, at pastor Sidelmann havde en gæld til boet på 33 rigsdaler og 2 mark. Man kan få en mistanke om, at sognepræsten havde lånt penge af alle sine sognebørn. Alt i alt var der i boet et beskedent overskud på 36 rigsdaler, 5 mark og 4 skilling, hvoraf enken, Ane Nielsdatter, skulle have halvdelen, og resten skulle deles mellem søskende og søskendebørn. Det betød, at de nulevende brødre hver fik 3 rigsdaler, 2 mark og 1 9/11 skilling, og at de nulevende søstre hver fik halvdelen.

Ane Nielsdatters videre skæbne kendes ikke. I Tjæreborg Sogn var der flere ved navn Ane Nielsdatter, der blev gift i de efterfølgende år. Det har ikke været muligt at afklare, om en af dem var Villads Sørensens enke.

Maren Sørensdatte var ca. 25 år, da hun den 21. juni 1736 blev trolovet (Skads Sogn) med Christen Christensen fra Skads. Det er formentlig en forglemmelse, at vielsen ikke er blevet anført i kirkebogen. Der er næppe tvivl om, at de blev gift, for de fik 11 fælles børn fordelt over 22 år. Christen Christensen var 32 år ved trolovelsen, idet han ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død var født i februar 1704.

Ægteparret bosatte sig i Skads, hvor Christen Christensen var fæstebonde på en middelstor gård [20]. Alle deres børn blev født i Skads. Deres første barn, Christen Christensen, blev født den 7. august 1737. Han blev efterfulgt af Søren Christensen (født 31. oktober 1738), Jens Christensen (født 30. juli 1740, begravet 25. juni 1741), endnu en Jens Christensen (født 21. marts 1742), Kirsten Christensdatter (født 2. marts 1744), Laust Christensen (født 5. de-

cember 1745, begravet 20. marts 1748), Bole Christensdatter (født 24. februar 1748), Hans Christensen (født 10. maj 1750), Anne Christensdatter (født 22. marts 1752), endnu en Laust Christensen (født 22. maj 1755) og Villads Christensen (født 12. november 1759, begravet 25. november 1759).

Det krævede en del faddere at få så mange børn døbt. Maren Sørensdatters søskende stillede dog villigt op. Alle søskende opnåede at blive fadder én eller flere gange med undtagelse af Hans Sørensen. Maren Sørensdatter og Christen Christensen gjorde gengæld ved at være faddere hos flere af Marens søskende.

Otte af børnene overlevede deres barndom, så derfor må familielivet have fyldt meget i Maren Sørensdatters og Christen Christensens tilværelse. Christen Christensen døde i 1773 (begravet 2. maj 1773, Skads Sogn). Ifølge kirkebogen blev han 69 år, 14 uger og 3 dage gammel.

Skiftet efter Christen Christensen blev påbegyndt den 10. maj og afsluttet den 27. maj 1773 [20]. For hans umyndige børn fungerede Jens Sørensen i Oksvang, min tip-3-oldefar, Niels Sørensen, og Anne Sørensdatters mand, Niels Pedersen, som formyndere.

Ølbrygning var en uundværlig del af datidens husførelse, fordi vandet var uegnet til drikkebrug. Dette fremgår af boets ejendele. Christen Christensen havde en ”bryggerkedel af rede kobber”, der blev takseret til 6 rigsdaler. Derudover var der bl.a. to bryggekar, en øltønde, en øltragt, 6 ølflasker og en madkurv, så grundlaget for en god skovtur var i orden.

Boets værdier blev opgjort til i alt 163 rigsdaler, 1 mark og 14 skilling. Deri blev modregnet 131 rigsdaler som følge af væsentlige mangler ved gårdens bygninger, besætning og redskaber. Derudover var der et antal mindre gældsposter til private, bl.a. havde boet en gæld til Jens Sørensen på 9 rigsdaler og til Niels Pedersen på 1 rigsdaler og 1 mark. Alt i alt giver skiftet indtryk af, at Christen Christensen har haft en skrantende økonomi, der har gjort det svært at holde gården i god stand.

Resultatet af boopgørelsen var et minimalt overskud på 2 rigsdaler, 4 mark og 8 skilling til deling mellem arvingerne. Efter at enken, Maren Sørensdatter, havde fået halvdelen, skulle de otte børn dele resten. Det betød, at hver af sønnerne arvede 1 mark og 4 skilling og hver af døtrene 10 skilling. Arvens beskedne størrelse kan illustreres ved, at døtrenes arv svarede til værdien af to tomme ølflasker.

Efter Christen Christensens død blev gården overtaget af sønnen, Søren Christensen [21]. Maren Sørensdatter boede på aftægt hos ham, da hun døde i 1782 (begravet 12. maj 1782, Skads Sogn). På trods af elleve fødsler var hendes helbred godt nok til, at hun opnåede at blive 71 år gammel. Efter hendes død gav hendes børn uforbeholdent afkald på arv efter hende under henvisning til, at hun ikke havde efterladt sig noget [21].

Kirsten Sørensdatter tilbragte som omtalt ovenfor sin ungdom med at hjælpe til hjemme hos forældrene i Skads. Hun fik dog også tid til at være fadder hos storebror, Jens Sørensen, i 1737, 1742, 1748 og 1749 og hos storesøster, Maren Sørensdatter, i 1738, 1740, 1744 og 1750.

I en alder af 35 år blev Kirsten Sørensdatter gravid uden at være blevet gift. Det var dobbelt forargeligt, fordi hun blev gravid med tvillinger. Det fremgår ikke af kirkebogen hvem, der var faderen, men det kan alligevel afsløres om lidt.

Den 27. maj 1752 (Skads Sogn) fødte Kirsten Sørensdatter et "uægte" barn, der fik navnet Jens. Maren Sørensdatter bar ham til dåben, og Jens Sørensen gav sin opbakning som fadder. Den 11. juni 1752 blev Kirsten Sørensdatters "uægte", dødfødte tvillingebarn begravet (Skads Sogn). Det ser ud som om, at der er noget galt med den ene af datoangivelserne. Jens må nødvendigvis være den anden halvdel af tvillingeparret. I så fald ville man forvente, at det dødfødte barn var blevet begravet tættere på fødselsdatoen for Jens.

Det lykkedes Kirsten Sørensdatter at blive gift året efter. Det foregik den 5. maj 1753 i Skads Kirke. Brudgommen var Niels Jensen, der var søn af mølleren på Smørpøt Mølle i Skads Sogn. Niels Jensen var født den 10. december 1724 (Skads Sogn), dvs. han var otte år yngre end Kirsten Sørensdatter. Han blev også kaldt for Niels Møller, selv om han så vidt vides ikke selv har arbejdet som møller. Ægteparret bosatte sig i Skads efter vielsen.

Niels Jensen havde været inddraget i familiens liv nogle år forinden, idet han i 1748 havde været fadder hos Maren Sørensdatter og i 1749 hos Jens Sørensen. Det er tænkeligt, at han allerede på det tidspunkt har været kæreste med Kirsten. Efter vielsen var Niels Jensen i 1755 fadder hos Maren Sørensdatter og i 1756 hos Anne Sørensdatter.

Det fremgår senere [22], at Niels Jensen i 1765 havde en 12-årig søn, Jens Nielsen, der var sammenavlet i ægteskab med Kirsten Sørensdatter. Denne søn må være den "uægte" Jens, selv om der er blevet pyntet på de faktiske omstændigheder ved at omtale ham som født inden for ægteskab. Tvillingefødslen peger også på Niels Jensen som faderen, idet fødslerne i Skads Sogns kirkebog dokumenterer, at der var tvillingegener i møllerfamilien fra Smørpøt Mølle, bl.a. fik Niels Jensens bror tre hold tvillinger.

Den mere eller mindre "uægte" søn viste sig at blive Niels Jensens og Kirsten Sørensdatters eneste barn. Kirsten Sørensdatter var kun 48 år, da hun døde (begravet 27. januar 1765, Skads Sogn). Da Niels Jensen havde planer om et nyt ægteskab hurtigst muligt, blev der afholdt skifte efter Kirsten Sørensdatter den 18. marts 1765 [22]. Det fremgår af skiftet, at ovennævnte Jens Nielsen var den eneste arving.

Det fremgår endvidere, at familien boede i et hus på 5 fag, der var bygget af "ganske mådeligt fyrretømmer". Da der kun var få kreaturer, og der ikke er omtalt nogen staldbygning, var der formentlig tale om et husmandssted. I boet var der så meget værktøj, bl.a. flere slags høvle, at det giver indtryk af, at Niels Jensen arbejdede som tømmer.

De registrerede ejendele tyder på, at familien har været fattig. Indboet var sparsomt. Der var f.eks. et gammelt fyrebord med tre små stole, dvs. netop nok til, at der var siddeplads til alle tre familiemedlemmer. En stor del af indboet omtales som gammelt eller brøstfældigt (dvs. i dårlig stand). Eksempelvis nævnes "en gammel hakkelseskasse med en ganske ubrugelig kniv til". Kirsten Sørensdatters tøjbeholdning var så beskedent, at det må have været et problem at blive påklædt, hvis noget skulle til vask.

Overskuddet i boet blev på 9 rigsdaler, 5 mark og 12 skilling, der blev delt ligeligt mellem Niels Jensen og sønnen. Sønnens arv fik lov til at blive stående hos Niels Jensen uden renter, indtil sønnen fyldte 18 år. Til gengæld skulle Niels Jensen holde sønnen "skikkelig og vel til kristendoms øvelse og lærdom, såvel som og at forsyne ham med fornøden føde og klæde til hans konfirmationstid".

Da Villads Sørensen døde barnløs i 1778 (jf. ovenfor), skulle hans søskende arve ham. Fordi Kirsten Sørensdatter var død, var sønnen, Jens Nielsen, arving. Han skulle arve et lille beløb

på 1 rigsdaler, 4 mark og 10/11 skilling [18]. Det er usikkert, om han nogensinde fik udbetalt sin arv, for det fremgår af skiftet, at han var stukket af fra godset uden tilladelse. Indtil stavnsbåndets ophævelse i 1788 måtte værnepligtige unge mænd ikke forlade det gods, under hvilket de var født, uden særlig tilladelse [8]. Det er sandsynligt, at Jens Nielsen var stukket af for at undgå at blive soldat.

Niels Jensen blev gift igen mindre end tre måneder efter Kirsten Sørensdatters død. Den 19. april 1765 blev han gift i Tjæreborg Sogn med Else Terkildsdatter. Hun blev født før starten på Tjæreborgs kirkebog, men ifølge aldersangivelsen ved hendes død var hun født ca. 1734.

Deres første datter (født 25. juni 1766, begravet 26. december 1768) blev som forventet døbt Kirsten, og hun blev båret til dåben af Kirsten Sørensdatters lillesøster, Anne Sørensdatter. Den 6. december 1767 blev Niels Jensen far til en søn, Terkel Nielsen, og den 29. august 1769 fik han tvillinger (Niels og Hans), der dog begge blev begravet den 17. september 1769. Alle børnene blev født i Skads Sogn.

”Niels Møllers hustru af Skads” blev begravet den 16. juli 1786 i en alder af 52 år. Nu måtte han igen udensogns for at finde en ny hustru. Den 10. november 1786 blev han gift (Årre Sogn, Ribe Amt) med Maren Nielsdatter fra Årre. Hun var sandsynligvis en af de tvillingedøtre, der blev døbt den 28. januar 1753 (Årre Sogn). I så fald var hun næsten 30 år yngre end Niels Jensen.

Ved folketællingen i 1787 boede Niels Jensen og hustru i Skads By. Han angives at være husmand og tømmermand. Hustruen kaldes fejlagtigt for Maren Hansdatter. I sit tredje ægteskab fik Niels Jensen et dødfødt drengbarn (begravet 4. maj 1788, Skads Sogn) og en datter, Mette Kirstine Nielsdatter (født 14. marts 1790, Skads Sogn). Ved sidstnævntes dåb var en af fadderne min tip-2-oldefar, Frands Nielsen (jf. kapitel 8), der var nevø til Kirsten Sørensdatter.

Da der var folketælling igen i 1801, boede Niels Jensen og Maren Nielsdatter fortsat i Skads sammen med datteren, Mette Kirstine. Han angives at være husmand uden jord. ”Niels Møller af Skads” var 77 år, da han døde (begravet den 7. marts 1802, Skads Sogn). Kirkebogen overdriver en hel del, for deri er hans alder anført til 85 år.

Hans Sørensen var 27 år og boede i Skads, da han den 15. januar 1746 blev viet i Tjæreborg Kirke til enken Kirsten Hansdatter. Efter vielsen flyttede Hans Sørensen ind hos enken i Tjæreborg, hvor der fulgte en gård med ægteskabet.

Inden da var Kirsten Hansdatter blevet accepteret af Hans Sørensens familie, idet hun i december 1745 blev betroet at bære barnet, da der var dåb hos Maren Sørensdatter. Kirsten Hansdatter blev ikke siden brugt som fadder af Hans Sørensens søskende, og Hans Sørensen selv blev aldrig brugt som fadder. Det giver indtryk af, at Hans Sørensen er blevet holdt uden for eller har holdt sig uden for de tætte relationer, der var i søskendeflokken.

Kirsten Hansdatter var født i ca. 1705 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død, dvs. hun var 13 år ældre end Hans Sørensen. Hun havde forinden været gift med Gierlev Wentzelsen, der var død som 40-årig (begravet 18. juli 1745, Tjæreborg Sogn). Kirsten Hansdatter havde fem sønner og en datter med Gierlev Wentzelsen [23]. Hans Sørensen fik derfor rig anledning til at øve sig i at være stedfader. Det fremgår således af Tjæreborgs kirkebog, at

Hans Sørensens steddatter, Johanne, blev konfirmeret i 1751, og at hans stedsøn, Villads, blev konfirmeret i 1756.

Hans Sørensen blev kun rigtig far en enkelt gang. Den 30. oktober 1746 (Tjæreborg Sogn) fik han døbt en søn, Gierlev Hansen, som overlevede sin fødsel så godt, at han blev konfirmeret i 1763 (Tjæreborg Sogn).

Når man gifter sig med en ældre enke, er der stor risiko for, at man selv bliver enkemand. Det måtte Hans Sørensen erkende. Kirsten Hansdatter døde som 69-årig og blev begravet den 23. maj 1774 (Tjæreborg Sogn). I kirkebogen betegnes hun som "Hans Wentzelsens hustru". Når Hans Sørensen blev kaldt ved sin forgængers efternavn, skyldtes det sandsynligvis, at der i Tjæreborg også boede en anden Hans Sørensen, der var hans fætter (jf. kapitel 24).

I Tjæreborg var der også to, der hed Gierlev Hansen. Derfor blev Hans Sørensens søn ved folketællingen i 1787 kaldt for Gierlev Wentzelsen. Gierlev Wentzelsen var enkemand ved folketællingen, idet hans hustru var død som 23-årig i 1776 (Tjæreborg Sogn). Gierlev Wentzelsen boede på en halvgård med en tjenestepige som eneste medhjælp. Han må formodes at have overtaget gården fra Hans Sørensen, der boede på aftægt hos ham. Hans Sørensen betegnes fejlagtigt som Gierlev Wentzelsens stedfader.

Hans Sørensen og fætteren af samme navn døde begge i 1796 (Tjæreborg Sogn). Der er dog ingen tvivl om, at den Hans Sørensen, der er omtalt ovenfor, blev begravet den 21. februar 1796, idet han kaldes for Hans Sørensen Wentzelsen. Han blev 77 år gammel.

Efternøleren, Anne Sørensdatter, efterlignede sin storesøster, Kirsten. Da Kirsten i 1751 belastede sit rygte ved at blive gravid uden for ægteskab, gjorde Anne hende kunsten efter ca. tre måneder senere. Anne Sørensdatter blev dog ikke gravid med tvillinger. Hendes "uægte", dødfødte barn blev begravet den 27. august 1752 (Skads Sogn), så hun undgik at blive enlig mor.

Anne Sørensdatter undgik ikke at skulle bekende sit syndefulde fejltrin ved et offentligt skrift. Det foregik foran menigheden i Skads Kirke den 17. december 1752 [10], og sådanne skrifttemål har formentlig været en af de få folkeforlystelser i sognet. Ved dette skrift har hun muligvis afsløret, hvem der var faderen, men i så fald har præsten skjult det for eftertiden.

Storesøster Kirsten blev gift i maj 1753. Igen ville Anne Sørensdatter ikke stå tilbage for hende, for den 21. juli samme år blev hun trolovet med Niels Pedersen fra Oksvang, og den 12. oktober blev de gift i Skads Kirke. Det er fristende at gætte på, at det var Niels Pedersen, der var far til det "uægte" barn.

Niels Pedersen får omtale to steder i min slægtshistorie, for han var søn af min tip-5-oldefar, Peder Jensen (jf. kapitel 26). Niels Pedersen var født den 22. december 1722 i Oksvang i Skads Sogn, dvs. han var 30 år ved vielsen, og Anne Sørensdatter var 27 år. Som omtalt ovenfor overtog Niels Pedersen efter vielsen Søren Lauridsens fæstegård i Skads.

Anne Sørensdatter beviste, at det ikke kun var storesøster, der var i stand til at føde tvillinger. Den 21. maj 1754 (Skads Sogn) fødte Anne Sørensdatter sønnerne Søren og Peder. De blev båret til dåben af Anne Sørensdatters søster, Maren, og af Niels Pedersens søster, Anne. Det var usædvanligt, at begge tvillinger overlevede deres tidlige barndom. Peder Nielsen døde som 12-årig (begravet 15. marts 1767, Skads Sogn), og Søren Nielsen blev voksen.

Ægteskabet blev ikke så børnerigt, som starten tydede på. Laust Nielsen blev født den 29. maj 1756 (Skads Sogn), Jens Nielsen den 2. oktober 1758 (Skads Sogn), og så var det slut med fødslerne.

Ved folketællingen i 1787 boede Niels Pedersen og Anne Sørensdatter på gården i Skads. Deres to voksne sønner, Søren Nielsen og Jens Nielsen, hjalp til på gården sammen med en tjenestepige. Som omtalt ovenfor havde Søren Nielsen i en kortere periode i 1782-1783 efter Karen Frandsdatters død været ansvarlig for driften af sin afdøde morbroders gård i Tjæreborg.

Niels Pedersen fik en dramatisk død. Det beskrives i kirkebogen (Skads Sogn), at Niels Pedersen den 2. november 1789 var kørt til Krogsgård Mølle. Undervejs løb hestene løbsk, og han faldt af vognen og blev slæbt hen ad jorden. Derved blev han så ilde tilredt, at han døde den efterfølgende nat, dvs. den 3. november 1789. Han blev 66 år.

Skiftet efter Niels Pedersens død blev påbegyndt den 4. november 1789 og afsluttet den 4. marts 1790 [24]. Det efterlader indtryk af, at Niels Pedersen havde haft en god økonomi. Gården var velforsynet med indbo, service, køkkengrej og værktøj. Når der kun var én gaffel og én kniv til deling, skyldtes det, at man dengang ikke spiste med kniv og gaffel. Efter en lang arbejdsdag havde Niels Pedersen mulighed for at belønne sig selv med en tår øl og en dram, for der var to ølglas og tre spidsglas (brændevinsglas) blandt ejendelene.

I stuen var der et fyrretræsbord, to faste bænke og fem stole, hvoraf den ene var en lænestol, så der manglede ikke siddepladser. Efter datidens forhold var Niels Pedersen velforsynet med tøj, så jeg tør påstå, at han var en flot fyr, når han havde taget sit pæneste tøj på. Som fodtøj kunne han vælge mellem et par gamle støvler og et par sko med metalspænder.

Gården var på 3 tønder, 5 skæpper, 2 fjerdingkar og 2 1/3 album hartkorn. Ifølge beskrivelsen bestod dens bygninger af et lyng- og stråttækket stuehus på 16 fag, hvoraf 6 fag var beboelse, 2 fag aftægtsbolig, 2 fag bagehus, 4 fag kostald og 2 fag hølade og fåresti. Et nordre hus på 13 fag indeholdt hølade, hestestald, skærelø, tærskelo og kornlade, og et vestre hus på 5 fag indeholdt kornlade og vognskjul.

Bygningerne var generelt i god stand, og det var kun småting, der skulle udbedres. Niels Pedersen havde muligvis en anden opfattelse, for han havde efterladt sig 3.500 rødbrændte mursten. Gårdens besætning bestod af fem køer, tre kvier, tre stude, en kalv, fire heste, et føl, en so, seks får og 2 væddere.

Overskuddet i boet blev på 179 rigsdaler, 5 mark og 9 1/2 skilling. Deri var medregnet en medgift på 44 rigsdaler, 3 mark og 13 skilling, som sønnen, Laust Nielsen, tidligere havde fået. Enken, Anne Sørensdatter, gav frivilligt afkald på noget af sin arv, for at de to øvrige sønner, Søren og Jens, kunne arve det samme, som Laust havde fået. Enken erklærede, at hun i nær fremtid ville afstå fæstegården til en af sine ugifte sønner.

Det blev Søren Nielsen, der overtog gården. To år senere blev han selvejerbonde på sin hidtidige fæstegård, som han den 23. februar 1792 købte på auktion for 742 rigsdaler, 2 mark og 2 2/3 skilling af godsejeren på Krogsgård. Han fik skøde på gården den 20. november 1794 [25].

Ved folketællingen i 1801 boede han på gården med kone, børn og tjenestekarl. Anne Sørensdatter var aftægtskone på gården. Hun blev dyr at have på aftægt, for hun var 82 år, da hun døde (begravet 25. december 1808, Skads Sogn).

Litteraturliste

1. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 116b-118
2. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Ribershus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1699-1700, Kopskat, Skads Sogn, 1700
3. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1706-1709, folio 370
4. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Ribershus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1709-1711, Skat af tjenestefolkeløn, Skads Sogn, 1711
5. Mennesker i Skads Sogn og deres boliger, Skads Sognearkiv, Udskrift af folketællinger, tingbøger, vejviser m.m., Matrikelnr. 3a, Skads Ejerlav, www.sksa.dk/Skads_ejerlav.pdf
6. Esbjerg Kommune, Ejerlav: Skads, Esbjerg jorder, BBR-meddelelse
7. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1720-1724, folio 274b-277
8. Jytte Skaaning & Bente Klercke Rasmussen: "Find din slægt – og gør den levende. Håndbog i slægtshistorie", 2. udgave, 2. oplag, Syddansk Universitetsforlag, 2008
9. Fridlev Skrubbeltang: "Det danske Landbosamfund 1500-1800", Den danske historiske Forening, 1978, side 135-138
10. Ribe Amt, Skads Sogn, Kommunionbog, 1748-1795
11. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 96-96b
12. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 22-24
13. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 242-245b
14. Ribe Hospital, Skifteprotokol, 1719-1763, folio 61b-62
15. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1776-1785, folio 115-129b
16. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 260-264
17. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 86b-87
18. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1776-1785, folio 22b-25
19. Endrupholm Gods, Papirer vedr. enkelte landsbyer, 1543-1829, Klynejord i Ravnsø Mose
20. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 251-252b
21. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1776-1785, folio 83b-84b
22. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 213-213b
23. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 53b-54b
24. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1786-1790, folio 136-145
25. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1785-1794, folio 358-358b

Kapitel 21. Rigtige mænd sover med nathue

Mine tip-4-oldeforældre

Silles Pedersen & Dorthe Hansdatter

Silles Pedersen (156):

Født:

Døbt: 20. januar 1715 i Skads Sogn (Ribe Amt)

Konfirmeret:

Gift: 6. maj 1740 i Tjæreborg Sogn (Ribe Amt)

Død:

Begravet: 18. november 1764 i Tjæreborg Sogn

Dorthe Hansdatter (157):

Født: ca. 1718

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: 6. maj 1740 i Tjæreborg Sogn

Død:

Begravet: 26. april 1812 i Tjæreborg Sogn

Silles Pedersens fornavn ses også stavet Zilles. Han blev født i 1715 i Oksvang i Skads Sogn. Hans forældre var Peder Jensen og Birthe Sillesdatter (jf. kapitel 26). Silles Pedersen var den ældste af otte børn.

Dorthe Hansdatters fødsel/dåb er ikke fundet i kirkebogen, og hendes forældre er ukendte. Hun blev født i ca. 1718 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død. Hun kan tænkes at være født i Tjæreborg Sogn, hvor den ældste kirkebog starter i 1736. Denne formodning baseres på, at hun blev gift med Silles Pedersen i Tjæreborg Kirke (6. maj 1740), og at de efterfølgende bosatte sig i Tjæreborg.

Deres første barn blev født ca. 7 måneder efter vielsen (døbt 11. december 1740). Hun fik navnet Ane. Et kvalificeret gæt er, at hun blev opkaldt efter sin mormor. Det næste barn blev nemlig opkaldt efter sin farmor, idet hun fik navnet Birthe (døbt 25. august 1743). Alle deres børn blev døbt i Tjæreborg Sogn.

Silles Pedersen og Dorthe Hansdatter fik i alt syv børn. De sidste fem var af hankøn. Hans Sillesen (min tip-3-oldefar) blev døbt 28. november 1745. Derefter fulgte Peder Sillesen (døbt 25. august 1748), Jens Sillesen (døbt 2. februar 1752), Niels Sillesen (døbt 6. april 1755) og efternøleren Lauge Sillesen (døbt 31. maj 1761). Det er bemærkelsesværdigt, at alle syv børn overlevede deres barndom og opnåede at blive voksne.

Efternøleren var kun tre år gammel, da faderen døde. Silles Pedersen blev 49 år (begravet den 18. november 1764). Der blev afholdt skifte efter ham den 10. december 1765 [1]. Silles Pedersens brødre, Anders Pedersen, Jens Pedersen og Niels Pedersen (jf. kapitel 26), blev udpeget som formyndere og værger for nogle af børnene.

Det fremgår af skiftet, at Silles Pedersen havde været fæster under Krogsgård Gods af en gård på 3 tønder, 2 skæpper og 1 album hartkorn. Gården bestod af et stuehus på 14 fag og et la-

Da jeg ikke har et bryllupsbillede af Silles Pedersen og Dorthe Hansdatter, bringer jeg i stedet et billede af Tjæreborg Kirke, hvor de blev gift (foto: 2014)

dehus på 15 fag. Markredskaberne omfattede 2 vogne med forskelligt tilbehør, 1 jernplov med tilbehør, 1 harve med jerntænder, 1 gammel harve med træ-tænder og 1 trillebør. Gårdens husdyr var 3 hopper, 1 hest, 5 køer, 1 kvie, 3 stude, 2 små kalve, 9 får, 2 væddere og et ”sosvin”. Svinefarme var ikke opfundet dengang, hvor man typisk havde et enkelt svin på en gård.

Efter datidens forhold var gården velforsynet med indbo, inventar og køkkengrej. Som det oftest var tilfældet hos fæstebønder, var de mest værdifulde ejendele en kobberbryggekedel, en kakkelovn og husets sengeklæder. Husets beholdning af glas og stentøj bestod af 10 hollandske fade, 12 hollandske tallerkener, 3 grove fade til daglig brug, 2 potter, 1 skål, 6 sorte gryder, 6 mælkesætter (dvs. lurfade til mælk), 3 skæggemandflasker (dvs. dunke til snaps eller øl), 4 glasbouteiller (dvs. glasflasker) og 2 små glas.

I værktøjssamlingen var der 2 små håndøkser, 2 små save, 1 naverbor og 1 spigerbor, 1 stemmejern og 1 hammer, så Silles Pedersen må have været gør det selv-mand. Blandt gårdens redskaber var der 1 gammel lyster (ålejern) til ålefangst, dvs. Silles Pedersen har benyttet sig af Tjæreborgs beliggenhed tæt på havet til at skaffe familien ål på spisebordet. Han har måttet grave tørv for at skaffe varme i huset, for i redskabssamlingen var der også 2 tørvespader.

Mens Silles Pedersen har stanget ål og gravet tørv, har Dorthe Hansdatter spundet garn og lavet håndarbejde. Til det formål havde hun 2 spinderokke, 2 haspetræer og 1 garnvinde. Det må dog antages, at landbrugsarbejdet har taget hovedparten af ægteparrets tid.

Silles Pedersens garderobe giver et indtryk af, hvordan en fæstebonde gik klædt i midten af 1700-tallet. Hans beholdning af tøj omfattede 1 sort klædeskjortel, 2 blågarnsvadmelskjortler, hvoraf den ene var gammel, 1 sort klædeskamisol (overtrøje/vest) med metalknapper, 1 ny, brun vadmelskamisol med metalknapper, 1 ældre vadmelskamisol, 1 læderkamisol med læderknapper, 1 gammel læderkamisol og 1 gammel vadmelskamisol. Noget tyder på, at kamisol var uundværlige, hvis man skulle leve op til datidens herremode.

Nogle af de anvendte tekstiler kræver en nærmere forklaring. Klæde var stof, der var købt, til forskel fra hjemmævvet stof. Blågarn var garn spundet af grovere, frasorterede taver af hør eller hamp. Vadmel var groft, hjemmævvet stof.

Derudover var der 1 sribet undertrøje af hjemmegjort tøj, 2 sribede bryststykker (en slags undertrøje) af hjemmegjort tøj, 1 par læderbukser, 2 par gamle læderbukser, 5 skjorter, 2 lærredshalsklude, 1 par halværmer (løse ærmer brugt som manchetter), 1 gammel hat, 1 gammel foret hue, 1 gammel nathue, 1 par gamle uldne handsker, 2 par strømper, 1 par gamle støvler og 1 par gamle sko. Om vinteren var indetemperaturen specielt om natten så lav, at det var let at holde hovedet koldt. Derfor var en nathue et kærkomment hjælpemiddel mod nattekulden.

Boopgørelsen viste, at boets aktiver var på i alt 267 rigsdaler, 4 mark og 4 skilling. Når boets gæld og udgifter blev fratrukket, var der 117 rigsdaler og 3 mark til deling mellem arvingerne. Deraf fik enken, Dorthe Hansdatter, halvdelen. Den anden halvdel blev delt mellem de to døtre og de fem sønner således, at sønnerne fik det dobbelte af døtrene. Derudover fik døtrene tildelt nogle alen stof som kompensation for, at de igennem flere år havde tjent blandt fremmede og afleveret deres løn hos forældrene.

Som omtalt i kapitel 16 må Dorthe Hansdatter efter mandens død formodes at have stået for gårdens drift, indtil den ældste søn, Hans Sillesen, blev gammel nok til at overtage gården. Derefter kom Dorthe Hansdatter på aftægt hos sønnen. Ved folketællingerne i 1787 og 1801 boede hun i Tjæreborg hos Hans Sillesen.

Dorthe Hansdatter var ifølge kirkebogen 94 år gammel, da hun døde (begravet 26. april 1812). Inden da havde hun opnået at have 25 års jubilæum som aftægtskone. Selv om det var usædvanligt, er det næppe blevet fejret.

I det følgende omtales seks af Silles Pedersens og Dorthe Hansdatters syv børn. Den ældste søn, Hans Sillesen, er omtalt i kapitel 16, fordi han er min tip-3-oldefar.

Den ældste datter, Ane Sillesdatter, kom ud at tjene blandt fremmede, da hun var 9-10 år [1]. Sin beskedne løn måtte hun som omtalt ovenfor aflevere til forældrene.

Når man er blandt fremmede, kan man risikere at komme i dårligt selskab. I 1766 mødte Ane Sillesdatter en ung mand, der hed Lars Andersen. Han var så dårligt et selskab, at hun blev gravid af at være i selskab med ham. Hun var 26 år, da hun fødte en "uægte" søn (døbt 8. februar 1767, Tjæreborg Sogn). Han fik navnet Silles efter Anes afdøde far.

Det vides ikke, om Ane Sillesdatter havde sønnen boende hos sig. Han er formentlig identisk med den Zilles Lausen, der ved folketællingen i 1787 angives at være 18 år og ugift skræddersvend i Kærbøl i Farup Sogn (Ribe Amt), og den Sillads Lauridsen, der ifølge lægdsrullen fra 1792 opholdt sig på Føer sammen med Ane Sillesdatters bror, Lauge Sillesen (jf. nedenfor).

Ane Sillesdatters rygte var tilsyneladende blevet så belastet af den upassende fødsel, at hun havde svært ved at finde sig en ægtemand. Hun var 35 år, før hun havde held til at blive gift med en enkemand, der havde et presserende behov for en ny ægtefælle. Den 2. december 1775 blev hun gift med Peder Kjeldsen fra Kravnsø (også kaldet Kraunse) i Hostrup Sogn (Ribe Amt). Det er svært at afgøre, hvor de blev gift, for vielsen er indført i kirkebogen i både Tjæreborg og Hostrup Sogn.

Ane Sillesdatters lillesøster, Birthe Sillesdatter, er mistænkt for at have ydet sin storesøster datingservice. Som omtalt nedenfor var Birthe Sillesdatter formentlig flyttet til Kravnsø, før søsteren blev gift. Det er derfor tænkeligt, at hun har anbefalet sin ugifte søster, da Peder Kjeldsen ledte efter en ny ægtefælle.

Peder Kjeldsen var ca. 45 år ved vielsen, idet han var født i ca. 1730 (jf. aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død). Han var tidligere blevet gift med Maren Christensdatter (28. oktober 1769, Janderup Sogn, Ribe Amt). Hun var død i barselsseng (begravet 15. juni 1775, Hostrup Sogn) efter at have født børnene Karen Pedersdatter (døbt 13. oktober 1771, Hostrup Sogn) og Kjeld Christian Pedersen (døbt 18. juni 1775, Hostrup Sogn).

Efter vielsen bosatte Peder Kjeldsen og Ane Sillesdatter sig i Kravnsø ca. 20 km nordvest for Tjæreborg. Deres første barn blev født ca. 9 måneder efter vielsen (døbt 1. september 1776, Hostrup Sogn) og fik navnet Silles Pedersen. Der var familiedåb i Hostrup Kirke, for samme dag fik lillesøster, Birthe, døbt en søn.

Afstanden fra Tjæreborg var ikke længere end, at Anes bror, Hans Sillesen, stillede op som fadder, da ægteparrets næste barn, Maren Pedersdatter, blev døbt den 7. november 1779 (Hostrup Sogn). Ægteskabet blev ikke børnerigt. Ane Sillesdatter fødte kun ét barn mere. En søn, Hans Pedersen, blev døbt i Hostrup Kirke den 23. december 1781 og båret til dåben af Birthe Sillesdatter. Hans Pedersen blev kun ca. 7 uger gammel (begravet 10. februar 1782, Hostrup Sogn).

Ved folketællingen i 1787 boede Peder Kjeldsen og Ane Sillesdatter på en gård i Kravnsø sammen med børnene, Silles og Maren. Peder Kjeldsen var ifølge kirkebogen 65 år gammel og havde fortsat bopæl i Kravnsø, da han døde (begravet 25. oktober 1795, Hostrup Sogn).

Ane Sillesdatter var enke og stod for gårdens drift ved folketællingen i 1801. Den ugifte søn, Silles Pedersen, boede hos hende og har formentlig bidraget væsentligt til det praktiske landbrugsarbejde. Silles Pedersen overtog senere gården. Da Ane Sillesdatter døde den 28. november 1815 (Hostrup Sogn) i en alder af næsten 75 år, blev hun i kirkebogen anført at være aftægtskone hos Silles Pedersen, gårdmand og bonde i Sønderhede i Kraunse By.

Birthe Sillesdatter fik i lighed med storesøsteren en kort barndom, for hun kom ud at tjene blandt fremmede, da hun var 9-10 år [1]. Hun var generelt tidligt på den. Som 15-årig debuterede hun som fadder, da hendes farbror, Anders Pedersen (jf. kapitel 26), den 21. januar 1759 fik et barn døbt i Skads Sogn. På det tidspunkt havde hun bopæl i Tjæreborg.

Senere er Birthe Sillesdatter formentlig blevet tjenestepige i Skærbæk Sogn (Tønder Amt), hvor hun fandt sig en kæreste blandt de indfødte. Den 24. maj 1767 blev hun i en alder af 23 år troløvet i Skærbæk Sogn med den 28-årige Broder Nielsen (døbt 5. oktober 1738, Skærbæk Sogn). De blev gift den 28. september 1767.

Efter vielsen bosatte de sig i Skærbæk Sogn, hvor deres tre første børn blev født. Ved Maren Brodersdatters fødsel (døbt 19. juni 1768) var bopælen Hundegade, som ikke var en gade, men en bebyggelse bestående af et par gårde og nogle få huse. Derefter flyttede de til Vester Gasse, hvor Niels Brodersen (døbt 8. april 1770) og Silles Brodersen (døbt 10. oktober 1773) blev født.

Deres næste barn, Hans Brodersen, blev født i Kravnsø i Hostrup Sogn (døbt 1. september 1776), dvs. Broder Nielsen og Birthe Sillesdatter var af ukendte årsager flyttet fra Skærbæk Sogn til Hostrup Sogn i perioden 1773-1776. Kirkebogen anfører, at Broder Nielsens dødfødte barn blev begravet den 15. september 1776. Det må antages at være Hans, der fejlagtigt angives at være dødfødt.

Birthe Sillesdatter nåede op på at føde i alt syv børn. De tre yngste blev ligeledes født i Kravnsø. Det var Dorthe Brodersdatter (døbt 14. september 1777), Hans Brodersen (døbt 20. august 1780) og Peder Brodersen (døbt 9. marts 1783). Dorthe blev opkaldt efter Birthe Sillesdatters moder. Det kan tænkes at være årsagen til den familiære opbakning ved hendes dåb. Hun blev båret af Ane Sillesdatter, og Jens Sillesen fra Tjæreborg var blandt fadderne.

Ved folketællingen i 1787 og 1801 var Broder Nielsen bolsmand, dvs. bruger af et mindre landbrug, i Kravnsø By. Landbruget var ikke stort nok til at kunne forsørge familien, for det er anført, at han supplerede med at arbejde som daglejer. Ved begge folketællinger var Birthe Sillesdatter hans bolskone. I 1787 var de mindreårige børn, Dorthe, Hans og Peder, hjemmeboende. I 1801 havde Broder Nielsen og Birthe Sillesdatter hjælp af to voksne børn, Dorthe og Silles.

Birthe Sillesdatter var ifølge kirkebogen "aftægtsmand Broder Nielsens kone i Kraunse Bye", da hun døde den 18. oktober 1815 (Hostrup Sogn) i en alder af 72 år. Ved Broder Nielsens død den 8. december 1816 (Hostrup Sogn) afsløres det i kirkebogen, at han var aftægtsmand hos sønnen, Peder Brodersen, i Kravnsø. Broder Nielsen blev ifølge kirkebogen 84 år gammel. Denne aldersangivelse er dog noget overdrevet, for ifølge mine beregninger har han ikke været mere end 78 år.

Peder Sillesens liv blev afvekslende, idet han oplevede tre forskellige koner og blev far til 11 børn. Den 30. november 1773 blev han i en alder af 25 år gift første gang (Tjæreborg Sogn) med Ane Jensdatter, der var en ældre dame på 34 år. Ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død var hun født i ca. 1739.

Ane Jensdatter var sandsynligvis den Ane Jensdatter, der var datter af Jens Thomsen i Op-sneum og blev døbt den 3. maj 1739 (Sneum Sogn, Ribe Amt). Formodningen baseres på, at Jens Thomsen også havde døtrene Kirsten (døbt 25. august 1743) og Abelone (døbt 2. september 1750), der var faddere ved dåb hos Peder Sillesen og Ane Jensdatter (1774, 1776 og 1786).

Efter vielsen flyttede ægteparret til Allerup i Sneum Sogn, der var Tjæreborgs østlige nabo-sogn. Peder Sillesens børn blev med en enkelt undtagelse (jf. nedenfor) døbt i Sneum Sogn, og de af dem, hvis død omtales her, blev begravet i Sneum Sogn.

Vielsen var muligvis ikke baseret på ægte kærlighed, men kunne være forårsaget af, at Peder Sillesen havde gjort Ane Jensdatter højgravid. Ca. to måneder efter vielsen fødte Ane Jensdatter en søn, der den 6. februar 1774 blev døbt Silles. Peders broder, Hans Sillesen fra Tjæ-

reborg, var en af fadderne. Til gengæld var Peder Sillesen fadder hos Hans Sillesen i 1779 og 1784.

Ane Jensdatter blev mor til fire af Peder Sillesens børn. De tre yngste var Jens Pedersen (døbt 8. april 1776, begravet 12. oktober 1800), Dorthe Pedersdatter (døbt 18. november 1780, begravet 28. februar 1790) og Thomas Pedersen (døbt 30. april 1786). Ane Jensdatter var 47 år, da Thomas blev født, så dermed var det slut med fødslerne.

Jens Pedersen blev som det eneste af børnene døbt i Tjæreborg Sogn. Både ved dåben i 1774 og 1780 havde Peder Sillesen og Ane Jensdatter bopæl i Allerup. Det må antages, at de i den mellemliggende periode kortvarigt har boet i Tjæreborg.

Det fremgår af folketællingen i 1787, at Peder Sillesen var husmand i Allerup, hvor han boede med hustruen og børnene Silles, Dorthe og Thomas. Året efter døde Ane Jensdatter (begravet 4. december 1788, Sneum Sogn) i en alder af 49 år.

Peder Sillesen var hurtig til at finde sig en ny kone. Han fandt hende i Hygum i Vester Nebel Sogn (Ribe Amt). De blev trolovet i Vester Nebel Sogn den 27. marts 1789 med Peders broder, Hans Sillesen, som den ene af forloverne. Vielsen foregik den 18. april 1789 i Sneum Sogn. Bruden hed Johanne Olesdatter. Hun var en ældre pige på 60 år, dvs. 20 år ældre end Peder Sillesen, så dermed havde Peder Sillesen sikret sig, at bruden ikke var gravid ved vielsen.

Ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død var Johanne Olesdatter født i ca. 1728. Det er derfor overvejende sandsynligt, at hun var den Johanne Olesdatter/Olufsdatter, der blev døbt den 5. september 1728 i Vester Nebel Sogn.

Det fremgår af lægdsrullen fra 1791 (læg 41, Tjæreborg Sogn), at sønnerne Silles, Jens og Thomas var hjemmeboende. Lægdsrullen afslører endvidere, at Peder Sillesen ikke udmærkede sig ved sin højde, som var beskedne 167 cm.

Efter fem års ægteskab døde Johanne Olesdatter (begravet 21. september 1794, Sneum Sogn). Denne gang var Peder Sillesen endnu hurtigere til at blive gift igen. Han blev viet den 30. december 1794 i Tjæreborg Sogn til Kirsten Madsdatter. Efter to gange at have været gift med en noget ældre kvinde følte Peder Sillesen nu trang til at forsøge sig med en pige, der var 17 år yngre, end han selv var. Kirsten Madsdatter var født i 1765 (døbt 25. august 1765, Tjæreborg Sogn).

Sognepræsten i Sneum Sogn fik i udvalgte år i slutningen af 1700-tallet og starten af 1800-tallet fra stiftet en bibel til uddeling til et af sognebørnene. I 1795 tilfaldt denne bibel Peder Sillesen i Allerup [2]. Det giver anledning til at overveje, om Peder Sillesen fik bibelen som belønning for stor fromhed, eller om han tværtimod fik den, fordi præsten mente, at Peder Sillesen havde behov for at blive frommere.

Med en ung kone i huset var der grundlag for flere børnefødsler. Peder Sillesen fik syv børn med Kirsten Madsdatter. Mads Pedersen blev født den 3. juni 1796. Ved hans dåb var farbrødrene, Jens Sillesen og Hans Sillesen, blandt fadderne. Derefter fulgte Niels Pedersen (døbt 19. oktober 1797), Ane Pedersdatter (født 16. oktober 1799, begravet 25. april 1801), tvillingerne Lauge Pedersen (født 9. maj 1802) og Jens Pedersen (født 9. maj 1802, begravet 11. april 1803), endnu en Jens Pedersen (døbt 26. september 1805) og Ane Dorthe Pedersdatter (født 29. juni 1810).

Det fremgår af folketællingen i 1801, at Peder Sillesen var husmand med jord og tømmermand i Allerup, dvs. familien har ikke kunnet leve af husmandsbruget alene, men Peder Sillesen har sideløbende arbejdet som tømrer. De hjemmeboende børn var Thomas fra hans første ægteskab og Mads, Niels og Ane fra hans daværende ægteskab.

Peder Sillesen var 67 år, da han døde den 14. marts 1816 (Sneum Sogn). Kirkebogen anfører, at han var husmand i Allerup, så han har været aktiv til det sidste. Hans unge hustru, Kirsten Madsdatter, opnåede at være enke i 30 år, men det var tilsyneladende ingen dans på roser.

Ved folketællingerne i 1834, 1840 og 1845 var hun aftægtskone hos skiftende husmænd i et husmandssted i Allerup. Husmandsstedet må antages at have været Peder Sillesens tidligere husmandssted. Kirsten Madsdatters aftægtskontrakt kan ikke have været så god, at den sikrede hende fuld forsørgelse, for det er anført, at hun var almisselem.

Kirsten Madsdatter døde den 14. oktober 1846 (Sneum Sogn). Kirkebogen anfører, at hun var aftægtskone, men tillige under fattigvæsenet. Hun blev 81 år gammel, så det lyder troværdigt, når det er anført i kirkebogen, at hun døde af alderdom.

Jens Sillesen ville ikke stå tilbage for storebror, Peder Sillesen, så derfor blev han også gift tre gange. I modsætning til sin storebror specialiserede Jens Sillesen sig i koner, der var en del yngre, end han selv var. Den 16. januar 1784 blev Jens Sillesen fra Tjæreborg gift i Skads Kirke med Anne Pedersdatter fra Andrup i Skads Sogn. Han var 31 år ved vielsen, og hun var 20 år (født 12. maj 1763, Skads Sogn).

Anne Pedersdatter var et godt parti. Hendes far var død nogle måneder forinden, og efter vielsen overtog Jens Sillesen hans fæstegård i Andrup [3]. Gården var på 3 tønder, 1 skæppe, 1 fjerdingkar og 2 $\frac{5}{8}$ album hartkorn [4, 5]. På en auktion over fæstegårdene under Krosgård Gods købte Jens Sillesen den 23. februar 1792 sin fæstegård for 636 rigsdaler, 4 mark og 5 skilling, hvoraf 100 rigsdaler blev betalt i rede penge. Han blev dog først for alvor gårdejer den 6. oktober 1795, hvor han fik skøde på gården [5]. Gården kaldes i dag for Højagergård og har adressen Andrup Byvej 34 [3].

Ægteparrets første barn blev født den 29. november 1784 (Skads Sogn). Han blev opkaldt efter Annes far og fik navnet Peder. Ved folketællingen i 1787 boede Jens Sillesen med hustru, søn og to tjenestekarle på gården i Andrup.

Jens Sillesen og Anne Pedersdatter fik yderligere tre børn. Alle børnene blev født i Andrup og blev døbt og begravet i Skads Sogn. Maren Jensdatter blev født den 11. december 1787 og begravet 24. januar 1790. Derefter fulgte endnu en Maren Jensdatter (født 13. juni 1790) og Dorthe Jensdatter (født 18. februar 1793, begravet 4. april 1802). Den sidste fødsel blev skæbnesvanger. Anne Pedersdatter overlevede ikke fødslen. Hun blev begravet samme dag (27. februar 1793), som Dorthe blev døbt.

Skiftet efter Anne Pedersdatter blev påbegyndt den 23. februar 1793 straks efter, at dødsfaldet var anmeldt [4]. Jens Sillesens bror, Niels Sillesen, blev midlertidigt indsat som tilsynsværge og formynder for de tre børn. Han blev senere udskiftet med broderen, Hans Sillesen, og Anne Pedersdatters fars bror, Hans Nielsen fra Andrup. Sidstnævnte opnåede senere at blive svigerfar til Jens Sillesen (jf. nedenfor).

Skiftet indeholder en beskrivelse af Jens Sillesens gård. Den bestod af et stråttækt stuehus på 13 fag, hvoraf 3 fag var til stue, 3 fag til dagligstue, køkken og forstue, 2 fag til bagehus, 1 fag

til foderlo og 4 fag til hestestald og skærelø. Sammenbygget med stuehuset var der mod vest et strå- og lyngtækt hus på 13 fag med 4 fag til kostald, 3 fag til hø, 2 fag til fårest, 1 fag til svinesti og 3 fag til vognskjul. Endvidere var der mod nord et strå- og lyngtækt ladehus på 14 fag.

Boets samlede værdier blev opgjort til 266 rigsdaler, 4 mark og 12 skilling. Jens Sillesen havde styr på sin fæstegård, for vurderingsmændene konkluderede, at både bygninger, besætning og redskaber var i så god stand, at der ikke skulle modregnes udgifter til udbedring af mangler. Eneste modregning var for mangler i beholdningen af korn. Jens Sillesen havde ingen gæld. Efter fradrag af udgifter til den afdødes begravelse og skiftets afholdelse var der 192 rigsdaler, 2 mark og 1 skilling til deling mellem enkemanden og arvingerne, dvs. børnene.

Jens Sillesen fik halvdelen. Børnene delte resten således, at sønnen fik det dobbelte af døtrene. Børnenes arv skulle dog først udbetales af Jens Sillesen, når de fyldte 18 år. Sønnens arv skulle udbetales i rede penge, og hver af døtrene skulle have 7 rigsdaler og 6 1/8 skilling i rede penge, en seng til 14 rigsdaler og en kiste til 3 rigsdaler. Derudover skulle døtrene, når de fyldte 18 år, have halvdelen af deres afdøde mors tøj.

Skiftet efter Anne Pedersdatter blev afsluttet den 3. juni 1793, og så gik det stærkt med at blive gift igen. Den 7. juni 1793 blev Jens Sillesen trolovet med Kirsten Sørensdatter fra Kær-sing i Bryndum (Brøndum) Sogn (Ribe Amt). Broderen, Hans Sillesen, var den ene af forlo-verne. Vielsen fandt sted den 2. august 1793 (Bryndum Sogn). Jens Sillesen var nu 41 år, og Kirsten Sørensdatter var 23 år (døbt 19. november 1769, Bryndum Sogn).

Jens Sillesens andet ægteskab kom til at vare mindre end et halvt år. Dengang var det farligt at føde børn. Dette ægteskab endte også med, at hustruen døde i barselsseng. Kirsten Sørensdatter og hendes dødfødte søn blev begravet den 26. januar 1794 (Skads Sogn).

Nu skulle der igen afholdes skifte. Det blev påbegyndt den 22. januar 1794 straks efter det anmeldte dødsfald [6]. Da Kirsten Sørensdatter ikke havde børn, var hendes to brødre og to søstre arvinger. Denne dag blev to kister forsejlet af skifteforvalteren, og det øvrige indbo blev registreret.

Det omfattende registreringsarbejde viste sig at være overflødig. Da skifteforretningen fortsatte den 21. februar 1794, fremlagde Jens Sillesen en aftale, han samme dag havde lavet med arvingerne. De havde fra Jens Sillesen i arv efter deres afdøde søster modtaget i alt penge og andre værdier svarende til 40 rigsdaler, og de gav skriftligt afkald på yderligere arv. Derefter blev skiftet ophævet.

Dermed var Jens Sillesen igen gifteklar. Jens Sillesen var ejer af en velholdt gård og havde tilsyneladende en god økonomi. Derfor havde han igen let ved at finde sig en ny kone, og denne gang fandt han én fra nabolaget. Den 20. maj 1794 blev han trolovet med Maren Hansdatter fra Andrup, og de blev gift den 6. juni 1794 (Skads Sogn).

Maren Hansdatter var en ret ung pige på 18 år (født 15. januar 1776, Skads Sogn), og hun var dermed 24 år yngre end Jens Sillesen. Hun var datter af den Hans Nielsen, der som omtalt ovenfor blev udpeget som værge og formynder ved skiftet efter Jens Sillesens første hustru, Anne Pedersdatter, dvs. Maren Hansdatter var kusine til Jens Sillesens første hustru.

Hvis Jens Sillesen havde forventet at få en stor børneflokk med sin unge hustru, er han blevet skuffet. Maren Hansdatter har måske været bange for at dø i barselsseng som hendes for-

gængere på hustruposten, for hun fødte kun et enkelt barn. Det blev født efter fem års ægteskab og fik navnet Silles Jensen (hjemmedøbt 9. juni 1799, Skads Sogn). Blandt fadderne var min tip-3-oldefar, Hans Sillesen fra Tjæreborg, og dennes svigersøn, min tip-2-oldefar, Frands Nielsen fra Skads.

Ved folketællingen i 1801 boede Jens Sillesen og Maren Hansdatter på gården i Andrup sammen med sønnen, Silles, og de tre børn fra Jens Sillesens første ægteskab.

Gården blev i 1804 takseret til brandforsikringen, og dens værdi blev sat til 490 rigsdaler [7]. Den 16. januar 1809 solgte Jens Sillesen gården til sønnen, Peder Jensen, for 500 rigsdaler [8]. Den 5. januar 1816 skete der det overraskende, at Peder Jensen solgte gården tilbage til sin far for samme beløb [9].

Forklaringen på tilbagesalget kendes ikke. Det kan have skyldtes økonomiske problemer, men det kan også have været forårsaget af en kvinde. Jens Sillesen fra Andrup var forlover, da en gårdmand Peder Jensen fra Gesing i Brøndum Sogn den 27. februar 1819 (Skads Sogn) blev gift med en ca. 20 år ældre enke, Anne Gregersdatter. Det er nærliggende at antage, at denne Peder Jensen var Jens Sillesens søn. Ved folketællingen i 1834 var Peder Jensen gårdmand og boede sammen med Anne Gregersdatter på en gård i Skads, der havde tilhørt hendes afdøde mand [10].

I 1828 var Jens Sillesens yngste søn, Silles Jensen, blevet gammel nok til at overtage gården. Den 12. november 1828 købte han gården af sin far for 300 rigsdaler [11]. Den favorable pris kan skyldes, at sønnen har skullet forpligte sig til at have forældrene på aftægt.

Ved folketællingen i 1834 var Jens Sillesen og Maren Hansdatter aftægtsfolk hos Silles Jensen på gården i Andrup, hvor de kunne glæde sig over seks børnebørn. Jens Sillesen var et bevis på, at det ikke er skadeligt for helbredet at have været udsat for tre koner. Han opnåede at blive 86 år, inden han døde den 29. august 1838 (Skads Sogn). Ved sin død var han fortsat aftægtsmand i Andrup.

Det har været en bekostelig affære at have Jens Sillesen og Maren Hansdatter på aftægt. Maren Hansdatter levede uanfægtet videre efter mandens død. Ved folketællingerne i 1840, 1845, 1850 og 1855 var hun aftægtskone hos Silles Jensen. Maren Hansdatter kunne ikke helt leve op til sin mands levealder, for hun blev ”kun” 80 år (død 13. februar 1856, Skads Sogn).

Niels Sillesen led som barn af ”en svaghed, som kan kaldes en brok”. Ved skiftet efter faderen gav moderen udtryk for, at det muligvis kun var en vindbrok [1], dvs. en form for brok, hvorved den angrebne legemsdel pustes op af luft [12]. Dengang var det især for en mand svært at tjene til føden, hvis man led af et fysisk handicap, da mænd typisk var nødsaget til at ernære sig selv og en evt. familie ved hjælp af hårdt, fysisk arbejde.

Invalidepension var et ukendt begreb, og det var familiens opgave at tage sig af handicappede. Derfor var der ved skiftet enighed om, at hvis Niels Sillesens svaghed skulle tiltage med tiden, så han fik dårligere førlighed, så skulle han have tildelt en ekstra arv, hvis der blev noget at arve efter moderens død [1]. Der blev dog ikke mere brok med Niels Sillesen, der tilsyneladende var i stand til at forsørge sig selv og en familie senere i livet.

Niels Sillesen blev konfirmeret i 1772 (Tjæreborg Sogn) i en alder af 17 år. Han var den mindst intellektuelle af Sillesen-brødrene, for selv om han gennemførte konfirmationsforberedelsen, fik han ikke lært at skrive. Ved skiftet efter Jens Sillesens første hustru [4] under-

skrev Niels Sillesen ”med påholden pen”, dvs. en anden førte pennen for ham, fordi han ikke selv kunne skrive.

Heldigvis for Niels Sillesen var det de færreste, der dengang havde behov for skrivefærdigheder i deres daglige arbejde. Ved folketællingen i 1787 var Niels Sillesen ugift avlskarler hos tolder Guldborg i Storegade i Ribe. Ved samme folketælling var en ugift, ung pige, Karen Hermansdatter, tjenestepige hos præsident Ussing i Storegade i Ribe. Niels og Karen har ikke kunnet undgå at møde hinanden, og Niels Sillesen tog sin titel som avlskarler så bogstaveligt, at Karen blev gravid af at møde ham.

Niels Sillesen fra Tjæreborg og Herman Frandsens datter, Karen, fra Hjortkær i Grimstrup Sogn (Ribe Amt) blev trolovet den 12. oktober 1787 og viet den 9. november 1787 (Grimstrup Sogn). Niels Sillesen var 32 år, og Karen Hermansdatter var 22 år (døbt 1. september 1765, Grimstrup Sogn).

De nygifte er formentlig flyttet ind hos Karen Hermansdatters forældre efter vielsen, idet deres bopæl var Hjortkær, da deres første barn blev født den 6. februar 1788 (Grimstrup Sogn). Det var en datter, der blev døbt Susanna. Hun blev ikke opkaldt efter hverken farmor eller mormor, og Susanna var ikke et navn, der typisk blev brugt på landet. Præsident Ussings hustru hed Susanna, så mit gæt er, at datteren er blevet opkaldt efter den kvindelige halvdel af Karen Hermansdatters herskab. Det må have været ærefuldt at blive opkaldt efter en præsidentfrue.

Bopælen hos Niels Sillesens svigerforældre var tilsyneladende en midlertidig nødløsning. Da næste barn blev født, var familien flyttet til Debel i Fåborg Sogn (Ribe Amt), og de efterfølgende børn blev alle født i Fåborg Sogn. Silles Nielsen blev født den 12. marts 1790. Han blev efterfulgt af Anne Nielsdatter (født 11. maj 1792), Herman Nielsen (født 9. januar 1795), Niels Herman Nielsen (født 11. juni 1798) og Hans Peder Nielsen (født 7. september 1800).

Niels Sillesens gård i Debel var en lille gård på 1 tønede, 7 skæpper, 2 fjerdingkar og 2 album hartkorn. Gården var fæstegård under Ribe Bispestol, der den 25. november 1794 satte noget af sit bøndergods til salg på auktion. Niels Sillesen købte sin egen gård for 156 rigsdaler og 4 mark. Han fik skøde på gården den 21. juni 1796. Det kan diskuteres, hvor meget han reelt ejede gården, for han måtte udstede en panteobligation til biskoppen på den fulde købesum [13].

Ved folketællingen i 1801 boede familien på gården i Debel sammen med en tjenestepige og en logerende. Niels Sillesen angives at være bonde. Børnefødslerne fortsatte med Dorthe Nielsdatter (født 26. maj 1803, begravet 19. januar 1812) og sluttede med Frands Nielsen (født 16. november 1805), dvs. Niels Sillesen og Karen Hermansdatter fik i alt otte børn.

Familien var flyttet fra Debel til Rodebæk (Fåborg Sogn), da Dorthe Nielsdatter blev begravet i 1812. Niels Sillesen omtales i kirkebogen ved sin død som husmand i Rodebæk. Flytningen og degraderingen fra gårdmand til husmand tyder på, at Niels Sillesen kan have haft økonomiske problemer på sin forgældede gård.

Niels Sillesen var 69 år, da han døde den 5. maj 1824 (Fåborg Sogn). Karen Hermansdatter døde som 67-årig (6. august 1833, Fåborg Sogn). Ved sin død var hun aftægtskone hos sønnen, Niels Hermann Nielsen, der havde overtaget husmandsstedet i Rodebæk.

Den yngste i børneflokket, Lauge Sillesen, var formentlig den mindste af Sillesen-brødrene, for ifølge lægdsrullen var han kun 158 cm høj. Han var dog stor nok til at blive konfirmeret i 1778 (Tjæreborg Sogn) i en alder af 17 år.

Ved folketællingen i 1787 var Lauge Sillesen ugift og arbejdede som røgter hos justitsråd og proprietær Bruun på Krogsgård Gods i Tjæreborg Sogn. Lauge Sillesen har ikke manglet selskab, for der var 26 tjenestefolk på godset. Senere i 1787 var hans bopæl angivet at være Tjæreborg, da han var fadder ved en dåb hos Jens Sillesen i Skads Sogn. Den 5. april 1790 var han fadder, da Hans Sillesen i Tjæreborg fik døbt en datter.

Kort tid derefter må Lauge Sillesen have forladt hjemstavnen. I lægdsrullen fra 1791 (lægd 41, Tjæreborg Sogn) angives hans opholdssted at være Før (på tysk Föhr). Før er den næststørste af de nordfrisiske øer i Sydslesvig. Indtil 1864 var den vestlige del af øen en kongerigsk enklave, der hørte under Ribe Stift. Den østlige del hørte til hertugdømmet Slesvig [14]. Efter 1864 blev Før tysk.

Det fremgår af lægdsrullerne fra 1792, 1795 og 1798 (lægd 41, Tjæreborg Sogn), at Lauge Sillesen fortsat opholdt sig på Før. I 1792 og 1795 blev det anført, at han havde amtspas til at tjene på Før. Et amtspas var en tilladelse udstedt af amtmanden, som unge mænd i alderen 14-36 år skulle have, hvis de ville fraflytte det gods, de hørte under ved fødslen [15]. Det fremgår, at Hans Sillesen i Tjæreborg var kautionist for Lauge Sillesen. Hvis den værnepligtige med amtspasset undveg, var kautionisten forpligtet til at skaffe en lige så dygtig person i hans sted [16].

I lægdsrullen fra 1798 er det anført, at Lauge Sillesen fik fripas, dvs. blev fritaget for militærtjeneste, på sessionen i 1800. Fritagelsen skyldtes sandsynligvis, at han havde overskredet aldersgrænsen for værnepligtige, der på det tidspunkt var 36 år [15]. I overensstemmelse hermed er hans navn streget ud i lægdsrullen.

Selv om Lauge Sillesen ifølge lægdsrullerne har opholdt sig på Før i mindst 7 år, er det ikke lykkedes mig at finde ham i kirkebøgerne fra øens tre kirkesogne. Derfor er Lauge Sillesens videre skæbne ukendt.

Litteraturliste

1. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 220b-224b
2. Sneum-Tjæreborg Sogn, Ribe Amt, Hovedkirkebog, 1736-1814, folio 2
3. Mennesker i Skads Sogn og deres boliger, Skads Sognarkiv, Udskrift af folketællinger, tingbøger, vejviser m.m., Matrikelnr. 3a, Andrup Ejerlav, www.sksa.dk/Andrup_ejerlav.pdf
4. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1790-1806, folio 86b-88b, 102-105 og 108b-111b
5. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1794-1806, folio 74b
6. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1790-1806, folio 126-128b og 131-132
7. Ribe Amts Branddirektorat, Forsikringsprotokol for Skast Herred, 1800-1857, Skast, Sneum og Tjæreborg Sogne, side 134
8. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1806-1816, folio 107
9. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1816-1822, folio 17b

10. Mennesker i Skads Sogn og deres boliger, Skads Sognearkiv, Udskrift af folketællinger, tingbøger, vejviser m.m., Matrikelnr. 9a, Skads Ejerlav, www.sksa.dk/Skads_ejerlav.pdf
11. Skast Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol, 1827-1831, folio 121
12. Ordbog over det danske sprog, <http://ordnet.dk>
13. Skast-Gørding-Malt Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol for Skast Herred, 1794-1806, folio 128b-129
14. Før, da.wikipedia.org
15. Jytte Skaaning & Bente Klercke Rasmussen: "Find din slægt – og gør den levende. Håndbog i slægtshistorie", 2. udgave, 2. oplag, Syddansk Universitetsforlag, 2008
16. Forordning af 20. juni 1788 om stavnsbåndets løsning fra godserne for bondestandens mandkiøn i Danmark, paragraf 6, <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/forordning-om-stavnsbaandets-ophaevelse-20-juni-1788/>

Kapitel 22. Hyrdens hemmelige hustru

Mine tip-5-oldeforældre
Gravers Christensen & Johanne

Gravers Christensen (294):

Født:
Døbt:
Konfirmeret:
Gift: før 1695
Død: efter 1736
Begravet:

Johanne (295):

Født: ca. 1668
Døbt:
Konfirmeret:
Gift: før 1695
Død:
Begravet: 21. december 1736 i Sankt Katharine Sogn, Ribe (Ribe Amt)

Grundlaget for at skrive Gravers Christensens livshistorie er begrænset til nogle få faktuelle oplysninger. Derfor bliver resten overladt til læserens fantasi, men en læser har godt af at blive udfordret.

Der savnes oplysninger om Gravers Christensens fødsel, dåb og forældre. Første gang, jeg har fundet ham nævnt, er ved min tip-4-oldemor, Kirsten Graversdatters dåb den 14. juli 1695 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hun omtales i kirkebogen som datter af "Grafvers Christensen". Moderens navn holdes hemmeligt både her og ved de efterfølgende børns dåb. Gravers Christensen må være blevet gift inden Kirstens dåb. Det er dog ikke lykkedes at finde hans vielse i Ribes kirkebøger.

Gravers Christensen fik døbt endnu en datter, Voldborg Graversdatter, den 9. januar 1698 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Han angives her at være "af Tved", dvs. fra landsbyen Tved ca. 2 km øst for Ribe.

Den 13. februar 1701 fik en Gravers Hior døbt en søn ved navn Thomas Christian (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Jeg finder det overvejende sandsynligt, at denne Gravers Hior er identisk med Gravers Christensen. Det skyldes primært, at faderen ved en dåb i både 1706 og 1709 (jf. nedenfor) betegnes Gravers Christensen Hior.

Endvidere fik Gravers Christensen den 25. juli 1701 begravet en 12 uger gammel datter (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Da ingen Gravers Christensen har fået døbt en datter tidligere i 1701, formoder jeg, at det døde barn var Gravers Hiors søn, Thomas Christian. I så fald er Gravers Hior identisk med Gravers Christensen.

Hior er jysk dialekt og betyder hyrde [1, 2]. I overensstemmelse hermed betegnes moderen til Thomas Christian som "Gravs Hyrdes hustru", da hun den 29. marts 1701 blev introduceret i Sankt Katharine Kirke efter sin fødsel.

Gravers havde flere hyrdetimer med sin hustru. Den 28. maj 1702 fik Gravers Hior igen døbt en søn. Han fik navnet Thomas Christian, hvilket bestyrker formodningen om, at den første Thomas Christian var død forinden. Derefter fulgte yderligere tre børn. Faderen betegnes Grafvers Hior, da sønnen Niels blev døbt den 30. november 1704, og Gravers/Grafvers Christensen Hior, da døtrene Maren og Anne blev døbt henholdsvis den 9. maj 1706 og den 13. januar 1709. Alle fire børn blev døbt i Sankt Katharine Kirke.

Efter de tre sidste fødsler betegnes moderen som "Gravers Hyrdes hustru" ved den efterfølgende introduktion i kirken. Det er dermed eftertrykkeligt dokumenteret, at han har haft en hustru, selv om kirkebogen fastholder hendes anonymitet.

Der er usikkerhed vedrørende levedygtigheden af sønnen Niels. Gravers Christensen fik begravet en 12 uger gammel søn den 2. juli 1705 (Sankt Katharine Sogn, Ribe). Ingen Gravers Christensen har fået døbt en søn omkring den 1. april 1705. Det må derfor antages, at det er ovennævnte Niels, der er død.

Når Gravers Christensen kaldes for Gravers Hyrde, må det skyldes, at han har arbejdet som hyrde, dvs. han har vogtet husdyr. Arbejdet som hyrde havde lav status i datidens samfund [1]. Det kan forklare, at jeg ikke har fundet Gravers Christensen brugt som fadder på trods af, at han selv har brugt adskillige bysbørn som faddere til sine egne børn.

Gravers Christensens hemmelige hustru er muligvis ikke helt hemmelig. Den 21. december 1736 blev en ældre kvinde ved navn Johanne begravet i Sankt Katharine Sogn i Ribe. Kirkebogen findes i to udgaver. I den ene udgave betegnes hun som "Gravers Christensens hustru" og i den anden udgave som "Gravers Portnerens" hustru. Der er uenighed om hendes alder, der angives at være henholdsvis 65 år og 71 år.

Det kan ikke udelukkes, at der er tale om hustruen til en anden Gravers Christensen. Der er dog en rimelig sandsynlighed for, at ovennævnte Johanne er min tip-5-oldemor. I så fald er Gravers Christensen blevet forfremmet fra hyrde til portner. Som omtalt nedenfor var hans svigersøn portner ved en af Ribes byporte. Det er tænkeligt, at dette portnerjob er gået i arv fra Gravers Christensen.

Nu må jeg af mangel på flere oplysninger afslutte historien om Gravers Christensen. Han må formodes at have været i live i 1736, når Johanne omtales som hans hustru. Historien kan ikke afsluttes med hans død, for den er ikke fundet i Ribes kirkebøger.

Omtalen af Gravers Christensens børn bliver også mangelfuld. Min efterforskning har afsløret i alt syv børn, hvoraf de to formodes at være døde som små. Kirsten Graversdatter er omtalt i kapitel 18, fordi hun er min tip-4-oldemor. Af de resterende fire børn har jeg kun yderligere viden om Voldborg Graversdatter, så det er hende, der får al omtalen.

Voldborg Graversdatter blev efter alt at dømme boende i Ribe i hele sit liv. I 1720 blev hun brugt som fadder, da en murermesterdatter blev døbt i Sankt Katharine Kirke. I 1723 var hun igen fadder, da hendes storesøster, Kirsten Graversdatter, fik en "uægte" søn døbt. Den skam ville Voldborg ikke udsætte sig selv for, så hun insisterede på at skulle giftes, inden hun fik børn.

I 1726 blev Voldborg Graversdatter sammen med en række andre medlemmer af Sankt Katharine Sogns menighed stævnet af kapellanen, fordi hun ikke havde givet kyndelmisseoffer

til kapellanen (jf. omtalen i kapitel 23). Om den unge Voldborgs manglende betaling skyldtes opsætsighed eller fattigdom vides ikke. Hun blev dømt til at betale 8 skilling som offer til kapellanen og 2 skilling til sagens omkostninger [3].

Det lykkedes hende først at blive gift, da hun var 30 år. Den 11. november 1728 blev hun viet til Jacob Holst (Sankt Katharine Sogn, Ribe), som var ca. 10 år ældre. Deres første barn, Else Kirstine Jacobsdatter, blev døbt den 19. februar 1730 (Sankt Katharine Sogn, Ribe).

Derefter fulgte Gregers Jacobsen (døbt 11. februar 1731, Sankt Katharine Sogn, Ribe), Kirstine Johanne Jacobsdatter (døbt 12. september 1732, Sankt Katharine Sogn, Ribe), Anne Catrine Jacobsdatter (døbt 13. maj 1735, Ribe Domsogn) og Graues Christian Jacobsen (døbt 11. november 1736, Ribe Domsogn).

Jacob Holst døde i 1772 (begravet 19. oktober 1772, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Ifølge kirkebogen blev han 84 år. Det er anført, at han var portner ved Nørreport, dvs. han har passet en af Ribes byporte. Det vides ikke, om han derefter blev portner afløser hos Sankt Peter. Voldborg Graversdatter døde som 81-årig (begravet 7. juli 1779, Sankt Katharine Sogn, Ribe).

Litteraturliste

1. <http://www.jyskordbog.dk/ordbog/artikler/hyrdeunge.html>
2. <http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=hyrde&tab=for>
3. Ribe Byfoged, Justitsprotokol, 1723-1727, folio 319-320, 335-336 og 339-341b

Kapitel 23. En kirurg kan også barbere

Mine tip-5-oldeforældre

Johan Friderich Henckel & Anne Cathrine Bahuus

Johan Friderich Henckel (298):

Født:

Døbt: 23. august 1665 i Lindau, Niedersachsen, Tyskland

Konfirmeret:

Gift: 24. november 1692 i Ribe Domsogn (Ribe Amt)

Død:

Begravet: 17. september 1740 i Sankt Katharine Sogn, Ribe (Ribe Amt)

Anne Cathrine Bahuus (299):

Født:

Døbt: 29. juli 1674 i Ribe Domsogn

Konfirmeret:

Gift: 24. november 1692 i Ribe Domsogn

Død: efter 1732

Begravet:

I kapitel 19 er nævnt nogle forskellige stavemåder af efternavnet Henckel. Til personerne omtalt i nærværende kapitel er anvendt variationerne Henckel, Henschel, Henkel, Hengel, Henschell, Henschell, Hinckel og Hinchel. Den manglende konsekvens i stavemåden illustreres af, at der i den samme officielle skrivelse kan ses anvendt to forskellige stavemåder.

I kirkebogen ved dåben kaldes min tip-5-oldefar for Johannes Friderich [1]. Da han ved alle senere lejligheder kaldes for Johan, har jeg valgt at bruge Johan i stedet for Johannes. Fornavnet Johan ses undtagelsesvist stavet Johann. Variationsmulighederne er større, når det gælder hans andet fornavn, der ses stavet Friderich, Fridrich, Friderick, Friederick, Friedrik, Frederich og Frederik.

Min tip-5-oldemors fornavn ses stavet Anne Cathrine, An Cathrine, Anne Catharina og Anna Catharina. Efternavnet staves normalt Bahuus, men ses også stavet Bahus. En enkelt gang omtales hun som Andreasdatter Bahuus. Efternavnet Bahuus/Bahus er sandsynligvis af norsk oprindelse. Bahus er en gård i Fana Prestegjeld (Bergen Kommune, Hordaland Fylke, Norge). Gården er omtalt første gang i 1603 [2].

I den ældste kirkebog fra Fana Prestegjeld, der er fra 1712-1719, er fundet to personer med efternavnet Bahuus. Anne Cathrine Bahuus og hendes kendte familie (jf. kapitel 28) er fra Ribe, og der kan ikke dokumenteres nogen relation til Bahuus-familien i Fana. Som nævnt nedenfor har Anne Cathrine Bahuus opholdt sig i Norge i en periode, inden hun blev gift, og en af hendes sønner bosatte sig i Bergen. Det kan være et tegn på, at der har været en familiemæssig tilknytning til Norge.

Johan Friderich Henckel blev født i Lindau i Niedersachsen, hvor han blev døbt i den katolske kirke, St. Peter und Paul, den 23. august 1665 [1]. I god overensstemmelse med dette anføres det i borgerskabsprotokollen [3], at han var født i Lindau i Eichsfeld. Lindau ligger i

den sydlige del af den nuværende tyske delstat Niedersachsen. Det fremgår af kirkebogen, at Johan Friderich Henckels far hed Johannes Henckel (jf. kapitel 27), hvorimod moderens andel i fødslen har været så beskeden, at kirkebogen ikke har fundet plads til hendes navn.

Der foreligger ingen viden om, hvad Johan Friderich Henckel foretog sig i sin barndom og tidlige ungdom. I 1687 kom han i en alder af 21-22 år til København, hvor han praktiserede som kirurg [4]. Dengang havde en kirurg ingen lægeuddannelse, men var en håndværker, der normalt også udøvede barbervirksomhed.

Datidens kirurger foretog både små og store kirurgiske indgreb, f.eks. tandudtrækning og amputation af lemmer. En væsentlig opgave for kirurgerne var åreladning, hvor man åbnede en blodåre for at udtømme en mindre del af blodet. Derved mente man at kunne fjerne dårligdomme fra kroppen. Johan Friderich Henckels erhverv omtales lidt på skift som kirurg, barber eller ved den ældre betegnelse bartskærer.

Opholdet i København blev kortvarigt, for han blev feltskærer ved forskellige regimente i hæren [4, 5]. En feltskærer var en kirurg, der var ansat ved hæren, hvor der var behov for en håndværker med en skarp kniv, der kunne skære i soldaterne. Arbejdet som feltskærer bragte ham til Ribe.

Den 19. august 1692 sluttede Johan Friderich Henckels militære karriere, idet han blev udnævnt til stadskirurg i Ribe efter afdøde stadskirurg Bruun [5]. Ribe havde dengang en præsidet. Han mente sammen med byens borgmester og rådmænd, at det fortsat var nødvendigt for byen at have ”en god chirurgus som de nødtrængende udi adskillige legemers udvortes bræk (dvs. beskadigelse, brud) og fejl kunne hjælpe”. Johan Friderich Henckel havde fungeret som stadskirurg under Bruuns langvarige sygdom, så det var nærliggende at fastansætte ham.

Som betingelse for at få jobbet skulle Johan Friderich Henckel aflægge sin borgerlige ed, dvs. have borgerskab i Ribe. Det gjorde han den 16. december 1692 [3]. Med borgerskabet fulgte en forpligtelse til at indtræde i Ribes borgervæbning. I 1700 blev Johan Friderich Henckel registreret som menig nr. 37 i borgervæbningens første korporalskab [6].

For at få jobbet som stadskirurg skulle Johan Friderich Henckel endvidere lade sig eksaminere af to anerkendte doktorer, der skulle udfærdige en attest om hans dygtighed. Eksaminationen må have forløbet tilfredsstillende, for han fik jobbet.

Stadskirurgen havde monopol, idet der var forbud imod, at fuskere tog ophold i byen og gik ham i bedene. Til gengæld havde stadskirurgen pligt til for en rimelig betaling at betjene enhver nødlidende på forsvarlig måde. Der fulgte nogle privilegier med jobbet, idet stadskirurgen bl.a. var fri for alle kongelige skatter og for at påtage sig de offentlige hverv, der normalt fulgte med et borgerskab.

Nu havde Johan Friderich Henckel sikret sig en god og fast indtjening, og derfor var han klar til at blive trolovet og gift. Det var Anne Cathrine Bahuus også, og derfor blev det de to, der fik hinanden.

Anne Cathrine Bahuus var født i Ribe i 1674. Hun var datter af korporal Andreas Bahuus. Moderens navn er heller ikke her nævnt i kirkebogen, men jeg formoder, at hun hed Mette Hansdatter (jf. kapitel 28).

Uddrag af Ribes borgerskabsprotokol [3]. Teksten lyder: "Anno 1692, d. 16 December på Ribes Raadstue udi hr. Præsident Matthias Worms, Borgemester Christopfer Carstensen, Niels Hansøn og Jens Lauridsøn Raadmænd, da gjorde Johan Friderich Henckel Stadtzchirurgus, føed i Lindauw im Eixfelde, sin borgerlige Æed og skal gifue til Borgerskabspenge 2 Rigsdaler, halfparten til Byen, og halfparten til Magistraten, og vere hans Øfrighed hørig og lydig. Johan Friderich Henckell".

Det fremgår af kirkebogens forloverattest (Ribe Domsogn), at Anne Cathrine Bahuus ikke havde boet i Ribe uafbrudt siden fødslen, men at hun havde opholdt sig "nogen tid på andre steder, både her i landet og i Norge". Når så ung en pige rejste fra Ribe og helt til Norge, er det som anført ovenfor nærliggende at overveje, om der har været familiemæssige relationer.

Hun var kun 18 år, da hun blev trolovet den 2. november 1692 (Ribe Domsogn) med den nybakte stadskirurg, der var en ældre herre på 27 år. De blev viet allerede den 24. november 1692. Der var dog ingen åbenlyse omstændigheder, der kunne begrunde et hurtigt bryllup. Deres første barn, Johannes Henckel, der blev opkaldt efter sin farfar, blev født i 1694 (døbt 16. februar 1694, Ribe Domsogn).

Johan Friderich Henckel og Anne Cathrine Bahuus blev forældre til i alt ti børn, hvoraf de seks første var sønner. Nr. to i rækken blev opkaldt efter morfar og blev døbt Andreas Henckel (født 12. november 1695, død 19. november 1695, Ribe Domsogn). Han anføres i kirkebogen at være søn af "Johan Friderich Bartberer".

Nu var der ikke flere bedstefædre at opkalde sønner efter, så den tredje søn blev opkaldt efter stiftsamtmænden og fik navnet Frands Eberhart Henckel (døbt 25. juli 1697, Ribe Domsogn).

Stiftsamtmand Frands Eberhart von Speckhan [7] bærede forældrene med at være fadder. Måske har stiftsamtmanden fået foretaget sin daglige barbering hos stadskirurgen?

Endnu en Andreas Henckel blev døbt 21. april 1700 (Ribe Domsogn). Derefter fulgte Friderich Henckel (døbt 12. april 1702, Ribe Domsogn), Augustinus Henckel (født 15. marts 1704, død 7. april 1705, Ribe Domsogn), Cathrine Elisabeth Henckel (døbt 25. maj 1706, Sankt Katharine Sogn, Ribe), Augustinus Henckel (døbt 21. december 1708, Sankt Katharine Sogn, Ribe), min tip-4-oldemor, Anne Beate Henckel (døbt 1. marts 1711, Sankt Katharine Sogn, Ribe) og som afslutning på 20 års fødsler Sophie Henckel (døbt 29. april 1714, Sankt Katharine Sogn, Ribe).

Efter omtalen af Anne Cathrine Bahuuses karriere som barselskvinde vender vi nu tilbage til Johan Friderich Henckels faglige karriere. Som tidligere omtalt havde en præsident været involveret, da Johan Friderich Henckel blev udnævnt til stadskirurg. Kongen blev først involveret med nogen forsinkelse, idet Johan Friderich Henckel den 21. maj 1698 fik kongelig bevilling på sit job som stadskirurg [8].

Det blev dog nødvendigt at inddrage kongen endnu engang. I et brev til kongen den 27. februar 1710 gjorde Ribes magistrat opmærksom på, at Johan Friderich Henckel flere gange havde klaget over og fremlagt beviser for, at andre gik hans profession for nær ved at beskæftige sig med bl.a. åreladning og barbering. Derfor havde Johan Friderich Henckel søgt om på ny at få et bestallingsbrev, der fastslog, at han havde eneret på de arbejdsopgaver, der hørte til kirurgfaget. Med den begrundelse, at det ville være vanskeligt for flere at ernære sig som kirurg i Ribe, stadfæstede magistraten Johan Friderich Henckels monopol, der blev bekræftet af kongen den 5. april 1710 [9].

Johan Friderich Henckel var en dygtig stadskirurg, hvis man ellers kan tro på ovennævnte brev fra magistraten. Deri anføres han at have gode anbefalinger fra tre berømmelige læger, deriblandt en afdød og en nuværende stadslæge i Ribe [7, 9]. Det fremhæves endvidere, at han i ”mange år med hustru og børn sig både i levned og sin profession således haver forholdt, at ingen klagemål over ham er indkommet”.

Noget tyder dog på, at Johan Friderich Henckel var en temperamentsfuld herre, der ikke altid havde opført sig eksemplarisk. I 1694 var han blevet såret under nogle spektakler hos hospitalsforstanderen, og i 1702 var han blevet idømt bøder for overfald [4]. Den kongelige bekræftelse af monopolen havde ikke den ønskede virkning, for i 1716 anlagde Johan Friderich Henckel sag mod byens skarpretter (bøddel), der gik ham i næringen [4]. En bøddel var vant til at se blod og kunne derfor lade sig friste til at lave kirurgiske indgreb som bibeskæftigelse.

Johan Friderich Henckel blev som så mange andre ældre med alderen, og så kan det være svært at leve op til fordums præstationer. I 1725, hvor han var 60 år, mistede han sit monopol som stadskirurg. Begrundelsen var, at han på grund af alderdom ikke var så dygtig til at passe byen og det tilhørende distrikt, og at han hverken havde ansat svend eller tjenestedreng til at hjælpe sig. Den 1. september 1725 fik en yngre kirurg, Hans Henrich Schytte, kongelig bevilling på at være kirurg i Ribe samtidig med Johan Friderich Henckel [10].

Det var ikke populært i familien Henckel, at der kom en konkurrent, der truede indtjeningen. Faktisk var det så upopulært, at Hans Henrich Schytte blev overfaldet. Johan Friderich Henckel har muligvis været for affældig til at kunne optræde som voldsmand. Om han har

uddelegeret opgaven til sine døtre, eller om de selv har taget initiativet, vides ikke. I hvert fald blev Schytte overfaldet af Henckels døtre, der i en retssag blev dømt til at betale bøder [4].

Den 10. juni 1726 fremstod Johan Friderich Henckel og konkurrenten Schytte for rådstueretten i Ribe [11]. De bad begge om, at deres tidligere tildelte bevillinger til at være stadskirurgen måtte blive læst i retten. Årsagen til dette fremgår ikke, men de må have haft et ønske om, at deres rettigheder som stadskirurger blev officielt fastslået. Det kan skyldes, at andre i byen har udført kirurgarbejde, men det kan også have været et led i deres indbyrdes strid.

Selv om Johan Friderich Henckel tilsyneladende var svækket af alderdom, var han i besiddelse af så megen kampgejst og stædighed, at han i 1726 var hovedmanden i en retssag [12, 13]. Sagens parter var på den ene side Laurits Lund, der var kapellan ved Sankt Katharine Kirke i Ribe, og på den anden side en række (ca. 40) medlemmer af Sankt Katharine Sogns menighed. Kapellanden havde stævnet disse medlemmer ved Ribes byting, fordi de nægtede at betale kyndelmisseoffer til ham.

Ifølge de gældende regler skulle alle, der lod sig betjene med skriftemål og alterets sakramente, være forpligtede til at give et pengeoffer til præsten på årets tre store kirkelige højtider (påske, pinse og jul). Offerets størrelse var ikke fastlagt, idet enhver skulle betale efter evne og vilkår. Offeret var et tillæg til den løn, præsten fik af byen. I Ribe var det mangeårig praksis, at kapellanerne også fik et offer til kyndelmisse (2. februar).

Johan Friderich Henckel fungerede som talsmand for de stævnede menighedsmedlemmer. Der var samlet underskrifter fra disse på, at Johan Friderich Henckel skulle påtage sig at føre sagen på deres vegne. Der var endvidere samlet underskrifter på en henvendelse, hvor kongen blev bedt om at tage stilling til, om der skulle betales kyndelmisseoffer. Flere af underskriverne kunne hverken læse eller skrive, og derfor havde Henckel eller andre skrevet under på deres vegne. Da en af underskriverne vidnede i retten, erkendte hun, at hun ikke kendte de to dokumenters indhold.

I retten fremførte Henckel som argumenter imod betaling af kyndelmisseoffer, at kapellanden fik løn af byen, at han tillige var sognepræst i Seem menighed, og at betaling af offer kun var foreskrevet til de tre store højtider. Der var dog ikke store chancer for succes, når man dengang forsøgte at sætte sig op imod gejstlighedens privilegier.

Dommen ved bytinget gav i overvejende grad kapellanden medhold. Retten fastslog, at der skulle betales kyndelmisseoffer til kapellanden, fordi det havde været hidtidig praksis og derfor var en del af hans rette løn. De indstævnede blev dømt til at betale kyndelmisseoffer for indeværende år samt en andel af procesomkostningerne. De idømte beløb varierede, hvilket må formodes at skyldes forskellig betalingsevne.

Vedrørende restancer fra tidligere år tilkendegav retten, at da de ikke tidligere var forsøgt inddrevet, kunne man ikke forlange andet end, at de skyldige skulle betale efter evne. Den del af dommen var kapellanden ikke tilfreds med, idet han ønskede fastsat præcise beløbsstørrelser for betaling af restancerne. Han ankede derfor dommen til overretten, der var Ribes rådstueret.

Rådstueretten endte med at udarbejde et forslag til forlig. Forliget indebar bl.a., at de indstævnede skulle betale både indeværende og tidligere års restancer. Der var dog det forbehold, at hvis nogen var ude af stand til at betale hele restancen, skulle byens magistrat afgøre,

hvor stort et beløb, der skulle betales til kapellanen. Endvidere skulle Johan Friderich Henckel trække sine nedsættende udtalelser om kapellanen tilbage og anerkende ham som sin rette præst og sjælesørger.

Sagen blev ikke afsluttet med dette forlig, for rådstueretten afsagde den endelige dom den 14. november 1726. Skyldnerne blev dømt til at betale restancerne til kapellanen og herefter årligt betale ham kyndelmisseoffer ”efter enhvers evne og vilkår”, dvs. kapellanen kunne ikke kræve et bestemt beløb af menighedens medlemmer. Skyldnerne blev endvidere dømt til at betale processens omkostninger.

Det oplyses uden kildeangivelse, at Johan Friderich Henckel i 1730 truede med at ville forlade Ribe, og at han virkelig synes at have taget borgerskab i Bergen som barber, men straks vendte tilbage til Ribe og fik sit gamle privilegium stadfæstet [4]. På det tidspunkt var sønnen, Friderich Henckel (jf. nedenfor), kirurg i Bergen, så jeg overvejer, om der kan være sket en forveksling af far og søn. Det lyder ikke sandsynligt, at Johan Friderich Henckel, der tilsyneladende var lettere affældig, i en alder af 65 år ville flytte til Bergen for at starte på en frisk.

Konkurrencen fra Schytte gav tilsyneladende Johan Friderich Henckel økonomiske problemer. Den 21. september 1730 lånte han 296 rigsdaler og 2 mark af en handelsmand, Wilhelm Valentin, fra Flensborg. Til gengæld udstedte Johan Friderich Henckel en panteobligation mod sikkerhed i sit hus og husets inventar. Der skulle betales 5 % i årlige renter [14].

Johan Friderich Henckel boede i et hus i Sønderportsgade i Ribe. Huset lå imellem afdøde Anne Knudsdatters gård på den vestre side og Adolph Schertlings gård på den østre side. Til huset hørte gårdsplads, have, ager og eng. I huset var en storstue, en dagligstue, to kamre, et køkken og et bryggers. Møbleringen var præget af, at Henckel tidligere havde haft en god økonomi [14].

Panteobligationen blev opsagt den 11. juni 1733, fordi renterne ikke var betalt [14]. Opsigelsen blev forkyndt på Johan Friderich Henckels bopæl. Han var ikke hjemme, og derfor var det hans hustru, der modtog opsigelsen. Denne oplysning er primært interessant, fordi den dokumenterer, at hun var i live på det tidspunkt.

Da Johan Friderich Henckel ikke indfrieede obligationen, blev han den 23. december 1733 stævnet til at møde ved Ribe Byting den 12. januar 1734. I hans fravær blev stævningen denne gang forkyndt for hans logerende, hr. kommerceråd Løvenstjerne [14]. Navnet lyder adeligt, og det var det da også. Johan Adolph Struve var i 1714 blevet adlet med navnet Løvenstjerne [15]. Johan Friderich Henckels hus var langt fra at være en herregård, så man kan undre sig over, at adelsmanden havde indlogeret sig hos Henckel.

Man undrer sig mindre, hvis man et kort øjeblik forlader Henckel for at studere Johan Adolph Løvenstjernes livshistorie [15]. Han var blevet gift med en kvinde af meklenborgsk adelsslægt. Ægteskabet fungerede dårligt, og hun flyttede fra ham i et par perioder. Johan Adolph Løvenstjerne var under hustruens fravær flyttet til Norge, hvor han var assessor i Overhofretten. I Norge fandt han sig en kæreste, som han flyttede sammen med. Han anlagde nu skilsmisssag mod hustruen, men sagen blev afvist. Derfor flygtede han i 1728 til England med kæresten. I 1733 vendte parret tilbage til Danmark og bosatte sig i Ribe.

Den meget forhenværende kommerceråd Løvenstjerne var i pengenød, så i 1734 ansøgte han om at blive prokurator i Ribe. I ansøgningen skrev han, at han var blevet gift i England. Det skulle han dog ikke have skrevet. Året efter blev der anlagt sag imod ham for bigami og for at

have forladt landet uden tilladelse [7, 15]. Bigami ville sandsynligvis blive straffet med døden. Han undgik dog at blive dømt for bigami, fordi han sandsynliggjorde i retten, at det ikke var rigtigt, at han var blevet gift i England. I stedet blev han udvist af landet for sit løstlige og forargelige levned, som han havde ført med sin samleverske.

Efter dette adelige sidespring vender vi tilbage til stævningen af Henckel. Den 12. januar 1734 måtte Ribes byfoged vente forgæves på Johan Friderich Henckel, for han mødte ikke op. Derfor blev sagen udsat to uger. Henckel udeblev dog stadig, så sagen blev udsat til 9. februar 1734 [14].

Til dette retsmøde havde Johan Friderich Henckel indleveret et skriftligt indlæg [14]. Deri beklagede han sig over ikke at være blevet indstævnet med lovligt varsel. Han havde ikke været bekendt med stævningen, da han på dette tidspunkt havde opholdt sig hos sin søn i Nykøbing på Mors. På vejen hjem var et par heste foran vognen løbet løbsk. Johan Friderich Henckel var væltet af vognen og var kommet slemt til skade. Siden da havde han det meste af tiden været sengeliggende hjemme i sit hus.

Johan Friderich Henckel præciserede dog i sin skrivelse, at han ikke ville forhale sagen med undskyldninger og udflugter. Derfor tilbød han frivilligt uden foregående dom at sætte sit hus og sine pantsatte ejendele på offentlig auktion med henblik på at tilgodese sagsøgerens økonomiske krav. Derved kunne begge sagens parter spare unyttige sagsomkostninger.

Sagsøgerens advokat accepterede på sagsøgerens vegne Henckels tilbud og frafaldt derfor sagen [14]. Det må formodes, at Henckels hus og udvalgte ejendele derefter er blevet solgt på offentlig auktion. Hussalget kan dog ikke dokumenteres, idet den ældste, bevarede skøde- og panteprotokol for Ribe Købstad starter i 1737.

I 1735, hvor der blev holdt mandtal over Ribe bys borgerskab, var der to barberere i Ribe [16]. Den ene, Johan Friderich Henckel, er anført at være gammel og fattig. Den anden, Hendrich Schytte, er betegnet som ung og i nogen bedre tilstand. Det bestyrker formodningen om, at Johan Friderich Henckel har haft svært ved at klare sig i konkurrencen.

Johan Friderich Henckels økonomi blev dårligere og dårligere, idet hans helbred tilsyneladende gjorde det svært for ham at tjene til føden. Den 28. maj 1739 måtte Johan Friderich Henckel udstede en panteobligation til Jens Rasmussen Rahr i Ribe, der havde været så rar at låne ham penge. Det drejede sig om 60 rigsdaler, ”som han mig tid efter anden i rede penge udi min svaghed lånt og medforstrakt haver” [17].

Som sikkerhed for lånet fik Jens Rahr overdraget et gældsbevis på et tilgodehavende på 54 rigsdaler, som Johan Friderich Henckel havde i Viborg. Det var usikkert, om disse penge kunne inddrives. Derfor måtte Johan Friderich Henckel desuden pantsætte alle sine ejendele som yderligere sikkerhed for lånet.

Det ser ud som om, at Johan Friderich Henckel var havnet i en gældsfulde. Den slap han dog definitivt ud af året efter, fordi han døde. Johan Friderich Henckel blev 75 år (begravet 17. september 1740, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Han kunne ligge i sin kiste og glæde sig over, at han ikke skulle begraves af sin ærkemodstander, kapellanen Laurits Lund, der i mellemtiden havde fået embede langt fra Ribe [18].

Det er et mysterium, hvad der blev af Johan Friderich Henckels hustru, Anne Cathrine Baahuus. Seneste livstegn fra hende er fra den 11. juni 1733, hvor hun som nævnt ovenfor måtte

modtage en stævning på sin mands vegne. Hun er ikke fundet død i Ribe, så hun kan evt. være flyttet fra byen efter mandens død.

I kapitel 19 er der fortalt mere om min tip-4-oldemor, Anne Beate Henckels spændende og kærlighedsfulde liv. Sønnen, Frands Eberhart Henckel, er jeg nødsaget til at forbigå i tavshed, da jeg ikke har kendskab til hans videre skæbne. Min viden om de øvrige børn, der nåede at blive voksne, er meget varierende, men jeg vil her afsløre, hvad jeg ved.

Johannes Henckel var i en alder af 31 år fadder den 5. marts 1725, da hans bror, Andreas Henckel (jf. nedenfor), fik døbt en søn i Nøvling Sogn (Ringkøbing Amt). Johannes Henckels bopæl er ikke anført i kirkebogen.

Som nævnt ovenfor besøgte Johan Friderich Henckel i 1734 en unavngiven søn i Nykøbing Mors [14]. En gennemgang af kirkebøgerne i Nykøbing (Thisted Amt) afslører, at der må have været tale om Johannes Henckel. Den 16. maj 1727, den 25. november 1728 og den 3. maj 1733 var Johannes Henckel fadder i Nykøbing Kirke. De to første gange kaldes han dog for Johan.

Ved dåben i 1727 omtales han som ”Johan Henchel balberer”, dvs. barber. Johannes Henckel har sandsynligvis lært barbererhåndværket af sin far. Den 4. januar 1737 var Johannes Henckel forlover ved en trolovelse. Jeg har ikke fundet yderligere spor af ham i Nykøbing, og det kan forklares ved, at han er flyttet fra byen.

Vi skal frem til 1744, før der igen er nyt om Johannes Henckel. Han havde bopæl i Ringkøbing, da han den 9. april 1744 skrev under som vitterlighedsvidne på et testamente for et barnløst ægtepar fra Ringkøbing [19].

Johannes Henckel var gift med en kvinde, der hed Dorthe Kirstine. Vielsen er dog ikke fundet i hverken Nykøbing Mors eller Ringkøbing. På et tidspunkt er Johannes Henckel med hustru flyttet tilbage til fødebyen Ribe, for der boede de begge ved deres død.

Johannes Henckel var 82 år gammel, da han døde (begravet 8. marts 1776, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Han blev begravet på de fattiges jord. Dorthe Kirstine, der i kirkebogen betegnes ”sal. (dvs. afdøde) Johannes Henckels hustru”, var 76 år, da hun døde to år senere (begravet 31. marts 1778, Sankt Katharine Sogn, Ribe). Hun var ikke blevet rig i mellemtiden, for også hun blev begravet på de fattiges jord.

Andreas Henckel var så privilegeret, at han fik en akademisk uddannelse. Det må skyldes, at faderen som stadskirurg har haft en status og en økonomi, der har gjort det muligt. Andreas var så heldig, at han nåede at afslutte sin uddannelse, mens faderens økonomi endnu var god.

Andreas Henckel fik et dimissionsbevis fra Ribe Katedralskole i 1719 [18]. Det gav adgang til at aflægge examen artium (forløberen for vore dages studentereksamen) ved universitetet. Indtil 1850 kunne examen artium ikke aflægges på latinskolerne, men skulle aflægges ved universitetet [20].

Efter examen artium studerede Andreas Henckel teologi ved Københavns Universitet. Det fremgår af universitetets matrikel [21], at han blev immatrikuleret i 1719. Hver studerende

skulle have en privat-præceptor, dvs. en professor, der af den studerende valgtes som en slags rådgiver og formynder under studietiden [22]. Det fremgår af matriklen, at Andreas Henckels privat-præceptor var Ludvig Holberg, der to år tidligere var blevet ansat som professor ved universitetet [23].

En teologistuderende kan også blive fristet til at forsynde sig mod kirkens moralske bud. Andreas Henckel afslørede senere i livet store evner til at besvangre kvinder, og han startede i en tidlig alder. Det gik ud over Giertrud Kirstine Simonsdatter Fredelund. Derfor måtte Andreas Henckel gifte sig allerede, da han var 20 år. Hendes alder er ukendt.

Vielsen fandt sted den 27. december 1720 i Vor Frue Sogn (København). Andreas omtales i kirkebogen som "Andres Johanssøn Henchel, Studiosus". Giertrud Kirstine angives at bo hos sin moder, der var skoleholderske i Skidenstræde.

Ægteparret flyttede muligvis ind hos Giertrud Kirstines mor efter vielsen, for deres bopæl ved dåben af deres førstefødte den 12. april 1721 (Trinitatis Sogn, København) var Skidenstræde. Barnet var en søn, Johan Simon, der på diplomatisk vis blev opkaldt efter begge bedstefædre. Det var der ikke meget held ved, for Johan Simon døde få dage gammel (begravet 17. april 1721, Trinitatis Sogn).

Det er angivet, at Andreas Henckel blev teologisk kandidat den 19. januar 1722 [18]. Hvis det er rigtigt, har studietiden været på mindre end tre år. Det passer ikke umiddelbart med, at Andreas Henckel betegnes som studerende, da han og Giertrud Kirstine fik døbt en søn, Peter, den 21. april 1723 (Trinitatis Sogn). Heller ikke Peter fik et langt liv, for han blev begravet den 6. september 1723 (Trinitatis Sogn).

Andreas Henckel har ikke været blandt universitetets største genier, for han bestod sin kandidateksamen med karakteren n. (non contemnendus, dvs. "ikke at foragte") [18]. Den omtales også som 3. karakter og var den dårligste karakter, man kunne bestå med. Den var dog tilstrækkelig til at sikre ham et præsteembede.

Den 16. september 1724 skiftede Andreas Henckel storbylivet ud med et fredeligt liv langt ude på landet, fordi kongen var så venlig at beskikke ham til præst i Nøvling og Sinding sogne (Ringkøbing Amt) [24]. Nøvling ligger ca. 10 km nordvest for Herning. Det fremgår af kirkebogen, at der var dåb i Sinding Kirke den 9. november 1724. Det er tilføjet, at "dette barn var det første, hr. Andreas Henckel døbte".

Familien Henckel boede i Nøvling Præstegård, hvor der var god plads til en stor familie. Præstegården var opført af eg, fyr og tavlmur. Stuehuset var på 20 fag og ca. 180 m² i grundareal. Der var loft over 18 fag og tre murede skorstene og en bageovn [25]. Stuehuset indeholdt storstue, dagligstue, bagstue, amместue, sengekammer, to gæstekamre, studerekammer, studenternes kammer, køkken, bryggers og spisekammer [26].

Nøvlings nye sognepræst levede absolut ikke i cølibat. I de efterfølgende år var han årsag til en stor del af de dåbshandlinger, der fandt sted i Nøvling Kirke. Hvis man medregner de børn, han fik, inden han flyttede til Nøvling, blev han far til i alt 23 børn [25]. Der har været god brug for præstegårdens amместue.

Som det fremgår nedenfor, er det kun lykkedes mig at finde dokumentation for 21 af de 23 børn. Det kan skyldes, at fødslerne mangler i Nøvlings kirkebog fra 1726 til 1731 inkl. De kirkelige handlinger, der er omtalt i det følgende, blev foretaget i Nøvling Sogn, når ikke andet er nævnt.

Giertrud Kirstine Fredelund blev mor til 6 af børnene [25]. Det første barn, hun fødte i Nøvling, var Johan Friderich (født 5. marts 1725, død 15. maj 1726). Andreas Henckel favoriserede sine egne familiemedlemmer, når han førte kirkebog, for de fik nogle fromme ønsker med på vejen. Ved Johan Friderichs død skrev han eksempelvis: ”d. 15. maj døde vores elskelige og mindste søn Johan Friderich. Gud give ham med alle andre Guds børn en glædelig opstandelse”.

Den 15. juli 1726 døde en datter, Kirstine Henckel. Det er anført i kirkebogen, at hun ”findes ei blandt fødte”. Da hendes alder ikke er anført, er det uvist, om hun er blevet født før eller efter flytningen til Nøvling.

Giertrud Kirstine Fredelund døde i barselsseng den 26. maj 1727 efter den 25. maj at have født en søn, Diderik. Diderik slap dog heller ikke godt fra fødslen, for han døde den 9. juni 1727. Der er nu redegjort for 5 af Giertrud Kirstines 6 børn. Det sjette barn må enten være født et ukendt sted inden flytningen til Nøvling eller i Nøvling i den periode, hvor dåbsindførslerne mangler i kirkebogen.

En præst har behov for en præstekone. Andreas Henckel var da også hurtig til at finde sig en ny. Den 2. oktober 1727 blev han gift med Birgitte Sophie Povlsdatter Veirum. Hendes fødselsår og fødested er ukendt. Det er noteret i Nøvlings kirkebog, at ”sognepræstens bryllup stod i Neuling Præstegård”.

Andreas Henckel fik 8 børn med Birgitte Sophie Veirum [18, 25]. Der er ikke helt styr på børnefødslerne i de første fire år af ægteskabet, hvor dåbsindførslerne mangler. Det er dog lykkedes mig at finde frem til 7 af de 8 børn. To døtre, Giertrud og Elisabeth Magrethe, kendes kun fra skiftet efter Andreas Henckels død [26]. Elisabeth Magrethe var født ca. 1730, da hun angives at være 13 år ældre end halvsøsteren, Birgitte Lindegaard (jf. nedenfor). Giertrud var født før ca. 1730, idet hun omtales som en ældre søster til Elisabeth Magrethe.

Fra kirkebogen kendes en søn, Povl, der døde den 3. december 1729 (fødsel ukendt). Derefter kom der igen styr på kirkebogens fødsler, hvor følgende fire børn er fundet: Marie (født 27. marts 1732, død 25. maj 1732), Povl (født 22. maj 1733), Johan Friderich (født 21. maj 1735, død 9. november 1737) og Maren (født 27. oktober 1737, død 13. januar 1738).

Den sidste fødsel tog livet af præstekonen. Birgitte Sophie Veirum døde den 31. oktober 1737. Endnu engang måtte Andreas Henckel finde sig en ny præstekone, og han mente, at en præstedatter ville være velkvalificeret. Derfor friede han til Mette Susanne Aagaard. Hun var datter af provst Christen Aagaard, der var præst for Husby og Sønder Nissum sogne (Ringkøbing Amt) [25, 27].

Andreas Henckel og Mette Susanne Aagaard blev viet af hendes far i Husby Sogn den 9. oktober 1738. Han var 38 år, og hun var 23 år (født 10. juni 1715, Husby Sogn). Med en ung kone i præstegården kom der gang i fødslerne i de næste mange år. Det blev til følgende 9 børn:

Birgitte Sophie (født 3. september 1739), Christiane Birgitte (født 20. august 1740, død 31. august 1740), Christen Aagaard (født 30. oktober 1741), Birgitte Lindegaard (født 15. januar 1743), Johan Friderich (født 11. marts 1744), Frands Jacob (født 24. september 1745, død 11. maj 1746), Frands Jacob (født 8. maj 1747, død 1. marts 1748), Anna Aagaard (født 7. december 1748) og til allersidst Theodosius (født 28. december 1751).

Trods de mange børn fik Andreas Henckel også tid til at passe sit præsteembede. Beretningerne fra biskoppens visitatser i Nøvling den 6. maj 1747, 9. september 1752 og 22. maj 1758 [28] giver indtryk af, at han klarede sin præstegerning tilfredsstillende. Biskoppen var H. A. Brorson, der endnu i dag er kendt som salmedigter. Han skrev om Andreas Henckels overhøring af ungdommen (katekisering), at den var henholdsvis ”meget solid” og ”ret skikkelig”, og om hans prædiken, at den var ”grundig”. Fornemmer man på Brorsons ordvalg et vist forbehold, der antyder, at Andreas Henckel som præst var acceptabel uden at være specielt god?

Ved gennemgang af Nøvlings kirkebog kan man konstatere, at Andreas Henckels måde at føre kirkebog på var noget sjusket og mangelfuld. Det har fået nu afdøde arkivar Nygård til i sit seddelkartotek at tilføje en personlig kommentar om, at Andreas Henckel ”førte kirkebog meget tarveligt” [7].

På sine ældre dage kom Andreas Henckel ud for en usædvanlig og ret dramatisk arbejdsulykke. Den skete under en gudstjeneste i Sinding Kirke den 25. november 1764. Om hændelsen skriver han selv [29]:

”23. søndag efter Trinitatis 1764 faldt prædikestolen ned med mig, da menigheden med mig lå på knæ under bøn om kvægsygdommens hemmelse; men Gud være evindelig tak, som bevarede mig på liv og lemmer, så intet er hos mig til minde om dette fald, uden en liden rystelse på lemmerne nu og da siden”. Efter denne beskrivelse fristes man til at overveje, om Andreas Henckel har levet så godt, at han har været overvægtig.

Måske har ulykken påvirket Andreas Henckels helbred, for han døde den 24. april 1766 i en alder af 66 år. Skiftet efter hans død blev påbegyndt den 24. april 1766 og afsluttet den 20. juli 1767 [26]. Af de 23 børn var det kun 7, der var i live ved Andreas Henckels død.

Datidens præster hørte til de velbjegete i samfundet. Det bærer skiftet efter Andreas Henckel også præg af. Listen over boets ejendele er meget omfattende. Det fremgår eksempelvis, at Andreas Henckel havde en stor bogsamling. Der blev efter datidens sædvane drevet landbrug på præstegården. Boopgørelsen viser, at der var fire heste, syv køer, en tyr, fem stude og to kvier. Endvidere var der vædder, får og lam, i alt 40 stk.

Overskuddet i boet var på 1430 rigsdaler og 10 skilling til deling mellem arvingerne. Enken, Mette Susanne Aagaard, fik halvdelen. Sønnerne, Povl, Christen Aagaard, Johan Friderich og Theodosius, fik hver 130 rigsdaler og 10/11 skilling. Døtrene, Elisabeth Magrethe, Birgitte Lindegaard og Anna Aagaard, måtte nøjes med 65 rigsdaler og 5/11 skilling [26].

To af Andreas Henckels sønner fulgte i faderens fodspor, idet de begge blev præster. Christen Aagaard Henckel blev præst i Nordby på Samsø i 1770. Her døde han den 25. januar 1778 (Nordby Sogn, Skanderborg Amt) i en alder af kun 36 år. Johan Friderich Henckel var præst i Tranebjerg på Samsø fra 1782 og indtil sin død den 3. maj 1818 (Tranebjerg Sogn, Skanderborg Amt). Han var meget rig og ombyggede den forfaldne præstegård [18, 30]. En tredje søn, Povl Henckel, var godsforvalter hos greven på Brattingsborg på Samsø og boede i forvalterboligen Ørnslund [26]. Greven var ejer af øens kirker, og derfor havde Povl Henckel ansvaret for vedligeholdelsen af kirkerne [30].

Kvindelige præster var ikke opfundet dengang. Derfor kunne døtrene Birgitte Lindegaard Henckel og Anna Aagaard Henckel ikke blive præster, men måtte nøjes med at blive gift med en degn. De blev oven i købet gift med den samme degn, Hans Bagman, fra Sønder Omme Sogn (Vejle Amt). Birgitte var den første af dem, der blev degnekone [26], men da hun døde

Præsten
i
Nordby Sogn ved Reformationen.

*Den Lød er skæn, at tolke Sandheds Ord
Det bliver, medens alle Synsvinder for vor Ford.
Math. Cap. 16 v. 18.*

Navne	År indtrædet	Forflyttet	År forladt
Jacob Jensen	1557		1569
Niels Lauritsen	1569		1580
Mag. Prgen Floore	1580		1587
Claus Sofrensen	1587		1618
Mag. Jens Christensen	1618		1628
Jørgen Dinesen	1628		1660
And. Friis	1660		1682
Eric Kelling	1682	1688	
Hans Hellekande	1688		1720
Mag. Otto Fossum	1720		1725
Laurit. Hulmand	1725		1728
Loren Wegner	1728		1751
Jesper Clausen	1751	1751	
Mag. Marcus Schwin Rahmsøe	1751		1771
Christen Aagaard Henckell	1769		1778
Andreas Kraach	1778	1787	
Hans Winther Clausen	1787		1792
Stephan Høegaard	1792		1798
Paul Heinrich Høegaard	1793		1835
Stephan Høegaard	1836	1851	
Frantz Conr. Jacobsen	1851		1867
Jonahim Wih. Krøjer	1867		1876

Denne Tavle er opsat Aar 1821

Sognepræster i Tranebjerg

Navne	Indtrædet	Afgaaet
N. Nielsen	1537	1564
Mag. f. Madren	1564	1573
P. Jørgensen	1573	1600
f. M. Pind	1600	1611
B. J. Galthen	1611	1653
J. G. Bartholin	1653	1664
Mag. J. H. Borchgarden	1664	1681
Mag. M. J. Wellem	1681	1720
Niel. Hoff	1720	1752
Jasper Clouen	1752	1779
J. F. Henckel	1779	1818
N. L. Hansteen	1818	1858
P. L. Anrum	1858	1879
P. H. Bech	1880	1887
P. H. A. Herfkind	1887	1906
C. C. Schjørring	1906	1925
J. C. V. Terkildsen	1926	1943
C. E. Møller	1943	1970
Rich. Sørensen	1970	1978
Imm. Etærodt	1978	1986
K. Siertbak	1987	

Tavler over sognepræsterne i Nordby Sogn (t.v.) og Tranebjerg Sogn (t.h.) fra kirkerne i Nordby og Tranebjerg på Samsø. Christen Aagaard Henckell angives at have været præst i Nordby 1769-1778 og J. F. Henckel præst i Tranebjerg 1779-1818. Disse årstalsangivelser afviger lidt fra angivelserne i andre kilder [18, 30] (foto: 2014)

(7. januar 1773, Sønder Omme Sogn), blev Anna gift med degnen (1. august 1773, Sønder Omme Sogn).

Andreas Henckels enke, Mette Susanne Aagaard, havde ret til at blive boende i Nøvling Præstegård i det såkaldte nådsensår, dvs. i op til et år efter mandens død. Det fremgår af skiftet [26], at hun i marts 1767 flyttede fra præstegården til et boligsted i et fremmed herred.

Mette Susanne Aagaard havde bopæl i Sønder Omme Sogn, da hun døde 14 år senere (3. oktober 1781). Derfor er det nærliggende at formode, at hun flyttede ind hos degnen i Sønder Omme, da hun forlod Nøvling. Mette Susanne Aagaard var 66 år ved sin død. Kirkebogen omtaler hende som "Madame Hinchel".

Friderich Henckel blev uddannet på apotek i Ribe og som kirurg hos faderen [31, 32]. Derefter rejste han til Bergen i Norge, hvor han den 31. marts 1725 fik ansættelse som kirurg i Ber-

genskompagniet med tjeneste i Grønland [31]. Nedenstående beretning om hans ophold i Grønland er baseret på Ostermanns bog [32].

I begyndelsen af april 1725 afsejlede Friderich Henckel fra Bergen med skibet "Cron Printz Christian". Skibets kaptajn havde en beskadiget hånd, som Friderich Henckel skulle tilse i sin egenskab af skibskirurg. Den 29. maj 1725 ankom skibet til "Håbets Ø", der var den første koloni i Grønland.

Friderich Henckel havde til opgave at tage sig af kolonisternes almindelige sundhedstilstand. Han havde ikke ubetinget succes, for i løbet af de første måneder døde to af hans patienter. I januar 1726 måtte han tage sig af en hel bådsbesætning, der havde lidt skibbrud i en sne-storm og efterfølgende døjede med forfrysninger. Den 28. januar blev han nødsaget til at amputere to tæer på et af besætningsmedlemmerne, og den 19. februar måtte han fjerne endnu en tå på den samme patient.

Friderich Henckel havde tegnet kontrakt for et år og skulle derfor have været tilbage til Bergen i foråret 1726. Det skib, der skulle bringe forsyninger til kolonien og sejle tilbage med Friderich Henckel, ankom med stor forsinkelse. Da skibet var blevet losset, kunne det ikke sejle fra land igen på grund af isforholdene. Skibet måtte derfor overvintre ved kolonien, og Friderich Henckel måtte mod sin vilje blive der et ekstra år.

Med skibet var der imidlertid kommet en afløser for Friderich Henckel, som derfor havde udsigt til at mangle arbejde. Det protesterede han imod, og kompromiset blev, at Friderich Henckel skulle tage sig af besætningen på skibet, og afløseren skulle tage sig af folkene på land. Sundhedstilstanden var dog i løbet af vinteren så god, at der ikke var meget at lave for de to kirurger. Friderich Henckel måtte derfor fordrive tiden med jagtture og besøg hos grøn-lænderne.

Den 2. april 1727 afsejlede det skib, som Friderich Henckel skulle rejse tilbage med, fra kolonien. Efter fire dages sejlads blev ismasserne så uigennemtrængelige, at skibet måtte vende tilbage til havnen. Her måtte skibet blive liggende rejseklart i over to måneder. Ikke før den 10. juni 1727 lykkedes det at komme igennem isen, og Friderich Henckel nåede tilbage til Bergen [32]. Der er dog modstridende beretninger om, hvordan han kom til Bergen. Det er anført andetsteds, at han for at komme hjem hurtigst muligt rejste med et nederlandsk skib fra Grønland og kom til Bergen via Amsterdam [31, 33].

Bergenskompagniet var i mellemtiden blevet opløst pga. økonomiske problemer. Derfor havde Friderich Henckel ved hjemkomsten problemer med at få udbetalt sin fulde tilgodehavende løn. Han fik udbetalt 102 rigsdaler, 5 mark og 5 skilling, men det var ikke hele lønnen. I 1729 fik han yderligere 25 rigsdaler og endelig i 1732 de resterende 48 rigsdaler, 3 mark og 5 skilling [32].

Sine indtryk af Grønland har Friderich Henckel samlet i en beretning dateret 24. september 1727 [32]. Den består af tilfældige, ofte pudsige iagttagelser af natur og mennesker i Grønland [31]. Det er Friderich Henckels bedrifter som Grønlandsfarer, der er årsag til, at han er blevet optaget i Dansk Biografisk Leksikon.

Efter hjemkomsten fra Grønland arbejdede Friderich Henckel som barberersvend/kirurg i Bergen [32]. Han blev gift den 11. august 1728 (Domkirken Prestegjeld, Bergen Fylke) med Anna Catharina Didrichsdatter. Han var 26 år, og hun var ca. 27 år.

Anna Catharina Didrichsdatter var enke efter Johan Jørgen Daniel Bernhard. Han var kollega til Friderich Henckel og havde været hans forgænger i kolonien i Grønland [31, 33]. Anna Catharina Didrichsdatter var blevet gift med Johan Jørgen Daniel Bernhard den 12. december 1725 (Domkirken Prestegjeld, Bergen Fylke). De havde fået en søn (døbt 9. august 1726, Nykirken Prestegjeld, Bergen Fylke), men han var død samme år (begravet 15. november 1726, Domkirken Prestegjeld, Bergen Fylke). Johan Jørgen Daniel Bernhard er sandsynligvis død i 1727. Hans død er dog ikke fundet i Bergens kirkebøger, hvilket formentlig skyldes, at oplysninger om begravede mangler i en kort periode.

Året efter vielsen fik Friderich og Anna Catharina en søn, der blev døbt den 21. oktober 1729 (Korskirken Prestegjeld, Bergen Fylke). Han fik navnet Johan Friderich. Det er formentlig ham, der blev begravet den 12. september 1731 (Domkirken Prestegjeld, Bergen Fylke). Den afdøde omtales i kirkebogen som "Johan Friderich Henckels barn, 2 år", så der er sandsynligvis sket en forveksling af faderens og sønnens navn.

I perioden 1730-1747 har jeg med jævne mellemrum fundet enten Friderich Henckel eller Anna Catharina Didrichsdatter/Henckel anvendt som fadder ved barnedåb i Bergens kirker. De fik tilsyneladende ikke selv flere børn, så Friderich Henckel kunne ikke leve op til sin storbror, Andreas, hvad angår børnerigdom.

I 1729 blev Friderich Henckel involveret i en retssag [34], der tyder på, at han har haft økonomiske problemer. Problemerne kan meget vel skyldes, at han som omtalt ovenfor ikke havde fået udbetalt sin tilgodehavende løn. Friderich Henckel blev stævnet af en mand, der krævede, at der blev gjort udlæg hos Friderich Henckel for en gæld på 28 rigsdaler, 5 mark og 7 skilling. Friderich Henckel kunne dog fremvise en kvittering, som han havde modtaget efter, at der var blevet kautioneret for gælden. Derfor blev Friderich Henckel aldeles frikendt.

Friderich Henckels økonomi blev tilsyneladende bedre efter, at han havde fået udbetalt hele sit tilgodehavende. Den 12. februar 1732 købte han hus i Bergen. Endvidere havde han en part i sejskibet "Hvide Perle". Den 6. februar 1736 solgte han sin part og lod skibet sejle sin egen sø [32].

Den 9. marts 1730 tog Friderich Henckel borgerskab i Bergen som barberermester og kirurg. Da hans hverdag ikke blev distraheret af børn, kunne han engagere sig fuldt ud i sit arbejde. Han førte mange retssager mod patienter, der ikke ville betale, mod apotekere om betaling for medicin og mod kolleger om kirurgpraksisens rækkevidde. Han blev oldermann for kirurgernes lav og arbejdede ihærdigt for fagets rettigheder. Det lykkedes ham bl.a. at få indført, at kirurgiske kandidater kunne blive eksamineret i Bergen, hvor de tidligere skulle rejse til København for at blive eksamineret [32].

I 1742 ansøgte Friderich Henckel om at få stillingen som regiments- og garnisonskirurg, når den blev ledig. Ansøgningen blev anbefalet af regimentschefen med den begrundelse, at Friderich Henckel var en habil og erfaren kirurg. Alligevel blev han forbigået i første omgang. Først da den nye indehaver af stillingerne flyttede fra byen, blev Friderich Henckel ved kongelig resolution af 8. oktober 1749 udnævnt til regimentsfeltskærer ved 1. bergenhuisiske regiment og tillige garnisonskirurg [32].

Året efter blev Friderich Henckel sammen med feltskæreren ved 2. bergenhuisiske regiment involveret i to retssager anlagt mod dem af stadslægen i Bergen. Sagerne handlede tilsyneladende om faggrænserne for feltskærernes arbejde. Den 18. september 1750 fik de to feltskæ-

rere bevilget fri proces, så de slap for udgifter til retssagerne [35]. Det er ikke lykkedes at finde ud af, hvad retssagerne endte med.

Friderich Henckel døde i 1758 (begravet 11. september 1758, Korskirken Prestegjeld, Bergen Fylke) i en alder af 56 år. Kirkebogen angiver, at han var regimentsfeltskærer. Enken, Anna Catharina Didrichsdatter, var bedre stillet end de fleste af datidens enker, for hun fik den 14. oktober 1758 bevilget 30 rigsdaler i årlig pension. Den pension fik hun fornøjelse af i mere end 30 år. Hun blev dog ikke rig. Efter en bytingsdom i 1776 skulle der gøres udlæg hos hende for 150 rigsdaler, men hun erklærede intet at eje ud over sit hus, der var vurderet til 500 rigsdaler [32].

Anna Catharina Didrichsdatter døde den 5. januar 1790 [32] og blev begravet den 12. januar 1790 (Domkirken Prestegjeld, Bergen Fylke). Kirkebogen har ikke helt styr på hendes fornavne, for hun omtales som "Anna Marie, afg. feltskærer Henckels enke". Ifølge kirkebogen blev hun 89 år.

Cathrine Elisabeth Henckels livshistorie starter med hendes død. Hun var kun 22 år, da hun døde. Den 27. maj 1728 blev hun begravet (Ribe Domsogn). I kirkebogen omtales hun som "stadsbarberer Johan Friderich Henckels datter". I det ene eksemplar af Domsognets kirkebog er det anført, at hun blev begravet "uden sang og klang", dvs. i stilhed. Det antyder, at hun ikke døde en helt normal død.

Hendes død skyldtes da også ulykkelige omstændigheder. Som så ofte før og siden var det en tvivlsom mandsperson, der var årsagen, når en ung pige kom i ulykke. I hendes tilfælde hed han Johannes Becker. Han havde en tid været ansat ved toldvæsenet og var berygtet for at være involveret i skandaler. Han forførte Cathrine Elisabeth Henckel og indgav hende nogle fosterfordrivende medikamenter, som hun døde af [36].

Efterfølgende stjal Johannes Becker nogle sølvting fra familien Henckels hjem og forsvandt. Han blev senere arresteret i Flensborg. Her var han i mellemtiden blevet gift med en kvinde, hvis formue han satte over styr på et halvt år, hvorpå han forlod hende [36].

Johannes Becker endte tilsyneladende sine dage i Ribe. Han formodes at være identisk med den Johannes Christian Becker, der ifølge Ribe Domsogns kirkebog var ankommet til Ribe den 13. juni 1733, og som var død på sin 39 års fødselsdag den 20. juni 1733. Johannes Christian Becker blev begravet den 23. juni 1733, og derefter lavede han ikke flere skandaler. Ved mandtallet i Ribe i 1735 er Johannes Beckers enke (uden angivelse af navn) anført at være sy- og spindekone [16].

Omtalen af Augustinus Henckel bliver meget kort. Han var 17 år, da han den 27. august 1726 på sin faders vegne mødte op til et retsmøde på Ribe Byting [12]. Hans ærinde var at fremlægge en attest udstedt af hans højærværdighed biskoppen til retssagen imellem faderen og kapellanen i Sankt Katharine Sogn (jf. ovenstående omtale). Augustinus Henckel slap formentlig levende væk fra bytinget, men hvad han derefter brugte sit liv på vides ikke.

Sophie Henckels livshistorie består af flere spørgsmål end svar. Min viden om hende stammer fra en dåb i Bregninge Sogn (Holbæk Amt) den 9. maj 1735. På det tidspunkt var Sophie

Henckel 21 år. Ved dåben fik en Monsieur Säfner døbt en datter, der fik navnet Christine Elisabeth.

Det fremgår af kirkebogens oplysninger, at Monsieur Säfner var feltskærer fra Ribe. Han var sammen med sin hustru, Madame Sophie Henckel, ankommet til Bregninge på en rejse fra København til Ribe. Sophie Henckel må have været højgravid, for hun ”gjorde barsel” i Bregninge. Hun medbragte en attest fra præsten Terkel Westedt i Ribe på, at hun i januar 1734 var blevet gift med Monsieur Säfner.

Den omtalte præst må være Terkel/Torkild Jedsted, der var kapellan ved Sankt Katharine Kirke i Ribe [7, 18]. Det er derfor nærliggende at lede efter Sophie Henckels vielse i Ribes kirkebøger, men jeg har ledt forgæves. Hverken før eller efter mellemlandingen i Bregninge er det lykkedes mig at finde spor af ægteparret i Ribes kirkebøger eller andre steder.

Det er ikke nærliggende, at ægteparret kom til Bregninge, for det må have været en omvej, når man skulle fra København til Ribe. I Bregninge boede på det tidspunkt en Mette Kirstine Bahuus, der formodes at være moster til Sophie Henckel (jf. kapitel 28). Det er derfor tænkeligt, at Sophie er rejst omkring Bregninge for at aflægge et familiebesøg. Hvis det var tilfældet, kan man dog undre sig over, at hverken mosteren eller hendes mand var fadder ved dåben af Sophies barn. Det kan evt. tænkes, at mosteren ikke har været ”fin” nok til at blive brugt som fadder hos en Monsieur og en Madame.

Bregninge blev meget mod min vilje endestationen for min beretning om Sophie Henckel. Man kan spørge sig selv, om hun nogensinde slap væk fra Bregninge. Hun har ikke født flere børn i Bregninge, og hverken hun, manden eller datteren er fundet døde der. Derfor tror jeg på, at de har forladt Bregninge. Hvis de er nået frem til Ribe, er de formentlig kun blevet der i kortere tid, inden de er rejst videre ud i verden. Hvis nogen møder dem, vil jeg meget gerne have et praj.

Litteraturliste

1. Kirkebog, St. Peter und Paul, Lindau, Niedersachsen, Tyskland
2. <http://nn.wikipedia.org/wiki/Bahus>
3. Ribe Rådstue, Borgerskabsprotokol, 1585-1809
4. Otto Smith: ”Ribe borgere 1660-c. 1860”, ”Fra Ribe Amt”, udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt, 1928, side 105
5. Ribe Rådstue, Dokumenter til rådstueprotokollen, 1699-1849, 19. august 1692
6. Ribe Rådstue, Sager vedr. borgervæbningen, 1657-1824, Borgervæbningsrulle, 1700
7. Nygårds sedler, Dansk Demografisk Database, www.ddd.dda.dk
8. Danske Kancelli, Jyske Registre, 1695-1699, sag nr. 38, 21. maj 1698, folio 298
9. Danske Kancelli, Jyske Registre, 1707-1710, sag nr. 40, 5. april 1710, side 502
10. Danske Kancelli, Jyske Registre, 1721-1725, sag nr. 171, 1. september 1725, side 719
11. Ribe Rådstue, Justitsprotokol for rådstueretten, 1723-1731, folio 195b-196
12. Ribe Byfoged, Justitsprotokol, 1723-1727, folio 319-320, 335-336 og 339-341b
13. Ribe Rådstue, Justitsprotokol for rådstueretten, 1723-1731, folio 204b-216b, 248-248b og 249b-250

14. Ribe Byfoged, Justitsprotokol, 1733-1737, folio 190-190b, 195b-197, 200b, 212b-213 og 214b-215b
15. J. Kinch: "Johan Adolph Løvenstjerne", Samlinger til Jydsk Historie og Topografi, 2. Række, 2. bind, Aalborg, 1889-90,
http://archive.org/stream/samlingertiljydo1selsgoog/samlingertiljydo1selsgoog_djvu.txt
16. Kommercekollegiet, Dansk-norske sekretariat, Relationer over de danske stifters tilstand, Mandtal over Ribe bys borgerskab, 1735
17. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1737-1748, folio 26b-27b
18. S. V. Wiberg: "Personalhistoriske, statistiske og genealogiske bidrag til en almindelig dansk præstehistorie", Odense, 1870
19. Danske Kancelli, Jyske Registre, 1743-1746, sag nr. 126, 5. juni 1744, folio 294
20. Immatrikulation, <http://universitetshistorie.ku.dk>
21. S. Birket Smith: "Kjøbenhavns Universitets Matrikel", 2. bind, 1667-1740, Gyldendalske Boghandel, Kjøbenhavn, 1894
22. Ordbog over det danske sprog, <http://ordnet.dk>
23. Gyldendals Tibinds Leksikon, bind 4, Nordisk Forlag, København, 1978
24. Danske Kancelli, Jyske Registre, 1721-1725, sag nr. 136, 16. september 1724, folio 534b
25. Konrad Understrup: "Nøvling Sogn", 1923
26. Hammerum Herred Provsti, Gejstlig Skifteprotokol, 1754-1810, folio 104b-107, 109-112, 113b-115b, 118b-120b og 181b-182
27. Præsterække 1690-1818, Enesteministerialbog, Nøvling-Sinding Pastorat, Hammerum Herred, Ringkøbing Amt, 1724-1815, folio 1
28. Konrad Understrup: "Vildbjerg Sogn", 1921
29. Konrad Understrup: "Sinding Sogn", 1917
30. F. Elle Jensen: "Kirkelige forhold på Samsø i ældre tid", "Fra Holbæk Amt", udgivet af Historisk Samfund for Holbæk Amt, 1954, side 56-72
31. Dansk Biografisk Leksikon, 6. bind, Gyldendal, København, 1980
32. H. Ostermann: "Nordmænd på Grønland 1721-1814", 2. bind, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1940
33. Finn Gad: "Grønlands Historie II 1700-1782", København, 1969
34. Nordhordland Tingbok, nr. 37, 1728-1731, del a, 1728-1729, www.digitalarkivet.uib.no
35. Danske Kancelli, Norske Tegnelser, 1749-1750, sag nr. 265, 18. september 1750, folio 616
36. Otto Smith: "Ribe borgere 1660-c. 1860", "Fra Ribe Amt", udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt, 1928, side 74

Kapitel 24. Bryllupsfest med skuddrama

Mine tip-5-oldeforældre

Laurids Mortensen & Maren Jensdatter

Laurids Mortensen (304):

Født: ca. 1640
 Døbt:
 Konfirmeret:
 Gift: før ca. 1681
 Død: 27. juli 1733 i Skads Sogn (Ribe Amt)
 Begravet: 2. august 1733 i Skads Sogn

Maren Jensdatter (305):

Født: ca. 1650
 Døbt:
 Konfirmeret:
 Gift: før ca. 1681
 Død: 20. april 1722 i Skads Sogn
 Begravet: 26. april 1722 i Skads Sogn

Laurids Mortensen er også blevet kaldt for Laust, Laurits og Lauritz. Laurids Mortensens og Maren Jensdatters omtrentlige fødselsår er beregnet på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved deres død. Der foreligger ikke viden om deres forældre eller fødested.

Deres børn er blevet født inden kirkebogens start. Derfor er det ikke muligt at få et samlet overblik over deres børneflokk. Det er dog lykkedes at identificere fire af deres børn. Anne Lauridsdatter (født ca. 1690) var fadder den 1. august 1714 (Skads Sogn) og angives i den forbindelse at være Laurids Mortensens datter. Jens Lauridsen anføres (jf. nedenfor) at være bror til Anne Lauridsdatter. Villads Lauridsen angives at være søn af Laurids Mortensen [1]. Min tip-4-oldefar, Søren Lauridsen (født ca. 1681) havde så tætte relationer til Anne Lauridsdatter og til Villads Lauridsens døtre (jf. nedenfor), at han må anses for at være søn af Laurids Mortensen.

Det omtrentlige fødselsår kendes for to af børnene på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved deres død. Derfor må Laurids Mortensen og Maren Jensdatter antages at være blevet gift før ca. 1681.

Det fremgår af ekstraskatteregnskaberne for Riberhus Amt, at Laurids Mortensen formentlig har fæstet en gård i Skads By i 1686 eller 1687. I 1684 og 1685-1686 er han ikke anført i skatteregnskaberne, men i 1687 og efterfølgende år figurerer han som skatteyder på en af gårdene i Skads By [2-10]. Laurids Mortensen var fæstebonde under Krogsgård Gods [11].

I 1687 skulle Laurids Mortensen betale kop- og kvægskat [4]. Det fremgår af opgørelsen, at han på gården havde en hoppe, en plag og to køer. Skatten var 1 mark på en hest og en ko og det halve (8 skilling) på en plag. Kopskat var ikke en skat på antallet af kopper i huset, men som omtalt i kapitel 17 en personskat. Laurids Mortensen og hans hustru skulle hver betale 3 mark i kopskat. Deres samlede ekstraskattebetaling i 1687 beløb sig således til 1 rigsdaler, 3

mark og 8 skilling. Det fremgår ikke af skatteregnskabet, om Laurids Mortensen betalte sin skat med glæde.

Opfindsomheden var stor, når der dengang skulle opkræves skatter. I 1688 skulle Laurids Mortensen betale kop- og ildstedsskat [5]. Ildstedsskatten skulle betales med 2 mark pr. ildsted. Laurids Mortensens gård var den eneste af gårdene i Skads By, der havde to ildsteder. Det har været en fordel, når familien skulle holde varmen, og når der skulle laves mad, men en ulempe, når der skulle betales ildstedsskat.

Da der året efter igen skulle betales kop- og ildstedsskat, var der kun registreret ét ildsted hos Laurids Mortensen [6]. Han havde måske nedlagt et ildsted for at slippe billigere i skat? Til gengæld havde han nu ansat en tjenestepige. For hende skulle han betale 1 mark og 8 skilling i kopskat, dvs. en tjenestepige var takseret lidt højere end en ko. Det fremgår af opgørelsen, at man på de fleste af sognets gårde klarede sig uden tjenestefolk. Ved kopskatteopgørelsen i 1700 havde Laurids Mortensen og hustru et hjemmeboende barn, der blev beskattet som en tjenestepige [8].

Det er tvivlsomt, om Laurids Mortensen betalte sin skat, for han var dybt forgældet. Den 6. juli 1706 blev han stævnet ved Skast Herredsting for både gammel og ny gæld til godsejeren på Krogsgård [11]. Der var bl.a. tale om skyldig landgilde. Der var sandsynligvis også tale om skattegæld, idet godsejere på kongens vegne skulle opkræve skatter hos deres fæstebønder. Hvis bønderne ikke kunne betale, hæftede godsejeren for betalingen [12].

Laurids Mortensen havde gæld helt tilbage fra 1685. I den mellemliggende periode var Laurids Mortensen 14 gange ved herredstinget blevet dømt til at betale ny gæld uden, at gælden var blevet betalt. Med renter beløb den samlede gæld sig i 1706 til 167 rigsdaler, 1 mark og 5 skilling [11]. Det var et svimlende stort beløb for en fæstebonde.

Man kan umiddelbart undre sig over, at Laurids Mortensen ikke fik frataget fæstet af gården pga. den store gæld. Forklaringen er formentlig, at godsejeren ikke regnede med at kunne finde en anden, der ville overtage fæstet. Fæstebøndernes økonomi var generelt dårlig, hvilket fremgår af, at der var 12 fæstere fra Skads By, der samtidig blev stævnet for gæld i 1706 [11]. Godsejeren foretrak tilsyneladende fæstebønder, der aldrig betalte deres gæld, hvis alternativet var tomme gårde, der forfaldt.

I 1711 skulle bønderne betale en ekstraskat på en sjettedel af deres tjenestefolks løn [9]. Det fremgår af oversigten over gårdene i Skads Sogn, at Laurids Mortensen og sønnen, Søren Lauridsen, var fæstere af hver sin gård i Skads By. Laurids Mortensen havde en enkelt tjenestepige på gården. På det tidspunkt har han haft en alder på omkring 70 år, men han kan tænkes at have haft hjælp af hjemmeboende, voksne børn, f.eks. Jens Lauridsen og Anne Lauridsdatter.

Der skulle i 1713 betales krigsstyr, dvs. skat udskrevet til et militært formål [10]. Kun bønder med tjenestefolk skulle betale denne skat. Laurids Mortensen blev opkrævet 3 mark for sin tjenestepige. Hun hed Anne Mortensdatter.

Ved en dåb i Skads Kirke den 21. juni 1716 omtales "Laurits Mortensens pige, Mette Hansdatter", dvs. tjenestepige, som fadder sammen med bl.a. min tip-4-oldefar, Søren Lauridsen, og hans tjenestepige. Det tyder på, at Laurids Mortensen og Maren Jensdatter også på det tidspunkt har haft selvstændig husholdning, selv om de havde en alder, hvor de kunne forventes at være på aftægt.

I Skads Kirke blev Maren Jensdatter og Laurids Mortensen begravet. Skads Sogns kirkebog starter i 1714, så derfor vides det ikke, om de også blev døbt og viet i Skads Kirke (foto: 2014)

Jeg gætter på, at Laurids Mortensen og Maren Jensdatter kom på aftægt året efter. Som omtalt nedenfor blev datteren, Anne Lauridsdatter, i slutningen af 1717 gift med en mand fra nabosognet Tjæreborg. Efter vielsen fik de bopæl i Skads. Det er derfor nærliggende at formode, at Anne Lauridsdatters mand overtog Laurids Mortensens gård.

Maren Jensdatter var ifølge kirkebogen 72 år, da hun døde den 20. april 1722 (Skads Sogn). Hun angives at være Laurids Mortensens hustru af Skads. Hvis ellers kirkebogen er troværdig, opnåede Laurids Mortensen en imponerende høj alder af 93 år, inden han døde den 27. juli 1733 (Skads Sogn).

Min tip-4-oldefar, Søren Lauridsen, er nærmere omtalt i kapitel 20. De oplysninger, det er lykkedes at finde om Laurids Mortensens og Maren Jensdatters øvrige børn, bringes her.

Ved en dåb hos Søren Lauridsen den 15. marts 1716 var der blandt fadderne en grenadér, dvs. en soldat ved infanteriets elitetropper [13], ved navn Jens Lauridsen. Han kan tænkes at være Søren Lauridsens bror. Endvidere var en "Jens Lauridsen i Skads" den 2. december 1714 fadder hos den Mads Nielsen i Briksbøl, der som omtalt i det efterfølgende var årsag til Villads Lauridsens død.

Søsteren, Anne Lauridsdatter, og hendes mand, Søren Michelsen, fik døbt et barn den 13. januar 1732 (Skads Sogn). En af fadderne var Jens Lauridsen. Han angives i kirkebogen at være "Søren Michelsens kones broder".

Da Søren Michelsen havde dåb den 10. juni 1736 (Skads Sogn), blev barnet båret af "Jens Lauritzens hustru". Hun angives at bo i "Oomme", som er en ældre betegnelse for stednavnet Omme [14]. Det har derfor været nærliggende at lede efter Jens Lauridsen og hustru i Omme i Vester Nykirke Sogn (Ribe Amt) ca. 9 km øst for Skads. Her har jeg fundet en "Jens Laurisen", som er et sandsynligt bud på mine tip-5-oldeforældres søn, Jens Lauridsen.

Den 18. maj 1732 blev Jens Laursen og Karen Olufsdatter gift i Vester Nykirke Sogn. Hun var ca. 22 år. Hans alder er ukendt, men han var formentlig en del ældre. Deres bopæl angives at være Ravnsø, som er en landsby i sognet.

Karen Olufsdatter var hurtig til at få børn, idet hun fødte en datter ca. 4 måneder efter bryllupsnatten (døbt 14. september 1732, Vester Nykirke Sogn). Det var dog kun faderen, Jens Laursen, der fik sit navn anført i kirkebogen. Datteren fik navnet Maren Jensdatter, hvilket passer med, at hun kan være opkaldt efter min tip-5-oldemor. Bopælen var fortsat Ravnsø.

Jens Laursen fik igen et barn døbt den 8. maj 1735. Præsten må have været glemsom, for han har i kirkebogen anført navne på alle fadderne, men glemt at anføre barnets navn og køn. Jens Laursen angives nu at have bopæl i Omme. Jeg er ikke stødt på andre af samme navn i sognet, så det må antages at være ham fra Ravnsø, der var flyttet. Det passer med, at hans hustru boede i Omme året efter, hvor hun som omtalt ovenfor var fadder ved en dåb i Skads.

Herefter tager historien den overraskende drejning, at Karen Olufsdatter fra Omme den 5. maj 1740 blev trolovet med Peder Hansen af Ravnsø Præstegård. Den 23. november 1740 (Vester Nykirke Sogn) blev hun gift med ham. Hun var nu ca. 30 år, og han var en uerfaren yngling på ca. 23 år.

Hvad var der blevet af Jens Laursen? Det er ikke muligt at give et sikkert svar. Når Karen Olufsdatter giftede sig igen, må han antages at være død forinden. I Vester Nykirkes kirkebog er der et hul fra 13. november 1735 til 29. november 1739, hvor kirkebogen ikke er blevet ført. Det er overvejende sandsynligt, at han er død i denne periode. Inden, det kom så vidt, kan han i samme periode tænkes at have fået et eller flere børn med Karen Olufsdatter.

Karen Olufsdatter havde mistet lidt af sin hurtighed, for hendes første barn med Peder Hansen måtte vente på sig. Han blev døbt den 1. april 1742 (Vester Nykirke Sogn) og fik helt efter datidens spilleregler navnet Jens efter Karen Olufsdatters formentlig afdøde mand. Peder Hansen var tilsyneladende flyttet ind hos Karen Olufsdatter efter vielsen, for deres bopæl var Omme.

Peder Hansen og Karen Olufsdatter fik yderligere tre børn, der alle blev født i Omme og døbt i Vester Nykirke Sogn. Hans Pedersen blev døbt den 2. juli 1744. Derefter skiftede børnene køn, idet Anne Catrine Pedersdatter (døbt 30. juli 1747) blev efterfulgt af Giertrud Pedersdatter (døbt 30. november 1749).

Familien flyttede senere fra Omme. Da Peder Hansen var fadder ved en dåb i Vester Nykirke Sogn den 19. februar 1758, havde han bopæl i Ravnsø. Bopælen var også Ravnsø, da både han, hustruen og deres børn i de efterfølgende år flere gange var faddere i sognet. Her blev Karen Olufsdatter og Peder Hansen boende til deres død.

Karen Olufsdatter var 70 år og 8 måneder gammel, da hun døde (begravet 27. maj 1781). Peder Hansen fik næsten 11 år som enkemand. Ved folketællingen i 1787 boede han på aftægt på en gård i Ravnsø hos sønnen, Hans. Peder Hansen døde som 75-årig (begravet 8. maj 1792).

Der er mere viden om Villads Lauridsens død end om hans liv. Villads Lauridsen var gift med Karen Nielsdatter, der var datter af Niels Nielsen i Andrup i Skads Sogn [1]. Hun var født ca. 1678. De vides at have haft døtrene Anne Villadsdatter (født 1701) og Else Villadsdatter (født 1703). Det er derfor sandsynligt, at Villads Lauridsen var født før ca. 1680. Hustruens og døtrenes fødselsår er baseret på aldersangivelserne i kirkebogen ved deres død.

Villads Lauridsen var fæstebonde i Skads By på en gård under Krogsgård Gods. I lighed med sin far blev han den 6. juli 1706 stævnet for gæld til godsejeren. Gælden var fra perioden 1702-1706, hvilket kan tyde på, at han fæstede gården i 1701 eller 1702. Derfor var Villads Lauridsens samlede gæld i 1706 kun nået op på 16 rigsdaler og 4 skilling [11]. Gælden nåede ikke at blive ret meget større, men det skyldtes formentlig udelukkende, at han døde året efter.

Villads Lauridsen fik en død, der var mere dramatisk end de flestes [1]. Den 9. oktober 1707 var Villads Lauridsen fra Skads til bryllupsfest hos Christen Hansen i Briksbøl, der havde fået sin datter gift. Villads Lauridsen var sammen med en anden af gæsterne gået udenfor for at trække lidt frisk luft.

Da de begge gik ind igen, passerede de i forstuen en anden af gæsterne, Mads Nielsen fra Briksbøl. Han var på vej ud med en pistol i hånden, fordi han ville skyde en afskedsalut for sognepræsten, der var ved at forlade bryllupsfesten. Da forstuen var ganske snæver, gik Mads Niensens pistol af ved et uheld. Pistolen var kun ladet med løst krudt, men alligevel blev Villads Lauridsen skadet i sit venstre lår.

Villads Lauridsen gik ind og lagde sig på en seng i huset. Han sagde, at Mads Nielsen ikke kunne gøre for det, og at han ikke ville klage over ham uanset, om han overlevede eller døde. Villads Lauridsen var tilsyneladende ved godt mod, for han tilføjede: ”Jeg vil smygge en pipe tobak. Så kommer jeg mig vel igen og vil så op og have mig en dans endnu”.

Heller ikke dengang var tobak gavnligt for helbredet, for Villads Lauridsen kom sig ikke. Om tirsdagen begav han sig til mølleren på Guldager Mølle, som havde en bibeskæftigelse som uautoriseret læge. Mølleren efterså Villads Lauridsens sår og forbandt det. Villads Lauridsen kan ikke have haft det helt godt, for han blev liggende i møllerens hus, hvor patienterne tilsyneladende kunne blive indlagt.

Fredag morgen havde Villads Lauridsen sagt til mølleren, at hvis han døde, ønskede han ikke, at Mads Nielsen skulle lide noget for hans skyld, da Mads Nielsen ikke havde skudt ham med vilje. Senere samme dag fik Villads Lauridsen det værre, og Mads Nielsen blev tilkaldt. Lidt efter hentede mølleren også præsten, for at denne kunne betjene den døende med sakramenterne. Villads Lauridsen gav over for både Mads Nielsen og præsten udtryk for, at han ikke ønskede Mads Nielsen straffet.

Villads Lauridsen bad Mads Nielsen om at tage sit yngste barn i pleje, indtil det selv kunne tjene til føden. Det lovede Mads Nielsen, som også lovede at hjælpe hans hustru, så længe hun levede. Villads Lauridsen døde samme aften, dvs. han døde den 14. oktober 1707.

Mads Nielsen kom for retten på herredstinget den 2. november 1707. Her forklarede han, at der var tale om et vådeskud. Da flere vidner bekræftede dette, blev han dømt efter artikel 1 i Danske Lovs bestemmelser "Om vaadis gierning" [15]. Heri står: "Dræber mand anden af våde imod sin tanke og vilje til at skade enten den dræbte eller nogen anden med den gerning bøde fyrretyve lod sølv til den dræbtes arvinger alene og dermed være angerløs". Et lod sølv var 14,7 g [16].

Det betød, at Mads Nielsen slap med at betale en erstatning på 40 lod sølv til Villads Lauridsens efterladte kone og børn. Enken, Karen Nielsdatter, enkens far, Niels Nielsen, og Villads Lauridsens far, Laurids Mortensen, havde alle overværet hele retssagen. Ingen af dem havde noget at indvende mod dommen, da de var enige i, at der var tale om et vådeskud. Det må antages, at Mads Nielsen derefter brugte andre metoder, når han skulle sige farvel til præsten.

Det er tænkeligt, at det var Else Villadsdatter, der som det yngste barn kom i pleje hos Mads Nielsen. I hvert fald var hun fadder, da Mads Nielsen fik døbt en datter den 18. juli 1723 (Skads Sogn).

Efterfølgende fik både Villads Lauridsens bror, Søren Lauridsen, og hans søster, Anne Lauridsdatter, en søn, der blev døbt Villads. De har formentlig opkaldt deres sønner efter deres alt for tidligt afdøde bror. Da Anne Lauridsdatter fik døbt sin Villads i 1722, var både Anne og Else Villadsdatter faddere.

Villads Lauridsens enke, Karen Nielsdatter, var 80 år, da hun døde (begravet 17. december 1758, Skads Sogn). Mads Nielsen var død i 1744 (begravet 19. april 1744, Skads Sogn), så han holdt ikke sit løfte om at tage sig af Villads Lauridsens hustru, så længe hun levede.

Anne Villadsdatter blev gift med Jens Michelsen fra Skads den 31. oktober 1728 (Skads Sogn). Hun var ifølge kirkebogen 52 år og 5 måneder gammel, da hun døde (begravet 7. april 1754, Skads Sogn).

Else Villadsdatter var fadder ved dåb hos Søren Lauridsen i både 1723 og 1726. Hun blev gift med Laust Hansen fra Andrup den 26. december 1732 (Skads Sogn). Hun var 82 år, 7 måneder, 1 uge og 2 dage gammel, da hun døde i Andrup (begravet 23. oktober 1785, Skads Sogn).

Anne Lauridsdatter tilbragte sin ungdom i Skads. Som nævnt ovenfor var "Laust Mortensens datter, Anne" fadder i 1714. Den 27. juni 1717 var "Lauritz Mortensens datter" fadder i Skads Sogn, da Søren Lauridsens hustrus søster (jf. kapitel 25) fik døbt en datter. "Lauritz Mortensens datter" må formodes at have været Anne Lauridsdatter.

Senere samme år holdt hun op med at være "Laurids Mortensens datter", men blev i stedet "Søren Michelsens hustru". Den 21. november 1717 blev hun gift i Skads Kirke med Søren Michelsen fra Tjæreborg. Hun var ca. 27 år. Søren Michelsen var ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved sin død født i ca. 1698. Jeg tvivler på, at dette fødselsår er korrekt, for i så fald har han kun været ca. 19 år, da han blev gift. Ægteparret bosatte sig i Skads By efter vielsen, og mit gæt er, at Søren Michelsen overtog sin aldrende svigerfaders gård.

Deres første barn (født 18. september 1718, Skads Sogn) blev formentlig opkaldt efter sin mormor og fik navnet Maren Sørensdatter. Anne Lauridsdatters bror, Søren Lauridsen, var fadder. Til gengæld var "Søren Michelsens hustru" fadder, da Søren Lauridsen fik døbt en søn den 4. december samme år.

Anne Lauridsdatter fødte elleve børn i alt. Deres dåb og evt. begravelse foregik i Skads Sogn. De næste var Michel Sørensen (født 25. februar 1720), Villads Sørensen (født 15. juni 1722) og Maren Sørensdatter (født 2. oktober 1724). Nu havde de to døtre, der hed Maren. Årsagen hertil kan tænkes at være, at Søren Michelsens mor også har heddet Maren. Det endte dog dobbelt tragisk, idet Søren Michelsens to døtre ved navn Maren døde samtidig den 10. maj 1725.

De næste fem børn var Laust Sørensen (født 4. januar 1727), Hans Sørensen (født 3. september 1729), Ole Sørensen (født 7. januar 1732, død 19. januar 1732), Maren Sørensdatter (født 13. april 1733) og endnu en Ole Sørensen (født 4. juni 1736, begravet 26. marts 1741).

Anne Lauridsdatter sluttede af med en tvillingefødsel. Dengang var tvillingefødsler risikable, og det gik da også så galt, som det kunne gå. Fødslen har formentlig været langstrakt, for tvillingerne blev født henholdsvis 27. og 28. november 1739. Den første var en søn, der døde uden at have fået navn. Den anden var en datter, Maren Sørensdatter. Hun blev døbt den 6. december 1739, og samme dag blev sønnen begravet. Anne Lauridsdatter overlevede ikke fødslen, men døde den 15. december 1739 i en alder af 49 år. Tragedien blev fuldendt, da Maren Sørensdatter døde den 12. januar 1740.

De nære familierelationer bekræftes af, at både Søren Lauridsen og hans hustru samt Anne Villadsdatter blev brugt som faddere ud over det, der er nævnt ovenfor. Anne Lauridsdatter og Søren Michelsen var faddere hos Anne Villadsdatter, Søren Michelsen var fadder hos Søren Lauridsen, og Anne Lauridsdatter var fadder, da to af Søren Lauridsens børn fik et barn døbt.

Der blev afholdt skifte efter Anne Lauridsdatter den 23. marts 1740 [17]. Ved skiftet var seks af ovennævnte børn i live. Søren Lauridsen (min tip-4-oldefar) fra Skads blev beskikket som formynder for de to yngste børn.

Det fremgår af skiftet, at Søren Michelsens fæstegård bestod af 14 fag stuehus, 11 fag lade og stald og et tørvehus på 4 fag. Indboet var beskedent af både omfang og værdi, men gården var velforsynet med kreaturer.

Anne Lauridsdatters efterladte beklædning bestod af en sort kjole, en gammel kappe (hovedbeklædning), et blåt, et sort og et rødt skørt, en brun trøje, en sort trøje, en kartuns trøje (dvs. trøje af groft, glat bomuldsstof) og to gamle, blå trøjer. Hun havde en gammel kiste uden låg til at opbevare tøjet i.

De samlede værdier i boet blev opgjort til 113 rigsdaler og 4 mark. Boets passiver udgjorde 91 rigsdaler og 4 mark, dvs. der var et beskedent overskud på 22 rigsdaler til deling mellem enkemanden og børnene. Søren Michelsen fik halvdelen, de fem sønner fik hver 2 rigsdaler, og datteren fik 1 rigsdaler.

Da skiftet var overstået, kunne det ikke gå stærkt nok for Søren Michelsen med at blive gift igen. Han blev trolovet den 8. april 1740 og gift den 18. juni 1740 (Jerne Sogn, Ribe Amt) med Karen Nielsdatter fra Veldbæk i Jerne Sogn. Hun var født i ca. 1709 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død. Nu var Søren Michelsen klar til at skaffe sig en ny børneflokk. Han fik ni børn med Karen Nielsdatter og præsterede dermed at blive far til i alt 20 børn.

Anne Sørensdatter blev født den 29. april 1741. Derefter fulgte Mette Sørensdatter (født 26. november 1742), tvillingerne Maren Sørensdatter (født 26. marts 1744, begravet 15. maj

1746) og Dorthe Sørensdatter (født 26. marts 1744, begravet 12. december 1745), endnu en Dorthe Sørensdatter (født 27. april 1746, begravet 29. november 1750), endnu en Maren Sørensdatter (født 13. juni 1748), Niels Sørensen (født 9. maj 1750) og til sidst igen igen en Dorthe Sørensdatter (født 7. januar 1753). Døb og begravelser af ovennævnte børn foregik i Skads Sogn.

Det fremgår af listerne over altergæster, at Søren Michelsen og hustru var til alters for sidste gang i Skads Sogn den 30. juni 1754 og for første gang i Jerne Sogn den 22. juni 1755 [18, 19], dvs. de flyttede til Jerne Sogn i den mellemliggende periode. I Jerne Sogn bosatte de sig i Veldbæk [19]. Her fik de deres sidste barn, Ole Sørensen (født 26. marts 1756, begravet 1. august 1756).

Den 29. september 1765 gik Søren Michelsens hustru alene til alters [19]. Søren Michelsen har givetvis været for syg til at gå med, for han døde i Veldbæk ca. en måned senere (begravet 1. november 1765, Jerne Sogn) i en alder af 67 år.

Der blev afholdt skifte efter Søren Michelsen den 3. december 1765 [20]. Af hans 20 børn var det kun halvdelen (fem fra første og fem fra andet ægteskab), der var i live ved skiftet og derfor var arvinger. Deres arv blev dog så ubetydelig, at de skulle se godt efter for at få øje på den. Boopgørelsen viste et overskud på 2 rigsdaler, 3 mark og 9 skilling, hvoraf enken, Karen Nielsdatter, skulle have halvdelen.

Søren Michelsens enke fra Veldbæk var altergæst i Jerne Sogn for sidste gang den 4. oktober 1767 [19]. Derefter er Karen Nielsdatter formentlig flyttet til Tjæreborg Sogn. Her døde hun i en alder af 64 år (begravet 18. april 1773). I kirkebogen anføres hun at være "Søren Michelsens enke af Schads".

Litteraturliste

1. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1706-1709, folio 162b-164b
2. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Skads Sogn, 1684, folio 96b-98
3. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Skads Sogn, 1685-1686, folio 68-69b
4. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Skads Sogn, 1687, folio 78b-79
5. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1688, Kop- og ildstedsskat, Skads Sogn, 1688, folio 38b-39
6. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1689-1690, Kop- og ildstedsskat, Skads Sogn, 1689, folio 44-45
7. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1690-1692, Kop- og ildstedsskat, Skads Sogn, 1692

8. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Ribershus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1699-1700, Kopskat, Skads Sogn, 1700
9. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Ribershus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1709-1711, Skat af tjenestefolkeløn, Skads Sogn, 1711
10. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Ribershus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1713-1716, Krigsstyrsmanttal, Skads Sogn, 1713
11. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1706-1709, folio 370, 372 og 373
12. Jytte Skaaning & Bente Klercke Rasmussen: "Find din slægt – og gør den levende. Håndbog i slægtshistorie", 2. udgave, 2. oplag, Syddansk Universitetsforlag, 2008, side 175
13. Jørgen Green: "Slægtsforskning i lægdsruller, søruller og i hærens og søværnets arkiver", 1. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2009
14. Sønder Omme, <http://da.wikipedia.org>
15. Christian den Femtes Danske Lov, 1683, 6. bog, 11. kapitel, www.bjoerna.dk
16. Danske måleenheder, <http://da.wikipedia.org>
17. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 19b-21b
18. Ribe Amt, Skads Sogn, Kommunionbog, 1748-1795
19. Ribe Amt, Jerne Sogn, Kommunionbog, 1748-1795
20. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 216b-217

Kapitel 25. Kvindeslagsmål i Sadderup

Mine tip-5-oldeforældre

Jens Nielsen & Kirsten Nielsdatter

Jens Nielsen (306):

Født: før 1655

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: før 1715

Begravet:

Kirsten Nielsdatter (307):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død:

Begravet: 14. marts 1722 i Bryndum Sogn (Ribe Amt)

Jens Nielsen kaldes i Skast Herreds tingbog også for Jens Nielsen Dam eller Jens Dam. Tilnavnet Dam har Jens Nielsen fået efter sit fødested i Bryndumdam i Bryndum (Brøndum) Sogn (Ribe Amt) [1]. Bryndum ligger ca. 7 km nord for det nuværende Esbjerg.

Jens Nielsen var søn af Niels Jensen Skrædder og Kirsten Jensdatter. Niels Jensen Skrædder var fæster af et bol, dvs. et mindre landbrug, i Bryndumdam [1]. Det vides ikke, hvornår Jens Nielsen blev født, men han blev gårdfæster i 1675 og må derfor antages at være født før 1655.

Den 6. april 1675 fæstede Jens Nielsen halvparten af halvanden gård, dvs. $\frac{3}{4}$ gård, i Sadderup i Skads Sogn (Ribe Amt). Det fremgår af fæsteaftalen, at Jens Nielsen overtog gården efter en Niels Nielsen. Denne Niels Nielsen kan tænkes at have været far til Jens Niensens hustru, Kirsten Nielsdatter. Den anden halvpart af gården var den 4. februar 1675 blevet fæstet af en Niels Nielsen Knude, som havde overtaget sin halvpart efter en Morten Allesen [2].

Det vides ikke, hvornår Jens Nielsen blev gift med Kirsten Nielsdatter. Da fæstet af en gård ofte var grundlaget for at kunne stifte familie, er det nærliggende at gætte på, at de er blevet gift i 1675 eller hurtigt derefter.

Kirkebogen fra Skads Sogn giver ingen oplysninger om Jens Niensens og Kirsten Nielsdatters børn, idet den eksisterende kirkebog starter i 1714. De fik dog mindst tre børn. I tingbogen fra 1723 oplyses det, at Kirsten Nielsdatter havde efterladt sig døtrene Elle Jensdatter gift med Knud Jørgensen Dam i Forumlund, Kirsten Jensdatter (min tip-4-oldemor) gift med Søren Lauridsen i Skads og endnu en Kirsten Jensdatter gift med Jens Rasmussen Hjuler i Farup Sogn og By i Sønderjylland [3].

Under et besøg i sine forældres hus i Bryndumdam blev Jens Nielsen i 1677 med vold og magt pågrebet af nogle folk fra Visselbjerg Gods. Jens Nielsen blev i lænker kørt til Fredericia

for at blive indrulleret som soldat. Niels Jensen Skrædders bol hørte under Visselbjerg Gods. Derfor havde godsejeren fra Visselbjerg udpeget en af Jens Nielsens brødre til at være soldat. Denne bror var imidlertid flygtet for at slippe for soldatertjeneste. Godsejeren ville nu i stedet have Jens Nielsen til at være soldat [1, 4].

Bortførelsessagen blev behandlet på Skast Herredsting. Jens Nielsens fæstegård i Sadderup hørte under Ølufgård, og derfor havde godsejeren fra Visselbjerg ingen ret til at udskrive ham til soldat. Sagen endte med, at Jens Nielsen blev frigivet og kunne vende hjem til sin kone [1, 4].

Det fremgår af Riberhus Amts ekstraskatteregnskaber, at Jens Nielsen og hustru i 1678 skulle betale kop- og kvægskat [5]. Der skulle betales kopskat for Jens Nielsen, hans hustru og et stk. tjenestefolk. Kvægskat skulle betales af både store og små husdyr lige fra heste til bier. Det blev dyrt, for Jens Nielsen havde en stor besætning på gården. Der var tre heste, et føl, fire køer, to stude, seks ungnød (dvs. ungkreaturer), ti får, et svin og to bistader. Jens Nielsen slap for at tælle sine bier, for skatten var 8 skilling pr. bistade. I den dyre ende kostede heste og køer 1 mark pr. stk. Jens Nielsens samlede skattebetaling i 1678 beløb sig til 3 rigsdaler, 3 mark og 10 skilling.

Efterfølgende må Jens Nielsens gård have været ramt af nedgangstider. Da der i 1684 skulle betales kop- og kvægskat, var husdyrholdet reduceret væsentligt [6]. Det bestod nu af en hoppe, en plag, to køer, en ungnød og tre får. Det resulterede i en samlet skattebetaling på 1 rigsdaler, 4 mark og 4 skilling. Året efter havde Jens Nielsen to heste, to køer og tre får [7] og i 1687 to heste, en ko, to ungnød og fire får [8].

Ifølge markbøgerne til matriklen af 1688 var der tre helgårde i Sadderup [9]. Jens Nielsen delte en af dem med Jens Christophersen, og Peder Madsen delte en anden med Niels Nielsen. Disse to helgårde hørte under Ølufgård. Den tredje helgård hørte under Riberhus. En Jens Nissen var anført som bruger af sidstnævnte gård, men det er tilføjet, at af gårdens jord havde Jens Nielsen, Jens Christophersen og Niels Nielsen hver $\frac{1}{4}$ part i brug.

I modelbøgerne til matriklen [10] og i selve matriklen fra 1688 [11] er det tilsyneladende kun den ene af brugerne af hver gård, der er nævnt. Jens Nielsen og Peder Madsen anføres som fæstere af hver sin gård under Ølufgård. Den tredje gård under Riberhus anføres at være fæstet af Jens Nielsen. Når Jens Nielsen kunne være fæster på to gårde, kan det skyldes, at det i slutningen af 1600-tallet var svært at finde fæstere til alle gårdene i Skads Sogn [1].

I overensstemmelse hermed fremgår det af ekstraskatteregnskabet fra 1692 [12], at Jens Nielsen var både rytter- og proprietærbonde, dvs. fæster under både kronen (ryttergods) og en privat godsejer (proprietærgods). Det passer med, at han kan have været fæster af en gård/gårdpart under både Riberhus og Ølufgård.

De tre gårde i Sadderup var ret store. Jens Nielsens gård under Riberhus var på 4 tønder, 6 skæpper og 9 fjerdingkar hartkorn, og hans gård under Ølufgård var på 5 tønder, 2 skæpper og 1 album hartkorn [11]. Da gårdene som nævnt var delt med andre, kan det ikke umiddelbart afklares hvor meget jord, Jens Nielsen har haft at dyrke.

Jens Nielsen skulle i 1688 betale kop- og ildstedsskat [13]. I kopskat betalte han i alt 6 mark for sig selv og hustruen. Hans gård havde kun ét ildsted, så han slap med 2 mark i ildstedsskat. Det er nærliggende at overveje, om Jens Nielsen var skyldig i skattesnyd i 1689, for han

figurerede ikke på listen over kop- og ildstedsskattebetalere [14]. Det gjorde han dog igen i 1692, hvor han også måtte betale skat af en tjenestepige [12].

Det fremgår af Skast Herreds tingbog, at Jens Nielsen blev brugt som synsmand. Han havde sammen med fem andre synsmænd synet kirken i nabosognet Vester Nykirke. Synsmændene aflagde beretning på herredstinget den 7. januar 1690 [15]. Det fremgår tydeligt, at Nykirkes kirke ikke var en ny kirke. Der var behov for et omfattende reparationsarbejde lige fra kirke-loftet til altertavlen. Synsmændene takserede reparationerne til at ville koste i alt 690 sletda-ler.

I 1691 var Jens Niensens hustru, Kirsten Nielsdatter, involveret i et slagsmål, der endte som en sag ved Skast Herredsting [16]. Slagsmålet var resultatet af nogle nabostridigheder med nabokonen, Maren Nielsdatter, der var gift med Hans Thomsen. Hændelsesforløbet blev beskrevet af flere vidner, og jeg vil her efter bedste evne referere, hvad der skete.

Den 25. maj 1691 havde Jens Nielsen opdaget, at Hans Thomsens lam opholdt sig i toften bag Hans Thomsens hus. Der måtte de tilsyneladende ikke være, for Jens Nielsen havde sagt, at han to gange tidligere havde jaget dem bort derfra. Han bad nu sin datter, Elle Jensdatter, om at tage hunden til hjælp for at jage dem væk. Vidnet vidste ikke, om hunden havde gjort skade på lammene.

Nabokonen var tilsyneladende blevet vred over, at lammene var blevet jaget af hunden. Ifølge Jens Niensens udsagn havde Maren Nielsdatter derefter overfaldet Elle Jensdatter, kastet hende til jorden, truet hende og kaldt hende en horeunge. Maren Nielsdatter benægtede dog at have gjort det.

Nu var Kirsten Nielsdatter til gengæld blevet vred over, at hendes datter var blevet slået af Maren Nielsdatter. Kirsten Nielsdatter var gået hen mod Maren Nielsdatter og havde sagt: ”Hvorfor slog du mit barn? Nu skal jeg slå dig igen”. Kirsten Nielsdatter havde et alsidigt ordforråd, for hun havde kaldt Maren Nielsdatter for en tæve, en sudderunge (hvad det så end er!) og en morderunge. Det syntes Maren Nielsdatter ikke om, for hun havde truet Kir-sten Nielsdatter med en skovl.

Derefter var Kirsten Nielsdatter løbet hjem efter en tøjrekølle, som hun havde slået Maren Nielsdatter med. De kom i slagsmål og slog hinanden til jorden. Da Maren Nielsdatter lå på jorden, havde Elle Jensdatter slået hende et par gange med køllen på moderens opfordring. Til slut var Maren Nielsdatter løbet hjem med Kirsten Nielsdatter bagefter sig. To vidner havde to dage efter slagsmålet besigtiget Maren Nielsdatters skader. De kunne berette, at hun havde et nyere sår på øjenbenet og et blå mærke under samme øje.

Sagen blev efterfølgende udsat flere gange. Det er ikke lykkedes mig at finde en dom i sagen. Det kan evt. skyldes, at der ikke blev afsagt nogen dom, fordi der blev indgået et forlig.

Det påvirkede tilsyneladende ikke Jens Niensens habilitet, at han havde en kone, der havde været anklaget for voldeligt overfald. I Skast Herreds tingbog er det anført, at Jens Nielsen Dam i Sadderup var sættefoged ved et retsmøde på herredstinget den 18. august 1691, fordi herredsfogden var bortrejst [17]. En sættefoged var en foged, der blev konstitueret i den faste fogeds sted. Dermed var det Jens Nielsen, der som sættefoged skulle afsige dom ved herreds-tinget den pågældende dag.

I 1700 betalte Jens Nielsen kopskat for sig selv, hustruen og et hjemmeboende barn [18]. I 1706 blev ”Jens Dam af Sadderup” igen brugt som fungerende herredsfoged. Både den 13. og

20. april var det ham, der i herredsfogdens fravær ledede retsmøderne [19]. Jens Nielsen må derfor formodes at have været i besiddelse af den fornødne autoritet og myndighed.

I 1711 figurerede Jens Nielsen ikke som skattebetaler i Sadderup [20]. Det skyldes formentlig, at gården var blevet overtaget af en svigersøn (jf. nedenfor). Det tyder på, at Jens Nielsen i perioden 1706-1711 enten var død eller var kommet på aftægt.

Kirsten Nielsdatter angives at være flyttet fra Sadderup til Forum By i Bryndum Sogn inden sin død [3]. Det må betyde, at Jens Nielsen var død forinden. Han er ikke fundet død i Skads Sogns kirkebog, der som nævnt ovenfor starter i løbet af 1714. Derfor formodes Jens Nielsen at være død før 1715.

Kirsten Nielsdatter er formentlig som enke flyttet med datteren, Elle Jensdatter, og svigersønnen til Bryndum Sogn (jf. nedenfor). Hun havde bopæl i Forum, da hun døde (begravet 14. marts 1722, Bryndum Sogn).

Den ene af de to døtre ved navn Kirsten Jensdatter er omtalt i kapitel 20, fordi hun er min tip-4-oldemor. Den anden Kirsten Jensdatter, der ifølge ovenstående var gift med Jens Rasmussen Hjuler, er eftersøgt forgæves i Farup Sogn (Ribe Amt). Derfor er kun tilbage at fortælle mere om datteren, Elle Jensdatter, om hvem vi allerede ved, at hun var god til at svinge en tøjrekølle.

Elle Jensdatter blev på et ukendt tidspunkt gift med Knud Jørgensen Dam [3], som formentlig havde arvet sit tilnavn fra svigerfaderen. I 1711 var Knud Jørgensen Dam fæster af $\frac{3}{4}$ gård i Sadderup med en tjenestekarl til hjælp [20]. Det er nærliggende at formode, at Knud Jørgensen Dam havde overtaget Jens Nielsens fæstegård. I krigsstyrsmandtallet fra 1713 anføres Knud Jørgensen Dam at skulle betale 1 rigsdaler for en tjenestekarl på gården i Sadderup [21]. En tjenestekarl var dobbelt så dyr i skat som en tjenestepige.

Den 21. maj 1714 var Knud Dam fra Sadderup fadder ved en dåb i Skads Sogn. Han var igen fadder i Skads Sogn to gange i 1715. Knud Dams hustru, dvs. Elle Jensdatter, bar barnet, da hendes søster, Kirsten Jensdatter (gift med Søren Lauridsen) fik en datter døbt den 15. marts 1716 (Skads Sogn). Rollerne var byttet om året efter, hvor Søren Lauridsens hustru bar barnet, da Elle Jensdatters og Knud Jørgensen Dams datter, Anne (født 23. juni 1717, Skads Sogn), blev døbt.

Elle Jensdatter og Knud Jørgensen Dam kan have fået børn inden kirkebogens start, så det er uvist, om Anne Knudsdatter var deres første barn. Anne døde den 11. januar 1719 (Skads Sogn). Derfor blev næste datter også døbt Anne. Hun angives i kirkebogen (Skads Sogn) at være født den 28. februar 1720 og døbt den 2. februar 1720. Jeg gætter på, at den korrekte fødselsdato var 28. januar. Knud Dam fra Sadderup var fadder den 1. april 1720, og derefter er der ikke fundet flere spor af familien i Skads Sogns kirkebog.

Knud Jørgensen Dam flyttede i 1721 til Forum i Bryndum Sogn. Det var dog ikke frivilligt, at han forlod fæstegården i Sadderup. Han var blevet fradømt sit fæste pga. gæld til godsejeren på Ølufgård. Godsejeren havde derefter været så barmhjertig, at han gav ham en ny chance. Knud Jørgensen Dam fik tildelt et bol i Forum By. Han levede dog fuldt ud op til sit dårlige rygte. I løbet af kort tid lykkedes det ham at forøde det nye sted og dets besætning, og han var derfor nødsaget til også at forlade stedet i Forum [22].

Var Knud Jørgensen Dam uduelig eller uheldig? Svaret ville nok afhænge af, om man havde spurgt godsejeren eller Knud Jørgensen Dam.

Den 4. maj 1723 blev Knud Jørgensen Dam stævnet ved herredstinget pga. gammel og ny gæld, der i alt beløb sig til 23 rigsdaler, 4 mark og 12 skilling. Det blev fremhævet i retten, at han ”skammeligt havde forødet de steder, han havde fået under hænder”. Knud Dam blev dømt til at betale restancerne til godsejeren, men den dom har næppe haft stor effekt. Han fik endvidere forbud mod at forlade Ølufgårds område og mod at nedsætte sig på anden mands gods, dvs. han var stavnsbundet for at forhindre ham i at stikke af fra gælden [22].

Knud Jørgensen Dam var så autoritetstro, at han blev boende i sognet. Den 16. januar 1724 fik han en datter, Giertrud Knudsdatter, døbt i Bryndum Kirke. Hun er formentlig identisk med ”Knud Dams datter af Forumlund”, der blev begravet den 30. april 1724 (Bryndum Sogn).

Det efterfølgende liv var noget omskifteligt for Knud Jørgensen Dam. Den 23. januar 1731 blev han afhørt som vidne ved en retssag ved herredstinget [23]. Her oplyste han, at han nu boede i Bryndum, men at han for 3-4 år siden, dvs. i 1727, havde tjent på godset Sønderris (Guldager Sogn).

Det er forståeligt, at hustruen, Elle Jensdatter, efterhånden var blevet træt af livet. Hun døde den 29. juli 1729 (Bryndum Sogn) og havde ved sin død bopæl i Forum.

Herefter begyndte Knud Jørgensen Dam igen at få børn. Jeg formoder, at han var blevet gift, selv om jeg ikke har kunnet finde hans vielse i kirkebogen. En søn, Jørgen Knudsen, blev døbt den 12. november 1730. Nu var bopælen Bryndum. Det var den også, da Knud Dam var fadder den 1. september 1731 (Bryndum Sogn).

Da Maren Knudsdatter blev døbt den 25. maj 1733 og Jens Knudsen den 4. september 1735 (Bryndum Sogn), var familien flyttet til Forum. Her faldt familien tilsyneladende til ro, for bopælen var stadig Forum, da Knud Jørgensen Dam døde (begravet 21. november 1751, Bryndum Sogn). Det vides ikke, om hans kreditorer græd under begravelsen.

Knud Jørgensen Dam havde inden sin død været fæster af et husmandssted i Forum på 1 skæppe og 1 fjerdingkar hartkorn. Stedet blev efterfølgende fæstet af en Christen Jepsen, der betalte 2 rigsdaler i fæstepenge [24].

Litteraturliste

1. Personlig meddelelse fra Henning Jørgensen, Vester Nebel Sognearkiv
2. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1703-1705, folio 102b-103b
3. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1720-1724, folio 369-369b
4. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1676-1679, 13. november 1677
5. Reviderede regnskaber, Amtstueregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1674-1679, Kop- og kvægskat, Skads Sogn, 1678, folio 119
6. Reviderede regnskaber, Amtstueregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Skads Sogn, 1684, folio 96b-98

7. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Skads Sogn, 1685-1686, folio 68-69b
8. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Skads Sogn, 1687, folio 78b-79
9. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Markbøger, 1681-1683, nr. 742, Skads Sogn
10. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Modelbøger, 1682-1688, nr. 1745, Skads Sogn, folio 130b-131
11. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Matrikelbøger, 1688-1691, nr. 1818, Skads Sogn
12. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1690-1692, Kop- og ildstedsskat, Skads Sogn, 1692
13. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1688, Kop- og ildstedsskat, Skads Sogn, 1688, folio 38b-39
14. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1689-1690, Kop- og ildstedsskat, Skads Sogn, 1689, folio 44-45
15. Gert Ravn Nørgaard: "Skast Herreds tingbøger. Bind 3.1. Ekstrakter, 1664-1694", 1991, side 115-122
16. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1688-1692, folio 179-179b, 180b-181b, 186b, 191b og 199b
17. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1688-1692, folio 208b
18. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1699-1700, Kopskat, Skads Sogn, 1700
19. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1706-1709, folio 340b og 341b
20. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1709-1711, Skat af tjenestefolkeløn, Skads Sogn, 1711
21. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1713-1716, Krigsstyrsmandtal, Skads Sogn, 1713
22. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1720-1724, folio 268b-270b
23. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1724-1733, folio 463b-464b
24. Ribe Hospital, Fæsteprotokol, 1719-1792, folio 168b

Kapitel 26. Tørvetrilleren fra Oksvang

Mine tip-5-oldeforældre
Peder Jensen & Birthe Sillesdatter

Peder Jensen (312):

Født: 1676

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: 29. april 1714 i Årre Sogn (Ribe Amt)

Død:

Begravet: 21. november 1756 i Skads Sogn (Ribe Amt)

Birthe Sillesdatter (313):

Født:

Døbt: 23. februar 1690 i Årre Sogn

Konfirmeret:

Gift: 29. april 1714 i Årre Sogn

Død:

Begravet: 9. november 1763 i Skads Sogn

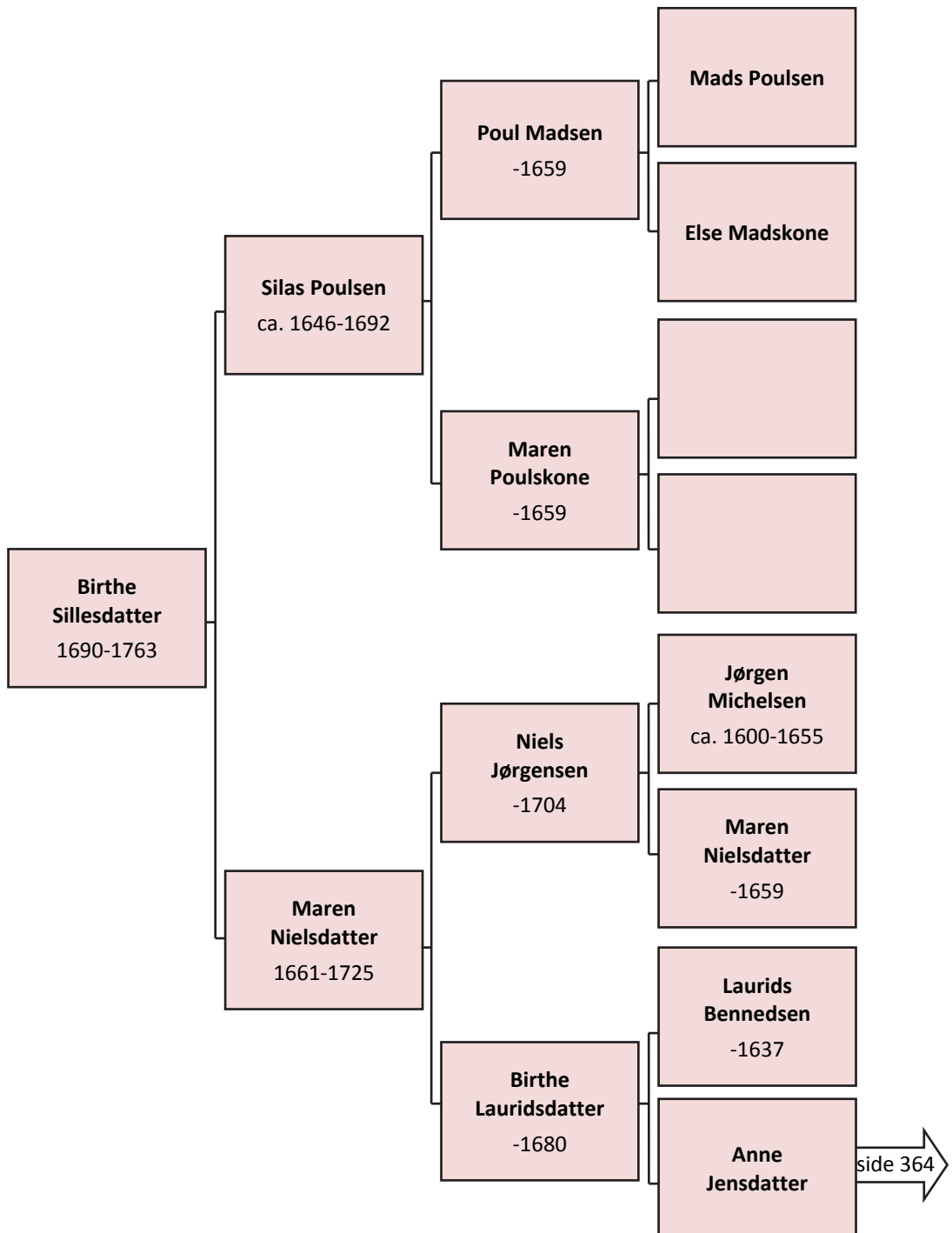
Birthe Sillesdatters navn ses i flere varianter. Hendes fornavn er også anført som Birgite eller Birgithe og efternavnet som Silasdatter eller Zillesdatter. Hvis det er korrekt, at kært barn har mange navne, så har Birthe Sillesdatter været usædvanligt kær. Når man hed Peder Jensen, var der ingen muligheder for navnevariationer.

Peder Jensens fødselsår kendes kun fra aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død. Hans fødested og forældre kendes ikke. Ved vielsen havde han bopæl i Oksvang i Skads Sogn (Ribe Amt), så han kan tænkes at være født og opvokset i Oksvang. Formodningen kan dog hverken be- eller afkræftes, idet der ikke eksisterer kirkebøger fra Skads Sogn, da Peder Jensen blev født.

Kirkebøgerne fra Årre Sogn går længere tilbage i tiden. Det vides derfor, at Birthe Sillesdatter blev døbt i Årre Kirke den 23. februar 1690, og at hendes forældre var Silas Poulsen og Maren Nielsdatter (jf. kapitel 29). Birthe har dog ikke set meget til sin far, for han døde, da hun var to år gammel.

Den 17. december 1713 var "Poul Sillasens søster" fadder ved en dåb i Årre Kirke. Birthe Sillesdatter havde to brødre, hvoraf den ene hed Poul, men ingen søstre. Derfor må det være Birthe Sillesdatter, der har fået æren af at være fadder. Hendes bopæl angives i kirkebogen at være "Orre bye", så det er tænkeligt, at hun har hjulpet til på gården hos moderen og stedfaderen.

I Oksvang gik en ældre ungkarl ved navn Peder Jensen og manglede en gårdmandskone. Der er ca. 11 km imellem Oksvang og Årre, men alligevel lykkedes det for Peder Jensen at få friet til Birthe Sillesdatter, selv om hun ikke havde mobiltelefon. De blev viet i Årre Kirke den 29. april 1714. Han var ca. 38 år, og hun var 24 år.

Anetavle 8. Birthe Sillesdatters nærmeste forfædre. En pil angiver, at oplysninger om yderligere forfædre kan findes på den anførte side.

Peder Jensen havde i Oksvang en halvgård, der var en fæstegård under Krogsgård Gods [1]. Den har i dag matrikelnr. 4a i Oksvang ejerlav og adressen Oksvangvej 18 [2]. Efter vielsen flyttede Birthe Sillesdatter ind på gården. Hun svigtede dog ikke helt sin fødeby. Den 1. juni 1716 var hun igen i Årre Kirke, hvor hun skulle bære det barn, som hendes bror, Poul Sillasen, skulle have døbt.

Birthe Sillesdatter fik selv otte børn, der alle blev døbt i Skads Kirke. Ca. 9 måneder efter vielsen fødte hun en søn, Silles Pedersen (min tip-4-oldefar), der blev døbt den 20. januar 1715. Endnu en søn, Jens Pedersen (født 11. februar 1717), blev døbt den 14. februar 1717 med hjælp fra Årre Sogn. Poul Sillasen mødte op som fadder og medbragte sin og Birthes mor, der havde armkræfter nok til at bære barnet.

De efterfølgende børn var Lene Pedersdatter (født 6. januar 1720), Niels Pedersen (født 22. december 1722), Anders Pedersen (født 6. april 1725, død 24. juni 1725), endnu en Anders Pedersen (født 23. august 1726), Maren Pedersdatter (født 28. november 1729) og Anne Pedersdatter (født 21. maj 1733). Forbindelsen til Årre blev vedligeholdt, for til to af børnenes dåb var det Poul Sillasens hustru, der bar barnet.

Blandt mange andre opgaver måtte Peder Jensen sørge for varme på gården. Han skaffede brændsel ved bl.a. at grave klyne (dvs. mosetørv) i Ravnsø Mose. Mosen hørte under Endrupholm Gods. En gang om året fik området bønder mulighed for at få tildelt et stykke klynejord i mosen, hvor de mod betaling kunne grave tørv.

Den 16. maj 1725 fik Peder Jensen tildelt 1 skar klynejord i den østre grøft [3]. Et skar (skår) er et markmål, der svarer til en bredde på 3 alen (ca. 188 cm) [4]. Peder Jensen må have trillet mange trillebørfulde tørv, før et skar var bragt på plads derhjemme. Han har tilsyneladende også skaffet sig brændsel andetsteds fra. I 1726 og 1727 fik han ingen klyne fra Ravnsø Mose, i 1728 fik han to skar, i 1729 ét skar, men i 1730-1732 ingen skar [3].

Peder Jensen og hustru levede tilsyneladende et fredeligt liv i Oksvang. De deltog på passende måde i sognets kirkelige liv, for en eller to gange om året gik ”Peder Jensen og hustru” til alters i Skads Kirke [5]. De sørgede for at videregive den kristne lære til deres børn, som senere takkede deres ”kære forældre for kristelig og god opdragelse” [6].

Peder Jensen var ikke tilhænger af en tidlig aftægtsalder. Han var ca. 79 år, da han i 1755 overlod fæstegården til sin yngste søn, Anders Pedersen. Anders Pedersens ældre søskende havde ikke haft tålmodighed til at vente på, at deres far gik på aftægt, så de havde inden da skaffet sig en gård andetsteds. I forbindelse med Anders Pedersens overtagelse af gården udstedte hans søskende et arveafkald. I arveafkaldet erklærede de, at de havde fået al den arv, de kunne tilkomme fra deres forældre. Derfor havde de ingen videre krav til hverken forældrene eller Anders Pedersen [6].

Som følge af overtagelsen af gården måtte Anders Pedersen den 12. november 1755 underskrive en aftægtskontrakt, der sikrede Peder Jensen og Birthe Sillesdatter i deres alderdom [1]. Det fremgår af kontrakten, at Anders Pedersen skulle forsyne dem med fornøden føde og klæde i resten af deres levetid. De skulle have fire fag hus som aftægtsbolig. Det lyder ikke som et urimeligt krav, når det præciseres, at huset skulle være i beboelig stand og bl.a. være forsynet med døre, vinduer, kakkelovn og skorsten.

Aftægtsparret skulle endvidere have et mindre stykke landbrugsjord, som sønnen skulle hjælpe dem med at dyrke. Derudover skulle de have leveret hø og tørv samt kål fra kålhaven,

og de fik til eget brug lov til at udtage en ko og fire får af gårdens besætning. Hver 1. maj skulle de have udbetalt i rede penge 1 rigsdaler og 2 mark til indkøb af humle og salt.

Fra Oksvang var der ca. 2 km til Skads Kirke, og det var langt at gå, når benene var blevet gamle og trætte. Derfor havde Peder Jensen og Birthe Sillesdatter i aftægtskontrakten sikret sig, at de fra tid til anden kunne blive transporteret med vogn til og fra kirken. Der var også tænkt på deres sidste rejse, idet Anders Pedersen efter deres død skulle bekoste en skikkelig begravelse.

Det var begrænset hvor mange af de gratis kålhoveder, Peder Jensen nåede at indtage. Han opnåede kun at være aftægtsmand i ca. et år. Den 21. november 1756 blev han begravet (Skads Sogn). Kirkebogen anfører, at han blev 80 år, 1 måned og 3 uger gammel.

I de efterfølgende år udnyttede Birthe Sillesdatter sin ret til at blive kørt til kirke. Hun ses flere gange at have været til alters sammen med Anders Pedersen og hustru [5]. Birthe Sillesdatter levede syv år længere end Peder Jensen og fik derfor mulighed for at få gjort kål på lidt flere kålhoveder. Hun var 73 år, da hun døde (begravet 9. november 1763, Skads Sogn).

Silles Pedersen har fået en fyldig omtale i kapitel 21, fordi han er min tip-4-oldefar. I det følgende omtales de øvrige seks af Peder Jensens og Birthe Sillesdatters børn, der opnåede at blive voksne.

Jens Pedersen havde bopæl i Oksvang, da han gik til alters i Skads Kirke to gange om året i årene 1748-1751 [5]. Det er derfor sandsynligt, at han har hjulpet til på faderens gård. I 1751 fik Jens Pedersen et tilbud, han ikke kunne sige nej til. Han kunne overtage Fuglbækgård i Bryndum Sogn (Ribe Amt), hvis han ville gifte sig med Svend Sørensen Fuglbæks datter. Fuglbæk ligger ca. 7 km nordvest for Oksvang.

Den 5. maj 1751 blev Jens Pedersen trolovet med Kirsten Svendsdatter fra Fuglbæk, og de blev gift den 26. juli 1751 (Bryndum Sogn). Ved vielsen var Jens Pedersen 34 år, og Kirsten Svendsdatter var 27 år (døbt 15. marts 1724, Bryndum Sogn).

Når Jens Pedersen havde overtaget sin svigerfars gård, måtte han gøre gengæld ved at opkalde sin første søn efter ham. Sønnen, Svend Jensen, blev døbt den 4. april 1752. Det gik hurtigt med børnefødslerne i starten. Mette Jensdatter blev født året efter (døbt 6. maj 1753) og Peder Jensen året efter igen (døbt 18. august 1754). Ved sidstnævnte dåb var der familiær deltagelse, idet Jens Pedersens søstre, Lene og Anne, var tilrejsende faddere.

Jens Pedersen og Kirsten Svendsdatter fik i alt otte børn, der alle blev døbt i Bryndum Sogn. De efterfølgende var Anders Jensen (døbt 5. december 1756, begravet 17. marts 1762), Jens Jensen (døbt 2. maj 1760), Niels Jensen (døbt 6. september 1761), Anders Jensen (døbt 20. juli 1766) og Berethe Jensdatter (døbt 6. december 1767). De mandlige kromosomer var så dominerende i børneflokkene, at det først i ottende forsøg lykkedes at få datter nr. to, så Jens Pedersens mor kunne få et barnebarn opkaldt efter sig.

Svigerfar, Svend Sørensen, døde i Fuglbæk i 1760 (begravet 7. december, Bryndum Sogn). Han må antages at have været aftægtsmand hos Jens Pedersen indtil da. Jens Pedersen var 69 år, da han selv blev aftægtsmand. Sønnen, Svend Jensen, blev gift med Birthe Lambertsdatter den 11. august 1786 (Bryndum Sogn). Herefter overtog Svend Jensen gården.

Generationsskiftet endte dog tragisk. Både far og søn døde i starten af 1787, og de blev begge begravet den 28. januar 1787 (Bryndum Sogn). Dødsårsagen kendes ikke, men det er nærliggende at gætte på, at de døde af den samme smitsomme sygdom.

Skiftet efter Jens Pedersen blev afholdt den 23. februar 1787 [7]. Jens Pedersens brødre, Anders Pedersen og Niels Pedersen, blev indsat som værger og formyndere for de umyndige børn. Skiftet blev hurtigt overstået. Som aftægtsmand havde Jens Pedersen kun få ejendele. Der var tale om et skrin af fyrretræ og hans yderst beskedne tøjbeholdning. Den bestod af et livstykke, et par læderbukser, to kjortler, en kamisol (overtrøje), et par strømper, to skjorter, en hat og et par træsko, dvs. Jens Pedersen havde i bogstaveligste forstand sat træskoene.

Afdødes ejendele blev takseret til en værdi af blot 2 rigsdaler og 15 skilling. Derfra skulle trækkes skiftets omkostninger. Omkostningerne blev dog mindre end normalt, fordi skrivergebyret blev frafaldet pga. boets ringe formue. Boets overskud blev herefter på 1 rigsdaler, 4 mark og 7 skilling, der skulle deles mellem enken og seks børn.

Samme dag påbegyndtes skiftet efter sønnen, Svend Jensen [8]. Det endte med et endnu dårligere resultat. Da Svend Jensen ikke havde nået at få børn, var hans søskende arvinger. Det fik de dog ingen fornøjelse af, for boopgørelsen endte med et underskud. Anders Pedersen og Niels Pedersen var også her værger og formyndere. Niels Pedersen har muligvis benyttet anledningen til at tilbyde enken, Birthe Lambertsdatter, en ny ægtemand (jf. nedenfor).

Tragedien blev endnu mere tragisk. Svend Jensens hustru, Birthe Lambertsdatter, var gravid ved Svend Jensens død, men barnet døde dagen efter fødslen (begravet 15. juli 1787, Bryndum Sogn). Livet gik dog videre, for kort forinden (6. juli 1787, Bryndum Sogn) var Birthe Lambertsdatter blevet gift med Laust Nielsen, der var søn af Jens Pedersens bror, ovennævnte Niels Pedersen. Det krævede en kongelig bevilling, fordi Laust Nielsen var fætter til Birthe Lambertsdatters afdøde mand.

Ved folketællingen i 1787 boede Kirsten Svendsdatter på aftægt hos Laust Nielsen og Birthe Lambertsdatter på Fuglbækgård. Ulykkerne var ikke forbi, for fire år senere døde Birthe Lambertsdatter i barnsnød uden at blive forløst (begravet 5. juni 1791, Bryndum Sogn). Laust Nielsen fandt sig hurtigt en ny kone. Kirsten Svendsdatter må antages at have været på aftægt hos dem, indtil hun døde i Fuglbæk 71 år gammel (begravet 3. maj 1795).

Lene Pedersdatter var 25 år og boede i Oksvang, da hun den 11. december 1745 blev gift i Skads Kirke med Christen Pedersen. Han var ca. 38 år (født ca. 1707) og fra Grimstrup Sogn (Ribe Amt) ca. 9 km øst for Oksvang. Ægteparret bosatte sig i Grimstrup By efter vielsen. Her var Christen Pedersen fæstebonde på en gård under Endrupholm Gods [9]. I 1747 var han blandt de mange bønder, der gravede tørv i Ravnsø Mose. Han betalte 4 mark for to skar klynejord [3].

Deres første barn, Birthe Christensdatter, blev født i 1747 og blev formentlig døbt den 5. november 1747 (datoen er utydelig). Silles Pedersens hustru fra Tjæreborg, dvs. min tip-4-oldemor, Dorthe Hansdatter, bar barnet. Karen Christensdatter blev døbt den 25. marts 1749. Derefter fulgte Anne Christensdatter (døbt 21. marts 1751), Maren Christensdatter (døbt 17. marts 1754), Bodild Christensdatter (døbt 29. september 1756), Kirsten Christensdatter (døbt 23. september 1759) og Lene Christensdatter (døbt 18. oktober 1761).

Alle børnene blev døbt i Grimstrup Sogn. Ved fem af børnenes dåb var en eller to fra Lene Pedersdatters familie faddere. Det er dog mere bemærkelsesværdigt, at Lene Pedersdatters og Christen Pedersens syv børn alle var piger. Hvis man forudsætter, at der er lige sandsynlighed for at føde en dreng og en pige, fører almindelig sandsynlighedsregning til, at der kun er 0,78 % sandsynlighed for at få syv børn af samme køn.

Det må have belastet helbredet at have præsteret noget, der var så usandsynligt. Lene Pedersdatter døde i en alder af 49 år (begravet 9. juli 1769, Grimstrup Sogn). Der blev afholdt skifte efter hende den 28. juli 1769 [9]. Der blev ikke foretaget en detaljeret registrering og vurdering af boets ejendele, da det ved et overslag kunne konstateres, at boets gæld ville være langt større end dets værdier. De syv umyndige døtre fik derfor ingen arv efter deres mor. Dog fik datteren, Anne Christensdatter, med henvisning til, at hun var hjemsøgt af sygdom og svaghed, lov til at arve alle sin afdøde mors klæder.

Lene Pedersdatters brødre, Niels Pedersen, Anders Pedersen og Jens Pedersen, var ved skiftet tilsynsværger for børnene. Denne gang lykkedes det ikke for Niels Pedersen at skaffe den efterlevende ægtefælle en ny ægtefælle. Christen Pedersen blev ganske vist gift igen (19. januar 1770, Grimstrup Sogn) med Maren Hansdatter, men der er ingen tegn på, at det skete med Niels Pedersens mellemkomst.

Maren Hansdatter var ca. 43 år ved vielsen (født ca. 1727). Derfor fik hun kun et enkelt barn med Christen Pedersen. Han har formentlig jublet, da det blev en dreng. Sønnen, Hans Christensen, blev døbt den 10. marts 1771 (Grimstrup Sogn). Glæden blev dog kortvarig, for den lille Hans blev kun 1 ½ år gammel (begravet den 13. september 1772, Grimstrup Sogn).

Lene Pedersdatters og Christen Pedersens datter, Maren Christensdatter, blev den 24. oktober 1777 (Grimstrup Sogn) gift med Niels Jensen. Det er sandsynligt, at Niels Jensen derefter overtog Christen Pedersens fæstegård, og at Christen Pedersen og Maren Hansdatter kom på aftægt på gården.

Ved folketællingen i 1787 var de med sikkerhed aftægtsfolk hos Niels Jensen og Maren Christensdatter i Grimstrup. Det fremgår, at gården i 1788 var takseret til 1 tønne, 4 skæpper, 2 fjerdingkar og 2 album hartkorn [10], dvs. der var tale om en meget lille gård. Christen Pedersen var ifølge kirkebogen 81 år, da han døde (begravet 13. februar 1788, Grimstrup Sogn). Maren Hansdatter døde den 6. april 1794 (Grimstrup Sogn) i en alder af 66 år og 9 måneder.

Niels Pedersen deltog jævnligt i altergangen i Skads Kirke fra altergæsterne begyndte at blive registreret i 1748 [5]. Indtil 1753 havde han bopæl i Oksvang og har formentlig hjulpet til derhjemme. Den 12. oktober 1753 blev han gift i Skads Kirke med Anne Sørens datter, hvorefter han overtog svigerfaderens fæstegård i Skads By. Svigerfaderen er min tip-4-oldefar, Søren Lauridsen. Derfor er Niels Pedersens liv efter vielsen omtalt i kapitel 20.

Alt tyder på, at Anders Pedersen boede i Oksvang igennem hele sit liv, og det har givetvis været spændende. Han var 29 år, da han i 1755 som omtalt ovenfor overtog faderens fæstegård. Det gjorde ham til et godt parti. Den 16. oktober 1755 blev han trolovet med Kirsten Nielsdatter fra Andrup i Skads Sogn, og de blev gift i Skads Kirke den 13. december 1755. Kirsten Nielsdatter var 25 år ved vielsen (født 6. eller 7. november 1730, Skads Sogn).

Anders Pedersen og Kirsten Nielsdatter fik en datter året efter. Der var stort familieopbud, da hun blev døbt Birthe Andersdatter den 17. oktober 1756 i Skads Kirke. Anders Pedersens søster, Maren Pedersdatter, bar barnet. Broderen, Niels Pedersen, og søsteren, Anne Pedersdatter, var faddere. Blandt de øvrige faddere var Birthe Thomsdatter fra Briksbøl, og hun får en større rolle i slægtshistorien om lidt. Trods den store opbakning fra familien blev Birthe Andersdatters liv meget kortvarigt, for hun døde, da hun var ca. en måned gammel (begravet 14. november 1756, Skads Sogn).

Anders Pedersens ægteskab blev også kortvarigt. Kirsten Nielsdatter døde efter mindre end to års ægteskab (begravet 30. oktober 1757, Skads Sogn). Anders Pedersen havde nu behov for en ny ægtefælle. Det klarede han ved at forfremme Birthe Thomsdatter fra Briksbøl fra fadder til hustru. Allerede den 19. januar 1758 blev han trolovet med hende, og de blev viet i Skads Kirke den 4. april 1758. Hun var født den 15. april 1736 (Skads Sogn), dvs. hun var 21 år ved vielsen.

Birthe Thomsdatter klarede at levere ægteparrets første barn (født 18. januar 1759) ca. 9 måneder efter bryllupsnatten. Det blev en datter. Hun blev helt traditionelt opkaldt efter den afdøde hustru og fik navnet Kirsten Andersdatter. De fik syv børn i alt fordelt over en periode på 18 år, og de blev alle døbt i Skads Sogn.

De øvrige børn var Peder Andersen (født 4. maj 1761, begravet 28. december 1777), Thomas Andersen (født 8. september 1764, begravet 31. marts 1765), endnu en Thomas Andersen (født 30. april 1766), Silles Andersen (født 2. december 1769), Morten Andersen (født 19. januar 1773) og Birthe Andersdatter (født 3. januar 1777).

Ved folketællingen i 1787 boede Anders Pedersen og Birthe Thomsdatter på gården i Oksvang sammen med børnene, Thomas, Morten og Birthe. Året efter døde Anders Pedersen (begravet 30. juli 1788, Skads Sogn) i en alder af 61 år.

Skiftet efter Anders Pedersen blev påbegyndt den 26. juli 1788 og afsluttet den 23. oktober samme år [11]. Skiftet er ret omfattende. Det skyldes primært, at der var mange ejendele at registrere, dvs. Anders Pedersen har hørt til blandt de mere velstillede af datidens fæstebønder. Som værger blev fra Anders Pedersens familie indsat broderen Niels Pedersen fra Skads, dennes søn Laust Nielsen fra Fuglbæk og brodersønnen Hans Sillesen fra Tjæreborg (min tip-3-oldefar).

Det fremgår af skiftet, at gården bestod af 11 fag stuehus, hvoraf de 7 fag var til beboelse, 1 fag til bryggers, 2 fag til kostald og 1 fag til hølade. Derudover var der et hus på 10 fag mod vest, hvoraf 4 fag var kornlade, 2 fag tærskelo, 3 fag hestestald og 1 fag vognport. Et hus mod nord på 9 fag bestod af 5 fag kornlade, 2 fag kostald og 2 fag fåresti. På gården var der hjælp fra to tjenestekarle, en tjenestedreng og en tjenestepige.

I beboelsesafdelingen var der en stue, en dagligstue, tre kamre og et køkken. I huset var der hele seks senge, så familien har prioriteret nattesøvnen højt. Familien har også sat pris på bordets glæder, idet der var fire fyrretræsborde i møblementet. Efter datidens forhold var gården velforsynet med køkkengrej og service, bl.a. var der tallerkener af både tin, stentøj og træ, 32 sorte mælkesætter (mælkefade) af ler, 4 sorte lergryder og 10 træskeer.

Anders Pedersens tøjbudget har ikke været specielt beskedent. Værdien af hans tøj blev opgjort til 14 rigsdaler, 5 mark og 14 skilling. Det dyreste klædningsstykke var en læderkamisol med hvidt underfor og metalknapper takseret til 2 rigsdaler og 2 mark. Når Anders Pedersen

iførte sig den, har han givetvis været præsentabel. Nationalfølelsen har også kunnet promoveres, for han havde et rødt og hvidt tørklæde af kartun (groft, glat bomuldsstof).

Boets samlede formue blev opgjort til 288 rigsdaler, 2 mark og 15 skilling. Gårdens bygninger, besætning og redskaber var i rimelig stand, og derfor skulle der kun modregnes 35 rigsdaler og 8 skilling til reparationer og forbedringer. Derimod var der store mangler i gårdens beholdning af sæde- og fødekorn.

Anders Pedersen havde ingen personlig gæld af ældre dato, hvilket også tyder på en god økonomi. Fra det indeværende år var der gæld i form af begravelsesomkostninger, som Anders Pedersen af gode grunde ikke havde betalt. Derudover var der skyldig løn til tjenestefolkene, skyldig landgilde til godsejeren og skyldige kongelige skatter fra juli og oktober kvartal.

Kreativiteten hos kongens skatteembedsmænd var stor. Det fremgår af, at skattegælden vedrørte både ekstraskat, familieskat, feltskærskat, delinkventskat (dvs. forbryderskat) og tugthussskat. Feltskærskatten må formodes at have skullet dække lønninger til de ikke-lægeuddannede kirurger (feltskærere), der arbejdede ved militæret. Tugthussskatten skulle dække udgifter til tugthusene. Delinkventskatten skulle dække omkostninger ved straffesager og fængsling i de tilfælde, hvor den dømte ikke selv kunne betale.

Når udgifter og gæld var trukket fra, endte boets overskud med at blive på 65 rigsdaler, 2 mark og 9 skilling. Enken, Birthe Thomsdatter, arvede halvdelen, og resten blev fordelt mellem de fem børn med 8 rigsdaler, 1 mark og 1 $\frac{1}{8}$ skilling til hver af sønnerne og 4 mark og 8 $\frac{9}{16}$ skilling til hver af døtrene.

Ingen af sønnerne var klar til at overtage gården. Derfor overtog Birthe Thomsdatter fæstegården efter mandens død. Fire år senere købte hun på en auktion den 23. februar 1792 gården af Krogsgård Gods. Gården var på 4 tønder, 2 skæpper, 2 fjerdingkar og 1 $\frac{3}{4}$ album hartkorn, dvs. en gård af pæn størrelse. Det afspejler sig i købesummen, der var på 800 rigsdaler [12]. Birthe Thomsdatter udstedte en panteobligation til godsejeren på halvdelen af beløbet [13] og fik skøde på gården den 1. oktober 1795 [12].

Sønnen, Silles Andersen, blev gift den 12. april 1793 (Skads Sogn). Jeg formoder, at han og konen herefter i praksis har overtaget den daglige drift af gården. Den 10. januar 1800 købte Silles Andersen gården af sin mor for 290 rigsdaler [14]. Den favorable købspris kan formentlig forklares ved, at han til gengæld skulle have moderen boende på aftægt.

Ved folketællingen i 1801 var Birthe Thomsdatter aftægtskone hos sønnen. Hun døde som 67-årig (begravet 7. marts 1804, Skads Sogn).

Maren Pedersdatter fra Oksvang er i perioden 1748-1755 med jævne mellemrum registreret som altergæst i Skads Kirke [5]. Jeg tillader mig derfor at formode, at hun har hjulpet til hjemme hos forældrene igennem hele sin ungdom.

I 1755 blev gården overtaget af storebror, Anders, og så følte Maren Pedersdatter, at det var på tide at komme hjemmefra. Derfor sagde hun ja, da Lars Jensen fra Rørkær i nabosognet Jerne (Ribe Amt) friede. De blev gift den 17. december 1755 (Skads Sogn). Fire dage tidligere var Anders Pedersen blevet gift, så det kan tænkes, at feststemningen i Oksvang har været så høj, at de to bryllupsfester er gået ud i ét.

Ved vielsen var Maren Pedersdatter 26 år, og Lars Jensen var 30 år (døbt 14. oktober 1725, Jerne Sogn). Lars Jensens far, Jens Larsen, var død i 1752 (begravet 16. januar 1752, Jerne Sogn). Det er sandsynligt, at Lars Jensen efter vielsen har overtaget et husmandssted efter moderen, som derefter blev aftægtskone. Lars Jensens mor, Karen Nielsdatter, var i så fald på aftægt hos Lars Jensen og Maren Pedersdatter i mange år, idet hun blev over 80 år gammel (begravet 24. januar 1768, Jerne Sogn).

Inden da har Karen Nielsdatter kunnet nå at passe børnebørn. Maren Pedersdatters og Lars Jensens første barn, Karen Larsdatter, blev født den 24. maj 1756. Lillesøster, Anne Pedersdatter, fra Oksvang var tilkaldt som fadder. Næste gang var det Anders Pedersens tur til at være fadder, da Jens Larsen (født 25. november 1758) skulle døbes. Anders Pedersens hustru bar barnet, da Birthe Larsdatter (født 4. november 1760) blev døbt. Maren Pedersdatter brugte sin familie. Næste gang var det Niels Pedersens hustru fra Skads, der bar Peder Larsen (født 14. september 1762) med Jens Pedersen fra Fuglbæk som fadder.

Da Maren Larsdatter (født 14. september 1766) blev døbt, var familien blevet træt af at rejse til barnedåb i Jerne Kirke, så alle fadderne var indensogns. Det sidste barn, Niels Larsen, blev hjemmedøbt og døde en time derefter (begravet 28. februar 1773). Alle ægteparrets seks børn blev født i Rørkær og døbt i Jerne Sogn.

Lars Jensen var fæstebonde under Ribe Hospital. Han ernærede dog ikke sig selv og familien ved landbrug alene. Husmandsstedets jordtilliggende var meget beskedent, idet jorden var takseret til 1 skæppe, 3 fjerdingkar og 1 album hartkorn [15]. Lars Jensens hovedbeskæftigelse har som omtalt nedenfor været tømrer.

Den 28. maj 1780 måtte Maren Pedersdatter bære barn til en dåb, og det har hun næppe været begejstret for. Barnet, der blev døbt Lars, var nemlig et "uægte" barn af datteren, Birthe Larsdatter, der kun var 19 år.

Ved folketællingen i 1787 boede Lars Jensen og Maren Pedersdatter i Rørkær, hvor Lars Jensen var husmand og tømmersmand. Der er tilsyneladende navneforvirring vedrørende de to øvrige beboere. En datter, der kaldes Maren Larsdatter, passer aldersmæssigt på datteren, Karen Larsdatter. En Hans Sørensen, der angives at være "uægte" søn af denne datter, passer aldersmæssigt på Birthe Larsdatters "uægte" søn, Lars. Hun kan tænkes at være den Birthe Larsdatter, der ved samme folketælling var tjenestepige i Novrup i Jerne Sogn. Noget tyder altså på, at Birthe Larsdatters "uægte" søn har været i pleje hos bedsteforældrene.

I oktober 1792 købte Lars Jensen sit eget husmandssted på en auktion over Ribe Hospitals gods. Han følte sig formentligt presset til at være den højstbydende, da alternativet ville have været, at han og familien skulle flytte fra hus og hjem. Købesummen var på 54 rigsdaler. Så mange penge havde Lars Jensen ikke, men han lånte 36 rigsdaler af sin søn, Peder Larsen. Lars Jensen fik skøde på ejendommen den 20. juni 1794 [15].

Lars Jensen boede fortsat i Rørkær, da han ifølge kirkebogen døde dagen før sin 71 års fødselsdag (begravet 16. oktober 1796). Døden kan ikke være kommet pludseligt, for han og hustruen nåede at skrive en slags testamente dateret den 8. oktober 1796 [15]. I dokumentet gav de udtryk for, at de ønskede at overlade deres husmandssted til deres ældste datter, Karen Larsdatter, på den betingelse, at "dog tillades hende ikke at indlade sig udi ægteskab, så længe begge hendes søstre er ugift". Det må vist betegnes som det modsatte af tvangsægteskab.

Det fremgår endvidere af dokumentet, at Karen Larsdatter skulle forsørge og pleje sine forældre. Hendes to søstre skulle have kost og logi så længe, de var ugifte, og derudover skulle de have et pengebeløb. Dette dokument blev dog erklæret ugyldigt af skifteretten, fordi det ikke var udformet i overensstemmelse med loven [15].

Skiftet blev foretaget den 12. november 1796, som angives at være 30. dagen efter Lars Jensens død [15]. Sønnerne, Jens Larsen og Peder Larsen, havde givet et skriftligt arveafkald, hvori de gav udtryk for, at de allerede havde fået, hvad de kunne tilkomme efter deres forældre. Jens og Peder var dog til stede som formyndere for deres tre ugifte søstre.

Blandt boets aktiver var en enkelt ko takseret til 10 rigsdaler og afdødes tømmerhåndværktøj til 5 rigsdaler. Boopgørelsen viste et overskud på 120 rigsdaler. Deraf skulle enken have halvdelen, og hver af de tre døtre skulle have 20 rigsdaler. Enken, Maren Pedersdatter, overlod dog sin halvdel til deling mellem døtrene. Samtidig tilkendegav hun, at Karen Larsdatter skulle overtage stedet imod at have sin mor på aftægt og sine søstre på frit ophold, indtil de blev gift.

Det fremgår af danske lov, at ”Forældre må ej give deres børn deres formue bort, imens de leve, med mindre børnene ville svare til deres forældres gæld efter deres død” [16]. Derfor blev Karen Larsdatter forpligtet til at afholde boets retmæssige gæld. Døtrenes arv på 40 rigsdaler til hver skulle blive stående som prioritetsgæld i ejendom og løsøre, indtil de blev gift.

Dermed var ønskerne fra det ugyldige testamente blevet imødekommet på lovlig vis via skifteretten bortset fra, at Karen Larsdatter ikke havde forbud mod at gifte sig. Konklusionen på skiftet blev efterfølgende tinglæst og protokolleret i panteprotokollen for at sikre døtrenes rettigheder [17].

Maren Pedersdatter overlevede ikke tabet af ægtefællen. Hun var 67 år, da hun døde et par måneder efter (død 26. december 1796, Jerne Sogn). Familien brugte nytårsdag på at begrave hende. Ved folketællingen i 1801 var datteren, Karen, blevet gift og havde sammen med sin mand overtaget husmandsstedet.

Lillesøster, Anne Pedersdatter, må formodes at have opholdt sig hjemme på fødegården i Oksvang igennem hele sin ungdom, idet hun er registreret som altergæst i Skads Kirke i perioden 1748-1759 [5]. Hun fik lov til at blive boende i nogle år efter, at Anders Pedersen overtog gården i 1755. Der skulle findes en passende ægtemand til hende, inden hun kunne flytte hjemmefra.

Det lykkedes i 1760. Den 23. september 1760 blev Anne Pedersdatter gift i Skads Kirke med Jeppe Lauridsen fra Grimstrup Sogn (Ribe Amt). Et år inden vielsen havde Jeppe Lauridsen været fadder hos storesøsteren, Lene Pedersdatter, der som omtalt ovenfor boede i Grimstrup. Det er derfor nærliggende at tro, at Lene Pedersdatter har haft en finger med i spillet, da der blev skabt kontakt mellem Jeppe Lauridsen og Anne Pedersdatter.

Anne Pedersdatter var 27 år ved vielsen, og Jeppe Lauridsen var 26 år (døbt 11. juli 1734, Grimstrup Sogn). Jeppe Lauridsen havde overtaget en halvgård i Grimstrup By efter sin far. Gården var en fæstegård under Endrupholm Gods. Jeppe Lauridsen betalte årligt 5 skæpper rug, 6 skæpper byg og 1 mark og 6 skilling i landgilde til godsejeren [18].

Ægteskabet resulterede kun i to børn. Den 13. marts 1763 blev Johanne Jeppesdatter døbt i Grimstrup Kirke. Det var en familiebegivenhed. Barnet blev båret af Anders Pedersens hustru fra Oksvang, og Anne Pedersdatters søskende, Niels Pedersen fra Skads og Lene Pedersdatter fra Grimstrup, var faddere. Birgithe Jeppesdatter blev døbt den 10. juli 1768 (Grimstrup Sogn) uden familiens medvirken. Til gengæld blev hun båret til dåben af præstens datter.

Ved folketælling i 1787 boede Jeppe Lauridsen og Anne Pedersdatter på gården sammen med den yngste datter Birthe/Birgithe. På gården var en tjenestekarl, der hed Niels Thomsen. Året efter avancerede tjenestekarlen til svigersøn, idet Niels Thomsen blev gift med Birthe Jeppesdatter den 18. oktober 1788 (Grimstrup Sogn).

Niels Thomsen overtog gården efter vielsen. Gården var på 1 tønne, 5 skæpper, 2 fjerdingkar og ½ album hartkorn [10]. Der var tale om en gård, der var så lille, at Niels Thomsen ved folketællingen i 1801 anføres at være husmand.

Jeppe Lauridsen var kun 54 år, da han overlod gården til svigersønnen og må antages at være blevet aftægtsmand. Han har muligvis haft dårligt helbred, for han døde som 56-årig (begravet 25. juli 1790, Grimstrup Sogn). Anne Pedersdatter var 64 år, da hun døde den 7. juli 1797 (Grimstrup Sogn).

Litteraturliste

1. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 151b-152
2. Mennesker i Skads Sogn og deres boliger, Skads Sognearkiv, Udskrift af folketællinger, tingbøger, vejviser m.m., Matrikelnr. 4a, www.sksa.dk/Oksvang_ejerlav.pdf
3. Endrupholm Gods, Papirer vedr. enkelte landsbyer, 1543-1829, Klynejord i Ravnsø Mose
4. Ordbog over det danske sprog, <http://ordnet.dk>
5. Ribe Amt, Skads Sogn, Kommunionsskifteprotokol, 1748-1795
6. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1732-1775, folio 123b
7. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1786-1790, folio 5-6
8. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1786-1790, folio 6-9
9. Endrupholm Gods, Skifteprotokol, 1753-1804, folio 110b-111
10. Endrupholm Gods, Jordbøger og hartkornssager, 1674-1844, Hartkornsspecifikation, 1788
11. Krogsgård Gods, Skifteprotokol, 1786-1790, folio 54b-62b
12. Skast-Gørding-Malt Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol for Skast Herred, 1794-1806, folio 73
13. Skast-Gørding-Malt Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol for Skast Herred, 1794-1806, folio 44b
14. Skast-Gørding-Malt Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol for Skast Herred, 1794-1806, folio 406b
15. Skast-Gørding-Malt Herredsfoged, Skifteprotokol for strøgødet i alle tre herreder, 1796-1799, folio 10b-13b
16. Christian den Femtes Danske Lov, 1683, 5. bog, 4. kapitel, 8. artikel, www.bjoerna.dk

17. Skast-Gørding-Malt Herredsfoged, Skøde- og panteprotokol for Skast Herred, 1794-1806, folio 178
18. Endrupholm Gods, Afskrivningsbog for landgilde og kgl. skatter, 1719-1803

Kapitel 27. Katolikken fra Lindau

Mine tip-6-oldeforældre

Johannes Henckel & ukendt hustru

Johannes Henckel (596):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før 1665

Død: efter 1671

Begravet:

ukendt hustru (597):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før 1665

Død: efter 1671

Begravet:

Det fremgår af Ribes borgerskabsprotokol, at min tip-5-oldefar, Johan Friderich Henckel, var født i Lindau i Eichsfeld (jf. kapitel 23). Derfor har jeg forsøgt at finde andre medlemmer af familien Henckel i Lindau. Lindau er i dag en lille by i Katlenburg-Lindau Kommune i Landkreis (Amt) Northeim i den sydlige del af delstaten Niedersachsen. Lindau ligger i et område, der betegnes Eichsfeld [1].

Eichsfeld hørte i flere hundrede år indtil 1802 under kurfyrstendømmet Mainz [2], der var et kirkeligt fyrstedømme i det tysk-romerske rige. Fyrstedømmet blev styret af en ærkebiskop. Derfor var befolkningen i Lindau overvejende katolsk. En enkelt helgen var ikke nok, da den katolske kirke i Lindau skulle have et navn. Derfor hedder den "St. Peter und Paul". Kirkebøgerne fra St. Peter und Paul starter i 1660.

Slægtsforskningen vanskeliggøres af, at mikrofilm af kirkebøgerne fra St. Peter und Paul kun er tilgængelige på Bistumsarchiv (bispedømmearkiv) Hildesheim. Derfor har jeg fået arkivet til mod betaling at gennemgå de dele af kirkebøgerne, som jeg har ment kunne være relevante [3, 4].

I første omgang omfattede undersøgelsen en gennemgang af fødslerne i Lindau i perioden 1660-1674 [3]. Som bilag til undersøgelsesrapporten er leveret kopier af kirkebogen [5]. Undersøgelsen afslørede, at min tip-5-oldefar, Johan Friderich Henckel, blev døbt den 23. august 1665. I kirkebogen kaldes han dog for Johannes Friderich. Hans far angives at være Johannes Henckel. Moderens navn holdes hemmeligt.

Der er fundet yderligere to børn af Johannes Henckel. Anna Beata Henckel blev døbt den 31. august 1668 og Maria Elisabeth Henckel den 22. november 1671 [5]. Heller ikke her er moderens navn anført.

Den røde pil markerer Lindaus beliggenhed i Tyskland.

Efterfølgende blev fødslerne 1674-1685, vielserne 1660-1665 og begravelserne 1660-1730 gennemgået uden, at der blev fundet medlemmer af Henckel-familien [4]. Det tyder på, at familien kun har boet i Lindau i en kortere årrække.

Min tip-6-oldefar, Johannes Henckel, har boet i Lindau på et tidspunkt, der har været præget af nød og elendighed. Under trediveårskrigen (1618-1648) var Lindau i 1626 blevet hærget og ødelagt af fjendtlige tropper. Det gik bl.a. ud over kirken, der efterfølgende kun blev repareret nødtørftigt. Johannes Henckels børn er derfor blevet døbt i en kirke, der har lignet et håndværkertilbud. I 1758 blev kirkeruinen erstattet af en nybygget kirke, der eksisterer i dag [1].

Under resten af trediveårskrigen var beboerne i Lindau hårdt ramt af krigen, og mod slutningen udbrød der en pestepidemi i byen. Efter krigens afslutning var Eichsfeld-området gennemgribende ødelagt og plyndret, og befolkningstallet var reduceret til en fjerdedel. Det vides, at Lindau i 2012 havde 1.744 indbyggere og i 1815 1.107 indbyggere [1, 2]. Antallet af indbyggere må formodes at have været lavere i sidste halvdel af 1600-tallet.

Levevilkårene i Lindau kan tænkes at have været så dårlige, at Johannes Henckel og familie har valgt at prøve lykken andetsteds. Sønnen, Johan Friderich Henckel (min tip-5-oldefar), endte i Danmark (jf. kapitel 23). Det er ikke lykkedes at finde spor af resten af familien i tilgængelige databaser.

Litteraturliste

1. Lindau (Eichsfeld), [http://de.wikipedia.org/wiki/Lindau_\(Eichsfeld\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Lindau_(Eichsfeld))
2. Eichsfeld, <http://de.wikipedia.org/wiki/Eichsfeld>
3. Bistumsarchiv Hildesheim, Undersøgelsesrapport AZ 7201/92-14, 4. marts 2014
4. Bistumsarchiv Hildesheim, Undersøgelsesrapport AZ 7201/366-14, 10. april 2014
5. Kirkebog, St. Peter und Paul, Lindau, Niedersachsen, Tyskland

Kapitel 28. Korporalen og Giertrud

Mine tip-6-oldeforældre

Andreas Bahuus & Mette Hansdatter

Andreas Bahuus (598):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før 1678

Død: 1696-1703

Begravet:

Mette Hansdatter (599):

Født: 11. november 1640

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før 1678

Død: 16. december 1718 i Ribe Domsogn (Ribe Amt)

Begravet: 22. december 1718 i Ribe Domsogn

Min tip-6-oldefars fornavn ses skrevet Andreas, Andreis og Andres. En enkelt gang kaldes han Anders, idet fornavnene Andreas og Anders blev brugt synonymt. Efternavnet blev skrevet Bahuus eller Bahus. Mette Hansdatters navn optræder så sjældent, at der ikke er set varianter i skrivemåden.

Vi er nu så langt tilbage i tiden, at slægtsforskningen vanskeliggøres af, at kirkebogsoplysninger mangler. Andreas Bahuus og Mette Hansdatter har tilbragt den del af deres liv, som jeg har kendskab til, i Ribe. I Ribe Domsogn starter oplysningerne om dåb i 1623, om vielser i 1685 og om begravelser i 1686. I Sankt Katharine Sogn i Ribe starter oplysningerne om dåb i 1690, om vielser i 1685 og om begravelser i 1685.

Andreas Bahuuses dåb er ikke fundet. Jeg har alligevel et usikkert bud på hans forældre. Den 28. oktober 1631 fik en Hans Andersen Bahuus borgerskab i Ribe [1]. Borgerskabet betød ofte en fast levevej og dermed, at man var giftefærdig. Derfor blev borgerskabet i mange tilfælde efterfulgt af en vielse kort tid efter. Det skete formentlig også for Hans Andersen Bahuus. Den 7. juli 1632 fik Hans Bahuus i Ribe Domsogn døbt en søn ved navn Jens. Jeg har ikke fundet flere børn af Hans Bahuus i Ribe Domsogn.

Derimod fik en Jacob Bahuus den 11. maj 1640 (Ribe Domsogn) døbt en datter, Marine, der ifølge kirkebogen var avlet udi skørlevned ved Anna Sørens datter. En af fadderne var ”Dorthe Hans Bahuuses”. Det får mig til at tro, at Hans Andersen Bahuuses hustru hed Dorthe, og at Jacob Bahuus var en bror til ham.

Navnet Bahuus var så ualmindeligt, at det alene får mig til at mistænke Hans Andersen Bahuus for at være far til min tip-6-oldefar, Andreas Bahuus. Hans Andersen Bahuuses far har heddet Anders/Andreas, dvs. det har været nærliggende at kalde en søn for Anders/Andreas

efter farfaderen. Omvendt blev Andreas Bahuuses første søn døbt Hans, dvs. han kan være opkaldt efter en farfar, der hed Hans.

Hans Andersen Bahuus og Dorthe kan efter den første fødsel tænkes at være flyttet til Sankt Katharine Sogn, hvor de kan have fået flere børn, f.eks. min tip-6-oldefar. I så fald er Andreas Bahuus født efter 1632. Formodningen om, at Hans Andersen Bahuus er min tip-7-oldefar og Dorthe (uden efternavn) min tip-7-oldemor, er dog belastet af så meget gætterier, at jeg ikke tør give dem en plads i min slægtstavle.

Andreas Bahuus er fundet i kirkebogen første gang i 1663. Den 4. oktober 1663 (Ribe Domsogn) fik han døbt en datter, Karen, ”som han avlede ved Giertrud Pedersdatter”. På det tidspunkt var moderens navn normalt ikke angivet i kirkebogen. Når Giertrud Pedersdatter nævnes, skyldes det med stor sandsynlighed, at hun ikke var gift med Andreas Bahuus, selv om det ikke er anført, at der har været tale om skørlevned.

Moderen kan tænkes at være den Giertrud Pedersdatter, der blev døbt den 14. februar 1639 (Ribe Domsogn). Det er formentlig den samme Giertrud Pedersdatter, der døde den 21. august 1710 (Ribe Domsogn) i en alder af 70 år.

De manglende vielsesoplysninger i kirkebogen gør det generelt svært at få styr på kvinderne i Andreas Bahuuses liv, da børnenes mødre ikke nævnes i kirkebogen ved dåben. Derfor er det svært at afgøre, om Giertrud har været en kortvarig affære, eller om Andreas Bahuus evt. er blevet gift med hende sidenhen. Det vides kun med sikkerhed, at Andreas Bahuus har været gift med Mette Hansdatter (jf. nedenfor).

Den 27. maj 1667 (Ribe Domsogn) fik Andreas Bahuus døbt en søn, Hans Bahuus, og den 28. marts 1669 (Ribe Domsogn) en datter, der fik navnet Giertrud. Navngivningen af datteren giver anledning til at overveje, om hun er blevet opkaldt efter hans første kærlighed, Giertrud Pedersdatter.

Hvis det er tilfældet, må han antages at have været gift med Giertrud, da hans hustru næppe ville have fundet det passende, at en datter skulle opkaldes efter hans tidligere kæreste. Et evt. ægteskab med Giertrud Pedersdatter må have været kortvarigt, idet Andreas Bahuus senere var gift med Mette Hansdatter. Datteren, Giertrud, kan evt. tænkes at være opkaldt efter en afdød hustru.

Andreas Bahuus må have følt noget ganske særligt for sin datter Giertrud, for der var 23 faddere til hendes dåb, hvilket var helt usædvanligt. Ved dåben af Andreas Bahuuses øvrige børn var der 3-6 faddere. I kirkebogen er 15 faddere nævnt ved navn med tilføjelsen ”derforuden 8 ryttere som jeg ikke kender”. De mange ryttere blandt fadderne skyldtes, at Andreas Bahuus selv var ryttersoldat. Han omtales i kirkebogen i 1669 og ved senere lejligheder som korporal.

Andreas Bahuus fik yderligere fem børn, der alle blev døbt i Ribe Domsogn. Johanne Bahuus blev døbt den 19. juni 1672. Derefter fulgte min tip-5-oldemor, Anne Cathrine Bahuus (døbt 29. juli 1674). Løjtnantens hustru, Anne Cathrine, var blandt fadderne, så korporalen har muligvis villet score point hos sin overordnede ved at opkalde datteren efter hans hustru. Det er vist det, der kaldes at pleje sit netværk. Nu mangler vi børnene Andreas Bahuus (døbt 24. januar 1677), Mette Kirstine Bahuus (døbt 16. marts 1681) og Maren Bahuus (døbt 5. april 1684).

Andreas Bahuus var fadder i Ribe Domsogn nogle gange i perioden 1666-1680. I 1678 blev der for første gang sat navn på hans hustru, idet ”Mette Andreas Bahuuses” var fadder ved en

dåb i Ribe Domsogn den 5. maj 1678. Hun må derfor med sikkerhed anses for at være mor til de af børnene, der er født efter 1678. Det er også sandsynligt, at hun er mor til min tip-5-oldemor, Anne Cathrine Bahuus. Når jeg føler mig lidt usikker på dette, skyldes det, at Anne Cathrine Bahuus opkaldte en søn efter sin far, men fik tre døtre, hvoraf ingen blev døbt Mette (jf. kapitel 23). Derimod fik storesøsteren, Giertrud Bahuus, en datter, der blev døbt Mette.

Da denne Giertrud Bahuus den 11. marts 1696 (Ribe Domsogn) fik døbt et barn, var ”Mette Bahuuses”, dvs. Bahuuses hustru Mette, fadder. Det er først ved hendes død, at det afsløres, at hendes efternavn var Hansdatter. Ved en dåb hos sønnen, Andreas Bahuus, den 11. februar 1703 (Ribe Domsogn) var hun igen fadder. Nu omtales hun som ”Mette salig Bahuuses”, dvs. Andreas Bahuus var død.

Det er ikke lykkedes at finde Andreas Bahuuses død i Ribes kirkebøger. Han må formodes at have været levende i 1684, hvor han blev far for sidste gang, og fædre døde så vidt vides ikke i barselsseng. Han har formentlig også været i live i 1691, hvor det anføres, at datteren, Giertrud, blev trolovet ”i hendes faders hus”. Andreas Bahuus omtales ikke som salig, da hans hustru i 1696 var fadder. Derfor er han sandsynligvis død i perioden 1696-1703. Det kan ikke udelukkes, at han kan være død andetsteds end i Ribe, f.eks. pga. soldatertjeneste.

Til gengæld kan Mette Hansdatters død i 1718 fastslås med tredobbelt sikkerhed. Det er usædvanligt, at der er bevaret hele tre forskellige eksemplarer af Ribe Domsogns kirkebog fra det tidspunkt. Oplysningerne om Mette Hansdatter er forskellige i de tre kirkebøger. Der er dog enighed om, at hun blev begravet den 22. december 1718.

Det ene eksemplar omtaler hende som Mette Hansdatter Bahuus og anfører, at hun døde den 16. december og blev 78 år, 1 måned og 5 dage gammel. Hvis sidstnævnte oplysning er korrekt, blev hun født den 11. november 1640. Hendes fødsel/dåb er ikke fundet i Ribe Domsogns kirkebog. Det fremgår endvidere, at præsten holdt ligprædiken over hende. Det gjorde præster kun mod betaling, så familien Bahuus kan ikke ligefrem have været fattig.

I et andet eksemplar af kirkebogen betegnes hun som afdøde kvartermester Andreas Bahuuses enke. Det må være ensbetydende med, at Andreas Bahuus i løbet af sin soldaterkarriere er blevet forfremmet fra korporal til kvartermester. En kvartermester var en officer eller underofficer, der under chefens tilsyn tog sig af forplejningstjenesten [2].

Det vides ikke, hvor mange af Andreas Bahuuses otte børn, der nåede voksenalderen, fordi kirkebogsoplysninger om dødsfald ikke findes fra den periode, hvor de var børn. Der er fundet oplysninger om fem af børnene som voksne. Anne Cathrine Bahuus er omtalt i kapitel 23, fordi hun er min tip-5-oldemor. De øvrige fire vil blive omtalt i det følgende.

Karen Bahuus var 42 år, da hun blev gift. Det vides ikke, hvad hun har foretaget sig inden da bortset fra, at det af forloverattesten fremgår, at hun ikke havde opholdt sig i Ribe hele tiden. Senest i 1705 var Karen Bahuus vendt tilbage til Ribe. Den 3. april 1705 (Ribe Domsogn) var hun fadder, da søsteren, Giertrud Bahuus, fik døbt en datter. Året efter (25. maj 1706, Sankt Katharine Sogn, Ribe) var hun fadder hos søsteren, Anne Cathrine Bahuus.

Den 25. juni 1706 (Ribe Domsogn) blev Karen Bahuus trolovet med Wilhelm Christian Wilbrandt, der var sergent under kaptajn Fuchses grenaderkompagni. Grenaderer var særligt udvalgte soldater, der udgjorde en eliteafdeling inden for infanteriet [3]. Da de kommende

ægtefolk ikke fra de steder, hvor de forhen havde opholdt sig, havde medbragt bevis på, at de var fri for andre ægteskabsløfter, måtte to forlovere stå inde for dem.

Stadskirurg Johan Friderich Henckel (min tip-5-oldefar, jf. kapitel 23) var forlover på Wilhelm Christian Wilbrandts vegne og Karens bror, Andreas Bahuus, på hendes vegne. Forloverne skrev under på, at der aldeles intet var, som på nogen måde kunne hindre deres ægteskab, og at de i så henseende ville holde sognepræsten ansvarsfri og skadesløs.

Derefter risikerede sognepræsten intet ved at vie dem. Vielsen foregik den 26. august 1706 i Ribe Domkirke. Bahuus-familien er formentlig mødt talstærkt op og har glædet sig over, at Karen omsider blev gift.

Med dette romantiske højdepunkt må jeg nødtvungent slutte beretningen om Karen Bahuus. Ægteparret har ikke efterfølgende fået børn i Ribe, hvilket kan skyldes hendes alder. Der er heller ikke fundet andre spor af dem i Ribes kirkebøger. Det kan tyde på, at Karen Bahuus og Wilhelm Christian Wilbrandt kort tid efter vielsen er flyttet fra Ribe til et sted, hvor der var mere brug for elitesoldater.

Giertrud Andreasdatter Bahuus og Niels Lauridsen blev trolovet den 29. januar 1691 og gift den 29. april 1691 (Ribe Domsogn). Hun var 22 år ved vielsen, og han var ca. 28 år (født ca. 1663), hvis aldersangivelsen ved hans død er korrekt. Det er anført i kirkebogen, at Giertrud var en ”ærlig og gudfrygtig pige”, så det er forståeligt, at Niels Lauridsen valgte netop hende.

Niels Lauridsen havde fået borgerskab i Ribe den 19. december 1690 [1]. Det havde han betalt 28 mark for, hvoraf halvdelen gik til byen og halvdelen til magistraten. Det er anført, at han var født i Ribe. Borgerskabsprotokollen indeholder ingen oplysninger om hans erhverv. Med borgerskabet fulgte en pligt til at deltage i borgervæbningen. I borgervæbningsrullen fra 1700 er Niels Lauridsen registreret som menigt medlem [4].

Giertrud Bahuus fødte børn over en periode på 25 år. Døb og evt. begravelse foregik i alle tilfælde i Ribe Domsogn. Ægteparrets første barn, Maren Nielsdatter, blev døbt den 14. september 1692. Den 6. oktober 1694 blev et dødfødt drengébarn begravet. Derefter fulgte Andreas Nielsen (døbt 11. marts 1696), Anne Nielsdatter (døbt 28. august 1698), Laurids Nielsen (døbt 1. januar 1702), Mette Nielsdatter (døbt 3. april 1705) og Karen Nielsdatter (døbt 31. juli 1707).

Derefter var der tilsyneladende en højst usædvanlig pause i fødslerne på næsten ti år, inden Dorthe Sophie Nielsdatter blev født (døbt 24. januar 1717, begravet 9. december 1738). Moderen var dog den samme, idet Giertrud Bahuus den 7. marts 1717 blev introduceret i kirken efter fødslen. Familien boede i Grønnegade i Ribe ved fødslerne i både 1707 og 1717.

Den 18. oktober 1727 blev Niels Lauridsens datter i Grønnegade begravet. I det ene eksemplar af kirkebogen kaldes hun Kirsten og i det andet Karen. I det ene eksemplar angives hendes alder at være 14 år, 2 uger og 2 dage, dvs. hun må i så fald formodes at være født i 1713. Da hendes fødsel/døb ikke er fundet i Ribes kirkebøger, kan hun tænkes at være født andetsteds. Det mest sandsynlige er dog, at aldersangivelsen er forkert, og at det er ovennævnte Karen Nielsdatter, der er død.

Ved mandtallet over Ribe bys borgerskab i 1735 var der blandt byens vognmænd en Niels Lauridsen [5]. Navnet Niels Lauridsen var dog så almindeligt, at jeg ikke tør påstå med sik-

kerhed, at der er tale om Giertrud Bahuuses mand. Da det kun var personer med borgerskab, der blev medtaget i mandtallet, indeholder det ikke oplysninger om ægtefæller og børn.

Niels Lauridsen døde som 76-årig og blev begravet den 28. maj 1739 (Ribe Domsogn). Her er der ingen tvivl om, at der er tale om Giertrud Bahuuses mand, idet hun nævnes som enken ved skiftet efter hans død [6]. Niels Lauridsen anføres i kirkebogen at have været skriver ved Lustrup Ting. En tingskriver tog sig af alt skrivearbejdet ved et ting, f.eks. førte han tingbogen.

Lustrup Ting var et såkaldt Birketing for Lustrup Birk. Et birk var en mindre retskreds, der var udskilt fra et herred. Lustrup Birk omfattede et mindre område i Ribes omegn og hørte på Niels Lauridsens tid under grevskabet Schackenborg. Selv om greven skulle aflønne tingets personale og holde arrest, kunne det være en god forretning, idet han fik indtægten fra de bøder, der blev idømt på tinget. Tinget var indrettet på en høj på Lustrup Mark, hvor der var tingdag hver tirsdag [7].

Hvervet som tingskriver har næppe været et fuldtidsjob. Niels Lauridsen beklædte samtidig embedet som hjælpeskriver ved Ribe Amt og Stift i perioden 1700-1737 [7]. Det kan ikke udelukkes, at Niels Lauridsen derudover kan have arbejdet som vognmand (jf. mandtallet i 1735).

Skiftet efter Niels Lauridsens død blev påbegyndt den 27. juni 1739 [6], der angives at være 30. dagen efter hans død, dvs. han er formentlig død den 27. maj 1739. I skiftet er sønnen Laurids Nielsen og døtrene Maren, Anne og Mette Nielsdatter anført som arvinger. Der var altså ikke flere end de ovennævnte børn, der var i live ved skiftet, hvilket bestyrker formodningen om, at der rent faktisk har været en fødselspause på ca. ti år.

Niels Lauridsen var ejer af huset i Grønnegade med nogle tilhørende jordstykker uden for byen. Det blev ved boopgørelsen vurderet til 150 rigsdaler. Husets indbo blev i alt vurderet til 8 rigsdaler og 4 skilling. Blandt det sparsomme indbo var ni skilderier, så Niels Lauridsen kan tænkes at have været kulturel.

Boets samlede gæld var på 116 rigsdaler, 1 mark og 4 skilling, bl.a. havde Giertrud Bahuus efter mandens død måttet låne penge til hans begravelse og andre nødvendige udgifter. Der var således et overskud på 41 rigsdaler og 5 mark til deling mellem enken og børnene, da skifteforretningen blev afsluttet den 15. august 1739.

Efter mandens død var Giertrud Bahuus i økonomiske vanskeligheder. Den 30. september 1739 fik hun et lån på 100 sletdaler af Ribe Bys Kasse- og Samkvemslaug. Til gengæld udstedte hun en panteobligation, hvor der blev stillet sikkerhed for lånet i huset i Grønnegade med tilhørende jordstykker [8].

Den 22. marts 1741 lykkedes det for Giertrud Bahuus at få sin 48-årige, ugifte datter, Maren Nielsdatter, trolovet med karetmager Jacob Hansen Møller, og den 20. september 1741 blev de gift i Ribe Domkirke. Jeg gætter på, at ægteparret flyttede ind hos Giertrud Bahuus. Den 22. juni 1747 solgte Giertrud Bahuus huset i Grønnegade til Jacob Hansen Møller [9]. Hun må formodes efterfølgende at have boet på aftægt hos datteren og svigersønnen.

Giertrud Bahuus levede længere end sin datter. "Jacob Hansen karetmagers hustru" døde i en alder af 60 år og blev begravet den 29. august 1753 (Ribe Domsogn). Giertrud Bahuus var en sejlivet dame, for hun nåede at fylde 90 år, inden hun døde (begravet 26. februar 1760,

Ribe Domsogn). Hendes navn er ikke anført i kirkebogen, hvor hun må nøjes med at blive omtalt som ”Jacob Hansen karetmagers svigermoder”.

Andreas Andreasen Bahuus aflagde sin borgerlige ed og fik dermed borgerskab i Ribe den 13. maj 1700. Det kostede ham 1 rigsdaler [1]. Den 10. juni samme år er han registreret som medlem af Ribes borgervæbning sammen med svogrene Niels Lauridsen (jf. ovenfor) og Johan Friderich Henckel (jf. kapitel 23) [4]. Dermed var Ribes forsvar i gode hænder.

I en alder af 23 år var han nu klar til at gifte sig. To forlovere, hvoraf den ene var hans svoger, Johan Friderich Henckel (min tip-5-oldefar), skrev den 14. november 1700 (Sankt Katharine Sogn, Ribe) under på, at Andreas Bahuus ikke var bundet af ægteskabsløfte til anden side. Den 19. november blev han efter kongelig tilladelse gift hjemme i huset med Dorthe Magrete Jesdatter. Hendes alder og baggrund er ukendt.

Deres første barn (døbt 24. juli 1701, Ribe Domsogn) er formentlig blevet opkaldt efter sin morfar, for han fik navnet Jes Christian. Han døde dog den 13. april 1705 (Ribe Domsogn). Farfar blev også tilgodeset, da næste søn den 11. februar 1703 (Ribe Domsogn) blev døbt Andreas. Derefter fulgte Dorthe Bahuus (døbt 12. juli 1705, Ribe Domsogn) og Jes Christian Bahuus (døbt 5. december 1706, begravet 24. marts 1707, Sankt Katharine Sogn, Ribe).

Ved dåben i 1703 og 1705 omtales faderen som Andreas Bahuus Bagger, dvs. han var bager af profession, hvilket bekræftes ved flere senere lejligheder. Moderens navn er ikke anført i kirkebogen, men der er næppe grund til at betvivle, at Dorthe Magrete Jesdatter var moderen.

Som det fremgår af ovenstående, flyttede Andreas Bahuuses søster, Karen, fra Ribe og forsvandt sporløst. Andreas flyttede også fra Ribe, men det er lykkedes at spore ham på hans videre færd. Den 18. januar 1708 (Sortebrødre Sogn, Viborg) blev ”Andreas Bahuus Bagger hans barn døbt af Magister Christen Erichsen” og fik navnet Dorthe Marie. Dorthe Marie døde dog, inden hun blev et år. Den 3. januar 1709 (Sortebrødre Sogn, Viborg) blev hun ”jor-det af Magister Christen Erichsen” med klokkeringning og jords påkastelse.

Magister Erichsen kom ikke til at betjene Bahuus-familien yderligere. Jeg har ledt forgæves i Viborgs kirkebøger efter flere børn af Andreas Bahuus i de efterfølgende fem år. Familiens ophold i Viborg har tilsyneladende været kortvarigt.

Som det vil fremgå af det følgende, har Andreas Bahuus gjort en ihærdig indsats for at forvirre eftertidens slægtsforskere. Næste livstegn fra ham er fra København. Den 21. maj 1715 fik Andreas Bahuus fra Livgarden i Larslejsstræde døbt en datter (Vor Frue Sogn, København), der fik navnet Dorthe. Det lyder umiddelbart usandsynligt, at han skulle have opgivet bagererhvervet for at blive garder i København. Når jeg alligevel tror på, at det er samme person, skyldes det dels hans ualmindelige navn, dels at garderens hustru omtales som Dorthe Margrete Jensdatter.

Noget tyder på, at Andreas Bahuus ret hurtigt opgav soldaterkarrieren og vendte tilbage til Ribe. Andreas Bahuus har ikke fået døbt flere børn i Vor Frue Sogn i de nærmest følgende år, men evt. børn kan være døbt i andre københavnske kirker. I 1720 fik Andreas Bahuus den 5. januar i Sankt Katharine Sogn i Ribe døbt en søn, der fik navnet Andreas. Andreas Bahuus havde nu to sønner, der også hed Andreas Bahuus, så der er grundlag for en navneforvirring.

Da moderens navn fortsat ikke nævnes, er det uvist, om Dorthe Magrete Jesdatter stadig var hans hustru, eller om hun havde mistet pusten undervejs.

Andreas Bahuus var så rastløs, at han havde behov for at flytte med jævne mellemrum. Den 26. oktober 1739 søgte han om borgerskab som bager i Århus [10]. Det er anført i borgerskabsprotokollen, at han var født i Ribe og var 60 år gammel (den korrekte alder var dog 62 år). Han fremviste en attest fra Præsident Worm i Ribe, hvoraf det fremgik, at han der havde været medlem af bagerlavet. Attesten var dateret den 5. oktober 1739, hvilket tyder på, at Andreas Bahuus indtil da havde været bager i Ribe. Han er dog ikke anført i mandtallet over Ribe bys borgerskab i 1735 [5].

Andreas Bahuus fik bevilget sit borgerskab i Århus uden at skulle lave mesterstykke. Et mesterstykke var det arbejde, som en håndværkersvend skulle udføre for at vise sin duelighed til at blive håndværksmester. Han aflagde sin borgerlige ed med forpligtelse til ikke at flytte fra byen i de næste 12 år. Så længe havde Andreas Bahuus dog ikke lyst til at blive på samme sted. Det er tilføjet i protokollen, at ”denne mand har opsagt sit borgerskab den 6. februar 1741”. Det må formentlig betyde, at han er flyttet andetsteds hen.

Et skifte i 1807 [11] efter degnen Laurids Grøn, der var enkemand efter Dorthe Margrethe Bahuus, giver et fingerpeg om Andreas Bahuuses næste station på rundrejsen i Danmark. Det fremgår af skiftet, at Dorthe Margrethe Bahuus var datter af en Andreas Bahuus i Voldum, og at hendes farfar var Andreas Bahuus, der var bager i Voldum. Sidstnævnte angives at være død for over 50 år siden, dvs. før 1757. For i det følgende at skelne mellem de to Andreas Bahuus'er fra Voldum vil jeg omtale bageren som ”den ældre” og hans søn som ”den yngre”.

Navnet på Andreas Bahuus den yngres første hustru fremgår ikke af skiftet, men det fremgår, at han var gift anden gang med Anne Madsdatter og tredje gang med Karen Christensdatter. Kirkebogen afslører, at han blev gift med Anne Madsdatter i 1735 (Voldum Sogn, Randers Amt). Efter Anne Madsdatters død i 1751 blev han samme år gift med Karen Christensdatter (Voldum Sogn).

Andreas Bahuus den yngre må være den af sønnerne, der var født i 1703, idet sønnen født i 1720 næppe har været så fremmelig, at han blev gift anden gang i 1735. Anne Madsdatter omtales ved sin død som ”Anders Baggers hustru”, så enten har Andreas Bahuus den yngre været bager, eller også har han overtaget sin fars tilnavn.

Den 4. april 1753 fik en Andreas Bahuus borgerskab som bager i Randers [12]. Hans alder er ikke anført. Andreas Bahuus den ældre var på det tidspunkt 76 år, så der har formentlig været tale om Andreas Bahuus den yngre.

Den 20. august 1756 fik en bagersvend ved navn Andreas Bahuus døbt en datter i Århus (Vor Frue Sogn). Moderens navn er ikke anført. Bagersvenden kan være Andreas Bahuus den yngre, men i så fald er han efterfølgende vendt tilbage til Voldum, hvor han fik døbt en datter i 1758. Det kan dog ikke udelukkes, at det er Andreas Bahuus den endnu yngre, dvs. sønnen født i 1720, der har forsøgt sig som bager i Randers og/eller Århus.

Den 1. maj 1753 blev en ”Andres Andresen Bahuus” trolovet i Voldum Sogn med Sidsel Larsdatter, og de blev gift den 18. juni 1753. Hvilken Andreas Bahuus var der tale om? Andreas Bahuus den yngre kan udelukkes, idet han på det tidspunkt var gift med Karen Christensdatter. Andreas Bahuus den ældre var 76 år, og det er ikke oplagt, at han i den alder ville gå på

frierfødde. Det er da heller ikke anført i kirkebogen, at brudgommen var enkemand. Det er derfor muligt, at der er tale om Andreas Bahuus den endnu yngre.

Til gengæld er der ingen tvivl om, at den Andres Andresen Bahuus af Voldum, der blev begravet den 2. marts 1761, var Andreas Bahuus den ældre. Kirkebogen anfører, at afdøde var 84 år gammel, og det passer perfekt på ham.

Mette Kirstine Bahuus blev gift med Johan Henrich Leje den 25. maj 1713 i Bregninge Sogn (Holbæk Amt). Jeg har ingen dokumentation for, at der er tale om Mette Kirstine fra Ribe. Navnet er dog så ualmindeligt, at det er overvejende sandsynligt, at det er hende, der af uudgrundelige årsager er havnet i Bregninge. Et yderligere indicium er, at hun fik en søn ved navn Andreas, der kan tænkes at være opkaldt efter Andreas Bahuus fra Ribe.

Deres første barn, Sophia Amalia Leje, blev døbt den 15. april 1714 (Bregninge Sogn). Næste barn var Friderich Christian Leje (døbt 23. februar 1716, Bregninge Sogn). Derefter fik de en søn, Andreas Leje. Hans dåb har dog hverken kunnet findes i Bregninge Sogn eller i nabo-sognene. Den 30. september 1736 blev Andreas Leje konfirmeret (Bregninge Sogn) sammen med søsteren Rosine Cathrina Leje (døbt 15. april 1721, Bregninge Sogn). Det er anført i kirkebogen, at de begge var børn af Johan Leje. Mit gæt er, at Andreas Leje blev født i ca. 1719.

Mette Kirstine Bahuus kunne også præstere tvillinger. De blev døbt den 18. april 1724 (Bregninge Sogn) og fik navnene Hans Jørgen og Gottfried. Dengang var udsigten til at overleve dårlig, hvis man var tvilling. De døde da også begge kort tid efter fødslen og blev begravet den 30. april 1724 (Bregninge Sogn).

Derefter levede Mette Kirstine Bahuus og Johan Henrich Leje i mange år en tilværelse, der var så stilfærdig, at jeg ikke har kunnet finde oplysninger om den. Den 27. februar 1760 blev Johan Henrich Leje begravet i Jorløse Sogn (Holbæk Amt). Det er anført i kirkebogen, at han boede i Øresø Mølle. I kirkebogen er der et hul i teksten, hvor hans alder skulle have været noteret. Det tyder på, at de efterladte ikke har kendt hans alder.

Johan Henrich Leje boede sandsynligvis på aftægt hos en datter og svigersøn, da han døde. Den 4. august 1752 var datteren, Rosine Cathrina Leje, blevet gift med Henning Clausen Bierring hjemme i hendes forældres hus i Bregninge. Da de fik et barn i 1758 (døbt 8. december 1758, Jorløse Sogn), havde Henning Bierring overtaget Øresø Mølle.

Mit bud på Mette Kirstine Bahuuses død er usikkert. Hun er hverken fundet død i Bregninge Sogn eller Jorløse Sogn. Det fremgår imidlertid af Jorløse Sogns kirkebog, at "sadelmagerens hustru i Øresø Mølle" blev begravet den 10. december 1756. Hverken navn eller alder er anført.

Det vides ikke, om Johan Henrich Leje var sadelmager. Det vides derimod, at sønnen, Friderich Christian Leje, var sadelmager, jf. oplysningerne ved hans vielse den 6. juni 1742 (Sankt Nikolaj Sogn, Holbæk). Da sønner ofte fik samme erhverv som deres far, virker det sandsynligt, at Johan Henrich Leje kan have været sadelmager. Det vides heller ikke med sikkerhed, om datteren og svigersønnen havde overtaget Øresø Mølle i 1756. Alligevel tager jeg chancen og satser på, at sadelmagerens hustru hed Mette Kirstine Bahuus.

Litteraturliste

1. Ribe Rådstue, Borgerskabsprotokol, 1585-1809

2. Ordbog over det danske sprog, <http://ordnet.dk>
3. Jørgen Green: "Slægtsforskning i lægdsruller, søruller og i hærens og søværnets arkiver", 1. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2009
4. Ribe Rådstue, Sager vedr. borgervæbningen, 1657-1824, Borgervæbningsrulle, 1700
5. Kommercekollegiet, Dansk-norske sekretariat, Relationer over de danske stifters tilstand, Mandtal over Ribe bys borgerskab, 1735
6. Ribe Byfoged, Skifteprotokol for Ribe Købstad, 1726-1741, folio 290-294b
7. Søren Mulvad: "Lustrup Birketing", By, marsk og geest 7, Årsberetning 1994, Den anti-kvariske Samling i Ribe, side 51-59
8. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1737-1748, folio 30b-31b
9. Ribe Byfoged, Skøde- og panteprotokol, 1737-1748, folio 432-433
10. Århus Rådstue, Borgerskabsprotokol, 1674-1862
11. Fjends herred, Gejstlig skifteprotokol, 1799-1827, skifteuddrag, www.brejl.dk
12. Randers Rådstue, Register til borgerskabsprotokol, 1723-1795

Kapitel 29. For altid salig Silases

Mine tip-6-oldeforældre

Silas Poulsen & Maren Nielsdatter

Silas Poulsen (626):

Født: ca. 1646
 Døbt:
 Konfirmeret:
 Gift: 1. juli 1683 i Årre Sogn (Ribe Amt)
 Død:
 Begravet: 17. april 1692 i Årre Sogn

Maren Nielsdatter (627):

Født:
 Døbt: 8. december 1661 i Årre Sogn
 Konfirmeret:
 Gift: 1. juli 1683 i Årre Sogn
 Død:
 Begravet: 6. maj 1725 i Årre Sogn

Silas Poulsens navn ses i flere varianter. Fornavnet skrives også Sillas eller Silius, og efternavnet ses skrevet Povelsen eller Pofvelsen. Silas Poulsen var søn af Poul Madsen, der var gårdmand i Årre By i Årre Sogn (Ribe Amt) [1]. Poul Madsen var gift med Maren Poulskone, der må antages at være mor til Silas Poulsen (jf. kapitel 30).

Årre Sogns kirkebøger starter i 1655. Silas Poulsen må formodes at være født i Årre, men da han ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død er født i ca. 1646, kan hans fødsel ikke findes i kirkebogen. Begge Silas Poulsens forældre døde, da han var ca. 13 år. Det vides ikke, hvem der derefter har taget sig af ham, men det er sandsynligt, at han har været ude at tjene hos fremmede.

Maren Nielsdatter var datter af Niels Jørgensen og Birthe Lauridsdatter (jf. kapitel 31). Maren Nielsdatter blev døbt den 8. december 1661 (Årre Sogn). Maren Nielsdatter var 21 år, da hun den 1. juli 1683 blev gift med Silas Poulsen i Årre Kirke. Efter vielsen overtog Silas Poulsen et bol, dvs. et mindre landbrug, i Årre efter sin svigerfar, Niels Jørgensen. Ejendommen har i dag matrikelnr. 6a i Årre By [2].

Sideløbende med landbruget arbejdede Silas Poulsen som smed [2]. Det fremgår af matriklen fra 1688, at Silas Poulsen delte gård med en Christen Pedersen. Gårdens samlede jordtiliggende var takseret til 2 tønder, 6 skæpper og 1 album hartkorn [3]. De anføres begge at have haft ¼ gård [4, 5], dvs. Silas Poulsen må antages at have disponeret over halvdelen af jorden. Gården hørte under Endrupholm Gods, men betalte landgilde til Årre Kirke [3].

I 1684 skulle Silas Poulsen betale kop- og kvægskat [6]. Kopskatten blev betalt efter antal hoveder i ejendommen og beløb sig til 1 rigsdaler for Silas Poulsen og hustruen tilsammen. Hans eneste husdyr var en plag, dvs. en ung hest, og en ko, der blev beskattet med henholds-

vis 8 skilling og 1 mark. Naboen, Christen Pedersen, havde flere husdyr. Det tyder på, at Silas Poulsen pga. smedearbejdet har nedprioriteret landbruget.

Husdyrbestanden var udvidet en smule i 1686, idet Silas Poulsen nu havde en plag, en ungnød (dvs. ungvæg) og et får [7]. Fåret havde formeret sig i 1687, hvor der var fem får og en ungnød [8]. Alligevel har kvægskatten næppe ruineret Silas Poulsen, idet et får kun blev beskattet med 2 skilling. Da der i 1688 skulle betales kop- og ildstedsskat, var Silas Poulsen klassificeret som husmand [9]. Det var tilsyneladende en fordel, da husmænd i modsætning til gårdmænd slap for at betale kopskat. Silas Poulsen kunne derfor nøjes med at betale 2 mark i skat for sit ildsted.

Der skulle hverken betales kopskat eller kvægskat af småbørn, så det var ikke derfor, at Silas Poulsen og Maren Nielsdatter nøjedes med at få tre børn. Det første barn, Poul Sillasen, blev døbt den 28. marts 1684. Efter tre års pause blev Niels Sillasen født (døbt 8. maj 1687), og så gik der endnu tre år, før min tip-5-oldemor, Birgithe/Birthe Sillesdatter, blev født (døbt 23. februar 1690). Alle tre børn blev døbt i Årre Sogn.

Når det ikke blev til flere børn, skyldtes det bl.a., at Silas Poulsen døde i en tidlig alder. Ifølge kirkebogen var Silas Poulsen 46 år, da han døde i 1692 (begravet 17. april 1692, Årre Sogn). Det er usikkert, hvem der overtog driften af det lille landbrug efter Silas Poulsons død. I mandtallet til kop- og ildstedsskat i 1692 er en Niels Jørgensen, ”husmand som ikke har stort kvæg”, anført på listen efter Christen Pedersen [10]. Det kan tyde på, at Silas Poulsons svigerfar sammen med Maren Nielsdatter kan have overtaget husmandsstedet.

Maren Nielsdatter fandt det ikke attraktivt at være enke med småbørn. Derfor blev ”Maren, salig Silas Povelsens” den 16. september 1694 gift i Årre Kirke med Niels Christensen fra Næsbjerg (Næsbjerg Sogn, Ribe Amt). På trods af det nye ægteskab blev Maren Nielsdatter alligevel anført i Årres kirkebog som ”Maren, salig Silases”, da hun den 4. marts 1696 var fadder, da hendes bror, Jørgen Nielsen, fik et barn døbt.

Niels Christensen fra Årre var fadder ved en dåb i Årre Kirke den 21. august 1701. Der er sandsynligvis tale om Maren Nielsdatters mand. Min usikkerhed skyldes, at der var to Niels Christensen’er i Årre. Den anden Niels Christensen var formentlig noget yngre, idet han blev gift i 1714. Jeg har en fornemmelse af, at der i bogen om Årre Sogn [2] kan være sket en sammenblanding af de to Niels Christensen’er.

Den 9. august 1709 blev Endrupholms jordegods opgjort som følge af godsejerens død. Det fremgår af opgørelsen, at ”Maren Zilleses” og Niels Christensen var fæstere af ”en liden gård” på 2 tønder, 6 skæpper og 1 album hartkorn. Det er anført, at Maren Nielsdatter havde 10 fag stuehus og 13 fag til lade og stald, og at disse bygninger var noget forfaldne. Niels Christensen angives at have haft 15 fag stuehus, 12 fag lade, 10 fag til stald og yderligere 3 fag til stald [11].

Når ægtefællerne har haft hver deres bygninger på samme gård, må det formentlig betyde, at de hver især har været fæstere af en part af gården. Det giver anledning til at overveje, om Maren Nielsdatter og Niels Christensen har kunnet holde ud at være i stue sammen.

Den 19. juni 1712 blev Maren Nielsdatter, der fortsat blev kaldt for ”Maren Sillasen”, gift i Årre Kirke med Thomas Vestergaard fra Årre By. Det er nærliggende at spørge, hvad der var blevet af Niels Christensen. Niels Christensen er ikke fundet død i Årre Sogn. I Årres kirkebog mangler indførslerne dog i perioden 1706-1709. Den sandsynligste forklaring på Niels

Christensens forsvinden og Maren Nielsdatters nye ægteskab er derfor, at Niels Christensen er død i den periode, hvor kirkebogen mangler. I så fald må han formodes at være død efter 9. august 1709, hvor han anføres at være gårdfæster (jf. ovenfor).

Thomas Vestergaard blev oftere kaldt for Thomas Sørensen Hjort. Han var født i 1661 (døbt 10. februar 1661, Årre Sogn), dvs. han var jævnaldrende med Maren Nielsdatter. Han var den 13. april 1691 (Årre Sogn) blevet gift med Anne Christensdatter. Hun var død i 1711 (begravet 6. december 1711, Årre Sogn), så Thomas Sørensen Hjort var gifteklar igen.

Da Maren Nielsdatter blev gift med Thomas Sørensen Hjort, boede hun sandsynligvis på aftægt hos sønnen Poul Sillasen, der havde overtaget gården [2]. Thomas Sørensen var selv i besiddelse af en halvgård på 2 tønder, 7 skæpper, 3 fjerdingkar og 2½ album hartkorn [2, 12]. Ejendommen har i dag matrikelnr. 7a og adressen Birkegade 15 [2]. Maren Nielsdatter må antages efter vielsen at være flyttet ind på Thomas Sørensen Hjorts gård, som jeg gætter på blev kaldt for Vestergaard.

I 1721 fik Maren Nielsdatter en helt ny udfordring, idet hun den 5. august døbte en søn af sin nevø, Christen Jørgensen. Efter fødslen var barnet ”desperat svag”. Derfor blev han døbt hjemme i huset af Maren Nielsdatter, som døbte ham Peder. Da hun ikke var en autoriseret døber, frembar hun ham dagen efter i Årre Kirke, hvor dåben blev kundgjort for menigheden.

Senere samme år blev Maren Nielsdatter enke for tredje gang. Thomas Sørensen af Årre By døde i en alder af 60 år og blev begravet den 28. september 1721 (Årre Sogn). Maren Nielsdatter var 63 år, da hun døde (begravet 6. maj 1725, Årre Sogn). I kirkebogen blev hun fortsat kaldt for ”Maren Silases”, så Silas Poulsen blev husket i mere end 30 år efter, at han blev salig.

Datteren, Birthe Sillesdatter, er omtalt i kapitel 26, fordi hun er min tip-5-oldemor. Sønnen, Niels Sillasen, kan der ikke skrives meget om. Niels Sillasen døde ugift i 1712 i en alder af næsten 25 år og blev muligvis begravet den 3. april 1712 (datoen utydelig). Tilbage er derefter kun at berette om Poul Sillasens liv.

Poul Sillasen blev ifølge bogen om Årre Sogn [2] fæster af sin fædrene gård i 1704. Jeg undrer mig over denne oplysning, idet han på det tidspunkt kun var 20 år. Det lyder mere logisk, at han først har overtaget gården i 1710, hvor moderen formentlig var enke, og han selv blev gift. Det oplyses endvidere i [2], at Poul Sillasen også var smed. Denne oplysning passer ikke med, at Poul Sillasen i et vidneudsagn på Skast Herredsting i 1717 oplyste, at han ikke kunne noget håndværk [13].

I sin tidlige ungdom slog Poul Sillasen sig så meget løs, at han blev involveret i en retssag [2]. En af datidens oplagte muligheder for at skeje ud var at tage til marked. Den 23. december 1706 var Poul Sillasen sammen med tre andre mænd fra Årre taget til marked i Varde. Da de kørte hjemefter, blev to af mændene overmandet af en kraftig vandladningstrang, der kan tænkes at skyldes rigelig indtagelse af våde varer. Derfor stod de to mænd af hestevognen.

Poul Sillasen kørte vognen, og han har ikke nødvendigvis været ædru. Dengang var spirituskørsel ikke forbudt. Poul Sillasen kørte videre med vognen efter, at de to var stået af. Den ene

af dem, Laurs Mikkelsen, råbte efter ham, at han skulle vente, men Poul Sillasen fortsatte. Da Laurs Mikkelsen råbte endnu engang, standsede Poul Sillasen vognen.

Da de to mænd nåede hen til vognen, var Laurs Mikkelsen vred og skældte Poul Sillasen ud. Laurs Mikkelsen ville tage tømme fra Poul Sillasen, men Poul Sillasen slog ham i hovedet med en pisk, så den gik i stykker. Derefter tog han en kæp og slog Laurs Mikkelsen i ansigtet, så han fik en blå plet på den ene kind og to røde på den anden. Laurs Mikkelsen stævnedes Poul Sillasen for retten. Inden de skulle møde i retten, var de blevet forligt, og sagen blev hævet.

Poul Sillasen var formentlig mere ædru, da han i 1710 blev gift i Årre Kirke med Maren Andersdatter fra Årre. Vielsesdatoen i kirkebogen er utydelig, men er måske den 26. oktober. Poul Sillasen var 26 år, og Maren Andersdatter var ca. 28 år (født ca. 1682).

Forinden har der tilsyneladende været en børnefødsel i utide. Den 27. juli 1710 blev en søn af Poul Sillasen i Årre begravet (Årre Sogn). Da moderens navn ikke er angivet, kan det ikke vides med sikkerhed, om Maren Andersdatter var moderen. Det er dog tvivlsomt, om hun ville have giftet sig med ham, hvis han kort tid forinden havde fået barn med en anden. Da barnet ikke betegnes som "uægte", kan det tænkes at være født efter, at Poul Sillasen og Maren Andersdatter er blevet trolovet.

De efterfølgende børn var ubetinget reglementerede. Silas Poulsen blev døbt den 2. august 1711. Derefter fulgte Anders Poulsen (døbt 21. februar 1714), Maren Poulsdatter (døbt 1. juni 1716), Niels Poulsen (døbt 7. august 1718, begravet 16. oktober 1718), Anne Poulsdatter (døbt 24. september 1719) og Karen Poulsdatter (døbt 7. marts 1723). Alle børnene blev døbt i Årre Sogn. Ved dåben af Anders var Thomas Vestergaard fadder, søsteren, Birthe Sillesdatter, bar Maren, da hun blev døbt, og det var Maren Nielsdatter ("Maren Sillasen"), der bar, da Niels blev døbt.

I 1717 måtte Poul Sillasen den 25. maj afgive vidneforklaring på Skast Herredsting i en sag, der tilsyneladende handlede om, hvorvidt han og flere andre var skattepligtige, når der skulle betales kopskat. Det fremgår af tingbogen, at han boede på en ¼ part gård i Årre takseret til 1 tønne, 3 skæpper og 1 album hartkorn, hvilket passer med, at han har overtaget faderens gård. Gården var fæstegård under Endrupholm Gods. Poul Sillasen betalte frihedspenge til godsejeren og slap dermed for hoveriarbejde [13].

Det har tilsyneladende haft betydning for skattebetalingen, om Poul Sillasen og hustruen tjente penge ved håndværksvirksomhed. Poul Sillasen gav i retten udtryk for, at han udelukkende ernærede sig ved sit landbrug. Han redegjorde desuden for, at hustruen brugte så meget tid på børnepasning, at hun kun engang imellem fik tid til at væve et stykke groft lærred til eget forbrug. Hun havde ikke mulighed for at væve til andre og ernærede sig udelukkende af landbruget [13].

I 1719 anføres Poul Sillasen at være fæster af en ½ gård takseret til 2 tønder, 1 skæppe og 1 ½ album hartkorn. Af gården skulle han årligt betale 3 rigsdaler i landgilde og frihedspenge [12]. Det tyder på, at han i mellemtiden har overtaget ¼ gård med tilhørende jord. I 1721 oplyste Poul Sillasen, at gårdens hartkorn var på 2 tønder, 6 skæpper og 1 album [14].

Den 30. september 1721 mødte Poul Sillasen igen op på herredstinget. Anledningen var ret tragisk. Det fremgår af tingbogen, at han "vemodeligen beklagede", at hans gård om søndagen den 21. september om natten ved midnat var blevet ramt af en voldsom ildebrand. Går-

Poul Sillasens søn, Silas Poulsen, var medvirkende til, at min tip-6-oldefars navn blev videreført i Årre Sogn. Silas Poulsen (den yngre) giftede sig den 17. maj 1740 (Årre Sogn) med enken, Anne Mortensdatter. Med enken fulgte et bol i Årre By på 1 tønne, 5 skæpper, 2 fjerdingkar og 1/8 album hartkorn [2, 12]. Der er sat et varigt minde over Silas Poulsen og hustru i form af en gravsten, der endnu i dag står på kirkegården ved Årre Kirke. Gravstenen er udført i 1791 af den kendte stenhugger, Frands Bastiansen (med initialerne FBS) fra Tjæreborg. Frands Bastiansen er nærmere omtalt i kapitel 15.

Gravsten over Silas Poulsen (den yngre) og hustru på Årre Kirkegård. Teksten lyder: "Under denne steen giemmes støvet af den i live velagte nu salige mand Sillas Povelsen af Aar-re, født i Aarre 1711 og døbt d. 9de søndag efter Trinetatens og døde sammesteds 1778 d. 31. marts i hans alders 67de aar. Tillige hviler her hans kiære hustrue, den i live ærlige nu salige danne kone Anne Mortensdatter, født i Jyllerup og døbt ved Mortens dags tiid 1708 og død i Aarre 1779 d. 18. august i hendes alders 71de aar. I 38 aars kierlige ægteskab have de havt 6 børn tilsammen, 3 sønner og 3 døttre, hvor af 1 søn og 3 døttre for dem ære henkaldte, men de tvende sønner saa længe Gud vil efterlever. Legemene sove her tilsammen i jor-den i haab om at opstaae til ære. Vor attraae var et ærligt navn, et ævigt liv i himmel stavn at faae i arv og eye. Søg læser at du det kand naae og tænk at døden dig og saa vil een gang slet udfeye. FBS 1791" (foto: 2014)

Litteraturliste

1. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1657-1660, folio 111-111b
2. "Årre Sogn. Af et lokalsamfunds historie", Udgivet af Lokalhistorisk Forening for Årre Sogn, 1983, side 46-50
3. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Matrikelbøger, 1688-1691, nr. 1818, Årre Sogn, folio 265-268
4. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Markbøger, 1681-1683, nr. 739, Årre Sogn
5. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Modelbøger, 1682-1688, nr. 1745, Årre Sogn, folio 93-100
6. Reviderede regnskaber, Amtstueregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Årre Sogn, 1684
7. Reviderede regnskaber, Amtstueregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Årre Sogn, 1686
8. Reviderede regnskaber, Amtstueregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Årre Sogn, 1687
9. Reviderede regnskaber, Amtstueregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1688, Kop- og ildstedsskat, Årre Sogn, 1688
10. Reviderede regnskaber, Amtstueregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1690-1692, Kop- og ildstedsskat, Årre Sogn, 1692
11. Endrupholm Gods, Jordbøger og hartkornssager, 1674-1844, Opgørelse over Endrupholms jordegods, 9. august 1709
12. Endrupholm Gods, Afskrivningsbog for landgilde og kgl. skatter, 1719-1803
13. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1717-1720, folio 15-15b
14. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1720-1724, folio 165

Kapitel 30. Da krigen forpestedede Årre

Mine tip-7-oldeforældre

Poul Madsen & Maren Poulskone

Poul Madsen (1252):

Født: ca. 1610
 Døbt:
 Konfirmeret:
 Gift: før 1646
 Død: 1659 i Årre Sogn (Ribe Amt)
 Begravet:

Maren Poulskone (1253):

Født:
 Døbt:
 Konfirmeret:
 Gift: før 1646
 Død: 1659 i Årre Sogn
 Begravet:

Poul Madsens fornavn ses også skrevet Pouel eller Povel, og hans efternavn ses skrevet Matzen. Maren Poulskones rigtige efternavn kendes ikke. Den eneste gang, hun er fundet omtalt, er i kirkebogen ved hendes død, hvor hun omtales som ”Maren Povels”. Det illustrerer, at datidens kvinder blev opfattet som et vedhæng til deres mænd.

Det fremgår af et arveafkald [1], at Poul Madsen var søn af Mads Poulsen og Else Madskone fra Vong i Vester Nykirke Sogn (Ribe Amt) (jf. kapitel 32). Det vides ikke, hvornår Poul Madsen blev født. I et vidneudsagn ved Skast Herredsting i 1654 udtalte Poul Madsen med oprakte fingre og under ed, at han huskede 36 år tilbage i tiden [2]. Spørgsmålet er så, hvor gammel Poul Madsen var, da han fik klæbehjerne. Hvis man antager, at han har været ca. otte år, er han blevet født ca. 1610. Det er sandsynligt, at han blev født i Vong.

Poul Madsen opholdt sig hjemme hos faderen i Vong i 16 år [2]. På et senere tidspunkt er han blevet fæstebonde i Årre By i Årre Sogn (Ribe Amt) under Ølufgård Gods [3]. Dengang var det således, at fæstebønderne i Skast Herred selv ejede deres huse, men fæstede gårdens jord [4]. I overensstemmelse hermed fremgår det af skiftet efter Poul Madsen [3], at han var ejer af gårdens bygninger.

Der er kendskab til, at Poul Madsen har haft seks børn. Det er sandsynligt, at Maren Poulskone var mor til disse børn. Det vides, at Poul Madsen var gift med Maren ved deres død i 1659, men det kan ikke dokumenteres, at hun var Poul Madsens første og eneste hustru.

Som omtalt nedenfor blev Årre Sogn hærget af massedød i 1659. Den medførte, at Poul Madsens tre sønner, Mads Poulsen, Søren Poulsen og Hans Poulsen døde (jf. kirkebogen). Ved skiftet efter Poul Madsen omtales de efterlevende børn, Bodil Poulsdatter, Silas Poulsen (min tip-6-oldefar) og Kirsten Poulsdatter [3]. Silas Poulsen var født i ca. 1646 (jf. kapitel 29). De

Øvrige børns fødselsår kendes ikke. Poul Madsen og Maren Poulskone må derfor antages at være blevet gift før 1646.

Den ældste tingbog fra Skast Herred er fra 1636. Det fremgår af tingbøgerne, at Poul Madsen var en hyppig gæst ved Skast Herredsting i årene 1636-1640. Der er let adgang til viden om hans færden ved herredstinget i netop denne periode. Det skyldes, at tingbøgerne fra disse fem år findes i en transskriberet udgave med navneregister. I de efterfølgende år har jeg afholdt mig fra at lede systematisk efter Poul Madsens navn i tingbøgerne, idet gamle tingbøger ikke ligefrem er læseletbøger.

I de fleste tilfælde, hvor Poul Madsen mødte op ved herredstinget, var det i egenskab af vidne, syns- og skønsmand, vurderingsmand eller varslingsmand. Som varslingsmand skulle han på herredstinget bekræfte under ed, at han havde indvarslet andre til at møde op på herredstinget. Når Poul Madsen har fået overladt den slags tillidshverv, er det formentlig udtryk for, at han var en respekteret mand i sognet.

I 1636 var Poul Madsen sammen med flere andre med til at forlige to Årrebønder i en sag, der drejede sig om en gæld. Poul Madsen måtte i den anledning bevidne forliget under ed ved herredstinget [5].

Det var dog ikke altid for det gode, at Poul Madsen blev omtalt i tingbogen. Den 26. april 1636 blev han stævnet for herredstinget, fordi han var i restance med præstetienden for år 1635. Han skyldte præsten 5 skæpper rug [6]. Poul Madsen har formentlig haft hårdt brug for rugen til sit eget rugbrød.

Den 16. august 1636 var det Poul Madsens svin, der blev stævnet sammen med en hel del andre af sognets husdyr, fordi dyrene havde gjort skade på Thomas Olufsens marker [7]. Det var måske, fordi der manglede rug hjemme hos Poul Madsen, at hans svin fandt en alternativ rugleverandør. Svinet havde næppe dårlig samvittighed.

Solidaritet med samfundets svageste fandtes også i 1600-tallet. Den 24. januar 1637 var Poul Madsen den ene af 12 mænd fra Årre og omegn, der stod frem på herredstinget til fordel for Peder Laursen i Årre. De bevidnede, at Peder Laursen var så forarmet af adskillige ulykker, at han var nødsaget til at bede gode, kristne mennesker om hjælp. De 12 mænd fremkom med den ”ydmyge bøn og begæring”, at de mennesker, som Peder Laursen bad om hjælp, ville give ham noget af det, som den almægtige Gud havde skænket dem. Til gengæld blev givnerne lovet, at de ville få løn derfor i de retfærdiges opstandelse [8].

Trods forbønnen fortsatte Peder Laursens nedtur. Lidt over en måned efter var Poul Madsen som vurderingsmand med til efter foregående dom at gøre udlæg i Peder Laursens kornhøst, kreaturer, bygninger og ejendele for skyldig landgilde til godsejeren og privat gæld [9]. Poul Madsen slap dog ikke selv for at blive stævnet for gæld. Den 24. oktober 1637 blev han sammen med mange andre indklaget for herredstinget pga. skattegæld. Poul Madsen skyldte 1 1/2 rigsdaler [10].

Poul Madsen tog del i det lokale selvstyre i Årre By. Den 29. januar 1639 var han en del af en delegation af Årrebønder, der mødte op på herredstinget for at få bekendtgjort en vedtægt, som landsbyens bønder var blevet enige om. Den drejede sig udelukkende om, at hvis kreaturer eller får blev fundet uden hyrde i Årre Enge eller på kornmarkerne, så skulle ejeren bøde med en tønne øl af en værdi af 2 rigsdaler til byens mænd og betale 1 rigsdaler til gods-ejeren [11]. Man må håbe, at vedtægten har resulteret i nogle gode byfester.

Økonomien voldte til stadighed Poul Madsen kvaler. I 1639 blev han stævnet for restance med tiendekornet fra det foregående år. Han skyldte to skæpper byg [12]. I 1640 var det en skattegæld på 3 rigsdaler, der var årsagen til, at Poul Madsen igen blev stævnet for herredstinget [13].

Herefter er der et hul i min viden om Poul Madsen, men ihærdige slægtsforskere vil sandsynligvis kunne finde relevante oplysninger i tingbøgerne. Den 23. november 1652 var Poul Madsen i aktion, idet han var med til at registrere boet ved et skifte i Årre [14].

Få år efter skete der noget, der fik skatterestancer og løsgående svin til at virke som ligegyldige bagateller. Egnen blev hårdt ramt af Karl Gustav-krigene 1657-1660 mellem Danmark og Sverige, idet de svenske tropper besatte Jylland [15]. Krigen bevirkede, at der fra 8. september 1657 til 15. maj 1660 ikke blev holdt ting i Skast Herred, og tinghuset blev ødelagt [16].

Krigen omtales i Årres kirkebog, for præsterne var ikke hævet over krigens skadevirkninger. Den 19. september 1658 afviklede præsten en begravelse i kirken. Han berettede efterfølgende i kirkebogen, at uden for kirken havde svenske soldater fraplyndret ham hans heste og hestevogn. Det skulle dog blive værre endnu for lokalbefolkningen, da svenskerne blev jaget væk.

Danmark fik hjælp af sine allierede, idet en polsk-brandenburgsk-østrigsk hær på 30.000 mand rykkede ind i Jylland og fordrev svenskerne til Fyn. Selv om soldaterne var Danmarks allierede, hærgede og plyndrede de værre end svenskerne, hvor de kom frem. Soldaterne skulle selv skaffe sig føden undervejs, og derfor stjal de korn og kreaturer fra bønderne, så der opstod hungersnød. Mange af bønderne flygtede fra landet til storbyen Ribe, der blev overfyldt af flygtninge, der var berøvet alt, hvad de havde ejet [17].

Mange mennesker blev i 1657-1660 slået ihjel af enten svenske eller allierede soldater, og talrige mennesker døde af hungersnød. Langt den største dødelighed skyldtes dog, at Sydjylland i 1659 blev ramt af en pestepidemi. Den såkaldte pest var sandsynligvis plettyfus. De polske soldater menes at være den primære smittekilde, idet epidemien tog fart i de områder, hvor de polske tropper slog sig ned [17].

Plettyfus smitter ikke fra menneske til menneske. Den overføres ved hjælp af kropslus, og sygdommen trives, hvor der er snavs og elendighed. Derfor var plettyfus en følgesvend til krigen. Ved aflusninger kunne man dengang finde flere hundrede gram lus i en enkelt persons tøj. Man mente, at plettyfus kunne bekæmpes med ild. Hvis man vil finde en undskyldning for soldaternes hærgen, kan det være en forklaring på, at de polske soldater jævnlige brændte gårde af, hvor de kom frem [17].

Årre Sogns befolkning blev hårdt ramt af plettyfusepidemien. I året 1659 døde 94 af sognets indbyggere. Den 6. oktober 1659 opremsede præsten i kirkebogen navnene på de døde sorteret efter bopæl. Han tilføjede, at han ikke kunne angive dato for dødsfald og begravelser, fordi han selv havde været syg, og fordi folk var spredt pga. de ”umilde krigsfolk”.

Antallet af døde i Årre Sogn i 1659 var ca. 40 % af sognets befolkning [17]. Hovedparten af de døde må formodes at være døde af plettyfus. I de foregående og efterfølgende år var det årlige dødstal i sognet på mellem 1 og 8, så 1659 har været et tragisk år. Blandt de døde var Poul Madsen, Maren Poulskone og ovennævnte tre sønner.

Hans Gristensøn
 Annen Hansis,
 Knud Andersøn
 Mette Knuds.
 Povel Matzøn.
 Maren Povels
 Matz Povelsen
 Søren Povelsen
 Hans Povelsen
 Ande Gristens it barn n. d. d. d.
 Maren Andersd.
 Annen Sørensdatter,
 Godbony Sørenst.
 Niels Jacobs
 Kirsten Gristensd.
 Berthe Gristens
 Hans Gristens
 Niels Gristens
 Maren Jørgens jordemoder.
 Maren Hansd Niels Jørgensøn
 Niels Franzøn ud 2. hans barn.
 Annen
 Maren.

Årre Sogns kirkebog, 1655-1705, folio 7b. Siden viser et uddrag af kirkebogens liste over sognets 94 døde i år 1659. På listen ses (ved øverste pil) "Povel Matzøn" med familie ("Maren Povels, Matz Povelsen, Søren Povelsen og Hans Povelsen". Endvidere ses (markeret med pile) "Maren Jørgens jordemoder" (jf. kapitel 33) og "Maren Hansdatter, Niels Jørgensøn" (jf. kapitel 31)

Der blev afholdt skifte efter Poul Madsen og hustru den 8. oktober 1659. Da herredstinget som omtalt ovenfor ikke fungerede under krigen, blev skiftet først bekendtgjort på Skast Herredsting den 11. september 1660 [3]. Det fremgår af boopgørelsen, at Poul Madsens gård bestod af et stuehus på 11 fag og et lohus ligeledes på 11 fag. Husene blev takseret til 1 rigsdaler pr. fag, dvs. i alt 22 rigsdaler.

Poul Madsen efterlod sig kun få ejendele, bl. a. et fyrrbord, et sengested af fyr, et lille egetræsskab og lidt tøj. Af husdyr var der en sorthjelmet ko og en brun hoppe. Derudover var der værdier i form af korn i laden, gødning og et kontant beløb på 2 rigsdaler. Alt i alt beløb boets formue sig til 54 rigsdaler.

Skiftet bekræfter, at Poul Madsen havde kæmpet med en dårlig økonomi. Der var mange gældsposter. Der var bl.a. skyldig landgilde på 45 rigsdaler og 6 skilling til godsejeren på Ølufgård, som var en godsejerinde, velbårne fru Sophie Staverskov. En venlig nabo fra Årre havde udlagt 3 1/2 rigsdaler for ægteparrets begravelse, og dem ville han trods alt gerne have igen. Derudover giver skiftet indtryk af, at Poul Madsen havde lånt penge af alle, der var villige til det.

Boets samlede gæld var på 196 rigsdaler, 2 mark og 6 skilling, dvs. der var et stort underskud. Gælden til godsejerinden og udlægget til begravelsen blev dækket forlods. De øvrige kreditorer blev kun tilgodeset med 3 skilling for hver rigsdaler, de havde til gode.

Ved forældrenes død var sønnen, Silas Poulsen, ca. 13 år, så det er sandsynligt, at ingen af de tre efterlevende børn har været voksne. Efter forældrenes død stod de helt alene i verden uden nogen arv. De måtte nøjes med at glæde sig over, at de trods alt havde overlevet rædselsåret 1659.

Nu burde historien om Poul Madsen være slut. Der er dog et efterspil. I matriklen fra 1664 er Poul Madsen og Knud Andersen sammen anført som fæstere af en gård i Årre [18]. Blandt de døde i 1659 var en Knud Andersen. Når Poul Madsen og Knud Andersen fortsat er anført som fæstere, kan det skyldes, at ingen havde overtaget gården efter dem. De mange dødsfald i 1659 må formodes at have gjort det svært at skaffe fæstere til gårdene i de efterfølgende år.

Normalt ville kapitlet blive afsluttet med en omtale af Poul Madsens og Maren Poulskones børn. Silas Poulsen er min tip-6-oldefar og har derfor fået nærmere omtale i kapitel 29. Jeg savner viden om Bodil Poulsdatters og Kirsten Poulsdatters videre skæbne, så derfor slutter kapitlet med et par store spørgsmålstejn.

Litteraturliste

1. Skast Herredsfoged, Tingbog, 20. februar 1638, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1638", København, 1957, side 35
2. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1654, 1. august 1654, folio 63b
3. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1657-1660, 11. september 1660, folio 111-111b
4. Skast Herredsfoged, Tingbog, 20. marts 1638, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1638", København, 1957, side 64
5. Skast Herredsfoged, Tingbog, 26. april og 3. maj 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 95-96 og 103

6. Skast Herredsfoged, Tingbog, 26. april 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 97
7. Skast Herredsfoged, Tingbog, 16. august 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 195-196
8. Skast Herredsfoged, Tingbog, 24. januar 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 17-18
9. Skast Herredsfoged, Tingbog, 28. februar 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 48-49
10. Skast Herredsfoged, Tingbog, 24. oktober 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 217-220
11. Skast Herredsfoged, Tingbog, 29. januar 1639, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1639", København, 1961, side 25
12. Skast Herredsfoged, Tingbog, 11. juni 1639, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1639", København, 1961, side 120
13. Skast Herredsfoged, Tingbog, 28. juli 1640, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1640", København, 1966, side 209
14. Skast Herredsfoged, Tingbog, 23. november 1652, fra Gert Ravn Nørgaard: "Skast Herreds tingbøger, Bind 1.1, Ekstrakter, 1644-1654", 1990, side 121
15. Danmarks konger og dronninger, Gyldendal, 2004, side 155
16. Gert Ravn Nørgaard: "Skast Herreds tingbøger, Bind 2.1, Ekstrakter, 1654-1664", 1991, side 65
17. Aksel Lassen: "1659. Da landet blev øde", København, 1965
18. Rentekammeret, Matriklen af 1664, nr. 1818, Riberhus Amt, Årre Sogn

Kapitel 31. Store Niels og lille Niels

Mine tip-7-oldeforældre

Niels Jørgensen & Birthe Lauridsdatter

Niels Jørgensen (1254):

Født: før ca. 1630

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: 7. oktober 1660 i Årre Sogn (Ribe Amt)

Død:

Begravet: 20. februar 1704 i Årre Sogn

Birthe Lauridsdatter (1255):

Født: før 1637

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: 7. oktober 1660 i Årre Sogn

Død:

Begravet: 7. marts 1680 i Årre Sogn

Niels Jørgensen ses i kirkebogen omtalt som Niels Jørgensen major. Det skyldes formentlig, at præsten skulle demonstrere, at han var latinkyndig og derfor vidste, at ”major” betyder ”stor”. I overensstemmelse hermed blev min tip-7-oldefar også kaldt for ”store Niels Jørgensen”, og det navn blev formentlig brugt af jævne folk.

Tilnavnet skyldtes, at Niels Jørgensen havde en bror, der også hed Niels Jørgensen (jf. kapitel 33). Han blev kaldt Niels Jørgensen minor, dvs. ”lille Niels Jørgensen”, og må derfor antages at have været lillebror til min tip-7-oldefar. Det vides ikke, om betegnelserne ”store” og ”lille” kun refererede til deres alder, eller om store Niels rent faktisk var større/højere end sin lillebror. Ofte er tilnavnet ikke anført i de skriftlige kilder. I disse tilfælde kan det være vanskeligt eller umuligt at finde ud af hvilken Niels Jørgensen, der er tale om.

De ansvarlige for denne forvirrende navngivning var forældrene Jørgen Michelsen og Maren Nielsdatter fra Årre By i Årre Sogn (jf. kapitel 33). Der foreligger ingen oplysninger om, hvornår Niels Jørgensen major blev født. Da Niels Jørgensen minor var født ca. 1630, må Niels Jørgensen major antages at være født inden da.

Birthe Lauridsdatter var hverken stor eller lille. Hendes fornavn ses skrevet Berethe og Birrethe, og det er her uden hendes tilladelse moderniseret til Birthe. Hun var datter af Laurids Bennedsen og Anne Jensdatter fra Nebel i Vester Nebel Sogn (Ribe Amt) (jf. kapitel 34). Birthe Lauridsdatter er omtalt den 30. januar 1637 i skiftet efter faderen og må derfor være født inden da [1]. Hun var dog ikke den første kvinde i Niels Jørgensens liv.

I 1657 blev de to Niels Jørgensen'er gift i Årre Kirke med ca. to måneders mellemrum. Da tilnavnene er anført i kirkebogen, er der ingen tvivl om hvem, der blev gift med hvem. Min tip-7-oldefar, Niels Jørgensen major, blev den 14. juni 1657 gift med Maren Hansdatter fra Avtrup i nabosognet Fåborg (Ribe Amt).

Årre Kirke har oplevet lidt af hvert i århundredernes løb, bl. a. blev både store og lille Niels Jørgensen gift i kirken. Det har slidt så meget på kirken, at den i 2014 måtte totalrenoveres indvendig (foto: 2014)

Ægteskabet blev kortvarigt og barnløst. Maren Hansdatter var blandt de 94, der døde i 1659 i Årre Sogn under den pestepidemi, der fulgte med krigen mod svenskerne (jf. side 342). Derfor kom Birthe Lauridsdatter fra Nebel ind i min slægtshistorie året efter, idet hun den 7. oktober 1660 blev gift i Årre Kirke med Niels Jørgensen.

Som det så ofte går, når man er blevet gift, fik Niels Jørgensen og Birthe Lauridsdatter børn. Den anden Niels Jørgensen fik også børn. Jeg er dog næsten sikker på, at jeg har fået fordelt børnene rigtigt, når jeg tilskriver Niels Jørgensen major fem af børnene. Med hensyn til antal børn blev store Niels den lille, idet lille Niels blev far til 11 børn (jf. kapitel 33).

Her holder vi os til Niels Jørgensen majors børn. Min tip-6-oldemor, Maren Nielsdatter, blev døbt den 8. december 1661. De efterfølgende børn var Anne Nielsdatter (døbt 23. marts 1664), Jørgen Nielsen (døbt 12. august 1666), Dorthe Nielsdatter (døbt 25. april 1669) og Laurids Nielsen (døbt 3. december 1671). Kirkebogen anfører Niels Jørgensen major som far til Anne, Jørgen og Dorthe. Alle børnene blev døbt i Årre Sogn.

Faderen til Maren og Laurids angives blot at være Niels Jørgensen. Niels Jørgensen minor fik senere hele to døtre, der blev døbt Maren. Det er derfor overvejende sandsynligt, at den første Maren var datter af Niels Jørgensen major, specielt da denne Maren senere fik en datter ved navn Birthe (jf. kapitel 29), der sandsynligvis blev opkaldt efter Birthe Lauridsdatter. Laurids formodes at være opkaldt efter Birthe Lauridsdatters far og må derfor antages at være søn af Niels Jørgensen major.

Niels Jørgensen (major) angives i 1657 at have været fæster af et bol (nuværende matrikelnr. 6a, Årre By), der senere blev overtaget af svigersønnen, Silas Poulsen [2]. I matriklen fra 1664 er i Årre anført to Niels Jørgensen'er [3] uden, at det har været muligt for mig at afgøre, hvem der var major og minor.

Efterfølgende er der på en række skattelister og i matriklen fra 1688 og forarbejderne til denne [4-13] anført én eller flere Niels Jørgensen'er i Årre. Heller ikke her er det lykkedes mig at identificere major og minor, så derfor vil jeg undlade en omtale af disse kilders indhold. Da der i 1700 skulle betales kopskat, var der blandt skatteyderne i Årre anført en Niels Jørgensen, der var enkemand og fæster under Endrupholm Gods [14]. Der må her være tale om Niels Jørgensen major, der i modsætning til minor var enkemand på det tidspunkt (jf. nedenfor).

Birthe Lauridsdatter døde i 1680 (begravet 7. marts 1680, Årre Sogn). Efter tre års betænkningstid var Niels Jørgensen klar til at få sig kone nr. tre. Den 22. april 1683 blev han gift i Årre Sogn med Maren Andersdatter, der også var fra Årre. Hun var ca. 57 år gammel, idet hun var født i ca. 1626 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død.

Niels Jørgensen overlevede også sin tredje hustru. Maren Andersdatter var 74 år, da hun døde (begravet 25. marts 1700, Årre Sogn). Der er ingen tvivl om, at det var min tip-7-olddefar, der døde i 1704. Årres kirkebog anfører, at "Stor Niels Jørgensen i Orre" blev begravet den 20. februar 1704.

I lighed med sin far nåede min tip-6-oldemor, Maren Nielsdatter, at overleve tre ægtefæller, og det er der fortalt mere om i kapitel 29. Det er ikke lykkedes mig at finde ud af, hvad børnene Dorthe og Laurids oplevede senere i livet. Derfor må jeg nøjes med at fortælle om de to resterende af Niels Jørgensens og Birthe Lauridsdatters børneflokk.

"Niels Pedersens fæstemø i Jyllerup" var fadder, da ovennævnte Maren Nielsdatter den 23. februar 1690 fik en datter døbt. Det blev afsløret ca. en måned senere, at Niels Pedersens fæstemø hed Anne Nielsdatter. Den 30. marts 1690 blev Niels Pedersen af Jyllerup og Anne Nielsdatter af Årre gift i Årre Kirke. Anne Nielsdatter må antages at være Niels Jørgensen majors datter og dermed søster til Maren Nielsdatter. Anne Nielsdatter var 26 år, og Niels Pedersen (født ca. 1652) var ca. 38 år, da de blev gift.

Efter vielsen bosatte ægteparret sig på Niels Pedersens gård i Jyllerup, der er en landsby i Årre Sogn. Deres første barn blev døbt den 1. november 1691 med Maren Nielsdatter som fadder. Kirkebogens tekst er så utydelig, at jeg ikke tør gætte på barnets navn.

Det blev kun til tre børn, der alle blev døbt i Årre Sogn. De to efterfølgende blev opkaldt efter bedstefædrene og fik navnene Peder Nielsen (døbt 24. juni 1694) og Niels Nielsen (døbt 19. september 1697). En Jørgen Nielsen fra Årre, der må formodes at være Anne Nielsdatters bror, var fadder begge gange. Peder Nielsen døde som 9-årig (begravet 27. januar 1704, Årre Sogn).

Niels Pedersen havde overtaget en fæstegård i Jyllerup (nuværende matrikelnr. 1a, Jyllerup By) efter sin mor [2]. På listen over skattepligtige ved betaling af kop- og kvægskat er Niels Pedersens mor anført i 1684 [8] og Niels Pedersen i 1686 [15], dvs. Niels Pedersen har overtaget gården omkring 1685. Gården var fæstegård under Endrupholm Gods og var takseret til

5 tønder og 6 skæpper hartkorn i matriklen fra 1688. Niels Pedersen delte gården med en anden fæster, der hed Hans Nielsen [6, 7, 10].

Da Niels Pedersen skulle betale kopskat i 1687, er det noteret, at han var husarm, dvs. fattig [9]. Det ændrede sig tilsyneladende ikke væsentligt. I en opgørelse fra 9. august 1709 over Endrupholms jordegods i anledning af godsejerens død anføres det om Niels Pedersen og de tre andre fæstebønder i Jyllerup, at gårdenes bygninger er meget brøstfældige, dvs. i dårlig stand. Det tilføjes, at fæstebønderne ikke kan klare driften og betale skatter og landgilde uden godsejerens hjælp [16].

Anne Nielsdatter var kun 37 år, da hun døde (begravet 28. august 1701, Årre Sogn). Niels Pedersens liv skulle dog gå videre, så allerede den 26. december 1701 blev han gift i Årre Kirke med Mette Jensdatter fra Årre. Hun var ca. 56 år (født ca. 1645) ved vielsen, så uanset hvor meget, Niels Pedersen måtte have anstrengt sig, blev det ikke til flere børn.

Niels Pedersen blev enkemand endnu engang. "Niels Pedersens hustru af Jyllerup" var 69 år, da hun døde (begravet 28. oktober 1714, Årre Sogn). Niels Pedersen kunne nøjes med to ægteskaber, så han forblev enkemand, indtil han døde "udi sin alders 76. år" (begravet 24. oktober 1728, Årre Sogn).

Jørgen Nielsen var 28 år, da han den 7. april 1695 blev gift i Årre Kirke med den 25-årige Maren Christensdatter Tofterup fra nabolaget i Årre (døbt 13. april 1670, Årre Sogn). Ægteparret bosatte sig i Årre, hvor de fik mindst seks børn.

Deres førstefødte blev en søn, Christen Jørgensen, der blev døbt den 4. marts 1696 med Jørgen Nielsens storesøster, Maren Nielsdatter, som fadder. Birgitte Jørgensdatter blev døbt den 30. oktober 1698. Hun blev kun 2 ½ år (begravet 12. juni 1701). Derefter fulgte Niels Jørgensen (døbt 2. maj 1700), Ingeborg Jørgensdatter (døbt 14. januar 1703), Anne Jørgensdatter (døbt 14. december 1704) og Dorothea Jørgensdatter (døbt 1. marts 1711). Da indførslerne i Årres kirkebog mangler i perioden 1706-1709, kan Jørgen Nielsen og Maren Christensdatter Tofterup tænkes at have fået flere børn.

Jørgen Nielsen gik glip af julen i 1735, idet han blev begravet den 22. december 1735 (Årre Sogn). Han blev 69 år. Maren Christensdatter af Årre var ifølge kirkebogen 81 år, da hun døde (begravet 1. juni 1751, Årre Sogn). Alderen passer perfekt med, at den afdøde var Jørgen Nielsens enke, Maren Christensdatter Tofterup.

Litteraturliste

1. Skast Herredsfoged, Tingbog, 14. februar 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 32-33
2. "Årre Sogn. Af et lokalsamfunds historie", Udgivet af Lokalhistorisk Forening for Årre Sogn, 1983
3. Rentekammeret, Matriklen af 1664, nr. 1818, Riberhus Amt, Årre Sogn
4. Endrupholm Gods, Jordbøger og hartkornssager, 1674-1844, Kobbenskat, 1. juli 1674
5. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1674-1679, Kop- og kvægskat, Årre Sogn, 1678
6. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Markbøger, 1681-1683, nr. 739, Årre Sogn

7. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Modelbøger, 1682-1688, nr. 1745, Årre Sogn, folio 93-100
8. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Årre Sogn, 1684
9. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Årre Sogn, 1687
10. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Matrikelbøger, 1688-1691, nr. 1818, Årre Sogn, folio 265-268
11. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1688, Kop- og ildstedsskat, Årre Sogn, 1688
12. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1689-1690, Kop- og ildstedsskat, Årre Sogn, 1689
13. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1690-1692, Kop- og ildstedsskat, Årre Sogn, 1692
14. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1699-1700, Kopskat, Årre Sogn, 1700
15. Reviderede regnskaber, Amtstuerregnskaber, Amtsregnskaber, ældre, 1648-1891, Riberhus Amt, Ekstraskatteregnskaber, 1684-1687, Kop- og kvægskat, Årre Sogn, 1686
16. Endrupholm Gods, Jordbøger og hartkornssager, 1674-1844, Opgørelse over Endrupholms jordegods, 9. august 1709

Kapitel 32. Manden med leen

Mine tip-8-oldeforældre
Mads Poulsen & Else Madskone

Mads Poulsen (2504):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: før 1638

Begravet:

Else Madskone (2505):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: før 1638

Begravet:

Der er så lidt viden om Mads Poulsen og Else Madskone, at det er optimistisk at tildele dem et helt kapitel. Lidt har dog også ret, selv om hovedparten af deres liv er hemmeligholdt. Den eneste gang, Mads Poulsens hustru er omtalt [1], kaldes hun for Else Madskone. Derfor er hendes rigtige efternavn ukendt.

På Skast Herredsting blev der den 1. august 1654 aflagt vidneudsagn i en sag, der handlede om brugsretten til nogle engarealer. Et af vidnerne var Mads Poulsens søn, Poul Madsen (min tip-7-oldefar), som fortalte barndomserindringer. Han berettede, at han i 16 år havde været hjemme hos sin nu afdøde far på den gård i Vong, som Hans Pedersen og Michel Clemensden nu påboede. I den tid havde faderen brugt det omstridte engareal i Terpager Enge. Mads Poulsen havde arbejdet med både høle og rive på denne eng [2].

Vong er en landsby i Vester Nykirke Sogn (Ribe Amt). Poul Madsens oplysninger tyder på, at Mads Poulsens gård kan have været en halvgård, idet den i 1654 var delt mellem to fæstere. Jeg vil for egen regning konkludere, at Mads Poulsen ikke har behøvet at dyrke motion i sin fritid for at få store armmuskler, for de er kommet helt af sig selv, når han har skullet høste en engfuld hø med le.

Et arveafkald fra den 20. februar 1638 efter Mads Poulsen og Else Madskone giver oplysninger om deres efterlevende børn [1]. Mads Poulsen og Else Madskone omtales som børnenes salige forældre. Da man ikke blev salig i levende live, må både Mads Poulsen og Else Madskone være døde før 1638 eller senest i starten af 1638.

Arveafkaldet blev givet fra deres børn til Clemend Michelsen, som havde overtaget Mads Poulsens og Else Madskones gård i Vong. Clemend Michelsen må formodes at have været gift med en datter til Mads Poulsen og Else Madskone, men datterens navn kendes ikke. De øvrige børn nævnes at være Poul Madsen i Årre, Ame Madsdatter, der var ugift, og Maren Mads-

datter, der var gift med Hans Pedersen i Årre [1]. Navnet Ame kan være et gammelt sønderjysk kvindenavn, men det kan ikke udelukkes, at "Ame" er en skrivfejl for "Anne" [3].

Noget tyder på, at Mads Poulsen og hustru havde efterladt sig mere gæld end arv. Samtidig med, at Clemend Michelsen fik et arveafkald, måtte han på herredstinget love at holde Poul Madsen og Hans Pedersen og alle deres medarvinger kvit og skadesløs for al gæld, som Mads Poulsen og Else Madskone med rette var bortskyldig [1].

Sønnen, Poul Madsen, er nærmere omtalt i kapitel 30, fordi jeg er hans tip-7-oldebarn. I det følgende omtales den smule, jeg ved om Mads Poulsens og Else Madskones øvrige børn.

Den ukendte datter vedblev at være ukendt, så jeg må nøjes med at omtale hendes mand, Clemend Michelsen, vel vidende, at det er kønsdiskriminerende. Den 9. juni 1640 vidnede Clemend Michelsen i Vong på herredstinget i en sag om fiskeretten i Vong å. Han erklærede da, at han kunne huske 36 år tilbage [4]. Det giver en formodning om, at han var født i 1590'erne.

Clemend Michelsen overtog som anført ovenfor Mads Poulsens gård i Vong senest i 1638 [1]. I 1654 var denne gård som tidligere nævnt overtaget af to andre [2], hvoraf den ene, Michel Clemendsen, kan tænkes at være en søn af Clemend Michelsen. Hvis det er tilfældet, må Clemend Michelsen på det tidspunkt enten være død eller gået på aftægt.

Maren Madsdatters liv var næsten lige så anonymt, som hendes ukendte søsters. Maren Madsdatters mand, Hans Pedersen, bliver kun husket pga. hans svin. Den 16. august 1636 anmeldte en Thomas Olufsen på herredstinget en række skader, som andre bønders husdyr havde forvoldt på hans marker. Hans Pedersens to svin havde først muntret sig i Thomas Olufsens rugmark og derefter i hans havremark [5]. Det fremgår ikke af tingbogen, hvad Hans Pedersen måtte betale i erstatning for denne svinestreg.

Litteraturliste

1. Skast Herredsfoged, Tingbog, 20. februar 1638, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1638", København, 1957, side 35
2. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1654, 1. august 1654, folio 63b
3. Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1638", København, 1957, side 236
4. Skast Herredsfoged, Tingbog, 9. juni 1640, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1640", København, 1966, side 158
5. Skast Herredsfoged, Tingbog, 16. august 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 195-196

Kapitel 33. Blomster, bier og blod

Mine tip-8-oldeforældre

Jørgen Michelsen & Maren Nielsdatter

Jørgen Michelsen (2508):

Født: ca. 1600
 Døbt:
 Konfirmeret:
 Gift: før ca. 1630
 Død: 1655 i Årre Sogn (Ribe Amt)
 Begravet:

Maren Nielsdatter (2509):

Født:
 Døbt:
 Konfirmeret:
 Gift: før ca. 1630
 Død: 1659 i Årre Sogn
 Begravet:

Maren Nielsdatters fornavn ses også skrevet Marin. Jørgen Michelsens efternavn er formentlig blevet udtalt "Mikkelsen". Der foreligger ingen viden om Jørgen Michelsens og Maren Nielsdatters fødselsår eller forældre. I et vidneudsagn ved Skast Herredsting den 2. juni 1640 gav Jørgen Michelsen udtryk for, at han kunne huske 34 år tilbage i tiden [1]. Det må formentlig betyde, at han var født ca. 1600.

Jørgen Michelsen var hyrdedreng eller hyrde i sin barndom eller tidlige ungdom, idet han i ovennævnte vidneudsagn oplyste, at han i fire år havde vogtet kreaturerne fra Libsterup [1]. Der er formentlig tale om Lifstrup i Vester Nebel Sogn (Ribe Amt).

Mine oplysninger om Jørgen Michelsen stammer primært fra de transskriberede tingbøger fra Skast Herredsting i perioden 1636-1640. I hele denne periode havde Jørgen Michelsen bopæl i Årre i Årre Sogn (Ribe Amt), hvor han var gårdmand. Han angives at have været fæster af nuværende matrikelnr. 18a i Årre By [2].

Et arveafkald fra 1655 giver oplysninger om Jørgen Michelsens familieforhold [3]. Det fremgår, at Jørgen Michelsen og Maren Nielsdatter havde børnene Niels Jørgensen, Maren Jørgensdatter, Dorethe Jørgensdatter, Niels Jørgensen, Abelone Jørgensdatter, Michel ("Mikkel") Jørgensen, Anne Jørgensdatter og Børge Jørgensen. Som omtalt i kapitel 31 var der to sønner med navnet Niels Jørgensen. De blev kaldt henholdsvis Niels Jørgensen major (stor) (min tip-7-oldefar) og Niels Jørgensen minor (lille).

Der er begrænset viden om disse børns fødsel. Niels Jørgensen major antages at være født før ca. 1630 (jf. kapitel 31). Niels Jørgensen minor angives at være født i Årre [3], hvilket er sket ca. 1630 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død. Michel Jørgensen havde ingen værge i 1655 [3], hvilket må betyde, at han var økonomisk myndig. Han var dermed over 25

år [4], dvs. født før 1630. Børge Jørgensen var i 1655 under 15 år [3], dvs. han var født efter 1640.

Døtrene Maren, Dorethe og Abelone var blevet gift inden 1655 [3], dvs. de må antages at være født før ca. 1635. Anne Jørgensdatter havde en værgemod i 1655 [3]. Da alle ugifte kvinder var umyndige, siger dette ikke noget om hendes alder [4].

Et arveafkald fra 1637 [5] giver mig anledning til at mistænke Jørgen Michelsen for at have været bigamist. Det fremgår af dette arveafkald, at Jørgen Michelsen i Årre på sin hustru Abelone Nielsdatters vegne gav afkald på al arv efter hendes fader, Niels Laursen, og hendes moder, Kirsten Nielskone. Niels Laursen og Kirsten Nielskone boede på en gård i Debel i Fåborg Sogn (Ribe Amt).

Ifølge ovennævnte arveafkald fra 1655 havde Jørgen Michelsen som minimum fået børn med Maren Nielsdatter i perioden 1630-1640, dvs. han må have været gift med Maren Nielsdatter i 1637. Derfor kan Abelone Nielsdatter ikke være død, inden han blev gift med Maren Nielsdatter.

En mulig forklaring kan være, at der har været to i Årre med navnet Jørgen Michelsen. Jeg har dog ikke fundet tegn på, at det skulle være tilfældet. Det fremgår af arveafkaldet fra 1637 [5], at Abelone Nielsdatter havde en søster ved navn Maren Nielsdatter. I et fortvivlet forsøg på at finde en forklaring på det ægteskabelige mysterium, vil jeg antyde, at en anden mulighed kan være, at tingskriveren ikke har haft helt styr på familieforholdene, og at han derfor i tingbogen er kommet til at bytte om på Abelone og Maren.

Mysteriet bliver næppe opklaret, så jeg vil nøjes med at konstatere, at arveafkaldet fra 1655 entydigt fastslår, at Maren Nielsdatter var mor til ovennævnte børn. I overensstemmelse hermed havde både Niels Jørgensen major og minor døtre ved navn Maren, men ingen af deres døtre hed Abelone.

I perioden 1636-1640 var Jørgen Michelsen en jævnlig gæst ved Skast Herredsting. Oftest var det for at vidne i en sag eller fordi, han havde været syns- og skønsmand eller vurderingsmand.

Den 10. maj 1636 afgav Jørgen Michelsen sammen med andre Årrebønder et vidneudsagn i en sag, der handlede om, hvorvidt en bonde havde pløjet kirkestien fra Gunderup til Årre Kirke op [6]. Det kan tænkes at være en hævnaktion, at sidstnævnte bonde ca. tre måneder senere stævnedes en række Årrebønder, deriblandt Jørgen Michelsen. Årsagen til stævningen var, at deres husdyr havde gjort skade på bondens marker. Jørgen Michelsens svin blev beskyldt for at have forgrebet sig på en havremark [7].

Jørgen Michelsens økonomi har tilsyneladende været rimeligt god. Når han var involveret i sager om penge på herredstinget, handlede det ikke om, at han havde gæld, men om, at han havde penge til gode. I 1637 havde han et tilgodehavende på 6 daler i boet efter en Årrebonde [8]. I 1639 stævnedes Jørgen Michelsen en mand i Gunderup, der skyldte ham 10 sletdaler [9]. Den 6. oktober 1640 mødte Jørgen Michelsen op på herredstinget med noget tøj, som han fik vurderet til 6 rigsdaler [10]. Tøjet havde han fået i pant fra en Årrebonde, der må formodes at have gået letpåklædt rundt, indtil han evt. har kunnet betale sin gæld til Jørgen Michelsen.

Maren Nielsdatter fik også lov til at besøge herredstinget en enkelt gang. I 1638 verserede en kompliceret sag ved herredstinget om en sorthornet vædder, der var blevet fjernet fra en

fårest [11]. I denne sag bevidnede Maren Nielsdatter fra Årre, som må formodes at være Jørgen Michelsens hustru, at hun skærtorsdag havde set Niels Christensen fra Årre komme gennem byen med en sorthornet vædder ved hånden. Efterfølgende udviklede sagen sig til en detaljeret diskussion om vædderens udseende. Hvis der mod forventning skulle være læsere med interesse for vædderfysiognomi, henvises de til tingbogen.

Ovennævnte Niels Christensen var senere i 1638 i slagsmål med Jørgen Michelsen. Det slagsmål endte som en sag ved herredstinget [12]. Slagsmålet skyldtes en bibeskæftigelse. Niels Christensens forældre havde en bikube med bier. Bierne havde givet sig til at sværme, og bisværmen havde sat sig i Mette Nisdatters have, hvor blomsterne må have været mere tiltrækkende. Når en bisværme var fløjet bort, havde den, der først fik øje på den, ret til at indfange den.

Jørgen Michelsen og sønnen Michel Jørgensen ville indfange den bortfløjne bisværme, men Niels Christensen, hans far og hans bror kom i vejen. Niels Christensen tog fat i Jørgen Michelsens bikube og kastede den hen ad jorden. Derefter tog Niels Christensen fat i Jørgen Michelsens skæg, og Jørgen Michelsen tog fat i Niels Christensens hår. Derefter faldt de begge til jorden.

Som resultat af slagsmålet fremviste Jørgen Michelsen på herredstinget to sår på venstre kind og påviste, at noget af hans skæg på venstre side af hagen var rykket af. Ugen efter fremviste Niels Christensen på herredstinget to sår over sit venstre øje og et sår på fingeren, som han sværgede på, at Jørgen Michelsen havde tilføjet ham. Der har tilsyneladende været blodbad i Mette Nisdatters have.

De to parter var ret uenige om hvem af dem, der først havde set bisværmen. Til at afgøre sagen blev der på herredstinget udpeget fire voldgiftsmænd. Slagsbrødrene skulle være forpligtede til at acceptere voldgiftsmændenes kendelse. Hvad kendelsen blev vides ikke.

Det er sjældent, at man som slægtsforsker har viden om sine tip-8-oldeforældres udseende. Takket være ovennævnte slagsmål ved jeg nu, at Jørgen Michelsen havde skæg - i hvert fald indtil Niels Christensen hev fat i det.

Modsætningsforholdet mellem Jørgen Michelsen og Niels Christensen blev næppe mindre af, at Jørgen Michelsen et par måneder senere som vurderingsmand var med til at afgive vidneudsagn om, at Niels Christensens fæstegård var misligholdt, og at skorstenen udgjorde stor brandfare for naboerne [13].

Ifølge ovennævnte arveafkald fra 1655 [3] blev salige Jørgen Michelsens bo i Årre registreret og vurderet den 30. marts 1655. Det er sandsynligt, at han er død kort tid forinden. Der er tale om et afkald til Niels Jørgensen i Årre (formentlig Niels Jørgensen major), hvori hans søskende giver afkald for al yderligere arv, der kunne tilfalde dem efter både deres fader og moder. Da moderen ikke omtales som salig, må hun antages at have været i live.

Når Niels Jørgensen har fået arveafkald fra sine søskende, er det nærliggende at tro, at han har overtaget faderens fæstegård. Oplysningerne i [2] tyder dog ikke på, at det var tilfældet. Det fremgår af registreringen af boet, at gården bestod af 12 fag stuehus og 14 fag lohus.

Boets værdier omfattede en beholdning af korn (rug, havre og boghvede) og nogle husdyr, bl.a. tre heste, fem køer, to spædekalve, seks får med deres yngel og et svin. Endvidere var der to bistader, så Jørgen Michelsen må have indfanget et par bisværme med risiko for yderligere blodsudgydelser.

Der var kun få personlige ejendele. Blandt disse kan nævnes sengeklæder, en kedel, to stål-gryder, fade, tallerkener, kander, to kister, to øltønder, to ølkar, to baljer, tre stole, en liden skammel og tre hynder.

Boets samlede værdi blev opgjort til 213 sletdaler. Da gælden var på 85 sletdaler, var der et overskud på 128 sletdaler. Dette overskud blev fordelt ligeligt mellem børnene Niels Jørgensen (major), Niels Jørgensen (minor), Børge Jørgensen og Anne Jørgensdatter, dvs. 32 sletdaler til hver. Når de øvrige børn ikke blev tilgodeset, skyldtes det formentlig, at de havde fået udbetalt deres arv på et tidligere tidspunkt, f.eks. da de blev gift.

Som nævnt ovenfor overlevede Maren Nielsdatter sin mand, men hun overlevede ikke den pest, der hjemsøgte Årre Sogn i 1659 (jf. kapitel 30). De 94 døde på kirkebogens liste over sognets døde i 1659 er tilsyneladende sorteret efter husstand. Umiddelbart før Niels Jørgensens hustru Maren Hansdatter (jf. kapitel 31) er anført en ”Maren Jørgens” (jf. side 342). Jeg formoder, at der er tale om Jørgen Michelsens hustru, Maren Nielsdatter, som har boet hos Niels Jørgensen (major). Det er anført i kirkebogen, at hun var jordemoder.

Den efterfølgende omtale af Jørgen Michelsens og Maren Nielsdatters børn bliver af meget varierende omfang. Niels Jørgensen (major) er min tip-7-oldefar og er derfor nærmere omtalt i kapitel 31. Om datteren, Anne Jørgensdatter, vides kun, at hun som nævnt ovenfor var ugift i 1655, så hende kan der ikke skrives mere om. Tilbage er så at fortælle om seks af de otte børn.

Michel Jørgensen formodes at være den ældste af sønnerne. Formodningen baseres på, at han er opkaldt efter Jørgen Michelsens far, og at Michel Jørgensen i 1638 som omtalt ovenfor var gammel nok til at hjælpe faderen med at indfange bier.

Ved arveafkaldet i 1655 angives Michel Jørgensen at have bopæl i Jyllerup [3], der er en landsby i Årre Sogn. Han angives at have været den ene af to fæstere af en gård i Jyllerup (nuværende matrikelnr. 1a, Jyllerup By) [2].

Michel Jørgensen var gift med Dorethe Enevoldsdatter, der var datter af Enevold Nielsen og Maren Enevoldskone i Uglvig, der ligger i Jerne Sogn (Ribe Amt). I 1656 gav Michel Jørgensen på hustruens vegne afkald på al arv efter hendes forældre [14].

Som anført nedenfor fik Michel Jørgensen og Dorethe Enevoldsdatter børn inden starten på Årres kirkebog i 1655. I kirkebogen afsløres det, at Michel Jørgensen i 1657 fik en søn, Christen Michelsen, der blev døbt den 29. april 1657 og begravet den 29. juli 1657. Den 15. august 1658 fik Michel Jørgensen igen døbt en søn ved navn Christen. Familien i Jyllerup blev hårdt ramt af pesten i 1659. Michel Jørgensen døde sammen med en søn, Enevold Michelsen, og yderligere to af sine børn, hvis navne ikke er angivet i kirkebogen.

Dorethe Enevoldsdatter kæmpede videre trods familietragedien, idet hun overtog driften af gården. I en jordebog fra 1661 anføres ”Michel Jørgensens enke” at være fæster af en gård i Jyllerup sammen med Peder Enevoldsen og Hans Nielsen [15]. Peder Enevoldsen var hendes bror [14]. Dorethe Enevoldsdatter og Peder Enevoldsen havde hver ¼ gård og Hans Nielsen ½ gård. De to førstnævnte angives at være så forarmede, at de ikke kunne betale noget i landgilde [15].

I matriklen fra 1664 er Michel Jørgensens enke anført som fæster af gården i Jyllerup sammen med Peder Enevoldsen og Hans Nielsen [16]. På det tidspunkt var gårdene i Jyllerup ejet af kongen, men de blev i 1665 købt af godsejeren på Endrupholm [2].

Der er ingen tegn på, at Dorethe Enevoldsdatter giftede sig igen. I en fortegnelse fra december 1686 over, hvad fæstebønderne under Endrupholm Gods skulle betale i årlig landgilde, er Michel Jørgensens enke fortsat nævnt som fæster af gården i Jyllerup sammen med Peder Enevoldsen og Hans Nielsen [17]. Fortegnelsen over fæstebønderne og deres landgilde stammer dog muligvis fra kongens salg af gårdene i 1665. Derfor har Dorethe Enevoldsdatter ikke nødvendigvis været i live i 1686.

I matriklen fra 1688 er Michel Jørgensens enke ikke nævnt som fæster i Jyllerup [18]. I stedet var Niels Pedersen, der var søn af Peder Enevoldsen [2] og gift med Michel Jørgensens niece, Anne Nielsdatter (jf. kapitel 31), blevet fæster af gården sammen med Hans Nielsen. Niels Pedersen må derfor have overtaget både Dorethe Enevoldsdatters og Peder Enevoldsens fjerdepart af gården. Jeg har ikke fundet Dorethe Enevoldsdatter død i Årre Sogn, så afslutningen på hendes liv er ukendt.

Maren Jørgensdatter var ifølge arveafkaldet i 1655 gift med Christen Pedersen i Roushøje [3], der ligger i Grimstrup Sogn (Ribe Amt). Ved arveafkaldet var Christen Pedersen værge for Maren Jørgensdatters umyndige søskende, Børge Jørgensen og Anne Jørgensdatter. Hvad ægteparret har foretaget sig i Roushøje vides ikke.

Dorethe Jørgensdatter var gift med Jacob Hansen ved Ølufvad, der ligger i Vester Nebel Sogn. Ved arveafkaldet i 1655 omtales hun som hans salige hustru [3]. Hun var død kort tid forinden. Den 12. februar 1655 var der blevet afholdt skifte efter hendes død [19]. Det fremgår, at hun efterlod sig sønnerne Hans Jacobsen og Jørgen Jacobsen. Hendes bror, Michel Jørgensen, var værge for de to sønner.

Niels Jørgensen (minor) blev gift i Årre Kirke den 23. august 1657 med Anne Thomasdatter. Ifølge aldersangivelserne ved deres død var han ca. 27 år, og hun var ca. 21 år (født ca. 1636) ved vielsen. Anne Thomasdatter var datter af Thomas Hjort. Niels Jørgensen overtog en fæstegård (nuværende matrikelnr. 3a, Årre By) efter Thomas Hjort, der døde under pesten i 1659 [2]. Det er årsagen til, at Niels Jørgensen (minor) også blev kaldt for Niels Jørgensen Hjort eller Niels Hjort.

Anne Thomasdatters figur bulede ud med jævne mellemrum i de efterfølgende 24 år, hvor hun formentlig fødte 11 børn. Hun var en langsom starter, for der gik næsten 1 ½ år, før hun fødte deres første barn. Dorthe Nielsdatter blev døbt den 30. januar 1659 (Årre Sogn). Hun angives i kirkebogen at være Niels Hjorts barn i Årre. Senere samme år anføres blandt de døde under pesten et barn af Niels Jørgensen. Det barn må være Dorthe.

Næste barn var Johanne Nielsdatter (døbt 12. august 1660). Derefter fulgte Jørgen Nielsen (døbt 9. juni 1663, begravet 23. marts 1676), tvillingerne Thomas Nielsen (døbt 13. maj 1666, begravet 10. juni 1666) og Niels Nielsen (døbt 13. maj 1666), Maren Nielsdatter (døbt 16. august 1668), Dorthe Nielsdatter (døbt 22. januar 1671), endnu en Dorthe Nielsdatter (døbt 28. september 1673), Anne Nielsdatter (døbt 23. april 1676), endnu en Maren Nielsdatter

(døbt 26. december 1678) og til allersidst Jørgen Nielsen (døbt 16. marts 1681). Alle de nævnte dåbshandlinger og begravelser fandt sted i Årre Kirke.

Jeg tør ikke påstå med 100 % sikkerhed, at alle de nævnte er børn af Niels Jørgensen (minor). Min usikkerhed skyldes dog ikke, at jeg mistænker Anne Thomasdatter for utroskab. For børnene Johanne, Jørgen nr. 1, Maren nr. 1, Anne og Jørgen nr. 2 angives Niels Jørgensen (minor) som far i kirkebogen, for Dorthe nr. 1, Dorthe nr. 3 og Maren nr. 2 angives Niels Hjort som far og for tvillingerne Thomas og Niels samt Dorthe nr. 2 angives Niels Jørgensen som far.

Forudsat at Niels Jørgensen (minor) er identisk med Niels Hjort, bør der kun kunne være tvivl om de tre børn, der har Niels Jørgensen til far. Den Niels Jørgensen, der er far til tvillingerne, må dog være "minor", idet "major" fik et barn tre måneder senere. Det er overvejende sandsynligt, at Dorthe nr. 2 er datter af "minor", da "major" som diskuteret i kapitel 31 menes at være far til den Laurids, der blev født ca. 10 1/2 måned efter Dorthe.

Ved Niels Jørgensens død (begravet 2. august 1705, Årre Sogn) blev navneforvirringen fusio-neret, idet han i kirkebogen kaldes for Niels Jørgensen Hjort. Han blev 75 år og havde bopæl i Årre ved sin død. De mange fødsler forhindrede ikke Anne Thomasdatter i at få et langt liv. Hun døde ifølge kirkebogen "i sin alders 87. år" (begravet 14. november 1723, Årre Sogn) og betegnes som "salig Niels Jørgensen Hjorts efterlevende".

Abelone Jørgensdatter holdt så meget af Årre, at hun blev boende. I 1655 var hun gift med Thomas Buch fra Årre [3], og så kan en livshistorie vist ikke blive meget kortere.

Børge Jørgensen var under 15 år i 1655. Det fremgår af arveafkaldet og bodelingen, at Niels Jørgensen skulle føde, klæde og forsørge ham, indtil han blev 15 år gammel. Hans arv på 32 sletdaler skulle indtil da blive stående uden rente hos Niels Jørgensen [3]. Jeg formoder, at Børge Jørgensen, da han blev 15 år, har begivet sig ud i verden for at formøble sine 32 sletdaler, for jeg har ikke fundet spor efter ham i Årre Sogn.

Litteraturliste

1. Skast Herredsfoged, Tingbog, 2. juni 1640, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1640", København, 1966, side 133-134
2. "Årre Sogn. Af et lokalsamfunds historie", Udgivet af Lokalhistorisk Forening for Årre Sogn, 1983
3. Skast Herredsfoged, Tingbog, 3. april 1655, folio 31-32
4. Jytte Skaaning & Bente Klercke Rasmussen: "Find din slægt – og gør den levende. Håndbog i slægtshistorie", 2. udgave, 2. oplag, Syddansk Universitetsforlag, 2008, side 216
5. Skast Herredsfoged, Tingbog, 12. september 1637, folio 73
6. Skast Herredsfoged, Tingbog, 10. maj 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 116-117 og 123
7. Skast Herredsfoged, Tingbog, 16. august 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 195-196

8. Skast Herredsfoged, Tingbog, 10. januar 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 9-10
9. Skast Herredsfoged, Tingbog, 9. april 1639, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1639", København, 1961, side 69
10. Skast Herredsfoged, Tingbog, 6. oktober 1640, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1640", København, 1966, side 275-276
11. Skast Herredsfoged, Tingbog, 17. april og 29. maj 1638, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1638", København, 1957, side 87 og 113
12. Skast Herredsfoged, Tingbog, 14. august og 21. august 1638, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1638", København, 1957, side 158 og 165-168
13. Skast Herredsfoged, Tingbog, 23. oktober 1638, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1638", København, 1957, side 200-201
14. Gert Ravn Nørgaard: "Skast Herreds tingbøger, Bind 2.1, Ekstrakter, 1654-1664", 1991, side 43
15. Rentekammeret, Jordebøger indsendt i henhold til kgl. missiver af 4. og 18. september 1661, Ribe Stift
16. Rentekammeret, Matriklen af 1664, nr. 1818, Riberhus Amt, Årre Sogn
17. Skast Herredsfoged, Tingbog, 21. december 1686, folio 90b
18. Rentekammeret, Matriklen af 1688, Matrikelbøger, 1688-1691, nr. 1818, Årre Sogn, folio 265-268
19. Gert Ravn Nørgaard: "Skast Herreds tingbøger, Bind 2.1, Ekstrakter, 1654-1664", 1991, side 24

Kapitel 34. Manden der samlede på kreditorer

Mine tip-8-oldeforældre

Laurids Bennedsen & Anne Jensdatter

Laurids Bennedsen (2510):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: januar 1637 i Vester Nebel Sogn (Ribe Amt)

Begravet:

Anne Jensdatter (2511):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: efter 1668

Begravet:

Laurids Bennedsens fornavn ses også skrevet Lauritz eller Lauers. Der er ingen viden om hans forældre eller om hvor og hvornår, han er født. Det fremgår af tingbogen fra 1666, at Laurids Bennedsens søn var involveret i et værgemål vedrørende en Gyde Bennedsdatter født i Forum i Bryndum Sogn (Ribe Amt) [1]. Det er tænkeligt, at denne Gyde Bennedsdatter har været en søster til Laurids Bennedsen.

Anne Jensdatter var datter af Jens Hansen fra Bøel i Gørding Sogn (Ribe Amt) (jf. kapitel 35). Hendes mor var så tilbageholdende, at hun er ukendt. Det er sandsynligt, at Anne Jensdatter blev født i Bøel, men det vides ikke hvornår.

Oplysningerne i dette kapitel er udelukkende baseret på Skast Herreds tingbøger, idet de omtalte personer levede før kirkebøgernes tid. Det vides således ikke, hvornår Laurids Bennedsen og Anne Jensdatter blev gift. Det fremgår af tingbøgerne, at ægteparret boede i Nebel i Vester Nebel Sogn (Ribe Amt). Her var Laurids Bennedsen fæster af en gård, der hørte under hovedgården Ølufgård [2]. Der var tale om en stor gård, der bestod af 18 fag stuehus, 17 fag ladehus og et vestre hus på 13 fag. Laurids Bennedsen ejede gårdens bygninger, men var fæster af jorden [3].

Det fremgår af skiftet efter Laurids Bennedsens død i 1637, at han og Anne Jensdatter havde fire børn. Kønfordelingen var ligelig, idet der var to sønner, Benned Lauridsen og Therkel Lauridsen, og to døtre, Ingeborg Lauridsdatter og Birthe Lauridsdatter (min tip-7-oldemor). Der var udpeget værger for børnene, så det må formodes, at de ikke har været voksne [2].

I 1636 var Laurids Bennedsen en jævnlig gæst på Skast Herredsting. I et par tilfælde var det i egenskab af vurderingsmand eller syns- og skønsmand. Den 2. august 1636 var sagen mere alvorlig. Godsejerinden på Ølufgård havde en sag på herredstinget omhandlende ulovlig tørveggravning adskillige steder på godsets jord. Laurids Bennedsen indrømmede, at han på et af

disse steder havde gravet mosetørv i både indeværende og foregående år [4]. Jeg gætter på, at hans småkriminelle adfærd resulterede i en regning på tørvene.

Andre af sagerne handlede om gæld. En skyldner blev dømt til inden 15 dage at betale en gæld til Laurids Bennedsen på 9 1/2 sletdaler [5]. Skyldneren havde købt en ko af Laurids Bennedsen, men koen var tilsyneladende ikke blevet betalt [6].

Ellers var det Laurids Bennedsen, der var belastet af gæld. Den 1. marts 1636 blev han stævnet for en gæld på 1 sletdaler og 6 skilling [7], og den 26. april 1636 blev han dømt til at betale en gæld på 5 daler og 1 mark for byg, havre og en restgæld på en tyr [8].

Min viden om Anne Jensdatter er begrænset, men jeg ved, at hun var syg og sengeliggende den 30. januar 1637 [2]. Det var lidt uheldigt, for samme dag blev der foretaget en registrering af boet efter hendes afdøde mand, Laurids Bennedsen. Det betyder sandsynligvis, at Laurids Bennedsen var død kort tid forinden.

Det fremgår af boregistreringen, at gårdens besætning omfattede fem heste, fire køer, fire ungtænder, otte får, fem gæs og tolv høns. Landbrugsredskaberne bestod af tre vogne og en plov. Indboet omfattede bl.a. en kiste, et skab, to tinfade, tre ølkar, to øltønder, en messingkedel, et messingbækken og en dug. Familien havde gode muligheder for at komme sovende igennem tilværelsen, for der var seks dyner og fire puder i huset [2].

Laurids Bennedsens økonomi var ikke belastet af et uhæmmet indkøb af moderigtigt tøj. Hans tøjbeholdning bestod ifølge boregistreringen kun af et par klædesbukser, et par vadmelbukser, en grå klædeskjortel, en lædertrøje, et par støvler, en foret hue og en hat.

Familien var klar over, at Laurids Bennedsens økonomi havde været elendig. Allerede inden boets formue og gæld var gjort op, havde Anne Jensdatters far, Jens Hansen, på sin datters og hendes børns vegne på tre på hinanden følgende tingdage frasagt sig arv og gæld efter Laurids Bennedsen [2].

Da boets værdier og gæld blev opgjort på Sankt Pedersdag (dvs. 22. februar) 1637, var resultatet, at værdierne kun kunne dække den halve gæld [3]. Godsejerinden på Ølufgård havde ret til forlods at få sin gæld dækket. Det fremgår dog af tingbogen, at hun "af en god betænkende" valgte at være solidarisk med de øvrige kreditorer og afstod fra halvdelen af sin gæld.

Laurids Bennedsen må have haft et stort netværk, for antallet af kreditorer var på ca. 25. De fik hver udlagt nogle af boets ejendele til dækning af ca. halvdelen af deres tilgodehavende. Laurids Bennedsens gæld til "den gode frue" på Ølufgård var på 146 sletdaler, 1 mark og 3 skilling. Hun overtog bl.a. gårdens bygninger, en plov og en harve og noget af rugsæden. Andre kreditorer fik f.eks. tildelt en gammel ko, et par bukser, en vandspand, en økse eller en udskåret kiste, og det var trods alt bedre end ingenting.

Alle boets ejendele blev afsat. Ved boopgørelsen tilbød Anne Jensdatter de tilstedeværende kreditorer adgang til selv at undersøge, om der fandtes værdier, der ikke var medregnet i opgørelsen [3]. På tingdagen den 4. april 1637 fik alle kreditorerne tilbud om at møde op dagen efter på gården i Nebel for at afhente det, de havde fået udlagt [9]. Der må formodes at have været trafikkaos på vejene i Nebel den 5. april.

Det var dog ikke alle kreditorerne, der tog sig sammen til at få afhentet det, de havde fået udlagt. Enken, Anne Jensdatter, havde tilsyneladende et ønske om at få sagen afsluttet. Derfor foranledigede hun, at Anders Lausen i Astrup blev stævnet ved herredstinget den 4. juli

1637. Her måtte han love, at han samme dag eller næste dag ville afhente de ting, han havde fået udlagt af Laurids Bennedsens bo. Straks derefter skulle Anders Lausen udlevere de gældsbreve, som Laurids Bennedsen havde udstedt til ham [10].

Nu stod Anne Jensdatter på gaden med fire børn og helt uden ejendele og savnede en socialforsorg, der kunne hjælpe hende. Jeg vil gætte på, at hendes omsorgsfulde far, Jens Hansen, har taget sig af hende og børnene, hvis ikke andre har gjort det.

Et nyt ægteskab var mere attraktivt end en omsorgsfuld far. Anne Jensdatter blev gift igen med Frands Sørensen [11]. Det vides ikke hvornår, men jeg gætter på, at hun tvunget af omstændighederne har giftet sig ret hurtigt efter, at hun blev enke. Frands Sørensen i Nebel nævnes i tingbogen i 1639 og 1640 [12, 13].

Det er svært at forestille sig, at Frands Sørensen har fået mulighed for at fæste Laurids Bennedsens fallitbo, men det kan ikke udelukkes, hvis det har været svært at skaffe en fæster. Alternativt har Frands Sørensen været fæster af en anden gård i Nebel, som Anne Jensdatter er flyttet ind på.

Frands Sørensen må antages at være død i 1653. Den 14. juni 1653 blev der givet et arveafkald til Anne Jensdatter fra Frands Sørensens to brødre. Anne Jensdatter lovede at betale dem henholdsvis 15 og 8 sletdaler. Til gengæld gav de afkald på al yderligere arv efter deres afdøde broder [11].

Tre måneder senere fik Anne Jensdatters søn, Banned Lauridsen, et arveafkald fra sine to søstre, Ingeborg Lauridsdatter og Birthe Lauridsdatter [14]. De gav afkald på al arv efter deres moder, når hun engang døde. Broderen, Therkel Lauridsen, nævnes ikke i afkaldet, og det betyder formentlig, at han var død inden da.

Når Banned Lauridsen fik et arveafkald, skyldtes det med stor sandsynlighed, at han skulle overtage gården efter moderen/Frands Sørensen. Til gengæld for arveafkaldet lovede Banned Lauridsen sine søstre, at de efter moderens død skulle overtage såvel hendes sengeklæder som hendes egne klæder.

Den 8. december 1668 blev et skifte, der var foretaget den 20. september 1665 efter afdøde Banned Lauridsen, bevidnet på Skast Herredsting [15]. Det er anført i skiftet, at Anne Lauridsdatter fortsat skulle være på aftægt hos Banned Lauridsens enke og dennes nye mand. Det må formodes, at der fejlagtigt er skrevet Anne Lauridsdatter i stedet for Anne Lauridskone, dvs. Anne Jensdatter. Anne Jensdatter fik lovning på at skulle ”nyde og beholde nødtørf-tig underholdning, klæde og føde, som det sig bør” i hendes livstid.

Det vides ikke, hvornår Anne Jensdatters livstid sluttede. Jeg må nøjes med at konstatere, at hun med sikkerhed var i live ved skiftet i 1665. Da hun i tingbogen i 1668 ikke anføres at være død i mellemtiden, var hun sandsynligvis også i live i slutningen af 1668.

Afslutningsvis skal der redegøres for den ret begrænsede viden, jeg har om Laurids Bennedsens og Anne Jensdatters børn. Birthe Lauridsdatter er omtalt i kapitel 31, fordi hun er min tip-7-oldemor. Det eneste, der vides om Therkel Lauridsen, er, at han sandsynligvis er død i perioden 1637-1653. Tilbage er så at fortælle om de resterende to børn.

Bened Lauridsen blev gift med Maren Jepsdatter, og de fik børnene Jep Bennedsen og Birthe Bennedsdatter. Maren Jepsdatter var muligvis født i Janderup (Ribe Amt) ca. 15 km nordvest for Vester Nebel, idet hun havde to brødre, der havde bopæl der [15]. Som omtalt ovenfor formodes Bened Lauridsen i 1653 at have overtaget en fæstegård efter sin stedfar og moder.

Der blev afholdt skifte efter Bened Lauridsen den 20. september 1665 [15]. Bened Lauridsen må antages at være død kort tid forinden. Det kan dog ikke udelukkes, at der er gået et stykke tid mellem dødsfaldet og skiftet, hvis årsagen til skiftet var, at Maren Jepsdatter skulle giftes igen.

Bened Lauridsens økonomiske evner må have været større end faderens, eller også var tiderne blevet bedre, for der var overskud i boet. Boets værdier blev opgjort til i alt 416 sletdaler og 1 mark. Gælden var på 170 sletdaler og 4 skilling, dvs. der var et pænt overskud på 246 sletdaler og 12 skilling. Deraf fik Maren Jepsdatter halvdelen, og den anden halvdel tilfaldt de to børn.

Da skiftet den 8. december 1668 blev bevidnet på herredstinget, var det på foranledning af Maren Jepsdatter nye ægtemand, Jes Christensen. Det anføres i tingbogens referat af skiftet, at Jes Christensen skulle tage børnenes arv til sig, indtil de fyldte 18 år. Endvidere forpligtede han sig til at betale den del af boets gæld, der ikke var gjort udlæg til [15]. Det tyder på, at Jes Christensen allerede var inde i billedet som ægtemand ved skiftet i 1665. Jes Christensen var med sikkerhed gift med Maren Jepsdatter den 9. januar 1666 [1].

Maren Jepsdatter fik et langt liv. Det vides ikke, hvornår hun døde, men hun var i live i 1698, idet hun den 22. februar dette år afgav vidneudsagn på herredstinget [16]. Da havde hun fortsat bopæl i Nebel. Hun boede formentlig hos sønnen, Jep Bennedsen, der havde fæstet en gård i Nebel [17]. Det er nærliggende at tro, at Jep Bennedsen havde overtaget sin fædrene gård.

Ingeborg Lauridsdatter var gift med Peder Hansen i Nebel, da Bened Lauridsen den 13. september 1653 fik arveafkald fra sine to søstre [14]. Det var Peder Hansen, der gav afkaldet både på sin hustru vegne og på søsteren, Birthe Lauridsdatters vegne, da kvinder uanset alder og ægteskabelig stand var umyndige [18].

Peder Hansens økonomi var tilsyneladende ikke meget bedre, end Laurids Bennedsens havde været. Efter Peder Hansens død i 1676 frasagde hans efterladte hustru, Ingeborg Lauridsdatter, og hendes børn, Laurids Pedersen, Therkel Pedersen, Hans Pedersen, Niels Pedersen og Anne Pedersdatter sig arv og gæld efter ham [19]. Ingeborg Lauridsdatters videre skæbne kendes ikke.

Litteraturliste

1. Skast Herredsfoged, Tingbog, 9. januar 1666, folio 3
2. Skast Herredsfoged, Tingbog, 14. februar 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 32-33
3. Skast Herredsfoged, Tingbog, 14. marts 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 58-60

4. Skast Herredsfoged, Tingbog, 2. august 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 186-187
5. Skast Herredsfoged, Tingbog, 12. januar 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 10
6. Skast Herredsfoged, Tingbog, 26. januar 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 22
7. Skast Herredsfoged, Tingbog, 1. marts 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 49
8. Skast Herredsfoged, Tingbog, 26. april 1636, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1636", København, 1955, side 90
9. Skast Herredsfoged, Tingbog, 4. april 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 75-76
10. Skast Herredsfoged, Tingbog, 4. juli 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 150-151
11. Skast Herredsfoged, Tingbog, 14. juni 1653, folio 95b-96
12. Skast Herredsfoged, Tingbog, 11. juni 1639, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1639", København, 1961, side 116
13. Skast Herredsfoged, Tingbog, 15. december 1640, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1640", København, 1966, side 327
14. Skast Herredsfoged, Tingbog, 13. september 1653, folio 112b
15. Skast Herredsfoged, Tingbog, 8. december 1668, folio 72b-73
16. Skast Herredsfoged, Tingbog, 22. februar 1698, folio 38-38b
17. Skast Herredsfoged, Tingbog, 26. august 1704, folio 103-103b
18. Jytte Skaaning & Bente Klercke Rasmussen: "Find din slægt – og gør den levende. Håndbog i slægtshistorie", 2. udgave, 2. oplag, Syddansk Universitetsforlag, 2008, side 216
19. Gert Ravn Nørgaard: "Skast Herreds tingbøger, Bind 3.1, Ekstrakter, 1664-1694", 1991, side 89 og 91

Kapitel 35. Jens Hansen havde en bondegård

Mine tip-9-oldeforældre
Jens Hansen & ukendt hustru

Jens Hansen (5022):

Født: før 1590
Døbt:
Konfirmeret:
Gift:
Død: efter 1644
Begravet:

Ukendt hustru (5023):

Født:
Døbt:
Konfirmeret:
Gift:
Død:
Begravet:

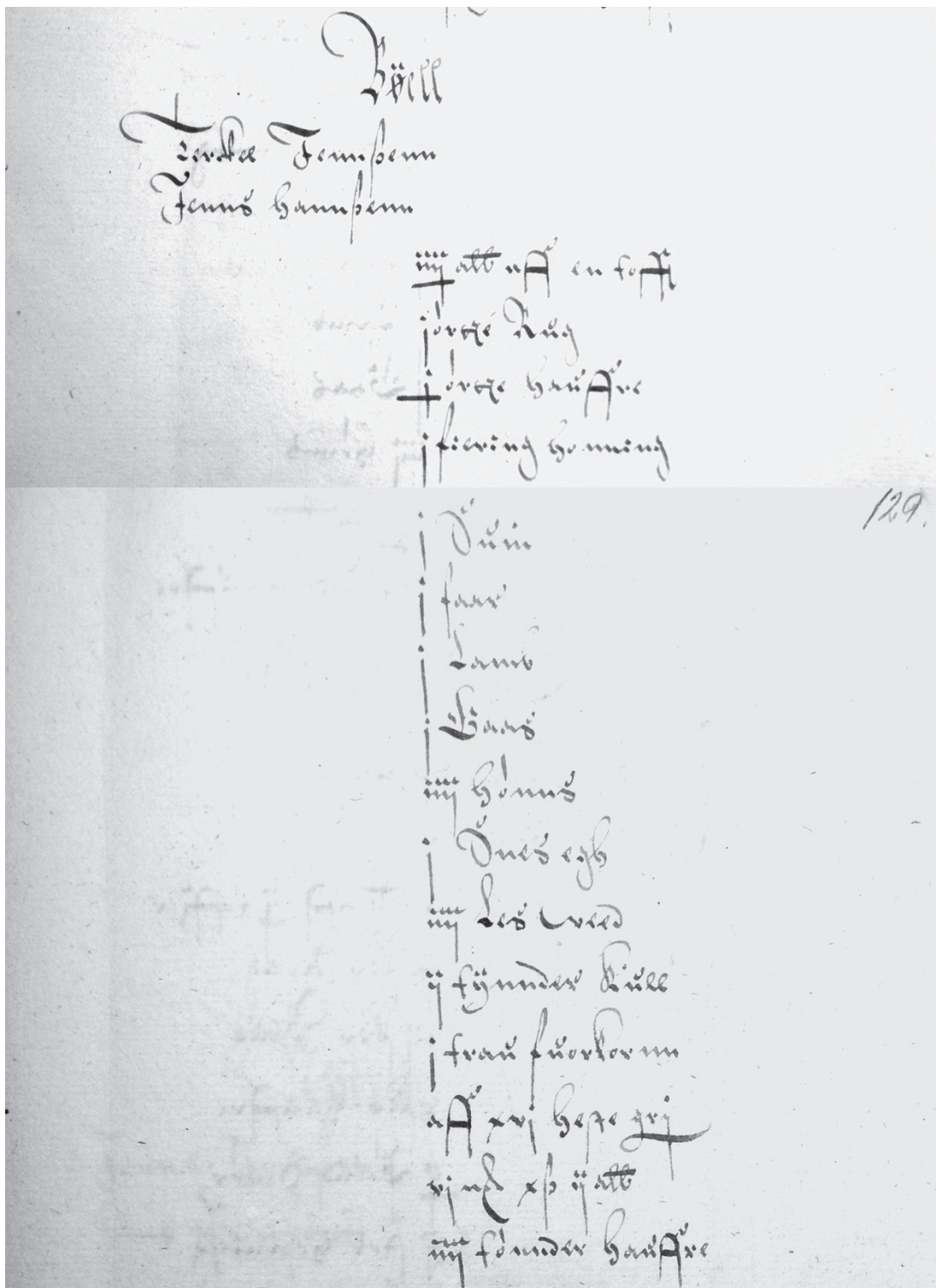
Jens Hansen var fæstebonde på en gård i Bøel i Gørding Sogn (Ribe Amt) ca. 20 km øst for Esbjerg. Gården blev bestyret af Riberhus Len [1], dvs. den har været krongods ejet af kongen [2]. I Riberhus Lens jordebog fra 1608-1609 anføres Jens Hansen sammen med en Terkel Jensen at være fæster af en gård i Bøel [1], dvs. Jens Hansen må være født før 1590.

Som omtalt nedenfor var der tale om en stor gård. Det fremgår også af, at det ikke var småting, de to fæstere i 1608-1609 skulle svare i årlig landgilde til lensmanden/kongen [1]. Listen over landgilden starter med "fire album af en toft". Album er en gammel møntenhed, så der kan evt. være tale om betaling for brug af en toft, dvs. et jordstykke udskilt fra landsbyernes fællesjord [2].

Hovedparten af landgilden blev betalt i naturalier. Listen fortsætter med en ørte rug, en ørte havre, en fjerding honning, et svin, et får, et lam, en gås, fire høns, en snes æg, fire læs ved (dvs. brænde), to tønder kul, en trave foderkorn, "af 16 heste gæsteri", 6 mark, 10 skilling og 2 album (dvs. rede penge) og fire tønder havre.

Ørte, fjerding og tønde er gamle rummål. En trave var et bestemt antal kornneg, der varierede fra landsdel til landsdel. I Jylland var en trave på 60 neg [2, 3]. Gæsteri af 16 heste indebærer en forpligtelse til at holde 16 af kongens heste på foder. I stedet for hestegæsteriet blev der ofte betalt en afgift, der kunne være afregnet både i havre og penge [4]. Det er derfor sandsynligt, at det efterfølgende pengebeløb og de fire tønder havre er en betaling for at slippe for hestegæsteriet.

Der foreligger ingen oplysninger om Jens Hansens hustru. Han har formentlig fået flere børn, men der er kun kendskab til datteren, Anne Jensdatter (jf. kapitel 34). Når familierelationerne mellem Jens Hansen og Anne Jensdatter kendes, skyldes det kun, at Jens Hansen trådte i karakter som omsorgsfuld far og bobestyrer efter svigersønnens død i 1637 [5-8].

Uddrag af "Jordebog for Riberhus Len, 1608-1609" [1]. Det fremgår, at Terkel Jensen og Jens Hansen i fællesskab var fæstere af en gård i "Bøll" i Gørding Sogn. Den årlige landgilde er anført. Vedrørende tydning af teksten henvises til foregående side.

Det var således Jens Hansen, der på datterens og børnebørnenes vegne mødte op på herredstinget tre tingdage i træk for at frasige sig arv og gæld efter svigersønnen, Laurids Bennedsen [5]. Det var også Jens Hansen, der fik fremlagt boopgørelsen på herredstinget [6] og tog initiativ til, at kreditorerne fik udleveret deres udlæg [7, 8], så bodelingssagen kunne blive afsluttet.

Jens Hansen havde været hjælpsom, mens Laurids Bennedsen var i live, idet Jens Hansen var blandt boets mange kreditorer. Han havde et tilgodehavende i boet på 36 sletdaler [6]. Til delvis dækning af dette tilgodehavende overtog Jens Hansen fra boet en brunblisset giending, et gråt øg (dvs. en hest) og tre vogne med tilbehør. En brunblisset giending var en kastreret hingst, der var brun med en hvid plet i panden.

I 1643-1645 var Danmark som så ofte før og siden i krig med svenskerne, der den 12. december 1643 overskred Danmarks sydgrænse uden krigserklæring. Krigen kaldes for Torstenssonskrigen efter den svenske hærfører. Svenskerne hærgede og plyndrede i det sydlige Jylland. Derfor havde bønderne vanskeligt ved at betale tiende og andre afgifter til kongen [9].

Jens Hansen var én af dem, der kom i restance under krigen. På Gørding herredsting blev restancerne for 1643-1644 for adelsgårde i Gørding Herred bekendtgjort. Blandt restanterne var Jens Hansen i Bøel, der skyldte 18 rigsdaler i officerpenge. Adelsgårde var større gårde, der var forpligtede til at yde bidrag til hæren, f.eks. ved at betale lønninger til officererne. Det fremgår, at restanterne var mødt op på herredstinget og havde erkendt, at de ikke havde betalt [9].

Da jeg ikke kender Jens Hansens videre skæbne, må jeg meget mod min vilje afslutte min farfars slægtshistorie med beretningen om en dårlig betaler. Det hjælper dog lidt på det, at jeg tilsyneladende kan give svenskerne skylden.

Litteraturliste

1. Lensjordebøger, Jordebog for Riberhus Len, 1608-1609, side 128-129
2. Jørgen Green & Michael Green Schmidt: "Slægtsforskerens ABC", 2. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2007
3. Ordbog over det danske sprog, <http://ordnet.dk>
4. Ole Færch: "Aalborghus lens jordebog 1562", Landbohistorisk Selskab, 2013, side 394
5. Skast Herredsfoged, Tingbog, 14. februar 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 32-33
6. Skast Herredsfoged, Tingbog, 14. marts 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 58-60
7. Skast Herredsfoged, Tingbog, 4. april 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 75-76
8. Skast Herredsfoged, Tingbog, 4. juli 1637, fra Poul Rasmussen: "Skast Herreds tingbog 1637", København, 1956, side 150-151
9. H. K. Kristensen: "Torstenssonskrigen 1643-45 og kongetienden af Seem, Vilslev, Hunderup og nogle andre sogne i Riberhus len", "Fra Ribe Amt", udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt, 1979, bind XXI-2, side 423-428

Rettelser og tilføjelser til bind 1

*Kapitel 5. Svigermors skarpe tunge**Louise Christine Schæfer, g. Larsen & Karl Peder Christian Larsen**side 61*

Louise Christine Larsen døde på Amtssygehuset i Vejle den 5. maj 1967 og blev begravet på Vejle Nordre Kirkegård den 10. maj 1967 (Sankt Johannes Sogn, Vejle).

side 65

Bent Schæfer døde den 1. marts 2012 i Nyborg og blev bisat den 8. marts 2012 [1].

1. Dødsannonce, www.afdoede.dk

Rettelser og tilføjelser til bind 2

Kapitel 1. Enken og symaskinen
Christian Schäfer & Jensine Marie Sørensen, g. Schäfer

side 22

Ifølge folketællingsskemaet fra 1911 flyttede Jensine Marie Sørensen til Vejle i 1907. Det fremgår dog af tyendeprotokollen [1], at hun flyttede til Vejle fra Gærum Sogn den 1. februar 1908 for at blive tjenestepige på børnehjemmet ”Marielund”. Det må antages, at tyendeprotokollens tilflytningsdato er den rigtige.

1. Vejle Byfoged, Tyendeprotokol, 1871-1919

Kapitel 7. Nejsigs nedslående nedtur
Christen Pedersen Nejsig & Anne Marie Brantsen

side 74

Christen Pedersen Nejsig fik som omtalt en ”uægte” datter, Johanne Marie Christensdatter, med Else Marie Thomsdatter. Der var tale om en familieskandale, idet de letlevende unge menneskers fædre var fætre. Else Marie Thomsdatters far, Thomas Jepsen, var søn af Else Pedersdatter (jf. side 281). Hun var søster til Maren Pedersdatter (jf. kapitel 25), der var mor til Christen Pedersen Nejsigs far, Peder Christensen.

Ved folketællingen i 1801 boede Else Marie Thomsdatter med sin datter hos forældrene i et husmandssted i Ulsted by. Else Marie Thomsdatter forblev dog ikke enlig mor. Hun blev gift (12. juni 1807, Sankt Catharina Sogn, Hjørring) med en sadelmager fra Hobro. De bosatte sig i Ørsø i Dronninglund Sogn, hvor Else Marie døde som 64-årig den 27. december 1841.

Johanne Marie Christensdatter blev konfirmeret den 2. april 1815 (Dronninglund Sogn). Det er anført i kirkebogen, at faderen var ”daværende ungarl Christen Nejsig tjenende på Dronninglund”. Johanne Marie var fadder i både 1817 og 1821 (Dronninglund Sogn) ved dåben af to af hendes halvsøskende.

Johanne Marie slægtede sin moder på, idet hun i en alder af 26 år fik et ”uægte” barn. Han blev født den 25. marts 1827 (Dronninglund Sogn) og blev døbt Christen Sørensen. Faderen hed Søren Christensen. Det kom der ikke noget ægteskab ud af.

I 1831 blev Johanne Marie Christensdatter igen gravid, men hun nåede at gifte sig med faderen inden fødslen. Hun var 31 år, da hun den 21. april 1832 blev gift i Hjørring med den 25-årige Jens Jacobsen fra Smidstrup i Sejlstrup Sogn (døbt 15. februar 1807, Sejlstrup Sogn, Hjørring Amt). Det fremgår af kirkebogen, at Johanne Marie på vielsestidspunktet tjente hos postmester Hartmann i Hjørring.

Efter vielsen flyttede de ind hos hendes svigerforældre, der havde et husmandssted i Smidstrup. Her boede de ved folketællingerne i 1834, 1840 og 1845. I perioden 1832-1844 fik de seks børn, hvoraf de fire døde som små. Ved folketællingen i 1840 boede hendes ”uægte” søn, Christen Sørensen, hos dem.

Det fremgår af skiftet den 7. januar 1842 efter Else Marie Thomsdatters død [1], at datteren, Johanne Marie Christensdatter, var ”separeret i henseende til bord og seng fra Jens Jacobsen

i Smidstrup". Det er derfor overraskende, at hun i 1844 fik barn med Jens Jacobsen og anføres at være hans hustru. Ved folketællingen i 1845 anføres hun ligeledes at være gift med Jens Jacobsen og bo sammen med ham i huset i Smidstrup. Det tyder på, at de har genfundet kærligheden og har opgivet separationen.

Ved sin død den 9. november 1845 (Sejlstrup Sogn) blev Johanne Marie Christensdatter i kirkebogen betegnet som "Jens Jakobsens hustru i Smidstruphuse". Det fremgår af folketællingen i 1850, at Jens Jacobsen giftede sig igen.

1. Dronninglund Herred, Skifteprotokol, 1839-1847, folio 167b

Kapitel 23. Under fattigdomsgrænsen Gregers Sørensen & Kirsten Jensdatter

side 182

Efter vielsen i 1746 er Gregers Sørensen og Kirsten Jensdatter formentlig flyttet ind i det hus ved Nybro, som de fraflyttede i 1757 [1]. Huset var et fæstehus under Voergård Gods. Det fremgår af fæsteprotokollen, at huset var på 3 skæpper og 1 album hartkorn, dvs. der hørte en smule jord til huset. Fæsteren skulle betale årlige huspenge (dvs. husleje) og yde hoveriarbejde på godset. Ved fraflytningen blev huset ved Nybro overtaget af Gregers Sørensens bror, Niels Sørensen.

Gregers Sørensen og Kirsten Jensdatter flyttede til større forhold, idet Gregers Sørensen den 12. september 1757 fæstede Østerbygård i Voerså by [2]. Det var en relativt stor gård på 4 tønder, 1 fjerdingkar og 2 album hartkorn.

Fæsteprotokollen giver indtryk af, at Østerbygård var ret forsømt. Gregers Sørensen skulle tage kreaturer og indbo med fra huset ved Nybro. Godsejeren gav ham i forbindelse med overtagelsen fire bæster (heste), to vogne, en plov og en harve. Til foråret skulle laden ombygges og sættes i stand på godsejerens regning, og godsejeren skulle levere træ til istandsættelse af de øvrige huse. Endvidere blev Gregers Sørensen fritaget for at betale indfæstning, dvs. det engangsbeløb som en fæster sædvanligvis betalte for at få lov til at fæste en gård.

Godsejerens gavmildhed har sandsynligvis været en nødvendighed for at få den forsømte gård afsat til en fæster. Det hele var dog ikke gratis for Gregers Sørensen. Han skulle årligt hver Mortensdag betale 12 rigsdaler i landgilde (fæsteafgift) og arbejdspenge (betaling for at slippe for hoveriarbejde) til godsejeren og skulle endvidere betale alle kongelige skatter og afgifter.

Gregers Sørensen klarede livet som fæstebonde på Østerbygård i ca. 19 år, før han måtte give op. Den 30. oktober 1776 blev gården overtaget af en ladefoged fra godset [3]. Det fremgår af fæsteprotokollen, at Gregers Sørensen havde måttet forlade gården pga. "slette omstændigheder". Det betyder formentlig, at Gregers Sørensen har været i restance til godsejeren og/eller har misligholdt gården.

Denne ufrivillige fraflytning forklarer, hvorfor Gregers Sørensen endte i stor fattigdom. Gregers Sørensen må herefter antages at være flyttet ind i det gadehus i Voerså by, som han boe-

de i ved sin død ca. 1½ år senere. Efter Gregers Sørensens død måtte Kirsten Jensdatter fraflytte huset, som den 8. juni 1778 blev overtaget af en Christen Nielsen Lyngsaae [4].

1. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 6. september 1757, side 201
2. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 12. september 1757, side 203
3. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 30. oktober 1776, side 434
4. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 8. juni 1778, side 462

Kapitel 24. Smeden og hans fire smedesønner Anders Pedersen & Caren Nielsdatter

side 186

Anders Pedersen er søn af Peder Rasmussen og Maren Christensdatter (jf. kapitel 38a). Anders blev født i Kæret i Voer Sogn (Hjørring Amt) [1]. Den ældste kirkebog i Voer Sogn starter i 1717, og Anders Pedersen er født inden da. Hans forældre kendes fra skiftet efter faderens død [2].

Caren Nielsdatters far var Niels Pedersen fra Sørågård i Albæk Sogn. Der er usikkerhed om hvem, der var hendes moder, men det mest sandsynlige er, at hun hed Anne Larsdatter (jf. kapitel 38b).

Det fremgår af fæsteprotokollen, at Anders Pedersen modtog fæstebrev på et hus i Sørå by den 30. december 1738 [1], så han og Caren Nielsdatter er formentlig flyttet ind i huset kort tid efter vielsen ca. fem måneder tidligere. Der hørte en smule jord til huset (3 skæpper og 2 fjerdingkar hartkorn). Anders Pedersen var pligtig til at udføre hoveriarbejde på godset en dag om ugen både vinter og sommer. Derudover kunne han pålægges andet fornødent hoveriarbejde som f.eks. rejser, dvs. transportopgaver for godset.

Sammen med huset skulle Anders Pedersen og Caren Nielsdatter overtage den tidligere fæster, Ole Pedersen, der pga. alder og skrøbelighed ikke kunne beholde stedet. Ole Pedersen skulle have gratis kost og logi i resten af sin levetid. Til gengæld var fæsteafgiften lavere, idet Anders Pedersen årligt skulle betale 2 mark til godsejeren, så længe Ole Pedersen levede, men efter hans død skulle der betales 4 mark.

side 188

I 1781 var Caren Nielsdatter ca. 68 år. Nu følte hun sig så gammel, at hun godvilligt afstod fæstet af huset til sønnen, Peder Andersen [3]. Det fremgår af fæsteaftalen, at Caren Nielsdatter skulle nyde frit ophold og husly på stedet, og at Peder Andersen skulle sørge for, at hun efter sin død fik en sømmelig begravelse. Hvis Caren Nielsdatter ikke følte sig fornøjet med at blive i huset hos sønnen, kunne hun flytte og i stedet få leveret en bestemt årlig ration rug og byg fra Peder Andersen. Hun benyttede sig tilsyneladende af sidstnævnte bestemmelse, for som anført nedenfor havde hun ikke bopæl i Sørå ved sin død.

side 190

Peder Andersens giftermål var formentlig medvirkende til, at han i 1781 overtog fæstet af huset i Sørå efter moderen, eller også var det overtagelsen af huset, der fremmede giftermå-

let. Det fremgår af fæsteaftalen [3], at Peder Andersen ved sidste session var fundet uegnet som soldat. Ellers skulle han sandsynligvis have været soldat, inden han kunne få lov til at fæste et hus.

Huset var nu takseret til 4 skæpper og 1 fjerdingkar hartkorn, idet der var tillagt 3 fjerdingkar fra en anden ejendom. Peder Andersen havde betalt 8 rigsdaler i indfæstning og skulle årligt til Mortensdag betale 4 rigsdaler og 2 mark i fæsteafgift. Derudover skulle han udføre hoveri-arbejde på godset, bl.a. skulle han i hø- og kornhøsten forrette to gangdage, dvs. dage, hvor der udførtes hoveri uden hest og vogn.

1. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 30. december 1738, side 64
2. Voergård Gods, Skifteprotokol, 1742-1776, 6. februar 1748, folio 74-77
3. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 22. august 1781, side 516

Kapitel 28. Købmandsgården i Nibe

Ulrich Adolph Holm & Karen Sigvardsdatter Altevelt

side 210

Ulrich Adolph Holm var ifølge skiftet efter sin stedmoder [1] søn af Mads Pedersen Holm. Barbara Hieronymusdatter Dossier var Mads Pedersen Holms første hustru, og hun må derfor antages at være mor til Ulrich Adolph Holm (jf. kapitel 41a i dette tillæg). Ulrich Adolph Holm var formentlig født i Kvislemark-Fyrendal Sogn (Sorø Amt), hvor faderen var sognepræst. Ulrich Adolphs fødsel kan dog ikke findes i kirkebogen, fordi kirkebogens dåbsindførsler først starter i 1718.

I 1742 var Ulrich Adolph Holm enearving efter stedmoderen, Maren Hellesdatter [1]. Som omtalt i kapitel 41a levede arvens størrelse ikke helt op til Ulrich Adolph Holms forventninger.

side 216

Efter fallitten flyttede Peder Kreiler til Randers med kone og børn for at starte på en frisk. Den 8. november 1800 (Sankt Mortens Sogn, Randers) fik de en datter, Elisabeth Kreiler. Peder Kreiler angives i kirkebogen at være sejlmager.

Ved folketællingen i 1801 boede familien i Randers med en søn af Peder Kreilers første ægteskab og tre fælles børn. Sejlmagervirksomheden må have haft vind i sejlene, for Peder Kreiler havde en læredreng, og der var råd til en tjenestepige.

Peder Christensen Kreiler døde den 25. juni 1826 (Sankt Mortens Sogn, Randers). Han blev ifølge kirkebogen 79 1/2 år og angives at have været sejlmager.

1. Øster Flakkebjerg Herreds Provsti, Skifteprotokol, 1717-1760, folio 299b-301 og 302

*Kapitel 37. Der mangler en Søren
Søren Sørensen & Caren Nielsdatter*

side 260

En Søren Pedersen Clausen af Voerså døde den 18. juni 1743 (Albæk Sogn). Kirkebogen anfører, at han blev 77 år, dvs. han var født ca. 1666. Han kan tænkes at være far til min tip-5-oldefar, Søren Sørensen. Det kan muligvis forklare den manglende Søren blandt Søren Sørensens børn, idet man i dette lokalområde kunne være tilbageholdende med at opkalde et barn efter en endnu levende person [1]. Det vil også kunne forklare, hvorfor to af Søren Sørensens formodede sønner kaldes Sørensen Clausen. Det er dog ret usikkert (jf. nedenfor), om de to Sørensen Clausen'er rent faktisk er sønner af Søren Sørensen.

side 262

Det er relevant at bringe endnu en Niels Sørensen på banen. Niels Sørensen af Voerså overtog den 6. september 1757 fæstet af et husmandssted ved Nybro i Albæk Sogn efter sin bror, Gregers Sørensen [2]. Da Gregers Sørensen er søn af Søren Sørensen og Caren Nielsdatter, må Niels Sørensen også være en af deres sønner. Denne Niels Sørensen er ikke identisk med nogen af de to tidligere omtalte Niels Sørensen'er, der til tider blev kaldt for henholdsvis Niels Sørensen Clausen og Niels Sørensen Skrædder.

Det er imidlertid ikke muligt at afgøre, om Niels Sørensen ved Nybro er den ældste (født 1717) eller den yngste (født 1728) af de to sønner, der hedder Niels Sørensen. Niels Sørensen ved Nybro er født ca. 1718 ifølge aldersangivelsen ved folketællingen i 1787, men er født i ca. 1726 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død.

Niels Sørensen Clausen og Niels Sørensen Skrædder havde begge bopæl i Voerså, og det havde Niels Sørensen ved Nybro også indtil 1757. I perioden 1745-1757 fungerede "Niels Sørensen i Voerse" jævnligt som fadder ved dåb hos forskellige af Søren Sørensens og Caren Nielsdatters sønner, men det er ikke muligt at afgøre hvilken af de tre Niels Sørensen'er i Voerså, der var tale om.

Da Niels Sørensen ved Nybro med sikkerhed kan udnævnes til søn af Søren Sørensen og Caren Nielsdatter, skal der fortælles nærmere om hans liv. Jeg har en usikker formodning om, at den Niels Sørensen af Voerså, der i 1753 overtog fæstet af et hus uden jord efter Anders Sørensen [3], var ham, der ca. fire år senere flyttede til Nybro. Anders Sørensen var en søn af Søren Sørensen og Caren Nielsdatter (jf. nedenfor).

Når Niels Sørensen fik behov for at flytte til Nybro, kan det skyldes, at han gjorde en ung pige så gravid, at han måtte gifte sig med hende i Albæk Kirke den 12. april 1757. Det er som nævnt højst usikkert, hvad brudgommens alder var, men bruden var 25 år. Hun hed Birgitte Christensdatter. Navnene på hendes forældre kendes fra et skifte [4], så derfor vides det med sikkerhed, at hun var født den 28. april 1731 (Albæk Sogn).

Niels Sørensen og Birgitte Christensdatter fik tilsyneladende kun to børn. Dorthe Nielsdatter blev født ca. 1 ½ måned efter vielsen (13. juni 1757, Albæk Sogn) og blev opkaldt efter sin mormor. Søren Nielsen (født 21. juni 1761, død 18. oktober 1763) blev opkaldt efter sin farfar.

Niels Sørensen ved Nybro var fadder ved dåb hos Niels Sørensen Skrædder (1758, 1762) og Gregers Sørensen (1759) og Birgitte Christensdatter hos Anders Sørensen (1757, 1761). End-

videre var Niels Sørensen ved Nybro forlover, da Gregers Sørensens børn, Anne og Christen, blev gift i henholdsvis 1774 og 1786 (jf. kapitel 23).

Ved folketællingen i 1787 boede Niels Sørensen og Birgitte Christensdatter i huset i Nybro. Han er angivet at være husmand og daglejer. Birgitte Christensdatter døde den 4. april 1795 (Albæk Sogn). Kirkebogen angiver hendes alder til at være 70 år, hvilket afviger en del fra hendes rigtige alder på 63 år.

Niels Sørensen var efterhånden blevet en ældre herre, men han fik i sine sidste leveår hjælp af svigersønnen, Peder Pedersen Højen [5]. Han var den 4. december 1793 (Albæk Sogn) blevet gift med Dorte Nielsdatter. Den 22. marts 1800 døde "I Nyebro hos Peder Højen opholdende kones fader", så det kræver kendskab til familieforholdene at vide, at der var tale om Niels Sørensen. Hans alder opgives til 74 år. Svigersønnen overtog fæstet af husmandsstedet efter Niels Sørensens død [5].

Det er fortsat uafklaret, om det er Niels Sørensen Clausen eller Niels Sørensen Skrædder, der er den anden af de to sønner med navnet Niels Sørensen. Niels Sørensen Skrædder har haft så mange fadderrelationer til Søren Sørensens og Caren Nielsdatters sønner, at jeg tror mest på ham.

Anders Sørensen fraflyttede i 1753 et hus i Voerså [3] og overtog i stedet et husmandssted ved Nybro [6]. Husmandsstedet var takseret til 3 skæpper og 1 album hartkorn, og han skulle årligt betale 2 mark i husleje. I 1768 overtog hans søn, Jens Andersen Skrædder, husmandsstedet ved Nybro [7], og Anders Sørensen flyttede til et hus uden jord i Voerså [8]. Det var formentlig her, han boede ved sin død i 1779.

1. Personlig meddelelse fra Ole Munk, Ålborg
2. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 6. september 1757, side 201
3. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 15. juni 1753, side 160
4. Navneregister til skifteprotokol for Voergård, 1742-1776, 20. februar 1770, side 430, <http://rigmornoergaard.tripod.com>
5. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 10. maj 1801, side 895
6. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 15. juni 1753, side 161
7. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 5. februar 1768, side 308b
8. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 5. februar 1768, side 308a

Kapitel 38a. En halv gård til en hel familie

Mine tip-5-oldeforældre

Peder Rasmussen & Maren Christensdatter

Peder Rasmussen (348):

Født: ca. 1676

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: ca. 1708

Død: 29. december 1747 i Voer Sogn (Hjørring Amt)

Begravet: 1. januar 1748 i Voer Sogn

Maren Christensdatter (349):

Født: ca. 1685

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: ca. 1708

Død: 29. marts 1777 i Voer Sogn

Begravet: 6. april 1777 i Voer Sogn

Kirkebogen i Voer Sogn starter i 1717. Da Peder Rasmussen og Maren Christensdatter er født inden da, er det ikke muligt at finde oplysninger om deres fødsel og deres forældre. Deres omtrentlige fødselsår er beregnet på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved deres død.

De ældste af Peder Rasmussens og Maren Christensdatters børn er født inden kirkebogens start. Af disse kendes tre sønner, fordi de er nævnt i skiftet efter Peder Rasmussens død [1]. Der kan dog have været flere børn, der i så fald må være døde inden skiftet. De tre kendte sønner er Rasmus Pedersen (født ca. 1709), Christen Pedersen (født ca. 1711) og min tip-4-oldefar, Anders Pedersen (født ca. 1717). Også her er de omtrentlige fødselsår beregnet på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved deres død.

Det ser ud til, at mine tip-5-oldeforældre har fulgt datidens navngivningstradition, dvs. de to første drengebørn er blevet opkaldt efter bedstefædrene. Derfor er der en rimelig sandsynlighed for, at Rasmus Pedersen er deres førstefødte barn. Det får mig til at gætte på, at Peder Rasmussen og Maren Christensdatter er blevet gift i ca. 1708.

Kirkebogen i Voer Sogn afslører, at Peder Rasmussen og Maren Christensdatter har fået yderligere fire børn. Det drejer sig om Søren Pedersen (født 12. juli 1719, begravet 6. januar 1725), Jens Pedersen (født 17. december 1721), Birgitte Pedersdatter (født 14. april 1724, begravet 26. december 1724) og endnu en Birgitte Pedersdatter (født 1. november 1725). Kirkebogen oplyser ikke, hvad de to børn er døde af. Birgitte og Søren døde med mindre end to ugers mellemrum, hvilket tyder på, at de er døde af den samme smitsomme sygdom.

Ved Søren Pedersens fødsel angives forældrenes bopæl at være Ravnholt. Ved de to næste fødsler er bopælen Abildholt, og ved den sidste af fødslerne er bopælen angivet at være Kæret. Ved senere lejligheder omtales Peder Rasmussens og Maren Christensdatters bopæl of-

test som Kæret, men en enkelt gang som Abildholt. Det fremgår endvidere af senere fæsteaftaler [2, 3] for de to ældste sønner, at Rasmus Pedersen var barnefødt i Abelholtet i Voer Sogn, og at Christen Pedersen var barnefødt i Kæret i Voer Sogn.

Min konklusion af denne bopælsnavneforvirring er, at Peder Rasmussen må formodes fra omkring starten af sit ægteskab at have været fæster af gården Abildholt i Kæret i Voer Sogn. Bopælsangivelsen Ravnholt kan evt. være en skrivefejl.

Jeg vil nu kortvarigt forlade Peder Rasmussen og hans familie i et forsøg på at skaffe Peder Rasmussen en søster. Overvejelserne er ret komplicerede, så læsere, der er totalt ligeglade med Peder Rasmussens søster, opfordres til at springe de næste fire afsnit over.

I Kæret boede på samme tid en Anne Rasmusdatter, der var gift med en Peder Madsen [4]. Anne Rasmusdatter var to gange (1721 og 1724) fadder ved dåb hos Peder Rasmussen. Peder Madsen var tre gange (1741, 1742 og 1744) fadder ved dåb hos Peder Rasmussens søn, Rasmus. Endvidere var Peder Madsen forlover, da tre af Peder Rasmussens børn (Christen, Rasmus og Birgitte) blev gift. Endelig var han lavværge, dvs. værge valgt af enken, for Maren Christensdatter, ved skiftet efter Peder Rasmussens død [1]. I 1722 var Maren Christensdatter i Kæret til gengæld fadder, da Peder Madsens og Anne Rasmusdatters yngste søn blev døbt. Relationerne til Peder Madsen og Anne Rasmusdatter var så tætte, at de tyder på en familierelation.

Peder Madsen og Anne Rasmusdatter i Kæret havde en datter, Anne Pedersdatter [4]. Hun blev gift (26. april 1733, Voer Sogn) med Laurs Mortensen i Strudsholm i Voer [5]. Når hun skal involveres i historien, skyldes det, at Laurs Mortensen ved skiftet efter Peder Rasmussen var værge for datteren, Birgitte Pedersdatter [1]. Laurs Mortensen betegnes i skiftet som "næste frænde", hvilket må tolkes som "nærmeste slægtning". Mit bud er, at Birgitte Pedersdatter og Anne Pedersdatter var kusiner. Det fører frem til, at Anne Rasmusdatter var en søster til Peder Rasmussen.

Peder Madsen i Kæret døde den 6. januar 1755 i Voer Sogn i en alder af 67 1/2 år, dvs. han må formodes at være født i 1687. Mandens død tog så hårdt på Anne Rasmusdatter, at hun døde mindre end to måneder efter (4. marts 1755, Voer Sogn). Kirkebogen anfører, at hun blev 75 år, dvs. født i ca. 1680. Dette passer med, at hun kan have været søster til Peder Rasmussen.

Anne Rasmusdatter var noget ældre end Peder Madsen, og det kan skyldes, at hun forinden havde været gift med en mand, der hed Jens. Dette vides fra skiftet efter ugifte Mads Pedersen [6], der var en af hendes sønner med Peder Madsen. Det fremgår af skiftet, at Mads Pedersen havde en afdød halvsøster ved navn Marie Jensdatter.

Da Peder Rasmussen nu har fået en lillesøster, er vi klar til at fortsætte med ham og hans nære familie. Peder Rasmussen og Maren Christensdatter kom selv i aktion som faddere, da sønnen, Christen Pedersen, som den første skaffede dem børnebørn. Peder Rasmussen var fadder hos Christen Pedersen i 1735 og 1736 og Maren Christensdatter i 1736, 1738 og 1740. Endvidere var Maren Christensdatter i 1737 fadder ved en dåb hos ovennævnte Laurs Mortensen og Anne Pedersdatter i Strudsholm.

I 1740 var Peder Rasmussen ca. 64 år og følte trang til at trappe ned. Det gjorde han ved at overlade fæstet af halvdelen af gården til sønnen, Rasmus Pedersen [2]. Peder Rasmussen beholdt fæstet af den anden halvdel af gården indtil sin død [1].

”Peder Rasmussen af Kiæret” var ifølge kirkebogen 71 år gammel, da han døde den 29. december 1747. Familien startede det nye år med at gå til hans begravelse. Den 6. februar 1748 blev der afholdt skifte efter ham [1].

Boopgørelsen viser, at familien ikke har været fattig. Huset var efter datidens forhold velforsynet med møbler og andet løsøre. Klenodiet var en bryggekedel af kobber, der blev vurderet til 5 rigsdaler. Gården var også velforsynet med husdyr, idet der var fem heste, to køer, en kvie, en stud, en studekalv, ni får, tre væddere, to søer, fire svin og fire gæs. Peder Rasmussen har ikke været så forfængelig, at han har brugt sine penge på tøj. Det fremgår, at hans tøj blev forevist, men at der var enighed om, at det ikke var af nogen værdi.

Boets samlede formue blev opgjort til 127 rigsdaler, 2 mark og 2 skilling. Som altid kunne godsejerens repræsentant finde væsentlige mangler ved bygningerne, og omkostningerne til udbedring af disse mangler skulle modregnes i formuen. Derudover skulle modregnes en mindre, privat gæld, omkostningerne ved skiftet og et beløb afsat til Maren Christensdatters begravelse, ”når det behagede Gud hende ved døden at bortkalde”.

Efter fradrag af gælden var boets overskud på 43 rigsdaler og 3 mark. Da sønnen, Rasmus Pedersen, var fæster af halvdelen af gården, var han ejer af halvdelen af boet. Derfor skulle hans halvdel fratrækkes, inden resten kunne fordeles blandt arvingerne.

Enken, Maren Christensdatter, skulle have halvdelen af arven, dvs. 10 rigsdaler, 5 mark og 4 skilling. Der var samme beløb til deling blandt børnene, og den deling blev klaret i stor fordragelighed. Sønnerne Christen og Anders Pedersen tilkendegav, at de havde fået et beløb, da de flyttede hjemmefra. Derfor ville de overlade deres arvelod til deres to hjemmeboende søskende, Jens Pedersen og Birgitte Pedersdatter. Rasmus Pedersen ville ikke stå tilbage for Christen og Anders, så han overlod også sin arvelod til de to yngste søskende.

De tre brødre ville dog ikke donere penge til kønsdiskriminering. Derfor var betingelsen, at beløbet skulle deles ligeligt mellem Jens og Birgitte, hvor det normale ellers var, at sønner arvede dobbelt så meget som døtre. Derfor blev der til både Jens Pedersen og Birgitte Pedersdatter 5 rigsdaler, 2 mark og 10 skilling. Dem fik de dog ikke udbetalt kontant, for beløbet blev med deres tilladelse indestående i boet.

Maren Christensdatter trivedes så godt med at være enke, at hun holdt sig i live i næsten 30 år efter mandens død. Hun døde den 29. marts 1777. Hvis man kan stole på kirkebogen, blev hun 92 år. Maren Christensdatter havde ifølge kirkebogen bopæl ”ved Skiællet”, da hun døde. Som omtalt nedenfor boede hendes datter, Birgitte Pedersdatter, ved Skellet i Voer. Det er derfor et nærliggende gæt, at Maren Christensdatter har boet hos hende.

Sønnen, Anders Pedersen, flyttede til Sørå i nabosognet Albæk. Det er der fortalt om i kapitel 24, fordi han er min tip-4-oldefar. Her fortælles der om Peder Rasmussens og Maren Christensdatters øvrige børn.

Den ældste søn, Rasmus Pedersen, har formentlig boet hjemme hos forældrene i Kæret, indtil han den 14. marts 1740 overtog en halvdel af fæstegården [2]. Rasmus Pedersen skulle til godsejeren betale 5 rigsdaler i årlig fæsteafgift og yde hoveriarbejde på godset i høst- og høbjergningstiden. Han var på det tidspunkt en ungkarl på ca. 31 år, men overtagelsen af fæstet gav ham mulighed for at forsørge en hustru.

Den mulighed udnyttede han ret omgående. Den 10. juni 1740 blev han trolovet med den jævnaldrende Anne Pedersdatter (født ca. 1709) fra Porsmose i Albæk Sogn. De blev viet den 30. oktober 1740 i Albæk Kirke.

Efter trolovelsen var det acceptabelt at blive gravid, så det skyndte Anne Pedersdatter sig at blive. Deres første barn blev født den 30. marts 1741 i Voer Sogn. Han blev døbt Peder Rasmussen og dermed opkaldt efter både sin farfar og sin morfar. Blandt fadderne var Peder Madsen i Kæret, Anders Pedersen i Sørå (bror til Rasmus) og Maren Olufsdatter, der var gift med Christen Pedersen (også bror til Rasmus).

Derefter fik Rasmus Pedersen og Anne Pedersdatter børnene Christen Rasmussen (født 21. juni 1742), Anne Rasmusdatter (født 31. januar 1744), Maren Rasmusdatter (født 15. december 1745, død 4. november 1748), endnu en Maren Rasmusdatter (født 23. december 1749) og til slut Jens Rasmussen (født 7. september 1752). Alle børnene blev født i Kæret i Voer Sogn. Som faddere blev brugt søskende til både Rasmus Pedersen og Anne Pedersdatter.

Rasmus Pedersen var tilsyneladende en populær og vellidt person – i hvert fald blandt sine søskende. En "fadderhitliste" over de fem søskendes gensidige brug af hinanden som faddere viser, at Rasmus Pedersen topper listen, idet han er blevet brugt i alt 14 gange som fadder hos sine søskende. Derefter følger Jens Pedersen (11 gange), Birgitte Pedersdatter (3 gange), Anders Pedersen (2 gange) og Christen Pedersen (1 gang).

Det vil være misbrug af denne statistik at konkludere, at Christen Pedersen har været den mindst populære i søskendeflokken. Han kan også have været en tilbageholdende og genert mand, der har overladt offentlig fremtræden til sin kone. Hustruen, Maren Olufsdatter, blev 4 gange brugt som fadder af hans søskende.

Rasmus Pedersens karriere som fadder strakte sig over perioden 1736-1762. Næste livstegn fra ham kommer i 1782, hvor han var blevet barnepige. Det skyldtes, at datteren, Maren Rasmusdatter, var død i forbindelse med en fødsel. Det fremgår af det efterfølgende skifte [7], at hendes søn, Rasmus Mortensen på 5 år, nu opholdt sig hos Rasmus Pedersen i Kæret.

Rasmus Pedersen var ifølge kirkebogen 76 år gammel, da han døde i Voer Sogn den 21. maj 1785. Han var ikke blevet boende i Kæret til sin død. Bopælen er i kirkebogen angivet at være "Skiællert", og det tilføjes, at han "tilforn boede i Nørre Kiær".

Ifølge skiftet efter Rasmus Pedersens død [8] boede hans søn, Jens Rasmussen, i et nyopbygget sted ved Skellet. Huset var blevet bygget i 1785 [9], så Rasmus Pedersen kan kun have boet der i kort tid inden sin død. Fæstebrevet blev udstedt med lidt forsinkelse, for det er dateret den 7. august 1785. Det fremgår af fæsteprotokollen, at Jens Rasmussen, da han overtog huset, var forpligtet til at give sine forældre, Rasmus Pedersen og Anne Pedersdatter, frit ophold og husly, men at faderen siden var død. Derfor gjaldt forpligtelsen nu kun moderen [9].

Det hus, Jens Rasmussen havde overtaget, var uden opdyrket jord. Den jord, der hørte til, var indhegnet skovjord, som han selv skulle opdyrke. Han må derfor have haft svært ved i starten at brødføde sin egen familie. Derfor ville det være problematisk også at skulle have Anne Pedersdatter på kost og logi. Det er formentlig forklaringen på, at Jens Rasmussen ifølge fæstebrevet årligt skulle have leveret 2 tønder rug af godsejeren, så længe moderen levede [9].

Ved folketællingen i 1787 boede Rasmus Pedersens enke, Anne Pedersdatter, hos Jens Rasmussen og hans familie ved Skellet. Det fremgår af denne folketælling, at Jens Rasmussen var husmand og smed. En ugift Anne Rasmusdatter på 42 år, der sandsynligvis var hans storesøster, var tjenestepige hos ham.

Godsejeren måtte levere adskillige tønder rug til Jens Rasmussen, for Anne Pedersdatter nåede at blive 90 år, inden hun døde den 22. april 1799. Det er i sig selv overraskende, at hun blev 90 år. Det er dog lige så overraskende, at kirkebogen anfører, at hendes bopæl var ”i Kiæret hos Jens Rasmussen”. Det ser ud til, at præsten af gammel vane har anført den tidligere bopæl, for ved folketællingen i 1801 boede Jens Rasmussen med familie fortsat ved Skellet.

Da det formentlig var en del af familiens langtidsplanlægning, at storebror Rasmus skulle overtage en halvdel af faderens gård, måtte Christen Pedersen finde på noget andet. Det blev nødvendigt noget hurtigere end planlagt, fordi Christen i en alder af ca. 20 år kom til at gøre Oluf Pedersens datter fra Søra gravid. Det har Oluf Pedersen næppe været tilfreds med, så Christen Pedersen måtte begrænse skaden ved at gifte sig med datteren. Hun hed Maren Olufsdatter og var ca. to år ældre end Christen.

Christen Pedersen og en højgravid Maren Olufsdatter blev gift i Albæk Sogn den 2. marts 1732. Det ægteskab kom til at vare i 54 år. Tingene gik hurtigt. Den 14. maj 1732 fæstede Christen Pedersen et gadehus [3], og to dage senere fik Christen og Maren en søn, Peder Christensen, i Voer Sogn.

Gadehuset lå i Agersted i Voer Sogn. Der hørte lidt landbrugsjord og et stykke eng til huset, så Christen Pedersen var husmand. Christen Pedersen måtte betale 4 rigsdaler i indfæstning. Derefter skulle han betale en årlig fæsteafgift på 1 rigsdaler og 5 mark og yde hoveriarbejde på godset i høst- og høbjergningstiden. Huset blev kaldt for Rosen, men det har næppe været lige så romantisk, som det lyder. Huset må have været noget forfaldent, for det fremgår af fæsteaftalen, at godset skulle levere et læs træ til forbedring af huset.

Da den førstefødte søn blev døbt, var hverken Christens eller Marens forældre blandt fadderne. Det kan være udtryk for, at de letlevende unge mennesker var faldet i unåde hos deres forældre. Hvis det var tilfældet, blev forældrene dog gode igen. Ved dåben af det næste barn, Maren Christensdatter (født 5. februar 1735), stillede både farfar og morfar op som faddere.

Maren Olufsdatter blev gift ung, så hun var i stand til at føde børn i en periode på tyve år. Det blev til i alt ni børn, hvoraf det ene døde i en alder af 4 år. Efternøleren, Niels Christensen, blev som den sidste født den 10. december 1752. Alle børnene blev født i Rosen i Voer Sogn. Ni børn kræver mange faddere, og begge Christen Pedersens forældre og hans fire søskende kom i brug.

I 1755 påtog Christen Pedersen sig jobbet som lavværge for sin faster, Anne Rasmusdatter, ved skiftet efter hendes mand, ovennævnte Peder Madsen i Kæret [4]. Jobbet var dog kortvarigt, for Anne Rasmusdatter døde ca. en måned efter skiftet.

Christen Pedersen beholdt fæstet af Rosen, indtil han var ca. 74 år gammel. Den 30. april 1785 blev fæstet af Rosen i Voer overtaget af hans ældste søn, Peder Christensen [10]. Det fremgår af fæsteprotokollen, at Christen Pedersen godvilligt havde afstået fæstet til sønnen. Det var dog på den betingelse, at han og hustruen, der var gamle og skrøbelige, skulle nyde

fri husværelse (dvs. husly) og nødtørftigt ophold på stedet så længe, de levede. Endvidere skulle de efter deres død have en sømmelig begravelse.

Det ser ud som om, at Christen Pedersen ikke har følt sig sikker på, at han og hustruen ville blive behandlet ordentligt hos sønnen. I fæsteaftalen var der indføjet en bestemmelse om, at hvis Christen Pedersen og hustru var utilfredse med opholdet hos sønnen, kunne de vælge at flytte og som kompensation få udbetalt en bestemt mængde korn hvert år til Mortensdag.

Inflationen kan ikke have været høj, for den årlige fæsteafgift (1 rigsdaler og 5 mark) var den samme, som da Christen Pedersen havde fæstet stedet 53 år tidligere. Christen Pedersen havde en gæld til godset på 15 rigsdaler, og den skulle Peder Christensen betale sammen med en indfæstning på 10 rigsdaler.

Christen Pedersens og Maren Olufsdatters alder og skrøbelighed bevirkede, at Peder Christensen slap relativt billigt fra at have dem på kost og logi til deres dages ende. Maren Olufsdatter døde den 4. maj 1786. Fem af deres børn var i live ved skiftet efter hende [11]. Datteren, Maren Christensdatter, var død, men hendes "uægte" søn, Søren Thomsen, på 24 år (født 8. juni 1762, Voer Sogn) boede hos Peder Christensen.

Ved folketællingen i 1787 boede Christen Pedersen fortsat i Rosen hos Peder Christensen, der var husmand og smed. Ovennævnte Søren Thomsen var tjenestekarl i Rosen og var samtidig soldat. Christen Pedersen var 77 år, da han døde i Rosen den 26. april 1788. Lad os håbe, at Peder Christensen gav ham den lovede sømmelige begravelse.

Jens Pedersen havde bopæl i Kæret i perioden 1741-1746, hvor han i alt fem gange var fadder hos to af sine brødre. Ved skiftet i 1748 efter faderens død [1] boede Jens Pedersen som nævnt ovenfor i hjemmet. Efter faderens død fik han tilsyneladende lyst til at komme hjemmefra. Jeg formoder, at han er identisk med den "Jens Pedersen i Præstegården", der to gange i 1749 og én gang i 1750 var fadder hos tre forskellige af hans søskende. Han har næppe vikarieret som præst, så mon ikke han har været tjenestekarl på præstegården?

Den 30. april 1752 fæstede "Jens Pedersen af Kæret" gården Falden i Albæk Sogn på 2 tdr. hartkorn [12], hvilket var en relativt lille gård. Han betalte 30 rigsdaler i indfæstning, men så fulgte Christen Simonsens enke også med i købet. Hun skulle ifølge aftalen nyde ophold på gården i sin livstid. Christen Simonsens enke har formentlig hverken været ung eller attraktiv, så Jens Pedersen valgte at gifte sig med Karen Pedersdatter.

Vielsen fandt sted i Albæk Kirke den 29. oktober 1752 med Jens Pedersens bror, Rasmus, som den ene af forloverne. Det er ikke lykkedes mig at finde Karen Pedersdatters fødsel i kirkebogen, men hun er født i ca. 1721 ifølge aldersangivelsen ved hendes død. Jens Pedersen var 30 år, da han blev gift, og Karen må have været jævnaldrende.

Jens Pedersen og Karen Pedersdatter var allerede inden vielsen gået i gang med at stifte familie. Deres første barn, Christen Jensen, blev født den 4. april 1753. Derefter fulgte Maren Jensdatter (født 26. november 1754), Peder Jensen (født 15. maj 1757), Anne Jensdatter (født 13. juli 1759) og endnu en Maren Jensdatter (født 18. april 1762). Sidstnævnte var ikke opkaldt efter en afdød storesøster af samme navn, for begge Maren Jensdøtre opnåede at blive voksne [13]. Måske har Jens Pedersen og Karen Pedersdatter blot holdt meget af navnet Maren? Alle børnene blev født i Falden i Albæk Sogn.

Jens Pedersen i Falden var 59 år, da han døde den 16. februar 1781. Det fremgår af skiftet efter hans død, at alle fem børn var i live, og at de fire yngste var hjemmeboende [13].

Ved folketællingen i 1787 boede enken, Karen Pedersdatter, i Falden. Det var tilsyneladende hende, der stod for gårdens drift med hjælp fra sønnen Peder Jensen, datteren Maren Jensdatter (den yngre) og to tjenestefolk. På et tidspunkt må Peder Jensen have overtaget gården, for han var gårdmand i Falden ved næste folketælling i 1801. Den oplevede Karen Pedersdatter dog ikke, for hun døde den 5. november 1797 i en alder af 76 år.

Birgitte Pedersdatter boede i Kæret, da hun i 1744 som 18-årig debuterede som fadder hos brødrene Christen Pedersen og Anders Pedersen. Ved skiftet efter faderen den 6. februar 1748 var hun fortsat hjemmeboende [1]. Efter faderens død følte hun trang til at komme hjemmefra. Den mest effektive metode til dette var at blive gift.

Den 16. februar 1748 var en Sindal Andersen fra Skellet i Voer Sogn blevet enkemand. Hustruen, Dorothe Jacobsdatter, havde været enkekonen, da han giftede sig med hende i 1742. Hun var ca. 24 år ældre end ham. Sindal Andersen havde måske været fristet af, at der fulgte et husmandssted ved Skellet med enkekonen.

Enkekonsens alder bevirkede, at Sindal Andersen ikke havde fået børn med hende. Til gengæld havde han fået tre stedsønner og tre steddøtre. Ved konens død var det dog kun en steddatter, der var hjemmeboende. Det fremgår af skiftet efter Dorothe Jacobsdatter [14], at alle tre sønner ulovligt var borttrømt fra godsets område, og at både deres og en anden datters opholdssted var ukendt. Stavnsbåndet var blevet indført i 1733, og det forpligtede bondesønner til at forblive på det gods, hvor de var født [15].

Efter konens død havde Sindal Andersen et påtrængende behov for at finde sig en ung kone i den fødedygtige alder. Den skarpsindige læser har nok allerede regnet ud, at når vi skal høre så meget om Sindal Andersen, skyldes det, at det var Birgitte Pedersdatter, der blev den unge kone. Sindal Andersen og Birgitte Pedersdatter blev gift i Voer Sogn den 13. oktober 1748. Ved vielsen var Sindal Andersen ca. 36 år, og Birgitte Pedersdatter var 22 år, så Sindal Andersen har ikke kunnet ønske sig en meget yngre kone. Sindal Andersen blev hurtigt accepteret af Birgittes familie, for allerede året efter var han fadder hos hendes bror, Anders Pedersen.

Sindal Andersen fik også de børn, som han ikke havde kunnet få med sin første hustru. Det blev til fem i alt. Dorothe Sindalsdatter blev født den 15. januar 1750, og hun blev, som skik og brug var, opkaldt efter Sindal Andersens afdøde hustru.

Derefter fulgte Peder Sindalsen (født 27. marts 1753), Zidse Sindalsdatter (født 22. august 1755), Anders Sindalsen (født 13. december 1759) og Maren Sindalsdatter (født 30. maj 1764). Tre af disse børn er med sikkerhed blevet opkaldt efter bedsteforældre, så jeg formoder, at det også har været tilfældet for det fjerde barn, dvs. Sindal Andersens mor har sandsynligvis heddet Zidse. Alle børn blev født ved Skellet i Voer Sogn.

Her boede familien, da Sindal Andersen døde den 31. marts 1771 i en alder af 59 år. Alle fem børn var hjemmeboende ved skiftet efter Sindal Andersen [16]. Birgitte Pedersdatter var nu som 45-årig enke alene med fem børn, hvoraf de to var mindreårige.

Herefter klarede hun tilsyneladende driften af husmandsstedet ved Skellet med hjælp fra sine børn. Ved folketællingen i 1787 var husmandsstedet overtaget af den ugifte søn, Peder

Sindalsen, der ernærede sig som husmand og træskomand. Hans mor havde endnu ikke sat træskoene. Birgitte Pedersdatter boede på aftægt hos sønnen. Hun blev dog nu kaldt for Birthe Pedersdatter, men navnene Birgitte og Birthe blev dengang ofte brugt synonymt. Endvidere var den ugifte datter, Maren Sindalsdatter, tjenestepige, så familien klarede sig ved egen hjælp.

Ved folketællingen i 1801 havde Peder Sindalsen fået sig en kone, men havde stadig sin mor boende på aftægt. Hun var nu 75 år. ”Peder Sindalsens moder Birthe Pedersdatter” døde som 79-årig den 7. juli 1805.

Litteraturliste

1. Voergård Gods, Skifteprotokol, 1742-1776, 6. februar 1748, folio 74-77
2. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 14. marts 1740, side 74
3. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 14. maj 1732, side 39
4. Voergård Gods, Skifteprotokol, 1742-1776, 5. februar 1755, folio 159
5. Navneregister til skifteprotokol for Voergård, 1742-1776, 6. maj 1754, side 154b, <http://rigmornoergaard.tripod.com>
6. Navneregister til skifteprotokol for Voergård, 1776-1802, 22. juli 1785, side 258, <http://rigmornoergaard.tripod.com>
7. Navneregister til skifteprotokol for Voergård, 1776-1802, 5. januar 1782, side 116, <http://rigmornoergaard.tripod.com>
8. Navneregister til skifteprotokol for Voergård, 1776-1802, 27. maj 1785, side 252, <http://rigmornoergaard.tripod.com>
9. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 7. august 1785, side 653
10. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 30. april 1785, side 590
11. Navneregister til skifteprotokol for Voergård, 1776-1802, 18. december 1786, side 300, <http://rigmornoergaard.tripod.com>
12. Voergård Gods, Fæsteprotokol, 1701-1802, 30. april 1752, side 152
13. Navneregister til skifteprotokol for Voergård, 1776-1802, 19. marts 1781, side 96b, <http://rigmornoergaard.tripod.com>
14. Voergård Gods, Skifteprotokol, 1742-1776, 2. marts 1748, folio 77b
15. Jørgen Green & Michael Green Schmidt: ”Slægtsforskerens ABC”, 2. udgave, 1. oplag, Forlaget Grifo, 2007
16. Navneregister til skifteprotokol for Voergård, 1742-1776, 10. maj 1771, side 459, <http://rigmornoergaard.tripod.com>

Kapitel 38b. En moderskabssag i Sørå

Mine tip-5-oldeforældre
Niels Pedersen & Anne Larsdatter

Niels Pedersen (350):

Født: ca. 1659

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: 17. maj 1743 i Albæk Sogn (Hjørring Amt)

Begravet: 23. maj 1743 i Albæk Sogn

Anne Larsdatter (351):

Født: ca. 1673

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død:

Begravet: 12. december 1717 i Albæk Sogn

Niels Pedersens og Anne Larsdatters omtrentlige fødselsår er fastlagt på grundlag af aldersangivelsen i kirkebogen ved deres død, idet de er født inden kirkebogens start. Der er dog mulighed for at finde oplysninger om min tip-5-oldefar, Niels Pedersen, inden kirkebogens start i Albæk Sogn i 1717 i en forhørsprotokol fra Voergård Gods [1]. I protokollen er bl.a. refereret fæsternes og fogedens forklaringer om skifter i fogedens tid, idet skifteprotokollen var gået tabt.

Det fremgår af kirkebogen ved Niels Pedersens død, at han boede i Sørå i Albæk Sogn. I skiftet efter hans død er bopælen anført som Sørågård i Albæk [2]. Sørågård er ligeledes anført som hans bopæl ved en datters fødsel i 1720.

Derfor formoder jeg, at det er min tip-5-oldefar, der er omtalt i forbindelse med et skifte den 30. august 1705 efter Peder Sørensen i Sørågård [1]. Arvingerne er anført at være en dreng og en pige. Ifølge fæsterne efterfulgte Niels Pedersen sin far i Sørågård, dvs. Niels Pedersen må være den dreng, der omtales som arving, og Peder Sørensen må antages at være min tip-6-oldefar. På det tidspunkt var Niels Pedersen dog en stor dreng på ca. 46 år.

Det anføres om Peder Sørensens datter, at ”pigen skal være død for et år siden” [1]. Da forhørene foregik i 1721-1722, må datteren antages at være død i 1720-1721. Jeg er næsten sikker på, at jeg har fundet hendes død i Albæks kirkebog. En Gye Pedersdatter fra Sørågård blev begravet den 6. oktober 1720. I kirkebogen betegnes hun som en ”vanvittig pige”, og hendes alder anføres til 50 år og 4 måneder, dvs. hun er født i 1670. Der er ingen åbenlyse tegn på, at Niels Pedersen var vanvittig.

Der refereres endvidere et skifte året efter (11. november 1706) efter Lars Sørensen i Sørågård [1]. Skiftet blev overværet af Niels Pedersen Kræmmer i Sørå og Niels Pedersen i Sørågård. Det anføres, at Søren Larsen efterfulgte sin far i gården. Dette skifte tyder på, at fæstet

af Sørågård tidligere havde været delt mellem Peder Sørensen og Lars Sørensen, som kan tænkes at have været brødre, og at gården nu var delt mellem Niels Pedersen og Søren Larsen. Denne formodning bestyrkes af, at "Søren Larsens hustru i Sørågård" i 1723 var fadder ved en dåb i Albæk Sogn.

Der er ingen tvivl om, at Niels Pedersen fra Sørågård er min tip-5-oldefar, idet det fremgår af skiftet efter hans død [2], at han var far til min tip-4-oldemor, Caren Nielsdatter. Det er derimod usikkert, hvem der var mor til Caren Nielsdatter. Derfor vil jeg forsøge at samle de oplysninger, der vil være relevante i en moderskabssag.

Ved Niels Pedersens død var han gift med Giøde (Gyde) Larsdatter. Giøde Larsdatter var født i ca. 1685 ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hendes død, dvs. hun var ca. 26 år yngre end Niels Pedersen. Den store aldersforskel kan evt. skyldes, at han havde været gift før. Jeg har da også en formodning om, at Niels Pedersen forinden var gift med Anne Larsdatter.

Det fremgår af kirkebogen, at Anne Larsdatter, Niels Pedersens hustru af Sørå, blev begravet den 12. december 1717 (Albæk Sogn). Hun var 44 år, dvs. født ca. 1673. Den 7. november 1718 blev der afholdt skifte hos Niels Pedersen i Sørå efter hans hustru Anne Lauridsdatter [1]. Arvingerne var to piger, som hver arvede 27 rigsdaler, 3 mark og 12 ½ skilling.

Når jeg ikke føler mig sikker på, at afdøde Anne Larsdatter/Lauridsdatter havde været gift med min tip-5-oldefar, skyldes det en usikkerhed med hensyn til, om den nævnte Niels Pedersen i Sørå er identisk med Niels Pedersen i Sørågård. På det tidspunkt har der i Sørå været mindst to med navnet Niels Pedersen. En Niels Pedersen i Sørå blev således gift med en Maren Nielsdatter den 26. januar 1721 (Albæk Sogn), og det kan tænkes at være ham, der forinden havde været gift med Anne Larsdatter.

Skiftet efter Anne Larsdatter blev ikke afholdt umiddelbart efter hendes død, men næsten et år senere. Det kan tyde på, at årsagen til skiftet har været, at Niels Pedersen ønskede at gifte sig igen. Da Niels Pedersen i Sørågård den 14. maj 1720 blev far til en datter, var moderen i kirkebogen angivet at være Giøde Larsdatter.

Min hypotese er, at Niels Pedersen efter Anne Larsdatters død giftede sig med Giøde Larsdatter i ca. 1719. Jeg mangler dog det altafgørende bevis, idet jeg ikke har kunnet finde deres vielse i Albæks kirkebog. De er heller ikke fundet viet i Albæks nabosogne, men i et par af disse findes kirkebogen ikke på dette tidspunkt. Den datter, som Niels Pedersen blev far til i 1720, fik navnet Anne. Det kan passe med, at Niels Pedersen har fulgt datidens tradition og opkaldt hende efter sin afdøde hustru.

Min tip-4-oldemor, Caren Nielsdatter, blev født inden den 22. august 1717, hvor den første fødsel er indført i Albæks kirkebog. Hvis hypotesen om, at Niels Pedersen har været gift med både Anne Larsdatter og Giøde Larsdatter, holder stik, må Caren Nielsdatter være datter af Anne Larsdatter. Caren Nielsdatter og hendes mand, Anders Pedersen, fik to af deres sønner opkaldt efter bedstefædrene (jf. kapitel 24). De fik endvidere to døtre, der blev døbt Anne og Maren. Maren var opkaldt efter sin farmor, så det er nærliggende at tro, at Anne blev opkaldt efter mormor, der i så fald har været Anne Larsdatter.

I skiftet efter Niels Pedersens død omtales Giøde Larsdatter dog som mor til alle fire døtre [2]. Det peger på, at det var hende, der var mor til Caren Nielsdatter. Det kan dog tænkes, at der i skifteprotokollen ikke er blevet skelnet mellem børn af to ægteskaber, idet alle børnene var arvinger efter Niels Pedersen uanset hvem, der var deres moder.

Der er ikke udsigt til, at jeg med sikkerhed kan få afgjort, om det var Anne eller Giøde, der var mor til Caren Nielsdatter. Efter min vurdering peger indicierne mest på Anne Larsdatter. Derfor har jeg valgt at udpege hende til min tip-5-oldemor, men det står naturligvis læseren frit for at satse på Giøde Larsdatter i stedet. Resten af kapitlet er skrevet under den forudsætning, at min hypotese om Niels Pedersens to ægteskaber er korrekt.

Skiftet efter Niels Pedersens død giver oplysninger om hans børn [2]. Her nævnes Maren Nielsdatter, Karen Nielsdatter (min tip-4-oldemor), Anne Nielsdatter og endnu en Maren Nielsdatter. Døtrenes alder er ikke anført, men da børn af samme køn i skifterne normalt blev anført i rækkefølge efter alder, formoder jeg, at det også var tilfældet her. Maren Nielsdatter (den ældre) og Karen Nielsdatter må derfor være de to piger, der er omtalt som arvinger i skiftet efter Anne Larsdatter/Lauridsdatter.

De to ældste døtres fødsel er ikke fundet i kirkebogen, hvilket formentlig betyder, at de er født inden starten af Albæks kirkebog i 1717. De to yngstes fødsel kan findes i kirkebogen (Albæk Sogn). Det vides derfor med sikkerhed, at Niels Pedersen i ægteskabet med Giøde Larsdatter har fået døtrene Anne Nielsdatter (født 14. maj 1720) og Maren Nielsdatter (født 1. marts 1726).

Niels Pedersen var ifølge kirkebogen 84 år, da han døde den 17. maj 1743. Skifteforretningen efter hans død blev afholdt den 18. juni 1743 [2]. Den ene af de to vurderingsmænd var min tip-5-oldefar, "Peder Rasmussen af Kiæret" (jf. kapitel 38a), der var far til Niels Pedersens svigersøn, Anders Pedersen. Anders Pedersen var mødt op på sin kones vegne. Enken, der ved skiftet blev kaldt Gyde Laursdatter, havde en Christen Laursen i Sørå som værge.

Vurderingsarbejdet var overkommeligt, for der var tale om et fattigt bo, der kun indeholdt få ejendele. Det eneste, der havde en væsentlig værdi, var en 6-årig ko samt en hest og to hopper, der alle var langt over deres bedste alder. Boets samlede formue blev opgjort til 19 rigsdaler, 1 mark og 4 skilling.

Ved et skifte skulle fæstegården med redskaber og dyr afleveres i god stand, og evt. mangler blev opgjort som gæld i boet. Sørågård var meget forfalden, og det kan skyldes, at Niels Pedersens høje alder har gjort det vanskeligt for ham at varetage gårdens drift. Alle gårdens bygninger trængte til udbedring i væsentligt omfang, og der skulle anskaffes to nye heste, en vogn, en plov og en jordharve. Niels Pedersens økonomi må have været elendig i mange år, for han havde en gæld til godsejeren på ca. tyve års landgilde (fæsteafgift).

Boets gæld blev i alt opgjort til et svimlende beløb på 212 rigsdaler, 2 mark og 13 skilling. Når den beskedne formue blev modregnet, var boets gæld på 193 rigsdaler, 1 mark og 9 skilling. Det konstateres da også i skiftet, at der "aldeles intet bliver at dele imellem arvingerne". Giøde Larsdatter erklærede, at hun ikke havde nogen mulighed for at betale gælden. Derfor blev konklusionen, at godsejeren måtte bekoste gårdens reparation og istandsættelse og derefter overlade fæstet af gården til en anden. Giøde Larsdatter blev dermed sat på gaden uden ejendele.

Det vides ikke, hvor Giøde Larsdatter derefter flyttede hen. Hun boede i Sørå, da hun døde den 20. maj 1745 i en alder af 60 år. Hun efterlod sig næppe noget af værdi. Det kan være forklaringen på, at der tilsyneladende ikke er noget skifte efter hende. Et sådant ville ellers med sikkerhed kunne have afklaret hvilke af Niels Pedersens børn, hun var mor til.

Det fremgår af skiftet efter Niels Pedersen, at datteren, Karen Nielsdatter, var gift med Anders Pedersen i Sørå by. Dette ægteskab er der fortalt nærmere om i kapitel 24. Selv om min viden om Niels Pedersens øvrige døtre er yderst begrænset, skal der her fortælles, hvad jeg ved om dem.

Om den ældste datter, Maren Nielsdatter, er anført i skiftet efter faderen, at hun ”skal være i København” [2]. Det må vist betyde, at hun på et tidspunkt var rejst til København, men at familien ikke vidste med sikkerhed, om hun fortsat opholdt sig der. Maren Nielsdatter var et meget almindeligt navn, så at finde den rigtige Maren Nielsdatter i datidens københavnske arkivalier må anses for at være en umulig opgave. Derfor er en eftersøgning efter hende opgivet på forhånd.

Anne Nielsdatter tjente i 1743 hos Anders Ibsen i Sørå [2]. Hun må have været godt tilfreds med Anders Ibsen, for han var den ene af forloverne, da hun blev gift i Albæk Kirke den 15. december 1745. Anne Nielsdatters bopæl angives at være Sørågård. Det kan man undre sig over, da moderen må formodes at være fraflyttet gården ca. 2 1/2 år tidligere.

Brudgommen var Peder Christensen fra ”Asse”, dvs. Aså, i Dronninglund Sogn (Hjørring Amt). Ved vielsen var hun 25 år, og han var ca. 21 år (født ca. 1724), hvis man tør tro på aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død. Efter vielsen flyttede de til Aså. Selv om Anne Nielsdatter flyttede udensogns, var hun dog ikke kommet langt fra barndomshjemmet, idet afstanden mellem Sørå og Aså er ca. 3 km.

Anne Nielsdatter var en artig pige, der ikke var gravid ved vielsen. Deres første barn, Christen Pedersen, blev døbt den 16. juli 1747 (Dronninglund Sogn). Derefter fulgte Anne Pedersdatter (døbt 7. marts 1751), Maren Pedersdatter (døbt 14. januar 1753), Karen Pedersdatter (døbt 9. februar 1755) og Niels Pedersen (døbt 9. juli 1758). Ved alle fødslerne var bopælen angivet at være Aså. De to drenge blev opkaldt efter bedstefædrene. Det kan derfor undre, at ingen af pigerne er opkaldt efter Annes mor, Giøde Larsdatter.

Peder Christensen og Anne Nielsdatter døde med ca. en måneds mellemrum. ”Peder Christensen af Aså” blev begravet den 24. oktober 1784. Han var ifølge kirkebogen 60 år ved sin død. Anne Nielsdatter blev begravet den 28. november 1784. Kirkebogen anfører hendes alder til at være 70 år. Rent faktisk var hun 64 år, hvilket antyder, at præsten har sjusset sig til de afdødes alder og skrevet et rundt tal, når han ikke kendte den nøjagtige alder. Derfor er der grund til også at tvivle på aldersangivelsen for Peder Christensen.

Den yngste Maren Nielsdatter tjente i 1743 i Dronninglund [2]. Det er ikke lykkedes mig at finde yderligere spor efter hende, selv om jeg bl.a. har ledt i vielserne i både Albæk Sogn og Dronninglund Sogn.

Litteraturliste

1. Voergård Gods, Protokol med forhør af fæstere, 1721-1722, <http://rigmornoergaard.tripod.com>
2. Voergård Gods, Skifteprotokol, 1742-1776, folio 17b-19b

Kapitel 41a. Præsten og de ugudelige kalkuner

Mine tip-5-oldeforældre

Mads Pedersen Holm & Barbara Hieronymusdatter Dosser

Mads Pedersen Holm (364):

Født: ca. 1673

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før 1703

Død:

Begravet: 17. oktober 1738 i Vor Frue Sogn, København

Barbara Hieronymusdatter Dosser (365):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: før 1703

Død: før 1728

Begravet:

Mads Pedersen Holm var ifølge aldersangivelsen i kirkebogen ved hans død født i ca. 1673. Han blev i 1692 student fra latinskolen i Kerteminde [1, 2]. Det er nærliggende at tro, at han var født i Kerteminde, men dette kan ikke verificeres, da fødselsangivelserne i Kertemindes kirkebog starter i juni 1677. Der er ikke sikker dokumentation for hvem, der var hans forældre, men som omtalt i kapitel 55a i dette tillæg er Peder Madsen Holm og Anne Christensdatter et sandsynligt bud.

Efter studentereksamen blev Mads Pedersen Holm indskrevet som teologistuderende ved Københavns Universitet. Her talte man latin, så derfor kaldes han i universitetets matrikel for Matthias Petri Holmius [1]. Ved efterfølgende lejligheder omtales han som Mads Holm.

Den 23. december 1702 blev Mads Holm af kong Frederik 4. udnævnt til sognepræst for Hammel, Voldby og Sall sogne (Skanderborg Amt) under grevskabet Frisenborg [3]. Sognene ligger ca. 25 km nord for Skanderborg. Da kirkerne hørte under grevskabet, var det reelt greven, der bestemte, hvem der skulle være sognepræst. Mads Holm blev ifølge kirkebogen (Hammel Sogn) indsat i embedet den 28. januar 1703.

Det fremgår endvidere af kirkebogen (Hammel Sogn), at præstens kone senere i 1703 ved flere lejligheder bar barnet eller var fadder ved dåb i kirken. Mads Holm må derfor være blevet gift inden da. Hustruens navn fremgår ikke af kirkebogen. Hun angives andetsteds [4] at hedde Barbara Hieronymusdatter Dosser, men kaldes også for Barbara Dosserin [5]. Hun var datter af Hieronymus Dosser og Anna Cathrine Torm (jf. kapitel 55b i dette tillæg).

I 1705 fik Mads Holm og hustru en søn, Ditlev Sivard Holm (døbt den 30. oktober 1705, Hammel Sogn). Ditlev Sivard blev kun ca. 5 måneder gammel, idet han blev begravet den 7. april 1706. I kirkebogen omtaler faderen ham som "min allerkiæreste søn".

Sønnens begravelse blev Mads Holms sidste kirkelige handling i Hammel Sogn. Den 11. juni 1706 blev han udnævnt til sognepræst i Kvislemark-Fyrendal Sogn (Sorø Amt) ca. 15 km vest for Næstved [5]. Det var ikke tilfældigt, at han blev forflyttet netop dertil. Ulrik Adolph Holstein, der var friherre af Fyrendal, var gift med komtesse Christine Sophie Reventlow, der var enke efter greven på Frisenborg [6]. Komtesse havde været involveret i Mads Holms ansættelse under grevskabet Frisenborg, hvor hendes søn var greve [3]. Det er formentlig hende, der har foranlediget, at Mads Holm blev forflyttet og blev præst under Fyrendal.

Dåbsregistreringerne i Kvislemark-Fyrendal Sogns kirkebog starter i 1718. Det er derfor usikkert hvor mange børn, Mads Holm og hustru har fået i perioden 1706-1718. Det eneste barn, der er kendskab til, er min tip-4-oldefar, Ulrich Adolph Holm (jf. kapitel 28), der blev født i ca. 1711. Jeg gætter næppe forkert, når jeg gætter på, at han er blevet opkaldt efter friherren af Fyrendal i taknemmelighed over, at Ulrik Adolph Holstein havde kaldet Mads Holm til præst. Ulrich Adolph Holm kaldte sin ældste søn og datter for henholdsvis Mads og Barbara, hvilket bestyrker formodningen om, at Barbara Dossers var hans mor.

Mads Holm gjorde teologisk karriere, for i 1717 blev han udnævnt til provst i Øster Flakkebjerg Herreds provsti [5], men var samtidig sognepræst i Kvislemark-Fyrendal i samme provsti. I sin egenskab af provst var han i de efterfølgende år adskillige gange skifteforvalter ved gejstlige skifter i provstiet [7].

Mads Holm havde i sognet en degn, der hed Christian Mariager. Degnen har sandsynligvis givet pastor Holm grå hår i hovedet i en alt for ung alder. Degnen passede ikke sit arbejde. Han rejste bort uden at give besked til præsten, han nægtede at tage ud i sognet, når præsten bad ham om det, og han nægtede at hente vin og brød til altergangen. Flere gange havde præsten og altergæsterne måttet sidde længe på gravene på Fyrendal kirkegård og vente på degnen, der havde nøglen til kirken [8].

Degnen skulle undervise sognets ungdom hele året rundt, men gjorde det ikke om sommeren. På søn- og helligdage havde degnen ofte brugt de unge til at arbejde i sin have og mark og havde beværtet dem med mad, øl og brændevin.

Ved gudstjenesterne i Kvislemark Kirke havde Mads Holm til tider problemer med at komme til orde, når han skulle prædike. Det skyldtes, at nogle kalkuner var så ugudelige, at de kaglede og klukkede uden for kirken. Det kunne ikke falde degnen ind at jage dem væk, så derfor måtte præsten bede nogen fra menigheden om at træde til.

I 1726 opstod der en strid mellem Mads Holm og degnen om tørveskæring. Præsten havde af venlighed foræret degnen tørv fra præstegårdens tørvelod. Degnen havde aldrig sagt tak, men mente, at det var hans rettighed. Derfor lod degnen sine egne folk skære tørv på præstens tørvelod. Det påtalte præsten, hvilket gjorde degnen så ophidset, at han sagde til præsten: "Djævelen regerer Eder, Djævelen besætter Eder, så I handler mod Guds børn eller godtfolk som karnaljer".

Biskoppen måtte gå ind i sagen for at skaffe fred. Degnen blev tvunget til at underskrive en erklæring forfattet af pastor Holm. I erklæringen måtte degnen erkende, at han havde forsømt sit embede, og han forpligtede sig til ærbødighed og lydighed over for præsten. På Holsteinsborg Birketing blev det endvidere fastslået, at degnen ikke havde rettigheder til præstegårdens tørvelod [8]. Hvordan det efterfølgende samarbejds-klima var, melder historien intet om.

I 1728 fik Mads Holm sig en ny hustru. Onsdag den 21. oktober 1728 blev han med kongelig tilladelse gift på Sorgenfri med jomfru Maren Hellesdatter på Sorgenfri (Kongens Lyngby Sogn, København Amt). Jeg formoder, at der var tale om Sorgenfri Slot, der først to år senere kom i den kongelige families eje [9]. Maren Hellesdatter må antages at have været ansat på slottet i en stilling på et niveau, der kvalificerede hende til at blive provstinde. Ved vielsen var han ca. 55 år, og hun var ca. 39 år.

Da flerkoneri heller ikke dengang var god tone blandt præster, må Barbara Hieronymusdatter Dossier formodes at være død forinden, selv om hendes død ikke har kunnet findes i Kvislemark-Fyrendal Sogns kirkebog. Det gør det nærliggende at formode, at hun er død i perioden 1711-1717, dvs. efter Ulrich Adolph Holms fødsel og før kirkebogens start.

I 1738 slap Mads Holm væk fra degnen Christian Mariager samtidig med, at hans karriere i en alder af ca. 65 år nåede nye højder. Den 14. februar 1738 blev Mads Holm udnævnt til sognepræst i Vor Frue Sogn i København (Københavns Domkirke) [5]. Det fremgår af kirkebogen ved hans død, at han samtidig var stiftsprovst i Sjællands Stift og provst i Sokkelund Herred.

Den 30. april 1738 var Mads Holm med, da Vor Frue Kirke blev genindviet efter en større reparation. Kong Christian 6. blev modtaget af klokkeringning, biskop og præster, så Mads Holm må formodes at have fået et kongeligt håndtryk. Det er refereret, at stiftsprovst Mads Holm holdt intimationstalen (dvs. indledningstalen), inden biskoppen foretog indvielsen [10].

Mads Holm døde efter kun ca. otte måneder på karrierens højdepunkt. Man skulle stå tidligt op for at følge ham til graven, for han blev begravet den 17. oktober 1738 klokken 7 om morgenen (Vor Frue Sogn, København). På kirkegården fik han magister Reenberg som nabo, men det har han næppe haft fornøjelse af. Det er anført i kirkebogen, at Mads Holm var 65 år ved sin død.

Efter mandens død flyttede Maren Hellesdatter tilbage til Fyrendal Sogn. Ved sin død den 26. december 1742 boede hun i et hus i Tornemark [11]. Ifølge kirkebogen blev ”provstinde Holm” begravet den 15. januar 1743 (Fyrendal Sogn). Hun var 54 år ved sin død.

Enkeprovstindens død var ikke kommet pludseligt og uventet, for den 20. december 1742 havde hun skrevet et testamente, der den 4. januar 1743 blev bekræftet af kong Christian 6. [11]. Hun skrev da også selv i testamentet, at hun ”er dødelig og daglig mindes med svaghed og skrøbelighed, som er min kære Guds nådige advarsler”.

I testamentet anfører hun, at hun ikke har fået nogen børn i sit ægteskab. Derfor indsætter hun sin mands søn fra første ægteskab, negotiant (dvs. købmand) Ulrich Adolph Holm fra Nibe, som arving uden skifte og deling. Han fik dog ikke hele arven efter sin stedmoder.

Forinden skulle hendes søster, Anne Hellesdatter, der var gift med Hans Must og boede på gården Søndre Flåtten i Sande Sogn i Jarlsbergs Boskab fire mil fra Christiania i Norge, have 300 rigsdaler. Maren Hellesdatters sociale sindelag fremgår af, at hun yderligere til de fattige i Fyrendal og Kvislemark menigheder testamenterede 50 sletdaler (1 sletdaler = $\frac{2}{3}$ rigsdaler), som især skulle uddeles til de mest nødlidende. Endvidere skulle Maren Hellesdatters begravelse bekostes, før Ulrich Adolph Holm kunne overtage resten af boet.

Maren Hellesdatters ”elskelige broder”, kontrollør Morten Hellesen i Århus, blev ikke tilgodeset i testamentet, fordi han var i Hans Kongelige Majestæts levebrød og ikke havde børn. Han var med andre ord for velbjerget til at leve op til søsterens sociale tildelingskriterier.

Skiftet blev allerede påbegyndt på dødsdagen den 26. december 1742 med provsten som skifteforvalter [11]. Arvingen, Ulrich Adolph Holm, var fraværende, og der var kun fremmede i huset. Derfor kom boets ejendele så vidt muligt under lås og lukke eller blev forseglede, og de øvrige ejendele blev registreret.

Efter en lang og besværlig rejse fra Nibe til Sydsjælland var Ulrich Adolph Holm den 28. januar 1743 mødt op i huset i Tornemark, hvor provsten skulle afslutte skiftet. Ulrich Adolph Holm fik udleveret nøglerne til de aflåste skabe og kister, og seglene blev brudt.

Det blev en skuffelse for Ulrich Adolph Holm, som tilkendegav, at han havde forventet flere ting og især flere rede penge. Han har næppe bandet åbenlyst, når provsten var til stede, men har måske bandet indvendig over at være rejst så langt for så lidt. Ulrich Adolph Holm vidste, at den afdøde kort tid før sin død havde fået udbetalt nogle penge. I sin frustration spurgte han, om det ikke kunne tænkes, at der var sket tyveri ved, at låsene var blevet dirket op ved nattetide. Nu begynder slægtshistorien at ligne en kriminalhistorie.

Ulrich Adolph Holms spørgsmål var en indirekte anklage mod husets tjenestefolk. Derfor blev stuepigen Anne Margretha, karlen Jens Hansen og den anden pige Karen Nielsdatter udspurgt. De svarede alle tre, at ingen havde rørt noget eller opdirket nogen lås.

Stuepigen kunne endvidere detaljeret redegøre for den salige frues forbrug af penge i tiden inden hendes død. Der var bl.a. brugt store beløb på vareindkøb i København, der havde været regninger fra lægen og apotekeren, der var indkøbt et lager af smør og korn, og tjenestefolkene havde hver fået en rigsdaler kort før fruens død. Maren Hellesdatter ønskede at se godt ud til det sidste, for blandt indkøbene var også to broderede tørklæder. Stuepigen kunne redegøre for samlede udgifter på 55 rigsdaler, 1 mark og 8 skilling.

Dermed faldt kriminalsagen tilsyneladende til jorden. Skiftet blev afsluttet uden yderligere indvendinger fra Ulrich Adolph Holms side. Da han skulle overtage boet uden boopgørelse, bliver det ikke afsløret for eftertiden, om han arvede så meget, at det var rejsen værd.

Litteraturliste

1. S. Birket Smith: ”Kjøbenhavns Universitets Matrikel”, 2. bind, 1667-1740, Gyldendalske Boghandel, København, 1894
2. H. Friis-Petersen: ”Studenterne ved Københavns Universitet, 1668-1739”, 1. bind, Århus, 1945
3. Danske Kancelli, Jyske registre, 1699-1702, sag nr. 146, 23. december 1702, folio 528-528b
4. Aage Dahl: ”Haderslev Herreds Præstehistorie. Bidrag til den sønderjydske gestligheds historie og genealogi”, bind 3, København, 1936, side 179
5. S. V. Wiberg: ”Personallhistoriske, statistiske og genealogiske bidrag til en almindelig dansk præstehistorie”, Odense, 1870
6. Danmarks Adels Årbog, 2. årgang, 1885, København, side 174
7. Øster Flakkebjerg Herreds Provsti, Skifteprotokol, 1717-1760

8. "Præster og degne", Egnshistorie om Kvislemark Sogn, www.knud-olfert.dk
9. Sorgenfri Slot, www.kongehuset.dk
10. Carl Bruun: "Kjøbenhavn. En illustreret skildring af dets historie, mindesmærker og institutioner", 2. del, Kjøbenhavn, 1890, side 656-657
11. Øster Flakkebjerg Herreds Provsti, Skifteprotokol, 1717-1760, folio 299b-301 og 302

Kapitel 42. Degnen der skuffede sine arvinger
Sigvard Johansen Altevelt & Anne Davidsdatter Graa

side 286

Sigvard Johansen Altevelt var elev på Roskilde Latinskole [1, 2]. Det er derfor tænkeligt, at han tilhørte den Roskildeslægt ved navn Altewelt, der er omtalt i [3]. Det er dog ikke lykkedes mig at finde dokumentation for, at det var tilfældet. Dåbsindførsler findes ikke i kirkebogen for Roskilde Domsogn fra den tidsperiode, hvor Sigvard Johansen Altevelt formodes at være født. Han blev i 1689 immatrikuleret ved Københavns Universitet, hvor han aflagde examen artium, der senere blev kaldt for studentereksamen [1, 2].

På universitetet fik han professor Ole Rømer, der blev en berømt astronom, som sin vejleder [1]. Sigvard Johansen Altevelt angives at være født i ca. 1669 [2]. Denne angivelse er formentlig baseret på en formodning om, at han har været ca. 20 år, da han blev student.

I kopskattemandtallet fra 1718 anføres Sigvard Johansen Altevelt med kun ét barn. Det tyder på, at han på det tidspunkt har været forholdsvis nygift [4].

I 1726 klagede tre faglærte bagere i Nibe over, at nogle ufaglærte beboere drev bageri og solgte brød. Sigvard Johansen Altevelt mente tilsyneladende, at ufaglært brød smagte lige så godt. Han anbefalede sammen med en række andre Nibeborgere en af de ufaglærte, som havde en dygtig bagersvend og havde betjent folk upåklageligt i 6 år [4].

1. S. Birket Smith: "Kjøbenhavns Universitets Matrikel", 2. bind, 1667-1740, Gyldendalske Boghandel, København, 1894
2. H. Friis-Petersen: "Studerterne ved Københavns Universitet, 1668-1739", 1. bind, Århus, 1945
3. Norsk Tidsskrift for genealogi, personalhistorie, biografi og literærhistorie, bind 1, 1910, side 197-198 og 387
4. C. Klitgaard: "Nibe bys historie indtil 1728", Magnus A. Schultz, Ålborg, side 161-162 og 252-253

Kapitel 55a. Fallitbo med havudsigt

Mine tip-6-oldeforældre

Peder Madsen Holm & Anne Christensdatter

Peder Madsen Holm (728):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: efter 1663

Død: januar 1679

Begravet:

Anne Christensdatter (729):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift: efter 1663

Død:

Begravet:

Oplysningerne om Peder Madsen Holm og Anne Christensdatter stammer udelukkende fra to skifter fra Kerteminde [1, 2]. Der er ikke fundet oplysninger om dem i Kertemindes kirkebøger, hvilket primært skyldes, at de relevante kirkelige handlinger er foregået inden kirkebøgenes start.

Det er usikkert, om Peder Madsen Holm og Anne Christensdatter er forældre til den Mads Pedersen Holm, der er omtalt i kapitel 41a, og dermed er mine tip-6-oldeforældre. Mads Pedersen Holm var student fra Kerteminde, og derfor har det været nærliggende at lede efter hans forældre i Kerteminde. Det er endvidere nærliggende at tro, at Peder Madsen Holm har haft en søn ved navn Mads Pedersen Holm. Peder Madsen Holm har fået børn på et tidspunkt, der kan passe med Mads Pedersen Holms fødselsår. Alt i alt finder jeg det sandsynligt, at hovedpersonerne i dette kapitel var forældre til Mads Pedersen Holm.

Den 8. april 1663 blev der afholdt skifte hos Peder Madsen Holm, borger i Kerteminde, efter hans afdøde hustru, Anne Bendsdatter [1]. Ægteparrets børn angives at være Mads Pedersen, Bendix Pedersen, Anne Pedersdatter og Dorte Pedersdatter. Den anførte Mads Pedersen er for gammel til at være identisk med min tip-5-oldefar, Mads Pedersen Holm, som er født i ca. 1673.

Boopgørelsen viste en samlet formue fra ejendom og løsøre på 585 sletdaler, 2 mark og 14 skilling. Gælden var på 465 sletdaler, 3 mark og 2 ½ skilling, dvs. boets overskud var på 119 sletdaler, 3 mark og 11 ½ skilling. Deraf fik faderen, Peder Madsen Holm, halvdelen, sønnerne arvede hver 19 sletdaler, 3 mark og 13 ½ skilling og døtrene hver 9 sletdaler, 3 mark, 15 skilling og 7 ½ penning. Den sidstnævnte møntenhed formodes at være penning (12 penning = 1 skilling), der var en ældre møntenhed [3, 4]. Derudover fik hver af arvingerne en andel på omtrent samme beløb af boets uvisse tilgodehavender.

Peder Madsen Holm blev efterfølgende gift med Anne Christensdatter. Han døde formentlig i starten af januar 1679, idet der den 14. januar 1679 blev foretaget en registrering af boets ejendele efter hans død [2].

Den 29. januar 1679 mødte prokurator Hans Erichsen fra Kerteminde på enkens vegne for retten på Fynboe Landsting, hvor han fremlagde en skriftlig erklæring fra Anne Christensdatter [2]. I erklæringen oplyses det, at afdøde Peder Madsen Holm havde efterladt sig stor gæld. Den skyldtes bl. a., at han under den seneste krig havde været udsat for plyndringer og fjendtlig overlast, som havde opbrugt hans formue. Enken omtaler sig selv som fattig og opfordrer sin afdøde mands kreditorer til at melde sig med deres fordringer, så de kan blive tilgodeset i den udstrækning, det vil blive muligt.

Den omtalte krig må antages at være Skånske Krig fra 1675-1679 [5]. Denne krig medførte så vidt vides ikke egentlige krigshandlinger på Fyn, men ulykkerne har formentlig været forårsaget af indkvarterede soldater.

Det har taget tid at få et samlet overblik over boets kreditorer, for det endelige skifte blev foretaget den 12. marts 1680 [2]. Blandt kreditorerne var børnene Bendix Pedersen, Anne Pedersdatter og Dorte Pedersdatter fra Peder Madsen Holms første ægteskab, der helt eller delvis manglede at få udbetalt deres mødrene arv fra ovennævnte skifte. Når Mads Pedersen ikke nævnes blandt disse børn, kan årsagen være, at han var død i mellemtiden.

Da skiftet efter Peder Madsen Holm ikke resulterede i nogen arv til arvingerne, er børnene fra hans andet ægteskab ikke nævnt ved navn i skiftet. Det er dog anført, at samtlige kreditorer "af kristelig medynk med hans efterladte små børn" formodes at ville lade enken beholde den afdødes sparsomme klæder. Min tip-5-oldefar, Mads Pedersen Holm, har været ca. 7 år ved skiftet, dvs. han kan tænkes at have været et af de små børn. Hvis Mads Pedersen fra første ægteskab var død, er det sandsynligt, at ældste søn fra andet ægteskab også er blevet kaldt for Mads.

Det fremgår, at enken havde måttet pantsætte nogle af boets ejendele for at få Peder Madsen Holm begravet. Til kirkeværgen var pantsat to lysestager og en kobbergryde for gravstedet, og en gammel, slidt, sort klædekappe med fløjls slag var pantsat til snedkeren for ligkisten.

Peder Madsen Holm og Anne Christensdatter boede på en gård med tilliggende have, der tilsammen var vurderet til 191 sletdaler. Ifølge skiftet var gården indrettet med en stor stue, en lille stue, en forstue, et spisekammer, et bryggerhus og en kælder. Der var tale om et hus med havudsigt, for den lille stue lå "ned til stranden".

Boets ejendele efterlader indtryk af, at Peder Madsen Holm havde kendt bedre tider. Der var eksempelvis adskillige skabe, kister, bænke og stole, tre himmelsenge, en kobbergryde og en jernkakkellov. Anne Christensdatter berettede, at en overdyne og en hoveddyne var blevet stjålet af de mynsterske ryttere, da de var indkvarteret her i byen. Endvidere var en gammel økse blevet stjålet fra boet.

Det kan konstateres, at Peder Madsen Holm ikke har været forfængelig. Hans sparsomme garderobe bestod af to gamle kjortler, to par bukser, en nattrøje, to gamle skjorter og den klædekappe, der var pantsat.

Den samlede værdi af ejendom, løsøre og tilgodehavende gæld blev opgjort til 270 sletdaler, 2 mark og 9 skilling. Det rakte ikke langt, idet den største af kreditorerne havde pant i ejendommen for 286 sletdaler og 2 mark. Denne kreditor valgte dog i betragtning af boets øko-

nomiske tilstand at reducere fordringen til 199 sletdaler mod til gengæld at få to kakkelovne fra boet.

Blandt de øvrige fordringer var skyldige kongelige skatter (krigsskat, kopskat, skorstensskat og matrikelskat), ovennævnte mødrene arv til børnene af første ægteskab, gældsposter til en række privatpersoner samt salær til byfoged, byskriver og prokurator. Borgmesteren var så venlig at give afkald på sit salær pga. boets ringe midler. Det hjalp dog ikke meget, for boets samlede gæld blev opgjort til 409 sletdaler, 3 mark, 5 skilling og 3 penning.

Ved fordelingen af boets midler havde visse af kreditorerne fortrinsret, idet de fik fuld dækning for deres tilgodehavende. Den største kreditor overtog ejendommen og de to kakkelovne. Derudover var der fuld dækning for børnenes arv, begravelsesudgifter og diverse salærer. Derefter var der kun 10 sletdaler og 3 skilling tilbage til fordeling mellem de private kreditorer. Det betød, at de for hver sletdalers fordring fik tildelt 5 skilling. Det svarer til, at de fik dækket ca. 8 % af deres tilgodehavende.

Kreditorerne fik dog ikke udbetalt rede penge. I stedet fik de ejendele fra boet, der var takseret til ca. det beløb, de skulle have tildelt. Eksempelvis fik byfogeden i stedet for sit salær tre gamle puder, en hynde til en bænk og to stole. Prokuratoren fik en gammel overdyne og 1 ½ tønne rom. Det har han formentlig været mere tilfreds med end Niels Christensen, der fik tildelt tre hjortehoveder uden takker.

Anne Christensdatter har derefter stået på gaden med små børn uden hjem og ejendele. Hendes videre skæbne kendes ikke. Det er nærliggende at tro, at hun har forsøgt at finde sig en ny ægtemand hurtigst muligt for at overleve. Hun er ikke fundet viet i Kerteminde i årene efter mandens død. Det kan dog skyldes, at det ved de fleste vielser i denne periode kun er ægtemandens navn, der er anført i kirkebogen.

Min tip-5-oldefar, Mads Pedersen Holm, blev som omtalt i kapitel 41a både student og teolog. Dengang var det næsten umuligt at bryde den sociale arv. Det er derfor usandsynligt, at en søn af en fattig enke har fået mulighed for at studere. Det må enten betyde, at Anne Christensdatter er blevet gift igen med en mand med en god økonomi, eller at det er en fejlagtig antagelse, at Peder Madsen Holm og Anne Christensdatter var Mads Pedersen Holms forældre.

Litteraturliste

1. Kerteminde Byfoged, Skifteprotokol, 1650-1710, folio 132b-134
2. Kerteminde Byfoged, Skifteprotokol, 1650-1710, folio 288b-292b
3. Dansk møntvæsen, www.denstoredanske.dk
4. Erik Kroman: "Oversigt over mønthistorien med særligt hensyn til regneenhederne", www.danskmoent.dk/artikler/kroman.htm
5. Skånske Krig, <http://da.wikipedia.org>

Kapitel 55b. Korsang, orgeltoner og god latin

Mine tip-6-oldeforældre

Hieronymus Dosser & Anna Cathrine Torm

Hieronymus Dosser (730):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død: 10. april 1679 eller 1680 i Haderslev

Begravet:

Anna Cathrine Torm (731):

Født:

Døbt:

Konfirmeret:

Gift:

Død:

Begravet:

Min viden om Hieronymus Dosser og Anna Cathrine Torm, der også omtales som Anna Kathrine Tormin, stammer udelukkende fra personalhistoriske bøger og tidsskrifter. Kirkebogen fra Vor Frue Sogn i Haderslev eksisterer først fra 1737, hvilket er efter mine tip-6-oldeforældres levetid.

Hieronymus Dosser angives at være født i Erfurt eller i Erfurts omegn [1], men det vides ikke hvornår. Erfurt ligger i det centrale Tyskland ca. 100 km sydvest for Leipzig. Hieronymus Dosser er senest i 1661 flyttet til Haderslev, der dengang var en del af hertugdømmet Slesvig.

I 1661 blev han både organist ved Haderslev Domkirke [1] og kantor ved Haderslev Latinskole [1-3]. En kantor var en lærer ved latinskolen, som ledede skolekoret og den kirkelige korsang. Jeg gætter næppe forkert, når jeg gætter på, at Hieronymus Dosser har været musikalsk.

Hieronymus Dosser fik endnu et job, idet han måske allerede i 1661, men senest i 1674 blev konrektor ved Haderslev Latinskole [1-3]. Det gav ham mulighed for at lære eleverne, hvad der var god latin. En konrektor var en slags vicerektor. I 1674 fratrådte han sit job som kantor [1-3]. Det kan skyldes, at han var blevet udnævnt til konrektor.

Om Anna Cathrine Torm vides kun, at hun var gift med Hieronymus Dosser [2-4]. Ægteparret angives at have fået en søn ved navn Johannes Hieronymussen Dosser (født 8. april 1666 i Haderslev) og to døtre, Anna Elisabeth Hieronymusdatter Dosser (født ca. 1665) og Barbara Hieronymusdatter Dosser (min tip-5-oldemor), hvis fødselsår er ukendt [4, 5]. De havde yderligere en søn, Antonius Rudolphus Dosser, der var født i Haderslev ca. 1667 [6].

Der er enighed om, at Hieronymus Dosser døde den 10. april, men årstallet er usikkert. Thomas Otto Achelis har ikke kunnet blive enig med sig selv om, hvorvidt Hieronymus Dosser døde i 1679 [1] eller i 1680 [2]. Rhode anfører dødsåret til 1680 [3]. Var Hieronymus

Dosser uerstattelig, eller fandt man mon en afløser, der kunne traktere Domkirkens orgel ved hans begravelse? Anna Cathrine Torms videre skæbne er ukendt.

Datteren, Barbara Hieronymusdatter Dosser, og ikke mindst hendes mand, er nærmere omtalt i kapitel 41a. Her skal der redegøres for den begrænsede viden, der findes om ægteparrets øvrige børn.

Johannes Hieronymussen Dosser kaldes også for Johann. Han var elev på Haderslev Latin-skole fra 1679-1683 [6, 7] og blev student i 1683 [4]. Den 28. april samme år blev han immatrikuleret ved universitetet i Wittenberg i Tyskland [6]. Wittenberg er en by ved Elben ca. 60 km nordøst for Leipzig. Her var han i juni 1685 en af mange forfattere til et ligvers ved begravelsen af en medstuderende [8].

Studietiden må have været lang, for Johannes Hieronymussen Dosser fortsatte studierne ved Københavns Universitet den 9. december 1693. På universitetet talte man ikke dansk, så i universitetets matrikel betegnes han som Iohannes Dosserus Hatterslebiensis. Professor Ole Rømer, hvis akademiske karriere senere nåede astronomiske højder, blev hans vejleder [9].

Den 12. december 1694 blev Johannes Hieronymussen Dosser ordineret som diakon ved Haderslev Domkirke [3, 4]. En diakon var en underordnet, kirkelig embedsmand. Det kan således konstateres, at hans langvarige studier ikke bragte ham langt i datidens kirkelige hierarki. Diakonen ved Haderslev Domkirke var tillige hospitalspræst ved Haderslev Hospital [10]. I overensstemmelse hermed fremgår det af kirkebogen ved hustruens død, at han var både diakon og hospitalspræst.

Johannes Hieronymussen Dosser blev i 1690'erne gift med Bothilla Catharina Hestermann. Hun var født i Haderslev i 1681 og var datter af Johannes Hieronymussen Dossers forgænger som diakon [4, 11]. De vides at have fået datteren, Sophia Catharina Johansdatter Dosser [4]. Johannes Hieronymussen Dosser var kun 34 år, da han døde den 16. juni 1700 [3, 4].

Hans enke, Bothilla Catharina Hestermann, ønskede at fortsætte tilværelsen som diakonkone. Derfor valgte hun at gifte sig med Peter Schneider, der var hendes afdøde mands efterfølger i diakonstillingen. Peter Schneider var født i Haderslev i 1670. Vielsen foregik i Haderslev den 18. august 1701. I dette ægteskab fik hun to sønner og seks døtre. Peter Schneider døde i Haderslev den 12. december 1750 [4].

Bothilla Catharina Hestermann nåede at blive en ældre dame på næsten 94 år, inden hun døde den 5. oktober 1775 (Vor Frue Sogn, Haderslev). Hun levede så længe, at hendes død kan findes anført i kirkebogen sammen med en kort levnedbeskrivelse. I levnedbeskrivelsen er anført navnene på hendes to ægtemænd og på hendes børn. Kirkebogen oplyser, at hun i sit andet ægteskab fik én søn og seks døtre, hvilket er i modstrid med ovennævnte oplysninger fra [4].

Antonius Rudolphus Dosser blev immatrikuleret ved universitetet i Wittenberg den 12. september 1684 [6], dvs. året efter storebroderen, Johannes. Antonius Rudolphus Dosser var i juni 1685 sammen med storebroderen medforfatter til det ovenfor omtalte ligvers over en medstuderende [8]. Den 4. juli 1685 fortsatte Antonius Rudolphus Dosser studierne ved universitetet i Jena i Tyskland [6]. Hans videre skæbne er ukendt.

Datteren, Anna Elisabeth Hieronymusdatter Dosser, blev den 8. juli 1696 gift med Peter Struve [4]. Det vides ikke, hvor vielsen fandt sted. Peter Struve var født i Rendsburg (døbt 9. juli 1665, St. Marien Sogn, Rendsburg) som den ældste af otte børn. Han var søn af Wolf (også kaldet Wulf eller Wolfgang) Struve og Anna Waach, der var blevet gift den 16. september 1664 (St. Marien Sogn, Rendsburg) [12]. Peter Struve blev immatrikuleret ved universitetet i Kiel den 29. maj 1684 [4, 13].

Peter Struve blev senere sognepræst i Krusendorf [4, 10, 13], der ligger i Sydslesvig på sydsiden af Eckernförde Fjord. De følgende oplysninger om familien er fundet i Krusendorfs kirkebøger [14]. Pastor Struve og frue fik syv børn. Ægteparrets første barn, sønnen Cai Struve, blev døbt den 29. marts 1697, og en datter, Dorothe Lucie Struve, blev døbt den 13. september 1698.

Den søn, der blev døbt den 12. marts 1700, må have været noget særligt, for han blev opkaldt efter både farfar og morfar og fik navnet Wulf Hieronymus Struve. De efterfølgende børn var Otto Struve (døbt 15. december 1701), tvillingerne Peter (døbt 24. juli 1704, begravet 20. juli 1705) og Elisabeth Struve (døbt 24. juli 1704) samt Anna Margarethe Struve (døbt 30. juli 1708, begravet 31. januar 1709).

Anna Elisabeth Dosser døde i 1721 (begravet 30. maj 1721) i en alder af 56 år. Hun omtales i kirkebogen som pastor Petri Struves hustru, hvilket må betyde, at Peter Struve overlevede sin hustru. Det vides ikke, hvornår han døde. Han endte tilsyneladende ikke sine dage i Krusendorf, for han er ikke fundet blandt de begravede i sognet.

Litteraturliste

1. T. O. Achelis: "Haderslev i gamle dage", Haderslev, 1929, side 437-439 og 442
2. Thomas Otto Achelis: "Haderslev lærde skoles rektorer og lærere i ældre tid", Personalhistorisk Tidsskrift, 7. række, 6. bind, 42. årgang, 1921, side 120, 130 og 134
3. P. Rhode: "Samlinger til Haderslev Amts Beskrivelse", København 1775 (faksimiletryk, Sønderjysk Bogforlag, 1942), side 233 og 252
4. Aage Dahl: "Haderslev Bys præstehistorie. Bidrag til den sønderjydske gejstligheds historie og genealogi", 2. del, København, 1933, side 49
5. Aage Dahl: "Haderslev Herreds præstehistorie. Bidrag til den sønderjydske gejstligheds historie og genealogi", 3. del, København, 1936, side 179
6. Thomas Otto Achelis: "Matrikel der Schleswigschen Studenten, 1517-1864, bind 1, 1517-1740", København, 1966, side 181 og 184
7. Th. O. Achelis: "Haderslev kommunitets alumner 1598-1713", Personalhistorisk Tidsskrift, 11. række, 2. bind, 62. årgang, 1941, side 139
8. H. Ehrencron-Müller: "Gamle danske bryllups- og ligvers i norske biblioteker", Personalhistorisk Tidsskrift, 8. række, 2. bind, 44. årgang, 1923, side 167
9. S. Birket Smith: "Kjøbenhavns Universitets Matrikel", 2. bind, 1667-1740, Gyldendalske Boghandel, Kjøbenhavn, 1894
10. Otto Fr. Arends: "Gejstligheden i Slesvig og Holsten fra reformationen til 1864", bind 3, Series Pastorum, København, 1932, side 9, 10 og 94

11. Otto Fr. Arends: "Gejstligheden i Slesvig og Holsten fra reformationen til 1864", bind 1, København, 1932, side 205
12. Kirkebøger, Kirchengemeinde St. Marien, Rendsburg, Kirchenkreis Rendsburg, Sydslesvig
13. Otto Fr. Arends: "Gejstligheden i Slesvig og Holsten fra reformationen til 1864", bind 2, København, 1932, side 295
14. Kirkebøger, Kirchengemeinde Krusendorf, Kirchenkreis Eckernförde, Sydslesvig

*Kapitel 56. Den kongelige vejermester, måler og vrager
David Olesen Graa & Mette Madsdatter*

side 353

Abigal Olufsdatter Graa var blevet gift med Christen Christensen Roed den 2. november 1680 [1]. Efter Christen Christensen Roeds død blev hun i 1700 gift med Anders Andersen Bodum [2].

side 354

Matthias Graa opholdt sig i Nibe i 1726, hvor han sammen med andre Nibeborgere var med til at anbefale, at en ufaglært bager kunne fortsætte sin levevej [2].

En Matthias Graa fik i 1742 (døbt 28. december 1742) og i 1744 (døbt 12. februar 1744) børn i Nykøbing Mors (Nykøbing Sogn, Thisted Amt). Præsten har glemt at anføre navnet på barnet født i 1742. Barnet født i 1744 fik navnet Helene Christine Graa. Denne Matthias Graa er identisk med den Matthias Graa, der fra 1752 og til sin død var degn i Øster Assels Sogn [3], idet degnen havde to døtre, Maren og Helene Christine [4].

1. H. C. Roede: "Uddrag af kancelliets registoranter ang. vielser, dåb og begravelser 1676-81", *Personalthistorisk Tidsskrift*, 7. række, 1. bind, 37. årgang, 1916, side 46
2. C. Klitgaard: "Nibe bys historie indtil 1728", Magnus A. Schultz, Ålborg, side 161-162 og 252-253
3. S. C. Sortfeldt: "Om de gamle degne", www.thistedmuseum.dk
4. Navneregister til Gejstlig skifteprotokol for Morsø Sønder Herred, 1725-1785, www.brejl.dk

Navneregister

Navnene på mine direkte forfædre er skrevet med *kursiv*. Af pladshensyn har det visse steder været nødvendigt at anvende forkortelser for nogle fornavne. Årstallene for fødsel og død er angivet, hvis disse er kendt. I bogens tekst er der ofte anført "ca." foran et årstal for at markere en usikkerhed, men dette "ca." er udeladt i navneregisteret. Når der i kolonnen for dødsåret er en streg før og efter årstallet (f.eks. -1866-), betyder det, at hverken fødselsår eller dødsår er kendt, men at personen er fundet omtalt i det anførte år. Hvis der kun er en streg efter årstallet (f.eks. 1866-), er det kun dødsåret, der er ukendt. Som stedsangivelse er om muligt anført personens fødested. Hvis dette er ukendt, er stedet for personens død anført om muligt. Ellers er anført et sted, hvor personen har haft bopæl. Stednavne i det nuværende Tyskland er markeret med et efterfølgende "D". Sidehenvisninger med *kursiv* henfører til hovedomtalen af personen.

Navn	Født	Død	Sted	Side
Adam, Anna Cath. Maria Doroth.	1833		Eldena, D	95
Adam, Georg Gottfried		-1832-	Pröttlin, D	95
Ahrendt, Joh. Jochim Jürgen Chr.	1828		Eldena, D	94
Ahrendt, Joh. Jürgen Christoph	1799	1876-	Eldena, D	94, 95
<i>Altevelt, Sigvard Johansen</i>	1669	1745	Nibe	393
Andersdatter, Birthe	1756	1756	Skads Sogn	314
Andersdatter, Birthe	1777		Skads Sogn	314
Andersdatter, Kirsten	1759		Skads Sogn	314
Andersdatter, Maren	1626	1700	Årre Sogn	347
Andersdatter, Maren	1682	1740	Årre Sogn	335, 336
Andersen, Christen	1749	1834	Tjæreborg Sogn	216, 217
Andersen, Christen		-1718-	Skads Sogn	188
Andersen, Jens		-1768-	Albæk Sogn	375
Andersen, Morten	1773		Skads Sogn	314
Andersen, Peder	1755	1829	Albæk Sogn	372, 373
Andersen, Peder	1761	1777	Skads Sogn	314
Andersen, Silles	1769	1801-	Skads Sogn	314, 315
Andersen, Sindal	1712	1771	Voer Sogn	382
Andersen, Thomas	1764	1765	Skads Sogn	314
Andersen, Thomas	1766		Skads Sogn	314
Andreasdatter, Ester	1770	1837	Ribe	106, 110
Andresen, Bastian		1770	Tjæreborg Sogn	198, 199
Arent, Anne Kirstine	1756	1787-	Ribe	233
Arent, Frands	1761	1761	Ribe	233
Arent, Jens	1758		Ribe	233
Arent, Johan Friderich	1723	1789	Ribe	231, 232, 241
Arent, Johan Friderich		-1722-	Ribe	231
Bade, Margaretha	1703	1783	Eldena, D	142
Badskær, Niels Pedersen		-1696-	Skads Sogn	188, 189

<i>Badskær, Niels Sørensen</i>	1721	1793	Skads Sogn	12, 130, 187, 245, 249, 251, 255
Badskær, Peder Nielsen		1719	Skads Sogn	188, 189
Bagman, Hans		-1773-	Sønder Omme	286, 287
Bahuus, Andreas	1677	1761	Ribe	324, 325, 326, 328
Bahuus, Andreas	1703	1751-	Ribe	328, 329
Bahuus, Andreas	1720		Ribe	328, 329, 330
<i>Bahuus, Andreas</i>		-1663-	Ribe	181, 277, 323
<i>Bahuus, Anne Cathrine</i>	1674	1733-	Ribe	11, 181, 235, 276, 324, 325
Bahuus, Dorthe	1705		Ribe	328
Bahuus, Dorthe	1715		København	328
Bahuus, Dorthe		-1640-	Ribe	323, 324
Bahuus, Dorthe Marie	1708	1709	Viborg	328
Bahuus, Giertrud	1669	1760	Ribe	324, 325, 326
Bahuus, Hans	1667		Ribe	324
Bahuus, Hans Andersen		-1631-	Ribe	323, 324
Bahuus, Jacob		-1640-	Ribe	323
Bahuus, Jens	1632		Ribe	323
Bahuus, Jes Christian	1701	1705	Ribe	328
Bahuus, Jes Christian	1706	1707	Ribe	328
Bahuus, Johanne	1672		Ribe	324
Bahuus, Karen	1663		Ribe	324, 325
Bahuus, Maren	1684		Ribe	324
Bahuus, Marine	1640		Ribe	323
Bahuus, Mette Kirstine	1681	1756	Ribe	291, 324, 330
Bastiansen, Frands	1751	1822	Tjæreborg Sogn	192, 198, 337
Bay, Christiane Dorthea Elisabeth	1799	1802	Rudkøbing	167
Bech, Ane Jepbine	1881	1901-	Sneum Sogn	85, 86
Bech, Jeppe Broch Nielsen	1878	1878	Sneum Sogn	85
Bech, Karen Dorthea	1883	1906-	Sneum Sogn	85, 86
Bech, Karoline Hansine	1872	1875	Sneum Sogn	85
Bech, Karoline Hansine	1877		Sneum Sogn	85
Bech, Nikolaj Nissen	1888	1906-	Sneum Sogn	85, 86
Bech, Peder Nissen	1875		Sneum Sogn	85
Bech, Søren Pedersen	1839	1892	Roager Sogn	85, 86, 137
Becker, Catharina Elisab. Doroth.	1808		Eldena, D	145
<i>Becker, Dorothea Elisabeth</i>	1764	1823	Eldena, D	9, 27, 45, 48, 89, 143, 144, 145
Becker, Jochim Christian	1782	1782	Eldena, D	143
Becker, Jochim Jacob	1792	1819-	Eldena, D	144, 145
Becker, Jochim Jürgen	1804	1820	Eldena, D	145
Becker, Johann Peter	1744	1799	Eldena, D	142
Becker, Johannes Christian		1733	Ribe	290
Becker, Margaretha	1703	1783	Eldena, D	142
<i>Becker, Martin Jacob</i>		1801	Eldena, D	27, 89, 142
Becker, Peter Jacob	1758	1818	Eldena, D	143, 144, 145
Becker, Sophia Elisabeth	1767	1844	Eldena, D	143, 145
Behrend, Anna Elisabeth	1811	1813	Eldena, D	148
Behrend, Cath. Elisab. Hanna	1814	1818	Eldena, D	148
Behrend, Johan Jochim	1782	1829	Dömitz, D	148

Behrend, Johan Jochim Jürgen	1807		Eldena, D	148
Behrend, Maria Dorothea	1804	1813	Eldena, D	148
Behrendt, Johann Jacob	1740	1826	Dömitz, D	138, 139
Behrendt, Johann Joachim Jacob	1767	1819	Eldena, D	139, 140
Behrendt, Martin	1817	1831	Gorlosen, D	140, 141
Bendsdatter, Anne		1663	Kerteminde	394
Bennedsdatter, Birthe		-1665-	Vester Nebel	362
<i>Bennedsdatter, Gyde</i>		-1666-	Bryndum Sogn	359
Bennedsen, Jep		-1698-	Vester Nebel	362
<i>Bennedsen, Laurids</i>		1637	Vester Nebel	309, 345, 359, 366
Berg, Charlotte Amalie	1840	1870-	Ribe	84
Bernbaum, Ane Cathrine	1797	1799	Vejle	165, 166
Bernbaum, Ane Cathrine	1803		Vejle	166
Bernbaum, Anne Kirstine	1745	1804	Kolding	158, 162
Bernbaum, Carl Christian	1816		København	175
Bernbaum, Caroline Friderica	1810		København	173
Bernbaum, Cathrine	1749	1809	Kolding	158, 163
Bernbaum, Cathrine Margrethe	1802		København	171
Bernbaum, Cathrine Maria	1796	1846-	København	169, 170, 174
Bernbaum, Cecilie	1820		København	175
Bernbaum, Elisabeth	1763	1763	Vejle	226
Bernbaum, Frands	1757	1787-	Vejle	165, 226
Bernbaum, Frederik Ferdinand	1818		København	175, 176
Bernbaum, Friderich	1768	1831	Vejle	160, 168, 173
Bernbaum, Friderich	1799		København	171, 172
Bernbaum, Friderich	1806	1806	København	173
Bernbaum, Hans	1747		Kolding	225
Bernbaum, Hans	1748		Kolding	225
Bernbaum, Hans	1751	1751	Vejle	158
Bernbaum, Hans	1752	1769	Vejle	158
Bernbaum, Hans	1773	1833	Vejle	160, 170
Bernbaum, Hans Christian	1766	1846	Vejle	113, 160, 161, 165
Bernbaum, Hans Christian	1800		København	169
Bernbaum, Hans Friderich	1802	1824	København	169
Bernbaum, Hans Henrich	1716	1783	Vamdrup Sogn	160, 163, 219, 225
Bernbaum, Hendrich	1748	1781	Kolding	158, 161, 163
Bernbaum, Henrich	1722		Skanderup Sogn	221, 222, 226
Bernbaum, Johan Christian	1797		København	171
Bernbaum, Johanne Cathrine	1752		Vejle	226
<i>Bernbaum, Julius</i>	1720	1797	Vamdrup Sogn	10, 103, 157, 219, 230
Bernbaum, Julius	1755	1773	Vejle	158
Bernbaum, Julius	1795		København	171
Bernbaum, Julius	1801	1845-	Vejle	166, 167
<i>Bernbaum, Julius</i>		-1743-	Vamdrup Sogn	10, 157, 219
Bernbaum, Karen	1756	1756	Vejle	226
Bernbaum, Maren	1750		Vejle	226
Bernbaum, Maren	1760	1763	Vejle	226
Bernbaum, Marie Amalia	1807		København	173
Bernbaum, Nicolaj	1757	1761	Vejle	160
Bernbaum, Nicolaj	1804		København	173
Bernbaum, Niels	1759	1762	Vejle	160

Bernbaum, Niels	1764	1766	Vejle	160
Bernbaum, Sophia Amalia	1812		København	174
Bernbaum, Uldrich Adolph	1753		Vejle	226
Bernbom, Andreas	1805	1808	Ribe	107
<i>Bernbom, Ane</i>	1845	1901	Ribe	9, 15, 26, 65, 70
Bernbom, Anne Beate	1815		Ribe	111
Bernbom, Caroline	1815		Ribe	114
Bernbom, Cath. Dorthea Marg.	1864	1882-	Ribe	71, 72
Bernbom, Cath. Kirstine Bolette	1857	1883-	Ribe	71, 72
Bernbom, Cathrine Marie	1796	1862	Ribe	105, 124
Bernbom, Cathrine Sophie Rosine	1839	1916	Ribe	29, 39, 65, 70, 78, 81, 85
Bernbom, Christian Haarknag	1801	1861	Ribe	105, 126
Bernbom, Christian Julius Nicolai	1829	1830	København	123
Bernbom, Christian Nicolaj	1835	1896	Ribe	63, 79
Bernbom, Dorthea	1826		Ribe	118
Bernbom, Elias	1803	1804	Ribe	106
Bernbom, Ellen Kirstine	1809	1810	Ribe	107
Bernbom, Ellen Kirstine	1810		Ribe	111
Bernbom, Ellen Kirstine	1813	1820	Ribe	113
Bernbom, Ellen Kirstine	1823	1840	Ribe	114
Bernbom, Ellen Kirstine	1828	1907	Ribe	62, 72, 75
Bernbom, Else Kirstine	1790	1876	Tjæreborg Sogn	113, 114, 117
Bernbom, Emma Hansine Rosalia	1836		København	123
Bernbom, Emmanuel Matthias Fr.	1859	1924	Husum, D	80, 81
Bernbom, Ester	1770	1837	Ribe	106, 110
Bernbom, Ester Maria Fridericha	1827		Ribe	111
Bernbom, Frands	1842	1870-	Ribe	65, 83
Bernbom, Frederik	1831	1858	Ribe	62, 78
Bernbom, Frederik Valentin	1789	1870	Ribe	63, 64, 67, 69, 105, 113, 118, 119, 120, 126, 166
Bernbom, Friderich Julius	1783	1783	Ribe	105
Bernbom, Friderich Julius	1785	1785	Ribe	105
Bernbom, Frideriche Else Kirstine	1828		Ribe	114, 117
Bernbom, Grethe	1808	1887	Ribe	32, 70
Bernbom, Gunder Kruse	1823	1823	Ribe	118
Bernbom, Gunder Kruse	1824		Ribe	118, 120
Bernbom, Hans	1794	1865	Ribe	105, 120, 122, 126
Bernbom, Hans Thomsen	1860	1881-	Ribe	71, 72
Bernbom, Hendriette Marie	1825		Ribe	111
Bernbom, Henrich Julius	1787	1848	Ribe	66, 105, 111, 113, 117, 118, 122, 124
Bernbom, Jens Jensen	1819		Ribe	111
Bernbom, Jens Julius	1826	1833	Ribe	114
Bernbom, Jensine	1834		Ribe	114, 117
Bernbom, Jensine Juliane	1817	1845-	Ribe	111, 125
Bernbom, Jensine Nicoline Sophie	1824		København	122, 123
Bernbom, Johan Friderich	1807	1808	Ribe	107
Bernbom, Johan Henrik	1825	1877	Ribe	62, 70, 80
Bernbom, Johanna Fridericha	1817	1819	Ribe	114
Bernbom, Julius	1792	1836	Ribe	65, 105, 117, 124

Bernbom, Julius Edvard	1834	1862-	København	123, 124
Bernbom, Justinus Matthias	1870		Aabenraa	84
Bernbom, Karen	1815	1815	Ribe	107
Bernbom, Laurids Peter	1832		Ribe	114
Bernbom, Marie	1812	1834-	Ribe	111, 125
Bernbom, Marie Elisabeth	1822	1829	Ribe	62
Bernbom, Marie Sophie	1838	1838	Ribe	63
Bernbom, Mathilde	1847	1915	Ribe	65, 84, 136, 137
Bernbom, Nicolai Theodor	1859	1942	Ribe	81, 83
<i>Bernbom, Nicolaj</i>	1761	1826	Vejle	9, 10, 60, 103, 160, 184
Bernbom, Nicolaj	1816		Ribe	118, 119
Bernbom, Nicolaj	1824	1824	Ribe	111
Bernbom, Nicolaj Christian	1820	1820	Ribe	114
Bernbom, Nicolaj Christian	1821		Ribe	114
<i>Bernbom, Nicolaj Diderichsen</i>	1798	1861	Ribe	9, 28, 60, 105, 116, 121, 240, 242
Bernbom, Nicoline	1822		Ribe	111, 112
Bernbom, Nicoline	1826	1895	Ribe	62, 72, 76
Bernbom, Nicoline Christine	1831	1860-	København	123, 124
Bernbom, Ole Kruse	1828	1828	Ribe	118
Bernbom, Ole Kruse	1829	1850-	Ribe	118, 120, 122
Bernbom, Simmon	1811	1812	Ribe	107
Bernbom, Sophie Emilie	1826		København	123
Bernbom, Stephan	1818	1819	Ribe	118
Bernhard, Johan Jørgen Daniel		1727	Bergen	289
Bierring, Henning Clausen		-1758-	Jorløse Sogn	330
Birnbaum, Nicoline Rudolphmine	1828	1853-	København	126, 127
Bodum, Anders Andersen		-1700-	Nibe	401
Borch, Else Kirstine	1790	1876	Tjæreborg Sogn	113, 114, 117
Brodersdatter, Dorthe	1777	1801-	Hostrup Sogn	265
Brodersdatter, Maren	1768		Skærbæk Sogn	265
Brodersen, Hans	1776	1776	Hostrup Sogn	265
Brodersen, Hans	1780		Hostrup Sogn	265
Brodersen, Niels	1770		Skærbæk Sogn	265
Brodersen, Peder	1783	1816-	Hostrup Sogn	265
Brodersen, Silles	1773		Skærbæk Sogn	265
Bruun, Cathrine Elisabeth	1788	1824	København	174, 175
<i>Brüning, Anna Catharina</i>	1730	1803	Eldena, D	27, 89, 138
Buch, Thomas		-1655-	Årre Sogn	357
Buchwald, Wilhelmine Caroline		1817	Vejle	165, 166
Byrum, Anders Larsen		1793	Sankt Croix	171
Byrum, Andreas	1794		København	171
Carlsdatter, Anne	1785	1809-	Sorø	164
Carlsdatter, Cath. Margaretha	1777		Sorø	164
Carlsdatter, Else Margarethe	1774	1809-	Sorø	164
Carlsdatter, Grethe	1788		Sorø	164
Carlsen, Peder	1779		Sorø	164
Christensdatter, Anne	1751		Grimstrup Sogn	312, 313
Christensdatter, Anne	1752		Skads Sogn	255

<i>Christensdatter, Anne</i>		-1679-	Kerteminde	388, 394
Christensdatter, Anne		1711	Årre Sogn	334
Christensdatter, Birgitte	1731	1795	Albæk Sogn	374, 375
Christensdatter, Birthe	1747		Grimstrup Sogn	312
Christensdatter, Bodild	1756		Grimstrup Sogn	312
Christensdatter, Bole	1748		Skads Sogn	255
Christensdatter, Gjertrud	1826		Tjæreborg Sogn	216
Christensdatter, Johanne Marie	1800	1845	Ulsted Sogn	370, 371
Christensdatter, Karen	1749		Grimstrup Sogn	312
Christensdatter, Karen		-1823-	Guldager Sogn	193
Christensdatter, Karen		-1751-	Voldum Sogn	329
Christensdatter, Karoline	1829	1870-	Tjæreborg Sogn	216, 217
Christensdatter, Kirsten	1744		Skads Sogn	254
Christensdatter, Kirsten	1759		Grimstrup Sogn	312
Christensdatter, Lene	1761		Grimstrup Sogn	312
Christensdatter, Maren	1670	1751	Årre Sogn	348
<i>Christensdatter, Maren</i>	1685	1777	Voer Sogn	372, 376
Christensdatter, Maren	1735		Voer Sogn	380
Christensdatter, Maren	1754	1787-	Grimstrup Sogn	312, 313
Christensdatter, Maren		1775	Hostrup Sogn	264
Christensen, Anders	1817		Tjæreborg Sogn	216
Christensen, Anna Ernestine	1863		Ribe	77, 78
Christensen, Cath. Sophie Rosine	1848		Lejrskov Sogn	76
Christensen, Christen	1704	1773	Skads Sogn	254, 255
Christensen, Christen	1737		Skads Sogn	254
Christensen, Christen	1783	1863	Tjæreborg Sogn	212, 215, 216, 217
Christensen, Christen	1813		Tjæreborg Sogn	216
Christensen, Dorthea	1866	1907-	Ribe	77, 78
Christensen, Frands		-1718-	Skads Sogn	188
Christensen, Frederikke Marg. K.	1859		Kolding	77
Christensen, Gjerlev	1820		Tjæreborg Sogn	216
<i>Christensen, Gravers</i>		-1736-	Ribe	10, 231, 273
Christensen, Hans	1750		Skads Sogn	255
Christensen, Hans	1771	1772	Grimstrup Sogn	313
Christensen, Hans	1815		Tjæreborg Sogn	216
Christensen, Jens	1740	1741	Skads Sogn	254
Christensen, Jens	1742		Skads Sogn	254
Christensen, Jens Christian	1797	1877	Rind Sogn	215, 216
Christensen, Jeppe	1826	1849	Lejrskov Sogn	75, 76
Christensen, Jeppe	1856		Kolding	77, 78
Christensen, Jes		-1666-	Vester Nebel	362
Christensen, Lauge	1822		Tjæreborg Sogn	216
Christensen, Laust	1745	1748	Skads Sogn	254
Christensen, Laust	1755		Skads Sogn	255
Christensen, Nicoline	1854		Kolding	76
Christensen, Niels	1752		Voer Sogn	380
Christensen, Niels		-1694-	Næsbjerg Sogn	333, 334
Christensen, Niels		-1638-	Årre Sogn	354
Christensen, Peder	1724	1784	Dronninglund	387
Christensen, Peder	1732	1787-	Voer Sogn	380, 381
Christensen, Søren	1738	1782-	Skads Sogn	254, 255

Christensen, Søren	1826	1872	Viby Sogn	76, 77
Christensen, Thomas	1824	1870-	Tjæreborg Sogn	216, 217
Christensen, Villads	1759	1759	Skads Sogn	255
Christiansen, Ane	1832		Ribe	125
Christiansen, Christian	1835	1836	Ribe	125
Christiansen, Christian	1837		Ribe	125
Christiansen, Hans Julius	1842	1843	Ribe	125
Christiansen, Ingeborg Christiane	1828		Ribe	125
Christiansen, Nicolaj	1830	1860-	Ribe	125, 126
Christiansen, Niels	1801	1853	Lintrup Sogn	110, 124, 125
Clausen, Niels Sørensen	1717	1780	Albæk Sogn	374, 375
Clausen, Søren Pedersen	1666	1743	Albæk Sogn	374
Clemendsen, Michel		-1654-	Vester Nykirke	350, 351
Clemensdatter, Dorthea	1793	1821	Ribe	118
Crambeer, Anna Maria Cath. Dor.	1830		Eldena, D	96
Crambeer, Johan Peter	1803	1853	Eldena, D	96
<i>Dam, Jens Nielsen</i>		-1675-	Skads Sogn	12, 245, 302
Dam, Knud Jørgensen		1751	Bryndum Sogn	302, 305, 306
Dase, Catharina Maria	1769	1846	Dömitz, D	144, 145
<i>Diderichsen, Hendrich</i>		-1751-	Kolding	10, 157, 158, 180, 230
Diderichsen, Johan Friderich	1753	1818	Ribe	239, 241
Diderichsen, Nicolaj	1726	1805	Haderslev	104, 105, 239, 240
Didrichsdatter, Anna Catharina	1701	1790	Bergen	288, 289, 290
Dosser, Anna Elisabeth	1665	1721	Krusendorf, D	397, 399
Dosser, Antonius Rudolphus	1667	1685-	Haderslev	397, 398
<i>Dosser, Barbara Hieronymusdatter</i>		-1703-	Kvislemark	373, 388, 397
<i>Dosser, Hieronymus</i>		1679	Haderslev	388, 397
Dosser, Johannes Hieronymussen	1666	1700	Haderslev	397, 398
Dosser, Sophia Catharina		-1700-	Haderslev	398
Drechsler, Jochim Jürgen	1822		Eldena, D	94, 95
Drechsler, Johann Christoph	1799	1821-	Eldena, D	94
Dreyer, Hans Langsted		1817	Helsingør	175
Dreyer, Thomas Ferdinand	1814	1845-	Helsingør	175, 177
Ebermann, Dorothea Magdalena	1775	1830	Conow, D	140, 141
Enevoldsdatter, Dorethe		-1656-	Årre Sogn	355, 356
Enevoldsen, Peder		-1661-	Årre Sogn	355, 356
Feege, Maria Dorothea Elisabeth	1834	1900-	Eldena, D	51
Frandsdatter, Ane	1796	1798	Tjæreborg Sogn	198
Frandsdatter, Anne Marie	1722	1796	Egtved Sogn	225, 226
<i>Frandsdatter, Dorthe</i>	1807	1852	Skads Sogn	9, 28, 60, 132, 133
Frandsdatter, Else	1793		Tjæreborg Sogn	198
Frandsdatter, Karen	1712	1782	Tjæreborg Sogn	190, 198, 251, 252
Frandsdatter, Karen	1801	1852	Skads Sogn	132, 133, 135
Frandsdatter, Karoline	1805	1884	Skads Sogn	84, 85, 132, 133, 135
<i>Frandsdatter, Kirsten</i>	1721	1800	Skads Sogn	12, 130, 187

Frandsdatter, Kirsten	1791		Tjæreborg Sogn	198
Frandsdatter, Kirsten	1799	1853	Skads Sogn	64, 132, 133, 134, 135
Frandsdatter, Maren	1809	1821	Skads Sogn	132, 133
Frandsen, Bastian	1782	1783	Tjæreborg Sogn	198
Frandsen, Bastian	1785	1786	Tjæreborg Sogn	198
Frandsen, Bastian	1788		Tjæreborg Sogn	198
Frandsen, Christen		-1767-	Skads Sogn	188, 190, 191
Frandsen, Christian Carl August	1780		Tjæreborg Sogn	198
Frandsen, Niels	1799		Tjæreborg Sogn	198
Frandsen, Niels	1803	1804	Skads Sogn	132
Fredelund, Giertrud Kirstine		1727	Nøvling Sogn	284, 285
Frederichsen, Thomas	1790	1852	Grejs Sogn	169
<i>Friderich, Christian</i>		-1736-	Ribe	11, 180, 181, 235
Friderichsdatter, Anne Beate	1760	1806	Bredsten Sogn	183, 184, 185
<i>Friderichsdatter, Ellen Kirstine</i>	1762	1802	Bramdrup Sogn	9, 11, 60, 103, 182, 184
From, Anne	1733	1734	Ribe	235, 236
From, Anne	1735	1735	Ribe	236
From, Claus Ditlevsen		-1733-	Ribe	235, 236
Frost, Johann Friedrich		-1784-	Eldena, D	147
Gaevert, Anna Sophia Dorothea	1860	1860	Eldena, D	57
Gaevert, Friederica	1837		Eldena, D	57
Gierlevsen, Laurids	1725	1808	Tjæreborg Sogn	253
Graf, Hans Christian		1813	Gorlosen, D	140
Graversdatter, Anne	1709		Ribe	274
<i>Graversdatter, Kirsten</i>	1695		Ribe	10, 157, 180, 230, 273, 274
Graversdatter, Maren	1706		Ribe	274
Graversdatter, Voldborg	1698	1779	Ribe	231, 273, 274
Graversen, Niels	1704	1705	Ribe	274
Graversen, Thomas Christian	1701	1701	Ribe	273
Graversen, Thomas Christian	1702		Ribe	274
<i>Graverskone, Johanne</i>	1668	1736	Ribe	10, 273
Gregersen, Johanne	1823	1883-	Ribe	71, 72, 83
Graa, Abigal Olufsdatter		-1705-	Nibe	401
Graa, Helene Christine	1744		Nykøbing M.	401
Graa, Matthias Davidsen	1703	1772	Ålborg	401
Hansdatter, Ane	1751	1777	Tjæreborg Sogn	206, 207, 208
<i>Hansdatter, Ane</i>	1779	1818	Tjæreborg Sogn	9, 13, 64, 130, 208, 209, 210, 213
Hansdatter, Boel	1812		Tjæreborg Sogn	215
Hansdatter, Caroline Marie	1781	1785	Tjæreborg Sogn	208
<i>Hansdatter, Dorthe</i>	1718	1812	Tjæreborg Sogn	13, 206, 208, 209, 261, 312
Hansdatter, Dorthe	1790	1871	Tjæreborg Sogn	208, 209, 210, 215, 216
Hansdatter, Georgine Christine	1788	1876	Tjæreborg Sogn	208, 209, 210, 214
Hansdatter, Grethe	1817		Tjæreborg Sogn	215
Hansdatter, Karen	1777	1860	Tjæreborg Sogn	207, 208, 209, 210

Hansdatter, Karoline	1824		Tjæreborg Sogn	215
Hansdatter, Kirsten	1705	1774	Tjæreborg Sogn	257, 258
Hansdatter, Maren	1727	1794	Grimstrup Sogn	313
Hansdatter, Maren	1776	1856	Skads Sogn	268, 269
Hansdatter, Maren	1814		Tjæreborg Sogn	215
Hansdatter, Maren		1659	Årre Sogn	342, 345, 346
<i>Hansdatter, Mette</i>	1640	1718	Ribe	181, 277, 323
Hansdatter, Mette Marie	1746	1822	Ribe	242, 243
Hansen, Anna	1907		Skærbæk Sogn	39
Hansen, Cathrine	1885	1958	Vejle	42, 43
Hansen, Cathrine Hansine	1883	1953	Ribe	17, 31, 38
Hansen, Else Cathrine	1872	1947	Hunderup Sogn	36, 37, 38
Hansen, Gierlev	1746	1787-	Tjæreborg Sogn	258
Hansen, Hanna Cathrine	1913		Skærbæk Sogn	39
Hansen, Hans	1796	1870	Sneum Sogn	84, 85, 136
Hansen, Hans	1820	1870-	Tjæreborg Sogn	215, 216
Hansen, Hans Christian	1879	1969	Ribe	39, 40
Hansen, Helga	1911		Skærbæk Sogn	39
Hansen, Jacob		-1741-	Ribe	327, 328
Hansen, Jacob		-1655-	Vester Nebel	356
Hansen, Jens	1826		Tjæreborg Sogn	215
<i>Hansen, Jens</i>		-1644-	Gørding Sogn	359, 360, 361, 364
Hansen, Laust	1816		Tjæreborg Sogn	215
Hansen, Laust		-1732-	Skads Sogn	298
Hansen, Mads	1733	1795	Guldager Sogn	131, 191, 192, 193, 198, 202
Hansen, Maren	1843		Sneum Sogn	136
Hansen, Marie	1916	1942-	Skærbæk Sogn	39, 40
Hansen, Niels Villadsen	1810		Tjæreborg Sogn	215
Hansen, Otto Hendrich	1752		Kolding	233
Hansen, Peder	1717	1792	Vester Nykirke	296
Hansen, Peder		1676	Vester Nebel	362
Hansen, Peter Lützau	1920	1942-	Skærbæk Sogn	39, 40
Hansen, Poul	1832	1835	Tjæreborg Sogn	215
Hansen, Silles	1784	1864	Tjæreborg Sogn	208, 209, 210, 212, 215, 216
Hansen, Susanne	1910		Skærbæk Sogn	39
Hansen, Thomas	1829		Tjæreborg Sogn	215
Hausgaard, Otto	1848		Vester Vandet	73, 74, 75
Havndrup, Ane Marie	1768	1833	Rudkøbing	167
Hellesdatter, Anne		-1742-	Sande Sogn	390
Hellesdatter, Maren	1688	1742	Fyrendal Sogn	373, 390, 391
Hellesen, Morten		-1742-	Århus	391
Henckel, Andreas	1695	1695	Ribe	278
Henckel, Andreas	1700	1766	Ribe	279, 283
Henckel, Anna Beata	1668		Lindau, D	320
Henckel, Anna Aagaard	1748	1773-	Nøvling Sogn	285, 286, 287
<i>Henckel, Anne Beate</i>	1711	1791	Ribe	11, 180, 181, 235, 279
Henckel, Augustinus	1704	1705	Ribe	279
Henckel, Augustinus	1708	1726-	Ribe	279, 290
Henckel, Birgitte Lindegaard	1743	1773	Nøvling Sogn	285, 286

Henckel, Birgitte Sophie	1739		Nøvling Sogn	285
Henckel, Cathrine Elisabeth	1706	1728	Ribe	279, 290
Henckel, Christen Aagaard	1741	1778	Nøvling Sogn	285, 286, 287
Henckel, Christiane Birgitte	1740	1740	Nøvling Sogn	285
Henckel, Diderik	1727	1727	Nøvling Sogn	285
Henckel, Dorthe Kirstine		1778	Ribe	283
Henckel, Elisabeth Magrethe	1730	1766-	Nøvling Sogn	285, 286
Henckel, Frands Eberhart	1697		Ribe	278, 283
Henckel, Frands Jacob	1745	1746	Nøvling Sogn	285
Henckel, Frands Jacob	1747	1748	Nøvling Sogn	285
Henckel, Friderich	1702	1758	Ribe	279, 281, 287
Henckel, Giertrud		-1730-	Nøvling Sogn	285
<i>Henckel, Johan Friderich</i>	1665	1740	Lindau, D	11, 181, 235, 276, 320, 321, 326, 328
Henckel, Johan Friderich	1725	1726	Nøvling Sogn	285
Henckel, Johan Friderich	1729	1731	Bergen	289
Henckel, Johan Friderich	1735	1737	Nøvling Sogn	285
Henckel, Johan Friderich	1744	1818	Nøvling Sogn	285, 286, 287
Henckel, Johan Friderich	1753	1818	Ribe	239, 241
Henckel, Johan Simon	1721	1721	København	284
Henckel, Johannes	1694	1776	Ribe	278, 283
<i>Henckel, Johannes</i>		-1665-	Lindau, D	181, 277, 320
Henckel, Kirstine		1726	Nøvling Sogn	285
Henckel, Maren	1737	1738	Nøvling Sogn	285
Henckel, Maria Elisabeth	1671		Lindau, D	320
Henckel, Marie	1732	1732	Nøvling Sogn	285
Henckel, Peter	1723	1723	København	284
Henckel, Povl	1733	1766-	Nøvling Sogn	285, 286
Henckel, Povl		1729	Nøvling Sogn	285
Henckel, Sophie	1714	1735-	Ribe	279, 290
Henckel, Theodosius	1751	1766-	Nøvling Sogn	285, 286
Hendrichsdatter, Anche	1739		Ribe	231, 232
Hendrichsdatter, Anne Marie	1733		Ribe	230, 231, 233
<i>Hendrichsdatter, Cathrine Margrete</i>	1725	1800	Vejle	10, 103, 157, 230, 231
Hendrichsdatter, Johanne Kirstine	1735	1755-	Ribe	180, 231, 232, 233
Hendrichsen, Hans Friderich		-1751-	Kolding	233
Hermansdatter, Karen	1765	1833	Grimstrup Sogn	270
Hestermann, Bothilla Catharina	1681	1775	Haderslev	398
Hjort, Niels Jørgensen	1630	1705	Årre Sogn	345, 346, 347, 352, 353, 355, 356
Hjort, Thomas		1659	Årre Sogn	356
Hjort, Thomas Sørensen	1661	1721	Årre Sogn	333, 334, 335
Hjuler, Jens Rasmussen		-1723-	Farup Sogn	302, 305
Hoffmann, Marie Kirstine	1768	1811	København	171, 172, 173, 174
Hoffmann, Sophie Amalia	1770	1846	København	169, 170, 171, 174
Holm, Ditlev Sivard	1705	1706	Hammel Sogn	388
<i>Holm, Mads Pedersen</i>	1673	1738	København	373, 388, 394, 395, 396
<i>Holm, Peder Madsen</i>		1679	Kerteminde	388, 394
<i>Holm, Ulrich Adolph</i>	1711	1773	Nibe	373, 389, 390, 391
Holst, Jacob	1688	1772	Ribe	230, 275
Hygum, Søren Nielsen	1788	1864	Vester Nebel	133, 134, 135

Højen, Peder Pedersen	-1793-	Albæk Sogn	375
Jacobsdatter, Anne Catrine	1735	Ribe	275
Jacobsdatter, Bodil	1778	1856 Hornstrup Sogn	185, 186
Jacobsdatter, Dorothe	1688	1748 Voer Sogn	382
Jacobsdatter, Else Kirstine	1730	Ribe	275
Jacobsdatter, Kirstine Johanne	1732	Ribe	275
Jacobsen, Graues Christian	1736	Ribe	275
Jacobsen, Gregers	1731	Ribe	275
Jacobsen, Hans		-1655- Vester Nebel	356
Jacobsen, Jens	1807	1850- Sejlstrup Sogn	370, 371
Jacobsen, Jørgen		-1655- Vester Nebel	356
Jastram, Anne Maria Elisabeth	1808	Dömitz, D	94
Jensdatter, Ane	1739	1788 Sneum Sogn	265, 266
Jensdatter, Anne	1752	1773- Skads Sogn	250
Jensdatter, Anne	1759	Albæk Sogn	381
<i>Jensdatter, Anne</i>		-1668- Vester Nebel	309, 345, 359, 364
Jensdatter, Berethe	1767	Bryndum Sogn	311
Jensdatter, Dorthe	1793	1802 Skads Sogn	267
Jensdatter, Elle		1729 Bryndum Sogn	302, 304, 305
Jensdatter, Ellen	1729	Skads Sogn	249
Jensdatter, Else	1746	Skads Sogn	250
<i>Jensdatter, Kirsten</i>	1683	1753 Skads Sogn	12, 187, 245, 302, 305
<i>Jensdatter, Kirsten</i>	1719	1796 Albæk Sogn	371, 372
Jensdatter, Kirsten	1733	Skads Sogn	249
Jensdatter, Kirsten	1758	1759 Skads Sogn	250
<i>Jensdatter, Kirsten</i>		-1677- Bryndum Sogn	302
Jensdatter, Kirsten		-1723- Farup Sogn	302, 305
<i>Jensdatter, Maren</i>	1650	1722 Skads Sogn	12, 245, 293
Jensdatter, Maren	1732	Vester Nykirke	296
Jensdatter, Maren	1742	Skads Sogn	250
Jensdatter, Maren	1754	Albæk Sogn	381
Jensdatter, Maren	1762	1787- Albæk Sogn	381, 382
Jensdatter, Maren	1786	1852 Ribe	111, 112
Jensdatter, Maren	1787	1790 Skads Sogn	267
Jensdatter, Maren	1790	Skads Sogn	267
Jensdatter, Mette	1645	1714 Årre Sogn	348
Jensdatter, Mette	1753	Bryndum Sogn	311
Jensdatter, Mette Marie	1765	1818- Ribe	202, 203
Jensdatter, Sidsel		-1747- Kolding	225
Jensen, Anders	1756	1762 Bryndum Sogn	311
Jensen, Anders	1766	Bryndum Sogn	311
Jensen, Christen	1753	Albæk Sogn	381
Jensen, Jens	1740	1740 Skads Sogn	249
Jensen, Jens	1755	1774- Skads Sogn	250
Jensen, Jens	1760	Bryndum Sogn	311
Jensen, Lars	1725	1796 Jerne Sogn	315, 316
Jensen, Laust	1744	Skads Sogn	250
Jensen, Morten	1736	1736 Skads Sogn	249
Jensen, Morten	1737	1739 Skads Sogn	249

Jensen, Niels	1724	1802	Skads Sogn	256, 257
Jensen, Niels	1727		Skads Sogn	249
Jensen, Niels	1748	1748	Skads Sogn	250
Jensen, Niels	1749	1773-	Skads Sogn	250
Jensen, Niels	1761		Bryndum Sogn	311
Jensen, Niels	1799	1814-	Ribe	203
<i>Jensen, Niels</i>		-1677-	Bryndum Sogn	302, 303
Jensen, Niels		-1787-	Grimstrup Sogn	313
<i>Jensen, Peder</i>	1676	1756	Skads Sogn	13, 261, 308
Jensen, Peder	1754		Bryndum Sogn	311
Jensen, Peder	1757	1801-	Albæk Sogn	381, 382
Jensen, Peder	1784		Skads Sogn	267, 269
Jensen, Silles	1799	1855-	Skads Sogn	269
Jensen, Svend	1752	1787	Bryndum Sogn	311, 312
Jensen, Søren	1731		Skads Sogn	249
Jensen, Søren	1761	1763	Skads Sogn	250
Jensen, Søren		-1849-	Tjæreborg Sogn	214
Jeppesdatter, Birgithe	1768		Grimstrup Sogn	318
Jeppesdatter, Johanne	1763		Grimstrup Sogn	318
Jepsdatter, Maren		-1665-	Vester Nebel	362
Jepsen, Jep		1765	Skads Sogn	188, 189
Jepsen, Peder		-1712-	Skads Sogn	188
Jesdatter, Dorthe Magrete		-1700-	Ribe	328, 329
Johansdatter, Anneken	1755	1755	Kolding	233, 234
Johansen, Ane Marie	1877	1952	Thyregod Sogn	16, 17, 20, 23
Johansen, Johanne Nielsine C.	1880	1914	Thyregod Sogn	16, 17, 20
Johansen, Marius Christian		1902	Vejle	16, 17, 23, 24
Johansson, Edle Marie Christine	1904		Vejle	24
Johansson, Johan Marius Chr.	1906		Vejle	24
Johansson, Sven Magni	1872	1941	Kvenneberga	24
Johansson, Svend Harald	1910		Vejle	24
Jons, Maria	1800		Lenzen, D	93
Jørgensdatter, Abelone		-1655-	Årre Sogn	352, 353, 357
Jørgensdatter, Anne	1704		Årre Sogn	348
Jørgensdatter, Anne		-1655-	Årre Sogn	352, 353, 355, 356
Jørgensdatter, Birgitte	1698	1701	Årre Sogn	348
Jørgensdatter, Dorethe		1655	Vester Nebel	352, 353, 356
Jørgensdatter, Dorothea	1711		Årre Sogn	348
Jørgensdatter, Ingeborg	1703		Årre Sogn	348
Jørgensdatter, Maren		-1655-	Grimstrup Sogn	352, 353, 356
Jørgensen, Børge		-1655-	Årre Sogn	352, 353, 355, 356, 357
Jørgensen, Christen	1696	-1721-	Årre Sogn	334, 348
Jørgensen, Knud		1751	Bryndum Sogn	302, 305, 306
Jørgensen, Michel		1659	Årre Sogn	352, 354, 355, 356
Jørgensen, Niels	1630	1705	Årre Sogn	345, 346, 347, 352, 353, 355, 356
Jørgensen, Niels	1700		Årre Sogn	348
<i>Jørgensen, Niels</i>		1704	Årre Sogn	309, 332, 333, 345, 352, 353, 354, 355, 357

Kjeldsen, Peder	1730	1795	Hostrup Sogn	264
Klinge, Hans	1735	1787	Ribe	241
Klinge, Rasmus Pedersen	1735	1787	Ribe	241
Knudsdatter, Anne	1717	1719	Skads Sogn	305
Knudsdatter, Anne	1720		Skads Sogn	305
Knudsdatter, Giertrud	1724	1724	Bryndum Sogn	306
Knudsdatter, Karen		-1828-	Guldager Sogn	193
Knudsdatter, Karen		1751	Tjæreborg Sogn	207
Knudsdatter, Maren	1733		Bryndum Sogn	306
Knudsen, Jens	1735		Bryndum Sogn	306
Knudsen, Jørgen	1730		Bryndum Sogn	306
Kreiler, Elisabeth	1800		Randers	373
Kreiler, Peder Christensen	1746	1826	Nibe	373
Kruse, Anna Elisabeth	1793	1831	Eldena, D	149, 150
Kruse, Barbara Kirstine	1795	1879	Korsør	118, 119, 120, 122
Kuhrt, Christina Elisab. Doroth.	1838		Eldena, D	95
Kuhrt, Johan Peter	1809	1838-	Eldena, D	95
Kuhrt, Wilhelmine Cath. Maria	1836		Eldena, D	95
Lahs, Johan Friedrich Georg		-1864-	Altona, D	81
Lambertsdatter, Birthe		1791	Bryndum Sogn	311, 312
Lambertsen, Frands		-1778-	Skads Sogn	188
<i>Larsdatter, Anne</i>	1673	1717	Albæk Sogn	372, 384
Larsdatter, Birthe	1760		Jerne Sogn	316
Larsdatter, Giøde	1685	1745	Albæk Sogn	385, 386
Larsdatter, Karen	1756	1801-	Jerne Sogn	316, 317
Larsdatter, Maren	1766		Jerne Sogn	316
Larsdatter, Sidsel		-1753-	Voldum Sogn	329
Larsen, Jens	1758	1796-	Jerne Sogn	316, 317
Larsen, Jens		1752	Jerne Sogn	316
Larsen, Louise Christine	1906	1967	Hover Sogn	20, 368
Larsen, Niels	1773	1773	Jerne Sogn	316
Larsen, Peder	1762	1796-	Jerne Sogn	316, 317
Larsen, Peter		-1805-	København	162, 163
Lauridsdatter, Anne	1690	1739	Skads Sogn	293, 295, 296, 298
<i>Lauridsdatter, Birthe</i>		1680	Årre Sogn	309, 332, 345, 359, 361, 362
Lauridsdatter, Ingeborg		-1676-	Vester Nebel	359, 361, 362
Lauridsdatter, Margrethe	1690	1772	Tjæreborg Sogn	253, 254
Lauridsen, Bended		1665	Vester Nebel	359, 361, 362
Lauridsen, Grethe	1808	1887	Ribe	32, 70
Lauridsen, Hans	1778	1835	Tjæreborg Sogn	215
Lauridsen, Jens		-1735-	Vester Nykirke	293, 295
Lauridsen, Jeppe	1734	1790	Grimstrup Sogn	317, 318
Lauridsen, Niels	1663	1739	Ribe	326, 327, 328
Lauridsen, Silles	1767	1792-	Tjæreborg Sogn	263
<i>Lauridsen, Søren</i>	1681	1756	Skads Sogn	12, 187, 245, 293, 294, 295, 298, 299
Lauridsen, Søren	1733	1798	Tjæreborg Sogn	190, 191, 251, 252, 253
Lauridsen, Søren		-1774-	Skads Sogn	188, 189, 191

Lauridsen, Therkel	-1637-	Vester Nebel	359, 361
Lauridsen, Villads	1707	Skads Sogn	293, 297
Laursen, Niels	-1637-	Fåborg Sogn	353
Leist, Christina Elisabeth	1792	1842 Dömitz, D	100, 101
Leje, Andreas	1719	Bregninge Sogn	330
Leje, Friderich Christian	1716	1742- Bregninge Sogn	330
Leje, Gottfried	1724	1724 Bregninge Sogn	330
Leje, Hans Jørgen	1724	1724 Bregninge Sogn	330
Leje, Johan Henrich		1760 Jorløse Sogn	330
Leje, Rosine Cathrina	1721	1758- Bregninge Sogn	330
Leje, Sophia Amalia	1714	Bregninge Sogn	330
Lind, Nielsine Kirstine	1824	1888 Randers	53, 55
Linow, Maria Ilsabe	1745	1813 Eldena, D	154
Lohse, Friderich		-1834- Lyngby	170
Lollik, Jens Hansen	1670	1752 Ribe	232, 233
Lund, Laurits		-1726- Ribe	280, 281, 282
<i>Lüttmann, Ilsabe Lehna</i>		-1766- Dömitz, D	27, 98, 151
Løvenstjerne, Johan Adolph		-1733- Ribe	281, 282
Madsdatter, Ame	-1638-	Vester Nykirke	350, 351
Madsdatter, Anne	1751	Voldum Sogn	329
Madsdatter, Kirsten	1765	1846 Tjæreborg Sogn	266, 267
Madsdatter, Kirsten	1781	Guldager Sogn	192
Madsdatter, Maren	1787	Guldager Sogn	192
Madsdatter, Maren		-1638- Årre Sogn	350, 351
Madsdatter, Mette	1779	Guldager Sogn	192, 193
Madsen, Hans	1793	Guldager Sogn	192
Madsen, Niels	1753	1812 Skibet Sogn	185
Madsen, Peder	1687	1755 Voer Sogn	377, 379, 380
<i>Madsen, Poul</i>	1610	1659 Årre Sogn	309, 332, 339, 350, 351
<i>Madskone, Else</i>		1638 Vester Nykirke	309, 339, 350
Mariager, Christian		-1726- Kvislemark	389, 390
Marx, Cathrine Sophie Rosine	1794	1838 Fredericia	62, 63
Marx, Johan Hendrik		-1822- Eutin, D	62
Matthisen, Johan		-1754- Fredericia	233
Meyer, Dorthe		-1744- Kolding	158
Meyer, Helene Cathrine	1796	1862 Gl. Haderslev	126, 127, 128
Meyer, Trien Phick		-1777- Dömitz, D	153, 154
Michelsdatter, Cathrine Marie	1769	1825 Ribe	200, 201, 202
Michelsen, Christen	1657	1657 Årre Sogn	355
Michelsen, Christen	1658	Årre Sogn	355
Michelsen, Clemend		-1638- Vester Nykirke	350, 351
Michelsen, Enevold		1659 Årre Sogn	355
Michelsen, Jens		-1728- Skads Sogn	298
<i>Michelsen, Jørgen</i>	1600	1655 Årre Sogn	309, 345, 352
Michelsen, Søren	1698	1765 Jerne Sogn	296, 298, 299, 300
Mietz, Catharina Maria Sophia	1822	1892 Muchow, D	50
Mietz, Friederich Jochim Heinrich	1852	1853 Herzfeld, D	51
Mietz, Johann Fr. Chr. Wilhelm	1849	1890- Herzfeld, D	51, 52
Mietz, Johann Heinrich Christian	1850	1890- Herzfeld, D	51, 52

Mietz, Johann Joachim Ludwig	1817	1872	Muchow, D	51, 52
Mietz, Maria Sophia Catharina E.	1848		Muchow, D	50
Mortensdatter, Anne	1708	1779	Årre Sogn	337
<i>Mortensdatter, Karen</i>	1748	1824	Tjæreborg Sogn	13, 132, 206
Mortensdatter, Kirsten	1787	1859	Tjæreborg Sogn	212, 213, 214, 215
<i>Mortensen, Laurids</i>	1640	1733	Skads Sogn	12, 245, 246, 293
Mortensen, Laurs		-1733-	Voer Sogn	377
Mortensen, Rasmus	1777		Voer Sogn	379
Must, Hans		-1742-	Sande Sogn	390
Möller, Anna Elisabeth	1796	1820	Eldena, D	47, 48, 99, 100, 101, 148
Möller, Anna Elisabeth		-1784-	Eldena, D	147
Möller, Anna Maria	1771	1787	Eldena, D	147
<i>Möller, Anna Maria</i>	1799	1861	Eldena, D	9, 26, 27, 45, 95, 99, 100, 101
Möller, Cath. Maria Elis. Johanna	1832		Eldena, D	101
Möller, Catharina Dorothea	1804		Eldena, D	99, 102
Möller, Catharina Elisabeth	1785	1828	Eldena, D	148, 149
Möller, Catharina Maria	1793	1798	Eldena, D	99
Möller, Dorothea Elisabeth	1781	1831	Eldena, D	148, 149
<i>Möller, Hans Erdtmann</i>	1769	1816	Eldena, D	9, 27, 45, 98, 147, 148, 154, 155
Møller, Jacob Hansen		-1741-	Ribe	327, 328
Möller, Joachim Friederich	1811	1819-	Eldena, D	99, 100, 102
Möller, Joh. Joachim Jürgen Fr.	1844	1867-	Eldena, D	102
Möller, Joh. Jochim Jürgen Chr.	1816		Eldena, D	101
Möller, Johan Fr. Jochim Jacob	1821		Eldena, D	101
Möller, Johan Hinrich Erdmann	1819	1819	Eldena, D	101
Möller, Johan Jürgen Carl	1826		Eldena, D	101
Möller, Johan Jürgen Christoph	1823		Eldena, D	101
Möller, Johann Jochim Wilhelm	1846	1867-	Eldena, D	102
Möller, Johann Jürgen Christoph	1828		Eldena, D	101
Möller, Johann Peter	1791	1825	Eldena, D	48, 49, 99, 100, 148, 149, 155
Möller, Jürgen Christopher	1801	1867	Eldena, D	99, 100, 101
<i>Möller, Jürgen Wilhelm</i>	1739	1789	Eldena, D	27, 99, 147
Möller, Maria Lucia	1808	1813	Eldena, D	99
Møller, Niels	1724	1802	Skads Sogn	256, 257
<i>Nejsig, Christen Pedersen</i>	1778	1833	Ø. Hassing Sogn	370
Nicolajsen, Johan Friderich	1753	1818	Ribe	239, 241
Nielsdatter, Abelone		-1637-	Årre Sogn	353
Nielsdatter, Ane		-1775-	Tjæreborg Sogn	254
Nielsdatter, Anne	1664	1701	Årre Sogn	346, 347, 356
Nielsdatter, Anne	1676		Årre Sogn	356, 357
Nielsdatter, Anne	1698	1739-	Ribe	326, 327
Nielsdatter, Anne	1720	1784	Albæk Sogn	385, 386, 387
Nielsdatter, Anne	1792		Fåborg Sogn	270
Nielsdatter, Anne Marie	1807		Bredsten Sogn	185
<i>Nielsdatter, Caren</i>	1679	1758	Albæk Sogn	374

<i>Nielsdatter, Caren</i>	1713	1787	Albæk Sogn	372, 385, 386
Nielsdatter, Dorthe	1659	1659	Årre Sogn	356, 357
Nielsdatter, Dorthe	1669		Årre Sogn	346, 347
Nielsdatter, Dorthe	1671		Årre Sogn	356, 357
Nielsdatter, Dorthe	1673		Årre Sogn	356, 357
Nielsdatter, Dorthe	1757	1800-	Albæk Sogn	374, 375
Nielsdatter, Dorthe	1803	1812	Fåborg Sogn	270
Nielsdatter, Dorthe Sophie	1717	1738	Ribe	326
Nielsdatter, Elisabeth	1794	1794	Bredsten Sogn	185
Nielsdatter, Elle	1752	1822	Skads Sogn	131, 190, 191, 200
Nielsdatter, Johanne	1660		Årre Sogn	356, 357
Nielsdatter, Karen	1678	1758	Skads Sogn	297, 298
Nielsdatter, Karen	1707		Ribe	326
Nielsdatter, Karen	1709	1773	Jerne Sogn	299, 300
Nielsdatter, Karen		1768	Jerne Sogn	316
Nielsdatter, Kirsten	1716	1787	Jerne Sogn	249, 250, 251
Nielsdatter, Kirsten	1730	1757	Skads Sogn	313, 314
Nielsdatter, Kirsten	1754	1824	Skads Sogn	132, 190, 193, 201
Nielsdatter, Kirsten	1766	1768	Skads Sogn	257
<i>Nielsdatter, Kirsten</i>		1722	Bryndum Sogn	12, 245, 302
Nielsdatter, Magrethe	1780	1816	Tjæreborg Sogn	215
<i>Nielsdatter, Maren</i>	1661	1725	Årre Sogn	308, 309, 310, 332, 346, 347, 348
Nielsdatter, Maren	1668		Årre Sogn	356, 357
Nielsdatter, Maren	1678		Årre Sogn	356, 357
Nielsdatter, Maren	1692	1753	Ribe	326, 327
Nielsdatter, Maren	1698	1740	Skads Sogn	248, 249
Nielsdatter, Maren	1726	1743-	Albæk Sogn	386, 387
Nielsdatter, Maren	1753	1801-	Årre Sogn	257
Nielsdatter, Maren	1756	1810	Skads Sogn	190, 192, 193, 198
Nielsdatter, Maren	1800	1800	Bredsten Sogn	185
Nielsdatter, Maren		-1743-	Albæk Sogn	386, 387
Nielsdatter, Maren		-1745-	Kolding	158
<i>Nielsdatter, Maren</i>		1659	Årre Sogn	309, 342, 345, 352
Nielsdatter, Mette	1705	1739-	Ribe	326, 327
Nielsdatter, Mette Kirstine	1790	1801-	Skads Sogn	257
Nielsdatter, Sidsel		1779	Ribe	241
Nielsdatter, Susanna	1788		Grimstrup Sogn	270
Nielsen, Andreas	1696		Ribe	326
Nielsen, Broder	1738	1816	Skærbæk Sogn	264, 265
Nielsen, Frands	1761	1761	Skads Sogn	190
<i>Nielsen, Frands</i>	1762	1826	Skads Sogn	9, 12, 64, 130, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 201, 202, 215, 257, 269
Nielsen, Frands	1805		Fåborg Sogn	270
Nielsen, Friderich	1792	1792	Bredsten Sogn	185
Nielsen, Hans	1769	1769	Skads Sogn	257
Nielsen, Hans Peder	1800		Fåborg Sogn	270
Nielsen, Herman	1795		Fåborg Sogn	270
Nielsen, Jens	1752	1778-	Skads Sogn	256, 257
Nielsen, Jens	1758		Skads Sogn	259

Nielsen, Jens	1766	1817	Skads Sogn	130, 190, 191, 192, 196, 201, 202
<i>Nielsen, Jens</i>		-1675-	Skads Sogn	12, 245, 302
Nielsen, Jørgen	1663	1676	Årre Sogn	356, 357
Nielsen, Jørgen	1666	1735	Årre Sogn	333, 346, 347, 348
Nielsen, Jørgen	1681		Årre Sogn	356, 357
Nielsen, Laurids	1671		Årre Sogn	346, 347
Nielsen, Laurids	1702	1739-	Ribe	326, 327
Nielsen, Laust	1756	-1787-	Skads Sogn	259, 312, 314
Nielsen, Mads	1795	1795	Bredsten Sogn	185
Nielsen, Mads	1811		Bredsten Sogn	185
Nielsen, Mads		1744	Skads Sogn	295, 297, 298
Nielsen, Maren		1918	Vejle	17, 24
Nielsen, Niels	1666		Årre Sogn	356, 357
Nielsen, Niels	1697		Årre Sogn	347
Nielsen, Niels	1769	1769	Skads Sogn	257
Nielsen, Niels Herman	1798	1833-	Fåborg Sogn	270
Nielsen, Peder	1694	1704	Årre Sogn	347
Nielsen, Peder	1754	1767	Skads Sogn	258
Nielsen, Silles	1790		Fåborg Sogn	270
Nielsen, Søren	1754	1801-	Skads Sogn	252, 258, 259
Nielsen, Søren	1759	1836	Skads Sogn	133, 190, 192, 195, 196, 197, 200, 202
Nielsen, Søren	1761	1763	Albæk Sogn	374
Nielsen, Søren	1788	1864	Vester Nebel	133, 134, 135
Nielsen, Terkel	1767		Skads Sogn	257
Nielsen, Thomas	1666	1666	Årre Sogn	356, 357
Nielskone, Kirsten		-1637-	Fåborg Sogn	353
Nybro, Niels Sørensen		1800	Albæk Sogn	371, 374, 375
Oldag, Hans Christoph	1755	1818	Eldena, D	145
Oldag, Jochim Christoph	1794		Eldena, D	145
Olesdatter, Johanne	1728	1794	Vester Nebel	266
Olufsdatter, Karen	1710	1781	Vester Nykirke	296, 297
Olufsdatter, Maren	1709	1786	Albæk Sogn	379, 380, 381
Paulsen, Peter	1767	1835	Keitum, D	210, 211, 212
Pedersdatter, Ane	1799	1801	Sneum Sogn	266
Pedersdatter, Ane Dorthe	1810		Sneum Sogn	266
Pedersdatter, Anne	1709	1799	Albæk Sogn	379, 380
Pedersdatter, Anne	1733	1797	Skads Sogn	258, 310, 311, 314, 316, 317
Pedersdatter, Anne	1751		Dronninglund	387
Pedersdatter, Anne	1763	1793	Skads Sogn	267, 268
Pedersdatter, Anne		-1663-	Kerteminde	394, 395
Pedersdatter, Anne		-1676-	Vester Nebel	362
Pedersdatter, Anne		-1733-	Voer Sogn	377
Pedersdatter, Anne Catrine	1747		Vester Nykirke	296
Pedersdatter, Birgitte	1724	1724	Voer Sogn	376

Pedersdatter, Birgitte	1725	1805	Voer Sogn	376, 377, 378, 379, 382
Pedersdatter, Dorte		-1663-	Kerteminde	394, 395
Pedersdatter, Dorthe	1780	1790	Sneum Sogn	266
Pedersdatter, Giertrud	1639	1710	Ribe	324
Pedersdatter, Giertrud	1749		Vester Nykirke	296
Pedersdatter, Gye	1670	1720	Albæk Sogn	384
Pedersdatter, Karen	1721	1797	Albæk Sogn	381, 382
Pedersdatter, Karen	1755		Dronninglund	387
Pedersdatter, Karen	1771		Hostrup Sogn	264
Pedersdatter, Lene	1720	1769	Skads Sogn	310, 311, 312, 317, 318
Pedersdatter, Maren	1729	1796	Skads Sogn	310, 314, 315
Pedersdatter, Maren	1753		Dronninglund	387
Pedersdatter, Maren	1779		Hostrup Sogn	264
Pedersdatter, Øllegård Sophie	1773	1843	Jelling Sogn	167
<i>Pedersen, Anders</i>	1717	1777	Voer Sogn	372, 376, 378, 379, 382, 385, 386
Pedersen, Anders	1725	1725	Skads Sogn	310
Pedersen, Anders	1726	1788	Skads Sogn	206, 261, 264, 310, 311, 312, 313, 316
Pedersen, Bendix		-1663-	Kerteminde	394, 395
Pedersen, Christen	1707	1788	Grimstrup Sogn	312, 313
Pedersen, Christen	1711	1788	Voer Sogn	376, 377, 378, 379, 380, 382
Pedersen, Christen	1747		Dronninglund	387
<i>Pedersen, Christen</i>	1778	1833	Ø. Hassing Sogn	370
Pedersen, Christen		-1655-	Grimstrup Sogn	356
Pedersen, Hans	1744	1787-	Vester Nykirke	296, 297
Pedersen, Hans	1781	1782	Hostrup Sogn	264
Pedersen, Hans		-1778-	Skads Sogn	188
Pedersen, Hans		-1676-	Vester Nebel	362
Pedersen, Hans		-1638-	Årre Sogn	351
Pedersen, Jens	1717	1787	Skads Sogn	261, 310, 311, 313, 316
Pedersen, Jens	1721	1781	Voer Sogn	376, 378, 379, 381
Pedersen, Jens	1742		Vester Nykirke	296
Pedersen, Jens	1776	1800	Tjæreborg Sogn	266
Pedersen, Jens	1802	1803	Sneum Sogn	266
Pedersen, Jens	1805		Sneum Sogn	266
Pedersen, Kjeld Christian	1775		Hostrup Sogn	264
Pedersen, Lauge	1802		Sneum Sogn	266
Pedersen, Laurids		-1676-	Vester Nebel	362
Pedersen, Mads	1796		Sneum Sogn	266
Pedersen, Mads		-1663-	Kerteminde	394, 395
Pedersen, Niels	1652	1728	Årre Sogn	347, 348, 356
<i>Pedersen, Niels</i>	1659	1743	Albæk Sogn	372, 384
Pedersen, Niels	1722	1789	Skads Sogn	248, 255, 258, 259, 261, 310, 312, 313, 314, 318
Pedersen, Niels	1758		Dronninglund	387
Pedersen, Niels	1797		Sneum Sogn	266
Pedersen, Niels		-1676-	Vester Nebel	362
Pedersen, Rasmus	1709	1785	Voer Sogn	376, 377, 378, 381
<i>Pedersen, Silles</i>	1715	1764	Skads Sogn	13, 206, 261, 310

Pedersen, Silles	1774		Sneum Sogn	265
Pedersen, Silles	1776	1815-	Hostrup Sogn	264
Pedersen, Søren	1719	1725	Voer Sogn	376
Pedersen, Therkel		-1676-	Vester Nebel	362
Pedersen, Thomas	1786		Sneum Sogn	266
Petersen, Anna	1816		Keitum, D	211, 217
Petersen, Carl	1748	1809-	Sorø	163, 164, 165
Petersen, Carolina	1805	1806	Keitum, D	211
Petersen, Carolina	1811		Keitum, D	211
Petersen, Hans	1802	1803	Keitum, D	211
Petersen, Hans	1807	1860-	Keitum, D	211
Petersen, Lars	1789	1805-	København	162
Petersen, Mariana	1803		Keitum, D	211
Petersen, Paul	1801		Keitum, D	210
Petersen, Pauline	1819	1860-	Keitum, D	211
Plöhn, Johanna Henriette	1840	1906	Husum, D	80, 81
Poulsdatter, Anne	1719		Årre Sogn	335
Poulsdatter, Bodil		-1659-	Årre Sogn	339, 343
Poulsdatter, Karen	1723		Årre Sogn	335
Poulsdatter, Kirsten		-1659-	Årre Sogn	339, 343
Poulsdatter, Maren	1716		Årre Sogn	335
Poulsen, Anders	1714		Årre Sogn	335, 336
Poulsen, Hans		1659	Årre Sogn	339
<i>Poulsen, Mads</i>		1638	Vester Nykirke	309, 339, 350
Poulsen, Mads		1659	Årre Sogn	339
Poulsen, Niels	1718	1718	Årre Sogn	335
<i>Poulsen, Silas</i>	1646	1692	Årre Sogn	308, 309, 332, 339, 343, 347
Poulsen, Silas	1711	1778	Årre Sogn	200, 335, 337
Poulsen, Søren		1659	Årre Sogn	339
<i>Poulskone, Maren</i>		1659	Årre Sogn	309, 332, 339
Povelsen, Peder		1776	Ribe	242
Rasmusdatter, Anne	1680	1755	Voer Sogn	377, 380
Rasmusdatter, Anne	1744	1787-	Voer Sogn	379, 380
Rasmusdatter, Maren	1745	1748	Voer Sogn	379
Rasmusdatter, Maren	1749	1782	Voer Sogn	379
Rasmussen, Christen	1742		Voer Sogn	379
Rasmussen, Jens	1752	1801-	Voer Sogn	379, 380
<i>Rasmussen, Peder</i>	1676	1747	Voer Sogn	372, 376, 386
Rasmussen, Peder	1741		Voer Sogn	379
Rian, Evan		1811	København	174
Rian, Serine Emilie	1810		København	174
Rielæhder, Johan Jacob	1766	1819	Wurtemberg, D	193, 202
Rielæhder, Kirstine	1796	1799	Ribe	195
Rielæhder, Lovise Margrethe	1788	1850-	Skads Sogn	193, 195, 197
Rielæhder, Sara Charlotte	1793	1857	Ribe	194, 195, 196, 197
Rix, Marie	1801	1853	København	123
Roed, Christen Christensen		-1680-	Nibe	401
Ross, Magdalena Cath. Dorothea	1808		Eldena, D	93, 94

Schaeper, Anna C. Fr. Elisabeth	1831	1867-	Eldena, D	48, 52, 55, 56
Schaeper, Anna Elisabeth	1793	1796	Eldena, D	140
Schaeper, Anna Maria C. E. D.	1821	1892	Eldena, D	48, 49, 51, 56
<i>Schaeper, Jochim Christian</i>	1762	1793	Eldena, D	9, 27, 45, 89, 138, 139
Schaeper, Jochim Christian	1793	1825-	Eldena, D	92, 93
Schaeper, Johan Fr. Jochim W.	1819	1887	Eldena, D	48, 51
Schaeper, Johan Jochim	1817	1893	Eldena, D	48, 50, 52, 56, 58
Schaeper, Johann Christian		-1791-	Eldena, D	139, 140
Schaeper, Johann Christoph	1792	1792	Eldena, D	90
Schaeper, Johann Friederich	1791	1816-	Eldena, D	140, 141
Schaeper, Johann Friederich	1841	1900-	Eldena, D	48, 49, 50, 57
<i>Schaeper, Johann Jochim</i>		-1762-	Eldena, D	27, 89, 138
Schaeper, Johann Jochim Fr.	1788	1790	Eldena, D	90
Schaeper, Johann Jochim Fr.	1866		Eldena, D	58
<i>Schaeper, Johann Jochim Jacob</i>	1790	1870	Eldena, D	9, 26, 27, 45, 90, 92, 93, 94, 139, 141, 155
Schaeper, Johann Jochim Jacob	1796		Eldena, D	140
Schaeper, Johann Jürgen J. Chr.	1825	1903	Eldena, D	48, 52
Schaeper, Maria Cath. Elisabeth	1848	1900-	Eldena, D	57
Schaeper, Maria Dorothea Elisab.	1828		Eldena, D	48, 55
Schaeper, Maria L. Dorothea Elisa	1850	1868-	Eldena, D	50, 52
Schaeper, Wilhelmina Cath. Elis.	1835	1868	Eldena, D	48, 56
Schmetcke, Jochim Fr. Erdtmann	1802		Eldena, D	155
Schmetcke, Johann Christian		1803	Eldena, D	154, 155
Schneider, Peter	1670	1750	Haderslev	398
Schröder, Ida Maria Elisabeth	1887	1900-	Herzfeld, D	57
Schröder, Joachim Johann Chr.	1870	1900-	Herzfeld, D	57
Schröder, Johann Joachim Chr.	1835	1894	Herzfeld, D	56, 57
Schröder, Maria Dorothea Wilh.	1868		Herzfeld, D	57
Schröder, Wilhelm Chr. Johann	1877		Herzfeld, D	57
Schult, Catharina Maria Elisabeth	1804		Eldena, D	155
Schult, Johan Christian	1808		Eldena, D	155
Schult, Johann Hinrich	1767	1827-	Dömitz, D	155
Schult, Johann Jochim Christian	1857	1900-	Eldena, D	51
Schur, Catharina Elisabeth		-1791-	Eldena, D	140
Schytte, Hans Henrich		-1725-	Ribe	235, 279, 280, 281, 282
Schäfer, Anna	1893		Hunderup Sogn	36, 37, 38
<i>Schäfer, Ane</i>	1845	1901	Ribe	9, 15, 26, 65, 70
Schäfer, Ane Marie	1856	1890-	Randers	53, 55
Schäfer, Ane Marie	1886	1940	Ribe	20, 23, 31, 34, 35, 40
Schäfer, Anna Marie	1854	1854	Randers	53
Schäfer, Bent	1932	2012	Vejle	368
Schäfer, Børge	1916		Ringsted	42
Schäfer, Cathrine	1885	1958	Vejle	42, 43
Schäfer, Cathrine Hansine	1883	1953	Ribe	17, 31, 38
<i>Schäfer, Christian</i>	1873	1918	Ribe	9, 15, 31, 35, 41
Schäfer, Else Cathrine	1872	1947	Hunderup Sogn	36, 37, 38
Schäfer, Else Marie	1919		Ringsted	42
Schäfer, Gudrun Marie	1908	1979	Hover Sogn	20

Schäfer, Hans Hansen	1881	1882	Ribe	31
Schæfer, Helga	1910	1967	Hover Sogn	20, 24
Schäfer, Jakobine	1895		Vejle	37, 38, 41
<i>Schäfer, Jensine Marie</i>	1884	1966	Gærum Sogn	15, 370
Schæfer, Joachim Jörgen	1859		Randers	53
Schæfer, Johan Christian	1863	1890-	Randers	53, 55
Schäfer, Johan Henrik	1888	1962	Ribe	31, 41
<i>Schäfer, Johan Joachim Christian</i>	1838	1922	Eldena, D	9, 15, 26, 48, 49, 70
Schæfer, Johan Jørgen	1858	1858	Randers	53
<i>Schæfer, Johannes</i>	1917	1988	Vejle	21
Schæfer, Julius	1867	1867	Randers	53
Schæfer, Jørgen	1825	1903	Eldena, D	48, 52
Schäfer, Jørgen Frederik	1876	1878	Ribe	31
Schäfer, Kathrine Marie Dorthea	1878	1881	Ribe	31
Schæfer, Louise Christine	1906	1967	Hover Sogn	20, 368
Schäfer, Louise Christine	1906	1967	Hover Sogn	20, 368
Schäfer, Magda	1898		Vejle	37, 38
Schæfer, Marius Christian	1903	1987	Hover Sogn	20
Schäfer, Nicolai Theodor	1867	1901	Ribe	16, 29, 36
Schæfer, Sophus Adolph Ferd.	1852		Randers	53
Schäfer, Svend Aage	1915		Ringsted	42
Sillasen, Niels	1687	1712	Årre Sogn	333, 334
Sillasen, Poul	1684	1739	Årre Sogn	308, 310, 333, 334
Sillesdatter, Ane	1740	1815	Tjæreborg Sogn	261, 263, 265
<i>Sillesdatter, Birthe</i>	1690	1763	Årre Sogn	13, 261, 308, 333, 335
Sillesdatter, Birthe	1743	1815	Tjæreborg Sogn	261, 264
Sillesdatter, Johanne	1815	1855-	Tjæreborg Sogn	213, 214
Sillesdatter, Karoline	1826		Tjæreborg Sogn	213
Sillesdatter, Karoline Hannemaria	1818	1819	Tjæreborg Sogn	213
Sillesdatter, Karoline Hannemaria	1824	1824	Tjæreborg Sogn	213
<i>Sillesen, Hans</i>	1745	1812	Tjæreborg Sogn	13, 132, 206, 261, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 271, 314
Sillesen, Hans	1813	1819	Tjæreborg Sogn	213
Sillesen, Hans	1820		Tjæreborg Sogn	213
Sillesen, Jens	1752	1838	Tjæreborg Sogn	208, 261, 265, 266, 267, 271
Sillesen, Lauge	1761	1800-	Tjæreborg Sogn	208, 261, 263, 271
Sillesen, Niels	1755	1824	Tjæreborg Sogn	208, 261, 267, 269
Sillesen, Peder	1748	1816	Tjæreborg Sogn	208, 261, 265
Sindalsdatter, Dorothe	1750		Voer Sogn	382
Sindalsdatter, Maren	1764	1787-	Voer Sogn	382, 383
Sindalsdatter, Zidsel	1755		Voer Sogn	382
Sindalsen, Anders	1759		Voer Sogn	382
Sindalsen, Peder	1753	1805-	Voer Sogn	382, 383
Skak, Andreas Nicolai Andersen	1853	1857	Kolding	73
Skak, Andreas Nicolai Andersen	1858		Kolding	73
Skak, Cathrine Sophie Rosine	1850		Kolding	73
Skak, Elise Poulaine	1852		Kolding	73, 74, 75
Skak, Frederik Christian Vilhelm	1859		Ræhr Sogn	73
Skak, Hans Andersen	1825	1887	Eltang Sogn	73, 74, 75, 77

Skov, Thorvald Pedersen	1885	1954-	Givskud Sogn	24
Skrædder, Jens Andersen		-1768-	Albæk Sogn	375
<i>Skrædder, Niels Jensen</i>		-1677-	Bryndum Sogn	302, 303
Skrædder, Niels Sørensen	1728	1783	Albæk Sogn	374, 375
Steffen, Carolina Maria Elisabeth	1810	1811	Eldena, D	149
Steffen, Catharina Maria Dorothea	1829		Eldena, D	149
Steffen, Catharina Maria Elisabeth	1812		Dömitz, D	149
Steffen, Joh. P. Jürgen Christoph	1816		Eldena, D	149
Steffen, Jürgen Christoph	1783	1831-	Alt Jabel, D	149, 150
Steffen, Louisa Charlotta Magdal.	1819		Eldena, D	149
Struve, Anna Margarethe	1708	1709	Krusendorf, D	399
Struve, Cai	1697		Krusendorf, D	399
Struve, Dorothe Lucie	1698		Krusendorf, D	399
Struve, Elisabeth	1704		Krusendorf, D	399
Struve, Otto	1701		Krusendorf, D	399
Struve, Peter	1665	1721-	Rendsburg, D	399
Struve, Peter	1704	1705	Krusendorf, D	399
Struve, Wolf		-1664-	Rendsburg, D	399
Struve, Wulf Hieronymus	1700		Krusendorf, D	399
Svendsdatter, Kirsten	1724	1795	Bryndum Sogn	311, 312
Säfner, Christine Elisabeth	1735		Bregninge Sogn	291
Säfner, Monsieur		-1735-	Ribe	291
Sørensdaughter, Anne	1723	1725	Skads Sogn	245
Sørensdaughter, Anne	1726	1808	Skads Sogn	245, 248, 249, 256, 257, 258, 313
Sørensdaughter, Anne	1741		Skads Sogn	299
Sørensdaughter, Anne	1829		Skads Sogn	135
Sørensdaughter, Anne Magrethe	1827		Skads Sogn	135
Sørensdaughter, Dorthe	1744	1745	Skads Sogn	300
Sørensdaughter, Dorthe	1746	1750	Skads Sogn	300
Sørensdaughter, Dorthe	1753		Skads Sogn	300
Sørensdaughter, Karen	1802		Ribe	201
Sørensdaughter, Kirsten	1716	1765	Skads Sogn	245, 248, 249, 255
Sørensdaughter, Kirsten	1769	1794	Bryndum Sogn	268
Sørensdaughter, Maren	1711	1782	Skads Sogn	187, 245, 249, 251, 253, 254, 256, 257, 258
Sørensdaughter, Maren	1718	1725	Skads Sogn	298, 299
<i>Sørensdaughter, Maren</i>	1724	1784	Bredsten Sogn	11, 104, 180
Sørensdaughter, Maren	1724	1725	Skads Sogn	299
Sørensdaughter, Maren	1733		Skads Sogn	299
Sørensdaughter, Maren	1739	1740	Skads Sogn	299
Sørensdaughter, Maren	1744	1746	Skads Sogn	299
Sørensdaughter, Maren	1748		Skads Sogn	300
Sørensdaughter, Mette	1742		Skads Sogn	299
Sørensdaughter, Mette		1778	Guldager Sogn	192
Sørensen, Anders	1720	1779	Albæk Sogn	374, 375
Sørensen, Christen	1827		Dronninglund	370
Sørensen, Frands		1653	Vester Nebel	361
Sørensen, Frands Christian	1831		Skads Sogn	135
<i>Sørensen, Gregers</i>	1725	1778	Albæk Sogn	371, 372, 374, 375
Sørensen, Hans	1718	1796	Skads Sogn	245, 249, 255, 257

Sørensen, Hans	1729	1796	Skads Sogn	258, 299
Sørensen, Hans	1840		Skads Sogn	135
Sørensen, Jens	1706	1777	Skads Sogn	245, 248, 251, 253, 255, 256
Sørensen, Jens Christian	1838		Skads Sogn	135
<i>Sørensen, Jensine Marie</i>	1884	1966	Gærum Sogn	15, 370
Sørensen, Karen Kjerstine	1845	1846	Skads Sogn	135
Sørensen, Lars	1709	1773	Skads Sogn	190, 245, 249, 251
Sørensen, Laurids	1709	1773	Skads Sogn	190, 245, 249, 251
Sørensen, Laust	1727		Skads Sogn	299
Sørensen, Maren	1835		Skads Sogn	135
Sørensen, Michel	1720		Skads Sogn	299
Sørensen, Niels	1715	1773	Skads Sogn	188, 189, 190, 200
Sørensen, Niels	1717	1780	Albæk Sogn	374, 375
<i>Sørensen, Niels</i>	1721	1793	Skads Sogn	12, 130, 187, 245, 249, 251, 255
Sørensen, Niels	1728	1783	Albæk Sogn	374, 375
Sørensen, Niels	1750		Skads Sogn	300
Sørensen, Niels	1762	1834	Guldager Sogn	193
Sørensen, Niels	1833		Skads Sogn	135
Sørensen, Niels		1800	Albæk Sogn	371, 374, 375
Sørensen, Niels Christian	1795	1840-	Ribe	201, 202
Sørensen, Ole	1732	1732	Skads Sogn	299
Sørensen, Ole	1736	1741	Skads Sogn	299
Sørensen, Ole	1756	1756	Jerne Sogn	300
Sørensen, Peder		1705	Albæk Sogn	384
Sørensen, Svend		1760	Bryndum Sogn	311
<i>Sørensen, Søren</i>	1685	1741	Albæk Sogn	374
Sørensen, Thomas	1661	1721	Årre Sogn	333, 334, 335
Sørensen, Villads	1711	1777	Skads Sogn	190, 245, 249, 253, 256
Sørensen, Villads	1722		Skads Sogn	253, 299
Sørup, Niels Jacob		-1816-	København	196, 197
Sørup, Stine Magrethe	1816		Ribe	196
Terkildsdatter, Else	1734	1786	Tjæreborg Sogn	257
Thomasdatter, Anne	1636	1723	Årre Sogn	356, 357
Thomasdatter, Karen	1717	1787	Ribe	232, 233
<i>Thoms, Catharina Maria Dorothea</i>	1733	1803	Eldena, D	27, 89, 142
Thomsdatter, Birthe	1736	1804	Skads Sogn	314, 315
Thomsdatter, Else Marie	1777	1841	Ø. Hassing Sogn	370
Thomsdatter, Kirsten		-1790-	Vejle	169
Thomsen, Jens		-1778-	Skads Sogn	188
Thomsen, Niels		-1801-	Grimstrup Sogn	318
Thomsen, Søren	1762	1787-	Voer Sogn	381
Tofterup, Maren Christensdatter	1670	1751	Årre Sogn	348
<i>Torm, Anna Cathrine</i>		-1666-	Haderslev	388, 397
Vandløse, Ester Andreasdatter	1770	1837	Ribe	106, 110
Veirum, Birgitte Sophie		1737	Nøvling Sogn	285

Verclas, Anna Cath. Magdalena	1807	1857	Eldena, D	92, 96
Verclas, Carl	1764	1836	Dömitz, D	48, 92, 93, 139
Verclas, Catharina Maria Elisabeth.	1801	1876	Eldena, D	49, 92, 93, 94, 95
Verclas, Dorothea Elisabeth	1804	1838-	Eldena, D	51, 92, 95
Verclas, Jochim Jürgen Erdtman	1796	1834-	Eldena, D	92, 93
Verclas, Johan Jürgen		-1822-	Eldenburg, D	93
Verclas, Wilhelmina Cath. Doroth.	1800	1801	Eldena, D	92
Vestergaard, Thomas	1661	1721	Årre Sogn	333, 334, 335
Viereck, Dorothea Sophia Johanna	1862		Eldena, D	56
Viereck, Johann Jochim Fr.	1811	1867	Marnitz, D	56
Viereck, Wilhelmina Doroth. Elis.	1847	1900-	Eldena, D	58
Villadsdatter, Anne	1701	1754	Skads Sogn	297, 298, 299
Villadsdatter, Else	1703	1785	Skads Sogn	297, 298
Voje, Anna Catharina Lucia	1780	1827	Dömitz, D	49, 153, 154
Voje, Anna Ilsa		-1765-	Dömitz, D	153
Voje, Catharina Sophia	1777	1778	Dömitz, D	153
Voje, Eleonora Margaretha Dor.	1773	1778	Dömitz, D	153
Voje, Georg Christian Ludwig	1775		Dömitz, D	153, 154
<i>Voje, Jochim Gottschall</i>	1738	1808	Eldena, D	27, 98, 151
Voje, Johann Jochim	1767		Dömitz, D	153, 154
<i>Voje, Maria Elisabeth</i>	1769	1830	Dömitz, D	9, 27, 45, 98, 149, 151, 153, 154, 155
<i>Warncke, Catharina Maria Ilsabe</i>	1738	1808	Eldena, D	27, 99, 147
Wentzelsen, Gierlev	1705	1745	Tjæreborg Sogn	257
Werlin, Anne Cathrine	1777	1845	Åstrup Sogn	175, 177
Wilbrandt, Wilhelm Christian		-1706-	Ribe	325, 326
Witt, Catharina Maria	1808	1867-	Eldena, D	102
Waach, Anna		-1664-	Rendsburg, D	399
Zander, Caspar		-1765-	Dömitz, D	153
Zimmermann, Margrete Elisabeth	1739	1822	Tyrsted Sogn	104, 236, 238, 240, 241
Zimmermann, Thomas	1742	1742	Ribe	237
Zimmermann, Valentin Friderich	1706	1744	Ribe	180, 236, 237, 238
<i>Zimmermann, Valentin Friderich</i>	1736	1790	Ribe	11, 104, 180, 236, 238, 242
Aagaard, Mette Susanne	1715	1781	Husby Sogn	285, 286, 287